ڀينءَ جي پاڻ نباهيندو." اها ڳالهه ٻڌي ٻنهي ڄڻن لڪشمڻ کي ٻاري
ني ٻاهر ڪڍيو ۽ پاڻ دروازو بند ڪري ڳالهه ٻولهه ڪئي. اتفاق سان ان وقت
درواسا رشي اچي پهتو، جنهن لڪشمڻ کي چيو ته "اڪدم وڃي
رامچندر کي خبر ڏي ته درواسا آيو آهي." اها ڳالهه ٻڌي لڪشمڻ
ويچارو ڪيو ته جيڪڏهن مان اندر ٿو وڃان، ته نشچي
۾ مرتيو ملندو پر اڃا ته رشي کي ٿو موٽايان، ته ضرور رشي ڏنو
ڪروڌ ڪندو." اها ڳالهه ٻڌي لڪشمڻ درواسا کي هٿ جوڙي
عرض ڪيو ته "مهاراج! سوامي جن هيٺئين ڪنهن ضروري ڪم
۾ آهن. ٿورو وقت ترسو، ته پوءِ مان وڃي ٿو کين ٻڌايان."
درواسا اها ڳالهه ٻڌي ڏاڍو ڪروڌ ڪري ويو ۽ عرض ڪيو ته
"لڪشمڻ! هن وقت جيڪڏهن تون موٽي ڪو اچايو سمجهي
سوال جواب ڪندين ته پنهنجو سارو وڪيو ڪڍيس پر ڏسندين
ته وڃي رامچندر کي ٻڌاءِ ته درواسا آيو آهي."

درواسا کي اها خبر ڪا نه هئي ته ڪير اندر آيل ۽ ويل ڪير
آهي ۽ ڪهڙي ڪار لڪشمڻ ٻي ڪيس ٻڌايو ته سڀڪنهن اندر
وڃڻ کان اڳ ساڻن جو منع آهي. ڪال جي ڪتي ڏاڍي ويچ
آهي. لڪشمڻ اندر ... ۽ ويو مهاراج کي چيائين ته "پرڀو!
ٻاهر درواسا رشي آيو آهي ۽ اوهان سان ملڻ ٿو چاهي." لڪشمڻ
جو اندر وڃڻ ۽ ڪال جو ... سڀ ساب ڏٺو. تڏهن لڪشمڻ
ويچارو پنهنجي ... ... سندس ڏوکڻ
... ... ڪري تي وڃي ...
۽ اتي پدماسڻ لڳائي ... پنهنجي روپ ۾ ٿي
ويو. ... معلوم ... لڪشمڻ رامچندر جي اوتار جو

تي زيور، آيو شڙ ۽ ڀرپور ڄڻ جي ڀت اکين اڳيان ڇڻي ڏٺا، سو ڏوڙ يڪدم بيهوش ٿي ڪري پيئي. لو ۽ ڪش ماتا سيتا جو اهو حال ڏسي ڪاڻس اُنهيءَ دشا جو ڪارڻ پڇڻ لڳا. ماتا سيتا چوڻ لڳي ته ”هي پترو! جنهنجو توهان ڪبو ڙو آندو آهي، سو ته توهانجو پتا آهي. توهان پنهنجي پتا سان جنگ جوٽي آهي.“ اها ڳالهه ٻڌي ويچارا ٻئي ٻالڪ ڏاڍا ششدر ٿيا ۽ ڊوڙ ڪندا ٻئي ڀائر ماتا سميت اچي ڀرپور ڄڻ جي چرڻن تي ڪري پيا. آها! ڪهڙو نه آنند! جنهن مهل لڪشمڻ ڀرت، شترو گهن ۽ ساري سنڌا کي خبر پئجي ويئي ته اهي ٻئي ويرٻالڪ اسانجا راج ڪنور آهن، تنهن مهل جو ڏاڍا خوش ٿيا ۽ ”جيءَ“ ”جيءَ“ شبد پڪارڻ لڳا. يڳ جو سڀ شرم (ٿڪ) ڪين وسري ويو. ماتا سيتا سڀني جي ڏسندي ڀرپور ڄڻ کي پرڻام ڪري سندن چرڻن جو ڌيان ڪندي ڌرتيءَ ۾ الوپ ٿي ويئي. پوءِ پڀو رامچندر جن ٻنهي پٽن، ڀائرن ۽ سنڌا سميت والميڪ رشيءَ کان موڪل وٺي موٽي پنهنجي راڄڌانيءَ ۾ اچي پنهنجي پٽن جو آرتي ڪرايائون. يڳيه شانتي سان سماپت ٿيڻ پڄاڻان شري رامچندر ساري پرجا کي خوش ڪيو.

ڌرمراج جنهن مهل ڏٺو ته هاڻي ڀرپور ڄڻ جو پنهنجي ڌام ڏانهن موٽڻ جو سمو آيو آهي، تنهن مهل جو برهمڻ جي پوشاڪ سان ڪري منيءَ جي ويس ڌارڻ بعد ڀرپور رامچندر وٽ آيو. ڀرپور جن ڌرمراج کي منيءَ جي ويس ۾ ڀاڪر آيل ڏٺو، تنهن مهل جو ڏاڍي آدر سان کيس پنهنجي پر ۾ ويهاري ڪاڻس حال احوال پڇڻ لڳو. ڌرمراج چوڻ لڳو ته ”مهاراج! توهان سان ڪا موڪلي ڳجهي ڳالهه ڪرڻي آهي، جا رکو پاڻ ٻن کي چوڻ ۽ ٻڌڻ جوڳي آهي، پر جيڪڏهن ڪو ٽيون اچي ويندو، ته اهو نشچي

ڪٿي آهي پرلوڪ کي جاءِ لئي پيا آهن. پر جڏهن صورت ۽
ٿون هو ڄڻو. اسان ڪان ٿالو ليشان لو ولط پائين، تڏهن صورت
۽ آئو توکي ٻڌايان ٿو ته منهنجو ٿالو آهي "لو" ۽ منهنجو آهي
"ڪش" سيتا اسانجي ماتا جو ٿالو آهي! ۽ والميڪ منهن اسانجو
پالڻ ڪيو آهي. پتا ۽ ڪوٺو جي خبر اڄ سوڌي اسانکي ڪانه
پئي آهي. جهڙوا هاڻ پنهنجي ڪاش کي سنڀال." پر هو جن
اڻا ٻُڌي پڌي مشڪل لڳا. بس پوءِ ته مهاگهور يڌ لڳي ويئي
سگريو، انگد، هنومان، جامونت، نل، نيل، وڀيشڻ آدي
مهاويرن هن ۽ شترگهن، ۽ ڪش ۽ پوت ڪٽڻي وڙهڻ لڳا.
ايتري دير لڪشمڻ، ڀرت ۽ شترگهن ٻه سڀاڳر آيا. اهي به
خوب زور سان سنگرام (جنگ) ڪرڻ لڳا. تيرن جي وسڪاري
ڪان اوڙيو ته اڌڪار مچي ويو، جو هٿ ته ڪنهن هٿ کي
اهڙي ادڀت لڙائي راوڻ جي پوءِ ٿ ڪڏهن ڪان لڳي. هنومان
ڪان ولي سڀ پانڊو ۽ رح ڄڻ ته لو ۽ ڪش جي اڳيان ڪي
پٽوان جا ڪلو هوا. هنسڪي اهن پنهي ٻوڪران ڪهن مهل آڪاش
۽ لي ڦٽو ڪيو، ته ڪهن مهل ورڻ به هٿن ۽ ڄهلي مروڙو
لي ڦاڙ. ويچارا سڀ پانڊو ۽ رح اتا ته وڪٽل ليا، جو اهن
پنهي ٻالڪن جي سامهون اصل بيهي نٿي سگهيا.

هوڏاهن رام، لڪشمڻ، ڀرت ۽ شترگهن واري واري سان
هٿن ان ويو ٻالڪن سان سامهون ليڻ لڳا، پر لهو لڙائي جو
فيصلو ليڻ ڏاڍو مشڪل هو. ايڪ رات ڀوڳ ڪري لڙائي بند
ڪئي ويئي. لو ٻا ڪيو، جو موٽندي مهل هنومان کي ٻڌي
ڪهلبندو کهڙي سميت پنهنجي ماتا سيتا وٽ آيو. سيتا جو
هنومان کي ڏٺو، سو اُماڪ سڃاڻيئس. ٻاقي ورڻ جو کهڙي

تي آهي. ياد جو تہ پهرياھ حال ڏسو پوء واڪ يڏ (لفظن جي جنگ
شروع ٿئي ڪيتري ويرن جو اهو ڪم نہ آهي، جو پڇا ي
(پاڻن جي لڙائي) ڇڏي واڪ يڏ ڪن. زبان سان جنگ هميشہ
زالون ڪنديون آهن ۽ نہ ڪ پرش."

لڪشمڻ جو اُنجا اهي لفظ ٻڌا سو ڏو ڪروڌ ۾ اچي پرجي
ويو، جو انجي شنک جي آواز سان ٿيئي لوڪ ڪنبڻ لڳا
بس! پوء تہ اچي يڏ لڳي ويئي، جو چڪ پراہر ٿيڻي آهي
رڻ ڪيترو جو اچو تہ مهاپيادڪ درشير تي ويو، جو اُنجي بيان
ڪندي ڇاتي تي ڏڪڻ لڳي. ڪنئين پيرا لڪشمڻ بيهوش تي
ڌرتيءَ تي ڪريءِ پيو. ۽ لو ۽ ڪش بہ ڪيترائي دفعا ڌرتيءَ تي
مورڇت ٿي ڪري ٿي پيا، پر هو پاڻ سنڀالي وري بہ اُٿي
وڙهڻ تي لڳا. نيٺ اچو اچي ڪم ٿيو، جو سڄي سئنا ڇن
ڀن ٿي ويئي. سڀيئي خوف وچون ڀڄڻ لڳا. لڪشمڻ پرت ۽
شترو گهن کي پرٿويءَ تي بيهوش پيل ڏسي ساري سئنا وياڪل
ٿيڻ لڳي. آخر دوتن جي سماچار تي پرڀو رامچندرجن ايڪ طرحن
جي ٻاندري سئنا ساڻ وٺي اچي يڏ ڪيتر ۾ پهتا. اُنهن ٻالڪن
کي ڏسي پرڀو جن ڏاڍا خوش ٿيا ۽ کين سڏ ڪري پڇڻ
لڳا تہ "اي وير ٻالڪو! پهرين ٻڌايو تہ اوهين ڪير آهيو؟ اوهان
جي ماتا پتا جو نالو ڇا آهي؟ ڇاڪاڻ تہ بنا پڇڻي ڳالهيءَ منهنجي
اڳيان نہ آهي تہ ڪو آ توهان کي ماري وجهان." لو ۽ ڪش
رامچندر جي اها ڳالهہ ٻڌي يڪدم ڪروڌ ۾ پرجي ويا ۽ چوڻ
لڳا تہ "اسان سمجهيو هو تہ توهان ڪو سچو پڪو وير پرش
هوندين ۽ پر نہ، توهان بہ پنهنجن پاڻ وانگر ڪو واڪ يڏ ۾
هوشيار تو پاڻڃين. پهرين وجي پنهنجن پاڻ جو حال ڏس تہ

جو دشمن جو
ڪيس اڳيان ٿي تيرن جا وسڪارا ڪيا، جو زمين تي پهچي
سندس عقل ڊوڙ لي لي ويون؛ اسڪهر سڀئي زمين کي پهچي
رهي. ليڪ شعورڪهن هٿ بر شستر ڪلي تيار ليو ۽ ٻالڪن سان
وراڻ لڳو. لو ۽ شعورڪهن (ڪاڪي ۽ ڀائي) جي لڙائي ڏاڍي
ڀڄو مٿي. ليڪ ڪيترو ڪال ڪالهوء شعورڪهن مورڇت ٿي
زمين تي ڪري پيو. لشڪر مان ڪي سپاهي شعورڪهن کي
ڪرندو ڏسي خوف وگهان پهنجو ساه بچائڻ لاءِ ڀڳا ۽
اهاڪ پڙهيو رامچندر جي ڪچهري ۾ آيا ۽ ادي سارو ورتالت
ڪيس ٻڌايائون. مهاراج جن اهو ٻڌي ڏاڍو وياڪل ٿيڻ لڳا.
پوء ليڪ پوت ۽ اڪشمڻ کي آڪيا ڪيائون ته "توهين پهنجو
لشڪر ٻلي وڃي اُهي ڳڌ جو فيصلو ڪريو. هو انين ڪجهه ڪم جو
الهن ٻڌي ڪمارن ڪي ڄڻو ڄڻي مون وٽ وٺي اچجو،
ٻاڪاڻ ته رشي ڪمارن کي مارڻ پهنجو ڌرم نه آهي." الهي
آڪيا جي ترت ٻالڪا ٿي ويئي ۽ جڏهن ته اهي ٻئي ڀائر پهنجي
ڪ وڏي سينا ساڻ وٺي جلد اچي آئي پهتا. اڪشمڻ جڏهن
الهن ٻالڪن جو مکر ڏٺو، تڏهين جو ڏاڍي وسمي ۾ اچي ويو
۽ دل ۾ خيال ڪيائين ته جا هنن ٻالڪن جي اوسٿا ۽ جا هنن جو
ڪرتو ڀرا! اڪشمڻ ايندي شرڌا الهن ٻنهي ٻالڪن کي ڌمڪائي
ڊوڙ لڳو ته "اڙي ٻالڪو! پيو ء مان سمجهيو ته شايد توهانکي
جلدي الهي ٻالڪ اوسٿا ۾ ڪال جي ڪوپ ڪي آهي. جي
سنبي ء مان سمجهو، ته ڪهڙو آدر سمت اسانکي موٽائي ڏيو
۽ جي نه، ته ٻالڪ کي نه ٻوڙي ۾ ٻڌل سمجهو." اڪمار جڏهن
مٿان اها ڳالهه ٻڌي، تڏهن مٿان جو ڊوڙ لڳو ته "مهاشيرا پوء
...، ڏسجي ٿو ته اوهانکي به پهنجي ڀاء سان مارڻ جي -

هڪڙي ٻن ۾ اچي پهتو. هيءُ اُهوئي ٻن هو، جنهن ۾ ڪ سيتا
جا ٻہ پٽر لو ۽ ڪش مست هاٿين وانگي ٻيي وچڙيا [گهميا].
انهن جو ڏٺو تہ سامهون، ڪو گهوڙو پيو اچي، سو يڪدم وڃي
اُنهيءَ گهوڙي کي جهليائون. پر جنهن مهل گهوڙي جي مٿي ۾
ٻڌل چٺي پڙهيائون تنهن مهل يڪدم ڪروڌ ۾ ڀرجي ويا ۽
گهوڙو ڪٺي هڪڙي وڻ سان ٻڌائون. شتروگهن، جو ڪ لشڪر
سان ڪنو پٺي آيو، تنهن جڏهن ڏٺو تہ ٻن رشي ڪمارن اسانجو
گهوڙو ڪٺي وڻ سان ٻڌو آهي، تڏهن هو پنهنجي من ۾ ديا
آڻي اُنهن ٻالڪن کي چوڻ لڳو تہ "اي رشي ڪمارو! توهين هي
گهوڙو اسانکي موٽائي ڏيو ۽ اوهين خوشيءَ سان پنهنجي گهر هليا وڃو.
هي گهوڙو ڪو راند لاءِ نہ آهي پر دگ وجيہ لاءِ آهي. اوهين ٻالڪ ٿي
ٿا شينهن جي غارن ۾ مٿهن وجهو؟" ايترا وچن لو جنهن مهل
مهاراج شتروگهن جي واتان ٻڌا تنهن مهل هو ڪاوڙ ۾ ڀرجي
هڪدم لعل ٿي ويو ۽ چوڻ لڳو تہ "مان سمجهان ٿو تہ هي
گهوڙو دگ وجيہ لاءِ ڇڏيل آهي، پر مونکي تہ اوهانجي حال
تان ماٺ ٿي لڳي؛ ڇو تہ اوهانجي من ۾ شايد اهو خيال آهي
تہ اوهان ڪانسواءِ پرٿوي جوڌن کان خالي آهي. ڪهڙي ماڻهوءَ
هيءَ چٺي لکي آهي؟ آءٌ ڀانيانٿو تہ توهان ڪڏهين ڪن سورمن
جون اکيون نہ ڏٺيون آهن. هاڻي مڙس ٿي اچي گهوڙو وٺو،
ڪين بيٺا آهيو پنڊ، تہ مهرباني ڪري گهوڙو ڏيو. اهڙن حالن
سان اوهين دگ وجيہ لاءِ نڪتا آهيو. شتروگهن جو اهي لفظ ٻڌا
سو هو تپي تپي باھ ٿي ويو ۽ اُنهن ڇوڪرن جي اها ڳالهہ سهي
نہ سگهيو ۽ بس! پوءِ تہ اُمالڪ لڙائي شروع ٿي ويئي. هڪڙي
پاسي هو ٻہ ڇٽا ۽ ٻئي پاسي شتروگهن جو ڍيرو سارو لشڪر.

ڏاڍي ويڪر سان دڪ، وجهہ ڪرڻ لاءِ ڪوچ ڪندا ويا. رستي ۾ انهنڪي ڏڪر مها پربل دئيتہ لوٽا سر نالي ڪري وڏي پرچنڊ (زورآور) لشڪر سان ڳڏيو: "هو شيدهن ڏڪ هيلي ۾ رهي ڪين سگهندا آهن" انهيءَ چوٽيءَ پٽاندر هو پنهنجي زبردست سپاهين مست هاٿين جيان ڀاڄ ۾ وڃڻ لڳيون، اهڙي جوش مان جو ٿوريءَ وقت ڪاڻپوءِ اُتي رت جون نديون وهڻ لڳيون. ڪن جون ٻانهون ڇڄي، ته ڪن جون سسيون ئي نه هيون. مطلب ته چئن پنن ٽيل اسڪيہ مڙدا انهيءَ رت جي نديءَ ۾ ترڻ لڳا. سوين ڳجهون ۽ پشاچڻيون وغيره پنهنجو آهار سمجهي اُتي خوشيءَ سان اچڻ لڳيون. لڙائيءَ جي بازار اهڙي ته گرم هئي، جو ڪنهنڪي به پنهنجي سريرَ جي سڌ نہ رهڻ لڳي. "ماريو" "ماريو" جهڙاري اهو واڪو وڙڻ لڳو. شترو گهن جي پٽ سباهوءَ هن دشت لوٽا سر کي اهڙو ڏڪرو پيدڪر ڀاڻ هنيو، جو هو راڪشس يڪدم بيهوش ٿي ڪري پيو. جهٽوڪيڪ راڪشس ڳٺيون ئي مايائون رچي لڙائي ڪئي، ته به اسانجي جوڌن سان ڪا پيش جي پيٽي ڪاڻ هين، ڇو ته هو "رام" نام روپي پريوگر ساڳيندا پنهنجن سرن تان آهو ڪٽي ڇتن شيئهن والڪر وڙهڻ لڳا. نيٺ گهڻي وقت ڪاڻپوءِ لڙائيءَ جو اهو فيصلو ٿيو جو لوٽا سرزمين تي پٽجي رهيو ۽ سندس لشڪر خوف وچون اُٿي ڀڄڻ لڳو. شتروگهن ۽ سندس سئنا جا وريام ڏڪوجهہ ۾ اها پنهنجي ٻهراڻ جيت سمجهي خوشيءَ وچان خوب شنکن جو آواز ڪرڻ لڳا.

پوءِ شتروگهن پنهنجن پٽن کي اُتي جو راڄ ڏيئي، پاڻ پنهنجي لشڪر سان اڳتي روانو ٿيو. اڳتي هلندي هلندي رستي تي گهڻن ئي راجائن کي جيئيندي نيٺ هو پنهنجي لشڪر سوڌو

پنهنجن پنهنجن ستانن تي ويهي ويا. هڪ پاسي راجا جنڪ آدي
راجائن جي قطار ته ٻي پاسي سگريو، انگد، هنومان، نل نيل
۽ جامبونت آدي باندرن جي قطار. ديوتائون به منشن جو ويس
ڌاري اچي انهيءَ يگيه شالا ۾ ويٺا هوا. لنڪيش مهاراج وڀيشڻ
پڻ اچي ايوڌيا نگريءَ ۾ سهڙيو هو. سڀ رشين ڪان وٺي سڀ
رشي مني به اچي براجمان ٿيا هوا. ايوڌيا پريءَ جا نگر سيٺيون،
مکي وغيره به اچي پنهنجن پنهنجن يوگيه ستانن تي ويٺا
هوا. مطلب ته اهڙي قسم جو درشيه هو، جو قلم ته انهيءَ درشيه
روپي انت پسڪ جو هڪڙو اکر به لکي نٿو سگهي. وسشٽ
جن جي آگيا سان يگيه شالا ۾ گهوڙو آندو ويو. پوءِ گهوڙي
جي پوڄا پرتشٺا ڪئي ويئي ۽ طرحين طرحين جا آڀوشڻ (زيور)
انهيءَ گهوڙي کي پهرايا ويا. سندس مستڪ تي يگيه جو تلڪ
ڏنو ويو. پوءِ پريوءَ جن پنهنجن هٿن سان هيٺئين ورتانت واري
هڪ پٽڙيڪا لکي:-

"ساري پرٿويءَ جي راجائن ۽ مهاراجائن ڏانهن لکجي ٿو، ته
هي گهوڙو اشوميڌ يگيه جو آهي، جوڪ دگ وجيه لاءِ ڇڏيو
ويو آهي. ڪنهين ۾ به جيڪڏهين سامرٿي هجي اسانکي سامهون
ٿيڻ لاءِ ته بلاشڪ گهوڙي جي واڳ جهلي ۽ يڌ ڪري، ۽ جي
نه، ته دستور موجب آڻ مڃي."

گهوڙي تي سنجه وڌا ويا ۽ شتروگهن کي ساڻس لشڪر
سوڌو ڇڏيو ويو. شتروگهن رامچند جي آگيا سان پنهنجن ٻن
پٽن (سباهو ۽ جوپ ڪيتو) سميت لشڪر ساڻ وٺي اڳتي
هلڻ لڳو. لشڪر جي ڌام ڌوم جي ڪهڙي ٻاڻ ڪجي. ٻوڏا
طرحين طرحين جون شرنايون وغيره وڄائيندا ۽ ترارين کي چمڪائيندا

ديوتائون به وماڻن ۾ چڙهي آڪاش ۾ ”جيءُ“ ”جيءُ“ شبد پڪارڻ لڳا. طرحين طرحين جون شرنايون، واڄٽرا، شنک، سارنگيون، ستارون، دنديون وڄڻ لڳيون. مطلب ته هر طرح جي خوشي لڳي ويئي. پرڀو رامچندر به يڪدم پنهنجا ماڻهو ساري پرٿويءَ جي راجائن ڏانهن موڪليا. سڀ راجائون ڏاڍي ڌام ڌوم سان اچي پهتا. انهن ڀيٽني جي واسطي پتا يوگيه پورو پربند ڪيو ڏيو. ديوتائون، رشي، مني به سڀ اچي وارد ٿيا. راجا جنڪ پڻ پتر مِلڻ تي ڪجهه سنا ٻاڻ سان ونئي پهنجي گروه ستانند سان گڏجي اچي ايوڌيا ۾ پهتو. يڪيه شالاجي شوڀا جو ڪهڙو ورنن ڪجي. اتي ويدپالي براهمڻ جون ٽولين جون ٽوليون قطارون ٻڌي ويٺا هوا.

هرطرح جي تياري وڏي ڌوم ڌام سان ٿي بسشٽ مهاراج ڏاڍي پريم سان شري رامچندر کي چوڻ لڳا ته هي ”رگهوڪل ڀوشڻ! شاسترن جي مراد آهي ته ڪوبه يگيه دان پڇم اڌيادي پنهنجي استريءَ کانسواءِ نه ڪجي، اهڙي ڪري ماتا سيتا کي ته گهرائڻو پوندو؟“ اها ڳالهه ٻڌي پرڀو رامچندر هٿ جوڙي پنهنجي گروءَ کي چوڻ لڳو ته ”هي مهاراج! توهان کان منهنجي ساري دشا ڳجهي ڪين آهي، تنهنڪري ائين ڪيو، جو منهنجي پرڻ جي پالنا ۽ يگيه جي سڦلتا، اهي ٻئي ڳالهيون رهجي اچن.“ اها ڳالهه ٻڌي مهاراج وسشٽ جن آچارين سان اها ڳالهه ڪڍي ڪوتي انهنسان صلاح تي ليٽ پرڀوءَ جن کي آڳيا ڏيڻ لڳا ته ”هي رامچندر! سيتا جيءَ جي سون جي پرتما (مورتي) ٺاهڻ کپي، ۽ انهيءَ کي وستر آدي پهرائي سيتا جي جي ستان تي ستاپت ڪجي.“ اها آڳيا يڪدم پالي ويئي. پوءِ سڀ پتا يوگيه

پترووت سمجهندي پنهنجي آيو تسين، هي ديوش! اسانتي ڪميا ڪر، ڪميا ڪر.“ اهڙي طرح سان انيڪ پرڪارن جون ستوتيون ڪرڻ لڳيون. پريو رامچندر به ڪين يتا يوگير (لائق) ورڏيڻي چوڻ لڳو تہ ”بس! هاڻي توهانجي جيوت جو مارڳ آهي، ٻرجي پورو ٿيو آهي توهين هاڻي پنهنجي پرلوڪ پڌارجو.“ جنهن مهل پريوءَ جي اها آگيا ٻڌائون تنهن مهل ئي سڀني پاڻي ڪري، سوچ ٿي يوگہ اگنيءَ ۾ پاڻ کي ڀسم ڪري پرلوڪ ڏي روانيون ٿي ويون.

ڪيتري ڪال کان پوءِ پريوءَ جن وري پنهنجي يگيہ ڪرڻ جي اڇا ظاهر ڪئي، ۽ پنهنجن ڀائرن ۽ منترين سميت گروءَ وسشٽ جي آشرم ڏانهن هلڻ لڳو. اتي پهچي يثاوت ستڪار ڪاپوءِ نمسڪار پرڻام وغيره ڪندي مهاراج پنهنجي من ڪامنا گروءَ جنهجي اڳيان هنريت پرگهٽ ڪرڻ لڳا تہ ”هي ناٿ! منهنجي اڀلاشا آهي تہ مان هنوقت ”دگروجيہ“ (سڀني دشائن جيتڻ) لاءِ اشوميڌ يگيہ ڪريان ۽ نکرواسين جي بہ بلڪل گهڻي اڇا آهي تہ اهو يگيہ اڪين سان ڏسن.“ مهاراجن جا اهي وچن ٻڌي وسشٽ مهاراج ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ ڪين انهيءَ شڀ ڪاريہ ڪرڻ جي آگيا ڏنائ. اها آگيا ٻڌنديئي پريوءَ جن آنند ۾ گد گد ٿيڻ لڳا ۽ هڪدم دوتن کي آگيا ڪيائون تہ ”ساريءَ ايوڌيا پريءَ ۾ وڃي هوڪو گهمايو، تہ سڀڪو اُتسو ڪري. انهيءَ تي جيڪو خرچ ٿيندو سو راجائي خزاني مان ڏيارڻ ۾ ايندو. اها ڳالهہ ماڻهنکي چٽيءَ ريت ڪولي ٻڌائجو.“

بس پوءِ تہ سڄي شهر ۾ منڊپ ٺهي ويا. مطلب تہ انهيءَ وقت جي ايوڌيا جي شوڀا ڏسڻ وٽان هئي ۽ انجي ڏسڻ ڪاڻ

[illegible] کمبل
[illegible] آمی [illegible] لدی [illegible] ر [illegible]
[illegible] زمین می [illegible] کا امری [illegible] مولدی ، ر [illegible]

[illegible] کری [illegible] آکاش
[illegible]

[illegible]

مئل سيتا ماتا اڪيلي وڃڻ ڪري جهنگل ڏسي ڪري ڏڪي ويئي ۽ ڏپ وچون چوڻ لڳي ته ”هي لڪشمڻ! هن بن ۾ پارشي مني ڪٿي هوندا؟ هتي ته سواءِ شينهن، رڇن ۽ بگهڙن وغيره جي ٻيو ڪجهه به ڪين ٿو ڏسجي.“ لڪشمڻ جو هردو هن وقت ڪرڙس سان اهڙو ڀريل هو، جو وارون وار نيڻن مان نير جون ندين ٿي وهايائين، پر دل اهو ڏپ ٿي ٿيس ته متان ماتا سيتا مون لڪي رئندو يا وياڪل ٿيندو ڏسي نه وٺي. پر لڪشمڻ جي ادا ڳالهه ڪري هلي ئي ڪين سگهي يعني ماتا سيتا کيس رئندو ڏسي ورتو. هاءِ! هاءِ! سيتا هن وقت پنهنجي پياري ڏير کي رئندو ڏسي رڙ ڪري پرٿويءَ تي ڪري پيئي ۽ بيهوش ٿي ويئي. لڪشمڻ ويچارو ته اڳيئي مونجهاري ۾ پيل هو، تنهنجو ٻاقي ماتا سيتا کي بيهوش ٿيل ڏٺو، سو هو اهڙو ته باولو ٿي ويو جو ڄڻ ته ماتا سيتا جي اهڙي قسم جو ڏک روبرو پهي ڏسڻ کان جيڪر پراڻ تياڳي ڇڏجن. سچ پڇو جيڪڏهن لڪشمڻ جي اُن وقت جي هردي جو ڪٿي نقشو ڪڍجي، ته جيڪر هن ڇهڻي ته ڏک روپي ساگر منجهس ابرون ڏيئي رهيو آهي، جنهن ۾ ڄاڻ ڪري چنتا روپي ٻيڙيون ڪڙا ٿيا پيئا آهن. ڪڙا روپي ندين ڏاڍي زور شور سان انهن ٻيڙين مان وهي اچي اُن ساگر کي ڀنهدڙو پيد ڀڙاڪا لڳيون آهن. طرحين طرحين خيال روپي شهرن جو عدد وڌندو ٿيو وڃي. پرنتو هاءِ! ڏپ روپي ڏوڙيءَ جو ڏوڙ ڪو اهڙو ته زور سان ٿو لڳي، جو اُهي شهرن جا شهر اندر غرق ٿيو وڃن. وياڪلتائي جا ٻوڏا جهل اُبر خوب ڀنڀوڙن جوالاؤن ڪڍي رهيا آهن. ڪٿهن مهل ڪاڪائيءَ روپي ڄاڻ ڏسڻ ۾ اچي ٿي ته واه! پرنتو نڪش کي ادا ٻوڙي خبر ڪاڻ ني لڳي

ڪري سگهي؟ تنهن هوندي به هي ناٿ! اوهين جو ڇڙو ٿا ته سيتا کي مها گهور بن ۾ ڇڏي آءُ، تنهنجو اوس اڄ ڪو پورو ڪارڻ هوندو.“ پريوجن ڏوڍي ۽ دوت واري ساري ڳالهه ڪري ٻڌائي ۽ پوءِ چوڻ لڳا ”هي ڀرت! ڏس ته راجا دشرٿ، پنهنجي پتا پراڻ ڏيڻ قبول ڪيا پر پنهنجو وچن ڀنگ نه ڪيو؛ سو جا ناٿ به اهڙي پراڪرمي راجا جو اولاد ٿي آنجهي پويتر راجيه چريتر کي ٽڪو لڳايون؟ نه! نه! ائين هرگز نه ٿيندو. اي لڪشمڻ! تون جلدئي هڪڙو جيئڻ وچ ۾ سيتا کي ڪنهن گهور جهنگ ۾ اڪيلو ڇڏي اچ.“ لڪشمڻ اها آگيا ٻڌي ڏڪي ويو ۽ همت هاري چوڻ لڳو ته ”هي ديالو! ماتا سيتا هيئڙو ڪريڻي آهي، تنهنکي ڪيئن مان اڪيلو ڇڏي اچان؟“ اجان لڪشمڻ ويچاري ڪجهه وڌيڪ چوڻ جي همت ڪئي ٿي ته ايتري ۾ پريوءَ جن سمجهائي چوڻ لڳا ته ”هي لڪشمڻ! سنيال، وڏن جي اکيان اُتر ورشن ڪرڻ چڱو نه آهي. جي هو ويرو توهان تن پائون مان ڪو ڪجهي وڌيڪ ڪهندو، ته الهان پلائي نه رسنديو. سوريه ونش روپي سوريه تي ڪو جيڪڏهن اپڪيرتي روپي بادل اچي اوچتو مٿان پوي، ته پوءِ جا سوريه وشي الهي بادل جي هٿائڻ جي مهل سرڪوشش نه ڪندا؟ آءُ پڪ سان ٿو چوان ته سڀئي سوريه ونشين جا پراڻ الهي بادل کي هٽائڻ بنا ٻئي رهي نه سگهندا.“

ادوا وچن جنهن مهل پريوءَ جن جي مکارونڊ مان نڪتا، تنهن تي لڪشمڻ سيتا کي وٺي رٿ ۾ چاڙهي بن ڏانهن روانو ٿيو. جنهن مهل سرجو ندي پار ڪري ۽ پيون به ڪجهه پونئي لڏيون، ۽ پوءِ لنگهي اچي ڪري مهاڀيڪر بن ۾ پهتا، تنهن

وڃون“ پرنتو اسانکي انهيءَ جي ڪارڻ جو ڪو بہ پتو ڪونہ ٿو
پوي. تنهنڪري هي ترلوڪيش! اسانجي اها وينتي آهي تہ
جيڪڏهن اسان کان خواه ٻين کان ڪو اپراڌ ٿيل هجي، تہ
ڪرپا ڪري آگيا ڪريو، تہ اسين انهيءَ جو جلدئي پرٻنڌ
(بندوبست) ڪريون.“ ڀرت جي اها ڳالهہ ٻڌي پريوڄن ڏکو
ساه کڻي چوڻ لڳا تہ ”هي ڀرت ۽ ڀائرو! سيتا کي هميشہ جي
هيٺئين وڃي ڪنهن جهنگل ۾ ڇڏي اچو.“ ايترو چوندي پريوڄ
جن وري بہ موٽن روپي سماڌي چاڙهي اکيين وانگر پاون روپي
سمندر تي سفر ڪرڻ لڳا. هاءِ! هاءِ!! هنوقت ڀرت، لڪشمڻ ۽
شترگهن پريوڄ رامچندرجن جي ڀاون جو نقل اصل ڪري نہ
سگهيا: بس! هاڻي انهن ٽنهين ڀائرن جي خيالن ۾ ٻئو اور
قسم جو ڀيد پئجي ويو. يعني جي شري رامچندر جي چهري تي
ڪروڌ، تہ ٿنهنجي چهري تي ڊپ، جي هوڏانهن گنڀيرتا، تہ
هيڏانهن اُتاولائي. هڪڙي پاسي اُداسيتا، تہ ٻئي پاسي وڃي
هوڏانهن چنتا، تہ هيڏانهن وري ڏيالتا. پريوڄن جي چهري تي ڏيا،
تہ هنن ڀائرن جي چهري تي وري ٻانولائي تي معلوم ٿي. مطلب
تہ هڪ عجب طرح جي انوٺائي ملڻ لڳي. پر ڪيترو وقت اهو
نماڻو رهندو، انهيءَ سوال جو جواب ڏئڻ اسانجي طاقت کان ٻاهر
آهي. نيٺ ڀرت وري بہ وڃهہ وٺي رامچندر کي چوڻ لڳو تہ
”هي ناٿ! اها تہ ساري سنسار کي سڌ آهي، تہ اوهين جگت
پتا ۽ ماتا سيتا جگدمبا آهي. اوهان جي مهما ڪرڻ آه جڏهين
ساکيات ويد ڀڳوان بہ هڪواري زبان کي ڪرڦ ڏيئي ٻهراڙي
جو ڪيول ”بي انت“ ”بي انت“ پڪاري رهيو آهي، تڏهين
ڀلا ٻڌايو تہ ڪنهنکي طاقت آهي، جو اوهانجويش ڀقاوت ورلن

وڃون ٿا. پرنتو اسانکي انهيءَ جي ڪارڻ جو ڪو به پتو ڪونہ ٿو پوي. تنهنڪري هي ترلو ڪيش! اسانجي اها وينتي آهي تہ جيڪڏهن اسان ڪان خواه ٻين ڪان ڪو اپراڌ ٿيل هجي، تہ ڪرپا ڪري آگيا ڪريو، تہ اسين انهيءَ جو جلدئي پرٻنڌ (بندوبست) ڪريون.“ ڀرت جي اها ڳالهہ ٻڌي پرڀوءَ جن ڏکوساه کڻي چوڻ لڳا تہ ”هي ڀرت ۽ ڀائرو! سيتا کي هينئر جه هينئر وڃي ڪنهن جهنگل ۾ ڇڏي اچو.“ ايترو چوندي پرڀوءَ جن وري بہ مؤن روپي سماڌي چاڙهي اکين وانگر ڀاون روپي سمندر تي سفر ڪرڻ لڳا. هاءِ! هاءِ!! هنوقت ڀرت، لڪشمڻ ۽ شترگهن پرڀوءَ رامچندرجن جي ڀاون جو نقل اصل ڪري نٿي سگهيا؛ بس! هاڻي انهن ٽنهين ڀائرن جي خيالن ۾ ڪڙو اور قسم جو پيدا ٿئجي ويو. يعني جي شري رامچندر جي چهري تي ڪروڌ، تہ هنن جي چهري تي ڏپ، جي هو ڏاڍهن گنڀيرتا، تہ هيڏانهن اُتاولائي. ڪڏهن پاسي اُداسينتا، تہ ٻئي پاسي وچٽي، هوڏانهن چنتا، تہ هيڏانهن وري ديالتا. پرڀوءَ جن جي چهري تي ديا، تہ هنن ڀائرن جي چهري تي وري ٻاڙلائي تي معلوم ٿي. مطلب تہ هڪ عجب طرح جي انوٺائي حالت لڳي. پر ڪيترو وقت ادو ٺماءُ رهندو، انهيءَ سوال جو جواب ڏيڻ اسانجي طاقت کان ٻاهر آهي. نيٺ ڀرت وري بہ وجهہ وٺي رامچندر کي چوڻ لڳو تہ ”هي ناٿ! اها تہ ساري سنسار کي سڌ آهي، تہ اوهين جڳت پتا ۽ ماتا سيتا جڳدمبا آهي. اوهان جي مهما ڪرڻ لاءِ جڏهين ساکيات ويد ڀڳوان بہ ڪواري زبان کي ڪرڻ ڏيئي ڇڏيائون جو ڪيول ”بي انت“ ”بي انت“ پڪاري رهيو آهي، تڏهين ڀلا ٻڌايو تہ ڪنهنکي طاقت آهي، جو اوهانجو ڀيش ڀڳاوت ورڻن

جهڙي اکيلس ويٺا آهن. پر عجب ته ڏسو، جو ڪيئي ڪوبه
ڪين ٿو. پرڀو رامچندر جنهن جي من موهيندڙ ڇٻي جيڪو ٺيڪ ميڊئر
پاڻ وٽ هڪڙهن ڏسندڙ جو من پاڻ ڏي ڪينچي رهي آهي،
تڏهن ته ڪنيئرپاڻ سان اچ اها منڊ مڏ مسڪاڻ ڪاهي. اح
جهڙي جي اها خوشي ڪاهي. خبر نه آهي ته ڇو اکين به ڪٽي
پاڻ پسايو آهي. شايد رامچندر جهڙي اتم تيرٿ تي اچي سڌاڻ
ڪرڻ ٿيون پائين. يڪ ٽڪ جهڪنديون، جهڙي ڏاڍهن ٽلسي اٿر
ڪجهي، ته مارا ڇني ته رلڪ ئي اور آهي ۽ وهن تا روپ
بدليا. مطلب ته واري واري تي ڪروڌ، ڪنيئرتا، اداسينتا
جهڻا، ديا، اتباڌي دربان، جهڙي روپي قلعي تي پنهنجو پنهنجو
پهرو ڏيئي رهيا آهن. پر وري به شڪر آهي، جو ٿوري ٿوري
مسڪراهت به پنهنجو شي درشن ڏيکاري رهي آهي. پرلوهايرا!
اها مسڪراهت هلندي ڪيترو وقت؟ اها آهي چٽڪ برساتي وچ
جو چمڪو. تڏهن دوندي به پرت مهاراج اهو وقت غنيمت جاڻي،
هٿ جوڙي ٻنا سمان پراڻا جي چرڻن تي ڪري پوڻ لڳو ته
"هي ناٿ! اڄ اوهانجي پاون پورڻ جي اسان رتيءِ ماتر به شڪتي
ڪاهي. اسين ته سڀ ڪڇ اوهان جو ٽلل پيا ڪريون، يعني
جي اوهين ڪروڌ نا ڪريو، ته سياوڪ اسانکي به ڪروڌ اچڻ
وڃي. مطلب ته جهڙو اوهانجو رخ، اهڙوئي اسان اڳجو پرتيمب
(پاڇولو) يعني اوهانجي رخ (جهڙي جي پاون) ۽ اسانجي من
جي ورتين ۾ ڪوبه تفاوت ڪونهي. هان! باقي ڪوري ڳالهه
آهي، جو اوهانجي جهڙي جي من مت سٽ جو ڪارڻ توهين
پاڻ سمجهي رهيا آهيو، پر اسين انکان اڻڄاڻ آهيون. ارٿات
اسين، اوهانجي کهڙي جي اوردشا ڏسيو اهڙائي ٽلي تا

آدرسعڪار ڪاڪپوءِ پرڀوجن ڪيس چوڻ لڳا تہ "هي پياري! هاڻ هيئن ڪر، جو تون پنهنجو اصلوڪو سروپ گپت ڪري، ڪيول پنهنجو ڇايا روپ ستول شرير ۾ ڇڏي وڃي پنهنجي تيج آڏي ستان تي پڌارج." اها آگيا ٻڌنديئي ماتا سيتا پنهنجي ڇايا ڇڏي آنترڌان ٿي ويئي. پوءِ اها ڇايا روپ سيتا هٿ جوڙي چوڻ لڳي تہ "هي ناٿ! منهنجو من هاڻي ڏاڍو وياڪل ٿي پيو آهي. اڳئين ڀيري جڏهن مان بن ۾ ويئي رشين جي استرين وغيره سان ڌرم چرچا ڪندي هيس، تڏهن منهنجو من ڏاڍو شانتيءَ ۾ رهندو هو. هاڻي انهيءَ سماڪم ڪانسواءِ مان ڏاڍي اپاڪي ٿي رهان. سو هي ناٿ! ڪرپا ڪري مونکي وري بہ انهن رشين جي استرين سان ملڻ جو پربنڌ ڪري ڏيو." پرڀوءَ جن اها ڳالهہ ٻڌي سيتا کي چوڻ لڳا تہ "هي ستي! تنهنجو اهو منورٿ ترت پورو ٿي پوندو!" ائين چوندي اُتان محل مان روانا ٿيا.

اڙي! هي ڇا ٿيو؟ اڄوڪو رنگ ئي ڪجهہ اور آهي. اڄ تہ سوريہ نارائڻ بہ اداس پيو ڏسڻ اچي. آهي تہ ايڪ ٻي بات جو سميہ جو هونءَ هميشه ڪجهہ نہ من موهيندڙ ڏسڻ ايندو آهي، پر اڄ خبر نہ آهي تہ پرڪرتيءَ جو ڪٿي اداسينتاڌاري آهي؟ جيڏانهن نهارجي، تيڏانهن اداسينتا پيئي ڏسجي. آهي ڇا؟ ڪجهہ بہ پتو ڪونہ ٿو پوي. پوءِ تڏهين ايتري ڦير گهير جو ڪارڻ ڇا؟ هلو ڀلا! هلو تہ هلي راجگره (محل) مان سماچار لهون. ڏسجي تہ اتي ڪهڙو حال آهي؟ هري شنڪر! اتي بہ ساڳيوئي حال آهي. هاڻي ڏسجي تہ راج گره ۾ اهڙا ڪهڙيءَ صورت پنهنجو زور ڄمايو آهي؟

خانگي محل جو ڪمرو آهي. اُتہ پرڀو رامچندر جن آسڻ تي ويٺا آهن. ڀرت لڪشمڻ ۽ شترگهن اهي تيئي پاڻ هٿ

جن کي ٻڌائيندا ها. ڪڙي ڏينهن دستور موافق جڏهين ٻيا سڀئي دوت پنهنجو حال ٻڌائي رهيا، تڏهين باقي ڪڙو دوت جو وڃي ٻچيو، تنهن ڪان جيتوڻيڪ پرڀوءَ جن وڙو ڏيئي پڇيو، ته به اهو ويچارو واڻان ڪجهه به ڪچهڙ جي همت ساري نه سگهيو. ڪجهي ٻلا ڪتان؟ جو ته ڪو ڳالهائڻ ته هو سکيوئي ڪين هو! ۽ سچي ڳالهه جي ٻڌائڻ هنڪي چڪي لئي لڳي. آخر جڏهن پرڀوءَ جن ڪائنس منهن وچن سان چتون ٻڌي پڇڻ لڳا، تڏهين هو ڏڪندو ڏڪندو چوڻ لڳو ته "هي ناٿ! جنن آءٌ اوهانجي آڳيا سان پهرو ڏيندو هيس، تنن ڏينهن ته ڪڙي ڌوٻي جي گهر ۾ ڏاڍو سخت معاملو لڳو پيو هو. ڳالهه هيءَ هئي، جو ڌوٻي جي زال ڪا ڪئي جي موڪل بنا پيڪي گهر ويئي هئي. پوءِ جڏهن هوءَ ٽن ڏينهن پڄاڻا موٽي آئي، تڏهين ڌوٻي پنهنجي استريءَ کي چوڻ لڳو ته "آءٌ توکي پنهنجي گهر اچڻ نه ڏيندس. آءٌ ڪو رامچندر ٿوروئي آهيان جو ديترو وقت راڪشش جي گهر ۾ رهيل سيتا کي ڪٺي واپس پنهنجي گهر آندا. بس! وڏا مٺا آهن، جنن ڪن تنن ليڪ." هي پرڀو! رامچندر جي اها ڳالهه ٻڌي مان ڏاڍو لڄي ۽ دل ۾ دکي ٿيس، ۽ اوڏيءَ ئي محل ڪنن ۾ ڪپهه وجهي، اُٿي اُتان ڀڳس، ته متان ڪا پنهنجي سوامي جي وڌيڪ اپڪيرتي ٻڌان." ايتري ڳالهه ان دوت جي ٻڌي پرڀوجن ظاهري خوش ٿيندي اُن دوت کي موڪل ڏني. پوءِ ته من ۾ پڪو ٺهراءُ ڪري سيتا جي محل ۾ اچي پهتا.

سيتا جي مهاراجن کي ايندو ڏسي، پادير ارگهيه (چرڻ ڌئڻ) اتيادي پوڄا جي سامگري ڪٺي سندن پوڄا ڪرڻ لڳي. پتا پوڳيه

دا ! هي مهاراج ! مان اڄ وٽي آيو آهيان انهي جو [illegible] ڪريان
اوڏي مهل آڪاش واڻي ٿي ته "هي رامچندر ! توهان جي [illegible]
شودر ٿيو ويد منترن جو پاٺ ڪري ۽ تپسيا ٿو ڪري
سو انهي ڪري ئي براهمڻ جو ٻار مري ويو آهي."

اشارو - ادياتم رامائڻ ۾ لکيل آهي ته انهي ساڳي براهمڻ
جي انهي ٻار انهي شودر کي ويد منترن جو اپديش ڪيو هو.
سو جنهن مهل اُن شودر ويدن جو پاٺ شروع ڪيو، انهي مهل
ئي انهي براهمڻ جو ٻار مرڻ تي ويو.

اها ڳالهه اسين خصوصاً اهڙي زماني جي [illegible] واري
ڄاڻن جي ڌيان تي آڻڻ ٿا گهرون، جي [illegible] شودرن کي
به ويد پاڙهڻ گهرجي.

اها آڪاش واڻي ٻڌي [illegible] ڪري [illegible]
ڪري [illegible] [illegible] [illegible]
کي ويد منترن جو پاٺ ڪندو ڏسي، [illegible]
[illegible] سمپورڻ ڪري [illegible]
مهل انهي شودر شري رامچندر ڀڳوان کي [illegible]
ڪري ته "هي [illegible] [illegible]
[illegible] رامچندر [illegible]
ته "هي شودر ! [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ڪري [illegible]

[illegible] رامچندر [illegible]
[illegible]
[illegible]

آدر ستڪار ڪري پوء هٿ جوڙي ٻوٽ لکيو تہ "هي
وا! اڄ ڏاڍي اسالعئي ڏيا ڪئي اٿو. ٻڌايو تہ ڪهڙي ريت
ن توهانجو منورٿ پورڻ ڪري سگهندس؟ پر پهرياءِ تہ ڪريا
ڪري ٻڌايو تہ موڪلان اهڙي ڪهڙي اوکيائي آهي جو توهان
ايترو ڪروڌ ڪٽي ڇاڙهيو آهي؟ بيشڪ جيڪڏهن موڪلان کو ڏيندا،
اپواڌ ٿي ويو هجي، تہ نشچي ڪو جوکو ڏلد موکلي تہ
جهنڪري موڪلي يا موڪلان پوء بين راجائن کي خبر پوي
وري اڳتي اهڙو ڏوه ڪرڻ نہ اچي." براهمڻ ٻوٽ لکيو "بس!
بس!! ڏلوسون توهان رکهولشين جي پرتاپ کي. اهڙا اوهانجي
راڄ ۾ ايترو الڌير، جو ٻيا جي ويٺي پٽ مري وڃي. افسوس!
ڪيڏالهن ويا آهن راجائون داليپ، رکهو، سگر، دشرٿ اتياديءَ،
جي پنهنجي ڌرم روپي لغاري جو آواز آڪاش جي پولاڪار ۾
مهائي رهيا هوا؟ ڇو آهي بہ پنهنجي پرجا جي اهڙي دشا ڏسيو
ڪج بہ ڪري ٿا سگهو؟ جيڪڏهن سچ پچ لياد ملندا
هجي ها، تہ جيڪر اهڙي اليتي ڪڏهين نہ ٿئي ها. ڇا اڏا بہ
ليعي آهي، تہ وڏپڻا جي ويٺي پٽ (جوان) اوستا وارو پٽ مري
وڃي؟ بس! بس!! موڪلان ڪرڻا ڪري الهيءَ نسبت پيو
ڪجهہ بہ وڌيڪ نہ پڇو."

اها ڳالهہ الهيءَ براهمڻ جي ٻڌي ٻڙيو رامچندر هٿ جوڙي
الهيءَ براهمڻ کي ٻوٽ لکيو تہ "هي مهاراج! جيڪڏهن سچ پچ
اهڙي اليتي آهي تہ منهنجو راڄ نشچي ڌرم سان آهي. هايا!
اها ڳالهہ پنهنجي لاءِ ڪيتري قدر تہ بدنامي جي ٽڪي لائڻ
ڪوشش ڪري ٿي. ڇا منهنجيءَ واري ۾ رکهولشين جي ٻ
سوا پر کي هي اڌرم روپي بادل کو ڍڪڻ پائڻي؟ ڪ

اِهي انهيءَ طرح ڪيول پنهنجي اشٽ ديو پرماتما رامچندر جي مهما ڳائي ستاپن ڪرڻ گهرن. انهيءَ مان هرڪنهن منشيہ کي اِهو اپديش وٺڻ گهرجي تہ سيڪو پنهنجي پنهنجي اشٽ ديو کي هرتا ڪرتا ۽ ڌرتا ڪري سمجهي، جو تہ واسطو ۾ انهن سڀني نامن ۾ ڪوبہ ڀيد ڪونهي. انهن ڀيد اهڙو آهي جهڙو ڪسٽ ۽ ڏن ويهڻ ۾ آهي. مطلب، تہ ڀاوارٿ سڀني جو ساڳيو ئي آهي. جنهن منشيہ جو پنهنجي سياوَ انوسار جنهن ديويا ديوتا ۾ نشچو ٻڌي، تنهنکيئي دو پنهنجو اشٽ ديو ڪري سمجهي. مهاتما تلسيداس جي ڏيٺئين واڪيہ مان بہ اها ساڳي ڳالھ پرسڌ ٿئي ٿي. ڪياڪهون ڇهي آڳڪي ڀلي ٻراجي ناٿ! تلسي مستڪ تبہ نمي، جب ڌنش ٻاڻ ليوهاٿ.

انهيءَ مان ائين سمجهڻ نہ گهرجي تہ شري ڪرشن چندر ڀڳوان جي ڇهيءَ اڳيان ائين چوندي مهاتما تلسيداس جن ڪا شري ڪرشڻ چند ڀڳوان جي نندا ڪئي. نہ! نہ ائين چوڻ سان اُنهن ڪيول پنهنجي اشٽ ديو ۾ پنهنجو پڪو نشچو ڏيکاريو. پوءِ ڇا ٿيو، جو انهيءَ ٻوڌي جي ڀندئي شري ڪرشڻ چندر پرماتما پنهنجو پوريو ن روپ گپت ڪري، ڌنش ٻاڻ ڌاري، شري رامچندر جن جي شرنگار ۾ پاڻ کي پرگهٽ ڪيو. اهائي اُنو نشچي جي مهما. ڪڪ ٻئي جي نندا ڪرڻ واهيات ماڻهن جو ڪم آهي.

هي گُرڙا ڏڪري ڏينهن دربار ۾ جڏهن سڀ وڏا وڏا رشي منيءَ، يوگي، تپسوي براجمان هوا ۽ پريوءَ جن بہ پنهنجن تنهي ڀائرن سميت ڪچهريءَ ۾ ويٺا هوا انهيءَ وقت هڪڙو براهمڻ ڏاڍي ڪروڌ ۾ گپت وڏ چوندو اچي ڪچهريءَ ۾ پهتو. براهمڻ کي ڪچهريءَ ايندو ڏسي پريوءَ جن کيس نمسڪار ڪري، ...

[..]ياتي ساکيات اوتار ڌاري مرکن استري پرش جي هردي ۾
[..]اس ڪرڻ لکي. هي گرڙا! جيتوڻڪ سنسار ۾ جا ڪوي ڪٺي
[..]يو رامچندر جن جي راڄ ويستا جي احوال لکڻ جي ڪوشش
[..]ڪن، تہ بہ جيڪر ليش-ماتر بہ ورڻن ڪري نہ سگهن. هي
آهي رهو! (ڏالکن جا دشمن) جيڪڏهن سارو سمندر ڪٺي مس
ڪجي، ساري پرٿوي ڪٺي پنو ڪجي ۽ دليا جا سڀ درخت
ڪٺي قلم ڪجن، ۽ پوءِ ساکيات شڪر ڀڳوان شاردا، سرسوتي،
ڪٺيش ۽ شيش ناگ ڪوڙان ڪاهن تہ ساءِ جيڪڏهن گڏ ئي
ويٺي الهي پورو جو پيش لکن، تہ بہ تنهن نہ آهي جو اهي الکي
پاوت ورڻن ڪري سگهن."

هي پاروتي! جنهن منشي "رام" جهڙي مٿي پوتر ۽ ڪلپ
ورکش سمان نام کي ڇڏي ۽ ٻيا منتر ۽ نام آچاري ٿو، اهو
منشي ڪهڙو نہ مندمتي آهي، ڇاڪاڻ تہ گنگا جي ڪناري تي
ويٺو بہ آهي، تنهن هوندي بہ جنهن مهل اڃ ٿي لڳيس تنهن
[..]ما، کوهہ جو پاڻي ٿو کهري.
الهيءَ موجب شنڪر ڀڳوان چيو تہ "هي پاروتي! ندي جي
[..]ناري تي ويٺي پياس مٽائڻ لاءِ کوهہ جو پاڻي کهرڻ جنر
[..]ا مورکتا آهي، تنهن ئي رام جي ڀڳت لاءِ "رام" نام کي ڇڏ
[..]کنهن ٻئي نام اچارڻ ڪرڻ. اهي ڀڳت جن الهيءَ "رام"
۾ ڀيڻيا پراڻ تا سمجهڻ اشارو. واهڪ ڪٺو (پرمندڙو)، اوهان
[..]ٽي من ۾ ضرور اها شنڪ اٿڻ ٿي هوندي تہ جيڪ
رام نام جو ايترو پرتاپ آهي، تہ تڏهن ٻيا لاڳا، جهڙوڪ
ڪٺيش، ورڻ، ديوي، اتيادي نام سڀ ڇڏڻ ڇڏي ڏيڻ ڪ
[..] ڀڳوان جن جي ڏيڻ جو مطلب اصلي اهو ڪ

منجهه پرڀوءَ جن ڪاشيءَ ڪي شري شنڪر ڀڳوان جو استان ڄاڻي
ڪيس پرڻام ڪرڻ لڳا. پوءِ شري گنگاجيءَ مان سنان ڪري پوتر
ٿي شري ڪاشيءَ وشوناٿ جي مندر ۾ ڏاڍي پريم سان شنڪر
ڀڳوان جي استوتي ڪرڻ لڳا. تنهن ڪانپوءِ پرڀوءَ انيڪ طرح جا
دان پڇ وغيره ايترا تہ ڪيا، جو ڪواري اِلدز ؟ ڪهيرہ لهڻي
تيرڻ لڳا. آخر ڪجهہ سميہ وتيت ڪرڻ ڪانپوءِ سڀ اچي آنند
منگل سهت پنهنجي گهر پهتا. ايوڌيا ۾ گهر گهر منگل ئي منگل
ڇانئجي ويو. ڏک کي ڇڏڻ تہ ڪو سڃاڻيئي ڪونہ سڀ مها آنند
۾ گذارڻ لڳا. سڀ ايوڌيا واسي آنند ۾ اهڙا مگن ٿي ويا
جو سورگ جي سک کي بہ پنهنجي آنند اڳيان تڇ سمجهڻ
لڳا. پرڀو رامچندر ساڻي پنهنجي من ۾ ويچار ڪرڻ لڳو تہ
مونکي هاڻي باقي هڪ سو ورهہ ايوڌيا ۾ رهڻو آهي، سو ڏينهن
اوس ڪو ڀڳير ڪرڻ گهرجي. اهڙو من ۾ ويچار ڪري اهو
ارادو ڪياءِ تہ پراتہ ڪال جو وجي گروءَ جن کان پڇندس تہ
ڪهڙيون ڪهڙيون سامگريءَ کپنديون. هي گر ڙ! پرڀو رامچندر
جي مهما ڪير ورنن ڪري سگهندو؟ ويديہ "بي انت بي انت"
اهو شبد اُچاري رهيا آهن. ڪنهنکي طاقت آهي، جو انهيءَ جي
سمپورڻ مهما ورنن ڪري سگهي؟ سو ڀلا مان مند ٻڌي ڪهڙي
پرڪار پرڀوءَ جن جو يش پتاوت ورنن ڪري سگهندس؟
مطلب تہ پرڀوءَ رامچندر جن جي راڄ جي وقت ۾ پرٿويءَ ۾
پساپ جو ڏالوئي ڪونہ رهيو سڀ منشيہ پنهنجن پنهنجن
ورڻاشرمن پتاندر ڪرڻ لڳا.

سڀ استريون پرش پرڀو رامچندر جي ڀڳتيءَ ۾ لولين ٿيا.
سڀ منشيہ پنهنجي ماتا پتا ۽ گرن جي آگيا ۾ رهڻ لڳا.

ڪاڪيشنجي پريم ۾
لکيو... ڪرڙ جا ٻڌي
ڙوا وليه پڪت وهن آڪلڻ مان واتِ اکر ٻه ڪَرو هي لکيو ته "هي پڪيراج!
پرجي. ويو، جو ڪَرو اکر ٻه واٽ ڪرڙ ڪي هڙڻ ڪري اڄ پريم
جهلي ڪد ڪد واڻيءَ سان ڪرڙ ڪي سماڪم هڙڻ ڪري اڄ پريم
ڏليه آدين، جو تنهنجي ٿي سماڪم هڙڻ رهيا آهن.
ڻ ڏليه آدين، جو تنهنجي وات ۾ پئي رهيا آهن.
ي برسات جا ڦڙا اسان: سڀن جي وات ۾ پئي موهيندڙ ۽ سهائيندڙ
نجو ڪَرو ڪرو پرشن کهڙو ته من موهيندڙ ۽ ساڪبات پريم ۽
ڪ ڪ پرشن ۾ ڪسرڙا اڄ
مت ڪندڙ آهي. تنهنجي هي آهن. هي
ڪتي اوتار ڏاري ودِيهان تي رهيون آهن. هي سمجهان ٿو. هي
ڪتي اوتار ڏاري، آو پالڪي ٻه ڏليه سمجهان ٿو. هي
تنهنجي ٿي سما ڪم ڪري آو پالڪي ٻه ڏليه سڪهيتي:
تنهنجي ٿي سما ڪم ڪري ڪي ڏرشنالت ٿي سڪهيتي:
پڪيراج! تنهنجي پڪڻي لشڪر سنسار لاه درشنالت ٿو پڌايان:
چڱوا ماڻي ٻڌ ته مان توکي پرڀوءَ جن جو پويتريش لو پڌايان:
هي پڪيراج! پرڀو رامچندر جن پرلوڪ تي، يعني ايوڌيا ۾ برابر
ات ٻڌار، لو سُو ايڪاوي ورهه رهيا. انهيءَ مدت ۾ ڪي اليڪ
طرحن جون وڏيون وڏيون ليلائون پرڀوءَ ڪيون. هڪڙي ڏينهن پرڀوءَ
جن پنهنجا تيئي ڀائر ۽ سڀ منتري ساڻ ولي مهاراج وسشٽ
جي کهوريا، ۽ گروءَ جن کي پريم سهت نمسڪار ڪري ڪانس
پڇڻ لڳا ته "هي ناٿ! اُهو ماڻي مڪرسڪرانتي ۽ سوريه
ڪرهڻ لڳندو، جي آڪيا ڪريو ته اسين سڀ ڪاشيءَ جي ياترا
ڪري اچون." آڪيا ڀائي پرڀوءَ جن ڳهه
انهيءَ طرح سان گروءَ جن جي پاتين سهت ڏاڍي ڌام ڌوم سان جڳت
سڌا ساڻ ولي ڪهر جي پاتين سهت ڏي روانا ٿيا. ڪن منزلن ڪالهو
پڇد ڌوم ڪيڻو ڪاشي پريءَ ڏي روانا ٿيا. اتينت ٻهرا
ڏيڻ اهي شري ڪاشي نگريءَ جي لنزديڪ پهتا. اتينت ٻهرا

جا سچا ڀڳا ڀڳت آهيو. ڀڳتي نشچيہ موڪش ۽ برهمانند جي ڏيندڙ آهي. هي ناٿ! توهانجي ڪرپا سان هاڻي منهنجا سڀ مانسڪ روڳہ نشٽ ٿي ويا. اوهين بيشڪ ڀڳت وتسل ۽ پر اُپڪاري جيو آهيو. هن ڀوساگر جي تارڻ لاءِ توهين ئي ڪا سگهائي آهيو. هي ناٿ! آءٌ توهانکي پنهنجو گرو سمجهي وارون وار نمسڪار ٿو ڪريان. چيل آهي تہ:-

گرو اور گوبند دونو کڙي،

ڪسڪي لاگون پايہ؟

پرٿم پکڙون گر چرڻ ڪو؛

جن دينو هري ڏيکايہ.

هي پڀو، مان توهانجي ڪرپا جي ڪهڙي ڳالهہ ڪريان؟ ڀلا! گروءَ جي ڏيالتا جو ڪو انت بہ آهي؟ گرن جهڙو ڏيالو ٻيو ڪوبہ ڪونهي؛ گرن وٽ اهڙي ڪائي بہ شئي ڪانهي، جا هو پنهنجن نج ڀڳتن کان لڪائي رکن. هي موڪش داتا! مان توهانکي وارون وار نمسڪار ٿو ڪريان. هي ڀڳو! مون توهانجي مکاروند مان انيڪ چريتر پڀو رامچندر جا ٻڌا؛ پر اڃا بہ دل نٿي ڌاپي. جيتوڻيڪ منهنجي من ۾ هينئر ڪوبہ شڪ ڪونهي ۽ توهانجي ڪرپا سان منهنجا سڀ ڪليش دور ٿي ويا آهن، تنهن هوندي بہ اڃا پڀوجن جي ٻين وڏيڪ چريترن ٻڌڻ جي اِڇا اٿم. مطلب، تہ پڀوءَ جن ڀگير ڪهڙي ريت ڪيو، ۽ پنهنجي نگريءَ سميت سورگ ڌام ڪيئن پڌاريا ۽ ٻيا بہ جيڪي جيڪي چريتر سندن بابت هجن، سي هي ڪرپالو! مون نيچ داس تي ديا ڪري ورڻن ڪريو.“ ائين چوندي اکين مان پريم جا اُڙڪ ڳاڙيندي ڪاڪڀشنڊيءَ کي آدر سميت ڏنڊوت ۽ نمسڪار

وشواس روپي ڪري رکائي، ته تڏهن نشچير الهجا اهي سڀ روڳ ٿورت ٿي سگهندا.

هي پکيراج! هن جيو الهيءَ وقت پاڻکي چڱو ڀلو سمجهي سگهندو. جڏهن مهل ڪ منجهس ويراڳ روپي ٻل اچي؛ ڪيس سمتيءَ روپي بک ؛ سنتوش روپي کهري لڌ اهي. تڏهن ڪاڻوءَ دن جيو ڪي ڪيرجي ته نرمل گيان روپي پويترو جل سان سنان ڪري، سيئي روڳن کان ڇٽي، دوير شرير کي ڌارڻ ڪري، ڀڳتيءَ روپي هميشه ڪاڏو ڪائبدو رهي، هي گرڙ! اهو ڀڳتيءَ جو مندن سيئي شاسترن جو سار اٿئي يعني سڀ ويد، پراڻ، شاستر، اهوئي سارڪيڏي پڪاري رهيا آهن ته ڀڳوت ڀڳتيءَ بنا اهي سڀ روڳ ٿورت ٽبڻ جا ڪڏهين به ڪين آهن.

شنڪر ڏوڻ لڳو ته "هي ورالني! اسڪبه نامن جي برابر هي "رام" نام اٿئي، چاڪاڻ ته يوڳي جنن جڏهن هنڌ وجي من اسٿر ٿئي ٿو، تنهنکي "را" ڇهجي ٿو. اهوئي رام ساري سنسار ۾ ورياپڪ رمي رهيو آهي. هي پاروتي! اها "رام" نام روپي ٻيڙي اٿئي، جنهن تي هي جيو چڙهي سولائي سان هن مها ڀوساگر کان پار تري سگهيٿو."

لوڪش ڪانڊ

جڏهن مهل گرڙ ڀڳتيءَ جا اهڙا ادبت اڪشمڻ ڪاڪيشنديءَ جي مکارونڊ مان ٻڌا، تڏهن مهل اُهو پکين جو راجا گرڙ هٿ جوڙي ڪاڪيشنديءَ جي شتوتي ڪرڻ لڳو ته "هي ناٿ! بيشڪ توهين ڏٺيه آهيو ؛ ڏٺيه توهانجو جيون! اوهين الهيءَ پريو رامچندر

سو تون برابر ڌيان ڏيئي ٻڌ.

هي گرڙ! سڀني مانسڪ روڳن جو مول موھ آهي، جنهنڪري ٻيا سڀ روڳ پنهنجو ڏاڍ ڪري سگهن ٿا. ڪام "وات" آهي، لوڀ "ڪف" آهي، ۽ ڪروڌ "پت" آهي. اهي ٽيئي ڌار ڌار هميشه من جيو جي هردي روپي ڇاتيءَ کي جلائي رهيا آهن. اچا ٻ جي انهن ٽنهي پائرن جو پاڙ ميل ٿي وڃي، ته پوءِ سنيپات جو مرض ٿي پوندو آهي. مطلب ته انيڪ پرڪارن جي وشين جا جيڪي منورٿ آهن، سي گويا سڀ مرض آهن. اهي مرض بلڪل بيشمار آهن. ممتا آهي "ڌڌ" ايرشا آهي "کجلي" هرش ۽ وشاد آهن "گهيروءَ" نالي روڳ. ريس ۽ ساڙ آهن "کپير" (سلهه) نالي روڳ، من جو نيچپڻو، "ڪشٽ" (ڪوڙهه) نالي روڳ. اهنڪار آهي "ڏمروءَ" نالي روڳ. پاکنڊ، ڪپٽ ۽ مان آهن "ناهروئا" نالي روڳ. ترشنا آهي مها ڀيانڪر "جلندر" جو مرض. متسرتا آهي "ٻين تپ." اهڙيءَ طرح انيڪ پرڪارنجا مانسڪ روڳ آهن. هي گرڙ! مان توکي ڪيترا ڇئي ڪيترا چوان؟ جڏهين انهنمان ڪنهن هڪڙي ظاهري روڳ جي ڪري ٻ ماڻهو وڃي ٿو ڪال جو ٻکر ٿئي، تڏهن پڏاءِ ته جنهن جيو جي من ۾ ايترا مثيان روڳ اچي ڪٺا ٿيا آهن، سو جيو ڀلا ڪئين ٿو شانتي پائي سگهي؟ جيتوڻيڪ اهي مرض ۾ گرفتار ٿيل ماڻهو انيڪ طرح جون دوائون، يعني يم، نيم، ڌرم، سدا چار، تپ، گيان، ڌيان، يگيه، جپ ۽ ڏان روپي دوائون ڪنا ۽ تنهن هوندي ٻ پوريءَ ڪريءَ نه ڪرط ڪري اهي ويچارا انهن نڪرشٽ بيمارين کان ڇٽي نٿا سگهن. هي گرڙ! هنن سڀني روڳن واسطي جيڪڏهن ستگر روپي ويد، ڀڳتيءَ روپي اوشڌي ۽ منجهس

٢. ھن سنسار ۾ دردرتا (ڪنگالي) جھڙو ٻيو ڪو ب ڏک ڪونهي.
٣. سنت سماگم جھڙو ڪو ب سک ڪونهي.
٤ ھي ڪرڙا ھن، ويچن ۽ ڪرم سان ڪنهنجو اپڪار ڪرڻ، اھو سنتن جو لڪشڻ آھي. سادن ۽ اسادن ۾ رڳو اھو تفاوت آھي، جو سادو مهاتما ٻين جو اپڪار ڪندي پاڻ ڪي ڏک ڏين ٿا ۽ اسادو (دشٽ) ٻين کي ڏک ڏيڻ جي ڪوشش ڪندي پاڻ ڏک سهن ٿا. مطلب، تہ سادن کي ڪپہ جي سمان سمجهڻ کپي ۽ اسادن کي مڇ سمان. ڇاڪاڻ تہ ڪپہ پاڻ ڪٽوئي ڏک سهي ٿي، پر ايتري ڏک سهندي ب الٽ ۾ پاڻ ڪپڙو ٿي ٻين جو ڍڪ پڙدو ٿيو پوي، يعني ڏيئي گرمي سردي کان بچائڻ لاءِ سندن اڳهو ٿيو پوي. اهڙي طرح مڇ ب پاڻ ڪشٽ، جيئن ڪيڏيڪ ڪپہ والڪرني سهيٽي، پر خاص ٻين کي نقصان رسائڻ لاءِ يعني مڇ مان ڄڪي ٿو ڏيون ٿيون لهن، سي اُلٽو ٻين کي ٻڌڻ لاءِ پر تہ سندن ڏک پڙدي ٿيڻ لاءِ. ڇاڪي ھرڪو جيو خيال ڪري سگهيٿو تہ جنهن صورت ۾ ڏک تہ پنهنجي دلتن ۾ ڪجهڙو ٿو سهڻو پوي تہ پوءِ ڇو تہ ٻين ڪنهنجي اپڪار ڪرڻ ۾ ڏک سهجي؟ تہ پوءِ اهو پنهنجو ڏک ب ڪنهن مهل آنند جو ڪارڻ ٿي پوندو. ھي ڪرڙا دشٽ منشيہ ھميشہ ڪئي ۽ سرپ والڪر ٻين کي ڏک ڏيندي پنهنجو الٽ آڻيندا آھن. اهڙي طرح پاڙو ۽ ٻڪرا ٻين کي نشٽ ڪري پاڻ ب پنيالس ناس ٿي ويندا آھن.

٥. ويدن ۾ سڀني کان اتم ڌرم "اهنسا" (ٻين کي ڏک نہ ڏيڻ) چيل آھي. ۽ پرائي نندا جھڙو ڪو ب ٻيو اگرپاپ چيل ڪونهي. ھاڻي آءٌ تو کي منڪ روڳن بابت ڪجھ ٻڌڻ ڀائيندو؛

ان ڪاڪڀشنڊيءَ کي ست جوڙي ڇوڙ لڳو ته "هي ناٿ! ڪري ڪرپا ڪري مان توهان کان جي هي ست پرشن ٿو پڇان، تنهن جو اُتر مونکي وستار سهت ٻڌايو، ته منهنجي من جا باقي سڀ ڀرم به ميٽجي وڃن."

ست پرشن

۱. سڀ کان درلڀ شرير ڪهڙو آهي؟
۲. سڀ کان وڏو ۽ ڪٺن دک ڪهڙو آهي؟
۳. سڀ کان وڏيڪ سک ڇا ۾ آهي؟
۴. ساڌن ۽ اساڌن جا لڪشڻ ڪهڙا آهن؟
۵. سڀني کان اتم ڌرم ڪهڙو آهي؟
۶. مها ڀيانڪر پاپ ڪهڙو آهي؟
۷. مانسڪ روڳ ڪهڙا آهن؟

اهي پرشن گروڙ جا ٻڌي ڪاڪڀشنڊي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ هرش وچون ڇوڙ لڳو ته "هي آهي رپو! (ناڳن جا ويري) تون ڌنيه آهين، جو تو مونکان اهڙا اتم پرشن پڇيا آهن، اهي تنهنجا پرشن سنسار لاءِ ڪيتري قدر فائديمند ٿيندا تنهنجو بيان مان اصلي ڪري نٿو سگهان. چڱو! هاڻي انهنجا اُتر ساوڌان ٿي ويهي ٻڌ."

۱. هي گروڙ! منشيه شرير جي سمان ٻيو ڪو به شرير ڪونهي. هي منشيه شرير جي ڌرم، ارٿ، ڪام ۽ موڪش جو ساڌن آهي، پوءِ جيڪو جيو اهڙي اتم وستو کي ويرٿ ٿو وڃائي، تنهن جهڙو مورکه دنيا ۾ ڪو ورلو هوندو. گويا اهو سنساري وشين ۾ لمپٽ جيومڻيءَ جي بدلي ڪاچ ٿو خريد ڪري.

ڪٽڻ انوسار انهن مان ڦل پرائي سگهيتي. جنهن تہ آمائي ساکي برسات جي بوند سپ جي وات ۾ وڃي سچو موتي ٿيو پوي. ۽ ڪمل جي پن تي صرف ڏسڻ جو ڪوڙو موتي ٿيو پوي، مٽ الئيس تہ ڪم آيو وڃي، لوڻ جي تتل ٽڪر تي ڪم ٿيو وڃي پلي پئي ۾ ان وغيره پيدا ٿي ڪري، ۽ ڪلراٺي زمين ۾ زهري ۽ وچڙندڙ بيمارين جا جيت پيدا ٿي ڪري. هي ڪرڙا سنتن جي ڪرپا تہ ڏسو جو بادلن جي روپ ۾ ٿي ڪري برسات وسائڻ ۾ ڪو ڪٿي تفاوت ڪن، سو مرڪز ڪرا سيڪنهن تي هڪجهڙي ورشا ڪن. اڃا بہ هي سنتن جي ڪرپا ڪرڻ تي وڏيڪ دل ٿئي، تہ يڪدم چندن جو ورکش ٿيو پون ۽ ساري بن کي چندن ڪيو ڇڏين. پوءِ جيتوڻيڪ اهي بن ۾ ڪٿي ڪنهن جا درخت هجن. آءٌ تہ پاپيان تہ اهن سنتن کي بادل، چندن جي ورکش پارس مڻي ۽ ڪلپ ورکش اتياڊين جي اپمائن ڏيندي بہ مان ڪو انهن جي ڪرپا جو يقاوت بيان ڪري سگهان ٿو. تڏا ترا سنتن جي مهما اپار ۽ بي انت آهي.

هي ڪرڙا برهم سمدر اٿئي، گيان مندراچل پروت اليٿي، سنت جن ديوتائون اٿئي، جي انهي سمدر کي مٿن ڪري (واوڙي) انمان رامچندر جي ڪيرتن روپي امرت ڪڍن ٿا، جنهن امرت ۾ مٺاس روپي ڀڪتي پريل اٿي. هي پکيراج! هي جيو جنهن مهل مٿن بہ ويراڳيہ روپي ڍال ۽ گيان روپي ترار سان ڪام، ڪروڌ، لوڀ، موهہ ۽ اهنڪار انهن پنجن دشمن روپي اٿي ... سمجهي ٿو، انهي مهل جي جيت کي ساڪيات ڀڪتي سمجهجان.“

اي مهما پڏي ڪرڙا اسو تہ آلد ۾ مکهن تي • تنن پنهنجو من جاي ڪد ڪد واڻي سان

هٿ ايندي. بس! پوءِ ته انهيءَ مٽيءَ کي هٿ ڪندئي ته توکان
هيءَ مايا روپي نانگڻ ڊڄندو. جيتوڻيڪ هو توکان اُنهيءَ مٽيءَ
کسڻ جي بلڪل گهڻي ڪوشش ڪندو؛ ته به هو ڪجهه ڪري
نه سگهندو؛ ڇاڪاڻ ته هن انو پير مٽيءَ جي پرتاپ سان هيءَ نانگڻ
توتي پنهنجو اثر ڪڏهين به پيدا ڪري ڪين سگهندو، جيترو
ڪيترو به پنهنجي پيٽ مان زهر ڪڍي توتي ڦٽو ڪندو، ته
به سڀ ڀيرا سندس اجايو ويندو. پوءِ نيٺ مٽيءَ جي ويوگ
۾ ڦٿڪندي پنهنجا پراڻ ڏيندو، سبب ته ڏک ته وٽس مٽي
نه رهندي، ۽ ٻيو وري منجهانئس وش (زهر) وغيره جي سموري
طاقت هلي ويندي. هي گرڙ! انکي وٺيئي ته پروت جي ڪاڻ
جي مٽي ڪري سمجهه، يا وٺيئي ته اڄگر جي مستڪ جي
مٽي ڪري سمجهه. پر بابا! "گو ليندا سي لهندا لعل ۽ وهندا سي
ويندا وڃائي.

شري رامچندرجن جا سچا ڀڳت ته ڏاڍا ديالو آهن. ڪيترو
به ليچه پرش ڪٽي وڃن ويندو آهي، تڏهن به انکي انهيءَ مٽيءَ
جو ڏس پتو ضرور ڏيندا آهن. رامچندر اٿئي سمندر سمان، ۽
سنت مهاتمائون اٿئي بادل مڪان. اهي پريوءَ جن جا پيارا
ڀڳت يعني بادل، رامچندر روپي سمندر مان پاڻي کڻي پرٿويءَ
تي درهنڊ برسات وسائين ٿا. پوءِ بادل جون بوندون جهڙي
جهڙي هنڌ پيون ٿيون، اهڙي اهڙي هنڌ پنهنجو اهڙو پرڀاءُ
ڏيکارين ٿيون. يعني سمندر جي سپيءَ، ڪمل جي پتي، اوه
جي تتل ٽڪر، يليءَ پنيءَ ۽ ڪلراٺيءَ زمين وغيره واسطي اهي
برسات جون بوندون جيتوڻيڪ پون هڪ جهڙيون ٿيون ۽ منجهن
ڪو تفاوت ڪونهي، تنهن هوندي به هرڪا چيز پنهنجي پنهنجي

اهنڪار تتڪال مون کان نشٽ ٿيو وڃي. جنهن جيءَ جي
هرديه روپي ڌرتيءَ ۾ اها ڀڳتيءَ روپي مڻي قابو رکيل آهي،
تنهن جيءَ جي سامهون ڪام، ڪروڌ، لوڀ، موهه ۽ اهنڪار
رکي روبرو اچڻ جي همت به ڪري نٿا سگهن. اهڙي مڻيءَ جي
پرڪاش ڪري انهن دشمن جون اکيون ئي ٽڙيون ڪلن ۽ سڀ
انڌا ٿيو وڃن. هي گروڙا! پوءِ ڀلا اهي انڌا، اکين کان جدا،
ڪام، ڪروڌ آدي دشمن هن جيءَ کي ڪو نقصان پهچائي سگهندا؟
هرگز نه! اهو ته عام رستو آهي ته جيڪو منشيه پهچندي وارو
هوندو آهي تنهن جا شترو به مترن ٿي پوندا آهن، سو جنهن جيءَ
وٽ اهڙو اڻڪٿ خزانو، پارس مڻي، ڀڳتيءَ روپي لعل موجود
آهن، تنهنجي خوشامد ڀلا ڪير نه ڪندو؟ ضرور سڀ اهي ڪيس
سائين سائين ڪندا. شترو جو ته ٿاوُن ڪو نه رهندو، سڀ
مترن مترن ٿي ويندس. اهڙو انوپ سک، ڀلا ڪڏهن ڀڳتيءَ
کانسواءِ به ڪو منشيه کي ملي سگهندو؟ هرگز نه! وري پرماتما
جي ڪرپا نه ڏسو جو اها مڻي وري اتري وستو به ڪين آهي،
جو ڪنهن تمام گهري ملهه سان ملي. هوءَ جڳت ملت ۽ تمام
ٿوري پريشرم سان ملي سگهي ٿي! اهڙي لاءِ هي گروڙا! ڏکيو
بالڪل سولو اپاءُ آهي، جو آءٌ توکي ٻڌايان ٿو. باقي انڪي
ڳولي هٿ ڪرڻ تنهنجو ڪم آهي. ويد ۽ پراڻ آدي ست
شاستر اهي اٿئي سندر پوتر پروت، انهن ۾ رامچندر جي ڪٿا
روپي اٿئي ايڪ رمڻيڪ اماهه کاڻيون، سادو، سنت ۽ مهاتما
اٿئي انهن کاڻين جا کوٽيندڙ، سڌ انهنجي هٿ ۾ آهي کوڏر،
گيان ۽ ويراڳيه اٿئي ٻه نيتر. ڏاڍي اميءَ شيون هٿ ڪري
وڃي انهيءَ پروت کي کوٽ، ته اهاڪ توکي ڀڳتيءَ روپي مڻي

هٿ ايندي. بس! پوءِ ته انهيءَ مٽيءَ کي هٿ ڪندئي ته ڪان
هي مايا روپي ناڳ ڍڄندو. جيستوڻيڪ هو ڪان انهيءَ مٽيءَ
کسرط جي بلڪل گهڻي ڪوشش ڪندو، ته به هو ڪجهه ڪري
نه سگهندو؛ ڇاڪاڻ ته هن انو پير مٽيءَ جي پرتاپ سان هي ناڳ
تو تي پنهنجو اثر ڪڏهين به پيدا ڪري ڪين سگهندو، جيترو
ڪيترو به پنهنجي پيٽ مان زهر ڪڍي تو تي ڦٽو ڪندو، ته
به سڀ پيٽن سندس اجايو ويندو. پوءِ نيٺ مٽيءَ جي ويوڳ
۾ ڦٿڪندي پنهنجا پراڻ ڏيندو، سبب ته هڪ ته وٽس مٽي
نه رهندي، ۽ ٻيو وري منجهانئس وش (زهر) وغيره جي سموري
طاقت هلي ويندي. هي گرڙ! انکي وڏيئي ته پروت جي ڪاڻ
جي مٽي ڪري سمجهه، يا وڏيئي ته اڄگر جي مستڪ جي
مٽي ڪري سمجهه. پر بابا! "گو ليندا سي لهندا لعل ۽ وهندا سي
ويندا وڃائي.

شري رامچندرجن جا سچا ڀڳت ته ڏاڍا ديالو آهن. ڪيڏو
به نيچ پرش ڪٿي ڇو نه ويندو آهي، تڏهن به انکي انهيءَ مٽيءَ
جو ڦس پتو ضرور ڏيندا آهن. رامچندر اٿئي سمندر سمان، ۽
سنت مهاتمائون اٿئي بادل مڪان. اهي پريوءِ جن جا پيارا
ڀڳت يعني بادل، رامچندر روپي سمندر مان پاڻي کڻي پرٿويءَ
تي هرهنڌ برسات وسائين ٿا. پوءِ بادل جون بوندون جهڙي
جهڙي هنڌ پون ٿيون، اهڙي اهڙي هنڌ پنهنجو اثر ۽ پرڀاءُ
ڏيکارين ٿيون. يعني سمندر جي سپيءَ، ڪمل جي پتي، اوءُ
جي ٿنل تڪر، پلئي بٺيءَ ۽ ڪلرائي زمين وغيره واسطي انهي
برسات جون بوندون جيستوڻيڪ پون هڪ جهڙيون ٿيون ۽ منجهن
ڪو تفاوت ڪونهي، تنهن هوندي به هرڪا چيز پنهنجي پنهنجي

اهنڪار تتڪال مڪ ڪرڻ ۽ نشٽ ٿيو وڃي. جنهن جيو جي
هردي روپي ديلي ۾ اها ڀڳتي روپي مڻي قابو رکيل آهي،
تنهن جيو جي سامهون ڪام، ڪروڌ، لوڀ، موهه ۽ اهنڪار
رڳو روبرو اچڻ جي همت به ڪري نٿا سگهن. انهيءَ مڻي جي
پرڪاش ڪري انهن دشمن جون اکيون ئي نٿيون کلن ۽ سڀ
انڌا ٿيو وڃن. هي ڪروڙا پوهه جا اهي انڌا، اکين کان جُدا،
ڪام، ڪروڌ آدي دشمن هن جيو کي ڪو نقصان پهچائي سگهندا؟
هرگز نه! اهو ته عام رستو آهي ته جيڪو منش پڇنديءَ وارو
هوندو آهي تنهنجا شترو به مترتي پوندا آهن، سو جنهن جيو
وٽ اهڙو اکٽ خزانو، پارس مڻي، ڀڳتي روپي لعل موجود
آهن، تنهنجي خوشامد ڀلا ڪير نه ڪندو؟ ضرور سڀ اهي ڪيس
سائين سائين ڪندا. شترو جو ته ناوئي ڪونه رهندو، سڀ
مترئي مترتي ويندس. اهڙو انوپ سکر، ڇا ڪڏهن ڀڳتي
کانسواءِ به هن منش کي ملي سگهيتو؟ هرگز نه! وري پرماتما
جي ڪرپا ته ڏسو جو اها مڻي وري اهڙي وستو نه ڪندائي،
جو ڪنهن تمام ڳري ملهه سان ملي. هوءَ ڄڻڪ مفت ۽ تمام
ٿوري پريشرم سان ملي سگهيتي! انهيءَ لاءِ هي ڪروڙا ڪرو
بالڪل سولو اُپاءُ آهي، جو آءٌ توکي ٻڌايان ٿو. باقي اٽڪي
ڳولي هٿ ڪرڻ تنهنجو ڪم آهي. ويد ۽ پراڻ آدي ست
شاستر اهي اٿي سندر پوتر پروت، انهن ۾ رامچندر جي ڪٿا
روپي اٿي ايڪ رمڻيڪ امله کاڻيون ۽ سادو، سنت ۽ مهاتما
اٿي انهن کاڻين جا کوٽيندڙ، سمت انهنجي هٿ ۾ آهي کوڏر،
گيان ۽ ويراڳيه اٿي ٻه نيتر. ڏاڍي اچي شيون هٿ ڪري
وڃي انهيءَ پروت کي کوٽ، ته اماڪ توکي ڀڳتي روپي مڻي

۽ ڪميا روپيءَ وچڙيءَ سان ڪيس ٺاري، منجهس ڏيرج روپي
سنباط وجهي انهيءَ ڌرم روپيءَ کير کي ڄمائي، پوءِ انهيءَ ڏڌ
کي پرسنعا روپي ڪني ۾ وجهي، ويچار روپيءَ ماندائيءَ سان
ولوڙي، ويراڳيه روپي پويتر مکڻ ڪڍي، پوءِ يوگ روپي اگني
پيدا ڪري شڀ اشڀ ڪرم روپي ڪاٺيون وجهي، خوب تپائيس،
۽ انمان ممتا روپي مل اُمالڪ جلي وڃي ۽ ٻڌيءَ روپي ٿوا
سان ڪيس ٿڌو ڪري برهم گيان روپي شڌ گيهه پراپت ڪري.
پوءِ انهيءَ برهم گيان روپي گيهه کي چت روپي ڏئي ۾ وجهي،
سم دمشتا روپي پختي پٽ بنائي ان ڏئي کي مٿس رکي
ٽنهي اوستائن (جاڳرت، سوپن ۽ سشپتيءَ) روپي ڪپهه مان سٽ،
رج ۽ تم آدي ڪٽڻ روپي ڪچرو ڪڍي چوٿين اوسٿا (توريا)
روپي وتيل وٽ بنائي، اهڙيءَطرح سان انهيءَ تيجهه جي ٻهڄڻ
۽ گيان ميهه ديپڪ کي جلائي، جنهن جي پرڪاش تي يا جنهن جي
نزديڪ ويندي ڪام ڪروڌ، لوڀ، موهه، اهنڪار روپي پتنگ
ڪ دم ڀسم ٿي وڃن ۽ "سو هم اسمي" (اهو مان آهيان) اهائي
تم سندس برهنڌ جوالا رهي، ۽ برهما نند روپي انهن جڏهن اکنڊ
جوتي، يعني پرڪاش ٿئي، تي ڪرڙ! تڏهن ته من جيڪو جي
هرديءَ ۾ اها سنساري، يعني مايا وي جڙ جي ڳنڍ، جاڳيڻ جيڪو
سان پختي ڳنڍيل آهي، سا ظاهر اچي سگهي. هي ٻکيراڄ!
جنهن مهل من جيو جي هرديءَ آڪاش ۾ اهو اکنڊ جوتي روپ
سوريه ناراين اُڀري ٿو ۽ انهيءَ ديپڪ جي اُتي چوطرف پنهنجو
ديرو وجهائي ٿي، تنهن مهل آها ها! من جيو کي اُنهي لکريتي
ڳنڍ جو اُبالڪ پتو پئجي وڃي ٿو. بس! پوءِ ته انهيءَ پرڪاش
جي مدد سان من جيو جي ٻڌي اُها ڳنڍ ڪولي ٿي وڃي. هو

آنند سوروپ، چئتنيه، پاپ رهت، سڀ جي راشي، اوناشي برهم جو انش آهي، پرنتو جنهن مهل هي جيو مايا کي موهت ٿي سنسار روپي جاري ۾ ڦاٿو قابو وڃي ٿو، تنهن مهل هي جيو سنساري ٿيو پوي. يعني جڙ مايا ۽ چئتنيه جيو جي وچ ۾ ڪري عجب طرح جي ڳنڍ پئجيو وڃي. جا ڳنڍي جيئوڳيڪ حقيقت ۾ آهي ڪوڙي، تنهن هوندي به انهيءَ ڳنڍ جو کلڻ ڏاڍو مشڪل ٿيو پوي: ويدن، شاسترن، پراڻن اتيادين جيئوڳيڪ انهيءَ ڳنڍ جي کلڻ جا اليڪ اپاءَ ڏسيا آهن، تنهن هوندي به جيو الٽو وڌيڪ ڦاٿو اٽڪيو وڃي، ڇاڪاڻ ته هردي ۾ جو اگيان روپي مها انڌيرو ڇانئيو پيو آهي، تنهنڪري اها ڳنڍ پڪي ڏسڻ ۾ ئي اچي ۽ ڪي کلي ئي سگهي. هان! ڀاڳي پرماتما جي ڪا جيئڏي ديا ٿي وڃي ته پوءِ بلاشڪ اها ڳنڍ کلي سگهي ٿي. مطلب ته انهيءَ اگيان روپي انڌيري کي ناس ڪندڙ جڏهين گيان روپي سوريه جيو جي هردي ۾ اڀري ٿيندڙ پرڪيت ٿئي ٿو، تڏهين ته انهيءَ ڳنڍ ۾ ڀاڳڪي هي جيو ڇڏائي ڏسي ڪائي ڇڪڻ جو اپاءَ ڪري ٿو. پر اهو تڏهين، جڏهين انهيءَ العرياميءَ پرڀوءَ جي ڪرپا سان ساتوڪي شرڌا روپي ڪٿومن جيو جي هردي روپي وڻ ۾ نواس ڪري، اها ڪٿو اسڪير جپ، تپ، ورت، سنجم، نيم، ويد الوسار ڌرم ۽ آچار روپي گاهه جو پڪشڻ ڪري پريم روپي وهڙي کي اڻهن ڪري، پوءِ هي جيو من کي ڳنوار بڻائي، نوائي روپي رسي سان اُن پريم روپي وهڙي کي اُن شرڌا روپي ڪٿو سان ٻڌي، وشواس روپي پاتر ۾ پرم ڌرم روپي کير ڏهي. هي ڪروا پوءِ انهيءَ ڌرم روپيءَ کير کي نشڪامتا ... ۽ اگهه ۽ ڏ ڪرمي سعيد روپيءَ ملائيءَ ٿي ڪالهوءَ سخعيش

وتن مٿ جو ڙ آهي، چاڪاڻ ته پرماتما جي شڪتي جي سيما (حد) واري سمجهي، تنهنجي اگيان مٿو ماريو، گويا پنهنجو جيءُ وڃائڻو آهي. ڪي ته وري اهڙا به منشيه آهن، جي چون ٿا ته پرماتما اصلي آهيئي ڪونه. انهن ٻنهين قسمن جا منشيه بيشڪ عجائب خانن ۾ رکڻ جا لائق آهن، ته ڀل ته هرڪو منشيه ڪين ڏسي، پاڻلاءِ درشتانت سمجهي ارمان جو گو ڙهو ڳاڙي وڃي. منهنجو هروڀرو ائين چوڻ جو مطلب ناهي ته ڪو "نراڪار" جو ڌيان اصلي نه ڪريو. نه! نه آءٌ پاڻ پنهنجي ٻڌيءَ انوسار چوانٿو ته مڪتيءَ کي پائڻ جو ته اهو پويون ڏاڪو آهي، پرنتو مترو! جنهن ماڪوڙيءَ ۾ هڪ رتيءَ جي بار کڻڻ جي ٻـ طاقت مس آهي، تنهنتي جيڪڏهن کڻي کنڊيءَ جيترو بار رکبو، ته اوس انهيءَ ماڪوڙيءَ جي زندگي ڪال ڀڳوان کي ارپڻ ڪبي. اهڙيءَ طرح جو منشيه اڃا ڌرم جي پهرئين ڏاڪي، يعني ڪرم ڪانڊ تي ئي مس چڙهيو آهي، تنهنکي جيڪڏهن پوئين ڏاڪي، يعني گيان ڪانڊ ۽ نراڪار اُپاسنا جو اپديش ڪبو، ته هو اوس جهڪي پوندو.

هي گرڙا! انهيءَ رشيءَ جي سراپ ڪري ڪنهنوقت ڪانپوءِ نيٺ وڃي ڪانگ ٿيس. پوءِ چا ڪيم جو هڪڙي منيشور جي چرڻن تي وڃي ڪري پيس. منيشور به منهنجو رام چرڻن ۾ اهڙو پريم ڏسي گد گد ٿيڻ لڳو، ۽ پريو رامچندر جي ٻالڪ روپ ۾ سگڻ اپاسنا ڪرڻ جو اپديش ڪرڻ لڳو. پوءِ سڄي وسعار سان رام ليلا جي ڪٿا ڪري ٻڌايائينم.

ڪٿا ڪندي چوڻ لڳو ته "هي ڪاڪ پشنڊي! هي رام چريتر ڏاڍو گپت رهسيه سان ڀريل آهي." ۽ مونکي

جي الٽي جو ڪارڻ ڏيندو پر جي ٻه انهن ٽن ڳالهين تي نظر
۾ رکي سيني کي ساڳيو اپديش ڪيڏا رنگدار، ته الٽ ادڪارين.
جي حالت ۾ اهو اپديش الٽندو وڏا پيدا ڪندو.
اهي مان صاف ثابت آهي ته جنهن صورت ۾ هرڪو منشيه
جدا جدا سڀاون ۽ عادتن وارو آهي، تنهن صورت ۾ جنهنڪي جهڙي
اپديش جو ادڪاري سمجهي، تنهنکي تهڙو اپديش ڪرڻ کپي.
ته اهڙي رهي الر لکي، جنهنڪري هو پنهنجو مقصد سڌ
ڪري سگهي، ۽ آخر وڃي موکش کي پراپت ٿئي.
جيڪڏهن ڪو منشيه پاڻ ايتري سمرٿي سمجهي ته مولڪي
منوقت ترپا اوستا جو گيان اوڻ لکيو آهي، ۽ مان ڪو وقت اهي
آنند ۾ استر رهي سگهندس، ته پوءِ جي هو "نراڪار" جي پوڄا ڪري،
ته بلاشڪ ڪري، پر لعو معرو! "نراڪار" "نراڪار" هوڻ بلڪل
سولو آهي، پر "نراڪار" جي پوڄا ڪرڻ ڪويا مسڪرڻ جي شيخ
پچائڻي آهي. اها ڪا مصري نه آهي؛ جو هرڪو کائي وٺندو،
تنهنڪري هرڪنهن منشيه کي کپي ته پنهنجي وڙ ۽ آشر ۾
جي ٿيمن پڇالد ۽ اپياس ڪري پنهنجي دلي مقصود کي پهچڻ
جو يتن ڪري. هان! باقي ڪري ڳالهه آهي، ته جي منشيه
پرماتما جو "ساڪار" سروپ اماي مڃيندي ٿا، تنجو، مان باليائتو
ته اهڙو حال ڏيندو، جهڙو ڪوئي جي ڪٽي جو، جو نه ڪهڙو، نه
کهاڻ جو؛ ڊاڪاڻ ته انهن ويچارن کي، اها خبر ڪالهي نه
پرماتما جو للو آهي "سروشڪتيمان." يعني هو جو چاهي سو ڪري
سگهيو. هالي جيڪڏهن هو سڌرن "نراڪار" پرماتما جي ا
اپڻا قبول ڪن، ته ڪرپا ڪري پنهنجو مٽ هڏي سڀ
پنهنجي مڪتي جو ڪو جوڳو اپاءُ ڪن، ۽ جي نه، ته ساڳي

انهيءَ طرح انهيءَ پرم ڪرپالوءَ رشيءَ مون کي ڪيٽوئي ڪي آتم بوڌ
جو اپديش ڪيو، پر مون کي سمجهه ۾ ڪي بہ ڪين آيو.
مون هٿ جوڙي پرارٿنا ڪئي مانس تہ "هي رشي راج! منهنجو
من تہ شري رامچندر جي پيڪٽيءَ روپي سمندر ۾ مڇلي ٿي
رهيو آهي، سو پلاڪئن تو ان سمندر کانسواءِ رهي سگهي؟ ڪرپا
ڪري مون کي اهوئي اپديش ڪريو ڄ جنهنجي هئڻ سان مان ان
ساڪيات سگڻ پرماتما جو نيترن سان درشن ڪريان. جڏهين
مون کي اهو درشن ٿي رهندو، تنهنکانپوءِ مان نرگڻ جي اُپاسنا
ڪرڻ بہ ڪيو تيندس."

اها ڳالهہ پڌي هن رشيءَ ويچاري نرگڻ اپاسنا ۾ منهنجي
وشواس جمائڻ لاءِ مون سان کيٽائي متاڪت ڪئي، پر ان مان
ڪجهه ڪين وريس. مطلب تہ رشي "سگڻ اپاسنا" کنڊن
ڪرڻ لڳو، تہ مان وري "نرگڻ" اپاسنا کنڊن ڪرڻ لڳس.
انهيءَ واد وواد ۾ رشيءَ کي ڪاوڙ اچي ويئي، جنهنڪري ڏاڍي
زور سان مون کي انيڪ طرح جون يڪتيون پڌائي نرگڻ اپاسنا
جو پليءَ پيت منڊن ڪرڻ لڳو. جوندا آهن جڏهن اگرچ ڪيڙو
بہ ٿڌو آهي، تڏهن بہ جيڪڏهن ڪو منٿيو انکي بلڪل گهٽي
وقت ڏاءِ گهندو آهي، تہ انمان بہ وقتي اگني ڪري ايندي
آهي، انهيءَ طرح ان بلڪل سيتل سياءَ واري رشيءَ کي منهنجين
جوابن اهڙو ڪڪ ڪري چڙيو، جو اُنہ ڪروڌ روبي اگني
پرجلت ٿيڻ لڳي. انهي ڪري پنهنجي من ۾ طرحين طرحين
جا ترڪ ڪرڻ لڳس. دل ۾ خيال ڪيم تہ جيسا ڪڏهن
دويت پڌيءَ کانسواءِ بہ ڪروڌ ٿيندو آهي؟ نہ! پيائي مان ئي
ڪروڌ پيدا ٿيندو آهي. پوءِ جا اگيان کانسواءِ پيائي ٿيندي آهي؟

ڪان وٺ مان ڀڳتيءَ جي پسند ڪرڻ لڳس. ماتا پتا ٻه ٿوري
وقت ڪالپوءِ پڌارجي ويا ۽ مان شري رامچندر جو من ۾ سمرڻ
ڪندو جهنگل ۾ رشين جا آشرم ڏسڻ لڳس. جنهن جنهن
رشيءَ سان منهنجو سنجوڳ ٿي ٿيو، تنهن تنهن کان مون
شري رامچندر جا گڻا نواد ٿي ٻڌا.

شنڪر ڀڳوان جي ڪرپا سان منهنجا سڀ تاپ ڇٽي ويا
هوا ۽ من ۾ ٻي ڪا به آشا ڪانه رهي هئي، سواءِ هنجي ته
اهو ڪڏهين ڏيهن ٿيندو جڏهين ڪ مان ساڪيات پرڀوءَ رامچندر
جن جو ليترن سان درشن ڪندس. اهڙيءَ طرح سان رشين
جا آشرم گهمندو گهمندو مان هڪ دفعي لومش رشيءَ
جي آشرم ۾ وڃي پهتس ۽ کين آدرسهت پرڻام ڪري ويهي
رهيس. پوءِ پڇڻ تي چيومانس ته "هي ويدن ۾ شريشٽ!
توهين ته سروگياتا آهيو، اوهانکي ته سڀڪجهه خبر هوندي ۽ پر
تنهن هوندي به مان توهانکي هت جوڙي پرارٿنا ٿو ڪريان ته
هي ڪرپالو! ديا ڪري مونکي سگڻ برهم جي آراڌنا جو اپديش
ڪريو." اها پرارٿنا منهنجي ٻڌي رشي مون کي پرڀوءَ رامچندر
جن جون ڪٿيون ايڪ من موهيندڙ ڪٿائون ٻڌائڻ لڳو.
لومش رشي ٻالڪ برهم گياني هو، سو مونکي چوڻ لڳو ته "هي پترا
برهم، اجنما، ادوئيت، اگرڻ، سڀني جي هردي ۾ وياپڪ،
ڪلارهت، چيشٽا رهت، نام رهت، الوڪسان ۽ اٿرڻ يوڳ،
اکنڊ ۽ انوپم آهي. من ۽ اندرين کان پري، مل رهت،
اوناشي، نروڪار، ادوئيت رهت ۽ سکر جو ڀنڊار آهي ۽ سو
اهو برهم تون ئي آهين. تو ۾ ۽ ان برهم ۾ ڪو تفاوت ڪونهي،
جهڙيءَ طرح سان سمنڊ ۽ سندس لهرين ۾ ڪو تفاوت ڪونهي."

شنڪر مهاراج چوڻ لڳو ته "هي براهمڻ! مون جو ه
سراپ ڏنو آهي، سو ڪڏهن به اسٽ ٿيڻ وارو نه آهي. دار
ڏاڍي ايترو مان چوان ٿو ته هنکي جنم مرڻ جو دکر معلوم
ٿيندو. ۽ جنهن صورت ۾ هي ايو ڏيا پريءِ ۾ اچڻ ٿيو آهي
منهنجي ڀڳتي به ڪئي اٿس، تنهن صورت ۾ هنکي هرڪنهن
جنم ۾ پنهنجن اڳين جنمن جي يادگيري پوندي ۽ هو رامچندر
جو اننيه ڀڳت ٿيندو." هي پکيراج! شنڪر ڀڳوان مونکي
چوڻ لڳو ته "ڏس! متان ڪي وري ڪنهن براهمڻ يا ڀڳوان
جي ڀڳت جو اپمان ڪرين. براهمڻن کي تون منهنجوئي روپ
ڄاڻج. انهنجو آڌر ستڪار ڪج ۽ چاڪاڻ ته اندر جي وجر، منهنجي
وشال ترشول، ڪال جي ڏنڊ، وشنوءَ جي مها ڀينڪر چڪر کان
جيڪو منشيه بچي وڃي ته ڀلي، پر براهمڻ جي ڪروڌ اڳنيءَ کان
...و ڪنهن به طرح ڇٽي نٿو سگهي."
شنڪر ڀڳوان جا اهي وچن ٻڌي گروءَ به مونکي آشيرواد
...ب ته "هي پترا ائين ئي ٿيندو." پوءِ شنڪر جو ڌيان ڪندو
...نجو گرو پنهنجي گهر هليو ويو. ڪيتري وقت ڪانپوءِ مان
... جي پربت سان ونڌيا چل پربت تي وڃي نانگ ٿيس.
...انپوءِ اهو شرير ڇڏي مون ڪئين ئي شرير ڌارڻ ڪيا،
...ڪو جيڪو جنم مون ڌاريو ٿي تنهن تنهن جنم ۾ منهنجي
...رامچندر ۾ اننيه ڀڳتي رهي ٿي. انت ۾ مون براهمڻ
...ر پاتو، جو ديوتائن کي به ملڻ مشڪل آهي. الهيءَ
...ب چولي ۾ منهنجو پريم شري رامچندر ۾ اچي ۽ اننيه هو.
...ڀڳتيءَ ڪانسواءِ ٻيو مونکي ڪي به ڪين سجهڻ لڳو.
...منهنجي پتا مونکي ڪيترائي شاستر پڙهايا، ته به سمجهي...

هي گهٽ گهٽ وياپڪ پرماتما! تون ڪلائن. ڪان پري آهين؛
ڪاڻاڻ جو ڪارڻ آهين؛ هي اڻ ڇيهي باليڪ ؛ سڪهار جا ڪرتا
ڀڳت وڇل ڀڳوٺيت کي ناس ڪرڻ وارا! موهه کي ناس ڪندڙ
؛ ڪامديو جا شترو! مونتي پرسن رهجو. هي پاروتي پتي!
ڀڳتي ۽ جيسطاءِ ڪوبه منش تنهنجي پويتر چرڻ ڪملن جو
ڌيان نٿو ڪري، تيسطاءِ ڪنهين به طرح ٽنهي کي ڀاڻي نٿو
سگهي. سو ڪرپالو! مونکي پنهنجي چرڻن جو ڌيان ڏي.
هي شو، شنڪر، شنڀو! نڪو مونکي جپ ڪرڻ ٿو اچي،
نڪو تپ، يوگ يا پوڄا، رڳو توکي پرڻام ڪرڻ اچيم ٿو.
سو هي ديالو! منهنجي رکيا ڪر؛ ڄاڪاڻ ته هي جنم مرڻ
دکاڌي روڳي اچڪو ڪاڻڻ جي ڪوشش ڪريو!"

ڪاڪڀشنڊي چوڻ لڳو ته "هي ڳرڙ! اهو جيڪو مٿيون
شوجي جو اشٽڪ، يعني اٺن شلوڪن وارو ستوتر آهي، تنهنکي
جيڪو منش سچي ڀاو سان پڙهي ٿو تنهنتي شنڀو اوڪرپالو
ڀڳوان پرسن ٿئي ٿو. هي پکيراج! جنهن مهل شنڪر جي منهنجي
گروءَ استوتي ڪئي؛ تنهن مهل وري به مندر ۾ آڪاش واڻي
ٿي ته "هي براهمڻ! ڪهڙ جيڪي ڪهڙو منجهيتي مار، توتي اتيهت
پرسن ٿيو آهيان." براهمڻ اها آڪاش واڻي ٻڌي گد گد واڻيءَ
سان هٿ جوڙي چوڻ لڳو ته "هي دين بندو! ڪرپاڪر،
جيڪڏهن توهان مونتي پرسن ٿيو آهيو، ته ڪرپا ڪري هي
ور ڏيئم ته اهابه وڏيڪ تنهنجي چرڻن ۾ پريم رهيم. پرنتو
ڪوري ڪرپا ٻي به ڪر، جو هي منهنجو چيلو جو اهنڪار
روپي اولاد سان ڄڪيو پيو آهي، سو وڇارو تنهنجي ديا
سان تنهنجي ڏنل سراپ کان جلدي ڇٽي وڃي." ......

شنڪر مهاراج چوڻ لڳو تہ "هي براهمڻ! مون جو
سراپ ڏنو آهي، سو ڪڏهن بہ اسٽ ٿيڻ وارو نہ آهي. ها
ڏاڍي ايترو مان چوان ٿو تہ هنڪي جنم مرڻ جو ڏک معلوم
ٿيندو. ۽ جنهن صورت ۾ هي ايوڌيا پريءَ ۾ اٿپن ٿيو آهي
منهنجي ڀڳتي بہ ڪئي اٿس، تنهن صورت ۾ هنکي هرڪنهن
جنم ۾ پنهنجن اڳين جنمن جي يادگيري پوندي ۽ هو رامچند
جو انهيءَ ڀڳت ٿيندو." هي پکيراج! شنڪر ڀڳوان موکي
چوڻ لڳو تہ "ڏس! متان ڪي وري ڪنهن براهمڻ يا ڀڳوان
جي ڀڳت جو اپمان ڪرين. براهمڻن کي تون منهنجوئي روپ
ڄاڻج، انهنجو آدر ستڪار ڪج؛ ڇاڪاڻ تہ اندر جي وڄر، منهنجي
وشال ترشول، ڪال جي ڏنڊ، وشڻو جي مها ڀينڪر چڪر کان
جيڪو منشيہ بچي وڃي تہ پڻ، پر براهمڻ جي ڪروڌ اگنيءَ کان
ادو ڪنهن بہ طرح ڇٽي نٿو سگهي."
شنڪر ڀڳوان جا اهي وچن ٻڌي گروءَ بہ موکي آشيرواد
ڏني تہ "هي پترا! ائين ئي ٿيندو." پوءِ شنڪر جو ڌيان ڪندو
...نجو گرو پنهنجي گهر هليو ويو. ڪيتري وقت ڪالچڪر مان
...ہ جي پريرڻا سان وِنڌيا چل پروت تي وڃي نانگ ٿيس.
...ڪالچڪر ادو شرير ڇڏي مون ڪيترين ئي شرير ڌارڻ ڪيا،
...ڪو جيڪو جنم مون ڌاريو ٿي تنهن تنهن جنم ۾ منهنجي
رامچندر ۾ انهيءَ ڀڳتي رهي ٿي. انت ۾ مون براهمڻ
...رير پاتو، جو ديوتائن کي بہ ملڻ مها ڪٺن آهي. انهيءَ
...کي چولي ۾ منهنجو پريم شري رامچندر ۾ آهي ۽ انهيءَ ڪري
...تہ ڀڳتيءَ ڪانسواءِ ٻيو موکي ڪي بہ ڪين سجهڻ لڳو.
... منهنجي پتا موکي ڪيترائي شاستر پڙهايا، تہ بہ سڀني

مي ڪهڙ ڪهت ويڪ پرماتما! تون ڪائن. ڪان ٻري آهين؛ ڪلياڻ جو ڪارڻ آهين؛ جي اڻهتي ٻالپڻ ۽ سنگهار جا ڪرتا پڪيت وتسل ڀڳوانيت کي ناس ڪرڻ وارا! موه کي ناس ڪندڙ ۽ ڪامديو جا شترو! مونکي پرسن رهجو. هي پاروتيءَ پتي! ڪي الم تہ جيستائين ڪو منشيہ تنهنجي پويتر چرڻ ڪملن جو ڌيان نٿو ڪري، تيستائين ڪنهين بہ طرح اُتي کي پاڻي نٿو سگهي. سو ڪرپادان! مونکي پنهنجن چرڻن جو ڌيان ڏي. هي شو، شنڪر، شنڀو! نڪو ڪو مونکي جپ ڪرڻ ٿو اچي، نڪو ڪو تپ، يوگ يا پوڄا، رکو تو کي پرڻام ڪرڻ اچيم ٿو. سو هي ديالو ي! مهنجي رکيا ڪر، ڇاڪاڻ تہ مي جنم مرڻ دکاڏي روپي اجگر ڪائڻ جي ٿو ڪوشش ڪري!"

ڪاڪڀشنڊي چوڻ لڳو تہ "هي ڪرڙ! اهو جيڪو مٿيون شوجي جو اشٽڪ، يعني اٺن شلوڪن وارو ستوتر آهي، تنهنکي جيڪو منشيہ سچي ڀاو سان پڙهي ٿو تنهنتي شنڪر او ڪرپالو ڀڳوان پرسن ٿئي ٿو. هي پکيراج! جنهن مهل شنڪر جي منهنجي گروءَ استوتي ڪئي، تنهن مهل وري بہ مندر ۾ آڪاش واڻي ٿي تہ "هي براهمڻ! کهر جيتڪي ڪهڙو مجيتي مان، توتي اتيمت پرسن ٿيو آهيان." براهمڻ اها آڪاش واڻي ٻڌي گدگد واڻيءَ سان هٿ جوڙي چوڻ لڳو تہ "هي ديناٻندو! ڪرپاڪر، جيڪڏهن توهان مونتي پرسن ٿيو آهيو، تہ ڪرپا ڪري هي ور ڏيو تہ اها سر وڪ تنهنجن چرڻن ۾ پريم رهي. پر ٻيو ڪري ڪرپا ٻي سہ ڪر، جو هي منهنجو چيلو جنهن اهنڪار روپي اوندہ سان ڏکي ٿيو آهي، سو ويچارو تنهنجي ديا سان تنهنجي ڏڪ سراپ کان جلدي ڇٽي وڃي."

وائڙو ٿي ويس، ۽ سڄي بدن ۾ ڏڪڻي پئجي ويئي. اکين
پاڻي زار زار وهڻ لڳس. نيٺ آءُ گروءَ جي پيرن تي ڪري پ
۽ ڪاڪُس پنهنجا گناهه بخشائڻ لڳس.

گرو مهاراج ۾ منهنجي اهڙي حالت ڏسي شنڪر ڀڳوان ج
ستوتي ڪرڻ لڳو ته "هي ايش! هي مهيش! مان توکي نمسڪ
ڪرياٿو تون سمرٿ، موکش سوروپ وڀُو، وياپڪ، برهم ۽ وي
سروپ آهين. تون اجنما، نرگڻ، سنڪلپ ۽ ڪاپنا کان رهت،
چيشٽا کان رهت، سچدانند سروپ، آڪاش وت ۽ سرو وياپي
پرماتما آهين. تنهنجو مان ڀڄن ڪريان ٿو. هي شنڪر! تون
نراڪار، اوم ڪار جو مول ڪارڻ ۽ جاگرت، سوپن ۽ سشپتيءَ کان
پري، واڻيءَ ۽ گيان اندرين کان پري، سرويشور، ڪيلاس واسي،
ڀينڪر ڪال جو ۾ مها ڪال، ڪرپالو، گڻن جي کاڻ ۽ ٻن سنسار
ساگر کان پار اُڪارڻ وارو آهين. آءُ توکي وارون وار نمسڪار
ڪرياٿو. تون هماليه پروت سمان، ڪنيئر سياه وارا ڪروڙن ڪامديون
ڪي مات ڪندڙ شرير وارو آهين. ڪڇڪوڙ ۽ ڪهڙ گهات ڪندڙ
ٽ جيڪا گنگاندي تنهنجي مستڪ ۾ براجمان آهي، چندرما جي
سڪا تنهنجي ڀالت ۾ شوڀا ڏيئي رهي آهي ۽ ڪنٺ ۾ تنهنجي
پ شوڀائي رهيا آهن، ڪنن ۾ تنهنجي ڪنڊل پيا آهن،
ٽ تنهنجو نيل ورڻ آهي، نيتر وشال ۽ ڪمان جهڙا [illegible]،
ن مکر آهين، واگهمبر تنهنجي شرير تي هڙيل آهي، مڙدن
مالائون تنهنجي ڳچيءَ ۾ پيئون آهن، هي ديالو، منگل
، منگل ڪرتا، آنند مير، سيتي جا پيارا شنڪر ڀڳوان!
اريءَ وشو جو مالڪ آهين، اهڙو جيڪو تون ڪاياڻ سروپ
پرماتما، تنهنکي مان چت سان نمسڪار ڪريان. تو

١٨ ڪلا اوتار اهن رام، ڪرشڻ، ديوي، گڻيش، سوريه، ڀيرو،
شنڪر اياڌي اشٽ ديوتا مقرر ڪيا آهن، تن جو هرڪو منشيه
پنهنجن ڪلان پٽاندر پنهنجي پنهنجي اشٽ ديوتا جي پوڄا ڪندو
ليڪ پورڻ سنوڪلا کي پائي سگهي؛ جنهنجي سهائتا سان پوءِ
هو نراڪار جو گيان ڪري مڪتي کي پراپت ڪري سگهي." هي
گروءَ! جيتوڻيڪ گروءَ جن مونکي ايترو اپديش ڪيو، ته به آءٌ
سڀ ڄڻ ته سٽيءَ دلي تي پڪي هو. اتاهو مان اهڙي ضدي ٿ
پوجي ويس. جو جيڪر خبر ناهي ڇا ڪريانس. هي گروءَ اهو
اهڙو گروءَ مونکي پنهنجي ليڪا ڄاڻي جي ڪريتي ٿيو؛ ڇاڪاڻ
ته ليڪا ماڻهوءَ کي جيڪڏهن ڪا وديا سيکاريتي آهي، ته آهو
اتاهو پهرين پنهنجي سيکاريندڙ جو ڪلو دٻائيندو آهي. جولدا
آهن ته ڏانگر کي کير پيارڻ اٿلو انجو زهر وڌائڻو آهي. انهي
والڪو آءٌ اهڙو مٽجي بي رهيس، جو ڪابه ساڃه اهڙ ته لڳيم.
ڪار فساد جو ته جهڙ مان ڀعلو هوس. پر ٻلهار وڃان پنهنجي
گروءَ جي ڏالو ڏان، جنهن ويچاري منهنجي اهڙي اڏوکي ڏسي
اتاهو مونتي ديا ڪئي. من ڪجهه به ڪن ڪجهو، اتاهو مونکي
آسڪي سان سمجهائڻ لڳو. پر الجي اما الوقت هي سمجهائي
مونکي زهر ٿي لڳي. ليڪ آءٌ لڳوسانس شاستر ارت ڪرڻ
۽ اٿو سڀڻو ڪرڻائڻ. تنهنتي مدد ۾ اوهيو ڏڪ عجب واڪي ٿي،
۽ شنڪر مهاراج بولڻ لڳو ته "اڙي ليڪا! تون گروءَ جي نو
نندا ڪرين، ۽ اسکي تو اب شهد چئين! اهي ڪري تون وچي
ڏانگر ليندين. خبر اٿيئي ته جيڪو گروءَ جي نو نندا ڪري،
تنهنکي ڪلپ پريت نرڪ ۾ ڪيو رهڻو پوي؟" جنهن مهل
شنڪر ڀڳوان جي مين اهڙي واڻي پڌي، تنهن مهل آءٌ باڪل

سروپن جي نندا تہ نہ ڪر. اهي انت شڪتيءَ واري پرماتما
انت روپ آهن. تنهنڪري توکي ڪنهن جي بہ نندا ڪرڻ نہ جڳائي
اجا بہ جيڪڏهن توکي پنهنجو رايو قائم رکڻو آهي، تہ رڳو پنهنجي
شو روپ جي پيو واکاڻ ڪر، پر ٻين جي واکاڻ ڪندي ٻئي ڪنهن
بہ روپ جي نندا نہ ڪر، ڇاڪاڻ تہ جيڪڏهن تون رام، ڪرشڻ
۽ ديويءَ وغيره هن جي نندا ڪندين، تہ ڪو وري اهڙو بہ هوندو
جو تنهنجي شنڪر جي نندا ڪندو. تنهنڪري جيڪڏهين توکي
پنهنجو ڪلياڻ چاهڻو آهي، تہ ٻئي ڪنهين جي نندا نہ ڪر،
پوءِ اهو ڀلي تنهنجي نظر ۾ ڪيڏو بہ خراب هجي. تون پاڻ
کي چڱن ڪمن ڪرڻ سان پرڪيات ڪر. جيڪڏهن جدا
جدا ديوتائن جا پوڄاري اهيءَ طرح هلت نہ ڪندا ۽ اٿلندو هڪ
ٻئي جي نندا ڪندي پاڻ ۾ وڙهندائي رهندا، تہ پوءِ ڪنهن جو
بہ ڪارج سڌ نہ ٿيندو ۽ وڌو وڳوڙ ٿيندو. اڄ ڪلهہ هزارن
ماڻهن جي مغز ۾ چڪر آهي جو ڪو ديويءَ جي پيو پوڄا ڪري،
ڪو گڻيش جي، ڪو شوجي، ڪو رامچندر جي تہ ڪو ڪرشن
چندر وغيره جي. هرڪو پوڄاري پنهنجي پنهنجي اشٽ ديوتا
کي سرشٽي ڪرتا سچدانند وغيره، ۽ ٻين کي انهيءَ جو داس پيو
سمجهي. هاڻي ٻڌايو تہ ڪير سچو ۽ ڪير ڪوڙو؟ گهڻو ڪري
ڪنهين منشيہ انهيءَ مٿئين خيال ۾ غلطان رهي پاڻ کي منجهيل
سمجهي رهيا آهن. ڪي تہ وري، جي پاڻ کي سڌريل ۽ قابل
سمجهن، سي جيڪر چئي ڏين تہ ڇہ! اهي سڀ براهمڻن
ان روپ ليلائون آهن. اسانکي اهڙي گڙٻڙ سڙٻڙ ڪانہ کپي.
پرماتما وري آهي ڪٿي؟ پرڪرتي پنهنجو ڪم پاڻيهي پئي
ڪري پر جي اُنهن ماڻهن کان ڪڏهن پڇجي تہ پرڪرتي ”جڙ“

ڪندو هوس. جنهن مندر ۾ آءُ پوڄا ڪرڻ ويندو هوس، انهيءَ مندر ۾ هڪڙو براهمڻ به پوڄا ڪرڻ ايندو هو. آها! اهو براهمڻ ڪهڙو نه ديالو هو سو انسان مهنجي سمجهڻ کان ٻاهر آهي. پوءِ نه ڪجهه وقت ڪانپوءِ مان اصلي ان براهمڻ وٽ رهڻ لڳس. ان براهمڻ مون کي وديا خوب چڱيءَ طرح سان پڙهائي. آءٌ شڪرت ٿي انهيءَ شيوا ڪرڻ لڳس. جيتوڻيڪ مان الوقت وديا بلڪل چڱيءَ پر پڙهي ويو هوس ۽ شاسترن جو چڱيءَ طرح بوڌ هئم، تڏهن به مون پنهنجي ليکي جاتي جو سياڻو نه ڇڏيو، يعني مان ڏاڍو اڀمان ڪرڻ لڳس ۽ ڪنهن بات جي نه سمجهه پوندي هوس. گرو تنهن هوندي به مونکي چڱيءَ طرح اپديش ڪرڻ لڳو ته "هي پترا تون جو شڪر مهاراج جي پوڄا ٿو ڪرين ۽ ٻين ديوتائن جي نندا ٿو ڪرين، انهيءَ مان تنهنجو ڪو به ڪاڻ نه ٿيندو. جن نه جيڪڏهن هڪڙا به ٻئر هجن، انهن مان تون هڪڙي سان رکين پريت ۽ ٻئي کي پيڪدم سنڌس پاڻ جي اکيان ڏين گاريون، ته ڇا مهنجي پاڻ کي ڪاوڙ نه لڳندي؟ بيشڪ هو تنهنجي دوستي ڇڏي ڏيندو. انهيءَ ساڳيءَ طرح تون انهن ديوتائن ۾ ڪوبه فير نه سمجهه. اهي سڀ ڪرتي پرماتما جو روپ آهن. پر پڻ ليکي به جي هرهڪ تون اها ڳالهه نه مڃين ته ماٺ ۾ رهه. تون جو ڪهڙي ڪري شري رامچندر جي نندا ٿو ڪرين سو اها تنهنجي وڏي ڀل آهي. توکي خبر آهي ته انهيءَ شري رامچندر جو پاڻ خود تنهنجو شڪر ڀڳوان به ڪري ٿو؟ انهيءَ هوندي به تون ڀوءِ ٿي ڪرين مت ڪري پريوءِ جن جو پوءِ آدر ٿو ڪرين؟ جيڪڏهن توکي سرو شڪتيمان پرماتما جو پاڻ شو سروپ ۾ ڪرڻو آهي، ته پاڻ ڪري، پر ٻين

سروپن جي نندا ته نه ڪر. انهيءَ اننت شڪتيءَ واري پرماتما جا
اننت روپ آهن. تنهنڪري توکي ڪنهن جي به نندا ڪرڻ نه جڳائي.
اڃا به جيڪڏهن توکي پنهنجو رايو قائم رکڻو آهي، ته رڳو پنهنجي
شو روپ جي پيو واکاڻ ڪر، پر ٻئي جي واکاڻ ڪندي ٻئي ڪنهن
به روپ جي نندا نه ڪر، ڇاڪاڻ ته جيڪڏهن تون رام، ڪرشڻ
۽ ديويءَ وغيره جي نندا ڪندين، ته ڪو وري اهڙو به هوندو
جو تنهنجي شنڪر جي نندا ڪندو. تنهنڪري جيڪڏهن توکي
پنهنجو ڪلياڻ چاهڻو آهي، ته ٻئي ڪنهين جي نندا نه ڪر،
پوءِ اهو ڀلي تنهنجي نظر ۾ ڪيڏو به خراب هجي. تون پاڻ
کي چڱن ڪمن ڪرڻ سان پرکيات ڪر. جيڪڏهن جدا
جدا ديوتائن جا پوڄاري انهيءَ طرح هلت نه ڪندا ۽ اٽلندو هڪ
ٻئي جي نندا ڪندي پاڻ ۾ وڙهندائي رهندا، ته پوءِ ڪنهن جو
به ڪارج سڌ نه ٿيندو ۽ وڏو وگوڙ پيدا ٿي ويندو. اڄ ڪلهه هزارن
ماڻهن جي مغز ۾ چڪر آهي جو ڪو ديويءَ جي پيو پوڄا ڪري،
ڪو گڻيش جي، ڪو شو جي، ڪو رامچندر جي ته ڪو ڪرشن
چندر وغيره جي. هرڪو پوڄاري پنهنجي پنهنجي اشٽ ديوتا
کي سرشٽي ڪرتا سچدانند وغيره، ۽ ٻين کي انهيءَ جو داس پيو
سڏي: ڳالهه ٻڌايو ته ڪير سچو ۽ ڪير ڪوڙو؟ ڪيڏو ڪري
ڪنٿين منشيه انهيءَ مٿين خيال ۾ غلطان رهي پاڻ کي منجهيل
سمجهي رهيا آهن. ڪي ته وري، جي پاڻ کي سڌريل ۽ قابل
ٿا سمجهن، سي جيڪر چئي ڏين ته ڇا! اهي سڀ براهمڻن
جون پوپ ليلائون آهن. اسان کي اهڙي گوڙ سوڙ ڪان ڪجهه.
پرماتما وري آهي ڪٿي؟ پرڪرتي پنهنجو ڪم پاڻهي پيئي
ڪري پر جي آهن ماڻهن کان ڪڍي ڇڏجي ته پرڪرتي "جڙ"

ڪندو هوس. جنهن مندر ۾ آءُ پوڄا ڪرڻ ويندو هوس، انهيءَ
مندر ۾ هڪڙو براهمڻ به پوڄا ڪرڻ ايندو هو. آها! اهو براهمڻ
ڪهڙو نه ديالو هو سو انسان منهنجي سڄاڳپ ئي ويئي. پوءِ نه
ڪجهه وقت ڪاڻپوءِ مان اصلي ان براهمڻ وٽ رهڻ لڳس.
ان براهمڻ مون کي وديا خوب چڱيءَ طرح سان پاڙهي. آءُ
نشڪپٽ ٿي انجي شيوا ڪرڻ لڳس. جيتوڻيڪ مان الوقت
وديا بالڪل چڱي پر پڙهي ويو هوس ۽ شاسترن جو چڱيءَ طرح
پورو علم، تڏهن به مون پنهنجي ليکي جاتيءَ جو سياڻو نه ڇڏيو، يعني
مان ڏاڍو ايمان ڪرڻ لڳس ۽ پڪش پات جي نه سمجهي ٻچڙپ
مورتي هوس. گرو تنهن هوندي به مونکي چڱيءَ طرح اپديش
ڪرڻ لڳو ته "مي پترا! تون جو شنڪر. مهاراج جي پوڄا ٿو ڪرين
۽ ٻين ديوتائن جي نندا ٿو ڪرين، انهيءَ مان تنهنجو ڪو به
ڪاڻ نه ليندو. جنهن نه جيڪڏهن هڪڙا ٻه پنر مڃين، انهن
مان تون هڪڙي سان رکين پريتي ۽ ٻئي کي ڀڪدمسندس
پاءُ جي اڳيان ڏين ڪاريون، ته ڇا مڃجي پاءُ کي ڪاوڙ نه
لڳندي؟ بيشڪ هو تنهنجي دوستي ڇڏي ڏيندو. انهيءَ ساڳيءَ
طرح تون انهن ديوتائن ۾ ڪوبه ڦير نه سمجهه. اهي سڀ ڪرڻي
پرماتما جو روپ آهن. پر ٻئي ليکي به جي هرهڪ تون ادا ڪ"ه
نه مڃين ته مانٽ ۾ رءِ. تون جو ڪهڙو ڪري شري رامچندر
جي نندا ٿو ڪرين سو ادا تنهنجي وڏي ڀُل آهي. توکي خبر
آهي ته انهيءَ شري رامچندر جو پاڻ خود تنهنجو شنڪر ڀڳوان
به ڪري ٿو؟ انهيءَ هوندي به تون ڀوءِ ٿي ڪڙاڙ هٿ ڪري
پرڀوءَ جن جو ڇو اندر ٿو ڪرين؟ جيڪڏهن توکي سرو شڪيمان
پرماتما جو پاڻ شو سروپ ۾ ڪرڻو آهي، ته پاس ڪي، پر ٻين

پنهنجون گگدام ڪئو يعني ڪنيائون ڪيترن ڪلن سان ٿا پڙهون
گهوٽ چاهي ڪٽي ڪيترو به جواري، چور، لفنگو، يا بدمعاش
هجي، پر پئسي جي شرط ڪري اهي اوگڻ به منجهس گڻ
سمجهڻ ۾ آيا. اُهي منشيه اهو ڪو به ويچار نه ڪرڻ لڳا ته
جن جيون سان سندن ڌيئن جو ساريءَ عمر ڏاء پاؤ اٽڪيو آهي،
سي ڪيترا آهن. هاءِ! هاءِ!! ايڏو انڌير انهيءَ ڪلجڳ ۾ ورتڻ لڳو،
ڪاڏي پيتي جو به ڪو مانشي وهنوار نه رکڻ لڳا. جيڪي اڃي
سو "سواها." بس! انهيءَ ئي ڪارڻ ڪري طرحين طرحين جون
بيماريون ۽ آفتون ڪلجڳ جي پوري ٽيٽ سنسار تي ڪاهي
اچڻ لڳيون.

هي پکيراج! جيتوڻيڪ ڪلجڳ ۾ ايترا اوگڻ آهن، تڏهن
به منجهس هڪڙو اهڙو گڻ وڏيڪ آهي، جو اُنهن سڀني اوگڻن
کي مات ڪندڙ آهي. اُهو گڻ هيءُ آهي، جو فقط ايشور جي
نام اُچارڻ سان منشيه پرم پد کي پائي سگهندا. ست جگ ۾ منشيه
يوگ ۽ وگيان جي بل سان مڪتيءَ کي پائي سگهندا هوا، تريتا
۾ يگين ڪرڻ سان، ۽ دواپر ۾ دان ڪرڻ سان. پرنتو ڪلجڳ
۾ رگو ڀڳتيءَ جي پرڀاءُ سان منشيه هن ڀؤ ساگر ڪان پار تري
سگهن ٿا.

هي گروڙ! انهيءَ شودر يونيءَ ۾ رهندي ڪو وقت مونکي گذري
ويو. نيٺ مان هڪ دفعي اُجين نگريءَ ۾ ويس ۽ اتي وڃي
اپار وغيره ڪرڻ لڳس جتي مون کي چڱو پئسو هٿ آيو.
ن! پوءِ ته مان اتيئي ويهي پنهنجو وقت ڪٽڻ لڳس. آئ
پڻي جتي آيو آهيان ته مان شنڪر جي پوڄا ڪاڏي ڪئو سان
ڪندو هوس. سو اتي اجين ۾ به مان انهيءَ ٻولي ناٿ جي پوڄا

لڳا. ڪترين ته اصل ٻڌمتي ڌرم کي ڏوئي ڇڏيو، ورهندڙ
جي ٻٽ ۽ ته ٻهچندڙن جي اڳيو. ونيشيه ترڪن تي ڀاڱون ڪاٽڻ
لڳا. جي ڪٽي ڪنهن وقت واپار ۾ ٿي ڪيائون، ته ۾ انهيءَ
۾ ڀائيون ته ڄڻ ته ڪوڙ، ڪپٽ ۽ دغا بازيءَ جو ڪوليڪ
ڪيو اٿن. ويچارين پوِرتا استرين کي ڪڙو الڪ جو ۾ پورو
ملي نٿي سگهيو هوڏانهن ونشانن کي ريشمي ساڙهيون پهريل ڏسڻ
۾ آيون. ويچارن گرهستين کي ڪڙو وقت ڪاڏو ملي ٿي،
ته هيو وقت هئي هٽ مٿي تي رکي ويٺي رڻائون باقي سنياسي،
اُداسي، باوا ته ڄڻ ست پيڙهيا شاهوڪار، ڪاڏيون کهوڙا ۽ سڌن
کهون ٿي. ويچار جو ڄڻ ڪو ڪليگ ۾ هرڪنهنکي سرٽيفڪيٽ
مليل هو. ڪليکي محشن جو ٻڌمتين لڄ استرين مان پرو
کهجڻ لڳو. مندر ۽ ٺڪاڻا اڏي اڏي عمدي ۽ سهڻي سامان
سان سينگارجڻ لڳا، جو ڀانئجي ته ڄڻ ڪنهن راجا جا رنگ
محل آهن. هرڪنهن اندر جي وشيه جيڪڏهن بني ڪنهن
منڊ ملي نٿي سگهي، ته انهن ستائن ۾ سو اوس ملي سگهي
ٿي. مي ڪسرا! مان تو کي ڇا ٻڌايان؟ ڪليگ جو
چڪر مها ڀيانڪ آهي. محشيه اهڙن ٻوڙهيءَ مندر آدي ستائن جو
مهتو (وڏائي) کهڻائي ڪين ولدر جوڻ جايون سمجهڻ لڳا. هر طرح
جي لشي جو هنڌ مندرن ۽ ٺڪاڻن وغيره ۾ فخر سمجهڻ ۾ آيو.
مطلب ته هرهنڌ ڪميٽي ويڪ حاوي لڳي. سار ته ڪليگ
جي سميه ۾ ڏڪار پوڻ لڳو. منشيه وغيره "ان ان" پڪاري
ٻڌمتا پراڻ تياڳڻ لڳا. ڪٿيا دان بدلي ڪنيا واپار حاوي لڳو،
يعني منشيه پنهنجا ولي ٻڌمتون سون جهڙيون ڌيئون ڀڄ ۾ اڇلائڻ
لڳا ۽ پيسن جي لالچ تي ڪو ويچار ڪرڻ نه لڳا ته اسين

ڌرم ڪياني ۽ ويراڳي سمجهڻ لڳا. جنهنجا ڏکيا ڏکيا نهن ۽
ٽبيون لنبيون جتائون هجن، سوئي تپسوي سمجهڻ ۾ آيو. ايا
۾ جي مڙڻ جوان ڇڏيون، ڪوڙيون وغيره ڪنيا، تہ هيڪاري
سڌ ٿيو. جو منشيہ رڱي ڏکيون ڏکيون ڳالهيون ڪري ڇاڻي،
پروڊيا بنجهس هجي ڪانہ، اهڙو منشيہ اتي ٻرويڻ وڪتا سڏبو
۾ آيو. شودر براهمڻ جا ڪرتويہ ڪرڻ لڳا، ۽ تلڪ ڏيئي مالهائون
پهري، پاڻڪي رشين جو اولاد سڏائڻ لڳا نہ رکيو اُهڙو، پرنتو
پرديس ۾ وڃي سڀ ٻجهہ پاڻکي ڪرو اتوا پروهت سڏائي براهمڻپڻي
جو دم هڻڻ لڳا. پتر پتا جي آکيا نہ مڃڻ لڳو ۽ ماتا جو پوچو
۾ تيستائہ رهيس، جيستائہ ايا زال جون اکيون نہ ڏٺيون هوائہ.
مرد زالن جا ٻچو ٿيڻ لڳا. زالون مڙسن کي ٻانڌون وانگر
نچائڻ لڳيون. گروڻي جو ڏاڍو ڌرڪو پائڻي رکڻ لڳو، پوورڻو
منجهون اُهڙو ٻہ نہ، جو ڪٿي ڏاڻ ڏڄاڻي سگهن. ڏسڻہ سسارو
سنسار بودم ڪياني. ڪٿا منشيہ ڏکيا ڏکيا ڏاڍا ويدون اُپاديون جا
وڪڻ لڳا، ٻو ڪين آيو سنسڪرت جو "سو" ٻہ ڪين ٿي. اهڙا
منشيہ ڏاکڻ جو جامو پائي پاڻ کي ڏرماتما سڏائڻ لڳا. چنڊال
چوڻ لڳا تہ "دون! براهمڻ براهمڻ اسين سڀڻون نسي ڪين،
اسين ئي براهمڻ آهيون." سٽ ونئي ڪٿي ڄڻيو پاڻئون پيدا ٿي
ڪٽي پوڻن سان رشتہ داري رکندڙ هوا. تنهن هوندي بہ پاڻکي
ڏوڻن جي گرڻ سڏائڻ ۾ هٺي نہ ٻوڙ لڳا. گهر ڪان ڏنو سو بہ
تيو سنياسي. ٻيگهون ڪٿي ويس ڪيا، تہ ڏٺ الڳي پرهيائي
۾ ايہ ٿي ويو. اسڪيہ ڪڙول ڪاپ ٻت ڪرڻ لڳا. پنڊوڪت
شوڌن کي منشيہ اهڙو ۽ ڦڏول سمجهڻ لڳا. براهمڻ ٻنهنجي ڏرم
ڪرم ڪرڻ وغيره کي سڪاپ ڏيئي ڇڏي واسطي ڄتڪا

آهي. پراڻن ۾ ته ايتري قدر به چيو ويل آهي، ته جو جيو ڪوارٽ به ڪلي ايوڌيا پوريءَ ۾ جنم وٺي ٿو، تنهنکي اوشيه ڪنهن نه ڪنهن جنم ۾ رامچندر جي ڀڳتي پراپت ٿي سگهي ٿي. هي ڪروا جنهن مهل ايوڌيا پوريءَ ۾ منهنجو جنم ٿيل هو، تنهن مهل ڪليگ پنهنجي ڦوا جوانيءَ ۾ هو ۽ سڀ استري پرش پاپ روپي سمندر ۾ غلطان هوا. ڪليگ جي پرتاپ ڪري سڀ ڌرم الوپ ٿي ويو هو، ۽ پاکنڊي لوڪ پنهنجا ڏوان ڏوان ڪلپت مت ڪڍڻ لڳا هوا، ۽ هرڪو منشيه پنهنجا ڪوڙا ڌرم لکيو هو. سڀ منشيه ڪام، ڪروڌ لوڀ، موه ۽ اهنڪار جي وس ٿي ويا هوا. هي ڪروا هاڻي پڌ ته توکي ڪليگ جا ٿورا چريتر ٻڌايان ٿو:

هي ڪروا ڪليگ ۾ جيتني ورڻا شرمن جو ڌرم الوپ ٿي ويو. سڀ استريون پرش ويدن جي ابتڙ هلڻ لڳا. براهمڻ ته جڏهن ويد اصل ڏوني ويٺا. راجائون پنهنجي نسي رعيت کي پنهنجو گراس سمجهڻ لڳا. مطلب ته ڪوبه منشيه ويدن شاسترن جي آگيا نه مڃڻ لڳو. جنهنکي جيڪو خيال من ۾ آيو، بس سو تنهنتي هلڻ لڳو. زبان دراز، يعني ڳالهائيندڙني، پنڊت ٿي سمجهڻ ۾ آيو. ڪوڙي ۽ پاکنڊيءَ کي منشيه سادو ۽ سنت سمجهڻ لڳا. جو ماڻهو هميشه ٻين کي لتيندڙ هو، سوئي ته چتر ليکجڻ ۾ آيو. پاکنڊين کي آچارين جي پدويءَ ملڻ شروع ٿي. ٺڳي مسخري ڪرڻواري کي ماڻهو عقل وارو سمجهڻ لڳا. ڪوڙ کي پنهنجي زبان جي هاڪي سان سچ بڻائڻ واري کي مهوپا ڏياءُ سمجهڻ لڳا. جنهن ماڻهوءَ ۾ لڪو آچار، لڪو وهنوار، پرلعو اناو ويرورڌ وڌائي، تنهنکي ته منشيه

سيني مان موٽڪي هيءَ ڪانگر جي جوڙ وڌيڪ پسند ٿي اچي
چاڪاڻ ته پرپوءَ جن جي ڀڳتي موٽڪي انهيءَ ئي جوڙ ۾ ميس
ٿي آهي. سيني نيتي شاسترن جو سار آهي ته جنهن وستو
مان ڪو پراوڪ فائدو نظر اچي، انهيءَ وستوءَ کي ڌارڻ ڪرڻ
گهرجي، پوءِ ڀل ته اها وستو ڪٿي ڪهڙي به اڌم هجي. انهيءَ
طرح منهنجي اها اڌم جوڙ هن انوڀر لاءِ جو شريشٽ ڪارڻ
نظر ٿي اچي. ڏس، اوڪ فائدي واسطي منشيه ريشم جي
ڪيٽن جي ڪيتري نه سنڀال ٿا ڪن! چاڪاڻ ته جيڪڏهن
ڪيٽان هوندا، ته ريشمي ڪپڙو ٺهندو، نه ته انهن ڪانسواءِ هرگز
ٺهڻ وارو نه آهي. هاڻي ويچار ته ڪجي ته پهرين ڪيٽون
ڪهڙي نه اپوتر وستو آهي، پر منجهس ريشم هئڻ جي ڪرڻ ڪري
منشيه ڪيس ساهه وانگي سانڍين ٿا. تهڙيءَ ريت مون پنهنجي
هيءَ ڪانگر جوڻي وڌيڪ پسند ڪئي آهي. انهيءَ جو ٻيو سبب
هيءُ به آهي، ته ڪانگر جي عمر گهڻو ڪري ٻين سڀني پراڻين
کان وڌيڪ هوندي آهي، انهيءَ ڪري ڀڳتيءَ جو آنند گهڻي
ڪال تائين وٺي سگهبو. هي گرڙ! ڪنهن سمي مون ايوڌيا پريءَ
۾ ڪنهن شودر جي گهر جنم ورتو. موٽڪي پنهنجي پڌيءَ جو
اهڙو ته ايمان هو، جو ڪنهنجي به ڪين پڌڻ لڳس. منهنجو
پريم رڳو شنڪرڀڳوان ۾ هو، ۽ ٻين سڀني ديوتائن جي مان
پيٽ ڀري نندا ڪندو هوس. پاکنڊ جو ته سچو پچو اوتار هوس
ڌن جي ايمان ۾ چڙ ته ڦاٿس ٿي. ڪنهن کي پاڻ جهڙو ڪين
سمجهندو هوس. جيتوڻيڪ مان رهندو اهڙيءَ پوتر پريءَ ايوڌيا ۾
هوس، ته به منهنجو من سو سداءِ گهمنڊ سان ڀريو پيو هوندو هو.
هاڻي موٽڪي ايوڌيا، پريءَ جي پرتاپ جي ٿوري گهڻي خبر پيئي

تي ٻج ۽ اتي ڪاڪڀشنڊي ٻالي ڪري ڪاڳ ٿيو رامائڻ جي
ڪٿا ڪري، اها ٻڌي ساري ٻڌ، جنهنجي ٻڌڻ سان تنهنجا
سڀ شڪ شبها ويندا: هي پاروتي! اها ڪٿا ٻڌي ڪري
ڳرڙ اوڏاهن ويو، ۽ ساري ڪٿا ڪاڪڀشنڊي جي مکان ٻڌي
ڪرتارٿ ٿي ويو. ڪٿا جي سماپتي مهل ڪاڪڀشنڊي ڪي
ڳرڙ جي ڏي ٿيو ته "هي ڀڳت شروملڻيا ڪرپا ڪري توهان
مونکي پنهنجي جنم جي ڪٿا ڪري ٻڌاءِ. ته ڀاڳي جيڪو
وهم ڏاڍو رهيل مجهيم سو به اهي وڃيم، جاڳائڻ ته مونکي ڏاڍو
ڪو اور قسم جو وهم آهي." ڳرڙ جي من ۾ اها شنڪا هئي ته
مٿان شنڪر مهاراج پاڻ ڪاڪ ڀشنڊي جو روپ ڌاري اُپديش
ڪندو هجي. جيهن مورت ۾ مان به ڀڳتي آهيان تنهن
مورت ۾ مونکي اُپديش ڏيڻ ڪاڻ شايد ائين ڪيو مجهس.
سيڪان وڏي شنڪا ڳرڙ جي من ۾ اها هئي ته شايد هي اهو
ساڳيو ڪاڪ ڀشنڊي آهي، جنهنجي نسبت مڪري دفعي وشنو
ڀڳوان مونکي چيو هو ته "تون جو ٻروبرو پنهنجي ڀڳتي جو
پيو واکاڻ ڪرين، سو توکان ته اُن ڪاڪ جي ڀڳتي وڌيڪ
آهي وغيره." انهي ڪري اهو شڪ من ۾ آيس ته متان پرماتما
منهنجي ايمان دور ڪرڻ لاءِ هي رٿ نه رٿي هجي وغيره.
ڪاڪ ڀشنڊي چوڻ لڳو ته "هي ڳرڙا جيڪڏهن تنهنجي
ٻروبرو اهي اچا ٿي آهي ته مڪو پنا ساوڌاني سان ٻڌ.

جپ، تپ، يگيه، نيم، ورت، دان، ويراڳيه، وويڪ،
يوڳ ۽ گيان انهن سڀني جو ڦل رام ڀڳتي ۾ پيل آهي. منهنجي
ايڪي ته رامچندر جي چرڻن جي ڌيان بنا مڪتي جو پيو ڪوئي
ٻارو ڪونهي. ميهريون جيڪي مون جوڳيون ورتيون آهن، تن

شنڪر چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! هڪڙي دفعه گرڙ کي
اچي من ۾ اها شنڪا اُٿي ته پرڀو رامچندر جيڪڏهن سچ پچ
پرميشور جو اوتار آهي، ته پوءِ استريءَ جي موهه ۾ ڦاسي ڇو
ٿي جهنگل ۾ ورلاپ ڪياءِ؟ ڇا پرم پتا، جڳديشور ٿي به ڪڏهن
موهه جي ڇايا پئي سگهيتي؟ اها شنڪا جڏهن گرڙ کي من ۾
آئي، تڏهن هن ويچاري پنهنجو من گهڻوئي ڏو ڙايو، پر پتو
اصلي ڪونه پيس. نيٺ ناره رشيءَ وٽ وڃڻ جو خيال ڪياءِ.
اتي وڃي انکي سارو ورتانت ڪري ٻڌاياءِ ۽ هٿ جوڙي پنهنجيءَ
شنڪا جو سماڌان ڪائنس پڇياءِ. ناره اها هنجي شنڪا ٻڌي
ڏاڍي وسمي ۾ پئجي ويو، ته گرڙ جهڙو پراڪرمي جيو، تنهنکي
اهڙي اجائي شنڪا؟ نيٺ هن چيس ته ڀائي! تون ڪرپا ڪري
برهما وٽ وڃ، ته هو توکي اها ڳالهه چڱيءَ طرح سمجهائيندو.
عجب جي ڳالهه وري هيءَ هئي، جو برهما به ناره جيان کيس
پيڻ جا گهر ڏسڻ لڳو، يعني چيائينس ته "شنڪر وٽ وڃ."
نيٺ ويچارو هن وٽ آيو. پر موکي انهيءَ وقت اهڙي آتر
ويلا هئي، جو ڳالهه ٻڌڻ ڪان ٿي پاهر يعني وشڻوءَ ڀڳوان مونسان
انهيءَ ڏينهن انجام ڪيو هو ته مان توکي پنهنجو موهني اوتار
ڏيکاريندس. وري گرڙ جو گڏيم رستي تي، تنهن ته هيڪاري
موکي لاچار ڪيو. ڇا ڪريان؟ جي گرڙ کي ويهي تو انهيءَ
شنڪا جو سماڌان ڪرايان، ته وقت وڃڻ ڪري ڊپ تو ٿئيم ته
متان انجام ڪيل وقت تي نه پهچان! ۽ جي وڃانٿو هليو، ته
هن ويچاري جو ڪم نٿو ٿئي. تڏهن مون چيس ته هي گرڙ!
جيستاءِ تو ست سنگ نه ڪيو آهي، تيستاءِ توکي انهن ڳالهين
جو ڀيد اصل معلوم ٿي نه سگهندو. انهيءَ ڪري تون نيل پروت

جو روپ ڌاري وڃي ڪيس ٻرهائڻ لڳس. اهو ڪيرو نه اديت آنند هو جنهنجي ڳالهه ڪرڻ ڪويا انهيءَ آنند تسي دوش لڳائڻو آهي.

ويچارو ڪاڪ ڀشنڊي جيڏانهن وڃي تيڏانهن سدرشن چڪر، ليڪ ڀڄندي ڀڄندي وڃي برهما جي شرڻ پيو. پر اُن به ڦيري واريس ۽ چيائينس ته "رامچندر جي ڪروڌ کي مان هٽائي ڪين سگهان. تون شنڪر ڀڳوان وٽ وڃ، ته هو توکي انهيءَ سدرشن چڪر کان بچائيندو، ڇاڪاڻ ته ڀولوناٿ رامچندر جنجو انيم ڀڳت آهي." اما ڳالهه ٻڌي هي پاروتي! اهو ڪاڪ ڀشنڊي مون وٽ آيو، ۽ مونکي انهيءَ اهو سربستو حال ٻڌايائين. مون چيومانس ته بابا جي ٻي ڀيٽي ڪانهي ته هل ته انهيءَ شرڻاگت وتسل جي شرڻ هلون. اها ڳالهه ٻڌي ڪاڪ ڀشنڊي يڪدم پرڀو ڏانهن ويو ۽ هنجي من مان سڀ سنشيه (شڪ) نڪري ويو، ۽ انهيءَ پرڀوءَ جن جي چرڻن تي ڪري پيو. تنهنتي سدرشن چڪر جتان آيو هو اتي موٽي ويو. پرڀوءَ جن ڪاڪ ڀشنڊيءَ کي پنهنجو ساڪيات سروپ درشائي مهه تتو جو اُپديش ڪيو."

پڙهندڙ ضرور اهو خيال ڪندا ته ڪاڪ ڀشنڊيءَ کي من ۾ ڪهڙو شڪ هو؟ جڏهن ڏينهن ڪاڪ ڀشنڊيءَ کي خبر پيئي ته پرڀوءَ جن هاڻي دشرٿ مهاراج جي گهر اوتار ڌاري آيا آهن، انهيءَ ڏينهن کان وٺي هنجو من ٿيو ته پريکشا وٺي ڏسان ته اهما ڳالهه ڪيتري قدر سچي آهي. ديستاءِ جڳ ۾ پريکشائون ڪيون هيون، تنهن ۾ پوئين پريکشا هئي. اهوئي سبب هو جو هنجا سڀ شڪ لهي ويا. هنڪاپوءِ ڪاڪڀشنڊي پرڀوءَ جن جي گهڻن ئي ليلا جو ڏاڍي اچي درشن ڪندو هو.

ڪنهن ڪاڳ کي به اهڙو برهم گيان ٿيو آهي، جو هن اهڙي
طرح سان وشنو ڀڳوان جو يش ڳايو آهي؟ ۽ وري توهين پاڻ
به انهن چيو ٿا ته اسان به شري رامچندر جو چرتر ڪاڳ ڀشنڊي
نالي ڪاڳ کان ٻڌو آهي. ڪرپا ڪري اهو سڀ ڪجهه ٻڌايو.“
شنڪر جواب ڏنو ته ”هي پاروتي! تون ڏاڍي ڪا پوري ٿي
ڏسجين ٿي جو هن ته ٻڌايان ٿو! اها ته تو کي خبر آهي ته تون
اڳين جنم ۾ دڪش پرجاپتي جي ڌيءُ هئينءَ ۽ تو پاڻ کي
ستعوش يگيه ۾ جلائي ڇڏيو هو. تنهنجي ديهانت ٿيڻ کانپوءِ
مون کي ايترو اهو ويراڳ لڳو، جو ڪابه ڳالهه پسند نٿي آئي ۽
دل اهو ڳولا ٿي ڪيم ته ڪٿي ڪا سماڌي لڳايان. پر سماڌي
جهڙو ڪو سٺو هنڌ هت نه لڳو. نيٺ نيلگري نالي پربت
تي ويس، ته ڇا ڏسان، جو هڪڙو ڪاڪ ڀشنڊي نالي ڪانگ
ويٺو رامائڻ جي ڪٿا ڪري. مون کي هن جي ڪٿا ڏاڍي وڻي ۽
دل چيم ته اهائي سندر سماڌي آهي. بس! پوءِ ته هميشه هنس
جو روپ ڌاري هتان به وڃي هن پکين سان گڏ ويهندو هوس
جي ويچارا به پوتر رام ڪٿا ٻڌڻ ايندا هوا. هي پاروتي! پرڀوءَ
جي ليلا اگم آهي. اهو ڪاڪ ڀشنڊي ڪڏهن هميشه ...
پرڀوءَ رامچندر جي محلات جي اڳيان ۾ ويندو ۽ ويهندي ...
... ته اها ... ٿيا ۾ ... ، تنهن ...
ڪسي ... ، جو ڪو ... روپ ۾ رامچندر جي ... آهستي
آهستي ڪائو. ... پرڀوءَ ... ڪري ...
ته ... سدرشن چڪر ... ڪاڳ ...
ڀشنڊي جي ... . هي پاروتي! ...
ڪري ... اهڙو ته آنند ... جو ... ڪاڳ ...

ڇڪي ڳالھ ٿئي ھا، جيڪڏھن ساري پرٿويءَ جا راجائون شري رامچندر کي ڪٽي پنھنجو درشتانت بنائين ۽ سڀ پرجا انھيءَ تي ھلت ڪن. پر ڇا اھڙيءَ ھلت سان انھن راجائن جي پرجا ڏکر پري سگھي ٿي؟ ھرگز نه.“

پربو رامچندر جن جي منشيه روپ ۽ جيون اسٿتي (رھڻ جي رھت) اندرين تورڙي ٻاھرين اھڙي ته وچتر ھوندي ھئي، جو اُنجو مثال ھرڪو گرھستي جيڪر پنھنجي سڪوتيءَ جو ڪارڻ سمجھي سگھي. ھي پاروتي! پربوء جن جا گڻ، ڪرم ۽ سڀاو بلڪل الئت آھن. سمندر ۾ پاڻي جا تولا ڪيترا آھن. آسمان ۾ تارن جي سنکيا ڪيتري آھي، پرٿويءَ تي واريءَ جا ڪڻا ڪيترا آھن، انھن سڀني اسئيو ڳالھين جو جيڪڏھن پتو لڳي ته پلي لڳي، پر پرماتما جي-گڻن، ڪرمن ۽ سڀاون جو پتو لڳڻ بلڪل مشڪل آھي. مشڪل ڇا، پر بلڪل ناشدني ڳالھ آھي. ايتري ڪٿا شوجي مھاراج پاروتيءَ کي ٻڌائي چوڻ لڳو ته ”ھي پاروتي! تو جيڪي مونکان پڇيو سو مون توکي ٻڌيءَ انوسار، جئن ٻڌو ھو، تئن ئي ٻڌايو. اڃا تنھنجي باقي ڇا ٻڌڻ جي اڇا آھي؟“

پاروتي ھٿ جوڙي چوڻ لڳي ته ”ھي ناٿ! ڌنيه آھي پربو رامچندر ۽ ڌنيه آھي سندس ليلا! منھنجيون کھڻو ڪري سڀ شنڪائون پورت ٿي ويون آھن. آءٌ ٿئي پايان ته ڪو پربوء جن جي چرترن ٻڌڻ کان ڪا مان ڪئي ٿينديس. ھي سوامي! ڪجھ شنڪا اڃا به منھنجي من ۾ رھجي ويئي آھي، سا ڪرپا ڪري پورت ڪريو. اھا شنڪا اِھا آھي ته توھانجو ڪھڙي ڪھڙيءَ انين پڻ چيو ته ڪاڪ ڀشنڊي چوڻ لڳو ڪرڙ کي ته ھي ڪرڙا وغيره سو مونکي ڏاڍو آشچريه ٿيو لڳي ته ڇا ڪڏھن

پنهنجين اُپاءُ سان لاڳاپو
"دريانگره" اهو چيون اپاءُ ڪيڻو ڪري پنهنجين اپاءُ ۽ اِندريون
ميثو؛ پرنتو فرق رکو ايترو آهي، جو چئين اُپاءُ آهي "ڌيرج"
جي وس رکڻيون ٿيون پون: ستون
ڪر سکه، سنتان، دروير، مان، اپمان وغيره جيڪي پراپت
بشارت يا پراربڌ جي انوسار ملي، تنهنتي راضي رهڻ ۽ هئي کي
سکي ڌسي ساڙو نه ڪرڻ، تنهنکي "ڌيرج" چئجي ٿو.
اٺون اپاءُ آهي "وديا" جا وستو جيڙي ڏجي، تنهنجو پراپت
ڪيان، انهيءَ کي "وديا" چئجي ٿو، اها وديا ٻن قسمن جي آهي
لوڪڪ ۽ پارمارٿڪ.
نائون اپاءُ آهي "ستيه" جا ڳالهه جنهن ڏٺي ۽ جا وستو
جهڙي ڏسجي، انهيءَ جو پرارت (جهڙو جو تهڙو) ملاوٽ ڪانسواءِ
چوڻ، انهيءَ کي "ستيه" چئجي ٿو.
ڏهون اپاءُ آهي "اڪروڌ" يعني جو من بنا اپراڌ ڏکوئڻ،
ڪانسواءِ ڪنهين کي چيڙائڻ، ۽ ڪنهن به واجبي ڳالهه
پريو جي ڪانڊ، انهيءَ کي "ڪروڌ" چئجي ٿو.
جو غم نه ڪائڻ، انهيءَ کي ڏهه اپاءُ اٿو جنسان منشيه پنهنجو
هي نڪرواسيو! اهي ئي جيڪڏهين انهن ڏهن
منشپڻي جو ڌرم قائم رکي سگهي ٿو.
اُپاوَن ۾ ڪو ذرو به رولو ٿي وڃو، ته پوءِ منشپڻي جو نشان
چت تي وڃڻ جو امڪان آهي. اهو ئي اٿو منشيه جنم جو سار
انهيءَ ۾ ئي هن جيو جي سڌانتائي آهي؛ جاڳاڻ ته يعني ڪنهن
به يوني ۾ جيو اهي وصفون حاصل ڪري نٿو سگهي. اهـ
منشيه جوني چڙلو آهي؛ جو انهن ڳالهين ڪري مڪتي جو
ساڌن آهي."
تاسيداس مهاراج جن فرمائين ٿا ته "اها جيڪر ڪيڙي

بلڪل پڪو ۽ لٽيرو رهي سگهيتو، چاڪاڻ تہ اهو ڌرم ئي آهي جنهنجي شرط سان منشيہ وري اڳتي ڪنهن بہ جنم ڪي لئو پائي، ارثات موڪش کي پائي سگهي ٿو.

آها! ڪهڙو نہ سٺو منشيہ جنم. جيڪڏهن اهو اڪيارٿوويو، تہ پوءِ رقم ئي ڇٽ. هاڻي مان توهانکي ڌرم جي انهن ڏهن اپائن جو سنکيپ ۾ ورنن ٿو ڪيان.

پنهنجي پنهنجي ورڻا شرم پٽاندر ڌرم ۾ استر رهڻ تنهنکيئي "ڌرتي" چئجي ٿو انهيءَ ڪري هرڪنهن منشيہ کي اهو سٺ آهي تہ پنهنجي پنهنجي ورڻا شرم جا ليہ سنڀالي. جي نہ، تہ اهو ڌرم جو اڌڪاري نہ آهي، يعني اُنکي منشيہ ڪنهن بہ صورت ۾ لئو ڇئي سگهجي. ٻيو آهي "ڪما" ڪنهن بہ جيو جي من، وچن يا ڪرم سان هنسا نہ ڪرڻي ۽ جيڪڏهين ڪو اسانجي هنسا ڪري وجهي تہ انکيہ پڻا پرڪيہ معافي ڏيڻي، انهيءَ کي "ڪميا" چئجي ٿو. ٽيون آهي "دم" سنساري ڪوتبن وشين ڏي ويندڙ من کي روڪڻ ۽ برهم ودِيا جي حاصل ڪرڻلاءِ جيڪي چار اُپاءَ (١. شروڻ. ٢. منن. ٣. ڪيرتن. ٤. ند ڌياسن) آهن، تنهن من کي پرورت ڪرڻ. انهيءَ کي "دم" چئجي ٿو. چوٿون آهي "استي" جنهن شيءِ تي پنهنجو حق نہ آهي، انهيءَ شيءِ تي پنهنجو حق مالڪ جي موڪل ڪانسواءِ سمجهي آهـــا شيءِ ڪڍڻ، يعني چوري ڪرڻ، ان کي "استي" چئجي ٿو.

پنجون آهي "شوچ" پنج گيان اندريون، يعني (١. ڪن ٢. چمڙي ٣. اکيون ٤. جيڀ ۽ ٥. نڪ) ۽ پنج ڪرم اندريون، يعني (١: وات: ٢: هٿ: ٣: پير ٤: لنگ: ٥: گدا) ۽ من، انهن کي پوتر رکڻ تنهنجو نالو آهي "شوچ". ڇهون آهي

باندر پنهنجن گهرن ڏي راهي ٿيا. فقط هنومان پڀو رامچندر جي آگيا سان سگريو کان موڪل وٺي ايوڌيا ۾ رهڻ لڳو.

پڀو رامچندر جن جي تخت تي ويهڻ کانپوءِ ٽيئي لوڪ سنتشٽ ٿي ويا. پڀوجن جي پرتاپ سان ڪٽلتا ۽ ويرڀاو سڀني منشن مان نڪري ويو. سڀيئي منشيه پنهنجي ورڻا شرم پٽاندر ويدن جي آگيا انوسار ڌرم ۾ پريت سان آچرڻ ڪرڻ لڳا.

١. اڌياتم، ٢. اڌديوڪ ۽ ٣. اڌ ڀوتڪ، اهي ٽنهي قسمن جون پيڙائون پڀوءَ جن جي راڄ مان نڪري ويون. ڌرم ٻه برابر پنهنجن چئن ئي پيرن، يعني تپ، گيان، يوگ ۽ دان جي سهاري پورڻ ريتيءَ سان هلڻ لڳو، سڀ استريون پرش پڀوءَ جن جي ڌيان ۽ ڀڳتيءَ ۾ مگن رهڻ لڳا. ٿوري عمر، ڪليش، دک، دردتا، اهي سڀ ڳالهيون نشٽ ٿي ويون. سڀيئي، نر ناريءَ، پاکنڊ رهت، ڌرم ۾ تتپر، چتر ۽ سندر گڻن يڪت ٿيڻ لڳا. پر اُپڪار، اُدارتا، اهي ڳالهيون پڀوءَ جن جي راڄ ۾ ساکيات روپ ڌاري رهڻ لڳيون. چور، ڪپٽي ڪوڙي، دغاباز وغيره جو نالو ئي ڪونه رهيو. نه رڳو ايترو، پر ڏنڊ يا سزا جي واسطي ڪنهن اڌڪاريءَ جو نالو به ڪونه رهيو. آپسوارٿ به ڪنهن قسم جو ڪونه رهيو، يعني ٻئي جي دک سک کي سڀڪو منشيه پنهنجو دک سک ڪري سمجهڻ لڳو. چؤطرف شانت ئي شانت لڳي ويئي. پر ڪرتي به پڀوءَ جن جي پرتاپ انڪول وچرڻ لڳي، يعني برابر وقت تي موسمن جي گردش وغيره پوريءَ ريت ٿيڻ لڳي. سڀ ورکش وغيره سٺا ۽ عمدا ڦل، پشپ وغيره ڏيڻ لڳا. گايون ۽ مينهون وغيره ميلائتو ۽ تمام سٺو کير ڏيڻ لڳيون."

ر وغيره اوهانجي وات نهاريندا هوندا. توهانکي انهن کان جدا
ي کهڙو وقت ٿيو آهي. مان توهانکي دل سان چوان ٿو ته
نکي توهان پڪيءَ ڪالسواءِ پيارو ڪوبه ڪونهي. موکي
رو وياڪ سمجهي سڀ پنهنجي پنهنجي گهر وڃو. جتي جتي
دين منهنجو ڌيان ڪندا، اتي اتي مان اچي توهان کي
شن ڏيندس باقي هون ته منهنجو ذڪري ڪري پر ماڳوءِ ۽
س آهي."

جنهن مهل ڀرپوءِ جن جي مک مان اها ڳالهه ٻڌائون تنهن
ل چڙهه ته مٿان ڪا ٻجلي ڪري پيئن. پر ڇا ڪن لاچار
پوءِ جن جي آگيا مٿي تي رکڻي پيئن. انڪري ته ويچارو
وئي پيو ۽ هٿ جوڙي کين چوڻ لڳو ته "هي ناٿ! جنهن
ل منهنجو پتا پالي ديولوڪ ڏي پڌاريو، تنهن مهل هو توهانکي
هنجي پاهن سونپي ويو هو. پوءِ ڪيئن ٿا اوهين موکي
لکان جدا ڪرڻ پاليو؟" ائين چوندي پڪوان جي پيرن تي
ڪري پيو.

پرپوءِ جن انڪري جو پريم ڏسي کيس ڀاڪر پائي چوڻ لڳا
"بابا! توکي اسانجي آگيا مڃڻ گهرجي. اسين اوداسان
ري ۽ پرتگيا ڏا ڪريون ته جنهن وقت جوڙي روپ ۾ توهين
انجو ڌيان ڪندا، انهي ئي وقت اچي ئي روپ ۾ اسين
دانکي پنهنجو ڏرشن ڏينداسون." نيٺ کهڙي مٿا ڪٽ ڪالپوءِ
وار ٿي پرپوءِ جن جو چوڻ قبول ڪيائون. پرپوجن يڪدم
ڪشمڻ کي آگيا ڪئي ته "انهن واسطي وستر وغيره ڪڍي اچ."
سار وستر آندا ويا، ۽ سيئي بالدرن کي پتايوکيه ڪرايا
اجهه وقت ڪالپوءِ نيٺ وڃڻ جو داغ سهندا سڀ

شو جي چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! اهڙيءَ طرح سـان
مهنا آنند ۾ گذري ويا. (باندرن جي ايڪي شايد ڇهه پل گذريا ه
هي ستي! هيءُ پاپ موچني' رامچندر جي ڪيتا ڪير ٿو سمو
ورڻن ڪري سگهي؟ جيڪو انجو هڪواريءَ سچي پريم سا
يان ڪري ٿو، انجا جنمن جا پاپ نشٽ ٿي وڃن ٿا."

هڪري ڏيڻ پريو رامچندر انهن سڀني باندرن کي ڀاڪوت
ڪهرايو، ۽ سچي پريم سان کين چوڻ لڳا ته "هي مترو! مان
توهانجي جيتري واکاڻ ڪريان، اوتري ٿوري آهي، ڇو تـه
توهان منهنجي واسطي راڄ ڀاڳ، استريون ۽ پتر ۽ وئيڀو سکه
سب ڇڏيا، ۽ سربه تريءَ تي رکي هڪواري موتا. توهين پاڻ
۾ قربان ڪرڻ لڳا." ايترا وچن پرڀن جا ٻڌي سگريو چوڻ
لڳو ته "هي ڪرپالو! جنهن آنند واسطي وڏا وڏا رشي، مني،
مهاتمائون ۽ راجائون پنهنجا راڄ، ڀاڳ ڇڏي جنگل ۾ وڃي هزارين
ورهه تپسيائون ڪن ٿا، اڄ سوئي آنند اسان کي جيڪڏهن
مفت بنا پريشرم ملي، ته پوءِ اسين ڪئين نه وٺون؟ اسان
توهانجي ڪا ڪهڙي سيوا ڪانه ڪئي آهي، نڪو جپ، نڪو
پ، نڪو نيم، نه ڪو ورت ۽ نڪو دان ئي ڪيو اٿئون.
ڻن هوندي ۾ توهان ڪرپا ڪري اسان پسن کي پنهنجن
ڻن جي شيوا ۾ رکيو. هيئنر به اسان تي ايتري ڪرپا
ندا جو اسانکي پنهنجن چرڻن ۾ هميشه رهڻ جي آگيا ڪندا."
پرڀوجن اها ڳالهه ٻڌي انگد کي ڏاڍي پريم سان ڀاڪر پائي
لڳا ته "هي پيارا! توهانکي شاباس آهي. متر ته پڻي
ن جهڙا سڄڻ، جي نه، ته مترائيءَ جو دم نه هڻن. اوهين
سب پنهنجي پنهنجي گهر وڃو. اوهانجون استريون،

ساڪاڻ نه ته شايد ڪهڙو ڪري ڪل هوندا. پوءِ ڀڳوان ڏهن
سان ڀرت ۽ شتروگهن کي سڏ ڪرايائون. تنهن کانپوءِ وشسٽ
مهاراج کان آڪيا وٺي ڀاڳ ۾ ڀڳوان جٽائون کوليائون. سڀ
آدي ڪيائون ۽ راڻين وستر ۽ آڀوشڻ پهريا. ڪهڙي نه من
موهيندڙ ڏسي ٻڌو جن جي هئي.

جڏهن محل ۾ رامچندر ٻنواسي ڪپڙا لاهي راجائي وستر
پهريا تنهن محل جي سندرتا ڪروڙن ڪامديون کي به مات
ڪندڙ هئي. ماتا سيتا به سندر وستر ۽ آڀوشڻ پهري اچي
ڪيڏي نه ٺهي. پوءِ وشسٽ مهاراج جي آڪيا سان سنگهاسڻ
گهرايو ويو، ۽ تنهن سو راج تلڪ ڪري پرڀوءَ جن کي سنگهاسڻ
تي ويهاريائون. سوريه جهڙن پرڪاش ڪندڙ تخت تي براجمان
پرڀو رامچندر ۽ ماتا سيتا ڀرت، شتروگهن ۽ لڪشمڻ هٿين پاسن
[illegible] ڪٿي ايٺل، براهمڻ ويد منترن جي اچارڻ ۾ رڌل ۽ ڪهڙي
[illegible] سان پرڀو، هوڪتهن جو مک ڪمل وانگي [illegible]
[illegible] آنند منگل ڇاڻو. انهي سوري درشيه [illegible]
[illegible] حالي نه سگهيا. برهما، وشڻو، شو آدي سڀ
[illegible] جي الوہم شوڀا لوڪڻ لڳا ۽ اچي هن آنسو
[illegible]

[illegible] لڳو ته اي گرو! پدا ته ڪير نه
[illegible] جي ڏج کي ڀڳوان اکين جو سرمون
[illegible] ايل، هنومان، انگد ۽ جامبوات
[illegible] هئي. انهي اپو روپڪتي تي
[illegible] ۽ [illegible] ساڳو جون اچون اڳڻ

اشارو - واچڪ ڪرپا ڪري مونکي معاف ڪندا، ڇاڪاڻ
ته پرڀوءَ رامچندرجن جي پٽابوگيه آدر ستڪار سمت سيتي سان
ملڻ ۽ خصوصا ڀرت جي ميلاپ جي درشيه جو ورڻن مون کان
هرگز ٿي نٿو سگهي. مطلب ته پريم ۽ شرنگار رس ساڪيات
اوتار ڌاري آيا هوا جڻن ته - ڀنو پرٿوي جي ڪجي - سمنڊ
ڪجي مس ته به پورو ٿي نه رس - انهي ڀرت ميلاپ جو.

آها! ماتائن ڪوشليا، ڪيڪيءَ ۽ سمترا آدين جي ورڪه
جو ڏيکارو ڪيڏو نه عجيب هوندو! ڀرت ۽ شتروگهن جو ڪيڏو
نه وچتر هوندو! جڏهن مهل پرڀوءَ جن سيتا، لڪشمڻ وغيره سميت
اجهي ايوڌيا ڏي پهتا، تنهن مهل گويا سڀ رستا ڦٽن سان
ڍڪجي ويا. ننگر جون سڀ استريون انهن پرڀوءَ جن جي
درشن ڪرڻ لاءِ اتر ٿي ڪٺيون الوا درين ۽ ڇتين چڙهجي بيٺيون
هوٽر ڪرڻ لڳيون. طرح طرح جا منگليڪ اُتسو ٿيڻ ۽ براهمڻ
سام ويد جا منتر اُچارڻ لڳا. استريون مٺي مٺي آواز سان
ڀڄڻ ڳائڻ ۽ وڌائي جون موهيندڙ گيت ڳائڻ لڳيون. پوءِ
منڊليون ڪري پرڀوءَ جن جي اڳيان ناچ ڳائڻ لڳا.
آها! ڪيڏو نه اپورو پريم. ڌلهه آيو اوهين ايوڌيا واسيو!
جيڪڏهن اوهانجي اهڙو رڻ ساگر جهڙو ڏکڙو ڦٽو ڪٿي
هوڪت ڀارت واسين کي ميسر ٿئي، ته هوند هيترو ڏکر نه
ڏسڻو پوي.

ڪجهه وقت ڪاپوءِ پرڀوءَ جن آنند سان اچي پنهنجي
محل ۾ پهتا. پهچندي شرط يڪدم پنهنجي هٿن سان ڀرت
جون جٽائون کوليون ۽ سيوڪن کي آگيا ڪيائون ته هنجي
سڪي، ڀٽي سگهيو، آڌپ ڏاڙهي کي سنان وغيره ڪرائڻ،

ڪڍ ڇڏي ويو، رومالچه ڪڍي ڇڏي ويس ۽ واڪي اشڪت ڇڏي ويس
۽ ڀڪتيءَ ۽ ادو مکڻ ڇڏي ويو، جو "سياور رامچندر جي جيءَ"
ائين چوندو ڀرت کي آنند وچون آلڪن ڪندو ڇنڊيءَ پيو، آها
ڀرت جي ڪهڙي دشا! مطلب ته هو ڪريءَ اپليءَ سمان ڪٿي
بيٺو. هرش ۽ آترتا، اهي ڳالهيون سندس هرديه ۾ کهسان مچائڻ
لڳيون. ڪجھ وقت ته هو ڀي ڪجھي ڏاڍهن آشچريه ۾ ڦسندائي
رهيا. نيٺ هنومان چوڻ لڳو ته "مهاراج! جنهن جي ڏيان ۾
اوهين رات ڏينهن مکن رهو ٿا، اچ اهوئي پڀو رامچندر لڪشمڻ
سميت دشمن جو ناس ڪندڙ اچي لڪر جي ٻاهر پهتو آهي."

ڪاڪيشند چوڻ لڳو ته "هي ڪوڙ! هنکان مٺي وري ٻي
ڪهڙي خوشي ڀرت لاءِ هوندي؟ جنهن ڀرت جو بدن ڏکي رهيو
آهي مڪه مان آوازئي نڪو نڪريس، ۽ ابو رو ڀڪتيءَ جي ڇتا جنهنجي
منهن تي پنهنجو ديرو ڄمائي رهي آهي"

نيٺ ڀرت پنهنجي دل جئن تئن جهلي هنومان کان مهاراجن
جو حال احوال پڇڻ لڳو هنومان سارو ورتانت ڀرت کي ڪري
ٻڌايو. تنهنکانپوءِ ڀرت ۽ هنومان ٻئي گڏجي وسشٽ مهاراج وٽ
ويا ۽ وڃي کيس اهو شڀ سماچار ٻڌايائون. رفته رفته اها اچڻ
جي خوشخبري پهرياءِ محلات ۾ ۽ پوءِ ساريءَ ايوڌيا پريءَ ۾ پهچي
ويئي ته پرڀوءِ جن سيتا ۽ لڪشمڻ سميت ايوڌيا ڏاهن اچن پيا.
گهر گهر منگل چانشجي رهيو. طرحين طرحين جا آتسو تيڻ لڳا.
رستا صاف ڪئي ويا. شاهي سڙڪن تي روشنائي لڳي ويئون.
سهڻا منڊپ هنڌ هنڌ لڳي ويا. ٻاهتيون ۽ پتاڪائون خوب لڳي
ويئون. راج دربار چڱيءَ طرح سان سينگارجي ويئي. مطلب ته
انوقت جي ايوڌيا جي شوڀا سور ڪر ڪار، ڪي ڪروڙين درجا اتر هئي.

هي پاروتي! هن وقت ڀرت جي شڪل مون پاڻ به وڃي ڏٺي هئي. بس! هو ساڪيات ڀڳتيءَ جو اوتار ڏسڻ ۾ ٿي آيو. مان انکي ڏسي اهڙو ته آنند ۾ ٻُڏجي ويس، جو مون برابر ٻارهن ورهين ورهيه انهيءَ آنند ۾ سماڌي لڳائي هئي. ڀرت ويچارو ڀاڳڪي ڦٽڪاري رهيو آهي، ته ڇا ڪڏهن مون جهڙي ڪتل کي به پرڀوءَ جن درشن ڏيندا؟ پر نه ڙي نه! رگهوناٿ جن ديالو آهن، ضرور ديا ڪندا. اهڙيءَ طرح سان انيڪ پرڪارن جا ورلاپ ڪندو يوگ اگنيءَ ۾ پنهنجي جليل من کي ٺارڻ لڳو. واه! واه! شوڪ روپي ايوڌيا واري ندي هيئر سکه ساگر ٿي پيئي. ازغيبي شنکن ۽ گهڙيالن جا آواز ٿيڻ لڳا. سڀ شڀ شڀ سڳڻ ٿيڻ لڳا. سڀني ايوڌيا واسين جي من ۾ هڪ اور قسم جي خوشي ٿيڻ لڳي. سڀ اهڙا اُتاولا ڏسڻ ۾ پئي آيا جو چڻ ته اڄهي ئي پرڀوءَ جن اچن. سچ پڇو ته ليکو به اهڙوئي هو. هنوقت ايوڌيا واسين کي پنهنجي شرير جي به پوري سڌ ڪانه هئي. ڪي ڪي ته "شريرامچندر آيو" "شريرامچندر آيو" ائين به پئي اُڪرڪڻ لڳا."

شنڪر چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! ايوڌيا واسين جو پرڀوءَ جن ۾ اهڙو پريم ڏسي ڀلا ڪير نه انهنکي ڌنيه چوندو؟ مطلب ته اهڙي پرڪار جي هرش جي اُتپتي ٿي جو سڀني کي اها پڪ ٿي ويئي ته پرڀوءَ جن اجهو آيا ڪي آيا."

هنومان دڪري براهمڻ جو روپ ڌاري اچي ڀرت جي اڳيان بيٺو. ڇا ڏسي ته آها! "رام" "رام" رام" اهڙي منتر ڏني انجي مکه مان نڪري رهي آهي، ۽ اکين مان پريم جا سچا موتي (لڙڪ) ڇڪي رهيا آهن. هنومان هنجي اهڙي ڀڳتي ڏسي پريم ۾ گد

شري رام جو پشپڪ وِمان منجهه ايوڌيا ۾ پڌارڻ

جڏهن ۽ سڀ جڻا ڇڙهي ويٺا، اُهو وقت آڪاش مارگ مان رٿن ڪندو ايوڌيا ڪوئي ڏاڍهن ڦلڻ لڳو. وات تي پرڀو رامچندر سيتا کي سڀ هنڌ ۽ جايون ڏيکاريندو ويو. ڪهڙن رشين جا استان ڪهڙا ليڪ اچي جڏهن ايوڌيا کي ويجهو پاهر پهتا تڏهن پرڀو ۽ جن هنومان کي آکيا ڪئي ته "هي پون ڪمار! تون براهمڻ جو روپ ڌاري وڃي پرت کي اسانجي اچڻ جو سڀ سماچار ٻڌاءِ."

شو جي چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! ديِن دَيالو پرڀو رامچندر جي مهما بلڪل اننت آهي. ڪنهنکي طاقت آهي، جو انهنجو سربستو ورنن ڪري سگهي؟ آءٌ ته رڳو ايترو چئي سگهان ٿو ته هي پويتر رام نام هن سنسار روپي ساگر جي ترڻ لاءِ ٻوڪا (ٻيڙي) روپ آهي."

* * *

اُتر ڪانڊ

شنڪر چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! ايوڌيا ۾ چوڌاري شوڪ روپي ندي ڏاڍي ويڪ سان وهي رهي آهي؛ چاڪاڻ ته سڀني ايوڌيا واسين کي اها خبر آهي ته پرڀوجن جي بنواس وارا چوڏهن ورهه هاڻي اچي پورا ٿيا آهن، يعني باقي اڄوڪو ڏينهن اچي بچيو آهي. ڪنهن هوندي ته هاءِ! هاءِ! اڃا پرڀوجن جي اچڻ جو ليش ماتر به پتو ڪونهي.

تن ويچاري جو ته حال ئي نه پڇو اکين مان سندس وڃي وهي رهيا آهن. ويوگ اگني ۾ اُن پاڻکي ڪاري سگهيون آهي. جتائون سندس مٽي تي پڪ جي ويٺيون آهن.

ويڪنڊ هن مون من، وچن يا ڪرم سان پرڀوءَ جن کان سواءِ ڪنهن ٻئي پرش جو ڌيان ڪيو هجي، تہ تون مونکي جلدئي ڀسم ڪري ڇڏ." ائين چوندي پرڀوجن جو ڌيان ڪندي يڪدم ڪٽي اگنيءَ ۾ ٽپو ڏنائين. آها! سيتا ماتا جو ٽپو ڏيڻ، ۽ ۽ اگني جو يڪدم برف جهڙو سيتل ٿي وڃڻ. پوءِ ڇا ٿيو اگني ديوتا پاڻ هڪڙي براهمڻ جو روپ ڌاري سيتا ماتا کي وٺي ٻاهر آيو، ۽ پرڀوءَ جن کي چوڻ لڳو تہ "هي رگهوڪل ڀوشڻ! هيءَ سيتا نردوش ۽ ڪمل جي پتي وانگر نرمل ٿو. مان چڱيءَ طرح ڄاڻان ٿو تہ جيتوڻيڪ اوهين ساکيات ايشور آهيو تہ بہ لوڪ جي سنديهہ مٽائڻ واسطي هي ڪارڻ ڪيو اٿو."

هيءَ ڳالهہ چئي اگني ديوتا انترڌان ٿي ويو. آڪاش ۾ نغارا وڄڻ لڳا پشپن جي ورشا ٿيڻ لڳي. "جيءِ" "جيءِ" شبد چؤطرف ٿيڻ لڳو. چوڌاري خوشي ٿي ويئي. هاڻي مهاراج ويڀيشڻ کي چوڻ لڳا تہ "هي لنڪيشور! بنواس جا چوڏهن ورهيہ هينئر پورا ٿيڻ تي آهن تنهنڪري هاڻي مان پنهنجي ايوڌيا نگريءَ ڏانهن ويندس، ڇاڪاڻ تہ جيڪڏهن اُتي پوري وقت تي نہ ويندس تہ ڀرت ويچارو منهنجي ويوڳ ۾ پراڻ ڇڏي ڏيندو." اها ڳالهہ ٻڌي جيتوڻيڪ ويڀيشڻ ويچاري گهڻوئي کي پرڀوءَ جن کي لنڪا ۾ هلڻ ۽ ڪجهہ وقت اُتي وشرام ڪرڻ لاءِ چيو، پر پرڀوءَ جن چوڻ لڳا تہ "هي ويڀيشڻ! مان ڪيئن رهي نگر ۾ پرويش ڪريان؟ پتا جي آگيا آهي تہ چوڏهن ورهيہ بنواس ۾ رهڻو! اڃا مدو پورو ئي ڪين ٿيو آهي، پوءِ آءٌ ڪيئن نگر پرويش ڪريان." اهڙيءَ طرح ڪيترو سمجهائي پرڀوءَ جن ايوڌيا ڏي هلڻ جي تياري ڪرڻ لڳا. پشپڪ ومان تيار ٿي ويو ۽

ڏئي، جنهن سچا موتي پيدا ڪري، منشن لاءِ رام نام روپي مالها تيار ڪري، ڪين هن ڀوساگر جي جنجال کان ڇڏائڻ جو اپاءُ ڪيو آهي. هي پاروتي! وڏ ڀاڳي آهن اهي منشيه، جي پريوءَ جن جو راتڏينهن سمرڻ ڪن ٿا.“

پريو رامچندرجن آڪيا ڏيڻ لڳا ته هي ”هنومان! تون وڃي سيتا کي وٺي اچ.“ جنهن مهل پون ڪمار وڃي ماتا سيتا کي اها خوشخبري ٻڌائي تنهن مهل جي ماتا سيتا جي آنند جو اپوُ سندس اندر کان سواءِ ٻيو ڪير ڪري سگهندو؟ هن اشڪت زبان کي طاقت نه آهي، جو انهيءَ جو رڳو ٿلهو ڪٿي ڪري سگهي. مطلب ته رٿ يڪدم تيار ٿيو، ماتا سيتا اُن رٿ ۾ ترجتا راڪشياڻيءَ کي ساڻ وٺي اچڻ لڳي. ۽ جنهن مهل اهو رٿ وڻ ڪيتر ۾ آيو، تنهن مهل رامچندر جن وڏي واڪي سان ته ”اي هنومان! سيتا کي چئُه ته پيرين پنڌ اچي.“

سيتا ماتا اها آڪيا ٻڌاڻي يڪدم پيرين پنڌ هلڻ لڳي. سڀ ٻاندر ”جيءِ“ ”جيءِ“ شبد پڪارڻ لڳا. آها ها! سيتا جي ليترن مان پريم روپي جل وهي رهيو آهي. هوءَ يڪدم پريو جن جي چرڻن تي ڪرڻ لڳي. پريوءَ جن يڪدم کيس منع ڪرڻ لڳا، ۽ انيءَ، چوڻ لڳا ته ”هي سيتا! تون راوڻ جي گهر ۾ ڪيترو ڪال رهي آهين، انهيءَ ڪري تون پهرياءِ پنهنجي پتورتا ڌرم جي پرکيا ڏيئي پوءِ موکي سپرش ڪر.“ اهـــا ڳالهه ٻڌي سيتا پهليءَ والڪر ٻهي رهي. ليڪ مهاراجن جي آڪيا پٽاندر هڪڙو وڏو اڳني ڪنڊ ڏاهيو ويو، ۽ ماتا سيتا کي اڳنيءَ ۾ پرويش ڪرڻ جي آڪيا ملي. ماتا سيتا مٿ جوڙي، چوطرف اڳنيءَ کي نمسڪار ڪري چوڻ لڳي ته ”هي اڳني ديوتا!

ڪڏهن موان من، وچن، يا ڪرم سان پرڀوءَ جن کان سواءِ
ڪنهن بہ ٻئي پرش جو ڌيان ڪيو هجي، تہ توهان موٽڪي
دئي ڀسم ڪري ڇڏ.“ ائين چوندي پرڀوءَ جن جو ڌيان ڪنديءَ
يڪدم ڪٽي اڳنيءَ ۾ ٽپو ڏناءِ. آڌا! سيتا ماتا جو ٽپو ڏيڻ، ۽
۽ اڳنيءَ جو يڪدم برف جهڙو سيتل ٿي وڃڻ. پوءِ ڇا ٿيو
اڳن ديوتا پاڻ ڪري براهمڻ جو روپ ڌاري سيتا ماتا کي
وٺي ٻاهر آيو، ۽ پرڀوءَ جن کي چوڻ لڳو تہ ”هي رگهوڪل
پوتر! هيءَ سيتا نردوش ۽ ڪمل جي پتي وانگر نرمل ٿو.
مان چڱيءَ طرح ڄاڻان ٿو تہ جيتوڻيڪ اوهين ساکيات ايشور
آهيو تہ بہ لوڪ جي سنديہ مٽائڻ واسطي هي ڪارج ڪيو اٿو.“
هيءَ ڳالهہ چئي اڳني ديوتا انترڌان ٿي ويو. آڪاش ۾
نغارا وڄڻ لڳا. پشپن جي ورشا ٿيڻ لڳي. ”جيءَ“ ”جيءَ“
شبد چوطرف ٿيڻ لڳو. چوڌاري خوشي ٿي ويئي. ڄاڻي مبارا
وڀيشڻ کي چوڻ لڳا تہ ”هي لنڪيشورا بنواس جا چوڏهن ور
هينئر پورا ٿيڻ تي آهن تنهنڪري ڄلدي مان پهچجي ايوڌيا نگر
ڏانهن ويندس، ڇاڪاڻ تہ جيڪڏهن اُتي پوري وقت تي
ويندس تہ ڀرت ويچارو منهنجي ويوڳ ۾ پراڻ ڇڏي ڏيند
اِتا ڳالهہ ٻڌي جيتوڻيڪ وڀيشڻ ويچاري ڪهٽوني ڪي پ
جن کي لنڪا ۾ هلڻ ۽ ڪجهہ وقت اُتي وشرام ڪرا
چيو، پر پرڀوءَ جن چوڻ لڳا تہ ”هي وڀيشڻ! مان ڪهڙي
نگر ۾ پرويش ڪريان؟ پتا جي آڳيا آهي تہ چوڏهن
بنواس ۾ رهڻو! اڃا مدو پورو ٿي ڪين ٿيو آهي، پوءِ آ
نگر پرويش ڪريان.“ اهڙي طرح ڪيئي سمجهائي پرڀوءَ ج
ڪرڻ لڳا. پشپڪ وِمان تيار
هلڻ جي تياري
ڏ

ڏني، جنهن سچا موتي پيدا ڪري، منشن لاءِ رام نام روپي مالها ڏاهي تيار ڪري، ڪين جن پوساڳر جي جنجال ڪان ڇڏائڻ جو اپاءُ ڪيو آهي. هي پاروتي! وڌ ڏکيي آهن اهي منشيه، جي پربهءُ جن جو رات ڏينهن سمرڻ ڪن ٿا."

پربهو رامچندرجن آکيا ڏيڻ لڳا تہ هي "هنومان! توڻ وڃي سيتا کي وٺي اچ." جنهن مهل پون ڪمار وڃي ماتا سيتا کي اها خوشخبري ٻڌائي تنهن مهل جي ماتا سيتا جي آنند جو اپئُ سندس اندر ڪان سواءِ ٻيو ڪير ڪري سگهندو؟ هن اشڪت زبان کي طاقت نہ آهي، جو انهيءَ جو رکو پڙڪو ڪٿي ڪڍي سگهي. مطلب تہ رٿ يڪدم تيار ٿيو، ماتا سيتا اُن رٿ ۾ ترجٽا راڪشياڻيءَ کي ساڻ وٺي اچڻ لڳي. پر جنهن مهل اهو رٿ رڻ کيتر ۾ آيو، تنهن مهل رامچندر جن وقتي واڪي سان تہ "اي هنومان! سيتا کي پڌ تہ پيرين پند اچي."

سيتا ماتا اها آکيا ٻڌانديئي يڪدم پيرين پند هلڻ لڳي. سڀ ٻندر "جي" "جي" شبد پڪارڻ لڳا. آها ها! سيتا جي نيترن مان پريم روپي جل وهي رهيو آهي. هوءَ يڪدم پربهو جن جي چرڻن تي ڪرڻ لڳي. پربهءُ جن يڪدم ڪيس منع ڪرڻ لڳا، ۽ انيز چوڻ لڳا تہ "هي سيتا! توڻ راوڻ جي گهر ۾ گهڻو ڪال رهي آهين ۽ انهيءَ ڪري توڻ پنهنجي پتورتا ڏيکاري ڏيکي پوءِ مونکي سپرش ڪر." اهڙا ڪٺر ٻڌي سيتا ڇا چاهي وانگر ٻيهي رهي. ليڪ مهاراجن جي آکيا ٻڌندي، ڪيو وڌ ڪندي ڪنڊ ڏيو ويو، ۽ ماتا سيتا کي اگني ۾ پرويش ڪرڻ جي آکيا ملي. ماتا سيتا هٿ جوڙي، چوطرف اگنيءَ کي نمسڪار ڪري چوڻ لڳي تہ "هي اگني ديوتا!

جي ڪري اڄ اهڙو اُتر ڏرجو پاڻي وڌو آهي، جو جيڪر ڪنهن
ديوتا کي به مان مشڪل ٿئي."

تنهن ڪانپوءِ شري رامچندر وڀيشڻ خواه ٻين سڀني سگريو،
انگد، جامبونت، نل، نيل، هنومان وغيرهن کي ڏاڍي پريم
سان چوڻ لڳو ته "هي شورويرو! توهان جيتري قدر مونلاءِ پرشرم
ورتو آهي، اوترين دار مان توهانجي واکاڻ ڪري نٿو سگهان. مان ته
سان تو هوان ته جيڪڏهن سنسار ۾ ڪو متر جا ڪرتويه يعني
دوستيءَ جا فرض ادا ڪرڻ چاهي ته هنکي ٻاندر سگريو جو مثال
پنهنجي وٺڻ گهرجي، جنهن ڪيئنور پنهنجا راڄ ڇڏي ڪر سک وغيره
ڇڏي به مونسان هنوقت سهائتا ڪئي آهي. نه رڳو ايترو پر هن
اسڪيه ٻاندري سينا به منهنجي مدد واسطي ڏني آهي، جنهن
ڪهڙا ڪهڙا نه شورويرپهلوان، انگد، جامبونت، نل، نيل،
هنومان آدي آهن. اڄ هنن ئي پر اُپڪاري پرشن جي سهائتا
سان مون دشت راوڻ جو ناس ڪيو. آها ها! سگريو آدي
سڀني ٻاندرن جي ڪهڙي دشا ٿي. سڀ ڌت ڌوڙي! [illegible]
سان اکين مان لڙڪ ڳاڙيندا، پنهنجي چرڻن تي پنهنجو
مستڪ رکڻ لڳا، ۽ گوڏن ويهي سان [illegible] هٿ جوڙي چوڻ لڳا ته
"هي وشوناٿ! اسان ۾ اهڙي ڪهڙي لائق آهي، جو اسين
انهيءَ ڪمل [illegible] جو [illegible] سگهون؟ هي [illegible]
سڀ توهانجي رحمت [illegible] شڪتي آهي، نه ته [illegible]
جو [illegible] ٻاندرن [illegible] جيڪر راڪشس مارڻ وڃون؟"

شنڪر چوڻ لڳو ته "هي پاربتي! انهيءَ [illegible]
ڪڏهن مان [illegible]! آها! ڪهڙو [illegible]
[illegible] (جوڳي) [illegible]

لڳا. اها ها! پرڀو جن جي اُن مهل ڪهڙي نه وڻندڙ ڇٻي هئي. ٻلهار وڃا!

شيام سندر ورڻ آهي جنهنجو، جٽائون سندس مٿي تي ٻڌل آهن، ترڪش ۾ سندس تير پيا آهن، ڏنش ٻاڻ سندس ٻانهن ۾ لٽڪيل آهي، رت جون ٻوندون سندس شرير تي آهن، ويرس سندس منهن ۾ ٽپڪي رهيو آهي؛ مند مند مشڪڻ سان ڄڻ گويا وشو کي موهي رهيو آهي.

رڻ کيتر جي ڪهڙي نه ڀيانڪ حالت هئي. رت جون نديون وهي رهيون آهن، جن ۾ جهنڊا ڏڍ مثل هاٿين جيان ۽ مڇ گويا خوفناڪ ڪڇن وانگر پيا آهن؛ ۽ پر چڙهيا پراڪرمي راڪشس مالڪرمڇن جيان اُنهن جي وچ ۾ تري رهيا آهن. ڀوت، پريت، پشاچ، ڪتا، ڳجهون، ڪانءُ؛ سوين شڪاري پکي پنهنجي اُدر پورنا ڪري رهيا آهن. مطلب ته درشيه اهڙو ته ڀيانڪ آهي، جو اُنجي لکڻ سان ني ٻڌ وڃي وڃي. ڪجهه وقت کانپوءِ رامچندر لڪشمڻ کي سڏي چيو ته "هي لڪشمڻ! تون انهن سڀني سڳريو آدي ٻانڊرن سان گڏجي وڀيشڻ کي راڄ تلڪ ڏيئي اچ." آڳيا ٻڌندي لڪشمڻ سڀ ساري ٻانڊري سينا مان مکيه مکيه ٻانڊر پاڻ سان ڪري تيار ٿيا، ۽ لنڪا ۾ پهچي اُتي وڀيشڻ کي راڄ تلڪ ڏنائون. راڄ گدي تي وهي وڀيشڻ مهاراج پنهنجن منترين سان گڏجي ڏاڍي پريم سان خوش ٿيون آهي دکھ دور ڪي پيرين پيو. رامچندر کيس اُٿاري ڪٺي ڀاڪي سان لاتو.

شنڪر ڀڳوان لکيو ته "هي پاروتي! وڀيشڻ جهڙا ڪهڙا نه ڀاڳ ڀريا جنهن، جو پاڻ جيتوڻيڪ راڪشس آهي، ته به پڪي

چئي ماتا سيتا ورلاپ ڪرڻ لڳي ۽ اکين مان ڳوڙها ڳاڙڻ لڳي
ترجمنا - هي ماتا سيتا! ڇا ڪڏهن سچدانند پرماتما ڪ
ه ڪو دک ٿيندو آهي؟ هو دک تي رهت، سک مير پرڪاش
بير، جوتي سروپ پرماتما، ڇا ڪڏهن دک ڀوڳي سگهي ٿو
ڪڏهن نه! پوءِ تون ڇو ٿي اجائي چنتا ڪرين؟
هو ڏاڍهن راوڻ جو ڏٺو نه منهنجا سر وري به نوان ٿيو پون،
سو ڏاڍو ايمان ۾ ٻرجي پنهنجي مايا وري به پکيڙڻ لڳو. اسنکيه
ڀوت ۽ پريت، پشاچ ڀوگنيون ۽ يکش اچي پرڳٽ ٿيا. ڪن
جي هٿن ۾ گدا، ته ڪن جي هٿن ۾ ترشول وغيره مطلب،
نه مها ڀينڪر شبد ڪندا باندرن کي پيڙا ڏيڻ لڳا. اها ليلا
ڏسي وماڻن ۾ ويٺل ديوتائون ڏاڍا وياڪل ٿيڻ لڳا ۽ ديت
باندر وغيره هاهاڪار شبد ڪري پڪارڻ لڳا. اهڙو بکيڙو مچي
ويو، جو ڪائنس ماتا سيتا جو ڌيان هردي مان ڇڏائي ويو.
پرماتما به وجهه ڏسي اهڙو ڏکڙو تير هردي ۾ وڌايس، جو هردي
شونير تي پرٿوي تي ڪري پيو. هناجي ڪرڻ جو اهڙو نه ڏڪاءُ
پيو، جو پرٿوي ۽ آڪاش وغيره سڀ ڏڪي ويا. پوءِ پربو
مچندرجن تير هٽي سندس ڏهئي سر ڪپي وڌا ۽ ويهه ٻانهون
ڌڙ ڪان ڌار ڪري ڇڏيون، جي وڃي مندودري جي اڳيان
ون. راوڻ جي وڃيل مايا سڀ گم ٿي ويئي. چؤطرف
واري شانت ٿي ويئي. راوڻ کي پرٿوي تي مئل ڏسي
ديوتائون خوشي سان نغارا، شنک، واڄٽر وغيره وڄائڻ لڳا
در آدي سڀ آنند ۾ گد گد ٿيڻ لڳا. برهمانڊ مان "شري
ندر جي جيءِ" اهڙو آواز نڪتو. آڪاش مان پشپن جي
تيڻ لڳي. ديوتائون رشي، مني وغيره استتي ڪرڻ

ٿي. مون ٻيري ٻه جڏهن ترجٽا ماتا سيتا کي وڃي ٻڌايو ته هو دشت راوڻ ڪنهن به طرح سان نٿو مري، تڏهن ماتا سيتا اها خبر ٻڌي ڏاڍي افسوس سان چوڻ لڳي ته ”هي ناٿ! توهان کي مون اڀاڳڻ لاءِ ڏاڍو ڪشٽ سهڻو ٿو پوي. ترجٽا! راوڻ تڏهن ڀلا ڪئن ڪي ٿيندو؟“

ترجٽا هٿ جوڙي چوڻ لڳي ته ”هي ماتا! راوڻ کي جڏهن هردي ۾ ٻاڻ لڳندو، تڏهن هو دشت مرندو.“

سيتا- پر تڏهن پرڀوءَ جن ڪيس ڇو نه ٿا هردي ۾ ٻاڻ هڻن؟

ترجٽا- ماتا! توهان ته ڏاڍي ڪا ڀوري ٿي ڏسجين! ڀلا ٻڌاءِ ته راوڻ کي پرڀوءَ جن هردي ۾ تير ڪيئن هڻن؟ ڇو ته جنهن مورت ۾ راوڻ کي رات ڏينهن هردي ۾ تنهنجو ڌيان آهي ۽ تو کي رامچندر جو، يعني جنهن مورت ۾ تون رامچندر جو ڌيان ڪري رهي آهين ۽ راوڻ تنهنجي شرير ۾ نواس ڪري رهيو آهي، ۽ تنهنجي سمرڻ ڪري اهو وري راوڻ جي هردي ۾ نواس ڪري رهيو آهي. انهي ڪري جيڪڏهن راوڻ کي پرڀوءَ جن تير هڻندا، ته ساري وشو ۾ ٻرائي ٿي ويندي. تنهنڪري هي ستي! جيستائين تون هن دشت جي هردي ۾ آهين، تيستائين پرڀوءَ جن ڪيس ڪڏهن ڪين ماريندا. هان! تنهنجو ڌيان سولهيس، ته پوءِ سمجهجانءِ ته سڪو مردو مساڻ ۾.

سيتا- واهه، واهه، ناٿ! هت ۾ مان توهان کي آڏو آيس. منهنجي ڪري اڄ اهو دشت نٿو مري. هي وڌاتا! مون کي خبر ڪانه ٿي پوي ته منهنجو موسان ڪهڙو پوري جنم جو وير آهي، جو هيئنڊر ساري ٿي وليم. هيترو ڏک، ڪليش ۽ وڀوڳ سهارڻو اٿم، تڏهن ٻه اڃا ڏئي ڪوڙ ٿيو الٽي. انهن

۽ ڪٽي ڪرو شڪتي ٻاڻ جو ڏيائون، جو اُنهي ڇڏڻ سان راو
جي اها ساري رچيل مايا ڪري ڪن ۽ گر ٿي ويٺي. سيني
باندرن کي للڪاري چوڻ لڳا ته "هي باندرو! هاڻي توهين
ٿڪا هوندا. ٿورو آرام ڪريو، هاڻي اسانجو وارو آهي." ائين
چوندو ڌنش کي ٽنڪار جو آواز ڪرائيندو پيو رامچندر راوڻ
ڏاڍين جو ڏيو. جنهن مهل راوڻ شري رامچندر کي ڏٺو، تنهن مهل
ڪروڌ ۾ ڀرجي ڏاڍنس ڏوڙي ڪيس چوڻ لڳو ته "اڙي سنياسي!
ياد رکجو ته مان ڪو کر، دوشڻ، ميگهناد، ۽ ڪنڀ ڪرڻ يا
نارانتڪ وغيره نه آهيان، جو مونکي جهرڪي سمجهي هڪ ڪن
۽ ماري ڇڏيندين. مونسان ته توکي برابر حساب چڪائڻو آهي.
توکان مان انهن سڀني جو وير ساري سنڀالي چڱيءَ طرح وٺندس."
ائين چوندي ويهن ٻاڻن سان اتا ته ڪشي ڪٽي تير هنيائين،
جو پڙهو جن سچا تيرن سان ڍڪجي ويا. گويا سورج نارائڻ
ٻادلن ۾ اڪي ويو. پڙهو جن به پنهنجن ٻاڻن سان هنن ٻاڻن
جو ناس ڪندي، ظاهر ٿي، راوڻ کي ڪيئن هزار ٻاڻ هڻڻ
لڳا، جن ٻاڻن راوڻ جون سسين، پٺيان سسيون ڇيت ڪيون.
جئن جئن راوڻ جون سسيون اڀنديون وينديون، تئن اهي
ا سسيون انداز ۾ وڏي اسنکيه ٿي آسمان ۾ وڇڙڻ لڳيون
"شري رامچندر جي جئه" اهو هل شنکام مچائڻ لڳيون. ۽
ٿي سسيون، پر راوڻ جو هيو جيڪو انگ ٿي ڪپيو، سو
ب وري نئون ٿي ٿي پيو. اهڙيءَ طرح سان اسنکيه سسيون،
ن ٽنگون وغيره عنوا آڪاش ۾ اڏامڻ لڳا. ماتا سيتا
ڪري ترجٽا ناليءَ راڪشڻ داسي رهندي هئي، جا هر روز
لڙائيءَ جو حال ٿيندو هو، سو وڃي ماتا سيتا کي ٻڌائيندي

شري رامچندر ۽ راوڻ جي لڙائي

چڙهيو پاڻ ته ڄڻ ڪڙان رسي آيا هوا. اولداهي خوب ڏهڪائي سان پنهنجو راڄ ڪرڻ لڳي. طوفان کي ڄڻ ڪويا انهيءَ بادشاهت ۽ وزيريءَ جو خطاب مليو هو. هوا جي ڪري مٽي اُڏري ٿي اڏاڻي جو جهڙڪ آڪاش جي جاءِ تي ڌرتيءَ تي اچڻ ڀانيو. من کي موهيندڙ ڀڙيون ڏرشيه جڻ ته لنڪا ڪان اصلي موڪلائي ويو. اندڪار روپي لثون مهمان لنڪا ۾ رهڻ لڳو، پرڪرتي ۾ عجب طرح جي چالاڪ آهي. سندس عياريءَ جو اج سوڏو ڪنهن ۾ پيو ڪوڙ پاتو آهي. ڏشالن راوڻ ڪيهر شيهن والکر ڪجهندو رت ۾ ڇڙهي، اسڪيه راڪشسي سنا ولي، پوئين فيصلي جو منتظر ٿيندو اچي رن کيتر ۾ پهتو. شنڪر چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! راوڻ کو جهڙو تهڙو پلي ڪوڙ هو. سارو ڪئلاس پربت هن هٿ تي کڻي موڪي ڏيکاريو هو. جيتوڻيڪ پريوءِ جن جي اکيان هي راوڻ تيه ڇا، پر هن جهڙا اسڪيه راوڻ به هڪ ترڻ (ڪکر) برابر آهن. پرنتو جنهن صورت ۾ پريو رامچندرجن جنوقت منشيه جي چولي ۾ هوا، تنهن صورت ۾ منکي ضرور منشيه ني جهڙي ليلا ڪرڻي پيئي."

راڻ ايندي شرط اهڙي ته کڻي مايا پکيڙي، جو آسمان مان لالکر، پٿر ۽ ٻاهه جا اَلا ڪرڻ لڳا. جان ٻاندرن جي سنا راڪشسن جي سنا ڏانهن کڻي نهاري، ته مارا هزارين هنومان، لڪشمڻ، انگد، جامبونت راوڻ جي پاسي آهن! ويچارا ٻاندر اهو حال ڏسي پڇڻ لڳا. پر پڇن ڪيڏانهن؟ جيڏانهن پڇن، تيڏانهن اکيي ني اکيي. بس! پوءِ ته ويچارا ٻاندر "ها رام" "ها رام" ڪري پڪارڻ لڳا. برابر هڪڙو سخت لڙائي هلي. نيٺ جڏهن پريوجن ٻاندرن کي ڏاڍو وياڪل ڏٺو، تڏهن اهڙو

ڪهڙو نہ سهامڻو وقت! پرڀات جي مهل آهي. آسمان ۾ پکين جو آواز ڪهڙي نہ فرحت ڏيئي رهيو آهي. منڊ منڊ سڳنڌت پوڻ لنڪا کان پوئين رام رام ڪري پرڀوءَ جن جي چرڻن ۾ مٿو ٽيڪي رهيو آهي. سوريہ نارائڻ بہ هيئنر نڪرڻ جي ڪوشش ۾ آهي. صبح جي ڳاڙهاڻ بادلن جي رنگا رنگي قطار، اهي من کي اهڙو موهيندڙ ڏيون، جو گويا پرڪرتي سڄي پچھ سورڌن ٿي سينگار ڪري پنهنجي سونهن سنسار کي ڏيکاري رهي آهي. آسمان جو راجا سوريہ بہ هاڻي گهر کان ٻاهر نڪتو. نغارن ۽ واڄٽرن جا آواز باندري سينا ۾ ٿيڻ لڳا. ساري باندري سينا تيار ٿي ويئي. سڀ سينا پنهنجي لشڪر ۾ کي پرڀوءَ ڏيئي رهيا آهن تہ اڄ اوهانجي بہادري جو پوري امتحان آهي. ڏسجي تہ ڪير ٿا پاس ٿيون. چوطرف "شري رامچندر جي جيءِ" اهو آواز ٿي رهيو آهي. هي پاروتي! اهو آواز ڪهڙو نہ مٺو ۽ سريلو من کي موهيندڙ آهي. باندرن جي مکر مان گڏجي هڪڙو ٿي ٿي نڪتو! انهيءَ مڌر آواز کي ٻڌي ديوتائون پنهنجا استان ترتڪڙ ۾ ڇڏيندا ويمانن ۾ چڙهي اچي انهيءَ ميدان جي شوڀا ڪرڻ لڳا. ڪهڙو نہ انوپم درشيہ جو سارو آڪاش ويمانن سان ڀرجي ويو. گنڌروائن ڪرڻ لڳا. ويادر استتي ڪرڻ لڳا. ڪواريءَ انترڪش مان بہ اهو آواز ڏاڍي زور سان هڪ منزل تي ديوتائن جي مکر مان نڪتو تہ "شري رامچندر جي جيءِ." پشپن جي ورشا ٿيڻ لڳي ۽ طرحين طرحين جا واڄا وڄنديون آڪاش ۾ وڄڻ لڳيون، ۽ مڌر مڌر شنکن جا آواز ٿيڻ لڳا.

ورک اچي اوچتو وکهن پيو. سوريہ آسمان ۾ مٿين اڪائي،

پيدا ڪري ڇڙيو سڄي سرشٽيءَ کي مات ڪندڙ هو، تنهن بہ ڏٺا
اندر منجهہ اهڙو ڪاڏو پيو هو، جو جيڪر ڪنهن ٻئي ڏٺي
ماڻهوءَ جو بہ نہ ڪاهي. هي پاروتي! اهو مان لڇمڻ سان ڇوالٺو
تہ جو جيو اوپچار جي ڏاڍ ۾ قائل آهي، سو ڪٿي ڪهڙو بہ
شڪيمان ٿئي، تہ بہ انجا راوڻ جهڙا حال ٿين ٿا."

راوڻ جو سارو بدن خوف ۾ ڪروڙ وڇون ڏنگي رهيو
آهي، وات مان نڪتل ڪڇيءَ جبان ڪويا ڪو سمندر وهي رهيو
آهي، اکيون سندس ٻارڙيون جهڙيون ساڪيات اگني روپ
ٿي ويون آهن، واڪي سندس ڪهڪهي ٿي ويئي آهي. راوڻ
جا ڏهہ ڏسي تہ سندس اکيان ڪڙو منشيہ اکاڙي تلوار ڪيو
بيٺو آهي. وري جڏهن اهو منشيہ ڪم ٿي ويو، تڏهن ڇانو
ڏسي تہ سندس ڏٺي سڀئي ڀت ۾ پيئي آهن. ڪڏهن ۾
ڏسي تہ سڄو سونو ٿي پيو آهيان. يا تہ ڪاڪهہ ۾ باہ اچي
لڳي آهي. جيڏانهن وڃي تيڏانهن هنکي اهوئي درشن پيو
ڏسڻ اچي تہ شري رامچندر مهاڪرال سروپ ڌاري هٿ ۾
ڌنش کنيو منهنجي چوطرف بيٺو آهي؛ چاڪاڻ تہ مٿي هيٺ،
اکيان پٺيان ڀرسي پاسي ڪان هنکي ڪال سروپ ۾ رام ئي رام
ڌنش هٿ کنيل نظر اچڻ لڳو. ڪڏهن نہ هنوقت راوڻ جي
شوچنيہ دشا ٿي. هو هرين والکر ٿي اٿڪن ۾ ٻڪون ڪرڻ
لڳو. ڪڏهن ڏوڙي پيو، تہ ڪڏهن ٻٽ ۾ سمهيو رهي تہ وري
ڪڏهن رڙيون پيو ڪري. مطلب تہ راوڻ جي هنوقت وچتر
دشا ٿي ويئي. اها دشا ڏسي راوڻ جا سڀ منتري، سينا
وغيره ڏاڍي چنتا ۾ پوڻ لڳا ۽ راوڻ کي پنهنجي من
جو ٻوت ڪائيندو بي ويو.

۾ ٻاڻ ڪي جلائي ڀسم ڪري ڇڏيائون. دشت راوڻ کي جڏ
مهل خبر پيئي ته نارانتڪ به ماريو ويو، ان مهل رڙ ڪر
بيهوش ٿي پرٿويءَ تي ڪري پيو. ڪيترائي منتري وغير
ڪيس سجاڳ ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا؛ پر ڪجهه
ڪين وريو. گويا هو سچ پچ هي اسار سنسار ڇڏي وڃي
پرلوڪ پڌاريو هو. راڪشسن ۾ هاهاڪار مچي ويو. هان!
هي ڇا ٿيو؟ دشت راوڻ وري به سجاڳ ٿي پيو. اٿي راڪشسن
جي من ۾ آنند اُپڄيو، ۽ ديوتائون وري به مايوس ٿيڻ لڳا.
راوڻ جي شڪل هنوقت اهڙي ته ڀينڪر هئي، جو اُنجو ورنن
هيءَ اشڪت واڻي هرگز ڪري نٿي سگهي. هي اُهوئي راوڻ
آهي؛ جنهنجي هلڻ سان پرٿوي ڏڪ ڏڪ ڪري پيئي ڏڪندي
هئي، ڏهن ڏشائن ۾ ڳڙ ٻڙ پيدا ٿي ويندي هئي، اِندر پنهنجو
آسڻ ڇڏي گرو ورهسپتيءَ جي شرڻ ۾ رکيا لاءِ ڀڄندو هو، ۽
سڀ ديوتائون ڪنهن زبردست آفت اچڻ جو امڪان سمجهندا
هوا، اُهو ساڳيو راوڻ اڄ ڪروڌ ۾ اهڙو ته ڀريل آهي، جو ڄڻ
ته پرليه ڪرڻ لاءِ تيار ٿيو بيٺو آهي. جنهن مهل راوڻ ڏند
ڏندن تي رکي ڪرٽڻ لڳو، تنهن مهل ڄڻ ته پروت ٿي ٽڪر
ليا. اهڙو ته خوفناڪ درشيه اُن مهل راوڻ جي ڪچهريءَ ۾
، جو اُنجي رڳي خيال ڪرڻ سان ئي ڪال ڀڳوان به
ڪاريءَ وارو ٿي ويو.

شنڪر چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! راوڻ کي بيشڪ ايترو
هو. پرنتو هي ستي! وڌاتا جا عجب ليکا آهن! جيڪڏهن
استري گهمن جو منجهس اوگڻ نه هجي ها، ته راوڻ ڪنهنجي
جوئي ڪين هو. جيتوڻيڪ الهيءَ راوڻ جو ادو ڀاڳيو ا،

خوب خوشيءَ سان گڏيو. وڏي ٻل حال احوال ٻڌي متر کي
جواب ڏنو ته "مترا! تون پرڀوءَ جي سان واقف آيو آهين؟
ملي منهنجي نمسڪار ڪري پنهنجو جنم سڦل ڪر." اها ڳالهه
ٻڌي نارد اهڙو ته خوش ٿي ويو، جو اصلي بس. اُتلندو
پنهنجي متر وڏي ٻل کي ڪهت ۽ ڳالهائڻ ۽ ڏمڪائڻ لڳو.
آخر وڏي ٻل کي ٻري ڪندو پرڀوءَ جن ڏاهن شستر کڻي جواب
لڳو. وڏي ٻل ڇا ڪيو، جو ڪيس پڇ ۾ ٻڌي کڻي ٻيهاريائين.
نارد پاڻکي اهڙيطرح سان روڪيل ڏسي ڏاڍو خوش ٿيو. پوءِ
ٻه ٻئي ڄڻا ٻاهر اڪي بيهي رهيا ۽ خوب واقف لڳا. ليڪن
وڏي ٻل ڪيس ٻڪر ۾ وجهي اهڙي زور سان کڻي پرٿويءَ تي
ڦٽو ڪيو، جو سڄي ڪائنات هيو سڄو شرير پرٿويءَ ۾ گهڙي ويس،
۽ پراڻ نڪرڻ مهل منهنجي مکر مان "رام" "رام" "رام" اهي
لفظ اهڙي زور سان نڪتا جو سارو برهمنڊل ۽ آڪاش "رام"
شبدمير ٿي ويو. وڏي ٻل ڇا ڪيو، جو منهنجي سبيءَ لاءِ
اهي پرڀوءَ جن جي چرڻن اڳيان رکيا. شنڪر جواب لکيو "هي
پاروتي! پرڀوءَ جن ڪهڙا نه ديالو آهن، جو اهڙي دشت کي به
اها اپر ڀڳتي ڏنائون، جنهنجي ڪ واسطي وڏا وڏا رشي، مني
تپسيائون ڪري پاڻ ڳاري رهيا آهن."

پرڀوءَ جن اهو نارد جو سر سڪريو کي ڏيئي جواب لکيا ته
"هي سر ٻالوت سنڀالي رکجو متان خراب ٿي نه وڃي.
ڪجهه وقت ڪانپوءِ نارد جون ٻه استريون رنديون پٽينديون
پرڀوءَ جن وٽ آيون، ۽ ڪالهن اهي پنهنجي پتيءَ جو سر گهريائون.
اُهو ولي ٻئي استريون جتي سلوچنا پاڻکي جلايو هو. اُتي
آيون ۽ پنهنجي پتيءَ جي مسڪ سان چتا ۾ وڃي پوڪ اڪي

ناراتڪ جو ناس ٿيڻو آهي. هنومان اها ڳالھ ٻڌي، پرڀو جن جي آگيا پائي، يڪدم اوڏانهن رواڻو ٿيو. ڇا ڏسي ته وڏي ڀل اهڙو ته ڏيان ۾ مگن آهي، جو ڪيس پنهنجي شرير جي به سڌ ڪانهي. هنومان گهڻائي پنهنجا وس هلايا پر وڏي ڀل جو ڏيان نه ٽٽو ليڪ، پرڀو جن جو سمرڻ ڪندو اتيئي ويٺي رهيو. ڀڳوان جي اهڙي ڪرپا ٿي، جو اُهو وڏي ڀل اوچتو سجاڳ ٿي پيو، ۽ هنومان کي ڏسي ڪانئس خبر چار پڇڻ لڳو. هنومان چوڻ لڳو ته "هي راجڪمار! جنهنجي تون هيترن راتڏينهن تپسيا ڪري رهيا آهيو اڄ تنهن وٽ ئي هلڻ لاءِ اوهانکي سڏ ٿيو آهي. سو ڪرپا ڪري هلو." وڏي ڀل اهڙو خوش ٿيو، جو ڪپڙن ۾ ئي نه پيو سمائجي، پوءِ هو هڪدم اُتان روانا ٿي هڪ گهڙيءَ ۾ لنڪا ۾ اچي پهتا.

پرڀو جن وڏي ڀل کي ڏسي، اتيمت پرسن ٿيا. وڏيڀل به اکين مان ڳوڙها ڳاڙيندو پرڀوءَ جن کي پريم سان مليو. ڪجهه نه خوشيءَ جو وقت مطابق ته سگريو آدي سڀ باندر وڏي هرش سان پيا پوگيه وڏي ڀل سان ملڻ لڳا.

هان! هي وري ڇا ٿيو؟ وري به ساڳيو انڌڪار! شايد وري به اهو ناراتڪ ڪنهن ڪنيو تو ڏسجي. سچ پچ هو به اهين، جڏهن نه ناراتڪ پنهنجو ڀڳيه پورو ڪري، وڃي ڏسي، مايا ڦهيلي اچي پرڀو جن جي سامهون ٿيو. ناراتڪ جو وڏي ڀل کي ڏٺو، سو هو واڙو ٿي ويو. هو ڏانهن ناراتڪ کي ڪنهن رشيءَ جو سراپ مليل هو ته "جنهن مترتي تون ڀروسو رکين ٿو، تنهنجي ئي هٿان تنهنجو موت ٿيندو." وڏي ڀل ناراتڪ کي پنهنجو مترسمجهي ڪانئس خبر چار پڇڻ لڳو؛ ڪيس

اگني استر اڇو ڇڏيو، جو چوطرف وري ٻه پرڪاش ٿي ويو. پرڪاش ٿيڻ مهل هنومان جو آڪاش ۾ جو تنهن ڏانهن ڌڪو راڪشس راوڻ جو پٽ نارانتڪ ڏلي پيو خوب تيرن جا وسڪارا ڪري. اُن راڪشس کي ڏسي هنومان کي اڇو ڪروڌ آيو، جو مدگر ڏاڍي زور سان ڪڍي هڻائينس، جنهنجي لڳڻ سان اُهو راڪشس بيهوش ٿي پرٿوي تي ڪري پيو. نارانتڪ جو ڪرڻ ۽ جامبونت جو ڪيس تنگر کان جهلي راوڻ جي ڪمري ڏانهن ڦٽو ڪرڻ جي هو راڪشس وڃي راوڻ جي پيرن وٽ ڪريو. بانرن جو ڏلو ته دشمن هاڃي ڪري ٿي ويو، سو هو ڏاڍا خوش ٿيا. هو ڏانهن جڏهن نارانتڪ سجاڳ ٿيو ۽ تڏهن هو پاڻکي اهڙي حالت ۾ ڏسي ڏاڍو شرمندو ٿيو ۽ لڪي ڪنهن، لڪي ڇپيو، اوڏي مهل ڇا ڪياءِ جو سڀان آدي ڪري وڃي وچ جو يگيه آرنڀ ڪياءِ. جڏهن سرو تي پرڪاش ٿي ويو ۽ سويه نارائڻ پنهنجي پوري جوڀن اوستا ۾ هو تڏهن بانر وري ٻه پريو رامچندر جي ڪرپا سان اپيه ٿي ويا. اوڏي مهل نارد مهاتما اتي آيو، جنهنکي ڏسي پريو جن آدر سان اُٿي بيٺا، ۽ پڻا پوڪيه آدر ستڪار ڪري ڪاڻس اچڻ جو سبب پڇڻ لڳا.

نارد مت جوڙي چوڻ لڳو ته "هي سروگيه! اوهانکي ته سڀڪجهه معلوم آهي تنهن هوندي به مان اوهانجي چوڻ تي پنهنجي اچڻ جو سبب ٻڌايان ٿو."

"هي پريو! سگريو جو پٽ وڏي بل، جو ڪ اوهانجي پيو تپسيا ڪري، تنهنکي جيڪڏهن هنومان اڄوڪي رات ۾ وڃي اچي ته بلڪل چڱو، جو ته وڏي بل جي هٿان ٿي من دشت

ڪي آئت ڏيڻ لڳو.

صبح جو وقت آهي. سوريه نارائڻ پنهنجيءَ روشنائيءَ
پرٿويءَ تي راڄ ڪرڻ جي ڪوشش ۾ آهي. چؤطرف ش
ئي شانت لڳي پيئي آهي. حصوصا لنڪا جي رڻ کيتر ۾
عجب طرح جي شانتي ڦهلي رهي آهي. مند مند پوَن
گنڀيرتا ڀريو آواز آڪاش ۾ اهڙو ته خوفناڪ طرح سان ڳجي
رهيو آهي، جو ڄڻ ته پرڪرتي به ساڪيات ويرس جي آڏ ش
تي خوفائتي شڪل ڏيکاري رهي آهي. جنگ جي ميدان
ڪي ٿورا ٿورا باندر هيڏانهن هوڏانهن گهمندا ڏسڻ ۾ ٿا اچن
باقي ٻيا سڀ باندر صفون ڪيو اهڙيءَ ته رونق سان بيٺا
آهن، جو گويا رڻ کيتر ۾ ڪا رنگي برنگي ديوار اڏيل آهي.
باقي جو وري سوريه نارائڻ جا هلڪا هلڪا ڪرڻا مٿن پيا ٿي
سو انهن ته هيڪاري اڏ ڀت درشيه بڻائي ڇڏيو.

اڙي! هي ڇا ٿيو؟ چؤطرف اندڪار! ڪاڏي ويو اهو
ڦيريون عجب دماءِ؟ آسمان مان تير پيا ڪرن. وڄ جا چمڪا
پيا ٿين. اهڙي ته خوفناڪ گرجنا آڪاش ۾ پئي ٿي، جو ڏهه
ئي دشائون خوف ۾ پيون ٿڙڪن. ساري باندرن جي سئنا
اهڙي وياڪل ٿي ويئي، جو اونداهيءَ ۾ ڪٿ نه ڏسي سگهي
هٽ ڪي. جڏهن اهڙو حال هو، تڏهن ڀلا جيڪر ڪير اهو
سمجهي سگهجي، ته تير ڪير ٿو هڻي؟ جيتوڻيڪ اسانجا سئنا
ي هنومان، انگد، جامبونت نل ۽ نيل، اهي آڪاش ۾ ٻه
امي ويا، تنهن هوندي به ڪو پتو ڪونه پيو. اسنکيه باندر
ن جي وسڪاري ڪان ماندا ٿي پرٿويءَ تي ڪري پيا. اهڙي
هتيءَ اڌرم يڌ ۾ باندرن کي وياڪل ڏسي پريو جن دکي

پنهنجي پيا جي ڳالهه ڪرڻ جو به وجهه نه ملندو، ۽ ڀڳت وتيل
شري رامچندر پرماتما جو درشن به ڪين ٿيندو. آها! ڪهڙي اها
شڀ گهڙي ايندي جڏهن ڪ آءٌ به ساکيات الهي وپوڳ جو
درشن ڪندس؟ هي ناٿ! مان به تو سان گڏجي هلندس،
۽ پٺيان گڏجي هلي سندس چرڻن جي شيوا ڪندس."
اها ڳالهه ٻڌي اوڌ راوڻ جو ڀشٽ پتر نارالڪ اهڙو ته
اچي غصي ٿيو جو چوڻ ته ٿين ڪان چوٿين تاه ڪا ٻاهه لڳي
وئي هئس. استري پنهنجي مٿان خيال ڪيو ته هنوقت
هڪ وڏي سمجهاڻ ڪويا وشتا ۾ پتر اڄلانٽا آهن، تنهنڪري
اُداسي ويچاري انهن ڪري وئي. پر جڏهن ٿوري وقت ڪاڻ
ڏاڍو ته پڻ ماٺي هلڻ لاءِ بلڪل تيار ٿيو آهي، تڏهن وري
به ڪيس اها پرارٿنا ڪرڻ لڳي ته "هي ناٿ! تڏهن ڪرپا
ڪري مونکي به ساڻ وٺي هلو، ته مان آءٌ به سڀ سهري جو
درشن ڪري پنهنجا پاپ پري ڪريان." آخر لاچار ٿي
نارالڪ ڪيس ساڻ وٺي هلڻ لاءِ اقرار ڪيو. جڏهن اسڪير
سنا تيار ٿي وئي، تڏهن طرحين طرحين جا هٿيار هٿ ۾ ڪٽي
ولديون واجن وغيره کي وڄائيندا وڃي لنڪا ۾ پهتا. جڏهن
محل راوڻ پنهنجي پٽ کي سنا سوڌو آيو ڏٺو تنهن محل ۾
ڏاڍو خوش ٿيو، ۽ پيار مان پنهنجي پٽ کي ڀاڪر پاتائين. پوءِ
سڀ ڪٿا وري به پنهنجي پٽ کي ڪري ٻڌايائين، جا ٻڌي
نارالڪ ايمان به ٻڌي چوڻ لڳو ته "هي پتا! ڪجهه فڪر نه
ڪريو. ڏسو ته مان هنن ٻنهي ٻالڪن کي اهڙي ريت جو ڪرڻ
سنت ڪئن ٿو لشڪر ڪريان جيئن ٽيڻ سوڌيون، باقي پوءِ
ڏسجي ... هنن جي سنائي." ائين چوندو هو پنهنجي پتا

ڪي آئت ڏيڻ لڳو.

صبح جو وقت آهي. سوريه نارائڻ پنهنجي روشنائي س
پرٿويءَ تي راڄ ڪرڻ جي ڪوشش ۾ آهي. چؤطرف شان
ئي شانت لڳي پيئي آهي. خصوصا لنڪا جي رڻ کيتر ۾
عجب طرح جي شانتي ڦهليل رهي آهي. مند مند پوَن جـ
گنڀيرتا ڀريو آواز آڪاش ۾ اهڙو ته خوفناڪ طرح سان گجي
رهيو آهي؛ جو چڻ ته پرڪرتي به ساڪيات ويرس جي آه شڪتا
تي خوفائتي شڪل ڏيکاري رهي آهي. جنگ جي ميدان ۾
ڪي ٿورا ٿورا باندر هيڏانهن هوڏانهن گهمندا ڏسڻ ۾ ٿا اچن؛
باقي پيا سڀ باندر صفون ڪيو اهڙيءَ ته رونق سان بيٺا
آهن، جو گويا رڻ کيتر ۾ ڪا رنگي برنگي ديوار اڏيل آهي.
باقي جو وري سوريه نارائڻ جا هلڪا هلڪا ڪرڻا مٿن پيا ٿي
سو انهن ته هيڪاري اڃا به درشيه وڌائي ڇڏيو.

اڙي! هي ڇا ٿيو؟ چؤطرف انڌڪار! ڪاڏي ويو اهو
پهريون عجب دماءُ؟ آسمان مان تير پيا ڪرن. وڄ جا چمڪا
پيا ٿين. اهڙي ته خوفناڪ گرجنا آڪاش ۾ پئي ٿي، جو ڏهه
ئي دشائون خوف ۾ پيون ڦڙڪن. ساري باندرن جي سئنا
اهڙي وياڪل ٿي ويئي، جو اونداهيءَ ۾ هٿ نه ڏسي سگهي
هٿ کي. جڏهن اهڙو حال هو، تڏهن ڀلا جيڪر ڪيئن اهو
سمجهي سگهجي، ته تير ڪير ٿو هڻي؟ جيتوڻيڪ اسانجا سئنا
پتي هنومان، انگد، جامبونت نل ۽ نيل، اهي آڪاش ۾ به
[...]امي ويا، تنهن هوندي به ڪو پتو ڪونه پيو. اسنکيه باندر
[...]ن جي وسڪاري ڪان ماندا ٿي پرٿويءَ تي ڪري پيا. اهڙي
[...]ڇتيءَ اڌرم يڌ ۾ باندرن کي وياڪل ڏسي پرڀو جن ڏکڙو

پنهنجي پتا جي ڳالهه رکڻ جو به وچن نڀائيندو، ۽ ڀڪت وتسل
شري رامچندر پرماتما جو درشن به ڪندو. آهاها! ڪهڙي اها
شڀ گهڙي ايندي جڏهن ڪ آءٌ به ساڪيات انهيءَ ديوتا جو
درشن ڪندس؟ هي ناٿ! مان به تو واسطي ڪڏهن هلندس،
۽ ٻئي ڄڻا ڪڏهن هلي سندس چرڻن جي سيوا ڪنداسين."

اها ڳالهه ٻڌي اهو راوڻ جو دشمن پتر نارائڪ امترو تسر
اهي ڪري ويو جو ٻهڙ ته نهن ڪان جوتي ٿاه ڪا ٻاهه لڳي
ويئي هيس. استريءَ پنهنجي مڙس ۾ خيال ڪيو ته هن وقت
هنکي ودڪ سمجهائڻ ڪويا وڃڻا ۽ پر اڇائيڻا آهن، تنهنڪري
اها ويچاري اتان نڪري ويئي. پر جڏهن ٿوري وقت ڪانپوءِ
ڏاه ته پڻ هاڻي هلڻ لاءِ بلڪل تيار ٿيو آهي، تڏهن وري
۾ ڪيس اها پرارٿنا ڪرڻ لڳي ته "هي ناٿ! تڏهن ڪرپا
ڪري موکي به ساڻ وٺي هلو، ته مان آءٌ به سس سهري جو
درشن ڪري پنهنجا پاڻ نيتر پويتر ڪريان." آخر لاچار ٿي
نارائڪ کيس ساڻ وٺي هلڻ لاءِ دلڪار ڪئي. جڏهن اسڪير
سڀئا تيار ٿي ويئي، تڏهن طرحين طرحين جا هٿيار هٿ ۾ ڪئي
دلديون واڄن وغيره کي وڄائيندا وڃي لنڪا ۾ پهتا. جڏهن
محل راوڻ پنهنجي پتر کي سڀئا سوڌو آيو ڏٺو تڏهن محل جو
ڏاڍو خوش ٿيو، ۽ پيار مان پنهنجي پتر کي ڀاڪر پاتائين. پوءِ
سڀني کيا وري به پنهنجي پٽ کي ڪري ٻڌايائين، جا ٻڌي
نارائڪ ايمان ۾ پرجي جوش لڳو ته "هي پتا! ڪجهه فڪر نه
آهي، ڏسو ته مان هتي تنهنجي ٻالدرن کي انهن ٻن ماڻهن
سميت ڪئن ڪوشت ڪريان، پوءِ ٿيڻ سوڌيو، باقي پوءِ
ڏسجو منهنجي هٿن جي صفائي." ائين چوندو هو پنهنجي پتا

تہ غصي ۾ لعل ٿي ويو، جو ڇرين وانگر پاڻکي ڇڪ پائڻ لـ
ڪاڪ ڀشنڊ چوڻ لڳو تہ "هي گرڙ! جنهن راوڻ جي
تي ڪال اچي پهتو هو، تنهن راوڻ جو درشيہ اوڏئي مبـ
اهڙو تہ ڀيانڪ ٿي ويو هو، جو ڏهئي دشائون، دگپال، پرٿوي
آڪاش ۽ ديوتائون ٿر ٿر ڪنبڻ لڳا، تہ هاءِ! هاڻ ڇا ٿيندو؟"
ڪاوڙ وچون راوڻ جي وات ۾ گجي اچي رهي هئي ۽ ڏند
پيپ ڪرتياءِ ۽ ڪپڙا پٽي ڦاڙياءِ، ڇاڪ اها مرضي هيس تہ جيڪر
ساريءَ وشو کي هڪ پل ۾ کئي ڪري ڇڏيان. ايتري ۾ هڪڙو
منتري اتي اچي پهتو، جنهن راوڻ کي سمجهائي شانت ڪيو،
۽ چوڻ لڳس تہ "هي ويو! شوڪ ڪرڻ جو ڪهڙو ضرور
آهي؟ توهانجو پتر نارانتڪ نالي اجا جيئرو آهي. هنکي دوت
موڪلي گهرائي وٺو. پوءِ ڏسو تہ ڇا ٿو ٿئي. سڀ ڀلي ٿي
پوندي." اها ڳالهہ ٻڌي راوڻ کي ٿورو ڌيرج آيو، ۽ امالڪ
هڪ چٺي لکي دوت دوارا نارانتڪ کي موڪلياءِ. جنهن
مهل اهو دوت نارانتڪ جي ڪچهريءَ ۾ پهتو، تنهن مهل نارانتڪ
ـنهنجي پتا جو حال احوال پڇيس. جنهنتي دوت سڄي ڪٿا
ـنديـ کان ڪري ٻڌايس باقي جو وري چٺي پڙهياءِ، سو هيڪاري
ـاطري ٿي ويس. انهيءَ ڪري نارانتڪ ڏاڍو وياڪل ٿيو ۽
ـنا پتيءَ کي چياءِ تہ "لشڪر جي يڪدم تياري هئڻ گهرجي."
ـ پاڻ پنهنجي استريءَ الدومتيءَ وٽ وڃي ڪائنس موڪلائڻ
. استري پنهنجي پتيءَ کان اها ڳالهہ ٻڌي، بيحد وياڪل
۽ هٿ جوڙي پتيءَ کي چوڻ لڳي تہ "هي ناٿ! ڪرپا
ـي اهو لڙائيءَ جو ٻهر تاري ڇڏيو. هان لنڪا ۾ بالشڪ ۽ جوءِ
ـط تہ "ايڪ پنٿ دوڪاج،" انهيءَ چوڻيءَ وانگر اوهانکي

تنهنجي سڀ راڪشس ڪن جو ڪن ۽ ٽن ٽن ٽڪر لڳا. جڏهن
سڀ راڪشس مارجي ويا، تڏهن هنومان مرڪٽ کي پهچي
ٻچ مان ڇوڙي شري رامچندر جن جي چرڻ پتالدر ڪمس پاتال
جي لوڪ جو راڄ ڏيئي، والدي ڌڪ ڪن ۽ اچي لنڪا جي
رڻ کيتر ۾ پهتو. ساري سڀا ۾ خوشي ٿي ويئي. ڀروسو جن
ٻانهن کي سيني سان مليا.

شنڪر چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! ڏسو ڀروسو جن ۾ طاقت
نه هجي تنهن کي ڇا ڄاڻ هجي؟ اهي ڪيترا نه مورک مشتبه آهن،
جي شري رامچندر کي منش سمجهي کيس اشڪت ٿا ڄاڻن.
اهي راوڻ جو موت هنومان جي هٿان ٿيڻو هو، تنهنڪري ڀڳوان
جي مهما وڌائيندڙ ڀروسي جن سارو ڪارج هنومان جي هٿان ڪرايو.

راوڻ کي دوت جي هٿان ساري خبر ملي، سو هو يڪدم
رڻ کيتر ڏانهن تي ڪري پيو. راوڻ کي موڙهيت ڏسي
مندودري يڪدم گلاب جو پيالو کڻي آئي، ۽ کيس سچيت
ڪري هٿ جوڙي چوڻ لڳي ته "هي ناٿ! مان هڪ سمجهان
ٿي ته هاڻي تو لاءِ ضرور شانتي آئي هوندي. اڃا به وقت
ڪونه ويو آهي. هيٺئين حڪمت جنهن سيتا کي وڃي رکڻ ۾
چاڙهي، حڪمت پتي شري رامچندر وٽ ڏياري موڪلو. ضرور
هو ديالو پرماتما اوهانجي دِيا ڪندو ۽ اوهانجا سڀ اپراڌ ڪميا
ڪندو." راوڻ اهي لفظ مندودري جي واتان ٻڌي يڪدم غصي
۾ ڳاڙهو ٿي ويو ۽ چوڻ لڳو ته "اڙي مندودري! منهنجي
منهن ڏان ڏيڪر ٿري ٿيءِ. جي ٻڪ ڪيندين، ته يڪدم
سڀ ڏک ڪن ڏار ڪندو سانءِ." ائين چوندي اٿيو ته زور
سان ٻرڪي تي ات هڻيا، جو هو ڏلوڏول ٿيڻ لڳي. اهڙ

چاڪاڻ تہ مونکي پنھنجي ڏٺيءَ جي آگيا آهي تہ ڪنھنکي
هنوقت اندر لنگهڻ نہ ڏي. سو هي پتا! مان لاچار آهيان. م
پراڻ تيا ڳيندس پر اوهانکي اندر وڃڻ نہ ڏيندس." نيٺ پ
۽ پتر جي لڙائي شروع ٿي. ڪجهہ وقت ڪانپوءِ هنومان کيس
پيچ ۾ پڪڙي ڇڏيو، ۽ پاڻ تمام سوڪشم روپ ڌاري مندر ۾ ويو
ڇا ڏسي، تہ ڏاڍو هون تي رهيو آهي؛ ۽ ڪنئين راڪشس هٿن
۾ هٿيار ڪنيو با ادب ٿيو بيٺا آهن. ايتري ۾ هڪڙي مالڻ پشپن
جي مالا ڪٺي آئي. هنومان ڇا ڪيو، جو پنھنجو سوکيم روپ
هڪڙي پشپ ۾ ڪٺي وڌائين جنھن مٿان اُها پشپن جي مالا ديويءَ جي
ڪنٺ ۾ وڌي ويئي، اوڏي مٿان ديوي پڪڙ الوپ ٿي ويئي،
۽ هنومان هڪڙو مها ڀيانڪ روپ ڌاري ديوي جي جاءِ تي
تي بيٺو. اهي راوڻ خواهہ ٻين راڪشسن سمجهيو تہ مارا! ديوي
اسان تي پرسن ٿي آهي؛ جو ساکيات روپ ڌاري اسانکي
درشن ڏنو اٿس. بس! پوءِ تہ اهي راوڻ ڏاڍو خوش ٿيو، ۽
خوب ڀڳتيءَ سان ديوي روپ هنومان جي پوڄا ڪرڻ لڳو.
ل ٿول پڪوان وغيره سڀ کيس ارپيا ويا، جي شري هنومان
ي اُهاڪ پنھنجي مکہ ۾ لنگهائڻ لڳا. ٻئي رامچندرجن هنومان
ب اها چالاڪي ڏسي لڪشمڻ ڏانھن نھاري مرڪڻ لڳا. ڪجهہ
ت ڪانپوءِ اهي راوڻ اها آگيا ڏني تہ "هاڻي رام ۽ لڪشمڻ
بن پاڻون کي ديويءَ جي اڳيان بلي دان ڏيو."
هنومان اهو ٻڌنديئي پڪڙ ٻنهي کي پاڪر ۾ ڪٺي پنھنجو
ڪ سروپ ۾ ڪمت ڪري، انهن سان جنگ جو ٿڻ لڳو،
ي راوڻ کان تلوار کسيندي ئي کيس پورو ڪري ڇڏيائين.

ٻڌڻ کي لڪشمڻ. هت پاتال ڪٿي ويو هجي، اڙي غضب
ٿيو، اهو آهي راوڻ مها بلوان آهي، ۽ پاتال جي لوڪن ۾ رهي
ٿو. سڀ مايا ڪري ڄاڻي ٿو. هاڻي ته اوهان ڪڏهن
ٻڌو اٿي وڃي، جي نه بلڪل مري ويندي. ڇاڪاڻ ته
پرڀات ٿيندي شرا اهو دشت ديوي جي اڳيان بلي دان
ڏيندو." ليڪ سيني جي صلاح سان هنومان اڏامي ويو،
۽ اڙي ته ڪٿي ڳجندا ڪيا، جو پرٿوي ڏڪڻ لڳي، ۽ هت
هت اچي پاتال ۾ ديوي جي مندر وٽ پهتو. ان مندر جي
دروازي تي مکرو مرڪت ڏاڍي بهادر دربان ٿي بيٺل هو
تنهن جو هنومان کي ڏٺو، سو ڏاڍو ڪروڌ سان ٿي چوڻ لڳو
"اڙي تون ڪير آهين جو ٻيا پڇڻ ڪاهي هت هليو آيو
آهين؟ خبر ڪانه اٿيئي ته مان هنومان جو پٽ ۽ اهي راوڻ
جو سيوڪ آهيان؟ خبردار جي اڳتي پير وڌايو اٿيئي." هنومان
من مرڪت جي ڳالهه ٻڌي اچي وائڙو ٿيو ۽ چوڻ لڳس ته
"اڙي دشت! تون ڪير آهين، جو مهنجي پٽ ٿيڻ جي
دعوي ٿو ڪرين؟ مان بال برهمچاري آهيان. مون ڪڏهن
ڪنهن استري سان سنگ نه ڪيو آهي، پوءِ تون ڪيئن ٿو
چوين ته مان هنومان جو پٽ آهيان؟ مرڪت پنهنجي پيءُ
کي سڃاڻي يڪدم کيس پيرين پئي پرڻام ڪري چوڻ لڳو ته
"هي تات! جنهن مهل اوهان لنڪا جلائي سمنڊ ۾ ٽپو ڏنو
هو، تنهن مهل اگني جي آويش ڪري جيڪو توهان کي پسينو
ٿيو هو، سو پسينو ڪري مڇي کائي ويئي، ۽ ان مان منهنجي
اُتپتي ٿيل آهي. پرخير هاڻي آءٌ توهان کي اندر وڃڻ نه ڏيندس،
ڇاڪاڻ ته توهان مون سان لڙائي ڪري مون کي جيتيو نه آهي،

ساڌڻ لڳو، يعني موهني منتر پڙهڻ لڳو، جنهنجي اثر ڪري
سڀ باندر، رڇ وغيره جيڪي سينا ۾ هوا، سي سڀ مورڇت
ٿي ويا؛ ۽ هو رام ۽ لڪشمڻ کي هنج ۾ کڻندو غائب ٿي ويو.

اوڏيءَ مهل آڪاش ۾ سورج جهڙو پرڪاش ٿيل ڏسي، راوڻ
پنهنجي من ۾ سمجهيو ته بيشڪ آهي راوڻ جنهن ٻنهي ڀائرن
کي پاتالن پاتال ۾ کڻي ويو. اهو نمون پرڪاش وڄ وانگي
رکو ٿوري وقت لاءِ هليو. جنهن مهل پرڪاش بند ٿيو،
تنهن مهل سينيءَ جي مورڇا لهي ويئي، ۽ سڀ سجاڳ ٿيا.
هاءِ! هاءِ! ڇا ڏسن، ته پرڀو جن لڪشمڻ سميت آهن ئي ڪين.
ساري سينا ڳولي ڳولي ٿڪجي پيئي، پر ڪٿي به پتو ڪونه
پيو. سڀ باندر هاهاڪار شبد ڪري پڪارڻ لڳا ته ”ها رام!
ها لڪشمڻ! اسانکي اڪيلو ڇڏي توهين ڪٿي هليا ويا؟
مطلب ته، سگريو آدي سڀ باندر اهڙو ته وياڪل ٿيڻ لڳا،
جهڙوڪ جل جي جيڪر پاڻيءَ کانسواءِ تڙڦن.

نيٺ ڏيرج ڌري ڪپ چپ ۾ ته متان انهيءَ جي خبر
اوڻ کي پوي، سڀ ڇڙا ڳڌجي هنومان کي چوڻ لڳا ته
”هي ڪپي ڪل ڀوشڻ ٻڌاءِ ته ڪا توکي خبر آهي؟ ڇاڪاڻ
تون سڄي رات پهري تي هئين.“ هنومان هٿ جوڙي سگريو
ي چوڻ لڳو ته ”هي ناٿ! ٻي ته مونکي ڪابه خبر ڪانهي،
وڀيشڻ سو رات جو ديرو سارو آيو هو.“ وڀيشڻ اها ڳالهه
ي چوڻ لڳو ته ”بس! بس! مون سمجهيو اهو ڪنهن
ڪشس جي مايا هوندي. پر ڪري ڳالهه آهي ته منهنجي
پ ڌارڻ جي شڪتي راڪشس مان رکو آهي راوڻ کي
. سو متان اهو نه راوڻ جي چيي تي منهنجو روپ ڌاري

ڏيئي تو سمپورڻ ڪريان. جنهن مهل تون ڏسين ته راڪشس
بہ سورج جهڙو پرڪاش ٿيو آهي اوڏي مهل سمجهج ته مان
هن ٻنهي پاڻين کي ڪٺي ويس"

اهڙي طرح سان راوڻ کي دلاسا ڏيندو اهو آهي راوڻ
ڪاري ماتا جو خيال ڪندو اچي پرڀوجن جي سئنا ۾ پهتو.
اوڏي مهل اونڌيري رات اهڙي ته ڀيانڪ هئي، جو ڪو ڪجهه ڪي
ڏسي نٿي سگهيو. جنهن هنڌ پرڀوجن لڇمڻ سميت سمهيل
هوا، اتي چوڪيداري هنومان جا ڪبو هو، جو پنهنجو پڇ وراٽ
آڪار ۾ اهڙو ته ڪڍي وڌايو هوائين، جو اصلي چوٽ ته آسمان سان
ٿو ڳالهيون ڪري؛ ۽ اهو پرڀوءَ جن جي چوطرف اهڙين ته
ڪٺي ويڙهيو هوائين، جو گويا هڪ زبردست قلعو بڻدي ڇڏيو
هوائين.

آهي راوڻ هنومان جو اهڙو رڇيل ڪوٽ ڏسي يڪدم
من ۾ دهلجي ويو ۽ جڪي رڳون من ۾ ڪيون هوائين، سي
سڀ ويرث سمجهڻ لڳو. نيٺ لاچار ٿي ڪپٽ ويس ڪري
يعني وڀيشڻ جو روپ ڌاري، هنومان کي چوڻ لڳو ته "هي
ڪپي راج! مون کي رستو ڏيو ته مان اندر وڃان، ڇاڪاڻ
ته دير ٿي ويئي اٿم. پرڀوجن کان موڪلائي مان سنڌيا
ڪرڻ ويس ۽ پر دير ٿي ويئي اٿم. هاڻي بہ جلدي ڪري
مون کي رستو ڏيو، نہ ته آئي ٻاتي دير ٿي ويندم." هو ون
هاڻي اصل اٿين هئي. جنهن ڪري هنومان ڪيس وڀيشڻ ڄاڻي
اندر ڇڏي ڏنو، آهي راوڻ جڏهن اندر ويو، تڏهن ڇا ڏسي
ته پرڀوجن لڇمڻ سميت سمهيا پيا آهن. ڪهڙو نہ هن مهل
جيڪو درشيه! اوڏي مهل آهي راوڻ پرڻام ڪري پنهنجو ڪارو

پرڀوءَ جو ڌيان لڳائين ٿا. هي پاروتي! پرماتما جي ڪٿن
انت ڪير پائي سگهيو؟ جو اننت شڪتيءَ وارو پرماتما
سيني جي جئه ڪري."

راوڻ جڏهن ڏٺو ته منهنجي ڪل جا وڏا وڏا يوڌا س
رڻ کيتر ۾ مارجي ويا، تڏهن هو ڏاڍو وياڪل ٿيو، ۽ مو
کائي پرٿويءَ تي ڪري پيو. پر نيٺ سجاڳ ٿيو ۽ ٿور
وقت کانپوءِ ڪيس وري ڏکڙو پيو اُپاءُ سجهي آيو، جنهن
ڪجهه ڪجهه اُميد جا آثار سندس منهن تي ڏسي وڏا. اوڏي
مهل ئي سنان ڪري، پويتر ٿي، سنڌيا آديءَ ڪرم ڪري،
شنڪر جو تن من سان سمرڻ ڪندو پرارٿنا ڪرڻ لڳو ته
"هي ترلوڪي ناٿ! توهين منهنجي عزت رکيا ڪريو! اهڙيءَ
طرح سان پوڄا پاٺ کان واندو ٿي راوڻ آڪرشڻ منتر جي ٻل
سان پاتال مان آهي راوڻ کي گهرائڻ جي چيشٽا ڪرڻ لڳو.
جنهن مهل راوڻ آڪرشڻ منتر تي پڙهيو، تنهن مهل اهي
راوڻ جي دل ۾ ڪڙڪا پيدا ٿيڻ لڳي، ۽ هو خيال ڪرڻ لڳو ته
راوڻ جهڙي ٻاهي پرش کي جو منهنجو ڪپ پيو آهي سو بالڪل
ڪو ضروري هوندو. سو هو اهي راوڻ سان گڏ جو پوءِ
ڪندو. اهي شنڪر جي مندر ۾ راوڻ وٽ پهتو. پٺي جڏهن
تنهن مهل خوب خوشيءَ سان مليا. تنهن کانپوءِ راوڻ سڀني
ڪٿا پنهنجي پٽ وغيره جي ڪري ٻڌايس، جا ٻڌي اهي راوڻ
اوڻ انکيس ته "هي راوڻ! تون ٻوڙي ٻيڙي تي ڪاهيو آهين،
بنا پنهنجي جا هي پٽ رهيا اٿيئي، تنهنجو تو کي قتل ماڻيو
ب. خيرا هاڻي ٻه ڪيس ولبو. مان انهن ٻنهي ڀائرن کي
ب وجي تو پاتال ۾ هڻان ۽ جي ڪاٽ جي اکين ٻاجهان

ڪري عجيب ڳالهہ آهي. ڇا ڪڏهن مرتڪ ٻاهن بہ ڪجهہ
لکي سگهي ٿي؟ ڇاڪاڻ تہ اسين پنهنجي من جو اهو ترڪ
تڏهن لاهي سگهون ٿا جڏهن ڪ هي سر ڪجهہ ڪلي ڏيکاري."
پرڀو جن جي آگيا پائي، سلوچنا هٿ جوڙي پنهنجي پتيءَ جي
سر کي چوڻ لڳي تہ "هي ناٿ! جيڪڏهن مون ڪڏهن پلجي
سپني ۾ بہ ڪنهن پرپرش جو ڌيان نہ ڪيو آهي، تہ تو هين
هن وقت هن سپني جي شنڪا کي نوارڻ ڪريو." ايترو ٻڌڻ ديءَ
آهو سر تمام زور سان کلڻ لڳو، اهو حال ڏسي سڀئي پرڀو جن
جي وچتر ليلا ۽ سلوچنا جي پتورت پڻي جي مهاتم تي ٻاٻار
وجهڻ لڳا. نيٺ سلوچنا وڀيشڻ کي پرڻام ڪندي پنهنجي
پتيءَ جو سر هٿ ۾ کڻي اچي ڪري مها پويتر لنڪ جي ڪنڌي
تي پنهنجي پتيءَ جي اگني سنسڪار ڪرائڻ جو پربند ڪرائڻ
لڳي. راوڻ جو پٽ، سو جو بہ اتي آيو. پتا پوکر مساڻ ۾
ڪري وڏي چندن جي ڪاٺين جي وڏي ڏاهي ويئي، پوءِ
سلوچنا پنهنجي پتيءَ جي ٻاهن، ڌڙ ۽ سر، اتي برابر ملائي، هٿ
۾ کڻي، وڏيءَ تي ويئي، ۽ پوکر ٻل سان برهمرندر ۾ پراڻن
کي کيڇيندي، ايشور جو ڌيان ڪندي، انهيءَ ۾ مگن ٿي
ويئي. هيڏانهن چکيا کي اهڙي اگني لڳي ويئي، جو الچون
لانون آسمان- ڏانهن وڃڻ لڳيون. انهيءَ اگنيءَ مان هڪڙي قسم جو
وچتر تيجهہ نڪتو، جو آڪاش مارگ ۾ غائب ٿي ويو.

شنڪر چوڻ لڳو تہ "هي پاروتي! پرڀو جن جي ڪهڙي
نہ اپار ليلا آهي. ٻلهار وڃان اهڙن پرڀن جي نالي تان. ڇا منشو!
شري رامچندر جي چرڻن ۾ اچا بہ ڌيان نہ لڳائيندو؟ ڪهڙا نہ
تہ... آهي منش ۾ ڇٻا، جي رات ڏينهن. انهي شيام سندر

ستي! تون ڏنير آدين. چڱو! هاڻ وٽ تون پنهنجي پتي
سر." سلوچنا پتيءَ جو سر پنهنجي ڀنڀ ۾ رکي چاڊر سان
مٿين ڏان ھتي اُڪيڻ لڳي ۽ هٿ جوڙي چوڻ لڳي "جڪد
موٽڪي پنهنجي پتيءَ جي مرتيو جي ساري خبر سندن ٻانهن اچ
لکي ٻڌائي هئي، باقي موٽڪي سندن سر کپندو هو، تڏ
تو هان وٽ آيس."

پرڀو جن اھا ڳالھ ٻڌي سلوچنا کي چوڻ لڳا تہ "ستي
ٻڌا. جيڪڏهن تنهنجي اِڇا هجي، تہ مان تنهنجي پتي
کي وري بہ جياري سگهان ٿو ۽ ڪلپن سوڌي ڪيس عمر ڏيئي، لنڪ
جو راڄ بخشيان." ھيڏانھن ديوتائن ۽ ٻاندرن کي اها ڳالھ
ٻڌي ڏاڍو ڀؤ ٿيو ۽ دل ۾ چوڻ لڳا تہ اڙي! جيڪڏهن هي
دشت وري اٿندو تہ ڏاڍو ڏيندو. پر جڏهن سلوچنا جو جواب
ٻڌائون، تڏهن ڏاڍا پرسن ٿيا. جنهن تہ هن واڪي ڏني تہ
"هي ديالو! جڏهن منهنجو پتي اوهانجي هٿن جي پڪڙي
۾ اچي تي ويو آهي، تڏهن مان پنهنجي ٻوري سگهان واسطي
ڪري هنڪي جو ڀلو هٿاڻان؟ هي ڏين پنڌوا هاڻي تہ اهڙي ڪا
آشيرواد ڏيو تہ پنهنجي پتي جي سر سان گڏ هي شريرُ جلائي
اسين. پڇي اوهانجي ڏين ۾ ٻکون رهي اوهانجا گڻاوادُ ڳائيندا
رهون."

سلوچنا جي اھا ڳالھ ٻڌي پرڀو جن کيس چوڻ لڳا تہ "ڀلو ڏا!
ڪي اساڻجي آشيرواد تہ جنهن جو ٻين ٿي، تنهن ٿي ٿيندو."
ڪري ۾ سگريو هٿ جوڙي مهاراجن کي چوڻ لڳو تہ "هي
ڀا ستي سلوچنا جا ڳالھ ڪئي تہ ڪيس سندس پتيءَ جي
سب ڪجهہ لکي ساري خبر سڻائي هئي، سا تہ ٻاڪل

سارو ورتانت ٻڌايو ۽ جا پتر جي ويوگ ۾ هاء هاء ڪرڻ ۽ رُئڻ پٽڻ لڳي. تيئن ڪجھ وقت رئڻ ڪانپوء مدودري پنهنجي نهن سلوچنا کي اُپديش ڏيئي، ڪيس چڱيءَ ريت سمجھائي شانت ڪري، چوڻ لڳي ته "هي ڌي! تون بلاشڪ وڃ ڪيتر ۾ وڃي پنهنجي پتيءَ جو سر شري رامچندر ڪان گھر. توکي اتي وڃڻ ۾ ڪوبہ نقصان ڪونهي؛ ڇاڪاڻ ته انجا ۽ لڪشمڻ جا ڪرڻ تون پنهنجي پتيءَ جي هٿ لکئي مان ڄاڻي چڪي آهين. تنهنڪان سواءِ هنومان آدي سڀ جيڪي منتري آهن، سي بلڪل ڌرماتما ۽ شري رامچندر جا ڀڳت آهن تنهن تون ڪوبہ سنڪوچ نہ ڪر ۽ پرڀوءَ جن جو درشن ڪري وڃي ڪانئن پنهنجي پتيءَ جو سر مڱھ."

سلوچنا انهن سخنن تي وڃن پنهنجي سس جا سٽي يڪدم رٿ ۾ چڙهي رڻ کيتر ڏانهن ويئي؛ جنهنکي پري کان ڏسي باندرن ڀانيو ته اها سيتا ماتا ٿي اچي. تنهنڪري چوڻ لڳا ته "ڏاڍي راوڻ نيٺ سمجھيو. پنهنجي پٽ جي مرڻ کانپوء سمجھ آئي ٿي ڀانئجيس. ڏسو ته ڪئن سيتا ماتا کي رٿ ۾ چاڙهي موڪليو اٿس! ماڻهو اساڻو پريشرم سڀ سڦل ٿيو." اهڙيءَ طرح سان انيڪ پرڪارن جا خوشيءَ ۾ وچن چوڻ ۽ شري رامچندر جي جيءَ مناڻ لڳا. پر هتي جڏهن مهل سلوچنا، پرڀو رامچندر جن جو درشن ڪري، کين ساکيات ايشور سمجھي، شڌ پريم سان پرڻام ڪرڻ لڳي اوڏيءَ مهل ويڀشڻ چوڻ لڳو ته "مهاراج! اها ميگهناد جي مها سشيل ۽ پتورتا استري آهي. شايد او ڏانهان پنهنجي پتيءَ جو سر گھرڻ آئي آهي."

ايترو ٻڌي ويڀشڻ جا ٻڌي شري رامچندر چوڻ لڳو ته "هي

ڪو ڀرم اُٿوا سپنو آهي؟ هاءِ! هاءِ! ڪال جي گتي بہ ڏاڍي وچتر آهي! ڇا ساڪيات ٻکم جي مورتيءَ سلوچنا تي بہ اها ڏکر روپي وڄ ڪرڻي هئي؟ خير، سلوچنا! ياد رکجِ تہ تنهنجي پتيءَ کي مارينديڙن جو مان هنوقت انت آڻيندس. مان پنهنجي دل جي ڳالهہ توکي ڪهڙي ٻڌايان جو توکي تہ سڀ معلوم آهي. ڏس تہ هيئنر جو هيئنرئي انهن دشمنن کي مان ناس ٿو ڪريان." سلوچنا کي اهي وچن اڻلو تير ٿي لڳا؛ ڇاڪاڻ تہ ڪيس سندس پتيءَ جا هٿ لکيل وچن ياد هوا تہ اِهي رام ۽ لڪشمڻ پرٿويءَ جي بار اتارڻ لاءِ اوتار ڌاري آيا آهن. اهي تہ ساکيات انهيءَ سروشڪتيمان پرڀوءَ جو روپ آهن؛ تنهنڪري راوڻ کين ڪجهہ بہ نٿو ڪري سگهي، جيتوڻيڪ پتنگ اگنيءَ کي ڀرياءِ پنهنجو رانديڪو سمجهي بي پرواهيءَ سان ساڻس گستاخي ڪري راند ڪرڻ شروع ڪري ٿو؛ تہ بہ انت ۾ هڪڙيءَ جهپاٽي سان ڀسم ٿيو وڃي. انهيءَ طرح هن راوڻ کي ڪو ڳوهہ والڪي اچي ڪٿيءَ ڪنيو آهي، سو ٿو شڪارين جا گهر ڳولي. خير! منهنجو انهيءَ ۾ ڪو ڀرو جن ڪونهي جئن وڪيس ڏين ڪري هنڪي هنوقت ڪا صلاح ڪارگر ٿيندي. اهڙا من ۾ ويچار ڪري، هٿ جوڙي، راوڻ کي چوڻ لڳي تہ "هي لنڪيشور! تو هين سمرٿ آيو، سو ڪرپا ڪري موکي رڻ کيتر مان منهنجي سواميءَ جو باقي رهيل شرير گهرائي ڏيو، تہ مان بہ پنهنجو اگني سنسڪار پتيءَ سان گڏ ڪريان." ڀر راوڻ اهڙو تہ ڪروڌ ۾ ڀريل هو، جو اُن وچان هن ويچاريءَ جي ڳالهہ ڪيس ٻڌڻ ۾ بہ نہ آئي. سلوچنا لاچار اُتان ڪچهريءَ مان نڪري پنهنجي سس مندوديءَ وٽ آئي، جنهنکي

جي رڻ جو آواز ٻڌي سندس سارو گنبد وارو محل گجي اٿيو گويا منجهس محلات ٻجي ڪري ڪري ڪاٿي ۽ ڪلي وغيره ڏياڙي سلوچنا جي حالت تي افسوس ڪنائي همدرديءَ ڪرڻ لاءِ ساڻس گڏ روئي رهي هئي،

ڀرت ڪڙو رٿ ڪڍرائي، تنهن ۾ ان ٻچا کي رکي، سهيلين سميت سلوچنا مٿي تي ڏوڙ وسائيندي، راوڻ جي ڪچهريءَ ڏانهن هلڻ لڳي. جنهن سلوچنا کي اهڙي حال ۾ ڏٺو، سو اکين مان ڳوڙها ڳاڙيندو پنهنجي منهن تي هڻڻ لڳو. ڏالجو سارو شهر انهي پٺيان هلڻ لڳو: اهڙو ته ٻاڪر ڪٿو مچي ويو، جو ڪڏهن ڪواريءَ لڪندي ليکڻ ۾ ڏکيو وڃي، مطلب ته ان سڄيءَ جماعت جي ڪچهري ڏي ويندي ڏوڙ اهڙي اڏاڻي، جو گويا آسمان تي ڪو غبار چڙهي آيو هو يا ڪو سخت طوفان لڳو هو.

جو ڏانهن راوڻ جي ڪچهريءَ ۾ جيڪي دربان بيٺل هوا، تن سمجهيو ته شايد ڪو دشمن جو لشڪر شهر ۾ گهڙي آيو آهي. سو انهن وڃي راوڻ کي خبر ڏني ته "مهاراج اجهو سامهون آهي پالڪر ڪاهيندا ٿا اچن. جلدي تيار ٿيو." تنهنتي راوڻ جي حڪم موجب اسڪر يوڌا تمار ٿيا جي ڪيترنئي قسمن جا شستر استر کڻي انهن ڏانهن ڊوڙڻ لڳا پر جنهن مهل ڏٺائون ته هي سڀ ڳوڙ بڪيو سلوچنا جي پٺيان آهي، تنهن مهل هٿ هڻيندا لهي ٻين سان گڏ ڪچهريءَ ۾ پهتا. راوڻ پنهنجي نهن جو اهڙو حال اکين سان ڏسي ڏاڍو ڪروڌ مان ٿي ويو ۽ پنهنجي نهن جي مٿي کي هٿ رکي چوڻ لڳو ته "سلوچنا! چا توکي ۾ اهڙيءَ حالت ۾ سچ پچ ڏسان ٿو، يا

ريت لکڻ لڳي:-

پلهار وچان انهيءَ پريوءَ جي ناٿ تان! ڪهڙا نه اهي مو
اگياني پرش چئبا، جي رام ۽ لڪشمڻ ۾ منشيه هئڻ جي ڀ
رکن ٿا! اهي ته ساکيات انهيءَ پورڻ پرشوتم جو اوتار آه
جنهنجو شنڪر ۽ سرسوتي هميشه گڻانواد ڳائين ٿا، ۽ جو سا
وشو جو مالڪ، اجر، امر، دکر سکه کان رهت الروڪلپ
نراڪار ۽ چيتنيه آهي. برهم سروپ پرماتما شري رامچند رج
پرٿويءَ تان اڌرم روپي بار لاهڻ لاءِ منشيه جو اوتار ڌاري
اچي پرڪهت ٿيا آهن. آءُ پاڻڪي ڪيتري قدر ڀاڳوارو سمجهان
تنهنجي خبر ڪانه اٿم. هي سلوچنا! ساکيات مڪتي روپ
ديالوءَ پرماتما لڪشمڻ جي روپ ۾ موتي ديا ڪري هيءُ
سنسار روپي بندن توڙي موکي مڪتي دان ڪئي آهي."

جنهن مهل ميگهناد جي پيچا ايترو لکي بس ڪئي، اوڏيءَ
مهل سلوچنا اهو ڪاغذ ڪڍي پڙهڻ لڳي ۽ پڪ ٿي ويس ته
اها برابر سندس پتيءَ جي ئي هٿ آهي ۽ سچ پچ سندس پراڻ
ناٿ جن پرٿويءَ روپي سيجا تي هميشه لاءِ آرام ڪري رهيا
آهن. هاءِ ڙي وڏا! جنهن سلوچنا ڪڏهن منهن ۾ نه کهنجايو
هوندو، تنهن ئي سلوچنا جي نيترن روپي پروت مان اڄ
اڙڪن روپي ندي وهي رهي آهي ۽ هوءَ چرين وانگر پرٿويءَ
تي ليٽري رهي آهي، اهڙيءَ طرح جو وار سندس ڇڙيا پيا آهن
۽ ڪپڙا سندس مٽيءَ سان ڀريا پيا آهن. جنهن سلوچنا جي
سندرتائي ۽ انگن جي ڪوملتا ڏسي ڪامديو جي اِستريءَ رتيءَ
[illegible] حسد جي باه ۾ پاڻڪي ساڙيو ٿي، اُهائي شويا جي ديوي اڄ
[illegible]ڙي مها وڪرال سروپ ڌاڪڻي نظر اچڻ ۾ لڳي. سلوچنا

ها ها ڪارشبد ڪري رئڻ لڳي ۽ چوڻ لڳي "هاءِ ناٿ! ڇـا سچ پچ اها انهيءَ ويربرش جي پتا آهي جنهنجي رکو ڪلي بڻڻ سان ئي اِندر جو آسڻ لڏڻ لڳندو هو، ۽ جنهنجي يـد کي ڏسي ديوتائن جا هردا ويرڻ ٿي پوندا هوا. ڇـا اڄ اهوئي منهنجو پراڻن جو آڌار هي اسار سنسار ڇڏي پڌارجي ويو؟ اهڙي نه ٿي نه! شايد اها ڪنهن ديوتا جي ٺڳي هوندي! پر ڇا ڪڏهن ڪدهڙ به شينهن جي اهڙي قسم جي بيعزتي ڪري سگهيا هو؟ هرگز نه! جنهنجي ياد ڪرڻ سان ديوتائن جو منهن لهي ويندو هو، ڇا اهي ديوتائون اهڙي ويربرش سان گستاخي ڪري سگهندا؟ هرگز نه!" اهڙي طرح سان سلوچنا طرحين طرحين جا ترڪ وترڪ ڪندي پنهنجي من ۾ اسنڪير ويچار ڪري اهڙي ته ٿي ۽ باولي ٿي پيئي، جو ڪيس پنهنجي شرير جي به سڌ نه رهي. هاڙي ورڌاتا! جنهن سلوچنا ڪڏهن سپني ۾ به دک جو نالو نه ٻڌو هو، ساڳي سلوچنا اڄ ٻالڪي دکـــ روپي ساگر ۾ ٻڏل سمجهڻ لڳي. نيٺ هٿ جوڙي پنهنجي پتيءَ جي ٻانهن کي چوڻ لڳي ته "هي پراڻ ناٿ! جيڪڏهن هيءَ سچ پچ توهانجي ٻانهن آهي، ته موڪلي خاطري ڏياريو، ته مان به هي پنهنجو شرير توهانجي چرڻن ۾ ڏيان ڪندي سمرپڻ ڪري ڇڏيان."

سلوچنا جنهن مهل اهي وچن چيا، تنهن مهل اها ٻانهن يڪدم پنهنجو هٿ پساري ڪجهه لکڻ ڏي اشارو ڪرڻ لڳي، تنهنتي سپاهي يڪدم ڊوڙي ويو ۽ مس ڪلڪ ۽ ڪاغذ ڪڻي آيو ۽ اهي اُن پتا جي اڳيان رکيائون. عجب جو، اها ٻانهن پنهنجي هٿ سان اهـا ليکڻ ڪڻي ان ٻني تي ڪجهه ميٺي

ويا. ڀڳوان رامچندر اهو سر ڏسي انجي رڪي ڇڏڻ لاءِ
ڪئي. انموجب سگريو اهو وڃي يتن پورڪ رکايو. ا
مهل شري رام ۽ لڪشمڻ ٻئي ڀائر پنهنجي ڪنڪ س
ڏاڍا شوڀائيمان ٿيڻ لڳا.

شو جي چوڻ لڳو ”هي پاروتي! انهيءَ پرڪار اهو ڪنرويرُ
مارِيو ويو، جنهنڪري ديوتائون، منشيه ۽ مهيشور سڀ سک
ٿيا. هاڻي هي ورتانت ٻڌ.“

ميگهناد جي هڪ پاڻهن لڪشمڻ جي ٻاڻ سان ڪپيل
رت سان ڀريل پڪيءَ وانگر اڏامي وڃي لنڪا ۾ سندس
گهر جي اڱڻ منجهه پيئي. اُتي سلوچنا ويٺي هئي، جا روپ
۽ گڻن ۾ ڪامديو جي استري رتيءَ کان ٻه ڏهه رتيون سرس
هئي. اها واسڪي ناگ جي ڪنيا، راوڻ جي نهڻ ۽ اندر
جي دشمن ميگهناد جي استري هئي. اوڏيءَ مهل اها پالاسون
جي سنگاسن تي ويٺل آهي، جنهنجي چو ڌاري ويا ڏرن چون
استريون نچي ۽ ڳائڻ وغيره ڪري رهيون آهن. آها! جنهن
سلوچنا جي مندر ۾ ساکيات رڌيون ۽ سڌيون اوتار ڌاري
ڪم ڪاج ڪري رهيون آهن، جنهنجي رنگ محل جو راجيه
و ٿيو سک ديوتائن کي ٻه ملڻ مشڪل آهي، اهڙيءَ سک مير
ور رتيءَ تي دکر جو پهاڙ اچ ڪرڻ پائي! جنهن مهل سلوچنا
ي اها خبر پيئي ته ڪا پاڻهن ڏرکان ڏار ٿيل جنهنمان
ن جي ڌارا وهي رهي آهي، منهنجي اڱڻ ۾ اچي پيئي
ب، تنهن مهل اُها سلوچنا پنهنجي سنگاسن تان اٿي سکين
ا گڏ ٻاهر آئي ۽ اچي اُها ساري رت سان ڀريل پاڻهن ڏٺاءِ.
نجي پتيءَ جي پاڻهن اهڙيءَ حالت ۾ ڏسي ويچاري سلوچنا

اهي وچن چئي هن پراڻ تياڳيا. تڏهن انگد ۽ هنومان چيو ته "هي اندرجيت! تنهنجي ماءُ کي جس آهي، جنهن اهڙو ويرپتر ڄڻيو، جو ڀڳت کي ڏنڊ ڏيڻ لاءِ يم جي سمان هو. ڀڳوان جي ويري راوڻ جو پتر ميگهناد جو لڙائيءَ ۾ وڏو بهادر هو، جنهنجي مهما اپار هئي جنهنجي پرتاپ سان راوڻ نرڀيه رهندو هو، جنهن پنهنجن ٻاهن جي ٻل سان اندر کي به وس ڪري ڇڏيو هو ۽ جنهن چوڏهين لوڪ جيتي وڏو جس پاتو هو، ان دشمن روپ ورکش جي پاڙ لڪشمڻ اهڙيءَ طرح ڪاٽي ڇڏي جهڙيءَ طرح ڏاتي گلن جي وڻ جي پاڙ کي اکوڙي ڇڏي، يا ته اندر پنهنجو تکو وڄ ڪڍي جبلن جا پکه ڪپي انهنکي بيحال ڪري ڇڏي. ميگهناد جو شرير يڌ روپي سمنڊ جي رت روپي جل ۾ ڪاٺ وانگيان ترڻ لڳو. انجا وڪرال ڏند ۽ ڀوائتي شڪل، ڪهاڻا وار، بيحول اکيون ۽ ٻاهه جي لاٽ وانگيان ٻاڙهي جيڀ ڏسي سڀڪنهنکي ڀو ٿي ٿيو. لڪشمڻ جي مٿان ديوتائن پشپن جي ورکا ڪري "جيءِ جيءِ" شبد اچاريو ۽ چوڻ لڳا ته "هي جڳت آڌار لڪشمڻ! تو واکي جئي ٿئي، جو توهان سڀني ديوتائن جو اڌار ڪيو." اهڙيءَ طرح سڀ ديوتائون لڪشمڻ جو جس ڳائي پنهنجي پنهنجي استان تي ويا. لڪشمڻ ڪرپا جو سمندر شري رامچندر وٽ آيو. ايندي شرط شري ڀڳوان جي چرنن ۾ اچي سيس نوايائين. تڏهن ڀڳت وتسل رامچندر لڪشمڻ کي پنهنجيءَ ڇاتيءَ سان لاتو، جنهنڪري لڪشمڻ کي ٻاڻن وغيره لڳڻ ڪري جو پريشرم ٿيو هو سو سڀ دور ٿي ويو. ويڀيشڻ اوڏيءَ مهل ميگهناد جو سر شري رامچندر جي اڳيان اچي رکيو، جنهنکي ڏسي باندر ۽ رڇ عجب ۾ پئجي

ڪان پڄو هو اُئين ئي ميگهناد کي ڏٺو ته پاڻ جي رٿ
جون آهو تيون ويٺو ڏئي. تڏهن باندرن اُنجو يکيو
ڪندن ڪري وڌو. انهيءَ دوندي به ميگهناد اُتان نه
پوءِ هي وري اچي وڏائي ڪرڻ لڳا. انهيءَ مطابق تي
هو اهو يکيو ڪرڻ ڇڏي ڏئي آخر انهيءَ وڏائي ڪندي به
اُتان نه اٿيو. تڏهن انکي وارن ڪان جهلي اُتان گهلڻ ۽ لتو
مڪون هڻڻ لڳا. انهيءَ تي لاچار ميگهناد کي اٿڻو پيو، جنهنڪري
هو ڪروڌ ڪري، ترشول هٿ ڪڍي، انهنجي پٺيان پيو. تڏهن
انگد ۽ هنومان ڪروڌ ۾ ڀرجي ان ڏانهن ڊوڙيا، پر هن ترشول
هڻي هنهي کي پرٿويءَ تي ڪيرائي ڇڏيو. تنهنکانپوءِ هن راڪشس
وري جتي لڪشمڻ تي پنهنجو تکو ترشول هلايو، پر لڪشمڻ
انکي پنهنجي ٻاڻ سان به ٽڪر ڪري ڇڏيو. تنهنکانپوءِ انگد
۽ هنومان پرٿويءَ تان اٿي ڪروڌ ڪري هنکي ٻاڻ هڻڻ لڳا،
پر هنکي هڪڙو گهاءُ به ڪونه ٿيو.

هاڻي انهن باندرن کي عجب لڳو ته هي شترو مارڻ سان
به نٿو مري. ميگهناد اوڏيءَ مهل گرجنا ڪري وري انهنجي
پٺيان ڊوڙيو، تڏهن لڪشمڻ زور سان ٻاڻ ڪشي ڦٽو ڪيو،
ان ٻاڻ کي ڏسي هو غائب ٿي ويو ۽ ڪي ٻئي پٺيان ٻاڻ
...ڻ لڳو. انهيءَ تي لڪشمڻ جي سينا سڀ ڊهي وئي ته
...کين مرڻدو. لڪشمڻ اوڏيءَ مهل پنهنجيءَ سينا کي وياڪل
... ، شري رامچندر جي پرتاپ جو سمرڻ ڪري ۽ ٻاڪل
...ڏ مان تي ڪري ڏنش تي ٻاڻ چاڙهي، اهڙي زور سان
...ڏانهن ڦٽو ڪيو، جو اهو ٻاڻ هنجي ڇاتيءَ ۾ وڃي لڳو،
...ي لکندي ٿي "جيءِ لڪشمڻ! جيءِ، جيءِ شري رامچندر! جيءِ"

ويشسٽ شري رامچندرجن وٽ اچي، چيو تہ "هي پڀو! هيءَ دشت مايائي ديوتائن جو شترو، ڪ ڪلا ۽ اپرتو يکيہ ڪري رهيو آهي. جي اهو يکيہ پورو ڪري اٿندو، تہ پوءِ هنکي جيتڻ ڏاڍو ڪٺن ٿي پوندو." اهي وچن ويشسٽ جا شري رامچندرجن ٻڌي، خوش ٿي، انگد آدي ڪيترائي باندرن کي گهرائي آکيا ڪئي تہ توهين سڀ لڪشمڻ سان گڏجي وڃي انجو يکيہ جلد کنڊن ڪريو. شري رامچندرجن ڏٺو تہ لڪشمڻ ڪانسواءِ ٻيو ڪوبہ ان راڪشس کي ماري نہ سگهندو ڇاڪاڻ تہ هنکي ديوتائن کان ور مليل آهي ؛ لڪشمڻ برابر ١٢ ورهہ ننڊ، اَن ۽ استري ڇڏي ڏني آهي، تنهنڪري هي انجي هٿان ئي مرندو. اهڙو ويچار ڪري لڪشمڻ کي حڪم ڪيائين تہ "هي پترا! تون جلدئي باندرن جي سينا وٺي وڃي هن راڪشس کي ماري ڇڏ ڇا ڪاڻ تہ ديوتائن کي پڻ ٻهت ڏسي مونکي ڏاڍو ڏک ٿو ٿئي. هي جامبونت، سگريو ۽ ويڀيشڻ! توهين ٽيئي جڻا بہ ان سينا سان گڏجي وڃو." ڇڏهن رامچندر اها آکيا ڪئي، تڏهن ڪمر ۾ ترڪش ٻڌي، هٿ ۾ ڌنش کڻي، ڀڳوان جي پرتاپ جو هردي ۾ ڌيان ڌري لڪشمڻ ميگهہ جي سمان گنڀير واڻيءَ سان چيو تہ "اج آءٌ ميگهناد کي مارڻ کانسواءِ جي خالي آيس، تہ پاڻکي شري رامچندر جو سيوڪ نہ چوائيندس. آءٌ شري رامچندر جو سنهن کڻي ٿو چوان تہ ڪٽي ڪير بہ اچي انجي سهائتا ڪندو، تہ بہ مان هنکي ضرور ماريندس." ايترا وچن چئي، شري رامچندر جي چرنن ۾ سيس نوائي انگد آدي سيني شورويرباندرن، جن تہ هنومان سگريو وغيره ۽ ويڀيشڻ کي ساڻ وٺي آئي هليو. باندرن جهڙي طرح ويڀيشڻ

جو سردار ۽ پيا جي منجهيءَ ۾ هوا، سي چوڻ لڳا ”ري دشت ڀڄ اٿي.“ اهي وچن ٻڌي ميگهناد کي ڏاڍو ڪروڌ آيو ۽ چوڻ لڳو ”اڙي نيچ! اڙي مورک جامبونت! مون تہ تو کي ٻڍو ڄاڻي ڇڏي ڏنو، سو تون ٿو مونکي گردن کان جهلين؟“ ائين چئي يڪدم ترشول هڻڻ لڳس تہ ايتري ۾ جامبونت يڪدم هڪ ڏڪ اهڙو هنجي ڇاتيءَ ۾ هنيو، جو هو چڪر کائيندو پرٿويءَ تي ڪري پيو. اوڏيءَ مهل جامبونت ڪروڌ ڪري پيرن کان جهلي ڦيرائي، پرٿويءَ تي ڦٽو ڪري پنهنجو بل ڏيکاريس

معلوم هجي تہ ميگهناد تمام ڪٺن تپسيا ڪئي هئي، جنهنڪري ڀڳوتيءَ انکي ادرشير وادن (غائب ٿيڻ ۽ سواري) ۽ هڪ ور ڏنو هو تہ ”تون ڪنهن بہ جيو جي هٿان نہ مرندين؛ پر جيڪو ١٢ ورهہ آن کائڻ ۽ ننڊ ڪرڻ ۽ استريءَ سنجوڳ ڪرڻ جو تياڳ ڪندو، تنهنجي هٿان مرندين.“ انهيءَ ور جي ڪري جو جامبونت کان مري نہ سگهيو. تڏهن بہ جامبونت هنکي وري جهلي ڦيرائي ڪٽي لنڪا ۾ ڦٽو ڪيو. هيڏانهن ناردمنيءَ يڪدم گرڙ کي موڪليو، جنهن جلدي اچي سيني ناگن کي هڪ پل ۾ ... ڪائي چٽ ڪرڻ سان اها مايا، جا ميگهناد رچي هئي، سا يڪدم ...س ڪري ڇڏي؛ جنهنڪري سڀ باندر اٿي کڙا ٿيا، ۽ ... ڏاري آنند ڇانئجي ويو. پوءِ باندر سڀ ڪروڌ ڪري پٿر ... وڻ وغيره ڪٽي اڏائڻ ڊوڙڻ لڳا. تڏهن ميگهناد ڏاڍو ...ڪل تي يڪدم قلعي تي چڙهي ويو. انهيءَ مهل پنهنجي ...ڪي ڏسي ڏاڍو ڏکو ٿيو ۽ اچي يگيہ ڪرڻ جو من ۾ پڪو ...ل ڪري هڪ گُڦا ۾ پرويش ڪري ويو. اها خبر ٻڌي

"پڪڙيو، پڪڙيو ماريو، ماريو". اهي شبد ٻاندرن کي ٻڌڻ ۾ آيا، پر ماري ڪير ٿو، اها ته پتني خبر ڪانه ٿي پيئي. ٻاندرن پوڇن جا ٽڪر ۽ وڻ ڪٽي مٿي آڪاش ۾ ڏوڙيا- پر ڏسڻ ۾ ڪجهه به ڪين آين، تنهنڪري لاچار موٽي آيا. ميگهناد ٻيدي رستي لڙائي ڪرڻ لڳو. اوڏيءَ مهل جنهن مان انگد، نيل ۽ نل ڪان آدي جيڪا سينا هئي، سا وياڪل ٿيڻ لڳي. ميگهناد سڪريو، ويڀيشڻ ۽ لڪشمڻ کي به پنهنجن ٻاڻن سان ڏاڍو وياڪل ڪيو. تنهنڪانپوءِ شري رامچندر سان لڙائي ڪرڻ لڳو. اهڙا ٻاڻ ڇڏڻ لڳو، جو جڏهن ته ناڳ ٿا لڳن. جو پنهنجي وس، اننت، ايڪ رس ۽ وڪارتي رهت ڀڳوان، سو ناڳ ڦاهيءَ ۾ ٻڌجي پيو. ڀڳوان رامچندر جن ته سدا ستنتر آهن، پر ٻازيگر جي ٻازيءَ واڪيان اليڪ ڪپٽ چريتر ڪن ٿا. رگهو پتيءَ جي مهت (مهما) وڌائڻ لاءِ انهن ناڳ ڦاهيءَ ۾ ٻڌجڻ قبول ڪيو. آها! اها ڪاله ڏسي ديوتائون سڀ ڏجي ويا.

ڪاڪ ڀشنڊ جن چون ٿا "هي ڪڙ! جنهنجي نالي کي جپي منش سنسار روپي ٻنڌن کي ڪٽي سگهي ٿو، اهڙو سرو وياپڪ ۽ وشو ميرڀڳوان جا ٻنڌن ۾ اچي سگهي ٿو؟" شو جي چوڻ لڳا "هي پاروتي! اهي رامچندر جا سڳڻ چريتر آهن، جنهن ٻڌيءَ ٻل ۽ واڻيءَ سان ڪجهه به ترڪ ڪري نٿو سگهجي. جي برهم وراڳي پرش آهن، سي انهن ترڪن کي ڇڏي نجه شري رامچندر جن جو ڀڄن ڪن ٿا."

تنهنڪانپوءِ ميگهناد سڄي سينا کي وياڪل ڪري ڏرو ڄڻ (ڪاروان ڪند) چوندو ظاهر ٿي بيٺو. تڏهن جا مبولت، ڏهن

مٿي ٽٽي پوندو آهي. پوءِ ته راڪشس ڏڪ ڏيئي
اهڙيءَ طرح ناس ٿيڻ لڳا جهڙيءَ طرح ڪي پنهنجي مک سان
ڪري ڪيل ستڪرم ناس ٿي ويندو آهي. راوڻ پنهنجي
پراڪرمي ڀاءُ جي سر کي هٿن ۾ رکي وارونوار ورلاپ ڪ
لڳو، ۽ استريون به انهي پراڪرم ۽ تيج کي ڳائينديون رئ
پٽڻ ۽ ڇاتيون ڪٽڻ لڳيون. انهيءَ وقت ميگهناد، جو راو
جو پٽ هو، سو آيو، ۽ اچي هيڏانهن هوڏانهن جون ڳالهيون
ٻڌائي پنهنجي پتا کي دلداري ڏيڻ لڳو. چي "هي پتا! سڀاڻي
منهنجو پراڪرم ڏسجو. آءٌ پنهنجي مک سان ڇا چوان؟ هي
پتا! مون پنهنجي اشٽ ديو کان جو ور ورتو آهي، سو
تو هانکي ٻڌايو ٿي ڪين اٿم." اهڙيءَ طرح سان ڳپوڙا هڻندي
رات گذري وين. صبوح ٿيو ته ڪيترائي رڇ، باندر، ڇٽني
طرفن کان اچي گڏ ٿيا. هيڏانهن ڪال جي سمان وڏا وڏا
يوڌا باندر ۽ رڇ ۽ هوڏانهن تمام رڻ ڌير (لڙائيءَ ۾ ڌيرج ڌارڻ وارا)
راڪشس اچي يڌ ڪرڻ لاءِ سنيري بيٺا.
ڪاڪ ڀشنڊي چوڻ لڳو "هي ڳرڙ! سيڻي يوڌا پنهنجي
پنهنجي جيت لاءِ ڏاڍي يڌ ڪرڻ لڳا. اُن ڳوڙ سنگرام جو
ڪجهه به ورنن نٿو ڪري سگهجي.
ميگهناد مايا رٿ ۾ چڙهي يڪدم آڪاش ۾ هليو
و، ۽ پرلي ڪال جي بادلن وانگيان گرجنا ڪرڻ لڳو،
ـنکي ٻڌي باندرن جي سينا بلڪل ڊڄي ويئي. هو ڪيترن
قسمن جي شسترن، استرن پٿرن ۽ ڀالن جي آڪاش
و رکا ڪرڻ لڳو. ڏهني ڏسين ۾ ٻاڻ اهڙيءَ طرح ڇڪيڙي
جو جڻڪ مگهانڪشتر ۾ بادلن جي جهڙي لڳي آهي.

پيا. انهن ٽڪرن جي پرٿوي تي ڪري پوڻ وقت ڪيترائي رڇ، ٻاندر ۽ راڪشس انهن ٽڪرن جي هيٺان اچي چيڀاٽجي مري ويا، ۽ ڪنڀ ڪرڻ جو تيجہ ڀڳوان جي مک ۾ سمائجي ويو. اها روبڪار ڏسي ديوتائون ۽ مني سڀ عجب ۾ پئجي ويا، ۽ ديوتائن اوڏي مهل آڪاش ۾ نغارا ۽ ٽريون وڄائي خوش ٿي شري رامچندر جي مٿان پشپن جي ورکا ڪئي. جڏهن سڀئي ديوتائون استتي ڪري هليا ويا، تڏهن ناردمني به اچي آڪاش ۾ شري رامچندر جا ڪڻ ڳائڻ لڳو، ۽ ڳائيندي ڳائيندي راڪشن کي "جلدئي ماريو" ايترا وچن چئي روانو ٿي ويو. اتيست ٻل جو خزانو شري رامچندر ان سنگرام ۾ براجمان آهي. سندس مک تي پسيني جون ٻوندون ٽپڪي رهيون آهن، سندس نيتر ڪملن سمان آهن. رڇ ۽ ٻاندر ڪيس چئوطرف وڪڙي ويا آهن. سندن شريررت جي ٻوندن سان ڀريل آهي. ڀاڻ ڀڃي هٿن سان ڏنش کي ڦيرائي رهيا آهن. تلسيداس جن چون ٿا "ته ان ڇٻيءَ جي ڪٿن کي هزار مکن وارو شيش ناڳ به ورڻن ڪري نٿو سگهي."

مهاديو جي چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! اهو راڪشس ۾ تمام وڏو نيچ ۽ پاپي هو، تنهنکي به ڪرپالنڌان شري رامچندر جن ماري پنهنجو ڌام ڏنو. تنهن ڪري اُهي منشيہ مورک آهن، جي شري رامچندر جو ڀڄن نٿا ڪن."

ڏينهن اچي پورو ٿيو ۽ سانجهيءَ وقت ٻئي سينائون پنهنجن سٿالن تي ويون. ان ڏينهن ڀڳ ۾ ٻوڏن کي اکرچ ڏاڍو پريشرم ٿيو، تڏهن به شري رامچندر جن سان ٻاندرن جي سنا ۾ ٻڙ، انين وڌيو، جنهن ڪ چٽڪر مان وڏي اکين جو ڪ وڏو

اهڙا ورلاپ ڪندي پرڀو جن ڌنش ٻاڻ ڪڍي پنهنجي سنڌ
پٺيان ڪري ۽ ٻاڻ اڳيان تي هڪسو ٻاڻ ڪنڀ ڪرڻ
هنيا، جي لڳڻ شرط انهجي شرير ۾ چهبي ويا. ٻاڻن لڳڻ
ڪنڀ ڪرڻ اهڙي ڪروڌ مان رامچندر جي پٺيان ڊو
جو انهجي ڊوڙڻ وقت پرٿوي ۽ پروت سڀ ڌڪي ويا
ان هڪڙو پروت اکوڙي اچا هٿ ۾ کنيو، تہ رامچندر انهي
ٻاڻن کي پنهنجي ٻاڻ سان وڍي ڇڏيو. تنهنتي هن ا
پروت وري ٻئي هٿ ۾ کنيو، تہ اهو هٿ بہ شريرامچند
وڍي ڇڏيس. تڏهن ڪنڀ ڪرڻ گهڻي ڪروڌ ۾ اچي
وڏو گهور آواز ڪري، وات پٽي شري رامچندر جي پٺيان
ڊوڙيو. تنهن مهل سڀ ديوتائون ڊڄي ڪري هاهاڪار مچائڻ
لڳا. جڏهن ڪرڪانڌان شري رامچندر جن ڏٺو تہ ديوتائون
بہ ڀير کي پراپت ٿيا آهن تڏهن پنهنجي ڌنش کي ڪنن
تائين ڇڪي ڪن هزارن ٻاڻن سان ان راڪشس جو وات پوري
ڇڏيائين. تڏهن بہ هو مهابلي پرٿوي. تي نہ ڪريو، ۽ ٻاڻن
پريل وات سان بہ اهڙيءَطرح سامهون ٻئي آيو، جو ڄڻ تہ خود
ڪال مورتي ڌاري پيو اچي. تڏهن ڀڳوان اتي ڪوپوان ٿي
ڪ تکو ٻاڻ هٿ ۾ کڻي، انکي اهڙي زور سان هنيو، جو
سر ڌڙ کان جدا ڪري ڇڏيائينس. اهو سر راوڻ جي اڳيان
وڃي ڪريو، جنهنکي ڏسنديئي هو اهڙو وياڪل ٿيو، جڻن
ڪ مڻي کانسواءِ نانگ وياڪل ٿئي ٿو. اهو ڌڙ پوري تي
وڙڻ لڳو، جنهنڪري پرٿوي ڌڪڻ لڳي. تنهنتي ڀڳوان
ڙ کي وچان ڪپي ٻہ ٽڪر ڪري ڇڏيو. اهي ٻہ ٽڪر پرٿوي
اهڙيءَطرح ڪريا، جو ڄڻ تہ آڪاش مان ڪي پروت ڪري

ڇاڙهي ڏڪلڪر ٻاڻ دشمن تي ڦٽا ڪيا، جي ڇڄ ۾ ڪنهن
وارن ڏاڍن وانگر انهن تي ڪرندا ڏسڻ ۾ آيا. انهن
ٻاڻن ڪيترن ئي وڏن وڏن يوڌن راڪشسن جا سر،
ٽڪون ۽ ٻانهون ڪپي ڇڏيون، ۽ ڪن جي سڄي شرير کي
ڇيڻ ڪري پرزا ۾ ملائي ڇڏيو. مطلب ته ڀڳوان جي
ٻاڻن هڪ ڪڻ ۾ ايڪ دشمن کي ماري وري اچي ساڳئي
ترڪش ۾ پرويش ڪيو. جڏهن ڪنڀڪرڻ ڏٺو ته مارا
ڪڙي ڪن ۾ شري رامچندر جيترا راڪشس ماري وڌا، تڏهن
هو ڏاڍو ڪروڌ مان ٿي شينهن وانگيان گرجنا ڪري، پروتن
کي اکوڙي جيڪي وڏا وڏا يوڌا باندر هوا، انهنجي مٿان
ڦٽا ڪرڻ لڳو. ڀڳوان انهن پروتن کي ايندو ڏسي ڪين
جهٽ ۾ پنهنجن ٻاڻن سان ٽڪرا ٽڪرا ڪري مٽي ۾ ملائي
ڇڏيو. وري رامچندر ڪروڌ ڪري ڏنهن ڇاڙهي ڪيترائي
ڀيڪر ٻاڻ ان تي ڇوڙيا. ٻاڻ لڳڻ ڏيئي شرط شرير ۾ اهڙي
طرح پرويش ڪري ٿي ويا، جهڙيءَ طرح ڪ بادلن ۾ وڄ پرويش
ڪري ويندي آهي. ڪنڀڪرڻ کي وياڪل ڏسي رڇ ۽
باندر ڊوڙي وڃي ويا. تڏهن هو مٿن ڪلڻ لڳو، ۽ گرجنا
ڪري، وڏي ويگ سان راوڻ جي جيءَ مثابندي، ڪيترن ئي
باندرن کي پڪڙي پرٿويءَ تي ڪيرائي ڇڏيائين، جنهنڪري
رڇن ۽ باندرن جون ٽوليون جون ٽوليون هيڏانهن هوڏانهن
ڀڄڻ لڳيون.

شو جي چوڻ لڳو هي پاروتي! رڇ ۽ باندر ڏاڍو وياڪل
ٿيا. جنهي پڇڻ لڳا ته "هي راڪشس ڪال جي برابر
" هي رامچندر جي، اسانجي توهين رکيا ڪريو."

انکي شري رامچندر جو پکيت ڄاڻي هو ڏاڍو پرسن ٿيو
وپشٽ تڏهن پڇايس ته "هي پراتا! مون راوڻ کي شري
رامچندر سان ميلاپ ڪرڻ جي صلاح ڏني، پر ان ايمانئي
مونکي لت هڻي ڪڍي ڇڏيو، جنهن ڪري آءُ اڏان ٽکري
پکيڻن تي ڪرپالو شري رامچندر جي شرڻ آيس، جنهن
مونکي پنهنجو ڪري ڇڏيو." تنهنتي ڪنڀ ڪرڻ چيس
"هي پترا راوڻ ڪال جي وس ٿيو آهي، تنهنڪري ڪيس
اتم سکيا ڪڏهن به لڳي ڪين سگهندي. هي پائو وپشٽ!
تون ڌنير آهين جو شري رامچندر جي چرڻن ۾ سدا نواس
ڪري رهيو آهين تو بيشڪ پنهنجو راڪشس ڪل تاريو.
...ي پاءُ! هاڻي تون مونو ٿان هليو وڃ، ڇاڪاڻ ته هينئر مونکي
...ائو ڪجهه به نٿو سجهي جڏهن ته آءُ به راوڻ وانگر ڪال جي
...س تي ويو آهيان." پاءُ جا اهي وچن ٻڌي وپشٽ ترت
...رڻ شري رامچندر جن وٽ موٽي آيو ۽ چوڻ لڳو ته "هي
...ت! ٻوت جي سمان شرير وارو شوروير ڪنڀ ڪرڻ
... ڪرڻا اچي پهتو."
... باندرن ۽ رڇن اچا ڪراهه ٻڌا ديئي، ڪن وڻ پٽي ڪنيا ۽
... ڪري اچا يڪدم هن راڪشس جي مٿان زور سان ٿيا
...لڳا. ٻر هن جي ليکي ته جڻ ڪي ڪکر ٻن پيا ٻت
...ڪرنس. پوءِ ڪنڀ ڪرڻ ڪروڌ ڪري باندرن جي
...پيو ۽ يڪدم ڪيڻن کي مورڇا ڪري وڌاءِ. ايترا
...ڪنڀ ڪرڻ کي ڌڪ لغتي اهڙي زور سان هڻي،
...پاڪل تي ٻوٽوئي تي ڪري پيو ۽ ڪجهه وقت سر
...ڪو. ٻوري جلد اٿي ڪروڌ ڪري هنومان کي

ڪلياڻ آهي. ڇا رامچندر کي تون منش ڪري ڄاتو آهي؟ جنهن جا نوڪر هنومان جهڙا پراڪرمي پرش آهن، ان ڀڳوان سان هي راوڻ! تون وير ٻڌو آهي؟ جنهن جا برهما ۽ شو آدي جهڙا ديوتا آهن، سي سڀ شيوڪ آهن، تنهن ڀڳوان سان، هي راوڻ! تون ويرڌ رکيو آهي؟ مونکي ڀڳ جي آراڌنا ڪندڙن، اڌارين ها ۽ ته جيڪر ڏاڍو چڱو ٿئي ها، ڇاڪاڻ ته نارد مني مونکي اڳ ۾ ٻڌايو هو ته پرٿوي ماتا راڪشسن کان ڏکي ٿي، ڪئو جو روپ ڌاري ڀڳوان سوٽ پرارٿنا ڪرڻ لاءِ ويئي هئي. جنهن تي شري ڀڳوان جن پرتگيا ڪئي هئي ته "آءٌ جلد سورج ونش ۾ اوتار وٺي راڪشسن کي ماريندس." اهي نارد مني جا وچن، آءٌ جيڪر توکي ٻڌايان ها، پر هاڻي ڇا ڪجهه؟ ٻڌا ته سڀ مارائي ويٺين. هي راوڻ! هاڻي توکي مون سان جيڪي ملڻو هجي، سو ملي وٺ، ڇو ته مان به وڃي تنهن شيام سرير ڪمل لوچن ترتاپ موچن ڀڳوان جو درشن ڪري، پنهنجا نيتر سڦل ڪريان." ايترا وچن چئي ڪنڀ ڪرڻ شري رامچندر جي ڪٺن ۽ روپ جي يادگيري ڪري پريم ۾ مگن ٿي ويو.

راوڻ اهو حال ڏسي، جهٽ ۾ ڪروڙين گهڙا شراب جا ۽ انيڪ مينهن گهرائي، اهي سڀ سامگري ڪٺي ڪنڀ ڪرڻ جي اڳيان رکي. ڪنڀ ڪرڻ اهي سڀ مينهن کائي ۽ سڀ مڌ پي ڏاڍو مست ٿيو، ۽ اهي سڀ سڌ ٻڌائي، جهٽ گجگاج ڪري، اڪيلوئي پاڻ لڙائي جي ميدان ڏانهن روانو ٿيو. انکي ڏسي وڀيشڻ يڪدم سندس پيرن تي ڪري پيو ۽ پنهنجو پاڻ ٻڌايو. ڪنڀ ڪرڻ انکي پنهنجي ڇاتي سان لاتو، ۽

وري پرهست لڙائي ڪئي تنهنکي نيل نالي باندر ماريو وري مهودر نالي راڪشس ڪروڌ ڪري آيو تنهنکي جمت هنومان ماري وڌو. تنهنکانپوءِ اتيڪاير نالي راڪشس آيو، جو انهن ڏهن جي لڙائيءَ بعد هارجي ويو. تنهنکانپوءِ ڪنڀ ۽ نڪنڀ ناليوار ٻئي راڪشس لڙائي ڪرڻ آيا، هي پنهنجو ڏينهن ڪهور يڌ ڪري مئا. تنهنکانپوءِ وري وڏو پهلوان مڪراڪشير نالي راڪشس آيو، جنهنکي لڪشمڻ ماري وڌو.

ايترن راڪشسن جي مرڻ جو سماچار جڏهن راوڻ ٻڌو. تڏهن وياڪل ٿي پنهنجي وڏي ڀاءُ ڪنڀ ڪرڻ کي، جو ...هور ننڊ ۾ سمهيل هو، اُٿارڻ لاءِ ويو، ۽ بلڪل گهڻن اپاون ...ڪرڻ سان انکي مسين مسين اٿاريائين. جڏهن ڪنڀ ڪرڻ ...ڳيو، تڏهن اهڙيءَ طرح تي ڏسڻ ۾ آيو ته ڄڻڪ ڪال هڪمورتي ...ي آيو آهي. ڪنڀ ڪرڻ پڇيو ته "هي ادا! تنهنجو ...ه ڇو سڪي ويو آهي؟" تڏهن ايماني راوڻ سڀ ڳالهه ...ي ٻڌايس. جهڙيءَ طرح سيتا ماتا کي چوري آيو هو، سو ...و قصو ڪري ٻڌايائينس. نيٺ ائين چوڻ لڳس ته "هي ...! باندرن منهنجي سڀ لشڪر ۾ جي وڏا وڏا پهلوان ...ر، اتي ڪاير، ڪنڀ ۽ مهودر آدي هوا، تن سڀني ...اس ڪري وڌو آهي،" ايترا وچن راوڻ جا ٻڌي ڪنڀ ...ڏاڍو ڏکي ٿي، منهن ۾ گهڻو پائي چوڻ لڳو ته "هي ...! جڳت جي ماتا کي چوري ڇا تون ڪلياڻ ٿو ...؟ هي راوڻ! تو چڱو ڪم نه ڪيو، جو مونکي هاڻي ...ن اُٿاريءِ. هينئر ۾ منهنجو ڇو مڃين؛ ته ايمان کي ...و جي شري رامچندر جو پوڄن ڪر، ته انهن تنهنجو

ته اهڙو پراڪرمي پرش ٿي ڪري بن ۾ پنهنجي استري وڃائي ڪجھه به ڪين نه ڪيائين؛ ڇاڪاڻ ته استري جي هاڃي ڪا وڏي هاڃي نه آهي. پر هاڻي تنهن هي منهنجو ڀرڙ ڪنور مردو بڻيو اهڙيس سهي رهيو آهي. هي پراڻيا! تون پنهنجي ماتا جو هڪڙو پيارو پراڻن جو آڌار سڪيلڌو پٽ آهين. هن منهنجي سکر لاءِ توکي هيڏاهن موڪليو، سو آءٌ ڪهڙو منهن کڻي اوڌ ويندس؟"

شوجي پاروتيءَ کي چوڻ لڳا ته "هي پاروتي! ديالو رامچندر ته اکنڊ برهم آهن، هي رگهو ليلا پنهنجن ڀڳتن کي ڏيکاري اٿن."

شري رامچندر جن جا اهڙا ورلاپ ٻڌي اتي جا سڀ جاتي جيو وياڪل ٿيڻ لڳا. ايتري ۾ هنومان ۽ پروت سميت يڪدم اڏيشطرح آيو، جو چڻ ته ڪرڻا رس ۾ ويررس اچي ويو آهي. ڀڳوان رامچندر جن هنومان کي ڏسي ڏاڍو پرسن ٿي انسان ڳڏيا. ڇاڪاڻ ته اهي ڏاڍا سياڻا ۽ اپڪار کي مڃيندڙ هوا، پوءِ ويدير کهڙيل بوٽي کي ڪم آڻڻ سان لڪشمڻ جو علاج ڪيو جو جهٽ پٽ خوش ٿي اٿي ويهي رهيو. لڪشمڻ کي اٿين ڏسي شري رامچندرجن ڏاڍا پرسن ٿيا ۽ کيس کڻي پنهنجي ڇاتي سان لڳايائون. سڀ ريڇ، باندر ۽ ٻيا جيڪي جيو اتي هوا، سي ڏاڍا خوش ٿيا. پوءِ هنومان ويدير کي اهڙي ريت پهچائي آيو، جهڙي ريت کيس وٺي آيو هو.

الکاپوءِ ڏهمداکير دالي راڪشس ايڪادشي جي ڏيڍين تمام کهڙ ريڌ ڪئي، تنهنکي هنومان ماري وڌو. اهڙي ڪالهوءِ راڪشس اڏائي ڪئي، جنهنکي انگد ماري وڌو.

هنومان جي وڃڻ کانپوءِ ڀرت هنجو پل ۾ شريرامچندر
چرڻن ۾ سندس دردپگشي ڏسي ڏاڍو اچرج ۾ پئي من
من ۾ انجي استتي ڪرڻ لڳو.

هو ڏانهن شري رامچندر لڪشمڻ جي منهن ڏانهن نهار
چوڻ لڳو تہ "مٿان اڌ رات گذري ويئي، اجا هنومان
آيو." ائين چئي لڪشمڻ کي پنهنجي ڇاتيءَ سان لائي ورلاپ
ڪري چوڻ لڳو تہ "هي ڀراتا! تنهنجو تہ سداءِ ڪومل سڀا
هو، جنهنڪري منهنجو دک تو کان سهاريو نٿي ٿيو. سو اڄ
تون گهور ننڊ ۾ سمهي پئين، تو منهنجي لاءِ ماتا پتا ڇڏيا ۽
ٻن ۾ اچي گرمي، سردي ۽ دک ڏٺئي. هي ڀراتا! اهو تنهنجو
هيترو پيار اڄ ڪيڏانهن ويو؟ اڙي پيارا! تون منهنجا اهڙا
وياڪلپڻي جا وچن ٻڌي ڇاڪاڻ نٿو اٿين؟ هي پيارا! جي
مونکي اها خبر تنهنجي جدائيءَ جي اڳ پوي ها، تہ جيڪر
پتا جي انهن وچنن کي ڪڏهن بہ نہ مڃان ها. پٽر، ڌن، استري،
محل ۽ ماڙيون، اهي سڀ سنسار ۾ وري وري ملي سگهڻ
جهڙا آهن، پر ڀائو ملڻ مشڪل آهي. اڙي ڀائو! جئن
پکر بنا پکي، مڻيءَ بنا نانگ، ۽ سونڍ بنا هاٿي تمام دکي
ٿو ٿئي، تئن آءٌ بہ تو بنا ڏاڍو دکي آهيان. من ائين ڄاڻي
اٿي کڙو ٿين."

(پڙهندڙن کي اتي خيال ڪرڻ گهرجي تہ شريرامچندر
[...]نکي ڪو موه نہ هو پر انهن اسانکي اها سکيا ڏني آهي تہ
[...]و تہ ڀائپڻو ڪهڙيءَ طرح جو هئڻ گهرجي) آءٌ ڪهڙو منهن
[...]ي ايوڌيا ۾ ويندس؟ اڙي داءِ، افسوس! استريءَ جي
پنهنجي پياري ڀاءُ کي وڃايم. سنسار ۾ اهو اپجس ٿيندم،

آهي ۽ شري رامچندرجن جو پريم به مون داس تي پورو آهي، تہ هي بالدر ڪنهن به ڏکر ڪالسواهہ اُتي ڪڙو ٿئي."

اهڙن وچنن جو ڀرت مهاراج جي مکہ مان نڪرڻ ۽ هنومان جو "شري رامچندر جي جئي" چئي اُٿي يڪدم ڪرو ٿيڻ. اوڏي مهل ڀرت هنومان کي ڇاتيءَ سان لڳايو ۽ جو پريم ۾ اڏيو تہ مکن ڳي ويو، جو شرير جي به سڌ نہ رهيس ۽ اکين ۾ پاڻي اچي ويس ۽ ڳالهائڻ جي سمرٿي نہ ٿيس ٿوري دير ڪالپوءِ ڀرت هنومان کان پڇيو تہ "هي پيارا! سک جي کاڻ شريرامچندر لڪشمڻ ۽ شري جانڪي ماتا تہ آنند ۾ آهن؟" تڏهن هنومان ڀرت کي اتي جو سڄوئي حال ڪري ٻڌايو، جنهنجي ٻڌڻ سان ڀرت کي من ۾ ڏاڍو ڏک ٿيو، ۽ پڇتائي چوڻ لڳو تہ "هي ڏاتا! آءٌ هن سنسار ۾ ڇاڪاڻ اُتهن ٿيس جو شري رامچندر جي ڪنهن ڪم ۾ نہ آيس؟" تنهنڪانپوءِ ڀرت من کي ڌيرج ڏيئي هنومان کي چوڻ لڳو تہ "هي پيارا! تو کي وڃڻ دير ٿيندي ۽ سڀڪو ڪم سڀ بگڙي ويندو، تنهنڪري ... سمت تون منهنجي هن بائڻ تي چڙهي ... شريرامچندر وٽ ..."

ڀلا! هنومان جهڙنڪي اکيئي پرون پئي چڪيون هيون ته هي
دئيت آهي ۽ نه مئي، سو ڇا اچي وڌس وڃهو وهندو
هرگز نه! هنومان ڇا ڪيو، جو ڪيس پنهنجي ڀڃ ۾ ڪڙي
لپيٽيائين، ۽ جڏهن اچا ڪيس اٿيئي سمپورڻ ڪرڻ ٿي چاهيو ته
ايتري ۾ اهو مڻي پنهنجو ڪپٽي ويس ڇڏي پنهنجي اصلوڪي
روپ ۾ ٿي ساڻس وڙهڻ لڳو. تنهنتي هنومان ڪيس هڪ
لتڙي ۾ پرلوڪ پهچايو. اهو ڪال نيمي راڪشس پڇاڙيءَ
جو "رام رام" اُچاريندي پنهنجا پراڻ تياڳڻ لڳو.
هنومان اتي جو ڪم پورو ڪري پوءِ سڌو اڳتي راهي
ٿيو، پر جنهن مهل پروت تي اچي پهتو، تنهن مهل اها خاص
ٻوٽي سڃاڻي نه سگهيو. تنهنڪري ڇا ڪيائين جو اهو سڄوئي
پروت اتان کڻي هلڻ لڳو. جنهن مهل هنومان اهو پروت
ايوڌيا جي مٿان کڻي اڪيلي پئي ويو، تنهن مهل مهاتما ڀرت
جي نظر مٿس پئجي ويئي. ان ڀانيو ته هي ڪو راڪشس هيجي،
سو هن پنهنجو هڪ ٻاڻ اهڙي ته زور سان هنيو جو انهيءَ لڳندئي
هنومان "شري رام، شري رام" ڪندو اچي پرٿويءَ تي بيهوش
ٿي ڪري پيو. هنومان جي مکه مان اهي وچن ٻڌندئي
ڀرت مهاراج جلدئي اوڏانهن ڊوڙي ويو، ۽ ان کي وياڪل
ٿي پنهنجيءَ ڇاتيءَ سان لڳائي گهڻن يتنن سان مورڇا کي
ٽارڻ لڳو، پر هنجي مورڇا نه ٽٽي ٿي. تڏهن ٻاڻ ڏاڍو دکي ٿي،
نيڻن ۾ پاڻي آڻي، چوڻ لڳو ته "جنهن پرارٻڌ مونکي شري
رامچندرجن جو وڇوڙو ڏنو، انهيءَ وري بس هي دک ڏنم."
پوءِ ورلاپ ڪندي چوڻ لڳو ته "جي منهنجي پريتي من
ڪرم ۽ شرير سان شري رامچندرجن جي چرڻن ۾ نشڪپٽ

ڪاوت اهي چڙهيان. سو هيٺ اهي جنهن محل اهي
اپ ون ۾ داخل ٿيو، تنهن محل اهي ڪپت ويش منيءَ
ڪال ليميءَ جو درشن ڪيا ۽ ڪيس مستڪ لوائي ڇوڙ لڳو
تہ ”هي مهاراج! مون کي هن وقت اسان ڏاڍو ملاکر ڪيو
آدي، سو ڪرپا ڪري ڪو مونکي پاٺيءَ جو منڊ ڏيکاريو
تہ مان پاٺي ٻي ڏيو ڪريان.“ منيءَ اها ڳالهہ ٻڌي يڪدم ڪير
پنهنجو ڪرمنڊل ڏنو ۽ چيائينس تہ ”بابا! ان مان ٿي ڪٽي
پاٺي پيءُ.“ هنومان ڇوڙ لڳو تہ ”نہ، مهاراج ڪميا ڪندا،
مونکي ايتري پاٺيءَ مان ڇا وربدو؟ ڪرپا ڪري ڪو مونکي
سرووَر ڏيکاريو، جتان منهنجي پوري پوي.“ اها ڳالهہ ٻڌي
اهيءَ ڪپٽي ويس منيءَ ڪيس اهو مٺي ٻان ڪل سرووَر
وٺي ڏيکاريو ۽ جنهن اندر گهڙي هنومان مزي سان پاٺي پيڻ
لڳو، تہ ايتري ۾ مگري مڇيءَ اچي سندس پير پڪڙيا ۽ ڪيس
باڪل پيرا ڏيڻ لڳي. تنهنتي هنومان هنکي پنهنجي پير
جي مگري دب سان هٺي ڇتي ماري رکيو، ان مڇيءَ اهو
سريرُ ڇڏي يڪدم مگرو اپسرا جو سريرُ گرهڻ ڪيو، ۽ هٿ
جوڙي هنومان کي چوڻ لڳي تہ ”هي پراڪرمي يوڌا! مٿان
ڪي اهيءَ منيءَ تي ڀروسو ڪندو آهين، هي مني نہ آهي،
باڪ ڪال ليميءَ نالي مگرو راڪشس آهي، جنهن سڀ
ڪپٽ ڪري رکيو توکي روڪڻ ۽ هي هيترو پسارو ڪيو آهي.“
ايترو چوندي اها اپسرا آڪاش ۾ انترڌان ٿي ويئي. هنومان
اهي ٻڌي يڪدم ٻاهر نڪتو ۽ اهيءَ ڪال ليميءَ نالي راڪشس
وٽ ويو، ڪال ليمي هنومان کي چوڻ لڳو تہ ”آءُ ٻچا!
هي [illegible]، تہ توکي مان ڪيان جو اپديش ڪريان!“

لاءِ ڪٽي ڇڏيان، تہ اهو ڪاريہ بہ جيڪر ترت سڌ ٿي وڃي،
سو ڇا هي ڏڪڙو منشيہ انسان نہ مرندو؟ نيٺ سنڪلپ
ڪري اهو تير هٿ ۾ جهلي ڇوڙڻ لڳو تہ "اي برهماستر ناليءَ وارا
تير! بس ڇٽڻ سان ئي اڪشمڻ جو ڪم تمام ڪجِ." ائين
چوندي اڪشمڻ تي اهو تير اُڇلاياءِ. جڏهن اڪشمڻ ڏٺو تہ برهماستر
ميگهناد ڪان موڪليل مونکي ڀسم ڪرڻ ٿو چاهي، تڏهن دل ۾
ويچار ڪياءِ تہ "جيڪڏهن اهو ٻاڻ مان نشڦل ڪندس، تہ
انهيڪري، پتا مہ برهما جي اپڪيرتي ٿيندي، انهيڪري اهو
ٻاڻ گرهڻ ڪرڻ واجب آهي." سو ڇا ڪياءِ جو جنهن مهل اهو
تير اتان ڇٽو تنهن مهل ڪٽي پنهنجي ڇاتي اڳيان ڏناءِ، جنهنڪري
اهو تير ڪيس اچي ڇاتيءَ ۾ لڳو.

تير جي ڇٽڻ وقت ڏهنئي دشائن ۾ اندڪار ڇانئجي ويو،
[پر]توي ڪنبڻ لڳي؛ ديوتائون آڪاش ۾ هاهاڪار شبد
[ڪرڻ] لڳا؛ ۽ ائين ئي چيائون تہ "اڙي اندير تہ ڏسو، جڏهن
[بر]هما کي خبر بہ هئي تہ منهنجي هن برهماستر ۾ ايتري طاقت
[آه]ي، تڏهن اهو پرٻل استر اهڙي دشٽ راڪشس کي ڏيڻ
ضرور ڪهڙو هوس؟" انهيءَ طرح ٻيو بہ ڪجهہ جو ڪجهہ
ي چياءِ. مطلب تہ اهڙو ڏپ تہ ۽ افسوس روپي اندڪار
جي ويو، جو اهڙي دشا ڏسي هر ڪنهنجو هرديہ وديرڻ
ڻ (چيرجڻ) لڳو.

تير لڳندي شرط اڪشمڻ بيهوش ٿي ڪري پيو.
ڪشمڻ کي پرٿويءَ تي ڪرندو ڏسي
ڏين راڪشس ۽ خود ميگهناد ڊوڙي اچي ڪيس کڻڻ
. ڏسو ايشور جا رنگ، کڻڻ تہ پري ٿيو، پر رڳو ڪيس

ڪري، آڪاش ۾ اڏامي ويو. جيتوڻيڪ پروت ميگهناد کي ڪ لڳو، تڏهن به ايترو سو ٿيو، جو ان جو رت ٽڪر ٽڪر ٿي پيو ۽ سندس سار ٿي، گهڻا ۽ ڪيترائي راڪشس مري ويا.

ميگهناد آڪاش ۾ وڃي پنهنجي مايا پکيڙي، جنهنجي ڪري آڪاش مان ڏاڍا ڪرڻ لڳا. پرڀو رام چندر جن ميگهناد جي اها حرڪت ڏسي يڪدم جلاستر جوڙي پرٿوي مان جل پيدا ڪيو، جنهنڪري ميگهناد واري اها چالاڪي نشڦل ٿي. اهڙيءَ طرح اهڙيءَ طرح جون چالاڪيون ڪندي جڏهن ميگهناد ڏٺو ته هنمان منهنجو نه ورندو، تڏهن هو پنهنجي پڇاڻي جي بل ڏيکارڻ لاءِ لڪشمڻ کي جنگ جي ميدان ۾ اچڻ لاءِ سڏڻ لڳو. يڌ ستل ۾ پنهنجو ڏالو پکاريو پڌري لڪشمڻ ڏاڍي ويگ سان سڀ هٿيار ساڻ کڻي انهيءَ دشت راڪشس سان يڌ ڪرڻ لاءِ تيار ٿيو. جنهن مهل لڪشمڻ ميگهناد سان يڌ ڪرڻ لاءِ سنيريو، انهيءَ مهل ديوتائون آڪاش ۾ بيهي اها مها پرلي سمان گهور يڌ ڏسڻ لڳا. پوءِ ته ٻئي جوڌا مها مست هاٿين جيان پاڻ ۾ ٽڪر کائڻ لڳا. وڙهندي وڙهندي ڪيتري ڪال کانپوءِ ميگهناد سمجهڻ لڳو ته جي مان به جوڌو آهيان، ته گهٽ هيءُ به ڪانهي. انهيءَ طرح من ئي من ۾ لڪشمڻ جي پرشنسا يعني واکاڻ ڪندي يڪدم برهما ستر جي شڪتي ساڌن ڪري انهيءَ برهماستر کي لڪشمڻ تي هڻڻ جو خيال ڪرڻ لڳو، پر دل ۾ اهو ٻيو افسوس ٿيس ته هاءِ! اهڙو جوڌو من تير هڻڻ کانپوءِ رهندو ئي ڪين، يعني مري ويندو. هو ته هنڪي اها خاطري هئي ته جي اهو برهما سترسنڪلپ ڪري پرلي ڪرڻ

انگد آدي سڀ باندر پڻ جن وٽ آيا، تنهن مهل رگهو مهاراجن جي مشڪل سان ئي اُنهنجو سڀ ڏک دور ٿي ويو، ۽ وري بہ اهڙا تازا ۽ توانا ٿي پيا، جو ڄڻڪ لڙائي اصل ڪئي ئي ڪانہ هوائون.

شنڪر چوڻ لڳو تہ "هي پاروتي! ڪهڙي نہ پرڀوءَ جي انوپم ڪرپا ڇمبي؟ ڀلا! جنهنجي رگهو مشڪل سان ئي ايترو لاڀ، جو لڙائي جي سڀ ٿڪاوٽ گم ٿي وڃي، تنهنجي اڳهي هيٺ رهندڙن کي سنسار ۾ ڪير ٿو جيتي سگهي؟" اڇا صبح ٿيو ئي ڪين، تہ وري بہ باندر پنهنجن سڀنا پتين سان گڏ شينهن وانگر گرجندا لنڪا جي قلعي کي چوطرف گهيرو ڪري ويا. هوڏانهن ميگهناد بہ خوب پينڪر گرجنائون ڪري اچي دشمن جي لشڪر ۾ ٽپي پيو، ۽ ڪمان کڻ تاءِ کيڻنجي چوڻ لڳو تہ ڪٿي آهن رام ۽ لڪشمڻ، جيڪي بهادريءَ جي دعوي ٿا ڪن؟ ڪاڏي ويا، هنومان، انگد ۽ نل، نيل ۽ جامبونت وغيره، جي پنهنجو مٽ ٻئي ڪنهنکي ٿا سمجهن؟ اڄ ڪري تيئن نروار، تہ خبر پوي تہ ڪيتري قدر پنهنجي ماتائن جو کير پيتو اٿن." ائين چئي وٽي جو ڪٽي تير ڦٽو ڪياءِ، تہ هن مان ڪيترائي هزارين لکين ماياوي تير نڪري وڃي انهن باندرن کي لڳا، جنهنجي لڳنديئي اهي باندر زخمي ٿي مها وياڪل ٿيڻ لڳا.

هنومان چڙهن ڏٺو تہ ميگهناد ڏاڍي گرجا ڪندو پيو اسانکي رڻ ستل ۾ پڪاري، تڏهن هن چا ڪيو، جو ڪٽندي ڏڪرو پروت جو مهاياري ڪري آڪاش ۾ وڃي ڪٽي ميگهناد جي مٿان اُڇلايو. ميگهناد جو ڏٺو تہ مار، منهنجي مٿان پروت ٿو ڪري، سو پاڻ بہ رت مان

آها! رکيو پرڪاش، تيل جي ڍير هئي. ٻاندر اهڙا ته خوشي ۾ پڙهي ويا جو جيڪي راڪشس الوقت لڙائي ۾ حاضر هوا، تن سڀني کي ٻرلوڪ پهچائي ڇڏيائون، ڪنهن کي ته ٽنگن کان جهلي ڪٽي ٿي سمنڊ ۾ اڇلايائون، ڏ پل ته ڪين مالڪرمچ کائي ٿا ڪن.

جڏهن راوڻ کي خبر پيئي ته سندس سڀ موڪليل لشڪر مارجي ويو، تڏهن ڏاڍو غصي ۾ اچي چوڏهين ڏرٻار ۾ لفظ ڦيرائڻ لڳو. جڏهن تي سندس وڏي ڏاڏي ماليونت کيس چوڻ لڳو ته "اڙي راوڻ! ڪي ساڃاهه؛ پنهنجو آڳو پيڇو ويچار. ڏس ته تنهنجي اجائي هٺ جي ڪري ڪيترو نه نقصان رسيو آهي." اهڙي طرح ماليونت گهڻوئي کيس سمجهايو، پر راوڻ کي انهي جو ڪوبه اثر دل تي نه ويٺو. اُلٽندو ڪاوڙ ۾ پڙهي ٿو پنهنجي ڏاڏي کي چوڻ لڳو ته "اڙي پيا! تنهنجي مت اچي ماري آهي. هنن جهڙن جهنگلي ٻرلوڪ پهچائي ڇڏيان. ٿري وڃ منهنجي منهن ڏان، اڙي نيچ!" پنهنجي پيءُ کي اهڙو ڪاوڙ ۾ ڏسي، ميگهناد چوڻ لڳو ته "هي پيا! ڪجهه پرواه نه آهي. جيستائين [illegible] جي سر ۾ ساهه آهي، تيستائين ڪوبه فڪر نه آهي. ڏسو ته مان ڪيئن [illegible] انهن ڀيڻن کي پوڄيون ڏيان." جڏهن مهل [illegible] راوڻ پنهنجي نڀاڳي پٽ جا اچي وڃڻ آئت پيا ڏنا، تڏهن هو اهڙو پرسن ٿيو، جو اُماڪ [illegible] پاڪ [illegible]. هو ڦاڙهين ساٿدن جو سارو لشڪر جيڪو ڪِنڪ جمت [illegible] آيو هو، تنهن هولڊي ته بالڪل چڪنا چور ڪرو، جڏهن ته [illegible] انهن دوستي جو رستو پڻي بانت [illegible] رکيو هو. تنهن هولڊي ته جنهن مهل هنومان ۽

شنڪر چوڻ لڳو ته ”هي پاروتي! ڏس ته ڀڳوان رامچندر جن
ڪيڏا نه ديالو آهن، جو دشٽ راڪشسن کي به وڃڻ تا مڪتي
پردان ڪندا. هي پاروتي! ڪوبه ڪٿي ڪيڏي نه ڀاو سان
هڪواري ڀڳوان جن وٽ پهچي سو سڀ، پر هو اهڙا ته ديالو
آهن، جو هڪدم ڪيس پنهنجي اهڙي گتي ڪٿي دان ڪندا.“

اهڙيءَ طرح سان اِها لڙائي سماپت ڪري، شام جو اهي ٻئي
ويرپرش، راڪشسن کي ختم ڪندا، اچي ڀڳوان جن وٽ
پهتا ۽ ٻيا به، ڪيترائي باندر کين موٽندو ڏسي سندن پٺيان
اچڻ لڳا. باندرن کي سندن مهارٿين سميت موٽندو ڏسي
راڪشس وري به اوچتو مٿن ڪڙڪي پيا، ۽ وري ٻيهر شام
جوئي لڙائي شروع ٿيڻ لڳي. انهيءَ وقت لڙائي جو درشيہ
(ڏيک) اهڙو ته انوپم (واکاڻ ڪرڻ کان ٻاهر) هو، جو ڄڻڪ
ورشا ۽ شرد رتوءَ جا بادل آڪاش ۾ هڪٻئي سان ٽڪر پيا کائين.
ٻنهي ڌرين ۾ هنوقت اهڙو جوش اچي جاڳيو، جو انهيءَ ڳالهه
ڪرڻ کان ٻاهر آهي. ڪيترن ڪلاڪن کانپوءِ جڏهن لڙائيءَ
جو ڪوبه فيصلو نظر نه آيو، تڏهن راڪشسن جي ٽن مهارٿين،
اوني، اڪمپن، ۽ اتيڪاير اهڙي ڪٿي مايا رچي جو سڀائيءَ
رات جي روشني هڪدم گم ٿي ويئي، ۽ اهڙو اندوڪار ڇانئجي
ويو، جو ڪوبه ڪنهن کي ڏسي نٿي سگهيو، ۽ هرڪو لڙندڙ
پهلوان انهيءَ ساري ميدان ۾ پاڻ کي اڪيلو ئي سمجهڻ لڳو.

اهڙي وچتر ليلا ڏسي اُهي باندر ”هاءِ رام! هاءِ رام“ ڪري
ڪوڪارڻ لڳا، رامچندر جن اهڙي ماياوي وٿي پنهنجن باندرن
کي ڪرڪيل ڏسي هڪدم پنهنجو اگني ٻاڻ ڇوڙڻ لڳا،
جنهنجي ڇوڙڻ سان چوطرف پرڪاش ئي پرڪاش ٿي ويو.

لنڪا جڏهن ڏٺو ته هنومان رڳو اڪيلو قلعي تي چڙهي ويو آهي، تڏهن هو پاڻ به قلعي تي چڙهي ويا ۽ ٻئي باندر پرڀوءَ جو سمرڻ ڪندا، ٽپندا ڪڏندا راوڻ جي محل جي مٿان اچي پهتا. انهيءَ ڏسي لنڪا جون سڀ استريون ورڪ به ها ها ڪار شبد ڪنديون مٿس مٿو پٽڻ لڳيون، ۽ ائين چوڻ لڳيون ته "هاءِ! هاءِ! اهي ٻيا ٻه باندر ورڪ به هن شهر ۾ ڪولاهل مچائڻ آيا آهن." انهيءَ طرح سان ڪي ڪين پٽڻ لڳيون، ڪي ڏپ کان ڀڄڻ لڳيون ۽ ڪن تــه پنهنجا دروازائي بند ڪري ڇڏيا. ڪٿي ته ڌت ڏاڍ به لڳي ويئي.

انهيءَ طرح اهي ٻئي پهلوان باندر پنهنجي ٻانــدر ي چپڻا ڏيکاريندا، رستي تــي اڻيڪ راڪشسن کي لٺن ۽ مڪن سان ماريندا، دشمن جي لشڪر تي اچي ڪاهي پيا ۽ پنهنجن پيرن جي ٻل سان ڪن اسنکه راڪشسن کي نـاس ڪرڻ لڳا، ۽ انهن به کين چوڻ لڳا ته "پرڀو شري رامچندر جي شرڻ نه وٺڻ جو اهڙو اهو ڦل اٿوَ! اڃا ڪريو ڪي انهيءَ جو پڇڻ ۽ پڪتي سان سمرڻ، نه ته اوهين سڀئي اما لڪ نالٽي کهر راهي ٿيندا." اهي ٻئي باندر راڪشسن جا سر لاهيندا راوڻ جي ڪچهريءَ ۾ ڦٽا ڪندا ويا، جي اتي ڪڙڻ دان جهان ، ڪرڻ سان ئي ڏاتي پوڻ لڳا. جيڪي وڏا وڏا سنڌا پٽي راوڻ جي ڪٽنب جا ڏاتي ماڻين، سي پرڀو رامچندرجن ڏاهن ڦٽا ڪرڻ لڳا، جنکي ڪ پرڀوءَ جن پنهنجي اپه ڪتي يعني موڪش ڏنو، هن طرح جو جڏهن پيشڻ کين هوڪ جو لالو پڌائيندو ئي ويو، تڏهن هو پرڀوءَ جن الکي پنهنجي سروپ ۾ پئي ويا.

ٻڌي اهي راڪشس پنهنجي پاسي پنهنجو موت سمجهي راوڻ کي پٺيندا، ٻوري ٻه ٻڌ ڪيتر ۽ لڙي مرڻ واجب سمجهي، چٽ سوست ڪري پراڻن جو لوڀ ڇڏي، وڄ وانگي اچي باندرن تي ڪڙڪيا، ۽ اهڙو ته اچي کين وياڪل ڪيائون جو ويچارا اهي باندر "هنومان! هي راجڪمار انگد! هي نل! ۽ هي نيل!" ائين مها رڙيون ڪري سڏ ڪرڻ لڳا. هنومان جڏهن مهل ڏٺو ته هي ويچارا باندر ڏاڍو وياڪل آهن، جو کين هن وقت منهنجي مدد جو گهڻو ڪم آهي، تڏهن مهل انهجو من انهن لاءِ ڪڙڪيو سو گهڻوئي ٿي، پر ڪري ڪي ٻه کين ٿي سگهيو، ڇاڪاڻ ته جڏهن صورت ۾ باندرن جا چار حصا ٿيل هوا ۽ هرهڪ حصو لنڪا جي قلعي جي هڪ هڪ دروازي ٽوڙڻ لاءِ ڪوشش ڪري رهيو هو، تڏهن صورت ۾ هو پنهنجو دروازو ڇڏي ٻئي دروازي تي وڃي هنن ٻين باندرن کي مدد ڪري نٿي سگهيو. هنومان پشچم دوارتي راجڪمار ميگهناد سان پئي وڙهيو ۽ گهڻي قدر ڪوشش ڪري رهيو هو، انهيءَ دروازي ٽوڙڻ لاءِ، پر اها سڀ اجائي هئي؛ ڇاڪاڻ ته ميگهناد ڪو جهڙو تهڙو سورمو ڪونه هو، ساڪيات اندر جيت هو. جڏهين هنومان ڏٺو ته دروازو نٿو ٽٽي، تڏهين ڇا ڪيائين جو، مهاڪروڌمان ٿي، پرليه ڪال جي سمان گرجندو، هٿ ۾ پروت کڻندو، لنڪا جي قلعي جي ڇت تي چڙهي، اهو پروت ميگهناد جي مٿان ڦٽو ڪرڻ لڳو. پروت جي ڪرڻ سان ميگهناد جو رٿ ٽڪر ٽڪر ٿي پيو ۽ سارٿي مري ويو. ميگهناد به ٿوري وقت تائين سڌ ٻڌ بيهوش ٿي ويو. يڪدم ٻيو رٿ تيار ٿيو، جنهن ۾ ميگهناد کي چاڙهي سندس گهر روانو ڪيائون.

مهاپرچنڊ، پرتاپي، ويرُ، بلوان بانڊر پرڀو رامچندر جي جئه
مڃائيندا، پروتن جا ٽڪرن جا ٽڪر کڻي اُهن راڪشسن جي
مٿان اُڇلائڻ، ڪين پيرن کان جهلي قلعي کان هيٺ ڪيرائڻ
لڳا. اهڙيءَ طرح سڀني سان سڀ بانڊر انهيءَ لنڪا جي قلعي تي
چڙهي ويا ۽ شهر ۾ داخل ٿي ماٺ اپات ڪرڻ لڳا. هوڏي
ڪهڙا ڪا راڪشسن ۾ بہ ڪار هئي؛ جن تہ انهن بہ بانڊرن ۾
اهڙو ڪولاهل مچائي ڏنو، جو ڪيترائي بانڊر پنهنجو پنهنجو
سر بچائي الڪد آڏي مهاڙين جي شرط ولڻ لڳا. پر جن تي
پرڀوءَ جي ديا، سي ڀلا ڪڏهن هارائيندا بہ آهن؟ هرگز نہ!
بانڊر انهيءَ ديالوءَ پرتاپي پرڀوءَ جو يش ڳائيندا انهن مها پيٽ ڪر
راڪشسن کي قلعي تان هڪ هڪ ڪري هيٺ ڪيرائيندا، ۽
پاڻ سڌن پنيان ٽپ ٽپ ڪندا هيٺ لهندا پئي ويا. ڪيترا
تہ پنهنجي جان بچائي ڀڄڻ لڳا. پنهنجي پاسي تيرن جو اهڙو
تہ اهي وسڪارو ٿيو، جو ڄڻ تہ ڪو ڇيرا پنهنجي وارو مينهن
ٿو وسي. اهو رڻ ڪيترو سارو رت سان ڀرجي ويو. ڪن
جون ٻانهون ڇت تہ ڪن جون ٽنگون ٽڪر. ڪنهن کي سر لهيئي
نہ، تہ ڪي وري گهايل ٿيا پيا آهن. مطلب تہ راڪشس
ويچارا اهڙا تہ اهي وياڪل ٿيا، جو ليٽ پنهنجي جان بچائڻ
ڪين ضرور ٿي، سو هو انهي رڻ ڀومي مان ڀڄڻ لڳا. راوڻ
کي جڏهن ان خبر پيئي تہ منهنجو سڄو لشڪر هار کائي پٺ
تي موٽيو آهي، تنهن مهل هو ڏاڍو ڪروڌ ۾ ڀرجي پنهنجي
پوئتي موٽندڙ لشڪر کي چوڻ لڳو تہ ”خبردار! مٿان ڪو
مٺي يا مارائي ڪانئراءُ رڻ ڀومي مان موٽيو آهي. ياد رکجو
[illegible] اٿت انهيءَ کيدي جو ڪلو ڪپيندي.“ اهي وچن

ڀڄي اچي راڪشس ڀڄي پاسي پنهنجو موت سمجهي راوڻ کي
پٺيندا، وري ٻيا ڪيترا ئي لڙي مرڻ واجب سمجهي، چٽ
سوسٽ ڪري پراڻن جو لوپ ڇڏي، وڄ وانگي اچي باندرن
تي ڪڙڪيا، ۽ اهڙو ته اچي ڪين وياڪل ڪيائون جو ويچارا
اچي باندر "هنومان! هي راجڪمار انگد! هي نل! ۽ هي نيل!"
ائين مها رڙين ڪري سڏ ڪرڻ لڳا. هنومان جڏهن مهل ڏٺو ته
هي ويچارا باندر ڏاڍو وياڪل آهن، جو ڪين هنوقت منهنجي
مدد جو گهڻو ڪم آهي، تنهن مهل انهجو من انهن لاءِ ڪڙڪيو
سو گهڻوئي ٿي، پر ڪري ڪي ٻه ڪين ٿي سگهيو، چاڪاڻ
ته جنهن صورت ۾ باندرن جا چار حصا ٿيل هوا ۽ هرڪ حصو
لنڪا جي قلعي جي هڪ هڪ دروازي ٽوڙڻ لاءِ ڪوشش
ڪري رهيو هو، تنهن صورت ۾ هو پنهنجو دروازو ڇڏي ٻئي
دروازي تي وڃي هتان ٻين باندرن کي مدد ڪري نٿي
سگهيو. هنومان پنهنجو دوارتي راجڪمار ميگهناد سان پئي وڙهيو
۽ گهڻي قدر ڪوشش ڪري رهيو هو، انهي دروازي ٽوڙڻ
لاءِ، پر اجا سڀ اجائي هئي؛ چاڪاڻ ته ميگهناد ڪو جهڙو تهڙو
سورهيو ڪونه هو، ساکيات اندر جيت هو. جڏهن هنومان
ڏٺو ته دروازو نٿو ٽٽي، تڏهن ڇا ڪيائين جو، مهاڪرودمان
ٿي، پوليه ڪال جي سمان گجندو، هڪ پروت کڻندو، لنڪا
جي قلعي جي ڇت تي چڙهي، اهو پروت ميگهناد جي مٿان
ڦٽو ڪرڻ لڳو. پروت جي ڪرڻ سان ميگهناد جو رٿ ٽڪر
ٽڪر ٿي پيو ۽ سارٿي مري ويو. ميگهناد به ٿوري وقت لاءِ سو ته
بيهوش ٿي ويو. پوءِ ٻيو هڪڙو رٿ تيار ٿيو، جنهن ميگهناد
کي چاڙهي سندس گهر روانو ڪيائون.

مهاپرچنڊ، پرتاپي، وير، ٻاون ٻالدر پرڀو رامچندر جي جيءِ مڃائيندا، پروتن جا ٽڪرن جا ٽڪر کڻي اُهي راڪشن جي مٿان اڇلائڻ، ڪين ٻيرن ڪان جهلي قلعي ڪان هيٺ ڪيرائڻ لڳا. اهڙيءَ طرح سان سڀ ٻالدر اُهي لنڪا جي قلعي تي چڙهي ويا ۽ شهر ۾ داخل ٿي مها اتپات ڪرڻ لڳا. هوڏي گهڻ ڪا راڪشس ۾ ۾ ڪار مچي، جڏهن ته اُهي ٻه ٻالدرن ۾ اهڙو ڪوامل مچائي ڏنو، جو ڪيترائي ٻالدر پنهنجو پنهنجو سر بچائي الڪد آدي مهارٿين جي شرڻ وٺڻ لڳا. پر جن تي پرڀو جن جي ديا، سي ڀلا ڪڏهن هارائيندا ٻه آهن؟ هرگز نه! ٻالدر اُهي ديالو، پرتاپي پرڀوءَ جو يش ڳائيندا اُهي مها ڀينڪر راڪشس کي قلعي تان ڌڪا ڪري هيٺ ڪيرائيندا، ۽ ڪيترا ٻاڻ سدن ٻنيان ٽپ ٽپ ڪندا هيٺ لهندا پئي ويا. ڪيترا ته پنهنجي جان بچائي ڀڄڻ لڳا. پنهي پاسي ٽيرن جو اهڙو ته اهي وسڪارو ٿيو، جو ڄڻ ته ڪو ڇيرا پنجيءَ وارو مينهن ٿو وسي. اهو رڻ ڪيتر سارو رت سان پرجي ويو. ڪن جون ٻانهون ڇٽ ته ڪن جون ٽنگون ٽڪر. ڪنڪي سر لهيئي لر، ته ڪي وري ڪهيل ٿيا پيا آهن. مطلب ته راڪشس ويچارا اهڙا ته اچي وياڪل ٿيا، جو ليٽ پنهنجي جان بچائڻ ڪين ضرور ٿي، پر هو اٿي رڻ ڀوميءَ مان ڀڄڻ لڳا. راوڻ کي جڏهن مهل خبر پئي ته منهنجو سڄو لشڪر هار کائي پٺ تي موٽيو آهي، تڏهن مهل هو ڏاڍو ڪروڌ ۾ ڀرجي پنهنجي پوئتي موٽندڙ لشڪر کي چوڻ لڳو ته ”خبردار! متان ڪو مٺ، يا مارائي ڪالسواءِ رڻ ڀوميءَ مان موٽيو آهي. ياد رکجو تلوار اُئت اُهي ڪيدي جو ڪلو ڪهيندي.“ اهي وچن

پڏي اهي راڪشس پنهي پاسي پنهنجو موت سمجهي راوڻ
پٽيندا، وري بہ پڻ ڪيترا ۽ لڙي مرڻ واجب سمجهي، چ
سوست ڪري پراڻن جو اوپ ڇڏي، وڄ وانگي اچي باندر
تي ڪڙڪيا، ۽ اهڙو تہ اچي کين وياڪل ڪيائون جو ويچ
اهي باندر "هنومان! هي راجڪمار انگد! هي نل! ۽ هي نيل
ئين مهارٿين کي سڏ ڪرڻ لڳا. هنومان جنهن مهل ڏٺو
هي ويچارا باندر ڏاڍو وياڪل آهن، جو کين هنوقت منهنجي
مدد جو گهڻو ڪم آهي، تنهن مهل انجو من انهن لاءِ ڪرڪيو
سو گهڻوئي ٿي، پر ڪري ڪي بہ ڪين ٿي سگهيو، چاڪاڻ
تہ جنهن صورت ۾ باندرن جا چار حصا ٿيل هوا ۽ هرهڪ حصو
لنڪا جي قلعي جي هڪ هڪ دروازي ٽوڙڻ لاءِ ڪوشش
ڪري رهيو هو، تنهن صورت ۾ هو پنهنجو دروازو ڇڏي ٻئي
دروازي تي وڃي هنن ٻين باندرن کي مدد ڪري نٿي
سگهيو. هنومان پشچم دوارتي راجڪمار ميگهناد سان پئي وڙهيو
۽ گهڻي قدر ڪوشش ڪري رهيو هو، انهيءَ دروازي ٽوڙڻ
لاءِ، پر اها سڀ اجائي هئي؛ چاڪاڻ تہ ميگهناد ڪو جهڙو تهڙو
سورمو ڪونہ هو، ساڪيات اندر جيت هو. جڏهين هنومان
ڏٺو تہ دروازو نٿو ٽٽي، تڏهين ڇا ڪياءِ جو، مهاڪروڌمان
ٿي، پرليہ ڪال جي سمان گرجندو، هٿ پروت کڻندو، لنڪا
جي قلعي جي ڇت تي چڙهي، اهو پروت ميگهناد جي مٿان
نو ڪرڻ لڳو. پروت جي ڪرڻ سان ميگهناد جو رٿ ٽڪر
ڪر ٿي پيو ۽ سارٿي مري ويو. ميگهناد بہ ٿوري وقت تاه سوڌو
وش ٿي ويو. يڪدم ٻڪڙو ٻيو رٿ تيار ٿيو، جنهن ميگهناد
چاڙهي سنڌس گهر روانو ڪياءِ.

مهاپرچنڊ، پرتاپي، ڌير، ٻلوان. ٻاندر ڀرپور رامچندر جي جئ
مڃائيندا، پوءِ ٽڪرن جا ٽڪر ڪي اُهن راڪشسن جي
مٿان اڇلائڻ، ڪين ڀيرن ڪان جهلي قلعي ڪان هيٺ ڪيرائڻ
لڳا. اهڙيءَ طرح سان سڀ ٻاندر اهيءَ لنڪا جي قلعي تي
چڙهي ويا ۽ شهر ۾ داخل ٿي مها اتپات ڪرڻ لڳا. هوڏي
ڪهڙي ڪا راڪشسن ۾ ڪا ڪار هئي، جڏهن ته اهن ۾ ٻاندرن ۾
اهڙو ڪولاهل مچائي ڏنو، جو ڪيترائي ٻاندر پنهنجو پنهنجو
سر بچائي انگد آڏي مهارٿين جي شرڻ وٺڻ لڳا. پر جن تي
پرڀوءَ جي ديا، سي ڀلا ڪڏهن هارائيندا ٿا آهن؟ هرگز نه!
ٻاندر اهي ديالو، پرتاپي پرڀوءَ جو يش ڳائيندا اهن مها ڀينڪر
راڪشسن کي قلعي تان هڪ هڪ ڪري هيٺ ڪيرائيندا، ۽
پاڻ سڌن پنيان ٽپ ٽپ ڪندا هيٺ لهندا پئي ويا. ڪيترا
ته پنهنجي جان بچائي ڀڄڻ لڳا. پنهي پاسي تيرن جو اهڙو
ته اچي وسڪارو ٿيو، جو ڄڻ ته ڪو جيرا پنهنجي وارو مينهن
ٿو وسي. اهو رڻ ڪيترو سارو رت سان ڀرجي ويو. ڪن
جون ٻانهون ڇٽ ته ڪن جون ٽنگون ٽڪر. ڪنهن کي سر لهيئي
نه، ته ڪي وري گهايل ٿيا پيا آهن. مطلب ته راڪشس
ويچارا اهڙا ته اچي وياڪل ٿيا، جو ليڪ پنهنجي جان بچائڻ
ڪين ضرور ٿي، سو هو اٿي رڻ ڀوميءَ مان ڀڄڻ لڳا. راوڻ
کي جڏهن مهل خبر پيئي ته منهنجو سڄو لشڪر هار کائي پٺ
ڏي موٽيو آهي، تڏهن مهل سو ڏاڍو ڪروڌ ۾ ڀرجي پنهنجي
پوئتي موٽندڙ لشڪر کي چوڻ لڳو ته ”خبردار! متان ڪو
هتي يا مارائي ڪانسواءِ رڻ ڀوميءَ مان موٽيو آهي. ياد رکجو
ته هيءَ تلوار اٿڻ اهيءَ ڪيڏيءَ جو گلو ڪهيندي.“ اهي ڏهن

ڊڪڙو ڀاڱو ڊڪڙي ڊڪڙي سئنا ڀتيءَ جي مٿ ميٽ رکي جي مرڪ دروازي تي موڪلڻ گهرجي."

انهن منترين جي اها راءِ ٻڌي پربوجن مشڪي سگريو آگيا ڏيڻ لڳا ته "هي مترا! هاڻي جلدئي تون وڃي هنن چئي پتالد ۽ لشڪر جو انتظام ڪر." انهيءَ حڪم جي تعميل ڀڪد تي ويئي، ۽ سڀ باندر هرش سان پربوجنجي جيءَ منائيند لنڪا تي ڪهبرو ڪرڻلاءِ نچندا ٽپندا، ٻهاڙ ۽ وڻ وغيره هٿن ۾ ڪنيو مها گجگو ۽ شبد ڪندا، لنڪا تي وڃ وانگر ڪڙڪڻ لڳا. جڏهن راوڻ کي خبر پيئي ته لنڪا ۾ باندرن وغيره اچي پرويش ڪيو آهي، تڏهن ڏاڍي ايمان ۾ ٿي جي پنهنجن سئناپتين کي آگيا ڏيڻ لڳو ته "مهاويرپرشو! اٿو، اٿو، وڃي هنن باندرن ۽ رڇن کي آهار ڪريو." گهر ويٺي شڪار اچي پهتن ميٽ پيا آٿو.

اها آگيا اُهي سئنا پٺي ٻڌي ايڪ طرح جي هٿيارن (جهڙوڪ ڀالن، برڇين، تلوارن، مدگرن ۽ گرزن) سان ڪهڻي لشڪر ساڻ وٺي مها پينڪر گرجنائون ڪندا انهن باندرن ڏانهن ائين جو ڙڻ لڳا جڻ ڪڪي مانس مانس آهاري پکي ڳاڙهي رنگ وارن پٿرن کي مانس سمجهي ڏانهن وڙندا آهن. ڪيترائي راڪشس ته هٿن ۾ هٿيار کڻي قلعي ب... ڪنگرن تي وڃي ويٺا. لڙائيءَ جي واڄن، دلدبين ۽ ...ڪن جو اچڙو ته ڀينڪر آواز ٿيڻ لڳو، جو ٻڌندئي ڪائرن ...ميدان تي ڦاٽا. ڊڪڙي پاسي "شري رامچندر جي جيءَ" آواز ٿيڻ لڳو، ته ٻئي پاسي "دشت راوڻ جي جيءَ" ...چار ٿيڻ لڳو، مطلب ته ٻئي ڌريون جيءَ منائيندڙيون ...ڪرڻ ۾ لڳي رهيون.

آهي.” افسوس صد افسوس! جيتوڻيڪ محدودريءَ جي سمجهاڻي
راوڻ کي مهاڀاري ڪشٽ کان ڇڏائيندڙ هئي، تڏهن به دل
تي انجو ڪوبه اثر پيدا نه ٿيو هو. صبح جو اُٿندي پنهنجي
ڪچهريءَ ۾ هليو ويو.

انگد جنهن مهل پڀو جن جي سنمک بيٺو تنهن مهل مهاراج
مشڪي ڪيس چوڻ لڳا ته ”هي پيارا انگد! ڀلا موکي ٻڌاءِ
ته راوڻ، جنهنجو ٻل ۽ پراڪرم ساري سنسار ۾ پرسڌ آهي،
تنهنجا اهي چار مڪٽ جي تو اسانڏي موڪليا سي توکي
ڪٿان هٿ آيا؟“ مهاراجن جا اهي وچن ٻڌي انگد هٿ جوڙي
چوڻ لڳو ته ”هي رگهوناٿ! اهي چارئي مڪٽ ڪي مڪٽ
ڪين هوا، پر راجائن جا چار گڻ (ارٿات سام، دام، ڏنڊ ۽ ڀيد)
هوا، جي راوڻ کي ڇڏي اڪاري ۽ سمجهي اچي اوهان جي
شرڻ ۾ پيا.“ پڀو جن انهي چترائيءَ جي ڳالهه ٻڌي مشڪي انگد
کي ڀاڪر پائي ڪيس سربستو حال ٻڌائڻ جي آگيا ڪرڻ لڳا.
انگد هٿ جوڙي، سارو ورتانت مهاراجن کي جنهن جو تنهن
ڪري ٻڌايو ۽ ٿاڦيو. پڀو جن پنهنجن منترين کي ڪوٺي ڪانئن
صلاح پڇڻ لڳا ته ”هي مترو ڪٺو! ٻڌايو ته هاڻي ڀاڪلي لنڪا
۾ هلي ڪري لڙائي ڪهڙي پرڪار ڪرڻ گهرجي؟“ جامونت
آدي منتري مهاراجن جو اهو پرشن ٻڌي دل ۾ چوڻ لڳا ”آها!
ڪهڙي نه پڀو جن جي وچتر ليلا آهي، جيتوڻيڪ پاڻ آهن سرو
انترجامي، تنهن هوندي به راجائن جي ڌرم پالڻ لاءِ اسان منترين
جو مان رکن ٿا.“ اهو خيال ڪري پڀو جن تان ٻلهار ويندا،
هٿ جوڙيندا نڪراءِ تي چوڻ لڳا ته ”هي ديناناٿ! اسانجي
اها آهي ته ساري سينا جا چار ڀاڱا ڪرڻ گهرجن ۽ ڪرو

تي کو اثر پيدا نہ ڪيو. ڀلا! جنهن مهل سيتا جي ڏسند
ڏسندي رامچندرجن راجا جنڪ جي ڪچهريءَ ۾ ڌنش ٽو
۽ سيتا سان وواهہ ڪيو، اوڏيءَ مهل ڇا اوهان اکين کي پٽ
بندي چڙهي هئي، يا غصو ڪونہ آيو هوو؟ ڪيڏانهن ويو ه
اوڏيءَ مهل اوهانجو ٻل ۽ پراڪرم؟ ايترن هين انيڪ راجائن
جي مدد ساڻ بہ اوهانکي اتا همت ڪانہ ٿي، جو ڪٽي ساڻن
يڌ ڪريو ها؟ جو ڌنش توهانکان چُري بہ ڪين ٿي سگهيو،
سو رامچندرجن هڪ لحظي ۾ ٽڪر ٽڪر ڪري ڪڍي ڦٽو ڪيو.
پوءِ اڃا بہ توهانجي متي ۾ اهو اُٽ ويٺل آهي تہ هو منشيہ
آهي؟ نہ نہ! بلڪل نہ! آءٌ چڱيءَ طرح سمجهان ٿي تہ جنهن
منشيہ جو موت ويجهو هوندو آهي، تنهنکي ڪابہ چڱي ڳالهہ
سندس ڀلي لاءِ نہ وڻندي آهي. ڀلا! جنهن مهل اوهانجي ڀيڻ
شورپنکا جا ڪن، نڪ ۽ چپ وڍيا ويا، تنهن مهل نہ
تي ڪجهيو؟ سياڻن جو چوڻ آهي تہ سوڙ آهر پير ڊگهيرڻ
گهرجي. سو توهانکي پنهنجي وت کان ٻاهر وڃڻ نہ گهرجي.
۽ جو هيترو متو پيئي ماريان، سو جيتوڻيڪ توهان جهڙي لاءِ
[..]ايو آهي، تنهن هوندي بہ توهانجي ٿيندڙ نقصان ۾ مان
[..]ڪي ڀاڱيدار سمجهي پنهنجو فرض ادا ڪري رهي آهيان.
افسوس! جيڪڏهن فرض ادا ڪندڙن جو عرض قبول نہ
[..]و، تہ رفتہ رفتہ ڪوبہ منشيہ پنهنجي فرض پوري ڪرڻ
[..]ڪوشش نہ ڪندو. شاسترن جو چوڻ آهي تہ ڪال ڪنهن
[..]ہ کي ڪو لڪڻ کڻي ڪين ماريندو آهي، پرنتو انجو ڌرم،
۽ ويچار کسي وٺندو آهي. پوءِ جنهن اهي شيون ڏکواري
وڃايون تنهنجو جيئرو رهڻ بلڪل مشڪل ۽ ناممڪن.

سمجهندو، تڏهن ڇوڙي لکيو ته "اڙي راوڻ! هي لڳو سمجهين
ته تنهنجي مرضي. تڏهن ته هاڻي يڌ جي تياري ڪر." ائين
چوندو انگد اتان روانو ٿيو ۽ موٽي اچي پڀو جن جي چرڻن ۾
مستڪ نمايائين.

راوڻ پنهنجي محل ۾ آيو. اُتي آيل ڏسي مندودري
سندس چرڻن کي پڪڙي هٿ جوڙي چوڻ لڳي ته "هي
سوامي! مان وري به توهانکي ڪهڙي نئرت سان وينتي ٿي
ڪريان ته ڪرپا ڪري ٻڌي ڏيو ۽ وڃائي ڇڏي پڀو رامچندرجن
سان لڙائي ڪرڻ جو ارادو ڇڏي ڏيو؟ جن ته ان سڄي لنڪا
کي ڪن پل ۾ جلائي خاڪ ڪري ڇڏي، ۽ اسانجو پيارو اکشئه
ڪمار ۾ انهيءَ هٿان سورڳ لوڪ پڌارجي ويو. پوءِ اڃان به
توهانکي ڪي خيال ڪونه ٿو پوي. پيا! جنهن پڀوءَ جي ڪنڪر يعني
ڏوت ۾ ايتري سامرٿي، تنهن جي ساريءَ سينا ۾ ڇا بل ۽
پراڪرم هوندو؟ مونکي ٻڌايو ته انهيءَ بهادر جڏهن ايتري قدر
حرڪت ۽ نقصان ڪيو، تڏهن توهان ڇو نه ٿي ڪيس ڏنڊ ڏنو؟
اوڏي مهل اوهانجو بل ۽ پراڪرم ڪيڏانهن ويو هو؟ هي پتي!
هونئن هن اهنڪار روپي سمندر ۾ فقط لڳائي انڌڪرت ٿي وڃڻ
۾ خبر نه آهي ته توهان کي ڪهڙو فائدو ڏسڻ آيو آهي؟ اوهانجي
من ۾ جو اهو خيال پڪو ٿي ويو آهي ته رام منشيه آهي، سو
بلڪل اجايو ۽ ڪوڙو آهي. هو ته ساکيات چراچر سوامي پورڻ
پرشوتم آهي. پوءِ توهين جو هروڀرو ڪوءِ والڪيان شڪارين جا
ڪيو پيا ڪوليو، تنهن ۾ خبر نه آهي ته توهانجو ڪهڙو پراڻ جن
آهي؟ هي پيارا! انهيءَ رامچندر جي ٻاڻ جي مهما مارچ پڪي
ته هوءِ، پر افسوس انهيءَ جي چوڻ ۾ اوهانجي دل

سگهي؟ ياد رکجهه ته جيڪڏهن ڪنهن به ڪٽي الڪي ڏرو هٽايو، ته هيءَ لڙائي هرگز نه ٿيندي ۽ پڀو رامچندرجن هتان سينا سميت سيتا ماتا ڪانسواءِ موٽي ويندا.”

انگد جي اها ڳالهه ٻڌي ميگهناد آدي سوين يوڌا هرش وچون انگد جي پير کي هٽائڻ ۾ لڳي ويا. پرنتو ڇا، پڀوءَ جي ڀڳت جي پرتگيا ڪڏهن ڪوڙي ٿيندي آهي؟ هرگز نه! جڏهن جڏهن اهي دشٽ ويا وڏيڪ ڪوشش ڪندا، تڏهن تڏهن وڃي سنديون وڏيڪ هار ٿينديون. انگد جو پير ڪنهنکان به هٽيل نه ڏسي، راوڻ خود ڪروڌ ۾ ڀرجي انگد جي پير کي هٽائڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو؛ پرنتو انگد پنهنجو پير انهيءَ جي ڇهڻ کان اڳيئي ڪڍي ورتو؛ چوڻ لڳو ته ”اڙي دشٽ! منهنجن پيرن کي ڇهڻ مان تنهنجو ڇا ورندو؟ وڃي انهيءَ پڀوءَ جي پوتر چرڻن کي سپرش ڪر ته ڪو نيتارو ٿئيئي.”

انگد جي انهن وچنن راوڻ جي دل تي هڪڙو بجليءَ جهڙو اثر ڪيو. اهڙو ته شرم ۾ ٻڏي ويو جو نڪي ڪجهه نڪي پڇيو. صرف اندر ۾ پيئي لڇيو شرم روپي سمندر ۾ ٽبي ڏيندو وڃي پنهنجي تخت تي ويٺو.

تنهن کان پوءِ انگد راوڻ کي خوب سمجهايو ۽ گيڙو پڀو ڏڻو، پر ڪي ڪين وريو. ڇاڪاڻ ته جنهنکي موت پيو سڏ ڪندو آهي تنهنکي ڪير به هڪاري پڀوءَ ڏيڻ سان ڪو بچائي ڪين سگهندو آهي، جڏهن ته اهي پڀوءَ ڏنگجهه مين ۾ اهڙو تڪاءُ ڪندا آهن، جهڙوڪ اونڌي گهڙي تي پاڻي. جيئن جڏهن انگد ڏٺو ته هي دشٽ سواءِ چپيٽ ڪانئڻ جي ڪڏهن ڪين

ڪرمن جو ڦل تون پائيندين تڏهن جڏهن ڪ تون رهن ۽ پاندرن تي حملو ڪندين . اڙي ايماني ! تنهنجي مغز ۾ اهو اڻ ويل آهي تہ شري رامچندر منشيہ آهي . اڙي نالايق ! ائين چوندي تنهنجي زبان ٽڪر ٽڪر ٿي ڪري پوي؟ انهي مان پڪ ٿي ٿي تہ اها رڻ ڀومي ۾ ڪرڻ جي خواهش رکي ٿي . اڙي بيشرم راوڻ ! آءُ وري بہ تو پنهنجي پتا ڳالهہ جي يادگيري ڏياريان . اڙي اڻيٺ پلوان کي بہ جنهن پرڀو رامچندر جن ڪريتي ٻاڻ سان ديولوڪ پهچايو ، تنهنکي ڇا تون منشيہ پيو سمجهين ؟ ڌڪار آهي تنهنجي جنم کي . دل ٿي ائين چوي تہ جيڪر تو جهڙي دشت کي هڪ ڪرڻ ۾ ڪپال ڪريا ڪندي نرڪ ۾ پهچايان . پر نہ ! تنهنجي رڌر (رت) جا پياسي مهاراجہ پرڀو رامچندرجن جا ٻاڻ آهن . انهي ڪري ٿي مان اي راوڻ ! تنهنجون اهي اڻلکيون ۽ اڻ سهائيندڙ ڳالهيون پيو سهان ."

اها ڳالهہ ٻڌي راوڻ مشڪي چوڻ لڳو تہ "ويهہ ! پڻهي ڳالهي تہ ڪڏهن اڙي پٿاڪون هلندو ٿي ڪن دو . تون تہ هيتڙو ڏاڍو تيز ٿو ڏسين ۽ اهڙين وائکيان رکو ٻاڻ پيو پڙائين . پلوان ڪجهہ ڪري ڏيکار ." ايتري ڳالهہ ٻڌائيندي انگد اڙيءَ تہ ٻاهر ٿي ويو ، جو سڀ ڪجهہ اکين مان اگدي جا آثا بي لڪيس . ڪروڌ ۾ ڏند ڪرٽيندي ، پرڀوءَ جو سمرڻ ڪندي ۽ انهي جي ٿي آڌار وٺندي انگد چوڻ لڳو تہ "اڙي ڪمبخت ! ڪالي ڏس انهي پرڀوءَ رامچندر جي ديا جو ڇرڇرو ! آهي ڪو اڙو تنهنجي ڪچهري الوا ساري لڪر ۾ يوڌو ، جو منهنجو .. ڏرتي تي کوڙيل پير ڪجهہ ڏرو بہ هٽائي

منهن ڀر اوندا ٿي ڪري پيا. راوڻ جي ڪرڻ سان سندس
مڪٽ ڇڙ وڇڙ ٿي ويا. راوڻ جئن تئن پاڻ سنڀالي، انهن
مڪٽن مان ڪي ميڙي سيڙي پنهنجي مٿي تي ڪٽي رکيا ۽
باقي جيڪي رهيا سي انگد پنهنجن هٿن سان ڪٽي ڀري
رامچندر ڏانهن اُڇلايا. اُنهن اُڇلايل مڪٽن کي ڀري ڪرندو
ڏسي رامچندر جن وٽ ويٺل باندر حيرت وچون پڇڻ لڳا تہ
ڇا آسمان مان ڏينهن جو تارا ٽٽا ڪرن يا وچ ٿي ڪري؟"
پربو جن کلي چوڻ لڳا تہ "پياري باندرو! مٿان کي
حيرت ۾ پوندا آهيو. هي آهن راوڻ جا مڪٽ جي ڪ انگد
اُڏان ڪروڌ مان اڇلايا آهن." اها ڳالهہ ٻڌي هنومان يڪدم
پربو جن وٽ اهي ڪريل مڪٽ ڪٽي آيو. جنکي سڀ رڇ ۽
باندر ڏاڍي حيرت سان ڏسڻ لڳا.

دو ڏانهن جنهن مهل راوڻ پاڻ کي پنهنجن سيا سڌن سڀت
[illegible]رٿوي تي ڪرندو ڏٺو، تنهن مهل هو ڊڪڻ ڪروڌ ۾ ڀرجي چوڻ
[illegible]ڳو تہ "خبردار، مٿان کي ڇڏيندا آهيو انهيءَ باندر کي. اي
[illegible]ڪشسو! اُٿو، اُٿو، هي وير راڪشسو! هي ساري پرٿوي
[illegible]ندرن ۽ رڇن کان خالي ڪري ڇڏيو، ۽ انهن ٻنهي تپسوي ڀائرن
[illegible]ب مون وٽ جيئرو پڪڙي اچو."

اهي وچن راوڻ جا ٻڌي انگد نفرت ۽ ڪروڌ وچون چوڻ
تہ "اڙي نرلڄ! ڪل کي ناس ڪرڻ وارا! انهيءَ جئڻ
تہ مرڻ بهتر اٿئي. دشت استري چور، ڪمارگ گامي،
[illegible] مان سمجهان ٿو تہ ديشر تنهنجو ڪال تو کي تنهنجي
کان ٿو پڪڙڻ واري. ياد رکجہ تہ انهن پنهنجن ٻرن

موٽڪي توڏي ڪوٺ مڪو آهي، بلڪ اهي خيال تي ته ڪڏهن جي مارڻ ڪان ڪا شينهن جي وڏائي ڪانه ٿيندي، توکي سمجهائڻ لاءِ مون کي توڏي موڪليو اٿس. اڙي دشٽا ادائي ڳالهه من ۾ آڻي تنهنجون اهي سڀ ڳالهيون ويئو سهان، نه ته جيڪر توکي هينئر ئي ٻه لوڪ ۾ ٻهڪائي، تنهنجي سڻنا کي ماري، ٻولڊ ماتا سيتا کي زبردستيءَ سان ڪڍي وڃان ۽ وڃي پرڀو رام چندر کي ڏيان. اڙي دشٽ راوڻ! تون هيٺڙو منهنجي ڪروڌ کي نه وڌاءِ، نه ته هينئر ئي ڏندن سان ڪرتي ماري وجهندو سان.“

راوڻ انگد جي ڳالهه ٻڌي اٺو ته ٻاهه ٿي ويو، جو انگد کي چئڻ لڳو ته ”اي دشٽا! تون ڪيڏو ۽ تنهنجون ڳالهيون ڪيڏيون. ڪڙو جيڏو بهادر تون جو اهڙيون اهڙيون ڏکيون ڏکيون ڳالهيون ٿو ڪرين، سو آءٌ پاليان ٿو تهم تون موت کي ٿو سڏ ڪرين. جنهن مڪشير رام جو توکي ايترو ايمان آهي، سو جيڪڏهن ٻرڀاو شالي پاڪن وارو سچي ها ته دوند پڻس ئي گهر مان ڪين ڪڍي بنواس ڏنيس ها. ڀلا! ڪڙو ته تنهن جي اهي رام کي گهرمان ڪرڻ جو دک، ٻيو استري جي جدائيءَ جو غم ۽ ٽيون وري ڪيس منهنجو رات ڏينهن ڊپ، انهن ٽنهي ڳالهين ته منجهاس ستيائي ڪڍي ڇڏي هوندي. باقي وڃي رهيو منجهس ڇا آهي جو اهڙي موٽسان وڙهندو؟“ انگد پنهنجي پرڀو رامچندر جي نندا ٻڌي ليڪه راوڻ جي مڪر مان ٻڌي يڪدم تپي ٻاهه ٿي ويو، ۽ ڪروڌ مان اڙي ڪڍي اٿ زمين تي هنيائين جو اهي انگڻ [illegible] ڏٻي ۽ راوڻ سميت ڪچهريءَ جا سڀ سڀاسد

سو اکين ۾ جلندا ڏٺا ڏٺون ڇا ڏسان ته اُنهيءَ ڪپڙن تي
ورتا، اکيئي لکي چڙهيو آهي ته "هي راوڻ! تنهنجو مرتبو
منشيءَ جهڙي ڏيان ڏيندو." ان ڳالهه سڻائيندي ۽ نه تبڙ جهڙي
ڪالهه ڪري موڪلي ورتا جي عقل ڏانهن ڪان نڪري ويئي،
۽ داهو خيال ڪير ته شايد ورتا اوسڻ جهڙي ڪري ورتا جو
۾ عقل مارجي ويو آهي، جو جوڙ اڏرا اونڌا ۽ ڏي ڏوڏا ڏار
ٽي ۽ ڏاڻي. اڙي موڙڪر باندرا! ڇڏاءِ ته موڪلان ۽ ڏاڻ وارو
ڪهڙو جوڙو آهي؟ اڙي ڏرلچ باندرا! موڪلان اڏايو ڪيڏي ڪپڙي
۽ پيو وات پئين؟"

انگد چوڻ لڳو ته "مهاراج! اوهان جهڙو لچ وارو ڀيو ڪو
ورلي هوندو، ڇا ڪالهه ته پنهنجي مڪر سان پنهنجي واڪاڻ
ڪري اٿائي اوهان جي لچ جي ڪا وڏي نشاني آهي! اڙي
ڀٽالي! پنهنجون سرن ڪاٽي ڪري جيڪڏهن ڪي ساڙيو
ڏوڙو ڏين ٿا، ته ڀورين ته وڏا شورو ڀو آهي ساڙيڪو پنهنجن
ڪ پنهنجي ٻانهن جي زور تي پنهنجن ڏيان سان پنهنجو
۽ ساڙ ڪهي نڪو نڪر ڪرڻ ڇڏين. ٽوان جهڙو پنهنجن
ڪپڙ ۽ ڪيلاس پرٽ کي پنهنجن ٻانهن تي جهلي ...
موڪلي ڪيڏي ڪيڏي جو ڇڏاءِ، تنهن ۾ ڪيو نه آهي ته
مطلب ڪهڙو آهي؟ ...
[illegible]

ڪيڙي ڪر جا ليندا؟ اهي ڪري وري ٻه راوڻ! ڇوان ٿو ته وڃي اهي آدارهت ڀڳو رامچندر جي شرڻ وٺ، ته من ڪو ليتارو ٿئي." انگد جي اهڙا ڳالهه ٻڌي راوڻ ڪروڌ ۾ ٻرجي اٿيو لعل ٿي ويو، جو چڙڪ اڳنيءَ ۾ ڪا گيهه جي آهوتي پيئي هجي. اهڙي طرح ڪروڌ مان ٿي انگد کي ڏوڙ لکو ته "اڙي دشت باندرا ٻڌ ته مان ٻڌايان:—

ڪنڀ ڪرڻ جهڙو مها پراڪرمي منهنجو ڀاءُ، اندر جيت جهڙو جڳت وکيات منهنجو پٽ؛ مان اهي اسين ڏيئي ڇڏيا، تنهنجو مطلب آهي ڇا ته تنهنجي اهڙي منشيه رام ڪان ڊڄي وڃي روان؟ تنهنجي رام جي ته پرڀوتا اهڙي جو سمنڊر ڪان ٿي رستو پڇيائين. ڇا ٿيو، جيڪڏهن باندرن جي مدد سان پٿرن جي ڏڪ پل ٻڌي سمنڊر تان لنگهي اچي لنڪا ۾ پهتو؟ انهن ته هزارين پکي ٻه سمنڊر لنگهي اچن ٿا پوءِ اهي ٻه شوروير ڇا؟ باقي آءُ تنهنجي رام کي شوروير تڏهن مڃيان، جڏهن ڪ ڪو منهنجي پچائي روڪي سمنڊر ۾ جو پل روڪي اڳهاڙ جل پريو پيو آهي، تنهن تان لنگهي پار وڃي. اڙي دشت باندرا جيڪڏهن تنهنجو رام اهڙو شوروير آهي ته پوءِ تو جهڙو مورک دوت ڇو ٿي مون ڏي موڪليائين. دشمن سان صلح جي ڳالهين ڪندي ڪيس لڄ نٿي آئي؟ اڙي او مورک باندرا! ڀڳوان ڪيلاس پربت کي مٿي جهلي بيهندڙ ئي منهنجون ٻانهون ڏس پوءِ راوڻ ڪان سواءِ ٻيو اهڙو ڪهڙو بلي آهي؛ جنهن ڪ پنهنجين هٿن سان پوسنا پورڪ اڳنيءَ ۾ پنهنجا سر هوم ڪيا آهن؟ ڪتار نه اهڙي، ته وڃي شنڪر ڪان پڇ. جڏهن مون پنهنجا

پرشرام جي ڪهاڙيءَ سهسر ٻاهوءَ جي ٻانهن روپي گهاٽي ٻن کي
اصلي چٽ ڪري ڇڏيو ۽ جنهن پرشرام جي ڪهاڙي روپي
سمندر جي تکي ڌارا ۾ اسنکير کتري راجائون انترگت ٿي
(ٻڏي) ويا، تنهن پرشرام جو ايمان ۽ جنهن پربو رامچندر جي
ڪيول درشن ڪرڻ سان ئي هڪڙيءَ ڪن ۾ ويندو رهيو،
تنهن پربو رامچندر کي هي اڀاڳي راوڻ! تون ساڌارڻ منشيہ ٿو
سمجهين؟ اڙي مورک راوڻ! تون رام کي منشيہ ڪئن ٿو
سمجهين؟ رام کي منشيہ ڪري سمجهڻ اهڙي مورکتا آهي
جهڙي ڪ گنگا کي (جنهنجي جل جي ذري جي سپرش سان ئي
سگر جا پٽ مڪت ٿي ويا) ساڌارڻ ندي ڪري سمجهڻ.
مون کي هيئنر پڪ ٿي ته تون ڏاڍو مندمتي آهين، ڇاڪاڻ
ته مندمتين کي ئي انهيءَ پربو رامچندر جي ڀڳتي نٿي پراپت ٿي
سگهندي آهي. اڙي راوڻ! هنومان جو سئنا سميت تنهنجي
ان کي ڀنگ ڪري، تنهنجي باغ کي اُجاڙ ڪري، تنهنجي
شهر کي جلائي، تنهنجي پتر اکشيہ ڪمار کي ماري ويندو رهيو،
منکي ۾ ڪو ڪين جهڙو سمجهيو اٿئي ڇا؟ اڙي دشٽ راوڻ!
ان اها اجائي هوڏ ڇڏي ڏي. تنهنجي انهيءَ ڇترائيءَ جي سموري
پڻجي ويہ هڏي ڪو وجي پربو رامچندر جن جي ٻاجهن جو
ڪر. هي مورک! آءٌ تو کي پڪ ٿو چوان، ته جيڪڏهن تون
رامچندر جو دروهي ٿيندين، ته تو کي برهما، شو ۽ انهيءَ
جي ڪوپ کان بچائي نہ سگهندا. اڙي اهنڪاري!
چندر جن سان ويرُ ڪرڻ ڪري تنهنجا اهڙا بد حال ٿيندا، جو
تنهنجا اهي ڏهئي سر پربو جن جي ٻاڻ لڳنديئي پرٿويءَ
ڪري پوندا. پوءِ تنهنجو اهو ايمان، مت ۽ ڏائي تنهنجي

راجا باليءَ کي پاتال ۾ ڇيڙي ويو ٿي، پر اتي صرف ڪن ٻوڪرن کيس پڪڙي ڪٽي کوڙن جي ڪرڙ ۾ قيد ڪيو، جتي کيس اهي ٻوڪرا پوءِ خوب ٺڪن سان، مارڻ لڳا. انهيءَ راوڻ کي ٻوڪرن جي مار کان ويا ڪل ڏسي راجا بليءَ کي ديا اچي ويئي، جنهن انهيءَ بند مان ڇڏائي ڇڏيس. ٻيو راوڻ موڙن ادو پڌو آدي جنهنکي ڪ سهسرباهو رستي تان ٻوڙي ائين وڃي پڪڙيو، جنهن ڪا بلي وڃي ڪني کي پڪڙي، ۽ ڇبلي وڃي کيس گهر ۾ بند ڪيا. پوءِ ليڪ پاستيہ مني انهيءَ سهسر باهوءَ کي منت ڪري کيس ڇڏايو. تيون راوڻ منهنجي پيتا ڪڍي ۾ جهليو هو. ڏاڍي پڌاءِ تون انهن ٽنهي راوڻ مان ڪهڙو آهين؟ يا اصلي ڪو ڇوٿون آهين؟ تڏهن راوڻ ڇوڙ لڳو ته ”ارڙي موفوف! پڌ، مان ٻل شالي راوڻ آهيان، جنهن جي ٻانهن [illegible] ٻل جي ڪل وڃي ڪيلاس کان پڇو. ۽ جنهنجي شوروير [illegible] شڪ کان پڇ، جنهنکي ڪ ان پنهنجون [illegible] ڪيو آهي. ارڙي مورکا منهنجون [illegible] دکهان کان وڃي پڇ جي ڪ منهنجو [illegible]. ارڙي ليڇ ٻادرا مان ادو راوڻ آهيان، [illegible] انهن لي ڏڪي، جن ڪ ڪا ندي [illegible] مست ڏاڍي جي ڌڙ ڪري هوند ڏڪي. [illegible] ته [illegible] پرتاپ اصلي ڪن سان [illegible] پرتاپ [illegible] رام [illegible] ڪري [illegible] ٻوڙ [illegible] جنهن

جهڙي تون هيترو پڌائين ٿو، سو ته پنهنجي استريءَ جي چنتا
چڪاچور آهي؛ ۽ ٻيو پاڻس ته سندس ڏک ۾ ڏکي آهي، ۽
تون ۽ سگريو ته ڏاڍا ٻانا ٻيل آهيو، ۽ منهنجو ڀاءُ وڀيشڻ ته
اڳيئي ڏٺلو آهي. جامونت ويچارو ته پوڙهو ٿي ويو آهي، سو
وري ڇا لڙندو؟ نل ۽ نيل ته پنهنجي ڪاريگريءَ جي ايمان
۾ ئي غافل هوندا ته مار اسان ڀل ٿاهي. هائو! باقي هڪڙو بالدر
آهي، سو وڏو پهلوان آهي. هيءُ اهو بالدر آهي، جنهن پهرياءُ اسان
جي شهر لنڪا کي جلائي ڇڏيو."

انگد اڃا ڳالهه پوري ڪانه ڪئي ته "هي راڪشس! ڇا
انهيءَ ننڍڙي بالدر تو والهي لنڪا سڄي پوري جلائي ڇڏي؟ ها ها،
ها ها، مونکي ته اعتباري ڪين ٿو اچي. خير! ائين هوندو. شايد اوهين
سائلس ٻڌي نه سگهيا هوندا. اسان ان کي موڪليو آهي ماتا
سيتا جي پتي ڪڍڻ لاءِ ۽ نه لنڪا جلائڻ لاءِ. سو انهيءَ اوکيا
ڪري جيڪس مس پاڻڪي ڪئي وڃي لڪائي ڇڏيو آهي ۽
اسان وٽ وري واپس آيو ئي ڪين آهي. هي راوڻ! تو جا هي
ڳالهه ڪئي ته اوهان جي سينا ۾ مونسان وڙهڻ وارو ڪير آهي،
سو سڄي توهان سان وڙهڻ لاءِ اسان جي سينا ۾ برابر آهي ڪي ڪونه
ڪو، ڇاڪاڻ ته ليکيءَ ۾ ائين ڇپيل آهي ته پيار ۽ وير الانسان
ڪرڻ ڪهڙي، جي پنهنجا جيس سڄو، ڇاڪاڻ ته جيڪڏهن
ڪو شينهن ڪٽي ٻڪريءَ کي ماري ته انجي اهو ڪهڙي وڏائي
آهي. سو هي راوڻ! پرڀو رامچندر جن شينهن سمان آهن، ۽
تو جهڙي ٻڪريءَ کي مارڻ ۾ ڪا وڏائي ڪانه سمجهندا، پر
تنهنجا ڪرتوت اهڙا ڀيڙا آهن، جو جيڪو هڪڙو ڀل به توکي
سڃاڻي ڇڏيندو نه ڇڏي." راوڻ انگد جا اهي ڏهن پوري ڳالهه ڪلهي جڏهن

ڪنتا، اهڙي پرماتما جو مان دوت ٿيندي ۽ ڪل جو ناشڪ
ٻيان؟ انهيءَ خيال ڪندي توهانجو هردو ڦاٽي ڪين ٿو؟"
انگد جي اهڙي ڪٺن واڻي ٻڌي راوڻ ڇوڙ لڳو ته "هي
دشت! هاڻي بڪ بڪ نه ڪر توکي دوت سمجهي مان ڌرم ۽
نيتيءَ انوسار توکي ڇڏي ٿو ڏيان." تڏهن انگد ڇوڙ لڳو
ته "هي راوڻ! پرائي استريءَ جي چوري اوهانجي ڌرم پالنا اڳيئي،
پرسڌ ڪري ڇڏي آهي. باقي رهي نيتيءَ موجب دوتن جي
رکيا، تنهنجو مثال ۽ مون اڳين ڏٺو آهي، يعني دوت
هنومان جي پڇ کي باهه ڏني هئي. اڙي! اهڙي نيتيءَ ۽ ڌرم
ورت ڌارڻ ڪان پاڻکي ٻوڙي ماريءَ، ته اهو چڱو آهي. پنهنجي
ڀيڻ جو نڪ ۽ چپ وڍيل ڏسي جو ڪميا ڪري مات ۾ رهيا،
سو ته شايد ڌرم ورت ڌارڻ لاءِ سمجهه، اوهانجو ڌرم ۽ شيل ساري
سنسار ۾ پرسڌ آهي. اهو ڀاڳيه اسانجا ها جو اوهان جهڙن ڌرماتمائن
۽ نيتيوان پرشن جو درشن ٿيو نسين." راوڻ اهي وچن ٻڌي
هيڪاري ڪروڌاڳنيءَ ۾ سڙي ڀسم ٿي ڇوڙ لڳو ته "اڙي ليچ
باندر! تو شايد هن منهنجن ٻانهن جو ٻل نه ڏٺو آهي، جو ڪ
اوڪ ڀان جي اسيم ٻل روپي چندرما کي گرهي وجهڻ لاءِ راهو
سمان آهي. تنهنڪانسواءِ آڪاش روپي سروور ۾ منهنجن ٻانهن
روپي ڪملن تي ڪيلاس پربت سوڊو لواس ڪندڙ شوج
مهراج اهڙو ته شوڀائيمان ٿي ٿيو، جهڙيءَ طرح ڪ ٽاءِ ۾ ڪم
ٿي هنس سوڀيا کي پائين ٿا. ارٿات، مون ئي پنهنجي ٻانه
جي ٻل سان سارو ڪيلاس پربت ترين تي جهليو. اڙي انگد!
ڀيرياءِ ٻڌاءِ ته توهانجي سئنا ۾ اهو آهي ڪير، جو جنگ جي مي
منهنجي سامهون ٿي مونسان جنگ ڪري؟ تنهنجو سوا
۾

تنهنجي پرڀوءِ سان ويڙهه جي ڪا سمرٿي موڙهه نه آهي. ڇا،
جو آءٌ انهن ڪريان؟ هاڻي ڀيون سڀ ڳالهيون ڪئي ڪا پاسي رکي
ڇڏيان! اوهان تان هن ڳالهه تي ته تو جو اهڙو ڇڏيو ته منهنجي پيءُ
۽ تنهنجي ڀاءُ دوستي جي، سو موٽڪي ٻڌاءِ ته تنهنجو نالو ڇا
آهي ۽ تنهنجي پيءُ جو نالو ڇا آهي؟" انگد ورائي ڏني ته "هي
ڀائي! منهنجو نالو انگد ۽ آءٌ ٻيٺ آهيان ٻاليءَ جو."

راوڻ تنهن تي چوڻ لڳو ته "اري ڀائو، برابر ٻاليءَ ڪڙو ٻالدر
هو. اري انگد! ڇا تون انهيءَ جو پٽ آهين؟ ااا، تون ته انهيءَ
جي ڪل ۾ ليڪ سمان آهين. تنهنجي پيءُ ٻالسيءَ کي ڀون
ڪيترائي دفعہ ڇيو هو، ته تون انهيءَ مون وٽ سڻايئي ٿي. ۾
هن نه ڇڏيو، ڇاڪاڻ ته هنڪي پنهنجي ٻل جو ايمان اهڙو هو،
جو ڪنهنجو ٻوڪر ٿيڻ لئي چاهيائين. سو اري ڏيڇ! تون وڃي
انهن جوڳين جو دوت ٿيو آهين. تون جهڙي جو ڪين ٿي
مٿين، جو هن سنسار ۾ آتر ڪل ۾ اُپن ٿي خالي پيلي پنهنجي
پيءُ جي ناموس گو وڃائين. هاڻي ٻڌاءِ ته پڻهين ٻاليءَ ڇڪو پلو ته
آهي؟" انگد چوڻ لڳو ته "مهاراج! انهيءَ ڳالهہ پڇڻ جسو توهانکي
ميشر ضروري ڪونهي ڇاڪاڻ ته ٿورن ئي ڏينهن ۾ توهانکي
وٽس وڃي روبرو ڪانٿس ڪشل پڇيا پوندا. آها! شري رامچندر
سان ويرو رکڻ ڪري ڪهڙو نتيجو نڪرندو، سو سو ٻاليهي
توهانکي ليڪ ليڪ ٻڌائيندو. هي راوڻ! توهين جو موٽڪي ڪل
جو ناس ڪندڙ ۽ ٻالڪي ڪل جو پالڻ ڪندڙ ٿا سڏيو، سو
اها ڳالهہ ڪو انڌو ۽ ٻوڙو بہ قبول ڪين ڪندو، توهانکي ته
وڃ اکيون ۽ ويہ ڪن آهن. جنهن پرڀو رامچندر جا ڇرن برهما
ڪاره. مڌ سڀ ديوتائون ۽ منين جا سمو هم پنهنجن هردن ۾ ڌارڻ

آيو ۾ لنڪا ۾ باندر هڪ بـہ وري وانگر اڳئين ”تہ ائون
يعني دوت جا راوڻ ”آهي. بيٺو تي دروازي ٻاهر ڪ جو ،ي
ڪري دهشت ۽ حشمت جنهنجي ويا، ولي اندر کي انگد بان
بيٺي. تي ڪري با ادب اُٿي ڪچهري سڀني جي وڻ
ڏاڍو ڏسي هلت اها جي سياسدن سڀني راوڻ جيتوڻيڪ
هٿ انگد سگهيو. نہ ڪري ڪجهہ وقت اُن پر ليو، فصي
دوت جو رامچندر پرڀو مان ! مهاراج ”هي تہ لڳو چوڻ جوڙي
دوستي گهري ڏاڍي ٻاڪر توهانجي جي پيءُ ۽ منهنجي آهيان
آهيان. آيو هٿ واسطي ڀلائيءَ توهانجي مان ڪري انهيءَ ،هئي
توهين ،آهي آتم نہ کهڙو ڪل توهانجو تہ ڏسو ڪري خيال
برهما ۽ شنڪر ئي توهان آهيو. پوٽا جا رشيءَ پلستيہ ساکيات تہ
کي پرٿويءَ چراچر ساري ،وٺي دان ور ڪائين ڪري پوڄا جي
توهان ٻرجي ۾ اگيان ۽ مد راجائي اتيئت !هاءِ پرنتو ،آهي جيئيو
ڪيو ڪم برو باڪل سو ،آهي آندو هري کي سيتا ماتا جي جڳهہ
ڳڻهيءَ ڳاهہ ۾ وات جو ،ڪريو هڻن هاٿي منهنجي صلاح مڃو، تہ پرڀو توهانجا
اڳي سهت آدر کي سيتا سميت ٻنڌن پنهنجن ڪندو. ضرور ڪميا اپراڌ سڀ
رڪشڪ ”هي تہ چئو هڻن هلي ڪري تي چرڻن جي جن پرڀو وڃي، ڪپڙو ۾
ڪر، ڪميا ڪر، ڪميا اپراڌ منهنجا !رامچندر مٺي رگهوونش
وچر ڪرڻا ڀڪت اهڙا سان دل سچيءَ مهل جنهن ”ڪر. ڪميا
ٺجو نيچ ڪٺي بہ ڪهڙا پوءِ ،تي توهان جن پرڀو مهل تنهن چوندا
”ڪندا. درشٽي ديا جي
باڪ ! بالد نيچ هي ”تہ لڳو چوڻ ٻڌي لفظ اهي راوڻ تہ بہ اوس
ڪ آهيان مان تہ آهي نہ خبر توکي ڪر. ڳالهائيندو سنڀالي

پُٽر آهين، جنهن وٽيئي تنهن منهنجي پير ڏيندو وڃي سالس
ڪلنڪ ڪري؟"

انگد اها ڳالهه ٻڌي پرڀو جن کي هٿ جوڙي چوڻ لڳو
ته "ديالو! جنهن اوهانجي ڪرپا ٿيندي آهي سو سڀ ڪم
اوهانجي ڪرپا سان پورو ڪري سگهندو آهي. جيتوڻيڪ اوهانجا
سڀ ڪم اڳيئي پورا ٿيا پيا آهن، تنهن هوندي به مونکي
آدر ڏيڻ واسطي توهان مونکي ئي آڪيا ڪئي آهي." اهڙي
طرح سان من ۾ خوش ٿيندو، پرڀو جن جو سمرڻ ڪندو، انگد
لنڪا ۾ اچي پهتو.

شهر ۾ پهچندي شرط منجهس راوڻ جي ڇوڪري شوروير پٽ
سان ملاقات ٿي ويئي ۽ ڪن ڳالهين تان ٻه ٻئي اچي ٻاٿڙ
ٽڪريا، جهنگڙي ليڙ اچي ٻئي جوڌا هڪ ٻئي ۾ اٽڪي پيا.
راوڻ جي پٽ اچا انگد کي مارڻ جي ڪوشش ٿي ڪئي،
ته ايتري ۾ وير انگد کيس ٽنگن کان وٺي ڪٽي پرٿوي تي
پڇاڙيو. اهڙي جوڌي راڪشس کي ڪرندو ڏسي اتي بيٺلن
ٻين راڪشسن جي همت هارجڻ لڳي، ۽ هو پنهنجن پراڻن بچائڻ
واسطي هيڏي هوڏي ڪر ٿي ويا. ڊپ وچان ڪوئي ڪنهنکي
پنهنجي من جو راز نه پيو ٻڌائي. پرنتو، هرڪنهنجي من ۾ اهو خيال
هو ته هي اهو ٻالدر آهي، جنهن اڳي لنڪا جلائي هئي. سيني
جي من ۾ ڊپ اچڻ رهيو ته هاڻي ڇا ٿيندو؟ تنهنڪري
جيڪي انگد کانئس ٿسي پيو، سو خوف سبب سڀ ٻاروڻ
ٻڌائيندا ٿي ويا. اهڙي طرح سان انگد ڏيري ڏيري هلندو آخر
اچي راوڻ جي ڪچهريءَ جي در وٽ پهتو. دربان انگد کي
ڏسي. هڪدم ڊپ ۾ هنجي اندر ڊوڙي ويا، ۽ وڃي راوڻ کي

(٦) اپوترتا (٧) نرهئپڻو ۽ (٨) اگيان. تون جو موکي شتروءَ
جي وڏائي ڪري ڏيکارين ٿي، سو اهو ته سارو منهنجي وس
آهي. هي پياري! مان تنهنجي چترائي چڱيءَ طرح سمجهانٿو جنهن
ته تو انهيءَ بهاني سان منهنجي پريو تا جو ورنن ڪيو آهي. هي
مرگهه لوچني! تنهنجي گفتگو ڏاڍي ڳوڙهي آهي؛ چاڪاڻ ته تنهنجي
انهيءَ ڳالهه ۾ ٻه مطلب آهن. ٻڌڻ مان ڏپ ۽ سمجهڻ مان سک."

اها ڳالهه ٻڌي مندوديري چوڻ لڳي ته "هاءِ! هاءِ! پياري پتيءَ
جي ته هينئر ٻڌي ڦري پيئي آهي. آءٌ چوان هڪ ڳالهه، ته هو
سمجهي رهيو آهي ٻي ڳالهه." راوڻ نيٺ وڃي پنهنجي ڪچهريءَ
۾ پهتو ۽ مندوديري خيال ڪرڻ لڳي ته جهڙيءَ طرح سان آڪاش
۾ جيتوڻيڪ ڪروڙين ورشائون پيدا ٿيون آهن، تنهن هوندي شوُن ئي
رهندو آهي، تهڙيءَ طرح هن وقت منهنجي پتيءَ کي اگرچ ڪو برهما
جهڙو گرو ڪٿي ملي وڃي ته به هو پتيءَ سمجهڻ جهڙو نه آهي.

پراتهڪال ٿيندي ئي پريو رامچندر جن پنهنجي سڀني منترين
کي ڪوٺي ڪائن صلاح پڇڻ لڳا ته "هاڻي ٻڌايو ته هن وقت پاڻ کي
ڇا ڪرڻ گهرجي؟" اها ڳالهه ٻڌي جامونت پريو جن جي چرنن
۾ مستڪ نمائي هٿ جوڙي چوڻ لڳو ته "هي سروگيا! جيتوڻيڪ
توهين ٻڌيءَ، ٻل، تيج ۽ گڻن جا ڀنڊار آهيو، تنهن هوندي
به آءٌ پنهنجي ٻڌيءَ انوسار توهانکي اها صلاح ڏيانٿو ته انگد
کي ايلچيءَ طور راوڻ ڏي موڪلڻ گهرجي." اها صلاح سڀني
جي من کي سهائيندڙ ڏسي پريو جن انگد کي چوڻ لڳا "هي
ٻالي ڪمار! تون ٻڌيءَ ٻل ۽ گڻن ۾ بلڪل نپڻ آهين، سو هي
پتر! تون منهنجي ارٿ واسطي لنڪا ۾ وڃ. توکي وڌيڪ مان
ڇا سمجهايان، چاڪاڻ ته تون هرڪنهن ڳالهه جي ارٿ سمجهڻ ۾

پيا، تڏهن مهل سو هن کي سچ پچ ڀرم لڳي ويو، سا هٿ ڄوڙي راوڻ کي چوڻ لڳي ته "هي ڪرپالندا رامچندر سان وير ڇڏي ڏيو ۽ انهيءَ کي منشيه سمجهي من ۾ هٺ نه ڪريو. منهنجي انهيءَ ڳالهه تي توهين بالڪل وشواس رکو ته رامچندر ساڪيات وشو روپ آهي، جنهنجي ڪ انگ انگ ۾ هي ساري سرشٽي ڪرم سان وديمان آهي. جنن ته سندس چرن آهن پاتال، سندس مستڪ آهي برهم لوڪ، سندس پرڪٽي جو ڇڙهائڻ آهي بينڪر ڪال، سندس نيتر آهن سورج، سندس وار آهن ميگهه، سندس نڪ آهي اشوني ڪمار، سندس اکين جا پلڪ آهن ڏينهن رات، سندس ڪن آهن ڏهه دشائون، سندس ٻراڻ آهي پون، سندس واڻي آهي ويد، سندس چپ آهن لوڀ، ڏند آهن يم، کل آهي مايا، ٻانهون آهن دڪپال، مکر آهي اگني، جيڀ آهي ورڻ ۽ سندس چيشٽا آهي جڳت جو اُتپن ڪرڻ، پالڻ ۽ سنگهارڻ. انهيءَ وراٽ مورتيءَ جي بدن جا سڀ وار آهن ارڙهن ڀڪارن جون ولسپتيون، نديون آهن پربت، پيٽ آهي سمندر، [illegible] آدي اندريون آهن نرڪ، اهنڪار آهي مهاديو، بدڌي [illegible] من آهي چندرما، وڏائي آهي چيتن ستا. اهڙي انهيءَ [illegible] [illegible] [illegible] چيو نواس ڪن ٿا. هي پراڻ پتي! [illegible] [illegible] ۽ [illegible] من ۾ اُتي ويچار ڪري، انهيءَ [illegible] سان وير ڇڏي، وڃي انهيءَ جي شيوا ڪريو." استريءَ [illegible] ڳالهه ٻڌي راوڻ مشڪي چوڻ لڳو ته "آها! موه جي [illegible] نه عجب آهي. ڪويشرن سچ چيو آهي ته استريءَ [illegible] اوگڻ رهندا آهن.

، (٢) ڪوڙ ڳالهائڻ (٣) چالاڪي (٢) مايا (١) ڀو

ي پريو! لنڪي ڪي اهي بادل ٿي آهن، لنڪا ڪا اها وچ ٿي
ي، پرنتو لنڪا جي چوٽيءَ تي راوڻ جو ڪڙو سندر آکاڙو
ي. راوڻ جي مٿي تي جيڪو ميگھ ڊنبر ڇٽر رکيل آهي، سو
ئين ڏيکاري پيو ڏئي، جو چٽڪ ڪا بادلن جي گھري قطار آهي.
هي پريو! مندوَدريءَ جي ڪنن ۾ جيڪي ڪنڊل پيل آهن،
سي هينئر وچ سمان ڏسڻ ۾ اچن ٿا ۽ نغارن ۽ واڄن جو
آواز بادلن جي گجگوڙ جهڙو ٻڌڻ ۾ اچي ٿو."

راوڻ جي اهڙي وڏائي ٻڌي رامچندر ٿورو ڪليو ۽ هڪدم
ڌنش تي ٻاڻ چاڙهي ڪڙيئي ٻاڻ سان ڇٽر ۽ ڪنڊل سڀ
ڪاٽي ڇڏيا ۽ اهي سڀئي جي ڏسندي ڏسندي پرٿويءَ تي
ڪري پيا. پر انهي ڀيد جي ڪنهنکي خبر ڪانه پيئي. رامچندر
جن جو تير اهو ڪم ڪري وري اچي پنهنجي ترڪش (ڀٿي)
۾ پيهو. راوڻ جي آکاڙي واري ساري سڀا اهو حال ڏسي ڊڄڻ
لڳي. سڀئي چوڻ لڳا ته "لنڪا ڪا ڌرتيءَ ڏٺي ۽ نڪو ڪو اُتپات ٿيو ۽
نڪو ڪو استر شستر ئي ڏسڻ ۾ آيو، پوءِ جو هي ڪنڊل ۽ ڇٽر ڪري
پيا، سو ڇو؟" هو سڀ ڏاڍي چنتا ڪرڻ لڳا ۽ انهيءَ ڪرتوت
کي مهاڀاري اپشڪن (ڀڇڙو سوڻ) سمجهڻ لڳا. راوڻ جڏهن
ڏٺو ته سڄي سڀا ڊڄي ويٺي آهي، تڏهن ڪُلهر کي ٺاهڻ واسطي
چوڻ لڳو ته "جنهنجي واسطي هي سر ڪٽي بليدان ڏيڻ ۾
منگل هو، پوءِ ڇا انهي لاءِ مڪت ڪرڻ ڪري اپشڪن ٿيندو؟
توهين سڀ هينئر بلاشڪ پنهنجي گهر وڃو، ۽ وڃي آرام ڪريو."
اهڙيءَ طرح سان اهي سڀ آگيا پائي پنهنجي پنهنجي گهر
ويندا رهيا.

جڏهن مهل مندوَدري جي ڪنن مان سندس ڪنڊل ڪ

موتي آهن، جنکي ڪ هي راتري روپي استري پنهنجو سينگار بڻائي رهي آهي.“ ايتري ڳالهه ٻڌي شري رامچندر جن پڇڻ لڳا ته ”چندرما جيڪا ڪارڻ آهي سا ڇا آهي؟“ سگريو چوڻ لڳو ته ”هي رامچندر جي! ٻڌو، پرٿوي جي ڇايا چندرما تي پوڻ ڪري انهي جي مرڪز ۾ ڪارڻ جا داغ ڏسڻ ۾ اچن ٿا.“ ڪو چوڻ لڳو ”نا! نا! چندرما کي جڏهن مهل راهوءَ ماريو ٿي، تنهن مهل جي مار جي ڌڪ جو شايد اهو ڪارو نشان آهي.“ ڪو چوڻ لڳو ته ”جڏهن مهل ودّاتا رتي يعني ڪامديو جي استري جو منهن ٿي بنايو، تنهن مهل چندرما جي هردي مان صفائي جو سار ڪڍي انجي منهن ۾ ملايو، سو شايد اهو ئي خالي رهيل ڇيد ڪاره ڏسڻ ۾ ٿو اچي.“ تڏهن پرڀو رامچندر جن چوڻ لڳا ته ”نا! ڀائي نا! اسين ائين ڪين سمجهداسون. ڪال ڪوٽ ڏالي زهر چندرما جو ڀاءُ آهي [سمندر جي ولوڙڻ وقت جيڪي ٻه رتن نڪتا ٻوا، تنمان ڪال ڪوٽ ڏالي زهر ۽ چندرما ٻڌ ٻوا] پنهنجي ڪرپي مدان اتهن ليڻ ڪري پريوءَ جن ڀائپي جو سنهنڌ ڏيکاريو آهي. سو شايد انيئت پيار جي ڪري ڪٺي ڪيس هردي ۾ ڏارڻ ڪيو ائس جڏهن هردي مان وش پرپون ڪرڻاون ڪرندي اسان وره کي استرين ۽ پرشن کي جلائي رهيون آهن.“ تڏهن هنومان هٿ جوڙي چوڻ لڳو ته ”هي ديا نڌ! چندرما اوهانجي شياما ڏيکاري رهيو آهي ڇاڪاڻ ته اوهانجو ورن ٻه شيام آهي.“ پرڀو جن هنومان جا اهي وچن ٻڌي ڏاڍا پرسن ٿيا ۽ ڪابي ڏکڻ دشا ڏي نهاري چوڻ لڳا ته ”هي وشٽ! الهي ٻاسي ڏس ته سهي ته ڪهڙي نه بادلن جي ڪرجنا پئي ٿئي ۽ وڄ پئي ڪنوي.“ تڏهن وشٽ چوڻ لڳو ته

سندس استري مدودري انهيءَ آڪاڙي
هئي. جنهن مهل راوڻ ۽ سندس
۾ گهڙيا، تنهن مهل چارڻ، ڪنر، گنڌرو اُنهيءَ اُستتي ڪرڻ
لڳا ۽ اپسرائون نچڻ لڳيون. نغارا ساز ۽ واڄٽ ڏاڍي آنند سان
وڄڻ لڳا. اهڙيءَ طرح سان اهو راوڻ اُنهيءَ وقت اهڙي ته آنند
۾ مگن آهي جو رامچندر جهڙو پرتاپي ۽ پربل شترو سر تي بيٺو
اٿس، تنهن هوندي به ڪيس اُنهيءَ وقت ڏري به چنتا نه آهي.
اهڙو جيڪو راوڻ، جو ديڏ بي ۾ اندر ڪان به ڪي دفعا وڌيڪ،
سو انهيءَ آڪاڙي ۾ سڪ ۾ ڳڻ لڳو.
هوڏانهن پڀو رامچندر جن سميرو پربت تي هڪڙيءَ مرگ ڇالا
تي سميا پيا آهن، ۽ مستڪ سندن سگريو جي گوڏي تي رکيل
آهي. ڏائي پاسي ڏنش ۽ ساڄي پاسي ٻاڻ رکيو اٿن ۽ وڀيشڻ ڪين
ڪجهه صلاح ڏيئي رهيو آهي. وڏڀاڳي ته انگد ۽ هنومان آهن،
جي پڀو جن جا چرڻ دٻائيندا هڪڙون هٿندا ۽ زور ڏيندا رهيا
آهن. ڀڳوان جي پٺيان لڪشمڻ هٿ ۾ ڏنش ٻاڻ کنيو ويرآسڻ
لڳايو ويٺو آهي. ڪهڙا نه اُهي وڏڀاڳي سنت آهن، جو اُهي انهيءَ
مٿي ورتن ڪيل درجو رات ڏينهن انيو چٽ ۾ ڏيائين ٿا.
تو ري وقت ڪانپوءِ پڀو رامچندر جن پورب دشا ۾ چندرما
ايرندو ڏسي سڀني کي چوڻ لڳا ته هنوقت ڪيڙو نه ڊر شينهن وانگر
پورب دشا روپي پربت جي گفا ۾ رهندڙ ۽ مدونمت اندڪار روپي
هاٿيءَ جو مستڪ ڏاريندڙ اُهو چندرما آڪاش ۾ وچڙي رهيو آهي. (جنهن
مهل شينهن هاٿيءَ جو مٿو ڦاڙيندو آهي تنهن مهل هاٿيءَ جي مٿي
موتي نڪرندا آهن، جنکي ڪ استريون پنهنجا پوشڻ ڪندي
آهن) انهيءَ طرح آڪاش ۾ جيڪي تارا آهن، سي گويا
چيل ريت پٺاندر انهيءَ اندڪار روپي هاٿيءَ جي مٿي مان نڪ

اهڙي رکي ڪري ڪر ڦوٽ ٻاندر ڪولاهل مچائي ڇڏيو، تنهن
مهل ته سڀ راڪشس روئي ڪوڪ ٻلي ڪي ڏسي، وڃي ٻرڻ
۾ لڳا. پڪ سمجهو ته جنهن مهل ٻاندرن جي ساري سينا ايندي،
تنهن مهل ڇا ٿيندو، تنهنجو خيال ئي ڏيو راوڻ! توهين پنهنجي
من ۾ ڪريو، ڇاڪاڻ ته توهين ڏکوان آهيو، سو توهين ئي
پنهنجي ٻڌي ڪر آڳي پنهنجو مطلب منجهائس حاصل ڪريو.
خيال ڪرڻ جي ڳالهه آهي ته جن هيڏي ساري سمنڊ تي پل
ٻڌي آهي، ڇا تنکي توهين منش ٿا سمجهو؟ هرگز نه! هاڻي
ڪرپا ڪري توهين هيئر پنهنجو ڪو دوت انهن ڏانهن موڪليو
ته انهنکي چڱي طرح سمجهائي اچي، تنهنکانپوءِ عزت سان ماتا
سيتا کي ڏولي ۾ چاڙهي وڃي شري رامچندر جن وٽ پهچائي
اچو. هي لنڪيش! جيڪڏهن توهين منهنجي اها صلاح مڃيندا
ته توهانجو پنهنجين پاسن کان يش ٿيندو."

راوڻ هنجا اهي وچن ٻڌي چوڻ لڳو ته "شاباس آهي تنهنجي
عقل کي! مون ڄاتو ته تو جهڙي شير دل کان موٽڪي ضرور
ڪا چڱي سهائيندي صلاح ملندي، پر نه هيئر پڪ ٿيو ته تون
اسان هنس ۾ ڪانگ آهين." ايترا ڪرو ڏي ٻول وڌن راوڻ
جا ٻڌي منتري چوڻ لڳو ته "هي پڀو! منهنجي چڱي صلاح
جن وقت توهانکي اهڙي خراب ڏسڻ ۾ ٿي اچي، جهڙي ڪنهن
ڪتي تي پيل منش کي جيڪو ڪا دوا خراب لڳي." راوڻ
هنجا اهي واڪيه ٻڌا اٿ ٻڌا ڪري پنهنجي ڪمرا ليو وڃو، سالگهي جي
وقت منڊ ڪري پنهنجي استري، مندوري سان ڪڏي هي پنهنجي
آکاڙي ۾ آيو. اهو آکاڙو ڪري سندر پروت تي اڏيل هو،
منهنجي سمنا اندر جي آکاڙي کان ٻه ڪرو دفعا وڏيڪ

انهيءَ آکاڙي مڌ وڌ ري استري سندس راوڻ ۽ هتي. جنهن مهل
ڪرڻ اُستتي اُنهنجي گنڌرو ڪنر، چارڻ، مهل تنهن ڪيڙيا، ۾
سان آنند ڏاڍي واڄٽ ۽ ساز نغارا لڳيون. نچڻ اپسرائون ۽ لڳا
آنند تہ اهڙي وقت اُنهيءَ راوڻ اهو سان طرح اهڙيءَ لڳا. وڃڻ
بيٺو تي سر شترو پربل ۽ پرتاپي جهڙو رامچندر جو آهي مگن ۾
آهي. نہ چنتا ۾ ڌري وقت اُنهيءَ ڪيس ۾ هوندي تنهن اٿس،
وڏيڪ، دفا ڪي ۾ ڪان اندر ۾ ديڪي جو راوڻ، جيڪو اهڙو
لڳو. ٻوڏڻ سکہ ۾ آکاڙي انهيءَ سو
چالا مرگ ڏکريءَ تي پربت سميرو رچندر رامچندر پريو هوڏانهن
رکيل تي گوڏي جي سگريو سندن مستڪ ۽ آهن، پيا سميا تي
ڪين وڀيشڻ ۽ اٿن رکيو ٻاڻ پاسي ساڄي ۽ ڌنش پاسي ڏائي آهي.
آهن، هنومان ۽ انگد تہ وڏياڳي آهي. رهيو ڏيئي صلاح ڪجهہ
رديا ڏيندا زور ۽ هٿندا مڪڙن دٻائيندا چرڻ جا جن پريوءَ جي
آسڻ ويرا ڪنيو ٻاڻ ڌنش ۾ هٿ لڪشمڻ پٺيان جي پڳوان آهن.
انهي آهي جو آهن، سنت وڏياڳي اُهي ڪهڙا آهي. ويٺو لڳايو
تا. ڏيائين ۾ چٽ انيو ڏينهن رات درجو ڪيل ورن مٿي
ڪي چندرما ۾ دشا پورب جن رامچندر پريو ڪانپوءِ وقت ٿوري
وانگ شينهن ندر نہ ڪيڙو هنوقت تہ لڳا چوڻ کي سيني ڏسي اپرند
روپ انڌڪار مدولمت ۽ رهندڙ ۾ گڦا جي پربت دشاروپي پورب
(جنه آهي. رهيو وچڙي ۾ آڪاش چندرما اُهو تہ ڏاريندڙ مستڪ جو هاٿيءَ
مل مٿي جي هاٿيءَ مهل تنهن آدي وڌيندو ڦاڙيندو مٿو جو هاٿيءَ شينهن مهل
پي ڪند پوشڻ پنهنجا استريون ڪ جنکي آهن، نڪرندا موتي
م گويا سي آهن، تارا جيڪي ۾ آڪاش طرح انهيءَ آهن)
ڏ مان مٿي جي هاٿيءَ روپي انڌڪار انهيءَ پٿاندر ريت چيل

الهيءَ رکي ڪري ڪر ڦوٽ باندرڪوالن مچائي ڇڏيو، تنهن مهل ته سڀ راڪشس روڄ ڪوڪ ڪري ڊڪي، وڃي ڀڄڻ لڳا. پڪ سمجهو ته جنهن مهل باندرن جي ساري سنا ايندي، تنهن مهل ڇا ڪندو، تنهنجو حال ڇا ٿيندو. راوڻ! توهين پنهنجي من ۾ ڪريو، ڇاڪاڻ ته توهين پڌوان آهيو، سو توهين ئي پنهنجي پڌي ڪر آڪي پنهنجو مطلب سمجهائڻ داخل ڪريو. خيال ڪرڻ جي ڳالهه آهي ته جن هيڏي ساري سمنڊ تي پل ٻڌي آهي، ڇا تنهنجي توهين منش ٿا سمجهو؟ هرگز نه! مالڪي ڪرپا ڪري توهين هيٺر پنهنجو ڪو دوت اهڙو ڏاهو موڪليو ته انهيءَ چڱي طرح سمجهائي اچي، تنهنڪري عزت سان ماتا سيتا کي ڏئي ڇڏيو ۽ وڃي شري رامچندر جن وٽ پهچائي اچو، جي لنڪيش! جيڪڏهن توهين منهنجي اها صلاح مڃيندا ته توهانجو پنهين پاسن کان يش ٿيندو."

راوڻ منجا اهي وچن ٻڌي ڇوڪري لڳو ته "شاباس آهي تنهنجي عقل کي! مون ڀانيو ته تو جهڙي شير دل کان مونکي ضرور ڪا چڱي سهائيندي صلاح ملندي، پر نه، هيٺر پڪ ٿيم ته تون اسان منش ۾ ڪالڪ آهين." ايترو ڪري ڊپرل وڃي راوڻ جا پڌي منتري ڇوڪري لڳو ته "هي پريو! منهنجي چڱي صلاح هن وقت توهانکي اهڙي خراب ڏسڻ ۾ ٿي اچي، جهڙي ڪنهن ڪني تي پيل منش کي جيڪر ڪا دوا خراب لڳي." راوڻ منجا اهي واڪيه پڌا اٿ پڌا ڪري پنهنجي گهر هليو ويو، سالنجهي جي وقت متڙ ڪري پنهنجي استري، مندودري سان گڏ جي پنهنجي [illegible] ۾ آيو. اهو آکاڙو ڪري سندر پروت تي اڏيل هو، سو پيا اندر جي آکاڙي کان به ڪروڙ دفعا وڌ ڪ

ھئي. جنھن مھل راوڻ ۽ سندس استري مندوري انھيءَ آکاڙي ۾ گھڙيا، تنھن مھل چارڻ، ڪنر، گنڌرو اُنھن جي اُستتي ڪرڻ لڳا ۽ اپسرائون نچڻ لڳيون. نغارا ساز ۽ واڄٽ ڏاڍي آنند سان وڄڻ لڳا. اھڙيءَ طرح سان اھو راوڻ اُنھيءَ وقت اھڙي تہ آنند ۾ مگن آھي جو رامچندر جھڙو پرتاپي ۽ پربل شترو سر تي بيٺو اٿس، تنھن ھوندي بہ کيس اُنھيءَ وقت ذري بہ چنتا نہ آھي. اھڙو جيڪو راوڻ، جو دنيا ۾ اندر ڪان بہ ڪي دفعا وڌيڪ، سو انھيءَ آکاڙي ۾ سک ڀوڳڻ لڳو.

ھوڏانھن پڀو رامچندر جن سميرو پربت تي ھڪڙيءَ مرگ ڇالا تي سميا پيا آھن، ۽ مستڪ سندن سگريو جي گوڏي تي رکيل آھي. ڏائي پاسي ڌنش ۽ ساڄي پاسي ٻاڻ رکيو اٿن ۽ وڀيشڻ کين ڪجھہ صلاح ڏيئي رھيو آھي. وڏڀاڳي تہ انگد ۽ ھنومان آھن، جي پڀوءَ جن جا چرڻ دٻائيندا ھٿن ۽ زور ڏيندا رھيا آھن. ڀڳوان جي پٺيان لڪشمڻ ھٿ ۾ ڌنش ٻاڻ کنيو وير آسڻ لڳايو ويٺو آھي. ڪھڙا نہ آھي وڏڀاڳي سنت آھن، جو اُھي انھي مٺي ورن ڪيل درجو رات ڏينھن انيڪ چت ۾ ڌيائين ٿا.

ٿوري وقت کانپوءِ پڀو رامچندر جن پورب دشا ۾ چندرما کي اڀرندو ڏسي سيني کي چوڻ لڳا تہ ھنوقت ڪھڙو نہ نڊر شينھن وانگر پورب دشا روپي پربت جي گفا ۾ رھندڙ ۽ مدونمت انڌڪار روپي ھاٿيءَ جو مستڪ ڦاڙيندڙ اُھو چندرما آڪاش ۾ وچڙي رھيو آھي. (جنھن مھل شينھن ھاٿيءَ جو مٿو ڦاڙيندو آھي تنھن مھل ھاٿيءَ جي مٿي مان موتي نڪرندا آھن، جنکي ڪ استريون پنھنجا ڀوشڻ ڪنديون آھن) انھيءَ طرح آڪاش ۾ جيڪي تارا آھن، سي گويا مٿي چيل ريت پٺاندر انھيءَ انڌڪار روپي ھاٿيءَ جي مٿي مان نڪتل

الهي رکي ڪڙي ڪر توت ٻالد و ڪوا ل مچائي ڇڏيو، تنهن
مهل ڌ سڀ راڪشس روئي ڪوا، ٻلي کي ڏسي، وڃي لڪي
رهيا. پڪ سمجهو ته جنهن مهل ٻالدرن جي ساري سنڌ ايندي،
تنهن مهل ٻا ليندو، تنهنجو خيال هي ڏير راوڻ! توهين پنهنجي
من ۾ ڪريو، ٻاڪاڻ ته توهين ٻڌوان آهيو، سو توهين ئي
پنهنجي ٻڌي ڪر آڻي پنهنجو مطلب منهنجا نفس داخل ڪريو،
خيال ڪرڻ جي ڳالهه آهي ته جن هيڏي ساري سمنڊ تي پل
ٻڌي آهي، ٻا تنکي توهين منش ٿا سمجهو؟ هرگز نه! هاٿي
ڪرپا ڪري توهين هيٺر پنهنجو ڪو دوت الهن ڏاهن موڪليو
ته الهنکي ڪهڙي طرح سمجهائي اچي، سمجهائيو، عورت سان ماتا
سيتا کي ڏولي ۾ ڏاڙهي وڃي شري رامچندر جن وٽ پهچائي
اچو، هي لنڪيش! جيڪڏهن توهين منهنجي اها صلاح مڃيندا
ته توهانجو پنهنجي پاسن ڪان پنس ٿيندو."

راوڻ سندا اهي وچن ٻڌي ڪاوڙ اڪيو ۽ "شاباس آهي تنهنجي
عقل کي! موان ڀائجو ته تو جهڙي شهر دل ڪان مولائي ضرور
[illegible]

[illegible]

نہ آهي تہ مطلب ڇا؟ جيڪڏهن توهانکي ڪو ڊپ هجي، تہ
اسين اُنهجو ڪو بيو اُپاءُ ڪريون، ۽ جي نہ، تہ باندر، رڇ ۽ منشيہ
تہ اسانجو کاڄ آهن رڳي سندن اچڻ جي دير آهي. پوءِ تہ پڪ
سمجهجو تہ اسانجي، دوم روپي اگنيءَ ۾ ڪال پڪوان پاڻهي
اُنهنجون آهوتيون ڏيندو."

انهن منترين جي اها ڳالهہ ٻڌي پرهست نالي وارو هڪڙو
وڏو منتري باادب اُٿي راوڻ کي چوڻ لڳو تہ "هي پريو! مٿان
کي انهن ڪندا آهيو، انهيءَ ۾ توهانجو ڀلو نہ ٿيندو. آءٌ سمجهانٿو
تہ انهن منترين جي ٻہ ڪا اچي ٻڌ ڪٿي آهي، جو هو توهانکي
اهڙيون اڻ لڳيون صلاحون ٿا ڏين. ڀلا! انهن کان پڇو تہ لڙائيءَ
۾ نسبت ڪهڙو نہ ڏکار ۽ حقارت وچون چون ٿا تہ ڏون!
باندر تہ اسانجو کاڄ آهن' پرنتو هي لنڪا پٽي! جنهن مهل رڳي
هڪڙي باندر سڄي لنڪا جلائي ڇڏي هئي ۽ خوب هاهاڪار شبد
مچي ويو هو ۽ گرڀ وارين استرين جا خوف کان گرڀ ڪري
پيا هوا ۽ ماتائون پنهنجن ٻالڪن کي رئندو پينگهي ۾ ڇڏي
هليون ويون هيون ۽ زال مڙس کي، ڀاءُ ڀيڻ کي، پيءُ پٽ
کي انهيءَ آفت ۾ اڪيلو ڇڏي ويا هوا، تڏهن ٻڌايو تہ اوهانجا
پهلوان راڪشس اهي منتري (جنهجوڪ باندر کاڄ آهن) ڪيڏانهن
ويا هوا؟ اُن مهل انهنجو پيٽ ڀريل هو ڇا؟ يا ڊپ کان ٻاهر
نٿي نڪتا؟ اُنهيءَ مهل تہ مڙسن جون وايون ئي بند ٿي ويئون
هيون، ۽ هينئر ويٺا آهن ڪوڙيون ٻٽاڪون هڻڻ. هي راوڻ!
شڪ جي چوڻ موجب پاڻکي اجهو ئي معلوم ٿيو آهي تہ اهو
جيڪو باندر پاڙوٽ آيو هو، سو ٻين باندرن ۾ نسبت هرڪنهن
ڳالهہ ۾ ڪانئن سؤ ڀان نوانوي ويسوا گهٽ هو. پوءِ جنهن مهل

مهل سيني باندرن کي حڪم ڏنائون ته خوب ڦل ڦول چٽي کائو."
باندر اها آگيا ٻڌي ڏاڍي خوشيءَ سان لنڪا جي بن ۾ هيڏي
هوڏي ڦرڻ ۽ ڦل ڦول کائڻ لڳا. جتي جتي انهن کي ڪي
راڪشس مليا ٿي، اُتي اُتي ڏندن ۽ ننهن سان اُنهنجا نڪ ۽
ڪن ڪپي کين راوڻ ڏي روانو ڪيائون ٿي. جڏهن مهل اهي
راڪشس پنهنجا نڪ ۽ ڪن ڪپائي راوڻ جي ڪچهريءَ ۾ آيا،
تڏهن مهل چوڌاري ڏاڍو ڪولاهل مچي ويو.

رامچندر جو سئنا سميت سمند جي پار اچڻ جو ٻڌي راوڻ
اڳ ته گهٻرائجي ويو، جو انهيءَ سببان ڏهني مکن سان چوڻ
لڳو ته "ڇا ندين جي ايشور سمند ۾ هنکي رستو ڏنو." (راوڻ
کي جيتوڻيڪ ڏهه مکه هوا تڏهين به ڳالهائيندو فقط هڪڙي مکه
سان هو، ڇاڪاڻ ته کيس ڪنهن رشيءَ جو سراپ ڏنل هو، ته
جڏهن تون ڏهن ئي مکن سان ڳالهائيندين، تڏهين تون پنهنجي
موت جي تلوار سر تي سمجهجانء) نيٺ راوڻ پنهنجي من کي
جهن تهن آٿت ڏيئي کلندو پنهنجي گهر آيو. اوڏيءَ مهل مندودري،
راوڻ جي استري، جنهنکي اڳيئي سڌ ملي هئي ته باندري سئنا
اچي پهتي آهي، سا پنهنجو مستڪ راوڻ جي چرڻن تي رکي،
اکين مان لڙڪ ڳاڙيندي، جپ وچون راوڻ کي چوڻ لڳي
ته "هي ناٿ! دستور آهي ته وير انهيءَ سان رکجو، جو پاڻسان
برابر هجي، يا جنهنکي ٻل ٻڌيءَ سان جيتي سگهجي؛ پرنتو سچ
پڇو ته توهان ۽ رام جي وچ ايترو تفاوت آهي، جيترو ڪ ڏئي
۽ سورج جي وچ. جنهن انهيءَ ڪرتاڪر ايشور مها ٻلوان مڌو
۽ ڪئٽڀ دئيت ماريا ۽ مها ٻلوان دتيءَ جا پٽر هرڻيه ڪشپ
ماريا ۽ جنهن راجا ٻليءَ کي ٻڌو ۽ سهسر ٻاهوءَ کي ماريو، اهو اهوئي ايشور،

ڇڙي ئي پياري وستو ڪاٻه ڪانهي، ۽ انهيءَ تي راميشور لنگ
رکي چوڻ لڳا ته "جو منش شنڪر سان وير رکندو، تنهن تي،
جيتوڻيڪ منهنجو داس ئي ڇو نه هوندو، ته به منهنجي ڪائي ڪرپا
نه ٿيندي. جو منش ڪامنائن ۽ اڇائن کان رهت ٿي شنڪر
جي پوڄا ڪندو، سو هن جنم مرڻ جي دک کان ڇٽي موڪش
کي پائيندو." اهڙيءَ طرح سان اتي شنڪر جي ستاپنا ڪري
پرڀو جن نيل ۽ نل ٻانڊرن جي ٺاهيل پل ڄاڻڻ لڳا.

مهاديو چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! جي پٿر پاڻ ٻڏن ۽
ٻين کي ٻوڙين، سي هن وقت ڪاٺ وانگر سمنڊ تي تري
پيئي رهيا آهن. سو اها مهما نڪا ڪا آهي سمنڊ جي نه ڪو
ڪو اهو اوڳڻ آهي پٿرن جو ۽ نڪا ڪا اها آهي ڪرتي ٻانڊرن
جي. اهو ڪيول انهيءَ رامچندر جو ئي پرتاپ آهي، جنهن جي
ڪرپا درشٽيءَ سان هي پٿر سمنڊ ۾ تري رهيا آهن. هي پاروتي!
اهڙي ڪرڻا مئي پرڀو رامچندر کي ڇڏي، جو ٻئي جو آسرو
ڪري ٿو سو اهڙو ئي مورکه آهي، جهڙو ڪ پياس ۾ پيڙت ماڻهو
گنگا جي ڪناري تي ويٺي هوندي به کوهه کوٽي پاڻيءَ
لاءِ ڏاڍو ڏکياري."

پرڀو رامچندر جن انهن جي اهڙي پڪي ٺهيل پل ڏسي
بلڪل پرسن ۽ آنندت ٿيا. تڏهن سڄيءَ سينا کي حڪم ڪيائون
ته هاڻي هن خطري پار لنگهي وڃو. انهن جي سينا ايتري قدر
مهاڀاري هئي، جو انهن جو بيان ڪرڻ ئي ورٿا آهي. اهڙيءَ طرح
سان ڪي انهيءَ پل تان ڪي آڪاش مارگ تان ۽ ڪي سمنڊ
جي جل جي جيون تي سوار ٿيندا اچي پار پهتا. جڏهن مهل پرڀو
رامچندر جن ساري سينا سان پرين پر اچي ڏيرو ڪيو، تنهن

لنڪا ڪانڊ

سمنڊر جا اهي وچن ٻڌي پڀو رامچندر جن جامونت کي
چوڻ لڳا تہ ”هي منتري! ڪهڙو سبب آهي، جو اڳيا تاءِ سمنڊر
تي پل ٻڌڻ ۾ نٿي اچي؟“ جامونت چوڻ لڳو تہ ”هي پڀو!
اوهانجو ناءُ ئي هڪ اهڙي تہ پڪي پل آهي، جو انسان جيڪو
سنسار روپي مها ساگر ۾ لنگهي وڃنثا. هي ديين دَيالو! اوهانجي
پرتاپ اڳيئي سچي پچي سمنڊ کي سڪائي ڇڏيو هو، پرنتو لنڪا
جي استرين جي روئڻ ڪري سندن اکين مان جيڪو پاڻي
نڪتو، تنهن وري هڪواري سمنڊ کي پري ڇڏيو.“ جامونت
ايترا وچن چوندو، پڀو جن جي چرڻن تي مستڪ نمائيندو نل
۽ نيل ٻنهي ڀائرن کي سڏي چوڻ لڳو تہ ”هي وير باندرو!
پڀو جن جو پرتاپ هرديءَ ۾ سمرڻ ڪندا سمنڊر جي مٿان
پل کي ٺاهيو. پڀو جن جي ديا سان توهان کي ڪنهن بہ قسم
جي تڪليف نہ رسندي.“ تنهنڪانپوءِ سڀني باندرن کي سڏ
ڪري چياءِ تہ ”هي باندرو! هنوقت هوشياريءَ سان پڀو جن ج
ڏيان ڪندا جتان ڪٿان ورڪش ۽ پٿر ۽ پربت آڻي هتي ڪ
ڪريو.“

ايتري ڳالهہ ٻڌندي شرط باندر ۽ رڇ ”ها ها، هوهو،“ اهي شبد ڪن
ڏاڍيءَ خوشيءَ سان نل ۽ نيل کي پل جو سامان آڻي موجود ڪري ڏ
لڳا. اهڙيءَ طرح انهن باندرن جي سندر رچنا ڏسي پڀو رامچندر جن ڪ
چوڻ لڳا تہ ”هي استان ڏاڍو سندر ۽ رمڻيڪ آهي. اِهيءَ ڪ
مان اِهيءَ استان تي شنڪر جي ستاپنا ڪندس.“ سو ڇا
جو پنهنجا ڳيٺا باندري دوت موڪلي؛ انيڪ شريشٽ رشي
گهرائي، اتي شنڪر جي ستاپنا ڪري چياءِ تہ ”مونکي ش

اهي پرڀو رامچندر جن جي شرڌا پيو، جن ڪيس شرڻاڳت ڏسي
اپڻي ڪري ڇڏي.

ڪيترن ڏينهن کانپوءِ جڏهن سمندر رستو نه ڏنو تڏهن
پرڀو جن ڪروڌ ۾ پوءِ پنهنجو اکنيءَ باڻ ڌنش تي چاڙهي
چوڻ لڳا ته "اي سمندر! توکي جو هيتر ڌيرج ايمان ٿيو آهي
سو اڄ تنهنجو ايمان ڪري ڀسم ساڙي لاهيندس." اهي وچن
رامچندر جن جا جڏهن سمندر ٻڌا تڏهن ته ڊپ ۾ وياڪل ٿي
منش روپ ڌاري، پيا پوڪر پيتا ٻڌائڻ ڪري، اهي پرڀو جن جي
شرڻ پيو، ۽ هٿ جوڙي آستي ڪرڻ لڳو" ته هي ڏين ديالو!
توهان شروع کان ئي اهل جل سميت تهون جي اوستا ۾
رهي آهي، سو پيا مان ڪيئن تو توهانجي دلي مطلب کي سڄي
ڪري سگهان؟" اهڙيءَ طرح واڙون وار پرڻام ڪندي سمندر
پنهنجو ڏوهه پرڀو جن کان بخشائڻ لڳو، ۽ چوڻ لڳو ته "هي
ڪرپالو! هي جيڪو اکنيءَ باڻ توهان هٿن چاڙهيو آهي، سو
ڪرپا ڪري دکشڻ دشا ۾ ڪنهن ديش آهي، جنهن ۾ اهڙا
مها پاپي جيو آهن، جو اهي موتکي ڏاڍو ستائين ٿا، انهن کي
ڏٺو. باقي رهي رستي ڏيڻ جي ڳالهه، سو جيڪڏهن پاڻ مان
رستو اوهانکي ڪيڏي ڏيندس، ته اوهانجي سرشتيءَ جو قانون
ڀڄي پوندو. هان! باقي ڪري صلاح آهي ته اوهانجي سينا ۾
ڪڙا ٻه ۽ نيل نالي ٻه باندر آهن جنکي رشين کان ور مليل
ڪري انا مانت آهي ته ڪابه شيءِ جيڪڏهن آهي سمندر ۾
اڇلائيندا ته اها مٿان پيئي ترندي. انهيءَ ڪري انهن باندرن
کان پرڀوءَ جا وڏا وڏا پربت سمندر ۾ اڇلايو اهڙيءَ طرح، جو
ڪري وڏي پل ٿي پوندي، پوءِ مان به پنهنجي توهانکي ڪيتري
قدر مدد ڏيئي سگهندس.

لشڪر رهي ٿو. اهي يوٿ پٽي اهڙا ٻلوان آهن، جو ڪڙو ڪڙو
توهان سان برابري ڪري ۽ مٽ پئي سگهيٿو. سئنا جي ايتري
بيشمار هئڻ سان به رامچندر جن جو اهڙو ته پورو بندوبست
هو، جو هڪڙو لشڪر جو سپاهي مست ڏسڻ ۾ ٿي آيو. ڪي
آڪاش ۾ پئي اُڏامڻا، ته ڪي پرٿويءَ تي پئي وڙهيا، ۽ ڪن جي
هٿن ۾ پربت هوا، ته ڪن جي هٿن ۾ ورکش. ۽ اهڙو ته مها ڀيانڪ
ڪرڪٽ شبد ڪڍي مچايو هوائون جو گويا پرٿوي ۽ آڪاش
پئي گجي رهيا آهن. هاڻي ٻڌو جن سڄيءَ سئنا سان هٿ اچڻ
لاءِ پڻ تيار آهن، پر ايترو جو سمندر اچا رستو نٿو ڏئين، جنهنڪيئي
اهيءَ ڪم واسطي وينتي ڪري رهيا آهن. هي دشانن راوڻ!
توهين جيڪڏهن منهنجي هڪ عمدي صلاح مڃو، ته هئن ڪريو،
جو سيتا کي رٿ ۾ چاڙهي، ڪجهه ڀيٽا يوگ پاڻ سان ڀيٽ ڪڍي
وڃي پريو جن جي شرڻ وٺو، ته پڪ اٿم ته هو جيئوڻيڪ توهانجي
ڪيترو به ڪڍي اپراڌ هوندو ته به توهانتي ضرور ڪميا ڪندو."

اهي وچن اچا شڪ جا راوڻ ٻڌائي مس [جيئوڻيڪ رامچندر
جي سئنا جي تعداد ۽ سندس پوري جوڙجڪ جو ٻڌي سندس
دل ڏپ کان ڪاچي ويٺي هئي] ته به يڪدم چوڻ لڳو ته "اي
دشٽ ٻڌي! تنهنجي ڳالهه، ٿري وڃ منهنجي منهن تان.
اهو تنهنجو رام اهڙو ته بهادر آهي، جو اچا رگهو ويشڻ جي صلاح سان
سمندر کان رستو ويٺو پني. بس، بس، جتي ويشڻ جهڙا ڪاتر
صلاح ڪار هوندا، اتي جيت پنهنجو پير ڪڏهن به نٿي پائي سگهي."
ائين چئي شڪ کي اهڙي ته ڪڍي لت هنيائين، جو هو ويچارو
بيهوش ٿي ڪري پيو. ڪجهه وقت ڪانپوءِ سجاڳ ٿيڻ سان
ڏپ ۾ اٿي ڀڳو ته متان ٻي به نه لت لڳيم. لنڪا مان نڪري

انهيءَ ڏسي ٻاندر مٿن مڪون اُلارڻ لڳا. پر لڪشمڻ جنهن
مهل انهن راڪشسن جي اها حالت ڏٺي، تنهن مهل ٻاندرن کي
پاسي ڪري هن ڪرڻا جا وچن مکر مان ڪڍڻ لڳو تہ "هي
ٻاندرو! مٿن کي ڪنهن راوڻ جي موڪليل دوت کي
ماريندا ڇڏيو. انهيءَ تہ خوشيءَ سان ڇڏي ڏيو، تہ پاڻ اسانجي
سينا جي جاچ ڪري وڃن، ۽ وڃي راوڻ کي اسانجي لشڪر جو
تعداد ۽ جوڙجڪ ٻڌائين." ٻاندرن لڪشمڻ جي آکيا ٻڌي ٻنهي
راڪشسن کي ڇڏي ڏنو. جي لڪشمڻ کي سندن جان جو
بچائيندڙ ڏسي کيس آشيرواد ڪندا لنڪا ڏي روانا ٿيا.

اهي راڪشس جنهن مهل راوڻ جي ڪچهريءَ ۾ وڃي پهتا،
تنهن مهل راوڻ منجهائن ڪري کان پڇڻ لڳو تہ "هي شڪا!
ٻڌاءِ تہ انهن ڪيڏين جو حال ڪهڙو آهي، سندن سينا جو جوڙجڪ
ڪهڙي آهي ۽ سمندر جي ڪپ تي ويهي ڇا ڪري رهيا آهن؟
هي شڪا! موٽڪي اها خاطري آهي تہ تون اتي ويو هئين، جو
سارو احوال هڪ لحظي ۾ سمجهي ويندو آهين. هي شڪا! ڏاڍي
سارو ورتانت جنهن جو تنهن موجب ڪري ٻڌاءِ." شڪ هٿ
جوڙي چوڻ لڳو تہ "هي ڪرپالو! جنهن صورت ۾ توهان موٽڪان
سربستو سچو احوال پڇيو آهي، تنهن صورت ۾ اوهين امنڪار کي
ڇڏي نشڪپٽ ٿي دل لائي اها عرضي کي ٻڌڻ ڪندڙ ڪنا
موٽڪان ٻڌي وٺو. رامچندر جن جي سينا جو وستار ڪرڻ اوڻو
آهي، جيڪو سمندر جي لهرن جو تعداد ڪڍڻ. انهي ڪري
مان انهيءَ پوري ليکو ٻڌائي نٿو سگهان، پر ايترو سو ضرور چوندو
الو تہ انهن جا ٻوٽ پٽي (لشڪر جا مهندار) ڇ پدم آهن ۽ انهن
پدم تہ ڪڙي ٻوٽ پٽي جي هٿ هيٺ ڪئين ڪروڙ

توهان مون کي انهيءَ بنسبت پڇيو آهي، تنهن صورت ۾ اوهان کي
پنهنجي الپ بُڌيءَ آهر ورندي ڏيڻ بلڪل واجب ٿو ڄاڻان.
منهنجي نظر ۾ ائين ٿو اچي ته سمنڊ نيٺ اوهان جو گوتر گرو
آهي، تنهنڪري ڪجهه وينتي ڪبي، ته پڪ آهي ته هو
ضرور ڪو نه ڪو رستو پاڻهان لنگهڻ لاءِ ڏيندو."

اِها لڪشمڻ اِها ڳالهه ٻُڌي ئي مس، ته يڪدم ڪروڌ ۾
اکيون ڳاڙهيون ڪري ادب سان چوڻ لڳو ته "هي مهاراج!
هنوقت وڀيشڻ جي صلاح اپمان ڪرائيندڙ آهي؛ ڇاڪاڻ ته جنهن
مهل راوڻ اها ڳالهه ٻڌندو ته اسان سمنڊ کان وينتي ڪري
رستو گهريو آهي، تنهن مهل هو چوندو ته دشمن جنهنسان مونکي
وڙهڻو آهي، سو اهڙو ته آهي جو سمنڊ کان هٿ جوڙي ويٺو
رستو ڏني." اها ڳالهه ٻڌي پرڀو جن چوڻ لڳا ته "هي پيارا ڀاءُ!
جيتوڻيڪ تنهنجي اها صلاح بهادريءَ ڏانهن ڏکي لائق واري آهي،
تنهن هوندي به اها سچي اُپرائي سان ڀريل آهي. تون پنهنجي
من ۾ اهو خيال ڪري ڏس ته جنهن صورت ۾ سمنڊ اسانجو
گوتر گرو آهي، تنهن صورت ۾ اسين ڪيس يڪدم بنا اپ
ڪين ڪنهن به سيکت ڏيڻ جو سعيو ڪريون؟ هان! هڪڙي
ڳالهه آهي ته جيڪڏهن سمنڊ وڀيشڻ جي صلاح سان نه سمجهي
ته پوءِ پُٺ پيش مونکي تنهنجو رايو وٺڻو پوندو." اهڙيءَ طرح
پنهنجي من ۾ خيال ڪري پرڀو جن ڏڀن جو آسن ڪناري
وڇائي ويهي سمنڊ جي اُستتي ڪرڻ لڳا. انهيءَ وقت راوڻ
کان موڪليل ٻه راڪشس باندرن جي روپ ۾ جاسوس
طور اچي پرڀو جن جي سينا ۾ اُنجا ڪرتب ڏسڻ لڳا. ۽ ا
کپتي باندرن جو ڳجهه رکي نه سگهيو ۽ اُهي راڪشس ٿي

"هي ويرا جنهن پرڀوءَ جي ديا گهرندي آهي، سو ڪٺي ڪهڙو ۽ ليڪو يا پاپي هوندو آهي، تڏهن ۽ اهو اتر ڪٿي ڪي پاڻي سگهندو آهي. مون کي اهڙو شڪ ڪري، جپ يا يگيه ڪونه ڪيو آهي، جنهنجو جيڪر مان ڏاڍي نخر سان ورلن ڪريان. پر هاڻو ڪري ڳالهه آهي، جو مون راوڻ پنهنجي پياري پاڻ کي سندس ڀاءُ ۽ ڪُل چاهيندڙ رستو ٻڌايو ۽ انهن جهڙو ماڻس، تہ اهنڪار ڇڏي تون اماڪ پرڀوءَ جن جي وچ شروط وٺ، جاڪاڻ تہ اها خاطري مير تہ پرڀوءَ جن، جي ديا جا ساگر آهن سي ڪرپالو شرڻاڳت کي لشچي اجهو ڏيندا. تنهنڪانسواءِ مون پنهنجي پتا پلستيہ رشيءَ کان بہ انهن ٻڌو هو تہ ترپتا يگ ۽ پرڀوءَ جن پاڻ منشيہ روپ ڌاري رگهوونش ڪُل ۾ اوتار وٺندا، جي ايشور جو درشن جو ڪرڻ جنهن جي ڳڻ گيان پڇڻ کان پوءِ بہ مشڪل ملي سگهي ٿو، سو جڏهن موکي ترپتا يگ ۾ سندس شرط وٺڻ سان سڀڳيئي ملي، وچي تہ پوءِ آءٌ ڪهڙن دن شريرڪي ناسوٽ چاڻي، تن من سان پرڀوءَ جن جو پڪيءَ سان ڏيان ڪريان؟" اهي وچن جنهن مهل لڪشمڻ ٻڌا، تڏهن مهل وشش ڪسي ڏاڍي سڪ سان پاڪر پاڻا.

اهڙيءَ طرح سان ايڪ پرڀوءَ روپي ڪٿائون ڪندي پرڀوءَ رامچندر جن وشش کي چوڻ لڳا تہ "هي لنڪيش! تون بہ لسيٹ راوڻ جو ڀاءُ آهين، سو تون بہ نسرور ليڪي ديا ۾ ڀرو هوندين. هاڻي موکي ٻڌاءِ تہ هن جو اڳهاڙ سمندر، تنهن تان پالڪي ڪهڙي طرح پار لنگهڻ کپي؟" وشش چوڻ لڳو تہ "هي پرڀوءَ! اوهين سرو گيہ آهيو، پوءِ تنهن هوندي بہ جو توهين موکان ڏا صلاح پڇو، اها ڳالهہ تہ موکي ڏاڍي عجيب ڏسڻ ۾ ٿي اچي. پر هي ديالو! جنهن صورت ۾

پنهنجو اجهو ڏيو.“ اهڙي طرح انيڪ ڪرتا ڀڳت وچن چوندو وسشٽ مهاراج جن جي چرڻن تي ڪرڻ لڳو. مهاراج جن ٻه ڏاڍي سڪ سان سندس مستڪ مٿي ڪڍي ڪيس پنهنجي هردي سان لڳائي چوڻ لڳا ته ”ڏي وسشٽ! مان تو تي اڻيتت پرسن ٿيو آهيان، گهر جيڪو ور گهرڻو هجيئي.“ وسشٽ چوڻ لڳو ته ”هي ديويش! مان هن کان وڌيڪ ٻيو ڪهڙو ور گهران؟ ڀلا جنهن ست، چت، آنند پرماتما جو درشن يوگي ٻه مس پراپت ڪري ٿا سگهن، تنهنجو ساکيات درشن اڄ مان پنهنجن نيترن سان ڪري رهيو آهيان. هي پڀو! دنيا ۾ ٻيو ڪهڙو اهڙو مون جهڙو ڀاڳيوان هوندو، جنهن هنوقت مون جهڙو آنند دائڪ درشن پاتو هوندو؟ تنهن هوندي به جي مونکي ور ڏيڻ جي اڇا ڪريو، ته مونکي اهوئي ور ڏيو ته اوهانجي اٽل ڀڳتي مون ۾ پرويش ڪري.“

اوڏهي مهل پڀو رامچندر جن سگريو ۽ ٻين باندرن کي چوڻ لڳا ته ”هنوقت مان وسشٽ کي لنڪا جو راجا ٿاڦيان ٿو.“ ائين چئي پڀو جن وسشٽ کي راڄ تلڪ ڏنو. اُنکي راڄ تلڪ ڏنل ڏسي لڪشمڻ کانئس پڇڻ لڳو ته ”هي لنڪيش! سنسار ۾ ماڻهو گهڻو ڪري هميشه چڱي صحبت مان چڱو ڦل پائيندو آهي؛ پر تون جو راڪشسن جي ڪل ۾ جنم وٺندڙ ۽ ساڻن گڏ رهندڙ تنهنکي جو اها ٻڌي آئي، سو اها هڪڙي ڏاڍي اچرج جي ڳالهه آهي. هي وسشٽ! ڪرپا ڪري مونکي اها سربستي ڪٿا ڪري ٻڌاءِ ته تو اهڙو ڪهڙو جپ تپ ڪيو آهي، جنهنجي ڪري سان پرهلاد ڀڳت وانگر راڪشسن جي ڪل ۾ جنم وٺندڙ ٿي، اهڙيءَ اُتم گتيءَ کي پاتو آهي.“ وسشٽ هٿ جوڙي چوڻ لڳو ته

ڪمري مان نڪري ڀرت رامچندر جي شرط واڻ لاءِ روانو ٿيو.

رستي ۾ وشسٽ کي اهو خيال پيدا ٿيو تہ ڇا، مون جهڙي مت هيڻ راڪشس کي ڀرت جي قبول ڪندا؟ آها! مان اها ڳالهہ ڪهڙي نہ ٿي سمجهندس جنهن محل مان ڀرت رامچندر جن جو ساکيات مون سٿول ليترن سان درشن وڃي ڪندس."

جنهن محل وشسٽ آڪاش مارگ مان اڌامندو پهتي آيو، تنهن محل وارن اهو خيال ڪيو تہ شايد ڪو راڪشس ٿو اچي. لڪشمڻ چوڻ لڳو تہ "هي جگديش! مونکي جيڪڏهن آگيا ملي تہ مان ديکو جو هيٺر اهي راڪشس کي ٻاڻ هڻي جهرڪيءَ جهڙي ڇڏيان." رامچندر چوڻ لڳو تہ "هي پيارا لڪشمڻ! معان ڪي تڪڙو ٿيندو آهين، ڏسجي تہ هو ايندڙ راڪشس ٻالڪان ڪهڙو ٿو ورتاءُ ڪري. اهو ڏسي پوءِ ٻاڻ اُن موافق ساڻس هلت ڪندا سون." اڃان مون ٻالڪو اهائي ڳالهہ ڪئي ڪئي، تہ وشسٽ اهي مهاراج جن جي چرڻن تي پيو ۽ ڀرت سان گڏ گڏ ٿيندو ۽ ليترن ۾ جل آڻيندو ڀرت جن کي مٺي واڻيءَ سان چوڻ لڳو تہ "هي ست، چت، آنند! ڪهت ڪهت وياپڪ پرماتما! مون جهڙو پاپي ۽ اڌم جيو هن سنسار ۾ ڪو ورلو هوندو، هي ديناناٿ! ڪرپا ڪري مونکي پنهنجي شرڻ جو اهو ڏيو، نہ تہ هي سنسار روپي ڀوت مونکي ڪڙي ڪن ۾ نشت ڪري ڇڏيندو. هي ڪرپا ساگرا مان اڳڪا جي ڀيءَ دشائن راوڻ جو لنڊو پاڻ آهيان، جنهنکي مون ڪيتري قدر وير سان سمجهايو پر اها منهنجي اسيحت هنکي ڪارگر نہ ٿي ۽ هن انڌيندو مونکي پنهنجي ديش مان ڪڍي ڇڏيو. هي ڀرڀو! مان هنوقت تنڪي لي اوهانجي شرڻ آيو آهيان، سو ڪرپا ڪري مونکي هنوقت

آنکي مرچ تي لڳا. هو ٽپي ٽپي ٻاهه تي ويو، ۽ ڪروڌ ۾
ڀرجي ويڀيشڻ کي چوڻ لڳو ته "اڙي دشٽ! مون ڀانيو هو ته
تون منهنجو ڀاءُ ٿي مونکي ڪا نيڪ صلاح ڏيندين ۽ منهنجو
ڀلو چاهيندين؛ پر مان سمجهان ٿو ته تون راڪشسن جي ڪل
منجهه شينهن ۾ ڪڙو گدڙ ڄائو آهين جو گيدي ٿي منهنجي
روبرو دشمن جي وڏائي ۽ منهنجي بي عزتي ڪري رهيو آهين.
تون منهنجو آن کائي، ۽ منهنجي آسري هيٺ رهي منهنجي
برخلاف وهين ٿو. تنهنجي حلت تان اهڙو ته ڪروڌ اچي ٿو،
جو جيڪر تنهنجي سسي هن دم ڌڙ کان ڌار ڪري ڇڏيان.
پر وري به توکي پنهنجو ڀاءُ سمجهي مان تو تي دَيا ٿو ڪريان
جو توکي جيئدان ڏيان ٿو. مگر توکي حڪم ٿو ڏيان ته منهنجي
نگر مان نڪري وڃ؛ ۽ وڃي انهيءَ تپسيءَ برهمچاريءَ اتيت رام
جي شرط وٺ. مان جيتوڻيڪ جڳ ۾ سمجهان ٿو ته گهر ۾ ئي
ڦوٽ پوڻ کان مونکي وڏيڪ نقصان رسندو، تنهن هوندي
به تو جهڙي مت هين ۽ اگياني منش جو مون وٽ رهڻ واجب
نه آهي." اهڙيءَ طرح سان انيڪ نفرت جهڙا لفظ چوندي ۽ ويڀيشڻ
جي بيحد بي عزتي ڪندي راوڻ ڪيس پنهنجي ڪچهريءَ مان
ڪڍڻ لڳو.

ايتري بي عزتيءَ ٿيندي ويڀيشڻ وري به هٿ ڪواريءَ ٻيون پرڻام ڪندي
هٿ جوڙي راوڻ کي چوڻ لڳو ته "هي سوامي! جيتوڻيڪ مون
توکي هتڪاري وڻن چيا آهن تنهن هوندي به مونکي پنهنجي
دشمن ٿا سمجهو؛ خير! حرڪت نه آهي، مان هينئر ئي توهانجي
آگيا انوسار ڀريو رامچندر جن جي شرط ۾ وڃان ٿو." ائين چئي
ويڀيشڻ سڀني سڀا سدن کي ڀيايو گهه هارڊڪ پرڻام ڪندو

مالیونت ڏاڍي ڪروڌ ۾ منتري جو اُن مهل راوڻ جي
ڪچهريءَ ۾ ويٺو هو، تنهن وڀيشڻ جي ڳالهه کي ٽيڪو ڏيئي
چيو ته "هي راڪشسن ۾ اندر، راوڻ! وڀيشڻ جا هي وچن
توهان لاءِ بيشڪ امرت سمان هتڪاري آهن." راوڻ مالیونت
۽ وڀيشڻ جا وچن ٻڌي ڪروڌ ڪري ڏوڙ لکيو ته "هنن مورکن
کي ڪڍي ٻه ٽئي منهنجي ڪچهريءَ مان ڪڍي ٻاهر ڪريو
جو هي منهنجي روبرو منهنجي دشمن جي ساراهه ڪري رهيا
آهن." راوڻ جي اها ڳالهه ٻڌي مالیونت ته پنهنجي گهر هليو
ويو. پر تنهن وڀيشڻ وري ٻه هٿ جوڙي راوڻ کي وينتي ڪري
ڏوڙ لکيو ته "هي سوامي! ويدن ۽ پراڻن جو اهو مت آهي ته
سمتي ۽ ڪمتي اهي ٻئي سڀڪنهن منش ۾ رهندا آهن. جتي
سمتي جو اٿس وڏاري هوندو آهي، اُتي رڌي سڌي ۽ ٿولڏي
سا ڪيات اوتار ڌاري اُتي گهر ۾ پرويش ڪنديون آهن. پر
جتي ڪمتي جو پاڪو وڌيڪ هوندو آهي اتي دارڊ دک، دردتا
۽ لکشمي پنهنجو واسو ڪنديون آهن، ۽ اتي ڪڏهن به ڀلائي
نه ٿيندي آهي. سو هي پيارا! مان ڏٺي طرح سمجهائيو ته توهان جي
من ۾ هينئر ڪمتيءَ جو وڌيڪ واسو آهي، جنهنڪري توهان کي
پنهنجي ڀلي جي ڳالهه سمجهه ۾ نٿي اچي ۽ مترن کي شترو،
۽ شترو کي متر سمجهو ٿا. مان پڪ ۽ خاطريءَ سان ٿو چوان
ته راڪشسن وڃي ٻن لاءِ هي لڪني اگنيءَ سمان آهي تنهنڪري
هي پيارا ڀاءُ! وري به مان وارو وار هٿ جوڙي وينتي سان چوان
ٿو ته ڪرپا ڪري اها سيتا پرڀو جن کي موٽائي ڏيو ۽ وڃي
پرڀو رامچندر جن جي ڀڳتي ڪريو."

وڀيشڻ جا اهي وچن راوڻ لاءِ بيشڪ هتڪاري هوا. پر هو

ڪي مرچ ٿي لڳا. هو تپي تپي باه ٿي ويو، ۽ ڪروڌ ۾
جي وڀيشڻ کي چوڻ لڳو ته "اڙي دشٽ! مون ڀانيو هو ته
ن منهنجو ڀاءُ ٿي مونکي ڪا نيڪ صلاح ڏيندين ۽ منهنجو
و چاهيندين؛ پر مان سمجهان ٿو ته تون راڪشسن جي ڪل
سنڄهه شينهن ۾ هڪڙو گدڙ ڄائو آهين جو گيدي ٿي منهنجي
ر وبرو دشمنن جي وڏائي ۽ منهنجي بي عزتي ڪري رهيو آهين.
تون منهنجو اَن کائي ۽ منهنجي آسري هيٺ رهي منهنجي
برخلاف وڃين ٿو. تنهنجي هلت تان اڄ و ته ڪروڌ اچيم ٿو،
جو جيڪر تنهنجي سسي هن دم ڌڙ کان ڌار ڪري ڇڏيان.
پر وري ب توکي پنهنجو ڀاءُ سمجهي مان توتي ديا ٿو ڪريان
جو توکي جيئدان ڏيانٿو. مگر توکي حڪم ٿو ڏيان ته منهنجي
نگر مان نڪري وڃ؛ ۽ وڃي انهيءَ تپسيءَ برهم چاريءَ اتيت رام
جي شرڻ وٺ. مان جيتوڻيڪ چڱيءَ پر سمجهان ٿو ته گهر ۾ ئي
ڦوٽ پوڻ کان مونکي وڏيڪ نقصان رسندو، تنهن هوندي
ب، تو جهڙي مت هين ۽ اڳياني منش جو مون وٽ رهڻ واجب
نه آهي." اهڙيءَ طرح سان انيڪ نفرت جهڙا لفظ چوندي ۽ وڀيشڻ
جي بيحد بي عزتي ڪندي راوڻ ڪيس پنهنجي، ڪچهريءَ مان
ڪيڏڻ لڳو.

ايتريءَ بي عزتيءَ ٿيندي وڀيشڻ وري ب هڪواريءَ پيرون پرڻام ڪندي
هٿ جوڙي راوڻ کي چوڻ لڳو ته "هي سوامي! جيتوڻيڪ مون
توکي ڌتڪاري وچن چيا آهن تنهن هوندي ب مونکي پنهنجي
دشمن ٿا سمجهو: خير! حرڪت نه آهي، مان هينئر ئي توهانجي
آگيا انوسار پريو رامچندر جن جي شرڻ ۾ وڃانٿو." ائين چئ
وڀيشڻ سڀني سڀا سدن کي ٻڌايو ڳه هاردڪ پرڻام ڪندو ا

مالیونت ڏاڍي ڏکو ٿيو منتري جو اُن محل راوڻ جي ڪچهري ۾ ويٺو هو، تنهن وڀيشڻ جي ڳالهه کي ٽيڪو ڏيئي چيو ته "هي راڪشس ۾ اندر، راوڻ! وڀيشڻ جا هي وچن توهان لاءِ بيشڪ امرت سمان سڳاري آهن." راوڻ مالیونت ۽ وڀيشڻ جا وچن ٻڌي ڪروڌ ڪري چوڻ لڳو ته "هنن مورکن کي ڪوئي به ته منهنجي ڪچهري مان ڪڍي ٻاهر ڪري جو هي منهنجي روبرو منهنجي دشمن جي ساراهه ڪري رهيا آهن." راوڻ جي اهڙا ڳالهه ٻڌي مالیونت ته پنهنجي گهر هليو ويو، پر تنهن وڀيشڻ وري به هٿ جوڙي راوڻ کي وينتي ڪري چوڻ لڳو ته "هي سوامي! ويدن ۽ پراڻن جو اهو مت آهي ته سمتي ۽ ڪمتي اهي ٻئي سڀڪنهن منش ۾ رهنديون آهن، پر جتي سمتي جو اثر وڌيڪ هوندو آهي اُتي رڌي سڌي ۽ لونڊي ساڪيات اوتر ڌاري اُنهي گهر ۾ پرويش ڪنديون آهن. پر جتي ڪمتي جو زور وڌيڪ هوندو آهي اُتي دارڊ دکر، دردتا ۽ اڪشمي هميشه واسو ڪنديون آهن، ۽ اتي ڪڏهن به ڀلائي نه ٿيندي آهي. سو هي پيارا! مان چڱي طرح سمجهاڻو ته توهانجي من ۾ هينئر ڪمتي جو وڌيڪ واسو آهي جنهنڪري توهانکي پنهنجي ڀلي جي ڪا ڳالهه سمجهه ۾ نٿي اچي ۽ مترن کي شترو، ۽ شترن کي متر سمجهو ٿا. مان ٻئي ۽ خاطري سان ٿو چوان ته راڪشس ونش جو ٻيڙو ٻوڙيندڙ اگني سمان آهي تنهنڪري هي پيارا ڀاءُ! وري به مان وارووار هٿ جوڙي وينتي سان چوان ٿو ته ڪرپا ڪري اها سيتا ڀلي جلد ڪي موٽائي ڏيو ۽ وڃي پرڀو رامچندر جن جي پيرين پئجي ڪريو."

وڀيشڻ جا اهي وچن راوڻ لاءِ بيشڪ ڏکاري هوا، پر هو

چوڻ لڳو تہ "هي مهاراج! جيڪڏهن مونکي آگيا ٿئي، تہ مان هولڏهن ساريءَ پرٿويءَ تي هلندڙ منشن ۽ باندرن مان هڪ بہ نہ ڇڏيان." اهڙيءَ طرح سان ٻيا بہ ڪئين ٻلوان دئيت پنهنجيءَ ٻل ۽ طاقت بابت پنهنجو پنهنجو رايو ڏيڻ لڳا. ايتري ۾ راوڻ جو ننڍو ڀاءُ وڀيشڻ ڪچهريءَ ۾ آيو ۽ کيس آدر سهت پرڻام ڪري وڃي پنهنجي آسڻ تي ويٺو. راوڻ وڀيشڻ کان بہ اها صلاح پڇڻ لڳو. تنهنتي هو چوڻ لڳو تہ "پتا سمان ڀراتا! جڏهن توهين مونکان پڇو ٿا، تڏهن منهنجو بہ ڪم آهي يٿا ٻڌيءَ توهانکي ٻڌائڻ. منهنجي اها وينتي آهي تہ جيڪڏهن توهين پنهنجون ڪلياڻن، سندريش، سڀڏيءَ ۽ سندرگتيءَ کي چاهيندڙ هجو، تہ هي سوامي! هن پر ناريءَ جي سنگم کي چوٿ جي چنڊ سمان ڇاڻي نفرت سان تياڳي ڇڏيو. ڀلا جو چوڏهن ڀوونن جو سوامي رامچندر، تنهنسان وير رکڻ مان ڪهڙو چڱو نتيجو نڪري سگهندو. هي سوامي! ڪام، ڪروڌ، لوڀ، موھ ۽ اهنڪار، اهي پنجئي نرڪ جو رستو ڏيکاريندڙ آهن، تنهنڪري توهين انهنکي ڇڏي وڃي پريو رامچندر جن جي ڀڳتي ڪريو، متان ڪي سمجهندا هجو تہ پريو رامچندر جن منشيہ آهن. هو تہ پورڻ برهم، جنم مرڻ کان رهت، سرو سامرٿ وان انت ۽ آد کان رهت آهن. گئو ۽ براهمڻ ۽ ديوتائن جي رکيا واسطي پريو جن منش ديهہ ڌارڻ ڪئي آهي. تنهنڪري هي راوڻ! توهين هن موھ ۽ اڀمان کي ڇڏي وڃي رامچندر جن جو ڀڄن ڪريو. توهين متان ڪي دل ۾ اهو خيال ڪندا آهيو تہ توهانکي ڪا دلي ٺاهيل ڳالهہ ٿو ٻڌايان. اها سچي وارتا پنهنجي پتا پلستيہ رشيءَ پنهنجي چيلي کان چوائي موڪلي هئي."

سمنڊ جي ڪناري ڏانهن روانا ٿيا. هنومان جي لنڪا مان وڃڻ
کان پوءِ شهر ۾ اهڙو ڪهرام ۽ هاهاڪار شبد مچيل ڏسي اتي
مندوري، راوڻ جي استري، هٿ جوڙي چوڻ لڳي ته "هي
دشاننا (ڏهن اکين وارا) ڏسو ته جڏهن رڳو هڪڙي بانر جي
اچڻ سان شهر کي ايتري قدر نقصان پهچي ويو آهي، تڏهن ڀلا
ٻڌاءِ ته جڏهن ساري بانري سينا ايندي، تڏهن لنڪا جو ڪهڙو
حال ٿيندو."

راوڻ پنهنجي استريءَ جي اها ڳالهه ٻڌي ايمان وڏن کلي
چوڻ لڳو ته "استريءَ جي ذات سڀاءَ کان ڏاڍي ڊڄڻي ٿيندي
آهي. خيال ڪري ڏس ته جنهن مونکان دڪپال، يعني دشائن
جا ديوتائون ٿرٿر ڪنبن ٿا، سو مونکي هي ڪين جهڙا منشيه
۽ ڪمدات بانر ڇا ڪري سگهندا؟" اهڙيءَ طرح سان پنهنجي
استريءَ کي اهنڪار جا وڏن چوندو راوڻ جلد پنهنجي ڪچهريءَ ۾ آيو. ڪچهريءَ
۾ ايندي شرط اها خبر ٻڌي ته بانري سينا سمنڊ جي هن پار
اچي پهتي آهي. اها خبر ٻڌي راوڻ پنهنجن منترين کان صلاح پڇڻ
لڳو ته "هي ويري پهتو! مونکي ٻڌايو ته هاڻي ڇا ڪرڻ کپي؟
تنهن تي منتري کلي چوڻ لڳا "ڪرپانڌا! جڏهن ديوتائن
کي جيتڻ ۾ اوهانکي ڪو شرم (ٿڪ) نه پهتو آهي، تڏهن ويري
هن منشن ۽ بانرن جي جيتڻ ۾ ڪهڙي چنتا؟" اهڙيءَ طرح
سڀني ڪچهريءَ وارن پنهنجو پنهنجو راءِ ڏنو. ڪنڀڪرڻ
ه ه ه ڪري کلي چوڻ لڳو ته "مون جهڙو ٻلي هن سنسار
۾ ٻيو آهي ڪير؟ مون ڏانهن اکر ڪڍي نهارڻ سان ئي ديو،
ديوتائون، ڪنر ۽ يکش اهين نا نشت ٿي وڃن، جن کي ديهه
جي پرڪاش تي هنڪر جان ڏيو وڃن. انيڪاي ڏاڍي ڪروڌ ۾

... آگيا ڏني، ته مان ... جيڪڏهن مونکي ... لڳو ته "هي مهاراج! جيڪڏهن مونکي آگيا ڏني، ته مان هڪ ٻه
... هن ساريءَ پرٿويءَ تي هلندي منٽن ۾ باندرن مان
... ڇڏيان." اهڙيءَ طرح سان ٻيا به ڪيئن ٻلوان دئيت پنهنجي
... ۾ طاقت بابت پنهنجو پنهنجو رايو ڏيڻ لڳا. ايتري ۾ راوڻ
... ننڍو ڀاءُ وڀيشڻ ڪچهريءَ ۾ آيو ۽ ڪيس آدر سهت پرڻام
... ڪري وڃي پنهنجي آسڻ تي ويٺو. راوڻ وڀيشڻ کي به اها
... صلاح پڇڻ لڳو. تنهنتي هو چوڻ لڳو ته "ڀا سمان ڀراتا! جڏهن
... توهين مونکان پڇو ٿا، تڏهن منهنجو به ڪم آهي ته ڀا ٻڌيءَ
... توهانکي ٻڌائڻ. منهنجي اها وينتي آهي ته جيڪڏهن توهين
... پنهنجن ڪلياڻن، سندر يش، سبڌيءَ ۽ سندر گتيءَ کي چاهيندا
... هجو، ته هي سوامي! هن پر ناريءَ جي سنگ کي چوٿ جي
... چنڊ سمان ڄاڻي نفرت سان تياڳي ڇڏيو. ڀلا جو چوڏهن ڀوونن
... جو سوامي رام چندر، تنهنسان ويرُ رکڻ مان ڪهڙو ڇڱو نتيجو
... نڪري سگهندو. هي سوامي! ڪام، ڪروڌ، لوڀ، موهه ۽
... اهنڪار، اهي پنجئي نرڪ جو رستو ڏيکاريندڙ آهن، تنهنڪري
... توهين انهنکي ڇڏي وڃي پرڀو رامچندر جن جي ڀڳتي ڪريو.
... متان ڪي سمجهندا هجو ته پرڀو رامچندر جن منشيه آهن.
... هو ته پورڻ برهم، جنم مرڻ کان رهت، سرو سامرٿ وان انت
... ۽ آد کان رهت آهن. گئو ۽ براهمڻ ۽ ديوتائن جي رکيا واسطي
... پرڀو جن منش ديهه ڌارڻ ڪئي آهي. تنهنڪري هي راوڻ!
... توهين هن موهه ۽ ايمان کي ڇڏي وڃي رامچندر جن جو ڀڄن
... ڪريو. توهين متان ڪي دل ۾ اهو خيال ڪندا آهيو ته توهانکي
... ڪا دلي ٿاڪيل ڳالهه ٿو ٻڌايان. اها سچي وارتا پنهنجي پ...
... پلستيه رشيءَ پنهنجي چيلي کان چوائي موڪلي هئي."

سمنڊ جي ڪناري ڏانهن روانا ٿيا. هنومان جي لنڪا مان وڃڻ
کانپوءِ شهر ۾ اهڙو ڪولاهل ۽ هاهاڪار شبد مچيل ڏسي اتي
مدودري، راوڻ جي استري، هٿ جوڙي چوڻ لڳي ته "هي
دشاڻن! (ڏهن اکين وارا) ڏسو ته جڏهن رگهو ڪاري ٻاندر جي
اهڙي ساڻ شهر کي ايتري قدر نقصان پهچي ويو آهي، تڏهن ٻيا
ٻڌاءِ ته جڏهن ساري ٻاندري سينا ايندي، تڏهن لنڪا جو ڪهڙو
حال ٿيندو."

راوڻ پنهنجي استريءَ جي اها ڳالهه ٻڌي ايمان، وڏو زور کلي
چوڻ لڳو ته "استريءَ جي ذات سڀاءَ کان ڏاڍي ڊڄڻي ٿيندي
آهي. خيال ڪري ڏس ته جهڙي موسڪان دڪهال، يعني دشاڻن
جا ديوتائون لوڙ ڪنهن ڏا، سو موليکي هي ته ڪين جهڙا منشير
۽ ڪمدات ٻاندر ڇا ڪري سگهندا؟" اهڙيءَ طرح سان پنهنجي
استريءَ کي اطمينان ڏيئي راوڻ جلد پنهنجي ڪچهري ۾ آيو. ڪچهريءَ
۾ ايندي شرط اها خبر ٻڌي ته ٻاندري سينا سمنڊ جي هن پر
اچي پهتي آهي. اها خبر ٻڌي راوڻ پنهنجن منترين کان صلاح پڇڻ
لڳو ته "هي ويرپرشو! موليکي ٻڌايو ته هاڻي ڇا ڪرڻ کپي؟
تنهن تي سڀني منترين کلي چوڻ لڳا "ڪنهن ٻالڪ! جڏهن ديوتائن
کي جيتڻ ۾ ڪو شڪ (هاڻي) نه پيو آهي، تڏهن ويري
[illegible] ٻاندرن کي جيتڻ ۾ ڪهڙي ڳالهه؟" اهڙيءَ طرح
[illegible] سڀني [illegible] ڪنڀڪرڻ
[illegible] چوڻ لڳو ته "مون جهڙو ٻلي [illegible] سنسار
۾ ڪو آهي ڪهڙو؟ مون [illegible] ساڻ ديو،
ديوتائون، ڪنهن ۾ [illegible] جنهن کي ديهڪ
جي [illegible] ڪري ڇڏي [illegible]

...جه. شي ڏيناناٿ! لنڪا جي جو توهين مونکان ڏسڻ پڇو ٿا،
مون ۾ ڪهڙي طاقت آهي، جو مان لنڪا کي جلائي سگهان؟
...ڪاڻ ته باندرن کي جيڪڏهن ڪا وڏي طاقت هوندي،
...ادا ڏک ۽ رکش تان بچي ۽ رکش تسي تپڻ جي. سو هي
...ڪرپانڌان، سمنڊ لنگهي وڃڻ ۽ لنڪا کي جلائڻ اهي ڪم باندر
...جي شان ٿيڻ بلڪل اڻ ٿيڻي ڳالهه آهي. پر هي سڀ، ڀڳت،
...آنند! جنهنتي اوهانجي ڪرپا ٿيندي آهي، سو پل ته ڪهڙو به
...ڪٽي اشڪت ۽ نربل پرش هجي، ته به انهي شان اهڙو وڏو
۽ اپورو ڪاريه تي سگهيٿو، جو ڪو انهي خيال ڪرڻ سان ئي
ڏند ڇپڻ کي لڳيو وڃن."

...ڪرڻ يڪت وڃن چوندي پورو ۾
اهڙي طرح سان هنومان ... نمائڻ لڳو. رامچندر جن
مکن تي پڙو جن جي چرڻن تي سر نمائڻ لڳو. ڪجهه
۾ ڪيس ڏاڍي هرش ۽ پيار سان هردي سان لڳائڻ لڳا ته "هي ڪپيش!
وارتالاپ ڪانپوءِ رامچندر جن سگريو کي چوڻ لڳا ته جلد تياري ڪرڻ کپي." اهي
داڻي لنڪا تي چڙهائي ڪرڻ جي مڪارونڊ مان نڪتائي مس، ته آڪاش
وڃن اجا پڙو جن جي ۽ خوب نگارا وڄڻ لڳا. سگريو
مان پڇڻ جي ورشا ٿيڻ لڳي ۽ آگيا ڏي هڪدم پنهنجي سينا کي تياري
۾ مهاراجن جي ساري باندري سينا يڪدم تيار ٿي
ڪرڻ لاءِ حڪم ڏنو. تنهنتي سنکيا ڪرڻ گويا حيراني جي سمنڊ ۾ غوطا کائڻ
وڃي، جنهنجي ... ۽ رڇن جون سينائون
آهي. مطلب انيڪ پرڪارن جون باندرن ۽ رڇن جا ...
مها ڪرڪت شبد ڪنديون، دشمن ۾ ورکش ۽ پربتن ... ڏسڻ ۾ وڃڻ لڳيون
ڪنديون سمنڊ جي ڪناري ڏي ڏڪڻ ڏسا ۾ وڃڻ لڳيو
لڪشمڻ ۽ سگريو آدي باندرن سان گڏ
پڙو رامچندر جن

ٻنهي ايندو ڏسي اتي نهايت پرسن ٿيا ۽ ٻالڪ بہ ايندي شري
اڌيوڌيا راماچندر جيءَ جي چرڻن تي پنهنجو پنهنجو مستڪ ڌرڻ
لڳا. ڀرت جن بہ ڪائنس ڏاڍي پريم سان سندن ڪشل پڇڻ
لڳا. جامونت چوڻ لڳو تہ ”هي پرڀو! جنهن اوهان جي ڪرپا
درشٽي هوندي، تنهن کي ڪشل ڪئن نہ هوندا؟ هي رگهنٿ!
هن وقت هنومان توهان جي ڪرپا سان جيڪو ڪرتو ڪري
آيو آهي، تنهن جي ڪروڙ مکن سان بہ پرشنسا ڪري نٿي سگهجي.
هي ڪرپا ساگر! اوهان جي ڪرپا هٿ سان هنومان اهو سڀ ڪم
پورو ڪري سمپورڻ ڪري آيو آهي.“ اهي وچن جامونت جا ٻڌي
مهاراج جن چوڻ لڳا تہ ”هي هنومان! مونکي ٻڌاءِ تہ سيتا
ڪهڙي حالت ۾ آهي رهيل ۽ پنهنجن پراڻن جي رکيا ڪئن
ڪيا ٿي؟ ۽ توکي ڇا چيائين؟ ۽ لنڪا تو ڪئن جلائي، تنهنجو سچو
ورتانت مونکي پڌرو تو بہ ڪري ٻڌاءِ.“

هنومان چوڻ لڳو تہ ”هي ديوش! ٻڌو، جڏهن سيتا جو
جو رکيڪ آهي سندس هردي ۾ اوهان جو ”رام نام“ ۽ سندس
شرير روپي دروازي کي ڪلف آهي توهان جي چرڻن جو ڌيان
روپي ڪلف، تنهن جا پراڻ ڀلا ٻاهر تہ ڪئن نڪري سگهندا؟
پر تہ رات ڏينهن اوهان جي چرڻ ڪملن جي ڌيان ۾ اهڙي مگن
آهي جو ڪيس توهانکانسواءِ ٻيو ڪجهہ بہ نٿو ڏسڻ ۾ اچي. جڏهن
مان هيڏي ٿي آيس تڏهن مونکي چيائين تہ هي پترا! ڪرپا ڪري
تون شري راماچندر جي چرڻن تي منهنجون وارون وار هٿ رکجان، ۽
انهن کي چئجان تہ هي ديالو! توهان جو هن اڌين کي ڪهڙو ڪم
وساري ڇڏيو آهي؟ لڪشمڻ کي چئجان تہ هي ڏاتا! مون
۽ ايڏو ڪٺور وچن چيا آهن، سو ڪرپا ڪري ڪميا

ڪرڻ لاءِ ڪو پورو وجهه مليو ته سگهيو اٿم، تنهنڪانسواءِ وري
منهنجي هتي اچڻ ڪري منهنجي دل شانت ٿي ويئي آهي.
هاءِ! تون به جيڪڏهن هيئر وڃي ڏو هليو، ته پوءِ وري به
مون سيون اهي سگها، يعني ڪوبه مونکي آسري ڏيڻ وارو
ڪونه رهندو.» ماتا سيتا جا اهڙا ڪرڻا ڀڳت وچن ٻڌي هنومان
کيس چڱيءَ طرح سمجهائي، وڏا آٿت ڏيئي سندس دل شانت
ڪري، پريو رامچندر ڏانهن راهي ٿيو. ويندي وقت هنومان
اهڙي ته گرجنا ڪندو پئي ويو، جو جڻ انهيءَ ٻڌندي راڪشسن
جو ساهه ئي مٺ ۾ ٿي ٿيو؛ اگهاد سمنڊ ٽپي هنومان پار اُڪرندو
پربت تي بيهي اچي پنهنجي ساٿين باندرن کي وڏي واڪي
پڪارڻ لڳو. باندر هنومان کي ڏسي ڏاڍو پرسن ٿيا؛ سيئي
گڏجي پريو رامچندر ڏانهن هلڻ لڳا. وات تي ويندي انگد
سڀ سڀ باندر مڌوبن مان ٿيندا ويا، جنهنجي وڻن مان
انهن مٺا؛ ڦل ڦل کائي، اهو سارو بن ناس ڪري ڇڏيو هو.
جيتوڻيڪ بن جي راکن هنکي گهڻوئي سمجهايو، پر باندر اٽلندو
مٿن مڪون آلارڻ؛ کين مارڻ لڳا. اهي راکا مارجي ڊپ کان
ڀڄي سگريو وٽ اچي دانهن ڏيڻ لڳا ته «مهاراج! انگد سڀ
سيني باندرن اوهانجي پياري مڌوبن کي اُکوڙي چٽ ڪري
ڇڏيو آهي.» سگريو راکن جي اها ڳالهه ٻڌي من ۾ خيال ڪرڻ
لڳو ته انهن باندرن نشچيه پريو جن جو ڪم پورو ڪيو آهي،
جاڪاڻ ته مونکي پڪ آهي ته انهيءَ ڪارج سڌ ڪرڻ کانسواءِ
باندر ڪڏهن به جيڪر منهنجي بن ۾ نه وڃن ها. سو سگريو
رامچندر جي ويجهو اچي چوڻ لڳو ته «ديو پريو! باندر پنهنجو
ڪم سڌ ڪري آيا آهن.» شري رامچندر جن به باندرن کي

...ل لاء ڪو پورو وجهه ملي ٿو سگهيو اٿئي، تنهنڪانسواء وري
[illegible]

...سنڌو سا هنيه سوسائٽي

ڏيو ٿا اچي." ساري لنڪا وڀيشڻ جي گهر ڪانسواءِ جلي خاڪ ٿي ويئي.

شنڪر چوڻ لڳو ته "هي پاروتي! خبر اٿيئي وڀيشڻ جو گهر اڳنيءَ ۾ ڇو نه جليو؟ انهيءَ جو ڪارڻ اهو آهي ته اڳنيءَ جو وڀيشڻ پرماتما پرڀو رامچندر تنهنجو اننيه ڀڳت آهي."

هنومان ٻيا ڪيو، جو سڄي شهر کي خاڪ ڪري پاڻ وڃي سمنڊ ۾ ٽپو ڏنائين ۽ پوءِ واري اڳني وسائي وري سوڪشم روپ ڌاري ماتا سيتا جي سنمک اچي بيٺو، ۽ چوڻ لڳو ته "هي ماتا! پرڀو رامچندر جن جي ڪرپا سان هي سڀ ڪجهه ڪري والي وڃي تو سندن شيوا ۾ حاضر ٿيان، پر ڪا ڪري ڪرپا ڪريو، جو جڏهن رامچندر توهان ڏانهن نشاني موڪلي، تڏهن موڪلي ۾ ڪا نشاني ڏيو، جا مان وڃي کين ڏيان." سيتا هنومان جي اها ڳالهه ٻڌي پنهنجي چوٽيءَ مان هڪ ٽِل ڪڍي هنومان کي ڏنو ۽ چيائينس ته اها نشاني کين ڏيئي منهنجا واڌون وار پرڻام چئجو ۽ اها وينتي ڪجانس ته جيئن ڪ توهين ديا ڪري ساگر آيو، تيئن هولڊي ۾ جيڪا ڏن اٿئين جي ڪا سار سنڀال لهو؟ هي پتر هنومان! توهان مهاراج کي اندر جي پتو ڏيندو جي ڪڏا ۽ پنهنجي سيواڪ جو پاڻ اهو سارو ورتانت ڪري ٻڌائجو. هي هنومنت! جهڙي ملي اهو ورتانت مهاراج کي ٻڌائيندين تهڙو ملي انهن کي خاطري ٿي وينديءَ ته توهان سڄو ڪجهه موجود آيو ملين، چئجانءِ ته اهي جنت واري ورتانت جي خبر کين ۽ موڪلسواءِ پڻ گهڻي ڪامي، هي وڃو! مهاراج کي اهو به وڃي چئجو ته جيڪڏهن توهين ... اندر ايندو ته مان ضرور پنهنجا پراڻ تياڳيندس.

موڙ هنومان اڳيئي تياڳي چڪي ٻاڻ وڏو پڻ اچي

تون آهين ڪير؟ ۽ هتي اسان جي موڪل ڪانسواءِ ڇو آيو آهين؟ توکي خبر
آهي ته هتي جي لنڪا ۾ ڪيترا ڪيترا مها پهلوان ويٺا آهن؟ تنهن هوندي
(ب)ه جو تو بي پرواهه ٿي اسان جو اشوڪ واٽڪا نالي باغيچو اصل جڙ
(پاڙ)ان اُکوڙي نشٽ ڪري ڇڏيو آهي، سو ڇو؟ اڙي مورکا!
تو ڇو بنا اپراڌ راڪشس ماري ڇڏيا آهن؟" اهي وچن ٻڌي
هنومان ڇوٽ لکيو ته "هي راوڻ! جنهن جو ٻل پائي ڪري
پرڪرتي ساري برهمانڊ کي رچي ٿي، جنهن جي ٻل سان برهما،
وشنو ۽ مهيش جڳت جي اُتپتي، پالن ۽ ناس ڪندا، جنهن جي
شڪتي جي ڪري هزار مکن وارو شيش ناگ پروتن سميت
هي سمپورڻ پرٿوي پنهنجي مستڪ تي ڌارڻ ڪريتو ۽ جو
ديوتائن جي رکيا ڪري ۽ تو جهڙن مورکن کي سيکت ڏيڻ لاءِ
انيڪ طرحن جا اوتار ڌاري ٿو، ۽ جنهن راجا جنڪ جي ڪچهري
۾ تو جهڙن مها پاپين جي ايمان اِڌڻ ۽ شنڪر جو ڏاڍو ڌنش
ٽوڙيو، ۽ جنهن کر، دوشڻ ۽ بالي آدي اتينت مهاپهلوان پراڪ
پڇاڙيا، جنهن جي ليش ماتر شڪتيءَ ڪري ئي تون جيترو ايمان
ڪرين ٿو ۽ ديوتائن سميت سمپورڻ چراچر جڳت کي جيتي
ويٺو آهين، ۽ جنهن جي استري تون اڪ چوري ڪري آيو آهين،
اُنهيءَ رگهو ونشين ۾ اُتم دشرٿ نندن پرڀو رام چندر جو مان
دوت آهيان. مونکي تنهنجي ٻل جي پوري خبر آهي
ته ڪيترين ڏينهن مها پهلوان آهين. تنهنجي ۽ سهسر ٻاهو جي وچ
جيڪا لڙائي ٿي هئي، تنهن جي به مونکي چڱي طرح خبر آهي.
باندرن جي راجا ٻاليءَ سان تو يڌ ڪري جيڪو نتيجو پاتو،
سو به مان چڱي طرح ڄاڻان ٿو. اشوڪ واٽڪا جو باغ جو مون
اکوڙيو سو ڪري پنهنجي باندري سڀاءَ ڪري. باقي راڪشس

ميگهناد کي سيني ۾ هڪ هٿي جو ڌڪ لڳڻ شرط ئي هوش
ئي ڪري پيو. هو ورئي ۾ سجاڳ ٿي ميگهناد ڏاڍي ڪروڌ
۾ اچي ڪيس لڪل ڏڪ جي بدلي وڌڻ لڳو. هنومان سان ڪيتر
شينهن وانگر گجندا ڪنڌ اڙڻ لڳو. مطلب ته اهي ٻئي جوڌا
ٻاهر کٽي وقت ڏاهه مها ڀيانڪر يڌ ڪرڻ لڳا. نيٺ جڏهن ميگهناد
ڏٺو، ته هي انهن کين هٿن، تڏهن ها ڪيائين، جو يڪدم برهما جو
آهوان ڪري اهو شڪتي روپي پاش هنومان ڏي اڇلائڻ لڳو.
هنومان جڏهن ميل پاڻ ڏي اهو برهم پاش ايندو ڏٺو، تڏهن
پنهنجي من ۾ خيال ڪيائين، ته جيڪڏهن مان انهي برهم پاش
ڦوڙيندس، ته پتامه برهما جو نرادر ڪرڻو پوندو، تنهنڪري
ڪي اپاءُ ئي ڪو نه ڪرڻ، جنهنڪري ميگهناد جي
ڇڏيل برهم پاش هنومان کي چوطرف ويڙهي اهڙو ته ڪٽي
ڇڏيو، جو هڪ قدم ۾ اڳتي وڌي نه سگهيو. هنومان کي
هن پاش ۾ ٻڌل ڏسي هزارين راڪشس ڪيس انهي حالت ۾
سنڀاهه آيا ۽ ميگهناد سان گڏجي ڪيس ڪاهيندا راوڻ ڏي
ڪاهي وٺي ويا. هنومان جڏهن مهل راوڻ جي ڪچهريءَ
۾ آيو، تڏهن مهل اتي جو ديدبو ۽ شان ڏسي ڏاڍو چڪت ٿيڻ
لڳو. هو ڏسي ته اندر ڪٿان آيو ولي سڀ ديوتائون مٿ
جوڙيو بيٺا راوڻ جي استتي ڪن، مها شوڀنيڪ اوچي آسڻ
واري سنگهاسڻ تي اهو راڪشس راوڻ براجمان آهي. اليڪ ڀڳوان
جا مها پاوان جوڙا مٿن ڪيو ڌرڻي آهر ۽ اڌ بيٺل آهن.
هنومان کي برهم پاش ۾ ٻڌل ڏسي راوڻ مسخريءَ طور ڪاسي
چوڻ لڳو ته "اڙي ٻانڊرا! ڪٿان ... ترليڪ آهين؟ ڏس ڪٿان
... سادر هت توکي هڪ ٻي ۾ ٻڌي آندو آهي، هاڻي

نڪي ڪري سگهي؟" اهڙي طرح سان انيڪ پرڪارن جا
ڪندي ماتا انهيءَ منڊيءَ کي ڏکواريءَ هردي سان لڳائي ز
رئڻ ۽ اکين مان پاڻي وهائڻ لڳي ۽ گد گد واڻيءَ سان
لڳي تہ "اي پائي! توکي سڀئن انهيءَ منڊيءَ جي ڏٺيءَ جو آ
ڪرپا ڪري ڏکري نروار ٿيءُ." اجا ايترا وچن ماتا سيتا ج
مک مان نڪتائي مس، تہ هنومان اچانڪ ماتا جن جي اڳيا
اچي هٿ ٻڌي بيهي رهيو. ماتا سيتا جو اهڙي مها ڀيانڪ
سروپ واري باندر کي ڏٺو سو يڪدم ڪوٽ ڪائي ويس. ۽
هان! هي ضرور ڪو ڇل آهي. ڪتي ماڻهو، ڪتي باندر! سو
يڪدم پنهنجو منهن ڦيري، ٻئي پاسي ساڻس ڳالهائڻ لڳي تہ
"اي باندر! سچ ٻڌاءِ تہ تون ڪير آهين ڪير؟ هيءَ منڊي
توکي ڪٿان هٿ آئي؟ تنهنجو نالو ڇا آهي؟ پرڀو جن سان تنهنجو
واسطو ڪيترو آهي؟" اهي وچن ماتا جا ٻڌي هنومان هٿ جوڙي
چوڻ لڳو تہ "هي ماتا! مان انهن پرڀن جي داسن منجهان ڏڪو
داس آهيان، نالو هنومان، اٿم ۽ ذات باندرن جي اٿم. هنوقت
مهاراجن جو دوت ٿي توهان وٽ اچي حاضر ٿيو آهيان. هي ماتا!
ڄ مان پنهنجو جنم سڦل ٿو سمجهان، جو نيٺ پرڀو جن جي
سان منهنجو هيءُ ڪم پورو ٿيو." تنهنڪانپوءِ سڀجي وارتا
جن جي ڪشڪندا اچڻ جي ۽ سگريو سان مترتا وغيره ڪرڻ
ماتا سيتا کي ڪري ٻڌايائين. ماتا سيتا جنهن مهل سچو ورتانت
هي پياري رامچندر جو ٻڌو، تنهن مهل هنجي من کي
سنتوش اچڻ لڳو ۽ چوڻ لڳي تہ "هي پتر هنومان! تون
آهين، ڌنير تنهنجا ماتا پتا، جن کي تو جهڙو پاڪير وار
آهي. هي پتر! آءُ توکي اهو ور ٿي ڏيان تہ ڦل پرڀو جن

ڪري موٽڪي مٿن شوڪ ڪان ڇڏاءِ“
اڃا ماتا سيتا اهي ويٺي وراپ ڪيا ته اتري ۾ حنومان
جو ڪي اوڏي مهل ڪٿهن وڻ ميٺ اڪو ويٺو هو، سو ماتا جا
اهي ڳڻ ڏاريندو وراپ پڌي دل جهلي نه سگهيو، ۽ اها پريو
جن جي ڏٺل منڊي اماڪ ڪٺي ماتا سيتا جي اڳيان اڇلايائين.
ان چمڪندڙ منڊيءَ کي اوچتو ڪريل ڏسي ماتا سيتا سمجهيو
ته شايد اشوڪ وڻ ڀڀڪي ڏني کي نه لهائڻ واسطي ڪريا
ڪري مون لاءِ هي ڏنو اڇلايو آهي. سو ڏاڍي خوشي سان اڃا
ڏنو ڪري سمجهيل منڊي وٺي کنيائين. آها! مها کهڪيو ره
بت ۾ جنهن عرط پيلس جي ماري رچ کي ٻالي سمجهي ڇوڙيدا
آهن، ته ٻوءِ ڇڏهن ڪين اڃا رچ جي ٻاڙي سمجهڻ ۾ ايندي
آهي، تڏهن نااميدي جي ڪري بالڪل حيران ۽ پريشان ٿيندا
آهن، تهن ماتا سيتا ۾ جڏهن منڊيءَ کي اکين سمجهي کنيو ٿي،
سا جڏهن مهل منڊي لڪري ڏٺي، تڏهن مهل يڪدم دلجهي
وٺي، ٻوءِ منڊيءَ کي ڄاڻ ڇتائي ڏسي ته مٿس سندس جهون
جي آثار ۽ اکين جي آشائن جي پنڊار مهاراج رگهوناٿ جو پوئتو
”رام“ اکر ڏاڍو لکيل هو آهي. آها! اها منڊي ڏسندي ڪواريءَ
ماتا سيتا جو ٻاهريون ٻڌ هاٿ ٻه ۽ ڇوڙ الکي ته ”هي پريو!
تون ڏاڍو آهن، تون ته ڪريا ڪري منهنجي ڇڏيا روڻي ٻاهه
تي هي! منڊي، روئي ٻڌلي وٺو، جي نه ته جيڪر آءٌ رهي
جتي منهنجو شريو لس ڪري ڇڏيان ها، پر واه! اڃا، الله پر ڏا
ڪين ٿيندو؟ ڪٿهن راڪس دواب ڪري ته هي منڊي
مهاراجن کان ڪار ورتي آهي؟ ڏرا ڏرا انهن ڪاڏهن نه ڏيندو،
ڪهڪي سمورلي آهي جو سرو ڪيه پريو سان ڪيو دواب ها

ـجو ڪٿان ملندو؟ ۽ تنهن ڪانسواءِ، راوڻ اڏرو تہ پورو
ـنڌ و بست ڪري ڇڏيو آهي، جو تون پاڻکي ڪنهن بہ طرح
ـاري نٿي سگهين، نہ تلوار سان، ۽ نہ ڪنهن ٻيءَ شيءِ سان، ڇو
تہ سڀ جي واسطي نڪيمان بيٺل آهن. تون پڪ سمجهجانءِ
تہ جنهن مهل تون پنهنجو ڏکڙو وار ونکو ڪندين، تہ اُن
مهل اسان سڀئي راڪن جي جان پڙ وڃائيندين.” ائين چوندي
ترجتا پنهنجي ڪمر لاءِ پنهنجي گهر ويندي رهي.
ترجتا جي وئي ڪانپوءِ سيتا چوڻ لڳي تہ ”هاءِ! هاءِ! ورڻاڻا
بہ شايد منهنجي مرڻ بہ راضي نٿي ڏسجي. اي آڪاش! تو بہ
جيڪر اگني روپ تارا موجود آهي، تنهان ڪو ڏکڙو ڪٽي
منهنجي مٿان اُڇل، تہ مان ائين مري وڃان. اي آسمان! مان
وڄ کي موڪل ڏين تہ هي ڪوڙو مڇر مچائيندڙ پنهنجن تنون
جو پٿلو پاڻ سان لين ڪري ڇڏي. اڙي آڪاش! تون تـ
ڏاڍو ڪو ڪٺور ٿو ڏسجين جو ڪنهن پرائين اپلا استريءَ تي
بہ ڪهل نٿي اچئي. اي چندرما! تون تہ نشچيہ موتين ڪري
ڪندين. تو وٽ بہ سوريہ کان ڏنل اگني ڪرڻي چوندي
ڪرڻا ڪري ڪا چڻنگ مٿان اُڇل، تہ مان ٿي پنهنجو شر
ساري پسر ڪري ڇڏيان. هاءِ! هاءِ! تنهنجا بہ ڪن هوڙا آهن ڇـ
جو پٿي ٻڌين بہ ڪين ٿو. هي ٻڙهوا! ڇا هي سنسار بہ ڪو
اڙو ڪونہ رهيو اٿي، جو هنوقت موتين ٻا جي برسات وسائي
جهنڪري تڪال پسر ٿي من ٻل ٻل جي ڏکن کان ڇٽا
نہ ڏي نہ! ائين هيڪاري پرماتما جي سرشٽيءَ بہ ناستي نہ جولا
اي اشوڪ واٽڪا! تون تہ پنهنجي ڏالي کي نہ اجهاءِ، ڇاڪا
”اشوڪ“ شبد جو ارٿ آهي شوڪ کي ناس ڪندڙ. سو ج

وڃائي تون ٿي ميترن ڏيهن ۾ ڪئي ڪمائي ڪٿ ڪرين،
سو توکي اهين ڪرڻ جوڳ نه آهي. اڃا خبر اٿيئي ته منش تي
ڪيڏا ڪيڏا نه مها ڏک اچي ڪرڪندا آهن، پوءِ آهي نه ماڻهون
آهن ته دڳ سمي پلندا آهن. جيڪڏهن تون ميتر پنهنجو شرير
اڳيءَ ۾ جلائيندين، ته اوڪ ڇا چوندو؟ تنهنجي پتورت ڌرم
جي وري ڪيرتي ڪهڙي رهندي؟ اڄائي ته تنهنجي پريکشا آهي.
ڏکي ته توهين ڳالهه اهو سڀ سور لنگهي مٿي آئي آهين، ڌاڙ ڌاڙ
ته پوءِ جن پنهنجي سڳندا ساڻ آئي، اهو نا حسن دشتن ڪي
ناس ڪن. موهن جو سپنو لڌو آهي، سو ڪوڙو آهي ڇا؟ نه، اڄ
ولهڪ ماتر ۾ شڪ ڪيهي. اهو سڳندا آئي ڪ آئي. پريو جن
تنهنجي اوس سار لهندا.“

ترجٽا جا اهي اپديش ٻڌي وڏي بڌي ماتا سيتا هوڻ لڳي
ته ”پياري ترجٽا! تون جيڪي ٻڌين ٿي سو سڀ سچ آهي، پر
واه! ”پياري“ هنا موٽڪي ميتر ڪڍو ٻل ٻه ورهه سمان ٿو لڳي.
مائي! توکي خبر نه آهي اڃا ڪاله پرسڏ آهي ته جڏهن ڇنڪ ٻدا
لڳندي آهي اتي سڪ اپندو آهي، نه ڪنهن پئي ڇنڊ. جڏهن
جڏهن راوڻ دشٽ موٽڪي وڏيڪ سڻائي ۽ ڏک ڏني ٿو، تڏهن
تڏهن مهنجو ڪاڇو ڇي ٿو ڪ... ماڻ ڦاٽندو. سو هي پياري!
ماءِ جي سنڌار ۽ ڪڍو ٻل ۽ وڏيڪ ڇنڊڻ ٿي چاهيان. ڪرپا
ڪري موٽلي ڪٿهن ٻه طرح ساڻ اڳيئي آڻي ڏي، جيئن روز
روز جي ڇتا روزي اڳيئي ڪاڻ اڃا ڪ وپلي جي جهڙي اڳيئي
پئي آهي. انهن ڳالهين ڪهڙي جي ڏکين ڪاڻ ته پئي بولديس“. اهي
ڪٿو ۽ ورد ڦاڙيندي! وڪيس ماتا سيتا جا پڌي ترجٽا ڇوڙ
لڳي ”هي پياري سيتا! پڙ موٽڪي پڌاء ته هڪوقت آڏي راتجو

تي ڏسان، ته هڪڙو باندر آهي، جنهن ساري لنڪا اڳنيءَ
ن ڪٽي جلائي آهي، ۽ راوڻ جنهنجو سڄو سرير ننگو ۽ مٿو
ڪوڙيل آهي، تنهنجون ٻه ٻانهون ڇت تي ويهون آهن،
و گڏه تي چڙهيو پيو دکڻ دشا ڏي وڃي. اوهين پڪ
سمجهجو ته اهو سڄو قصو سو ضرور ٿوري وقت ڪانپوءِ سچو
ٿيندو. تنهنڪري هي راڪشسڻيون توهين مون کي انيءَ
و بيچاريءَ نماڻيءَ ابلا کي دک ڏينديون آهيو، ته ته پڪ سمجهجو
ته. توهين به راوڻ وانگيان پراوڪ پڌارجي وينديون." اها
ڳالهه ترجٽا جي ٻڌي سڀ راڪشسڻيون ڊپ ۾ ماٺ ڪري
ويٺيون ۽ سيتا کي ڪوبه دک نه ڏيڻ لڳيون.
ڪانپوءِ سيتا اٿي ته وياڪل ٿي ويٺي،
راوڻ جي وئي
جو ڪاٻ ڳالهه هنکي سجهي ڪانه ٿي. آخر ڪنهن مٿي ڪري
چوڻ لڳي ته "هي ماتا ترجٽا! تون به ڏنير آهين، جو تنهنجو
پريو جن ۾ اهڙو پريم آهي، جو مونکي وس آهر ليش ماتر به
دک پوڻ نه ڏنو اٿئي، هاڻي ڪرپا ڪري مونکي ڪٿان به
ڳنهي آڻي ڏي ته جنهن شرير تي هي ٻرڻ اڇي ٻريو آهي، سو مان
ساڙي رک ڪري ڇڏيان." ترجٽا چوڻ لڳي ته "سيتا! ڏاڍي
ٿي، ڇري نه ٿي، ڌيرج ڌر، سنتوش جو پيا جس آهي. تون
بنا ٻره جن پنهنجو شرير چنتا ڪري ٿي ساڙين. چنتا روپي اڳني
ته پنهنجو جيءُ اڳئي جلائي ڇڏيو اٿئي، باقي ٻچيو ڇا اٿئي
جو جلائيندين؟ امڙ! سياڻي ٿيءُ. ڏس ته پريو ڇا ٿو ڪري
اڌوئي سا ڪيو راوڻ جنهن توکي ايترو دک ڏنو آهي، سو ڏس
ته مٿو ڪٽي ناس ٿي ٿو وڃي. مائي! دکن پڄيان سک
باقي ڪا گهڙي دک جي پوري اٿيئي. تنهن ۾ درويرو جو ڏي

کي پرڻام ڪري چوڻ لڳو تہ ”مهاراج! اڄ هن وقت جو توهان
مون تي ڪرپا ڪئي آهي، سو ٻڌايو تہ توهين ڪير آهيو؟ مان
سمجهان ٿو تہ پرڀو رام چندر جن شايد مون تي ڪرپا ڪري
براهمڻ جي ويس ۾ مونکي درشن ڏنو آهي.“ هنومان وڀيشڻ
جا اهي واڪيہ ٻڌي چيو تہ ”هي راڪشن ۾ پرڌان! مان تہ اهي
پرڀو رامچندر جي داسن جو داس آهيان.“ پوءِ تہ پنهنجو سڄو
احوال لنڪا ۾ اچڻ وغيره جو وڀيشڻ کي ڪري ٻڌايائين. وڀيشڻ
اهو ٻڌي سارو ورتانت ڪري ٻڌايس تہ ”راوڻ جي هڪ
گپت اشوڪ واٽڪا لڳل آهي، جتي ڪنهنکي بہ وڃڻ جي سمرٿي
نہ آهي. اها اهڙو تہ گپت ستان آهي جو اتي پڻ ڪنهن ديوتا
کي پهچڻ مشڪل آهي. اتي توهان جيڪڏهن سوڪشم روپ ڌاري
ويندا تہ ضرور ڪنهن ورکش هيٺ ماتا سيتا کي ويٺل
ڏسندا.“ هنومان وڀيشڻ جا اهي وچن ٻڌي، پنهنجو ڪارج
سڦل سمجهي، اهڙو تہ خوشي ۾ مچڻ لڳو، جو جلدي ڪا
ماتا سيتا پنهنجين اکين اڳيان پيو ڏسي اوڏي مهل ئي پرڀو
رامچندر کي مڃي ۽ سمرڻ ڪندو ڪجهہ ڪال کانپوءِ راوڻ
جي اهي گپت اشوڪ واٽڪا ۾ اچي پهتو.

اها! ڇا ڏسي تہ ماتا سيتا ڪري وڻ هيٺ ويٺي آهي،
جنهنجو شرير اهڙو تہ لبل لڳي رهيو آهي، جو جلدي ڪو مڃين
جو ڀيٽو آهي؛ جتاءُ سندس مستڪ تي اهڙي تہ ٻڌي
وڌيون آهن، جو جلدي اسان اهو الڳو ڪيو الڻ تہ شري رامچندر
جنجي درشن ڪارڻ اسين ڪلنديون نہ ڪيون. ها! ها!
جا سيتا ماتا پنهنجين راڪڻين اپوڪيا ۾ بت راڪڻي ڪي ئي هلي،
سا جڳت جنني اڄ اهڙي جڳت ڀٽا ڀريو

[...]مچندر جي ورهه ۾ بي حال ٿي پيئي پنهنجو ڪال ڪئي.
[...]ڏاتا! تنهنجا ڪيل ٻہ ڏاڍا ادپوت آهن، اهائي سيتا اڄ اناٿن
[...] بنديءَ جيان پنهنجو سمو ونيت ڪري رهي آهي، انجي
[...]ڪيداري سوين راڪشسيون اُگهاڙيون تلواريون کنيون پيئيون
[...]پهرو ڏين. دو ڏاڍن ماتا سيتا پنهنجي پٺيءَ جي ڌيان ۾ اهڙي
[...]مگن آهي، جو کيس اها بہ خبر ڪانہ ٿي پوي تہ منهنجي
چوطرف ڇا پيو هلي. هنومان ماتا کي اهڙيءَ اسٿتيءَ ۾ ڏسي
مَن ئي مَن ۾ آدر پورڪ پرڻام ڪرڻ لڳو. اڃا مَن ائين پئي
ويچار ڪيو تہ ماتا کي ڪئن ملان تہ ايتري ۾ راڪشس
راوڻ اتي اچي پهتو. هنومان راوڻ کي ڏسي امالڪ هڪڙي
وڻ جي ٽيڏان پاڻ لڪائي راوڻ جي هلت چلت ڏسڻ لڳو.
راوڻ چوڻ لڳو تہ "هي سمکي! توکي مون ڪيترائي ڀيرا چيو
آهي، پر تون منهنجي ڳالهہ ئي نٿي مڃين. ڏس! توسان ڏئي
مان پڪي پرتگيا ٿو ڪريان تہ مندودري آدي جيڪي منهنجيون
راڻيون آهن، سڀ سڀ مان تنهنجون داسيون ڪندس. توري
ڪرپا ڪري نهار تہ سهي." اهڙيءَ طرح سان اهو راوڻ انيڪ
پرڪارن سان ماتا سيتا کي چٽون ٻڌڻ لڳو. ماتا سيتا انجا
اهي واڪيہ زهر سمان سمجهي پرتوءِ ڏاڍن منهن ڪري چوڻ
لڳي تہ "هي دشت راڪشس! توکي پنهنجو شرم نٿو اچي
جو پنهنجي ويرتا سمجهي تون مونکي لڪ چوريءَ ڪٺي آيو
آهين؟ هاڻي بہ ياد رکہ تہ جيڪڏهن توکي سمجهڻو آهي، تہ
جلدئي هڪ اشاري مان سمجهي وڃي، پربهو جن جي شرط ون
مونکي پڪ آهي تہ اهو شرط وتسل اوس توتي ديا ڪري
توکي اهو سڀ پاپ ڪشما ڪندو پر جي ائين نہ ڪندءِ

١٠٠ يوجن وڌايو. تنهن تي هنومان پنهنجو سرير هڪدم ننڍو ڪري،
يعني سوڪر سروپ ڌاري سندس مک ۾ گهڙي ورِي ٻاهر نڪري
آيو ۽ چوڻ لڳو تہ "اي سرسا! ڏٺي تو پنهنجو ڪارج پورو
ڪيو، يعني آءٌ تنهنجي مک مان ٻاهر نڪري آيو آهيان. جنهن
مهل تنهنجي مک ۾ گهڙيس تنهن مهل موڪلي ڏي ٿي ڪانہ؟"
سرسا اها ڳالهہ ٻڌي چوڻ لڳي تہ "اي پٽ هنومان! تون ڏاهو
آهين. تنهنجي ٻڌي ۽ ٻل ڪري بيشڪ شري رامچندر جو ڪم
سڌ ٿي سگهندو. مون تہ رڳو تنهنجي پريکشا ٿي ورتي تہ تون
راڪاس جي پوريءَ يعني لنڪا ۾ وڃڻ جو ادڪاري آهين يا نہ.
اي پتر! مان توکي آشيرواد ٿي ڏيان تہ تون پنهنجو ڪرتبہ
سڦل ڪري موٽندين." ائين چئي سرسا انترڌان ٿي ويئي ۽
هنومان پنهنجو رستو وٺڻ لڳو. انهيءَ سمنڊ ۾ هڪڙو راڪاس رهندو
هو، جو آڪاش ۾ ڪن ڪن پکين جي ڇايا ڏسي،
ڪن اڏرندڙن کي پڪڙي، انهن کي کائيندو هو. تنهن جو هنومان
کي آڪاش مان سمنڊ جي متان ويندو ڏٺو، سو هڪدم سندس
ڇايا جهلي ورتائين. هنومان بہ انهيءَ راڪاس جي اها حرڪت ڏسي
ڪاوڙ ۾ اچي کيس هڪ مُڪ هڻي ماري وڌو ۽ پاڻ لنڪا ڏي
روانو ٿيو ۽ پوءِ جي ڪناري سان لڳي وڃي انهيءَ لنڪا جي
ڪناري پربت تي چڙهيو. انهيءَ پربت تي چڙهي هنومان ساري
لنڪا کي ڏسڻ لڳو. ڏسي تہ طرحين طرحين جون
اڏاوتون لڳيون پيون آهن. شهر کي چوڌاري هڪ مضبوط
زبردست ڪوٽ لڳل آهي، جنهن جي آسپاس ڪئين اسٿان
۽ باغن بگيچن جي سونهن ڏسڻ وٽان آهي. انهيءَ اتر سمنڊ
لنڪا جو شهر ڪنهن راڪاس جي راڄ ڏسي هنومان پنهنجي

ڏيڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو، پر هنومان چوڻ لڳس ته "ديو
پروت راڄ! مونکي معاف ڪجئه، جو ته مان ديئتر پريو جن جو
ڪارج ڪرڻ ٿو وڃان، سو وشرام نٿو پائي سگهان." ائين چوندي
مٿس هٿ ڇهائي، جو جو ڪيس آدر ڏيکو ڏوس، پنهنجو چت
ڪارج ۾ ئي رکي نج ڪرتويه ۾ تتپر رهڻ لڳو. ديوتائن کي
اچي ادا اچا ٿي ته هنوقت هنومان جي بل ٻڌيءَ جي پريکشا
ڪرڻ کپي. سو ناڳن جي ماتا سرسا کي چيائون ته "تون
وڃي ڪرپا ڪري هنومان جي آزمائش وٺ." سرسا چيا ڪيو جو
هنومان جي اڳيان مها ڀينڪر روپ ڌاري چوڻ لڳي ته "ديو
باندرا! اڄ مونشي وڌاتا جي وڏي ڪرپا ٿي آهي جو ديا پالي تو
جهڙو باندر ڀوڄن لاءِ ڏنو اٿس، سو هي باندرا! هاڻي اچ ته مان
توکي ڀکشڻ ڪريان." ادا ڳالهه ٻڌي هنومان چوڻ لڳو ته "ديوي
سرسا! مان توکي نمسڪار ٿو ڪريان، ۽ نکي ڪي ٿو ساڻ لڙڻ
چاهيان ٿو، چاڪاڻ ته خبر اٿم ته تون ناڳن جي ماتا آهين. پر
تون ڪرپا درشٽي ڪري هڪڙو ڪم ڪر. اهو هي آهي ته
جيسين مان پريه رامچندر جن جو ڪم ڪري اچان، تيسين تون
هتي ترس، ته پوءِ سچ پچ مان تو وٽ تنهنجو گراس ٿيڻ
ايندس." سرسا ضد ڪرڻ لڳي ته "نا! آءٌ توکي ديئتر جو ڀيئه
پنهنجو گراه ڪنديس." اهي وچن ٻڌي هنومان چوڻ لڳو ته
"جي هرو ڀرو تنهنجي ادا اچا آهي، ته پوءِ ڪائيم ڇو ٿي؟ جلد
پنهنجو ڪم پورو ڪر." تنهنتي سرسا پنهنجو مک هڪ يوڄن
ڪري وڌايو ته، هنومان وري چا ڪيو جو پنهنجو سرير ٻه يوڄن
ڪڍي وڌايو، تنهنتي سرسا پنهنجو مک پنجاه يوڄن وڌايو ۽ ته هنومان
وري پنهنجو آڪار ١٠ يوڄن وڌايو. سرسا ٽڏهين پنهنجو

هو لدكا ١١٠

...ڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳو، پر هنومان چوڻ لڳس ته "هي
...وت راڄ! مونکي معاف ڪجي، ڇو ته مان هيٺئر پريو جن جو
...ڪاريه ڪرڻ ٿو وڃان، سو وشرام نٿو پائي سگهان." ائين چوندي
...تس هٿ ڇهائي، ڇو جو کيس آدر ڏيڻو هوس، پنهنجو پٽ
...ڪاريه ۾ ئي رکي. تنهن ڪري هو تڪڙ رهڻ لڳو. ديوتائن کي
...اچي ادا اچا ٿي ته هنوقت هنومان جي بل بڌيءَ جي پريکشا
...ڪرڻ کپي. سو ناگن جي ماتا سرسا کي چيائون ته "تون
...وڃي ڪرپا ڪري هنومان جي آزمائش وٺ." سرسا چيا ڪيو جو
هنومان جي اڳيان مها ڀينڪر روپ ڌاري چوڻ لڳي ته "هي
باندر! اڄ ته مان ديوتائن جي وڏي ڪرپا جي ڪري هڪ ڀلو کاڄ پاتو اٿم.
باندر! ڪالهه ته مان موٽي ودائي ٻه ڌنو اٿس، سو هي باندر پريو جن
جيترو باندر پوڄن." اهو ڳالهه ٻڌي هنومان چوڻ لڳو ته "هي
توکي پيکشڻ ڪريان، ۽ نکي ڪي توساڻ لڙڻ
سرسا! مان توکي نمسڪار ٿو ڪريان، تون ناگن جي ماتا آهين. پر
چاهيان ٿو، چاڪاڻ ته خبر اٿم ته تون ڪم ڪر. اهو هي آهي ته
تون ڪرپا درشٽي ڪري ڏکڙو ڪم ڪري اچان، جيسين تون
جيسين مان پريو رامچندر جن جو تنهنجو گراس تيڻ
ٿي ترس، ته پوءِ سچي پچي مان تو وٽ
ايندس." سرسا ضد ڪرڻ لڳي ته "نا! آءٌ توکي هيٺئر جو هيٺئر
گراهه ڪنديس." اهي وچن ٻڌي هنومان چوڻ لڳو ته
پنهنجو گراهه ڪنديس. ادا اچا آهي، ته پوءِ ڪائيم ڇو نٿي؟ جلدي
"جي هرو پرو تنهنجي پنهنجو مکه ڊگهو يوجن
پنهنجو ڪم پورو ڪر." تنهنتي سرسا پنهنجو مکه هڪ يوجن
ڪري وڌايو ته هنومان وري چيا ڪيو جو پنهنجو سرير ٻه يوجن
ڪلڻي وڌايائين، تنهنتي سرسا پنهنجو مکه پنجاهه يوجن وڌايو، ته هنومان
وري پنهنجو آڪار ١٠ يوجن وڌايو. سرسا تڏهين پنهنجو

سستو ساختیه موسائنی

هيو ائين ته ڪٿي آهي ته ٻڌو، رامچندر جي ٻالڪن جي سنڌا
ولي راڪشسن کي ماري سيتا ولي موٽندا. اهي ٻڌو جسي
ڪيترو ڪي نيئي لوڪ ڏاڍي ٻڌي سان ڳالهيندا." شنڪر چوڻ لڳو
"هي پاروتي! هي شري رامچندر جي ڪٿا سنسار روپي وڻ
جو ڦل ڏوا آهي، جنهن کي ڪرشڻ سان جي جيو ساگر تري
موڪش پائي ٿو."

هري رام هري هري
رام رام هري هري
هري ڪرشڻ هري ڪرشڻ
ڪرشڻ ڪرشڻ هري هري

سندر ڪانڊ

جامونت جا اهي ڏڪاري وچن ٻڌي هنومان چوڻ لڳو ته
"هي ڀاري ٻانڌو ڪٿو! توهين مٿي ڪريا ڪري منهنجي موٽي
اچڻ تائين ترسجو." ائين چوندي ٻڌو جن کي نمسڪار ڪري، ۽
ٻن جو ڌيان ڌري آڏو سنگار ڪري هنومان سمنڊ جي ڪناري
تي آيو ۽ پهچي سمنڊ لنگهي ڏسي، پوءِ اهو هنومان
رامچندر جي من ۾ ياد ڪندو سمنڊ تان ٽپ ڏيڻ لڳو. اڃا
ته وڃي ماٿي نه ٿو، جو سمنڊ ڪناري ڏٺائين ته ۽
اهو اتي شڪ پئي ته مٿان رامچندر جي جو دوت، مهاپاپاڻ
هنومان ، ڪٿي لڪي پئي، سو ميناڪ تائين پهچي کي چوڻ
لڳو "اچي! ٿوري دير هنومان کي ٿاڪ تي وشرام ڏي." ميناڪ
ڪي... ڪدم سمنڊ مان اٿي ڪري هنومان کي ساري

مون کان ور گهرڻ هو ته موٽڪي وارو جواب پڻ ملي. اهي
ڪري مون سوڪشم روپ ڌاري توکي سمرڻ ڪيو آهي. مون
ڪو توکي ستول شرير ڌاري سمرڻ ڪرڻ ڪيو آهي. اهي
مان ڪو تنهنجو پورت ڏرو لٿو وڃي. پوءِ تون جو مونڊيو
تي موٽڪي سراپ ڏين تنهنجو سبب ڪهڙو؟" ايترو چئي وارو
پنهنجي اما ڏال بند ڪئي، ۽ اڳتي ٻه. پنهنجي گهر موٽي آئي.
آئي اهي ساري ڳالهه پنهنجي پتي، يعني پنهنجي پيءُ سان ڪئي.
مي ويويڪ اڪلي تون پنهنجي جنم جي ڪٿا ٻڌ. تنهنجو جنم
ڌاڙي شپ گهڙي ۾ ٿيو، جنهن ته تنهنجي جنم ٿيڻ شرنا ئي
آڪاش ۾ نغارا وڄڻ لڳا ۽ خوب برسات پوڻ لڳيون. مطلب
ته سڀ شپ چنهه ٿيڻ لڳا. اهو ڏسي وارن ۽ ڪيڏسوي پرباني
ڪري تنهنجا ماءُ پيءُ ڏاڍا خوش ڪندا رهيا.

ڪري ڏينهن تنهنجي ماتا توکي سيج ۾ ويهاري کير ڏياري
رهي هئي، ته سوريه ڀڳوان ۾ پورو ڏسا مان پام ڪرڻ لڳو.
تو ڪس رالديکو سمجهي يڪدم آڪاش ۾ ٿيو ڏيئي وڃي
جهليو، تنهن تي اندر پنهنجو وجر توکي هنيو. پر تنهنجو اهو ڌڪ
سهي ڪئي ۽ ڌرتي وڃي سوريه کي جهليو ۽ يڪدم ڳلي ڪيس
مک ۾ وڌو. بس! پوءِ ته رات ٿي وئي ۽ چوڌاري اونداهي
ڇانئجي ڪري هاهاڪار شبد مچي ويو. سوريه ڏانهن جي اڏيو هنڌ
ڪري، جيڪي آدمي سڀ ڪم بند ٿي ويا. ديوتائون
سڀ ڏاڍا ڏاڍا پڪارڻ لڳا. ليڪن اهي ديوتائون شنڪر مهاراج جي
چرن ۾ اچي ڪيڙي يعني تنهنجي پيءُ جي گهر تي آيا ۽ چوڻ
لڳا ته "هي ڪيشورا دلي ڪريا ڪري تون پنهنجي ٻار
جي مک مان سوريه ڪڍاءِ، ته ته اسين سڀ ان جي ٿانئيدا اسون.

... تپ ڪري؛ اتي هڪ زبردست هاٿي،
...ن، ويٺو انهيءَ ٻن ۾ تپ ڪري؛ اتي هڪ زبردست هاٿي، سنهڪر اچي
گويا خود ڪال جو سروپ هو، هن رشيءَ جي
...ي بيٺو آهي. اُنڪي ڏسي اُهو رشي دهلجي ويو؛ ۽ تنهنجي
...ڪي چوڻ لڳو ته ”هي ڪپيشور! ڪرپا ڪري تون مونکي
... هاٿيءَ جي ويگهه کان بچاءِ، جي نه ته تپسيا ۾ وگهه پوندو.“
...ن هاٿيءَ جي ويگهه کان بچاءِ، جي نه ته تپسيا ۾ وگهه پوندو. گرجنا ڪري هن
...هي وچن هن منيءَ جا ٻڌي ڪيشري يڪدم گرجنا ڪري هن
هاٿيءَ تي ڪاهي آيو، ۽ ڪيس پنهي ڏندن کان جهلي ڪٽي
...پرٿويءَ تي پڇاڙيائين. ڪيشريءَ جو اهڙو انوپم ٻل ڏسي مني چوڻ
لڳو ته ”هي ڪپي راج! مان توتي ڏاڍو پرسن ٿيو آهيان، گهر
جيڪو ور گهرڻو هجيئي.“ تنهنتي تنهنجو پتا هٿ جوڙي چوڻ
لڳو ته ”هي منيشور! جي ڏهين مونتي اهڙا پرسن ٿيا آهيو، ته
ڪرپا ڪري اهو ئي وردان ڏيو ته مونکي وايوءَ جهڙو پرتابي ۽
ٻلونت پٽر اُتپن ٿيو.“ تنهنتي اهو مني ’ايو مستو‘ چئي انترڌان
ٿي ويو. هي پٽر هنومان! هاڻي اڳتي جو ورتانت پنهنجي جنم
ڪٿا جو ٻڌ:-

تنهنجي ماتا انجني شيل ۽ پتورت ڌرم جي ڪاڻ ۽ شويا
۾ خود ڪامديو جي استريءَ رتيءَ کي براجت ڪندڙ، هڪڙي
ڀيري سورهن ئي سينگار ڪري اچي ڪنهن پروت تي ويٺي،
۽ ويهي انهيءَ پروت تي شوڀا ڏناءِ، ته پوءِ (وايو) به پنهنجي
چال ٿيڏي ڪري سندس انگ جو ڪپڙو اُڏائڻ ۽ ڪيس سپرش
ڪرڻ لڳو. اهو حال ڏسي تنهنجي ماتا انجني ٿپي ٿپي ٻاهر
تي ويئي ۽ وايوءَ کي سراپ ڏيڻ لڳي. انجنيءَ کي انهيءَ طرح
سراپ ڏيندو ڏسي وايو چوڻ لڳو ته ”هي انجني! منهنجي ڀريل
گيالهه ٻڌ ۽ پوءِ مونکي سراپ ڏي. تنهنجي پتيءَ پاڻ ڪشيپ

جي آواز تي هڪري تمام خوفناڪ زبردست آفت اچي مٿن
ڪڙڪي، اها هيءَ هئي، جو جٽايوءَ (ڏک ڳجهه) جو ڀاءُ سمپاتي
پنهنجي گُفا مان ٻاهر نڪري آيو، ۽ هنن کي ڏسي چوڻ لڳو تہ
”واه پرماتما! شڪر آهي جو اڄ تہ پيٽ ڀري کائڻ لاءِ مال
موڪليو اٿئي.“ ائين چئي هنن ٻاندرن ڏانهن رخ رکڻ لڳو.
ٻاندر رڙيون ڪري چوڻ لڳا تہ ”جيستائين اڃا اسين سگريو جي
مٿان مرون ئي مرون تنهنکان اڳيئي اسان ڪـــي هيءُ ڳجهه
(سمپاتيءَ) روپي ڪال تو يرلوڪ ڏي روانو ڪري.“ انهيءَ
طرح سمپاتيءَ کي ايندو ڏسي سڀ ٻاندر ڊپ وچون اٿي ڀڄڻ
لڳا. نيٺ انگد جنهنکي سمپاتيءَ جي ڀاءُ جٽايوءَ جي خبر هئي.
ڏاڍي تماڪي آواز سان چوڻ لڳو تہ ”هاءِ! هاءِ! اسين مهاراج رامچندر
جو ڪوبہ ڪم ڪري نہ سگهياسون. رستي ۾ ئي تو اسانجو
موت ٿئي جيڪڏهن ڪم راس ٿئي ڪانپوءِ ڪٿي اسانجو موت
ٿئي ها، تہ بہ هوند خوشيءَ سان يرلوڪ ڏي سڌارجون ها.
هي پکيراج جٽايو! تون ڌنيہ آهين جو تو پنهنجو جنم برابر سڦل
ڪيو، ڇاڪاڻ تہ تو ڀريو رامچندرجن جي ڪاريہ ڪندي پنهنجا
پراڻ تياڳيا. يلا! اسانجا اهڙا ڀاڳ ڪٿي جو پرڀوءَ جن ڪان پنهنجو
هي پنهنجن تتون جو پتلو بليدان ڪريون!“

اهي وچن انگد جي واتون ٻڌي اُهو سمپاتي رڙهي اچا بہ
بلڪل ويجهو ٿيو ۽ ٻاندرن کي پنهنجو ڏسي انهنکي قسم وجهي
پياري چوڻ لڳو تہ ”هي ٻاندرو! توهين منهنجا هنوقت پريتم
آهيو. مونکي رکو ٻڌايو تہ منهنجو پيارو ڀاءُ جٽايو ڪيئن ديولوڪ
پڌاريو.“ اها ڳالهہ سمپاتيءَ جي ٻڌي انگد کيس سڀجو ورتانت
وستار سان ڪري ٻڌايو، جنهنتي سمپاتي پنهنجي ڀاءُ جي ڪاءِ

پوءِ ٽڪري ٽڪري ٿي ويڪ جيان دکڻ ڏي راهي ٿيا.

دکڻ دشا ڏي ويندڙ سيني ٻاندر ۽ ريڇ پڪارن جا واڪا
ماريندي جهنگل ڏي ويندا ڪري پهاڪ ٿي ۽ اهي ڀٽا. پياس
لڳڻ کان پوءِ ته اهي ستايل ٿي زبان ٻي سڪي خشڪ ٿي وئي. سڄو
جهنگل گهمي ٿڪا، پر پاڻي جو پتو ڪونه پيو. تڏهن سيني ٻاندرن
گڏجي هنومان کي پڪارڻ شروع ڪيو ته "توهان ڪرپا ڪري ڪنهن
پربت تي چڙهي چوڌاري ڏس ته من ڪو پاڻي جو پتو پوي!"
هنومان انهيءَ پڪار ٻڌڻ تي ڪنهن پربت تي چڙهي چوطرف
نهارڻ لڳو ته ڪنهن ڪک عجب پاڻي جو جهرڻو بلڪل پوري نظر
آيو. پوءِ هيٺ لهي سيني کي خبر ڏنائين ۽ اڳيان هنومان ۽
پٺيان ٻيا سڀ سيني انهيءَ جهرڻي ڏي راهي ٿيا.

آها! ڪهڙي نه عجب قسم جو اهو پاڻي جو جهرڻو هو گويا
ميٺان ۾ ته امرت جو چشمو هو. سيني ٻاندرن اتي جا خوب
ڪل مٺا ڦل ڦول کاڌا، ۽ پاڻي پي دل کي شانت ڪئي. ڪجهه
وقت کان پوءِ يوراج ڪنهن ۽ انگد سيني کي چوڻ لڳو ته
"هي ڀائرو! هن جو مدو پورو ٿيو وڃي ۽ پاڻ اڃان تائين
به ڪٿي نه سکيا آهيون. افسوس! هاڻي ته موت اسان جي پاسن
کان موت آيو. مارجو ته اهڙي حال ۾ جيان ڪا، جهڙي حال ۾
منهنجو پتا پڻ مئو، پوءِ مهاراج رامچندر جن ڪرپا ڪري
ڪٿي موڪلي سگهبو، پر هاڻي ته موت موليو اچي ويو آهي. هاڻي
مهني جو مدو اچي پورو ٿيو آهي. اڃا نه خبر نه ڪنهن سکيا آهي
ته سيتا کي ڪنهن کنيو ۽ ڪهڙي ديش ۾." انهن چوڻ کان
پوءِ اکين ۾ ڳوڙها اچي ويا سڀ ٻاندر ۽ به ٻڌڻ لڳا
...... ۽ انهيءَ ڪري ڪري ۽ ڳوڙها ڳاڙڻ لڳا. اڃا ۽ هنن

ڪپيش! پر هي آهين، ڪند و ڪو اُلڪو ڪو متان تنهنڪر پرپرت.
جو پٽو جيءَ جانڪيءَ جهڙڪري ڪر اُپاءُ ڪو اٿو جلد ئي
ٽي باندر ن سيڻي سگريو ٻڌي جا مهاراڄن وچن اهي ملي." شت
اي "تہ لڳو ڪرڻ آگيا) هوا پهتا اچي اتي سڀ پڻ جي (ڪي
جڏهن ۽ ويو جي پڪڙجي تري چوڦير هاٿيئي سڀ توهين ! گٽو ر باند
ڪجو ر ياد پر اچو، ڪڏي پٽو جو جيءَ جانڪيءَ وچي تنهن وٽيو،
مان تنهنڪي آيو، نہ موٽي وٽ مون اندر جي مهڻي جيڪو تہ
تن، اٿو، ڪئي سستي ڪا خبردار ماريندس. سان هٿن پنهنجن
گسٽو." نہ ٻہ ٽان ڏينهن جان تہ مطلب ڪرٽي، جنا اها کو سان من
سگريو ۽ رامچندر مهاراج باندر سڀ ٻڌي جي سگريو آگيا اها
سگريو، پوءِ تهان ٿيا، راهي لاءِ ڪارين پنهنجن ڪندا پرڻام ڪي
چڱيءَ ڪوني ڪي پٽن ۽ جامبوان ۽ انگد نل، نيل، ۽ هنومان
مونکي پرشو! وير "هي تہ لڳو چوڻ ڪري پارت سان طرح
هڪواريءَ تي ڪنا سڀ اوهين مهل جنهن تہ آهي پڪ پوري اها
ٻہ ويرتا توهانجي سو ايندا. جيئي ٻہ اها تہ ويا. ٻہ پوءِ يم
ضرور سو ايترو باقي ! هان ڪونهي. ٻہ ماتر انش شڪ مونکي
ويو." ڏي دشا ڪشڻ ڏ تي ڪنا ملي سڀ توهين تہ اٿو چوڻو
پنهنجي باندر وير شور سيئي اهي ٻڌي جي سگريو آگيا اها
هنومان جن رامچندر پريو ترهيو ايتري تہ لڳا، ڪرڻ تياري جي وڃڻ
آ ڏس، ! پتر وايو "هي تہ لڳا چوڻ ڪوئي وٽ پاڻ کي
ڏج کي جانڪيءَ وڃي تون سا ڏيان تو منڊي هيءَ توکي
سار سئنا اتي اچي تہ چاڻ مان ڪري نہ الڪو ڪو تہ سڃاڻس
ٻڌائجہ. ڪري ڪيس پڻ ورتانت سڄو جو اسان ۽ پڇندس،
سا پريم سچي کي مهاراڄن پرش وير سيئي اهي تنهنڪانپوءِ

هو، تہ لڪشمڻ مهاراج رامچندر جي پيرن سان ڏاڍي ڪروڌ ۾
اچي اٿي بيٺو، جهڪي ڏسي پيرن جا پاڊر ميڙي هوڏي پاڇڻ
لڳو. لڪشمڻ ۾ ڌنش کي ٻاڻ چاڙهي هوڏ لڳو تہ "مان هاڻي
انهي ساري پرٿي کي ناس ڪندس." اهڙي ۾ ڌرتي جو ٿڌ
الڪنڊ اچي اٿي بيٺو، ۽ وينتي ڪري لڪشمڻ کي پرچار ڪرڻ
لڳو. لڪشمڻ ۾ ڪيس شرط ايندو ڏسي ڪلهي ٿاڪر پاتو. اوڏي
محل ني سڪرپو ڪان موڪليل هنومان ۽ پائي جي اسعري ڏارا،
اچي ٻہ جڻا بہ اچي اٿي بيٺا، جن پهنجي ڪڏهن لڪشمڻ کي
شاٽ ڪيو ۽ پيرن ۾ وڃي آيس. لڪشمڻ کي ايندو ڏسي سگريو
کيس ما شتانگہ نمسڪار ڪري وڏي پور ۽ ڪ آدرستڪار ڏيئي،
هٿ جوڙي هوڏ لڳو تہ "هي ناٿ! سنسار جي مايا روپي مد
جو نشو اهڙو تہ مهابلڪ آهي جو ان جو رکو ڪراڙي سهپ
ڪرڻ سان ني خود منشيہ ليري ڪاٽي زمين تي ڪري پوي
ٿو، تہ ٻہ پڏايو تہ اسان جها جيو (پاڊر) جي رات ڏينهن انهي
مد ۾ لمبت آهن تنهن ڪهڙو حال هوندو؟ هي لڪشمڻ! اسان
جي دوش مان درشٽي ڪندي ڪرپا ڪري اوهين پهنجي
دوڪا ڏاهن لهاريو، تہ پوءِ ڪڏهن تہ توهين اوس دان تي دپا
درشٽي ڪندا." سڪرپو انهي پرڪار لڪشمڻ کي منهن ڪراهڻ
سان راضي اهڙو تہ خوش ڪيو، جو ان الندي سڪرپو کي
ٿاڪر پاتو. پوءِ تہ سڀني ڪمو ڪندڙ لي پوءِ رامچندر جن وٽ اچي
بيٺا. پوءِ جن جو دوشن ڪندي سڪرپو اکين مان پوڄ ڌوپ
ڌوڙن لڳو ڪرپا ڪندو. رامچندر جن جي پيرن تي ڪري پيو.
پوءِ جن بہ کيس اهڙي دشا ۾ ڏسي ڪري ڪلهي ٿاڪر پاتو،
۽ ... ان تہ "هي سڪرپو! توهين تہ مونکي اهڙو پيارو آهين

ڪدم پنهنجي آسي لکن سٽن سون باندرن جي سينا تيار
ڪري ڏاڍي ڏوم ڏام سان نچندا ٽپندا تمام گهٽي تڪڙ سان
ڪشڪندا پريءَ ڏانهن هلڻ لڳا. اُنهنکي موڪلي هنومان روهن
نالي پروت تي آيو، ۽ ڏرڏرشتا نالي باندر کي سمجهائي چوڻ
لڳو تہ "هي شور وير! هنوقت سگريو کي ڏاڍو ڪٺن ڪم اچي
پيو آهي، سو تون جلدئي پنهنجي سينا وٺي اوڏانهين وڃ."
ايترا وچن چئي هنومان اُتان وري اچي ڪدلي ون ۾ پهتو، ۽
اتي جي راجا گج کي چوڻ لڳو تہ "هي سوامي! توهان جلدئي
پنهنجو لشڪر وٺي وڃي پنهنجي مها راجا سگريو کي شانت ڏيو،
چاڪاڻ تہ هنکي هنوقت هڪڙو مها ڪٺن ڪم اچي پيو آهي."
اهي وچن هنومان جا ٻڌي ٻہ باندرن جو راجا پنهنجي باندري
سينا ست پدم ۽ اسي ڪروڙ ساڻ وٺي اُتي هليو. انهيءَ مها ڀاري
سينا جي هلڻ وقت ايتري تہ مٽي اُڏامڻ لڳي؛ جو سڄو
آڪاش مٽيئي مٽي ٿي ويو. هنکانپوءِ هنومان ويهار نالي پروت
تي اچي؛ اُتي جي سردار بلوبر جي پٽر کي ٽيهن لکن ۽ سٺ
هزارن سينا سان ڪشڪندا پريءَ ڏانهن روانو ڪيو. اُتان وري
ڏنڌهار پروت تي اچي ڪري، اتان ٦٠ ڪروڙن واري باندري
سينا کي ڪشڪندا پريءَ ڏانهن موڪليائين. تنهنکانپوءِ نيلگري
تي اچي نيل نالي باندر کي سمجهائي چار ارب ۽ ٻارهن سؤ باندرن
جي سينا پڻ اوڏانهن رواني ڪياءِ. انهيءَ طرح سان پورو دشا ڪا
هنومان ڪيترئي باندري سينائون موڪلي اتر دشا ڏي رو
ٿيو. انهيءَ ريت چئني دشائن جا اسنکيہ باندر موڪلي هنوم
اچي پنهنجي پريءَ ۾ وارد ٿيو.
هنومان کي ان پريءَ ۾ پهتي اڃا ڪو ٿوروئي وقت ڪٿ

پوءِ "دار" اوسار توکي راڄا ٿي سگھي ٿي ڊاڍو. هتي ۾ جيڪڏهن
توهان وٽ پنگر ڪندين، ته پوءِ رامچندر وٽ پهچڻ ۾ رستا
۾ ڪيا آهن، يعني اهڙي ساڳيو ڏلش ٻاط جهڙسان ڪي ٻڌي
کي ماريائون، سوئي توکي "ڊاڍو" ڏاڍ ڪاڻ تيار آهي؟ "پهڙ
ڪر اڳڻ ؟" ته ٻڌي هو ٻڌو هجي جو ڄاڪندو ويٺو آهي."

اهي وچن هنومان جا ٻڌي سگريو پڪڙ ڏکي چوڻ لڳو
ته "هي هنومان! تنهنجي ڪرم ڏاڍي پوري ۽ پٺارت آهي. هاڻ
ٻڌو جيسڪو ٻيڪ وتيون (سکون) ۽ اهڙو ٻڌي ويو ڏوس جو
ڪل ٿي ڪالي پيو ته ڪو ڪڏهن ٻي منشي هو سگھي
ويچارڻو الو. هتي جيڪي لڳو، سو ڏيو (وٺي تت ٻاڻ ۾ ڊ
واپسندو آهي) هتي ٻالدرن جي سڀني سنا پعين ڏاهن دوت
موڪلڻ کپجي، جي وڃي ڏولن تہ جيڪو توهان مان ڪا
ٻکواري (ڏهه ڏينهن) جي اندر پهنچي سنا ولي ڏ آيو تہ
مان انکي پهنچڻ هٿان سان ماريندس." اها ڪاڻ واڪر
سگريو جا ٻڌي الکڊ چوڻ لڳو ته "هي مهاراج! اهي ڪر اها
جيڪڏهن هنومان کي موڪلجي ته اڃي وٺيش." اها ڪرم ٻڌي
سگريو هنومان کي چوڻ لڳو ته "هي ٻيرا! توهان ٿي وڃي ٻالدرن
جي سڀني سنداڻيتن کي هٿائي اچ. ٻو شاباس! پوءِ هن جي ڪم
۾ دير نہ ڪجي." اهي آڪيا ٻڌندي شرڀ هنومان هڪدر ٽيو
ڏيئي سگريو کي نمسڪار ڪري، پوءِ دشا ڏاهن رواڻو ٿيو ۽
اتي وڃي ٻالدرن جي سڀني سنداڻيتن کي چيائين "اٿو اٿو،
جلدي تياري ڪريو. ٻاڻي جي ٻڌا سگريو توهانکي ڪڏهن ضروري
ڪم لا سنڌاتن سمت ڪوٺيو آهي." اهي وچن هنومان جا
ٻڌي ڪو ۽ ڪواله ٿي وارا ٻالدرن جا سردار ڏاڍي اٿڪر سان

ساري سنسار سان ڪو لاڳاپو ڪونهي. هو ته پنهنجي ئي مگن
هوندو آهي. ٻئي لڪشمڻ! ڀلا اهڙو ڪهڙو ڏوهه ٿيو جو تنهن ۾ سچو ڪري
ڪين رهي؟" ائين چوندي مهاراج جي ڪمهلي ڪال شڪات
تي ويا، ورتي ۾ لڪشمڻ کي ڇوڙ لڳا ته "هي ڀاءُ! سگريو
پنهنجو ارت ساڻي ڌاڻي وٺي سگهي ٿي ويٺو آهي؟ ڏيهاڙا
ڪٿي ڪنهن پنهنجي سوڻي ۾ ڪار ڪئي اٿس. ڀلا ڀڳو! انهي
لاءِ ۾ موٽيت پورو ڏاڍو آهي، يعني جنهن واٽ سان موٽ ڏالهي
کي ماريو، تنهن ئي واٽ سان انڪي ۾ ماريندس. موڪ سگريو
پنهنجن پوڻن؟ سگن ۾ پهچي ڏڪل وڃي ٿو ۾ ڀالڻا ته تو
ڪري." مهاراجن کي ايترو ڪروڌ ۾ ڏسي لڪشمڻ يڪدم اٿي
ڪڙو ٿيو. مهاراج لڪشمڻ کي ويندو ڏسي ڇوڙ لڳا "هي لڪشمڻ!
سگريو ته پنهنجو متر آهي. جيتوڻيڪ هيستائين وڃي پنهنجو ڪري
رهيو آهي، تنهن هوندي ۾ پنهنجي ڀائي آهي ته توکي ڪيس
ڏيڪاري موٽيت ولي اچجانس."

جيڪائين اهو اڪر پوشن اڳين پن پاڻين جي وڃي حلي رهيو
ته هو ڪٿين وري سنڌ ساڻن جي من ۾ اچي ڪو ڏوڙ آڻين
تنهن وقت سگريو کي سمجهايو ته "هي راجن! تو هاڻي
ڏينهن ٿيا آهن ته وري ڪٿين سيتا جي ڪو ڀال...
پوڻ ڪري اڳ. هڪ سنڀيڪيو، انهي وقت پڪڙ جو
کي اوس ڦل ڏوڪڻو ٿيندو، ها ڪاڻ ته راڄ ڏيکي سوڀ
ڏا ڏار رستا آهن. هڪڙو سام، يعني مٺ وٺ، ٻيو دام،
اوپ، ٽيو ڏنڊ، يعني سزا، چوٿون ڀيد، يعني جدائي،
يعني رستن مان اوهڻ راڄنيتيءَ جن ڄاڻن ۾ ته توسان
ڌاڻي رستا آهن. اڄ ات "سام" ڀلاڻ وٺو سان ڪم ڪرڻ...

-

ساڳو ۽ انهو ڪٽ ٿي ويا ۽ اڪيلي مان ويڙهي وڃڻ ڪري ها
ڳالهه لڳا. لڪشمڻ ڀڄندي ڀڄندي سمان وڌي ۽ مهاراج رامچندر
کي شوڪ ڪندي ڏسي ڏاڍو ڇرڪ لڳو " هي ڏٺو ڀيڻ!
ايتري قدر شوڪ ڪري اٿو، ۽ اهڙي طرح سڀني ڳالهه نه آهي،
تسڪري ئي ڏات! ڊکي ۽ شوڪ سبب ڪري ڪرڻ گهرجي ۽ ڪيڏو
ڪري سک ڏک جو ڦل ڀوڳڻ گهرجي. هي ڀاءُ! واسطو ۽ تنهن
ڪو توهانکي ڏک نه ڪرڻ آهي، توهين ته ساڪيات ڀڳوان
آهيو، سنڌن، چنتا، دک جو آهيو، جو مان ڄاڻي ٿو سمجهان
ته اوهان ئي جو هتي سڀ ڪشٽ جهلي ڪنيو آهي، سو
وڏي سرشٽي جي نيم ڀاڃڻ ڪاڻ، جو هن جڳ کي مون ۽ سنڪلپ
۽ وڪلپ اوس ائين ته ڇنڊي ڪري ڏک سک ڀوڳي ٿو.
جيڪڏهن توهين منش روپ ۾ ٿي هلي منش جي ڀيٽا نه
ڪريو، ته سرشٽي جو نيم ٽٽي، تنهن هوندي به، اي ڏات!
ڏيهه ڪرڻ سٺي ڳالهه آهي، جو جو منش ڪري ڏک ڀاڄ ٿي
آيل ڏسي ڏيهه سان اڳي ڌارڻ ڪيو جوکو اپاءُ ڪري سگهي ٿو.
ڏيهه وان پرش هرڪا گيان وان آهي اهي ڪري ٿو ڏات! اوس
ڏيهه کي ڌارڻ نه جيو." اهي وچن ڀڄندي ڀائري جا ڏاڍي
مهاراج رامچندر ڏاڍو لڳو " هي ڀاءُ لڪشمڻ! اها ڳالهه ٺاهوڪ آهي
ته ڏيهه ڪارڻ هي منش ڪهڙي نه ڀڄندي سان ڪامنا کي
پلاءُ نه ٿو سگهي، پوءِ هي لڪشمڻ! ڀوڳ ڪا ڦاڙي وچ وسيو
آهي سڀ کي ڏيهه آڌي ڳالهين جي ٻني ۾ ورڌي آهي.
ٻيو ۽ منش اڪيلي ايندي ته ويهي ٽڪ ٿي هڪ ڪڪري
سمجهي ڪس اڪيلي ڪري ڀڄندي ٻاري شي ڪس وڃي
ويندو آهي ... ڪاڻ سان مٽي ڪاٽي. اسان

پروت هو، جو انهيءَ شوڀا ورنن ڪندي ڪوير، ڪي جيڪر
ڪي سال لڳي وڃن. سندر سندر گفائون انهيءَ پروت ۾
اهڙيون ته آنندڪاري هيون، جو ڄڻ ته چٽڪ وشوڪرما
جي ڪا اڳيئي رامچندر جي اتي پڌارڻ جي خبر هئي، جنهن
ڪري اهي انهيءَ پريو جي واسطي ئي تيار ڪري ڇڏيون هوائين.
اهڙا اهڙا سر سبز اُپون (باغيچا) انهيءَ پروت تي هوا جو پاڻهي
ته ڪنهن ڪاريگر ويهي پنهنجن هٿن سان اُڀ، پروت کي سبز
رنگ سان چٽيو هو. وري انيڪ پرڪارن جي پکين جي مڌر
۽ من موهيندڙ ٻولين انهيءَ پروت کي هيڪاري وڏيڪ رونق
وڌائي هئي. هڪڙو ته هو اڳيئي هو مها شوڀيڪ پروت، ٻيو
وري جو مٿس پريو رامچندر جن جو پڌارڻ ٿيو، سو ڇڙ ڏاري
اهڙو آنند ڇانئجي ويو، جو ديوتائون پنهنجو سورڳ ڌام ڇڏي
هرڻين ڳانين ۽ ٻين پراڻين جا روپ ڌاري پتنگن وانگر انهيءَ
شمع روپي پريو رامچندر جن جو درشن ڪرڻ لڳا. ٻئي ڀائر
مهاراج رامچندر جن ۽ لڪشمڻ هڪڙي پٿر جي شلا تي ويهي پاڻ
۾ ڳالهيون ٻولهيون ڪرڻ لڳا. مهاراج جن فرمايو ته "هي لڪشمڻ!
ڪهڙو نه هي سندر ۽ من موهيندڙ پروت آهي. پکين جا انيڪ
پرڪارن جا گيت مرڳن جي من کي ڇڪيندڙ آهن، آڪاش
منڊل ڏي نهارجي ٿو ته منجهس بسنت رت جو ڏيک پيو
ڏيکاري ڏيئي، ۽ ائين پيو پائجي ته سورڻ (سون) سان سينگاريل
آهي. باغ جي شوڀا ڏسڻ هيڪاري دل اچرج ۾ پوي ٿي. هاءِ!
پياريءَ جي سمر تي ته هينئڙو پوي ٿي. هي پيارا لڪشمڻ! هيتري
آنند هوندي به هيءَ دل اشانت آهي. جانڪيءَ ڪانسواءِ هيءَ شوڀا
مورڳو دک دائڪ ڀاسي ٿي." ايترو چوندي مهاراج جن شوڪ

ٻالي جي استريءَ کي ڪيئن اهي ويو ۽ اڳتي ڏانهن ڪٽي بعد
ڪيا. تنهن تي پرڀو رامچندر جن کيس اُپديش ڪرڻ لڳا
ته "هي ٻالي پتني! موهه کي ڪل ني ڪري ڇڏي ته تون روئين
ٿي ڇو؟ هي پنجن تتون جو بڻيل ته تنهنجي اڳيان پيو آهي،
جو سياوڪ ۽ ناشوان آهي، باقي رهيو جيو سو ته مرڻ جهڙو
ئي ڪينهي. تنهن جيئندي به جو تون ڏڍ ڏيڍ روئين ٿي، تنهن
جو ڪارڻ ڪهڙو؟" اهڙي طرح سان پرڀو جن ٻالي جي استريءَ
کي اُپديش ڏيئي شانت ڪري، سگريو کي ٻالي جي ڪِرِيا شب
(لاش) کي داهه ڪرڻ جي آڳيا ڏيڻ لڳا. جو ڪرم ڪيا وڃي،
پورو ڪيو ويو، ۽ لڪشمڻ کي آڳيا ڏنائون ته وڃي سگريو
کي راڄ تلڪ ڏي.

مهاراڄن جي آڳيا پاڙڻ لاءِ لڪشمڻ لڳو ۽ اهي ساري پوڄي
جي پوڄا ڪئي ڪرائي سگريو کي ٻانڌرن جو راڄا، ۽ انگد کي
يوراڄ ستاپن ڪيو.

شنڪر چوڻ لڳو "هي پاروتي! پرڀو رامچندر جن جهڙا نه
ڏٺو آهن جو ڪنهن ڏيئي ته اهي سگريو جهڙي ٻالڪ جي ڏسي
ڪاڻ ڏيکي ٿي ڏڪي ۽ ڪنڌ پيٽ سمهڻ وغيره به وڃي ٿي ليکن.
ام اهو ئي سگريو مهاراڄ رامچندر جن جي ڪرپا سان ٻانڌرن
جو راڄا ٿيو ويو آهي. آه! ٻاهر وڃڻ اهڙن پرڀو جي ڏسي
ڏٺو، جن لشڪر ۽ آپ سوارث رهت سگريو سان مترتائي
جو رستو رکي سدا ساٿ ڪيو."

سگريو جي راڄا ڏيڻ، ڪايو ۽ پڻ پاڻ پرورشڻ ڏاب پروت
تي وڃي لڳا. اهي پروت تي پرورشڻ لاءِ اهي ڪري پيو،
ڪري جهڙا پرسات پولڻي هئي، اهو اتي سندر

"مهاراج! ڇا اهڙو درشن وري مونکي پيهر انت سمي ۾ ٿي
سگهندو؟ ڪداچت نه. اهڙو ڪيترو مورک پرش هوندو، جو
ڀاڳن سان گهر ۾ آيل ڪلپ ورڪش کي ڇڏي ڪنڊن جي
درشن ڪرڻ جي اڇا رکندو؟ هي ديئن بندو! هاڻي ته ڪرپا
ڪري اهو ور ڏان ڏيو ته، جو جيڪو جيڪو جنم مونکي پراربڌ
انوسار ملي، تنهن تنهن جنم ۾ آءٌ درڍ چت سان اوهان ايشور جن
جي ڀڳتي ڪندو رهان." ائين چوندي ٻاليءَ پنهنجو شرير رامچندر
جن جي چرڻن ۾ ڌيان ڪندي شانت چت سان تياڳيو جنهن
ڪو مڪت ماڻ وار نڪري وڃي.

جڏهن مٿل سڄي شهر ۾ خبر پهتي ويئي ته ٻالي رامچندر
هٿان پرلوڪ پڌاريو، تڏهن مٿل گهڻيئي استريون پرش ٻاليءَ
جي استري سميت روئندا پٽيندا اچي انهيءَ ٿل تي پهتا، ۽
ٻاليءَ جي استري پنهنجي پتيءَ کي ديولوڪ پڌاريل ڏسي اهڙا
وراپ ڪرڻ لڳي، جو اتي بيٺلن منشن جو هردو ٻه ودير
ٿيڻ (ڦاٽڻ) لڳو. هاهاڪار شبد ڪري روئي چوڻ لڳي ته "هي ناٿ
مون ته اڳيئي توهانکي چيو ته هن سمي توهين سگريو سان
نه وڙهو، پر ڇا ڪجي، جو ڪال جي ڦاشي (ڦاسيءَ) ۾ ٻڌل
هوا تنهنڪري توهانکي منهنجا سڀ وچن ورک ٿي لڳا
هي پتي! انگد کي ڌارت ڪرڻ يا سمجهائڻ کان اڳيئي توهين
وڃي مرتيو کي پراپت ٿيا." انهيءَ ريت سان انيڪ پرڪار
جا هردي ڏاريندڙ وراپ ڪندي تارا ٻاليءَ جي استري مورڇت
ٿي ڪري پيئي.

ٻڌو رامچندر جن سندس اهو حال ڏسي يڪدم ڪيس سمجهائڻ
ڪرڻ لڳا ته پنهنجي ماڻهن اهڙي طرح سان ته ڪٿي پڪڙيو

منجهه جي مٿون تلوار نه ڪٽي. سگريو مهاراج جي آگيا پٽ
وڙهڻ بابت ٻڌي ٻڪدر ٻاني ڪرڻ ۾ تيار ٿيو. خوب جنگ
لڳي. آخر ڪنڀڪرڻ ڪاٽيو، مهاراج هڪ تير ٻڌي جي هردي
۾ هنيو، جنهن جي لڳڻ سان ٻڪدر مورڇت ٿي ڪري پيو.

جيتوڻيڪ ٻئي تير لڳڻ ڪري بيهوش ٿي ڪري ته پيو، تنهن
هوندي به ورڪي آلي ڪواري پنهنجي پيو، رامچندر جيڪڏهن
مارڻ لڳو. ڀلا ڪسي ته ساڪيات پوءِ جن سنڌس اڳيان ٻاڻ
ڏاڍيو مت ۽ جهلو ٻيا آهن. ٻئي پوءِ جن جي اهڙي جيئي ڪسي،
جيتوڻيڪ سنڌس اندر ۽ ٻاهر هئي، تنهن هوندي به مسڻ
مٿان پوءِ جن کي شعور والڪي ڪاوڙ مان هي وڏن هڙڪ
لڳو " هي رامچندر! مون تنهنجو ڪهڙو اپراڌ ڪيو آهي
جو تو موڪلي انهن لڪي ماريو؟ " اهي وڏن ٻالي جا ٻڌي
پوءِ جن دوڙ لڳا " هي اڙي ٻڌي وارا! ننڍي ڀاءُ جي استري
پٽ جا ڏئي سمان آهي، جيڪو ان ۾ ڪو درشٽي رکي ٿو،
سو ته سڌيو مارڻ جوڳو آهي. توکي ڏ من ۾ ايترو ابهمان هو،
جو استري جي سمجهاڻي ته پنهنجي ڪي ڌيان نه ڏنئي. اڙي
پاپي! اڄ تون سگريو سان وڙهڻ آئين. " اهي وڏن مهاراج
جا ٻڌي ٻالي هٿ جوڙي دوڙ لڳو " هي ناٿ! جهڙي ايشور جو
درشن الڀ سمي ۽ توکي ته مشڪل ڪري ٿا سگهن، تنهنجو
پرتڪش درشن ڪندي ڇا آءٌ نه پاڻ ٻاهي آهيان؟؟ " اهڙا
نمرتا ڀريا وڏن ٻڌي ٻڌي مهاراج جن ڪامل دوڙ لڳا " هي ٻالي!
آئون ڪا چنتا نه ڪر. جيڪڏهن تنهنجي اڇا هجي، ته سڀ
۽ پرڀو ڊاهي دير ڪجا ڏيان، جنهن ڪري توهان
... جا سڀ پاپ ٽٽي وڃن. " ٻالي دوڙ لڳو ته

ي وچي. انهيءَ پريو رامچندر جي شرط وٽ." اها ڳالهه پنهنجي
شريءَ جي پڌي چوڻ لڳو تہ "هي پريي! تون تہ ڏاڍي ڪا
ڄٽي آهين. رامچندر سمد رشي آهي، يعني هنکي جهڙو سگريو
ڙو مان. پوءِ هو جو سگريو جي بدران اُتي مونسان لڙندو ۽
ونکي ماريندو؟ پر ڪٽي سمجهہ تہ ماري بہ وجهي، تہ بہ انهہ
منهنجي ڪهڙي هاڃي آهي، ڇاڪاڻ تہ ان حالت ۾ بہ مان موڪش
ڪي پائيندس." اهي وچن چئي اهو مها ايماني پالي گرجندو اچي
شهر جي ٻاهر بيٺو، ۽ سگريو کي ڏسي اهڙو تہ ڪروڌ ۾ ڀرجي
ويو ۽ جو کيس خوب مڪن ئي مڪن سان ڪٽيائين. سگريو اها
مار سهي نہ سگهي، وري پوئتي موٽي شري رامچندر جن وٽ آيو
۽ چوڻ لڳو تہ "هي ناٿ! مون توهانکي تہ اڳيئي ٿي چيو تہ پالي
منهنجو ياد ڪين آهي، پر منهنجو سچو پڇو ڪال آهي. ڏسو
هيئنر منهنجا ڪهڙا برا حال ڪيا اٿس." اها ڳالهه سگريو جي پڌي
مهاراج چوڻ لڳو تہ "هي متر! تو ڏين ٻئي پاڻ ۾ هڪڙوئي روپ
آهيو، سو مان ڪنهنکي مارييان؟ انهيءَ شنڪا ڪري مون پاليءَ
کي نہ ماريو." ائين چئي وٺي جو ڪٽي شرير تي هٿ ڦيرايائينس،
تہ اها انجي سڄي مار واري پيڙا گهر ٿي ويئي، ۽ هو وري
ٿو بنو ٿي پيو. سگريو کي هڪ پشپن جي مالها ڪنٺ ۾ وجهي
چوڻ لڳو تہ "هي سگريو! تون هاڻ وڃي ٻيهر پاليءَ سان لڙ
پوءِ پاڻ هڪڙي وڻ جي پٺيان لڪي بيهي رهيو. (وڻ جي پٺيان
مهاراجن جي لڪي بيهڻ جو اهو مطلب هو تہ جيڪڏهن مان ظا
تي بيهندس، تہ متان پالي اچي منهنجي شرڻ وٺي، ۽ انهي
ڪري منهنجي پرتگيا نہ پڄنڻ ٿي پوي، ڇاڪاڻ جو شاسترن
چيل آهي تہ راڄائن جو اهو ڌرم آهي تہ هڪواري شرط آي

مان پالڪي چار ٻيا لشڪر کي ڪريان، جو هن سنسار روپي
جنگل ۾ اهي پالڪي موه ڀڄايو الم. هي سڄو ڪري ٻڌو! هن
سنسار ۾ سڀ شعور مترا ذڪ سڪ، اپادي جيڪي وڪارن جا
جوڙا آهن، سي مايا روپي راجا جا لشڪر آهن، نه ته واسطو ۽
ڪنهنجو لڳو شعور لڳو متر آهي، نه ڏک آهي، نه سک آهي،
ڄاڻائي جو هي ديه آتما جو سڌاتن ٻوڙ جو الش آهي؛ سو اول
۽ اسٿر آهي، مکي ڏک سک وغيرا روپ ۽ مايا جا وڪار ڪڏهن
به نٿو سمهش ڪري نه ٿا سگهن. هي مهاراج! مان سچي دل
سان چوان ٿو تہ پڻ ڪو مهيسو پرڪر چئو، جهڙي طرح مولسان
شعر ٿا ڪري اوڏان جو دوش ڪرايو آهي. هي مهاراج! موان هي
راج پاڻ سڀ ڇڏيا. دلي اچي ڪا ڪرپا ڪريو، جو منهنجي
من مان رالڪ ديس اهي سڀ اڪري وڃن؛ ۽ رات ڏينهن
توهانجي پوڄا ۾ لڳو رهان." اهي وچن سگريو جا ٻڌي شري
رامچندر جن مرڪي لڳا تہ "هي مترا تنهنجي ڪرم سڀ سچا
آهي، مگر مون جيڪو توکي وچن ڏنو آهي، سو ڪڏهن به
اسٿير نہ ٿيندو. جڏهن هاڻ ٿئي، تہ ٻيا سڀ ڄاڻان."

مهاراجن جا اهي وچن ٻڌي سگريو کين ٻيهر ولي ٻلو،
۽ شهر مان ٻاهر نمي ڪري ڇڏيائين. سگريو جي گهرجا ٻڌندي ٻلي
جنگل ڪيو ۽ ٻاهر ڦاٿس دوڙندو آيو. اوڏي مان سندس
اسعوي سندس ڏوڙ ٻڪي ڏوڙ لڳي تہ "هي مهاراج! جنهن
زور تي متوفت سگريو گهرجا ڪري اٿو، تنهن ٻلي جو وسعار
ڪريو ڪٿن آهي، اهي اهي ٻہ ڀاءُ راجا دشرٿ جا ٻيو راڄ
ڪشمش لڳي وارا آهن. اهي اچا تہ پاڻي آهن، جو ڪنهن ڪواري
ڪين نہ نہ ڪني سگهن. تنهنڪري هي ناٿ! توهان هي موه

ڦل ڪائيندس. اهو خيال ڪري اهي ڦل نديءَ جي ڪناري
رکي پاڻ سان کڻي ويو. ايتري ۾ هڪڙو سرپ انهن
ن تي وڪ ڇڏي انهيءَ مٿان ويهي رهيو. پالي سنان
ڪري ٻاهر نڪري جان اچي ڏسي ته هڪڙو ناڳ انهن ستن
ن تي ويٺو آهي. سو ڏاڍو ڪروڌ آيس ۽ ڪروڌ وچون ان
سرپ کي چوڻ لڳو "هي دشٽ! تو منهنجو هي ڪاڄ نشٽ
ڪيو آهي تنهنڪري مان توکي هي سراپ ٿو ڏيان ته تنهنجي
سرير مان هيٺئر جو هيٺئر ست ڪڄين جا وڻ ڦٽي نڪرندا."
پاليءَ جو سراپ ٻڌي نڪشڪ (سرپن جو پتا) مها دکي ٿي پاليءَ
کي سراپ ڏيڻ لڳو ته "هي پالي! جيڪو هٿن ستن ئي ڪڄين
کي هڪڙي ڏڪ سان ڪيرائيندو، تنهن هٿان تنهنجو موت ٿيندو."
ايتري ڪٿا ٻڌائي سگريو چوڻ لڳو "هي ڀڳت وتسل،
پتت پاون پربو! جيڪي مونکي پاليءَ بابت آيو، سو سڀ مون توهان
کي چئي ٻڌايو. هاڻي جيڪا توهان جي اڇا." پربو رامچندر جن
سگريو کي هيٺيان آٿت ڏيندڙ وچن چوڻ لڳا:-
"هي سگريو! مٿان ڪو دل ۾ سنڪوچ ڪندو آهين. ڏس
ته هيٺئر جو هيٺئر ئي هڪڙي پاڻ سان ستن ئي ڪڄين کي
ڪيرايانئو." ائين چوندي ڌنش چاڙهي ۽ ڪمان ڪينچي وتي
جو تير هڻيائين سو آمالڪ اُهي ستئي وڻ هڪيئي پٽيان پرٿوي
داخل ٿيڻ لڳا. انهن ورڪشن کي ڪرندو ڏسي سگريو ک
هيڪاري پڪ ٿي ته مهاراج جن ضرور پاليءَ کي ماريندا، ۽ انه
ڪري خوشيءَ وچون نچڻ ٽپڻ لڳو. پربوءَ جن جي سگر
تي ڪا اهڙي ڪرپا ٿي، جو سندس هرديءَ ۾ اچي گيان
جو تي پرڳهٽ ٿي، سو هو دست جوڙي چوڻ لڳو ته "هي د

مترتا رکڻ نه گهرجي. مترتي ڏاڍو آهي جو پنهنجي متر کي ڪماري کان روڪي چڱي رستي لائي ۽ سندس اوگڻن کي ڇپائي گڻن کي ظاهر ڪري. ان کي گهرجي ته ڏيڻ وٺڻ جي ڪم ۾ ڪنهن به قسم جي شڪ نه ڪري، جيتري قدر پڄي سگهي، اوتري قدر تن، من، ڌن سان متر جي سهائتا ڪري. جي مهڙ ۾ مٺان مٺيون ڳالهيون ڪري متون ساڻ ڪن تا ۽ پٺ پٺيان ڪُڌيون ڪوڙيون تا، سي مهاڪوڙ اڌڪار ترڪ جا ادڪاري ٿين ٿا، ڇاڪاڻ ته مورک، سيوڪ، ڪرپڻ (بخيل) راجا بدچال استري ۽ ڪپٽي متر، اهي چارئي تياڳڻ جوڳا آهن. هي متر سگريوا موڙکي تون ڪوڙو متر نه سمجهه، ڇاڪاڻ ته مان پنهنجي من ڏاڍي سان ٻاليءَ کي اڪيلو ماريندس، جنهن مڪڙ مان وار ڪري وٺي." سگريو جواب ڏنو ته "هي مهاراج! ٻاليءَ کي جيڏو تڪڙو ڪجهه آهي، ٻو ستو ٻلاٽ ورڻ ڏيو آهي. ڪنهڪالسواه سندس موت ٻي ڪنهن به طرح ٿي نه سگهندو، فقط هن ڪري شي ڪالسواد اهو هڻ آهي جو هن سڻن بيٺان وڻن کي جڪو ڪري ٻاڻ سان ڪيرائيندو، سو ئي ٻاليءَ کي ماري سگهندو."

ٻڌو رامچندر جن اهي وچن ٻڌي جواب ڏنو ته "هي متر! موڙکي اهو نه ڀلاءِ ته ٻاليءَ جي موت ۽ هن سڻن وڻن جو ناس ۾ آڳيو ڪيهو آهي."

هي وچن مهاراج جا ٻڌي سگريو جواب ڏنو ته "هي ڪرپانڌان! ڪاڻي ڏيهن اهو ٻاليءَ ڪهن ٻن ۾ وڃو ۽ اتي مزيدار ڦل کاڌن ڏس ڏاڍو ٻوڻ لڳو. ست ٿي پنهنجي ڪاڏي آڇيا، ٻو ڪاڏي کان اڳو اهو وڇار من ۾ آيس ته سڏن ڪري ٻڌ

...و منجي ميتان دٻجي مري ويا ۽ هزارين وڻ پرٿوئي ٿان
...ي ڪري پيا. ٻاليءَ به ڪيس ڪرندو ڏسي يڪدم پيٽ
...لت رکي، ڪيس چيري ٻه ٽڪر ڪري، هڪڙو اُتر ته ٻيو ڏکڻ
...ا ڏي اڇلايو. اتي پروت تي هڪڙي سندر ڪٽيا (پنڪي)
...متنگ رشيءَ جي هئي، جنهن منجهه ان دئيت جو رت وڃي
...ا ڪري آيو هو. متنگ رشي ڪو سنان ڪرڻ واسطي ٻاهر
...يو هو، سو جان اچي پهچي ڪٽيا ڏسي ته سڄي رت سان
...ري پيئي آهي. اهو حال ڏسي هو يڪدم ڪروڌ ۾ ڀرجي ويو ۽
...دل ۾ خيال ڪرڻ لڳو ته خبر نه آهي ته هيءَ حرڪت ڪنهن
جي هوندي. ايتري ۾ هڪڙو يڪش آيو، جنهن هن کي سڄو
ورتانت ڪري ٻڌايو. اهو سمورو احوال يڪش جو ٻڌي انهيءَ
رشيءَ ٻاليءَ کي ويچار کان سواءِ سراپ ڏنو ته جي ٻالي جيڪڏهن
تون هن پروت کي هٿي اکين سان ڏسندين ته تتڪال تنهنجو
موت ٿيندو. بس، انهيءَ ڊپ ڪري هي رکيو ويو! انهيءَ پروت
تي اهو ٻالي نه ٿو اچي سگهي."
اها ڪٿا ٻڌي مهاراج رامچندر چوڻ لڳو ته "سگريو! مان
ٽوڪي وچن ٿو ڏيان ته ٻاليءَ کي هڪڙي ٻاڻ سان ماريندس.
جيتوڻيڪ اهو ٻالي برهما يا شنڪر جي شرڻ وٺندو، تڏهين ب...
منهنجي ٻاڻ کان ڇٽي ڪين سگهندو. ڇو ته شاسترن ۾ چيل...
آهي ته جو منش پنهنجي متر کي دکي ڏسي پاڻ دکي نه ٿ...
ٿئي، تنهنجو منهن ڏسڻ ئي پاپ آهي. جيتوڻيڪ پنهنجو دک
ڪيڏو به وڏو هجي ۽ متر ڪيترو به خسيس هجي، تنهن جو ڏن...
به پنهنجي وڏي دک کي خسيس ۽ متر جي خسيس دک...
وڏو سمجهڻ گهرجي. اهڙي عادت جن منشن ۾ نه آهي تن...

وستار سان ڪري ٻڌاءِ ته ٻاهر ڪي مسڪر رشي جو سراپ ڇاهو؟"
مهاراڻي مان آڪيا ٻڌي سڪيو ڏيڻ لڳو ته "هي مهامتي! ڪنهن
سمي ولديءَ نالي وارو مهاٻاوان دئيت تي ڪندو آهي. اهو
دئيت ڪري دفعي سمند جي ڪناري تي آيو ۽ سمند جي
اندر وڃي ڳاڙهي اهاڻ ۽ الڪي واڙاڻ لڳو. تڏهن سمند
انهي واڙاڻ جي تڪليف نه سهي سگهڻ ڪري وياڪل ٿي
ان دئيت کي چوڻ لڳو ته "هي وڏا مان سمجهاڻ ٻو ته
تو جهڙو ٻاٻوان ٻيو ڪو ٻي نه آهي، مهاٻه پروت جو نه ڀل
نه تو ورتي ڪري سگهي، تنهنڪري هي ٻاٻوان دئيت، توهان
وڃي انهي جهڙ جو اڀاڙ ڪر." ايڏا وڏن اهو دئيت سمند
جا ٻڌي اهاڻ وڏي لهندو نهندو مهاٻه پروت جي ڀرسان
آيو، ۽ الڪي ڳاڙهو خوش ٿيڻ لڳو، ۽ ڏاڍيون وڃائيندي
انهن پروت کي مٿي تي ڪلهي ٻاهر ته ڪڍي اچي ڪريان، ته
ايتري ۾ مهاٻه پروت مٿ جواڻي ويعي ڪري چوڻ لڳو ته
"هي ٻاٻوان! تو جهڙو ٻل مون ۾ نه آهي، تنهنڪري ڪنهن ڪريا
ڪري موڪلي نه سگهان. جيڪڏهن توکي موجود ٻل ڏيکارڻو
هجي ته ڪيڪندا هوءِ ۽ ڳالهيءَ وارو ڪرو ٻاهر آهي تنهن
سان وڃي وڙهه. ايترو ٻڌي جو دئيت ڏوڙندو ڏوڙندو ٻاهر
واري لڳو، ۽ اتي ۽ اتي ڪسي ٻيد ڪرڻ لڳو. ٻالي ٻيم
ڪندر ٻت آه اڪيم ۽ ڏاڍن ته مهاڪرال دئيت مون سان
وڙهڻ آهو ٿيڻ جي ڄاڻ اٺيو آهي. ٻس، ٻوه ته ٻڌي ٻاڪو
ڪيهڙو ويا ۽ خوب ٻڌ ڪرڻ لڳا. آخر ڪنهن جي لڙائي
انجوءَ ٻاڻ جي دئيت جي اهڙي ته مڪ هڻي، جو جو پروت
سمان مڪ لڳڻ سان ٻڏي جي ڪري پيو، تنهنڪري ڀاوين ٻڪي

وڃي پندرهن ڏينهن تاءِ منهنجي واٽ ڏسجو. جي مان انهيءَ
وچ ۾ نه موٽيس، ته سمجهجانءِ ته ٻالي مري ويو." ايترا وچن
چئي، هي رگهونش ڪمارا ٻالي هن دئيت جي پٺيان گُفا ۾
گهڙي ويو. پندرهن ڏينهن ته ڇڏيو، پر مهينو به گذري ويو.
پوءِ جڏهن ٻاليءَ کي ايندو نه ڏٺم، تڏهن ڏاڍيءَ چنتا ۾ انهيءَ
گفا جي آسپاس گهمڻ لڳس، ته ڇا ڏسان ته گفا جي ڪنهن
پاسي کان رت جي ڌارا وهي هلي آئي، جنهنکي ڏسي مونکي
خاطري ٿي ته ٻالي دئيت جي هٿان مارجي ويو. ڏاڍو
اهو اچي ڊپ لڳم ته متان اهو دئيت مونکي به نه ماري
وجهي، سو اتان اٿي ڀڳس ۽ اچي پنهنجي راڄڌانيءَ ۾ پهتس.
سڄي شهر کي پنهنجي پياري ڀاءُ ٻاليءَ جي موت جي خبر ٻڌايم.
اها خبر ٻڌي سڀيئي ڏاڍو افسوس ڪرڻ لڳا. آخر هنن کي
راڄ تلڪ ڏيئي ٻاليءَ جي جاءِ تي ويهاريائون، ۽ ٻاليءَ جي پٽ
انگد کي ننڍو راڄا پڻ مقرر ڪيائون. اڃا مونکي راڄا ٿئي ٻه
ٽي ڏينهن مس گذريا، ته ٻالي هن دئيت کي ماري جيئندو
جاڳندو اچي نگر ۾ پهتو ۽ مونکي نگر جو راڄا ڏسي ڪروڌ
۾ ڀرجي، مونکي ماري ڪٽي شهر مان ٻاهر ڪڍي ڇڏيائين ۽
منهنجو ڌن ۽ استري سڀ پاڻوٽ رکيائين. هي دياساگر رامچندر!
پنهنجي ڀاءُ ٻاليءَ جي ڊپ ۾ اچي وياڪل ٿيس، جو ڪٿي به
آرام اچڻ نه لڳم. جيتوڻيڪ متنگ رشيءَ جي سراپ ڪري ٻالي
هن پربت تي اچي نه ٿو سگهي، تنهن هوندي به خبر نه آهي
ته ڇو مونسان سياويڪ ٿئي ۽ رهڻ کان ڊپ پيو ٿئي."
ايترا وچن پياري متر سگريو جا ٻڌي اهو دشرٿ نندن
راجڪمار مهاراج رامچندر چوڻ لڳو ته "هي پيارا مترا مون کي

اندر ۾ ٻيٺي. ايتري ۾ ڏسي ته راڄ اندر ڏاڍو پرسن ٿيو،
۽ اسان ٻڌي کي برهما وٽ وٺي هليو. اتي هلي ٻڌائيو ساري
حقيقت ۽ انهيءَ اڳين ڳالهه جي ڳالهه ڪري ٻڌايائين. برهما اسان
کي ڏسي پرسن ٿي چيو "هي پکيو! ڏکڻ توهين ڏکڻ دشا ۾
وڃي لوڪن ڪريو ۽ ڪشڪندا ٻن ۾ وڃي رام ڪريو ۽ ڏوڪ
سڀ پوکيو. تو ڀلا ڪر شريمان مهاراج رامچندر جو ڏکي ڪال ۾
اوتار ٿيندو، تنهنجو توهين درشن ڪري پاڪ ڪرتارٿ ٿيندو.
پر! جڏهن پرماتما جو ساکيات درشن ڪنهن ٿو ڪيتو ڪي ٻيا
ڏاڍي مشڪلات سان ٿي سگهي ٿو، تنهنجو درشن اسان کي
پڻ ٿيندو اهو مون ۾ ويچاري ڪري اسين ڏاڍو خوش
ٿياسين، ۽ برهما کي نمسڪار ڪري اسين ڪشڪندا ٻن ۾
آياسين، جتي منهنجو ڀاءُ ٻيلي راڄ ڪرڻ لڳو ۽ اسين
ڏاڍي آنند ۾ ڪاڻ لڳاسين."

سمپاتي وري چوڻ لڳو ته "هي ديوتائو! اسان ٻنهي جو اهو
تہ ٻڌو ٿيم ٿو، جنهنجو بيان ٿي ڪري نہ ٿو سگهجي. ڪري
دفعي ماڻهوءَ ڏٺي دشمن انهيءَ لڳو ۽ آڌي رات جو اهي ڏاڍي
زور سان ٻئي ٿي ٻڌ ڪرڻ ته جڪاريو. ٻئي اهو منهنجو سڏ
سهي نہ سگهيو، ۽ ڀڄڻ ۾ مدد ڪرڻ ۽ ڪٿي ڀلا اهو ٻاهر آيو.
اتري مها ڀسڪرو اهو ڏٺي ٿي ڏسي اهو دشمت اٿي جيئن ڀڄڻ
لڳو. ٻئي ڪس ٻڌندو ڏسي ڀڄڻ ۾ ڀڄاڻس پيو ۽ مان ٻه
ٻاڙي ڀاءُ ٿي اڪيلو ڏسي ڀڄاڻس پيس. آخر اهو دشمت ڀڄندي
ڀڄندي ڪري پووت جي ڪنڌ ۾ ڪپڙي وڃي، جنهنکي اڳين
ڪنڌ ڏسي ٻئي موٽي پوڻ لڳو ته "هي سگهيو! مان ٻه
ان جي ڀيٽ جي ڀڄاڻ ڪنڌ ۾ ڪپڙي وڃڻ ۽ تون ڪنڌ جي ٻاهران

مهاپلوان باندر اُتپن ٿيو، جنهن جو نالو برهما جيءَ رڇ راج رکيو.
۽ اُهو مهاپلوانن جو ڏو وانر هٿ جوڙي برهما کي چوڻ لڳو
"هي مهاراج! مونکي ڪرپا ڪري ٻڌايو ته هاڻي مان ڇا ڪريان
ڪٿي وڃي رهان؟" ايترو ٻڌندي برهما انکي آگيا ڏني
"هي وتس! (پٽ) تون وڃي ڪنهن ڏکڻ دشا جي بن ۾
رهه ۽ اتي جيڪي راڪشس ڏسين، تنکي هڪدم ماري ڇڏ، ۽
بن جا خوب ڦل ڦول کائي پيٽ ڀريندو رهه." رڇ راج اها آگيا
ٻڌي ڏاڍيءَ خوشيءَ سان نچندو ٽپندو ۽ هزارين راڪشس ماريندو
اچي ڪنهن بن ۾ پهتو، جتي ڪ هو بن جي ڪند ن مولن تي
پنهنجو نرواهه (گذر) ڪرڻ لڳو. هڪڙي ڏينهن جهنگل ۾ ڦرندي
ڦرندي انهيءَ باندر پري کان هڪڙو سندر ڪوهه ڏٺو؛ جنهن مٿان
وڃي هن پاڻي پيئڻ جو ارادو ڪيو. پر اڃا هو ڪوهه جي ڪناري
تي پهتو ئي مس، ته ڪيس منجهس سندس پاڇو ڏسڻ ۾ آيو،
جنهنکي ڏسي اُهو وانر بلڪل ڪروڌ ڪرڻ ۽ خوب پنهنجي ٻل
جو پراڪرم ڏيکارڻ لڳو. ڏاڍي زور شور سان گهٽيون ئي گرجنائ
ڪيائين، پر ويس ڪجهه ڪين اُٿلندو ائين ڏسڻ ۾ آيس ته
هو ڪوهه وارو باندر اُتلو مونکي ويچارا ٿو ڏئي، يعني جئن ٿو
آءٌ ڪريان، تئن ٿو هو ڪري. ايتري قدر حرڪت ان پاڇي
جي ڏسي اُهو مهاپلوان باندر هن ڪوهه ۾ يڪدم ٽپي پيو. ڪوهه
۾ ٽپي پوڻ سان اُهو باندر يڪدم مٿي هڪڙي مها سندر ڀؤا
اوستا واري استري ٿي پيو. اُن استريءَ جي سونهن ڏسي اِند
مهاراج ۽ سوريه ديوتا جو ويريه ان استريءَ تي ڪري پيو. اِند
جي ويريه مان اُتپن ٿيو مهاپلوان ٻالي، ۽ سوريه جي ويريه مان
اُتپن ٿيس آءٌ. اسانجي اُتپن ٿيڻ کانپوءِ اها استري وري بدلجي

انهن ڪاريندو هئو؛ انهن ۾ ڏاڍو ترڪو ليکو راڪشس وڏاڙي
کي ڏاڍي ويڪر سان کائيندو هو وڃي. ان اسعري ڇڏهن
انکي مٿي ويٺل ڏٺو، تڏهن تنهن سهائتا ۽ مڪاري وڏيڪ
زور سان داهون ڪوڪون ڪرڻ لڳي. اهڙي ڪرو وسعر
(رتو) ڀيڻجي ٻڌڻ ڏانهن آهي اسان ڏي مٿي لٿو ڪيائين آ
والدن ڏي ۽ اٿي اوڏانهين اسعري سجا مٿي، جهڙي ڪا اهو
راڪشس ڏيکاري وشال ڪنهن اڏامندو ٻئي ويو. وڏيڪ خالبوءِ
واسطي آءُ توهانکي اهو ڪهڙو ٿو ڏيکاريان، جو آمد ته توهين
نيو رسي ٿئندا." انهن ڏهين ٻولڻ جون کي اهو ڪيڏو ڏيکارڻ لڳو.
وکهوليت جن ۾ شري سيتاجي جي الڪر جو ڪهڙو ڏسي انکي
اکين تي رکي ڏاڍي پيار ۽ سڪ سان اُن ڏي ڪهڙي ڪوڙي
ڏسڻ لڳا. ڏسندي ڏسندي مهاراجن جي اکين مان لڙڪ وهڻ لڳا.

مهاراجن جي اکين مان لڙڪ، سدا ڏسي سگريو هٿ جوڙي
چوڻ لڳو ته "هي ديو بندو! توهانکي ڪهڙي ڳالهه جو ڪار جسو
شوڪ ڪرڻ نه گهرجي. هڪ سمجهو ته مان اهو توهانجو ڪر
تي، من ۽ ڌن سان ڪندس." اهڙا آلت ڏيندو ويو سگريو
جا ٻڌي مهاراج جن چوڻ لڳا ته "هي سگريوا! ڪهڙن ڪي ٻڌاءِ
ته توهان اهو سمجهيو ڪر ڪهڙي طرح ٻڌو ڪندين؟ پوءِ ته انهن
[illegible] ڪان اڪرنون پروانين مونکي سڄي ڀيڻجي جمر ڪئا
وسعر سان ويڙهن ڪري ٻڌاءِ." مهاراجن جي اها آڳيا ٻڌي سگريو
چوڻ لڳو ته "ديوتائين! مان خوشي سان توهانکي ڀيڻجي اهڙي
جو سارو ورتانت ڪري ٻڌايان ٿو، جو ڪ مدبت آهي."

ڪهڙي اهڙي ٻڌا مهه وشي ڀوڳائين ڀيڻجن ليکون مسان
ماڻ ڪڍي ڪٿي ماڻهو ني اٿي ڪرو، ته اُن مان ڪرو

هن پروت تي باندرن جو راجا سگريو نالي رهي ٿو، جو بہ
ويچارو اوهان جو داس آهي. اُنهيءَ کي سندس ڀاءُ ٻاليءَ اڳ
۾ ڪنبائي ڇڏيو آهي، جو هو هر ڪنهن چيز کان ڇرڪ کائيو اُٿي
۽ ڀِي ٿو ٿيئس تہ متان ڪو ٻاليءَ جو موڪليل ويري هجي.
سو هي ناٿ! توهين ڪرپا ڪري هلي ان سان مترتا جو رشتو
رکو، تہ هنکي بہ ڪجهہ آٿت اچي، ۽ پڪ اٿم تہ هو بہ ضرور
پنهنجا اسنکير باندر موڪلي ماتا (سيتا) جي ڳولا ڪرائيندو."

اهڙيءَ طرح سان پربن کي سمجهائي هنومان پنهي ڀائرن
کي پنهنجي ڪلهي تي چاڙهي سگريو وٽ اچي پهتو.

ڀڳت وتسل پت پاون شري رامچندر جو درشن ڪندي
سگريو سيني باندرن سميت پريو جي چرنن تي ڪري پيو ۽
ڏاڍي پريم سان مهاراجن کي آدرڀاءُ ڏيڻ لڳو. من ۾ اهو ئي
ويچار ڪرڻ لڳو تہ "ڇا پريو جن مون جهڙي دين تي ديا
ڪري مون سان مترتائي ڪندا؟"

اجا سگريو انهن ئي ويچارن ۾ ٻڏل هو تہ هنومان سندس
دلي اڀپراءِ سمجهي پنهي طرفن جو هڪٻئي کي حال احوال ٻڌائي
اگنيءَ کي ساکي ڪري سندن مترپڻو ستاپن ڪيو. مترپڻي
ستاپن تي چڪڻ کانپوءِ لڪشمڻ پنهنجو سارو ورتانت سيتا جيءَ
جي گم ٿيڻ ۽ ٻين ضروري ڳالهين سميت سگريو کي سنکيپ
۾ ورنن ڪري ٻڌايو، جو ٻڌي سگريو اکين مان لڙڪ ڳاڙيندي
چوڻ لڳو تہ "هي ناٿ! سيتا اوهانکي جهڙ جلد ملي، تنهن
جو روبندوبست ڪرڻ ۾ ايندو. ڪنهن مهل مان پنهنجن منترين
وغيره سان ڪنهن ويچار ۾ رڌل ويٺو هوس، تہ اوچتي مهل
مون آڪاش مارگ ۾ هڪڙيءَ استريءَ کي "هاءِ رام! هاءِ رام!"

آهيو؟ يا ساکيات نر ۽ نارايڻ جو اوتار آهيو؟ يا توهين پورڻ
پرشوتم جي ڪا ڪلا آهيو، جو سنسار جي ڀار لاهڻ واسطي ڪٺي
هي منشيه ديهه ڌاري آئو؟"

هنومان جا اهي وچن ٻڌي شري رامچندر چوڻ لڳو ته
"هي وپر (براهمڻ) اسين ٻئي راجا دشرٿ جا پٽر آهيون، ۽
پتا جي ئي وچن پالڻ لاءِ اسان کي چوڏهن ورهيه بن ۾ رکيو
پيو آهي. هي برهمچاري! ورڌاتا جو لکيو ڪير به ميٽي نٿو
سگهي. اسين ٻئي ڀائر آهيون. منهنجو نالو آهي رام ۽ هن جو
نالو آهي لڪشمڻ. اسان سان گڏ سندر استري به هئي،
جنهنکي خبر نه آهي ته ڪهڙو راڪشس هن بن مان هري (چورائي)
ويو آهي. هي براهمڻ! اسين ٻئي ڀائر انهيءَ استريءَ جي ئي
ڳولا ۾ آهيون. اسان ته توکي پنهنجو سڄو حال ٻڌايو، ڪرپا
ڪري تون اسانکي پنهنجو سربستو حال ٻڌاءِ ته تون ڪير
آهين، ۽ هن بن ۾ ڇو گهمي رهيو آهين؟

اهي وچن شري رامچندر جي مکار وند مان ٻڌي ۽ پنهنجي
پياري پربو کي سڃاڻي هنومان اٿيو ته خوشيءَ ۾ پرڀو جي
جو ڪيس اها خبر ئي ڪانه رهي ته جواب ڪهڙو ڏئي. نيٺ
ڌيرج ڌري هيٺيان وچن مهاراجن کي چوڻ لڳو:-
"هي رگهونندن! مان اڄ ڪيترو پنڊر ڀاڳ کي ڀاڳوارو سمجهان
تنهنجي ته ڪا ڪل ئي ڪانهي، پر تنهن هوندي به
سو ضرور چئي سگهندس ته ڪروڙن جنمن جي ڪٺي
جو شايد اڄ ڦل مليو اٿم. هي پورڻ پرشوتم! مان تو هانکي
ڪهڙيءَ ريت يڪدم سڃاڻي سگهان ها؟ جڏهن ته ڪڙي ته منهنجي
ذات باندران جي، جنهنجو برهما شروع کان ئي

ڀاوان، ڏنس ڌاري، ويدن ۽ مهما ڪيل، ڪن ۽ براهمڻ جو
روپ ڪري، مايا جي ڪري مشڪ روپ ڌاريندڙ، سيتا جو
ڇڏاري آهي.

ڪشڪندا ڪانڊ

اڳتي هلي هو شري رامچندر جي پمپا ٿي اڳتي
ٿي رشي مڪ پروت (جتي رشي متنگ ڌاري تپسيا ڪندا
هوا) جي ويجهو آيا پهتو، جتي ڪ باندرن جو راجا سگريو پنهنجن
منترين سميت رهندو هو. هو اهي پنهنجي پاران ڀائرن کي پروت
تي ايندو ڏسي ڏاڍو ڊڄي ويو ۽ هنومان کي چيو ته "اي هنومان!
ڏس ته سهي ته هي سانورا ۽ گورا روپ ۽ ٻل جا ڀنڊار
ڪير آهن؟ تون براهمڻ جو روپ ڌاري وڃي حال احوال پڇي
ته پوءِ جيڪڏهن ڏنگت مون سو جادي اهي موڪليل هجن، ته
دڳ ڏيکار. جي اهي پڻ ويري هن ڪنهن ٻالي جا موڪليا
هوندا، ته مان هيئنر ئي هن هنڌ هي پروت ڇڏي ويندس ۽
ٻي ڪنهن ٻئي هنڌ رهندس." سگريو جي اهڙي آگيا ٻڌي
هنومان ۽ برهمچاري جو روپ ڌاري اهي ٻئي ڀائرن وٽ ويو
۽ ڪن مستڪ نمائي هن ريت پڇڻ لڳو:

"توهين ٻئي شيام ۽ گورا روپ جا ڪير آهيو، جي ڪشترين
جو روپ ڌاري هن مها ٻيلي ۾ پنهنجي پيرن تي گھمي رهيا آهيو،
پهريائين ته ڪومل پير ڪٺور ڌرتي تي رهيا آهيو؟ هي ڪومل
شريرن سان هي ڪٺور جنگل ۾ ڪهڙي سبب سان گھمي رهيا آهيو؟
ڇا توهين ٽنهي ديوتائن مان ڪير

ٿين ٿا، پر ٻئن جا گڻ ٻڌي ھو ڏاڍو پرسن رھنتا. شترو ۽ مترُ ٻنھي لاءِ ڏک اڪ اٿن. تنھنڪانسواءِ نيتي ۽ ڪڏھن به نہ ٿا تياڳين، سياوَ ڪان ئي سدا رھنتا، ۽ ھرڪنھن سان رلي ملي رھنتا. جپ، تپ، ورت، نيم ڪنتا، ۽ گرو، گساءِ ۽ براھمڻ جي چرنن ۾ پريت اٿن. پراُپڪار ۾ شرڌا، اپراڌين تي ڪميا، سڀني سان مترتا ۽ ديـنن تي ديا ڪن ٿا، پر سنتا سان، ڪپٽ رھت ٿي، منھنجن چرنن ۾ چت لائين ٿا. ويراڳيہ، گيان، ونيہ، وگيان، ويدن ۽ پراڻن جو اُنھنکي پورو پورو پوڌ ٿئي ٿو. ڪڏھن به پاکنڊ، مان ۽ وڏائي نہ ٿا ڪن، ۽ ڀلجي ڪري به ڪمارگ ۾ پير نٿا ڌرين سدائين منھنجن چريترن کي ٻڌن ۽ ڳائين ٿا ۽ بنا ڪارڻ پراُپڪار جنن ڪمن ۾ لڳو رھڻ انھنجو سڀاءُ ٿي رھيو آھي ھي مني! سنتن جا جيترا گڻ آھن، اُھي سڀ سرسوتي ۽ ويد نہ ٿا ورنن ڪري سگھن.“ ڀڳوان جا اھي وچن ٻڌي نارد ڪري سندس پيرن تي پيو ۽ خوش ٿيندو برھم لوڪ ڏي روانو ٿيو. تلسيداس ٿو چوي تہ ”اُھي منشيہ ڌنيہ آھن، جي سڀ آشائون ڇڏيون ڪري ڀڳوان جي رنگ ۾ رتا رھن ٿا، رامچندر جي پويترش کي جيڪي ٻڌندا ۽ ڳائيندا، اھي ويراڳ ۽ يوگ بنان ئي رامچندر جي درڍ ڀڳتي پائيندا.“

ھي من! استري ديپڪ جي لاٽ سمان آھي، سو تون پتنگ نہ ٿي. ڪام ۽ مد کي تياڳ، سدائين رامچندر جي جو ڀڄن ڪر جو نيل ڪمل جي سمان شيام ورڻ ۽ انھن سونھن وارا

ليو وڃن. پاپ روپي ڪڻن کي سک ڏيڻ لاءِ اهڙي تمام ڪهڙي
الا پڇو رات سمان آهي. سڄاڻ مشيد ڪڻن تا تہ پڻ، پل،
شل ۽ سڄي، اهي سڀ ڦهين ڪري سمجهو، جنهن لاءِ
ڪرڻ لاءِ اهڙي ڪنڊي سمان آهي. سو هي مني! اهڙي
اوکٿ جي بدن ڀوائتي جي لدي ۽ سمپورڻ دکن جي کاڻ
آهي. اهو سڀ ويچاري مون تهنجو وواه روڪيو هو."
شري رامچندر جا اهي وچن پڌي نارد جو من پڙهي آيو،
۽ اکين ۾ پاڻي آڻي ويچار ڪرڻ لڳو تہ "اهڙو ڪيڙو سوامي
آهي، جنهنکي سيوڪ جي ايتري قدر پرڪلي هجي؟ آها! جيڪي
پڙو اماکي ڇڏي ڏين ڀڄن تہ نا ڪن، سي سڄا پڇا
اڳيان، مورک ۽ اڀاڳا آهن." پوءِ مت جوڙي پيارلنا ڪرڻ
لڳو "هي رگهوويڙ رامچندر! اوهين سنسار جي دکن هرڻ وارا
۽ سنتن جا مڪاري آهيو، سو ڪرپا ڪري سنتن جا لکشڻ
ٻڌايو." ڀڳوان ورالي ڏنس "بابا! پڻ، تہ ٻڌايان تہ ڪهڙي
ريت تہ مان انهن جي وس ٿيو وڃان.
سنت ڇهن ڪار، ڪرودي، لوڀ، موهہ، مد ۽ ايرشا، انهن
ڇهن وڪارن کي ڪٽيندڙ، پاپ رهت، ٻنا پڙوهن ۽ سڄي ڪان
تہ ڪهڙو ڏين جي اوپ ڪان رهت، پويتر ۽ سڀ جا ڏار ڪٽينڌا.
"ٺهي ڪيان جو ڪڇ پارا وار ڪرامي، جنهنڪري هو موڪش
جي ڪي ڀاڻين ٿا. سڄي جو سار چولدڙ ۽ نڌا پيدرت ۽ ٻوکي آهن
ٿا. سدائين سانوان رهندا، امڪاري ۽ انهن رهت جڏهن ٿا.
ڏسج وان ۽ ڏومي هانت چات ۽ نمار تنير آهن ٿا. ڪيڙن جا
ڏور ۽ سنسار جي ڏڪن کان رهت آهن ٿا. موسدائيواءِ الهڪي
۽ ۽ شو ۽ ٻاهين ۽ هي جو، سڄي ڪڏ ري ٻولجارا

پتون وانگر آهن؛ ڇو جو اُهي پاڻ کي ڍڪيندي سنڀالي سگهن ٿا
۽ جيڪي مان رهت داس آهن، اُهي ٻالڪن سمان آهن. ڏاڪي
جنهنکي پنهنجو ٻل آهي، ارٿات جيڪي گياني آهن، ۽ جنکي
منهنجو ٻل آهي، ارٿات جيڪي منهنجا اگياني داس آهن،
تن ٻنهي لاءِ ڪام روپي شترو هڪجيڏو آهي. اهو ويچار ڪري
پنڊت منهنجو ڀڄن ڪندا ۽ گيان پائي ٻه ڀڳتي نٿا تياڳين.
ڪام، ڪروڌ، مد ۽ لوڀ، اهو تہ سڀئي موهہ (اگيان) جو
لشڪر آهي، تنهن ۾ بہ مايا روپي استري مهاڏک ڏائي آهي.
هي مني! ويد، پراڻ ۽ سنت جن چون ٿا تہ موهہ روپي ٻن
کي پرڦلت ڪرڻ لاءِ استري بسنت رت سمان آهي. جيڪي جپ،
تپ نيم آهن، اُهي جل جا استان آهن. اُنهن سڀني کي استري
اونهاري جي سخت گرمي رت ٿي سڪايو ڇڏي. ارٿات استري
جي ميلاپ ڪري ڏن جيو جا جپ، تپ ۽ نيم ورت ناس ٿيو
وڃن ٿا ۽ رکي اُنهي اها ڏسڻ ۾ اچي ٿي. ڪام، ڪروڌ، مد
۽ ايرشا (حسد) روپي ڏيڏرن کي آنند ڏيڻ لاءِ استري ورشا رت
سمان آهي. دروا سنا روپي ڪمودن (ڪنول جو قسم) کي سک
ڏيڻ لاءِ استري سدا شرد رت (ورشا ۽ سياري جي وچ جو
وقت اسو ۽ ڪتي) سمان آهي، ارٿات جئن شرد رت ۾ ڪمود
ٽڙيو کلندا آهن، تئن استري سنجوڳ (ميلاپ) حاصل ڪري
کوٽيون واسنائون وڏيون ٿي پون ٿيون. جيڪي سڀ ڌرم
ڪنول آهن، سي سڀ ئي تہ ڪمن جا ڪم آهن. انهن ڪاڻ پنڌ ست
استري ٿڌي رت (برف واري موسم) وانگر آهي، ارٿات جئن
برف پوڻ ڪري ڪنول جا ٻوٽا ناس ٿي ويندا آهن
اهڙي ئي رت استري سنجوڳ (ميلاپ) ڪري سڀ ڌرم

کھڙي نه ورتائين، جو ڪرپا ڪري ڏيو. انترجامي سڀ ڪجهه ڄاڻو
ٿا سڀڪجهه ٿا، پر تڏهن به آءٌ پڇان ٿو ته ڪهڙو ٿيو." رامچندر
چيو "هي مني! توهان منهنجو سڀاءُ ڄاڻين ٿا، پوءِ ڇو ائين
ڳالهيون ڪري رهيو آهين؟ مونکي اهڙي ڪهڙي پياري وستو
آهي، جا ڀڳتن کي ڏيئي نه سگهان؟" نارد تڏهن پڇڻ لڳو
دوڙڻ لڳو "هي پرڀو! جيتوڻيڪ اوهانجا نالا الڳ آهن؛ ڪنهن
پڻ ڪين وڌيڪ آهي تڏهن به هي ناٿ! آءٌ اهو ور گهران
ته پاپ روپي پکين کي مارڻ وارو اوهانجو نالو "رام" اوهان
جي ٻين سڀني نالن کان وڌيڪ ٻولو وارو ٿئي. اوهانجي ڀڳتي
پورڻماسي جي رات سمان ٿئي؛ اوهانجو اهو "رام" نالو چندرما
ٿي ڪري اوهانجي ٻين نالن روپي تورل تارن سان گڏ ڀڳتن
جي هردي روپي آڪاس ۾ واسو ڪري."

اهو ٻڌي ڪرپا جي سمندر رامچندر مني کي چيو ته "ائين
ئي ٿيندو." نارد اهو ور ٻڌي، پڙهڻ ٿيو، ڀڳوان کي پيرن
ڪري، ڪن دوڙڻ لڳو "هي رامچندر! جڏهن اوهان پنهنجي
مايا جي وسيلي موهني صورت ڪري وڌو هو، تڏهن مون
وواهه ڪرڻ ٿي چاهيو، پر هي پرڀو! پوءِ جيو ائين ڪرڻ ڏنو."
رامچندر وراڻي ڏني "هي نارد! ٻڌ، جيڪو سڀني آسرا ڇڏي
منهنجو ڀڄن ڪري ٿو، آن جي سدا آءٌ اهڙي رکيا ڪندو
آهيان، جهڙي ماتا ٻالڪ جي ڪندي آهي. جڏهن ننڍو ٻالڪ
اڳيان جي ٻس ٿي اکين ۽ ڳالهه کي پڪڙڻ ويندو آهي،
تڏهن ماتا هٿ سان روڪي سندس رکيا ڪري ٿي. پوءِ وڏي
ٿيندي ماتا پٽ کي پيار سو ڪريٿي، پر لڳاءُ واليکو سڀاڳ
ڪين. ساڳي رات گيان منهنجو منهنجي وڏيون

ڏنائي، ڀڳوان جي چرن ڪملن کي هرديءَ ۾ ڌارڻ ڪري، يوگ
اگنيءَ سان هن ديهہ کي ڏياگي ڀڳوان ۾ لين ٿي ويئي. تلسيداس
فرمائي ٿو تہ "هي منشيو! گھٽيتي ڪرم، اڌرم ۽ اهي هلتون،
جن ڪري شوڪ اُٿپن ٿو ٿئي، سو ٿيا ڳيو ۽ دڙ وشواس ڪري
رامچندر جي چرنن جو انو راڳ ڪريو. ڀلا! جنهن نيچ جاتيءَ
واريءَ ۽ پاپن جي کاڻ استريءَ کي بہ مڪت ڪري ڇڏيو، اهڙي
سک داتا ايشور کي جيڪو وساري وهي ٿو، سو مها مورک نہ
آهي تہ ٻيو وري ڇا آهي."

هاڻي اهو ٻن بہ ڇڏي هو اڳيان هليا، ۽ رامچندر ٻرهہ ۾
قاتل منشير وانگر تمام وياڪل چت سان انيڪ ڪٿائون لڪشمڻ
کي ٻڌائيندو پمپا سروور وٽ اچي پهتو. سروور تمام سندر ۽
گهرو آهي؛ نرمل سندس جل آهي، ۽ چار ڪيس سندر گهاٽ
آهن. مٿس بيشلن انيڪ ورڪشن ۾ پکي اُنوٺيءَ ٻوليون ڪري
رهيا آهن. اهڙو من موهيندڙ تلاءُ ڏسي رامچندر ڏاڍو پرسن
ٿيو. پوءِ تہ سنان پاڻي ڪري هڪڙي وڏي وڻ جي ڇايا هيٺ
ويهي پاڻ ويهي رهيا. نارد هاڻي ويچار ڪيو تہ "منهنجي سراپ
ڪري رامچندر گهڻو دک سهي رهيو آهي، تنهنڪري هاڻي سائس
ملڻ گهرجيم." اهڙو وچهہ ٺٺان نہ وچيس، تنهنلاءِ پکڌ ۾ هٿ
۾ ويڻا کڻي اچي اُتي پهتو، ۽ ڀڳوان کي پرڻام ڪري ستو تي
ڪرڻ لڳو. رامچندر ڪيس ڇاتيءَ سان لاتو، ۽ پوءِ خوش چگهيلائي
جو پڇي پاسي ۾ وهاريائيس، جتي لڪشمڻ آدر سهت سندس
پير ڌوتا. نارد ڀڳوان کي پرسن چت ڏسي هٿ جوڙي پرار
ڪرڻ لڳو تہ "هي اُدار رامچندر جي! اُوهين وڏيو، سو و
ڏيئي سگهو ٿا؛ تنهنلاءِ هي دياندا اچ آڌ بہ هڪڙو ور اوهانکان

... دولت ... آهي ڪراڙا ڪجهه منهنجا تيا ڪين ڪبت ... نين پڪتي ...
... ڪرڻ ... دوه وشواس رکڻ ... ڪرڻ، مون ... ڪي دمن ڪرڻ ...
... منهنجي منتر ... ، الدرين پڪتي ... سڄڻن جي ...
... ڪرڻ آهي پنجين پڪتي ... ڪان ويراڳ ڌارڻ ...
... سڀا رکڻ، ڪيڻ ڪرمن ... ساري سنسار کي ...
... سدائين تعبير رهڻ آهي ڇهين پڪتي ...
... ڪي مولڪان ... وڏيڪ سمجهڻ ...
... سڄڻ ... ڏسڻ ... ان تي رانهي رهڻ ...
... سڄين پڪتي، ... ملي ... سان سان ...
آهي ... الين پڪتي ... آهي ... (خوشي)
... پوسو ... رکڻ ... هوش ...
... ڪرڻ آهي ... پڪتي ... شهوري ! الهن ...
... (ڏکر) ... منشي ... ڪٿي ... ڪاڙي ...
... پڪاران هي پڪتي مان ڪنهن ... مولڪي اتي پيارو ...
... استري ... هوا ... تڏهن ... تڏهڪري ...
... پڪاران هي پڪتي ... آو سڀني ... مها ساب ...
... ڪين ڪي ... آهي ... لکي ... سمار ...
... ڏينهن ...
[illegible]

ٿيو هوندو. سواءِ ڏيندڙ، ڏاڍا ڪندڙ ۽ ڪمزور ورهن هوندا ۽ وڏيري جي واسطي ٿورڙي ٿو ڪمزور آهن. ڪي واسطي جيڪا من ڪڍيل ۽ ڪٽيل رهت به آهي، ته به ٿورڙي ٿو ڪمزور آهي، ۽ ڪي شهر جا ڪٽيل ڪٽيل ۽ ڪيڏي، ڇو به ڪجهه، ته به انهيءَ بابت آهي. انهيءَ رهت ڏکوئي، جنهن سٺ ڏور جي هوا ڏکيل جهڙو ڪيس ڪاوڙ، شي ڪئي ڏٺي اڪيلو ويٺو.

اڪيلو جلدي جلدي هو شوقي جي آنسو ڀريا. شهر جو جنهن ايندو ڏٺو، سو ڏوڙي اهي ڏکوئي هي ڳوٺ ۽ ڪري ٻيو ۽ انهيءَ ڪڏهن ٿي ويٺي، جو ڀاڻان ڪنهن به ڪلاس، ۽ ڏوري وڏي هڻي ٿي ڪرڻ به، نهي ڏاڍو ڏڪيو، ٿي آئي، سڀڪجهه ڀلي ٿيو ۽ ڪري سڄو آسرو ٿي ڇڏيا، ڪنهن سڄي ٿي توڙ آئي اڪيلو ڪيائين، هي ڏکوئي ڏاڍي جو ساڻ ڪالا. شهري ڏاڍي ڏٺي ڪري ڪيو اڪيلو "اي سائين! آءٌ اوهان سان ڪيئن ڪريان؟ جو ڪڏهن

آءٌ [illegible] ذات، ۽ [illegible] آهيان. [illegible] آهن، [illegible] آهن ڪي به [illegible] آهن، ۽ آءٌ [illegible] ڪي [illegible] آهيان." [illegible] "اي [illegible]! آءٌ [illegible]

[illegible]

تہ مٿي وڃي ڪنهن جي ته شرڻ وٺان." رامچندر ليڪڻ
وچان آئي جواب لکيس "ڀڄا! ڀينجي ڪرمن آهر تو ڪٽ
ڏٺي آهي. اما! جهنجو من بہ اُڪارستان پريور آهي. اُن لاءِ
سنسار بہ ڪجھ بہ دُرلڀ ڪيني، تنهنڪري ڀلي اهڙي شريو ڪي
تياڳي ڏسجي، لوڪ ۾ وڃ. وڏيڪ تو کي ڇا ڏيان؟ توئن ڀالڪ
ٻوڙ ڪار آهن. مي جٽايو! توئن پڻا وڃ ڪيس سيتا
جي ڳالھہ نہ ٻڌائجي، جو جو اهڙي ڪري من ڪي ڏکي لڳندو.
جيڪڏهن منهنجو ڏالو دار آهي، تہ آءُ پاڻهي راوڻ کي سندس
ڪل سميت اوڏي موڪليندس جو جو پاڻهي اهي سربستي
وارتا ڪندو." جٽايو ڀڳوان جو ڏار اُڪاريندو، ۽ سندس شام
جهڙي ڏالر ڏاريندو، سرگ ڏار ٻڌاريو، ۽ رامچندر ڀينجن هٿن
سان هن جي ڀاوت (ڪاڄ) ڪريا ڪئي. ٻاهار وچان بوجهہ
توڏان! ڀلا، ڏسو تہ جو سياهہ ڪري ڪومل هٿ، ڏيس تي
ڏيئو، ۽ ڀلا ڪارڻ هو ڪنهن تي ڪرپالو آهي، تنهن مانس
آهڙي جٽايو کي اما ڪت ڏني، جا يوگي جن هميشه چاهين
ٿا. ٻشڪ! اهي مشير الاڳي آهن، جي هڙي منهنجي ايشور
کي ڇڏي وشين ۾ لڳيت رهن ٿا.

ٻوءِ پٺي ڀائر سيتا جي ڳولھا ۾ اڳيان وڌيا، تہ رستي تي
ڪبند راڪشس، جو اصل ڪندرو هو، ڪڏيو. هو دروااسا رشي
جي سراپ ڪري اهي ڪنن اهي ٿيو هو، تنهن بابت هن ڪن
ٻنهي ڀائرن ورتانت ڪري ٻڌايو. رامچندر تنهن تي چيس
مي ڪندو! براهمڻ ڪي سان وير ڪندو، مون کي پيارو نہ
لڳي. جو ڪپٽ ڇڏي من، ڪرم ۽ واڻي سان براهمڻ
اُڳ ڪري، آهي وس، مون ساڻ ڪڏ برهما ۽ شور

ڪين ڇو ٿيو؟ ڇيهه، تہ ڏيکاريائين ته گهڻيءَ جون صفايون."
راوڻ سڀ ڪيو تہ هو پڪو جٽايو آهي، ۽ خيال ڪيائين تہ مفت
۾ ان وچائڻي اٿس. خير! اينده تہ ڪڏهن وڪڙ نہ ڇڏائيندس."
جٽايو ڏاڍي ويڙهہ ماں اچي مٿس ڪڙڪيو، ۽ وارن کان پڪڙي،
رٿ مان ڪيريو، ڪٽي هيٺ پرٿويءَ تي اڇلايائينس، ۽ سيتا کي
وٺي پٺيان موٽيو. راوڻ اٿي پاليو تہ تير هڻي ڪيرايائينس، پر
هن مٿس ڪاهہ ڪري کيس چهنبو هڻي گهايل ڪري وڌو،
آها! جنهن راوڻ
جنهنڪري ڪو وقت بيهوش ٿي پيو رهيو. آها! جنهن راوڻ
منيشورن، سڀني ۽ اِندر کي بہ پنهنجي وس ڪري ڇڏيو هو،
ان راوڻ جي سنمک ڏير وير جٽايو لڙائي ڪئي. ڏنيہ آهي
جٽايو! نيٺ ڪيٽي پڻ ڪانپوءِ ويچارو پڪو جٽايو ٿڪو. راوڻ اٿي
وچ وٺي تلوار ڪڍي سندس کنڀ وڍي وڌا، جنهنڪري
هو زمين تي ڪري پيو. من بہ هو ڏاڍو هرسن ٿيو، جو سندس
ديهہ شري رامچندر جي ڪم آئي.
راوڻ سيتا کي رٿ ۾ چاڙهي خوف وچون آڪاس اتي پکڙو. سيتا
ورلاپ ڪندي آڪاش مان ائين پئي ويئي، جو ڄڻ ڪا
هرڻي وهي شڪاريءَ جي وس پڙجي ڇهي. رستي تي پروتن
تي ٻاندرن کي ويٺو ڏسي سيتا کي وستر ڪٽي اڇلايا.
انهيءَ ريت راوڻ سيتا کي آڻي اشوڪ واٽڪا ۾ ڇڏيو.
اشوڪ واٽڪا ۾ آڻي ڇڏيائينس ۽ ڪهڙو ڏلي نہ ويس سو انهيءَ ڪري
جو کيس سراپ مليل هو تہ جيڪڏهن هو ڪنهن بہ استريءَ سان
زوران زوريءَ ڀوڳ ڪندو، تہ سندس مستڪ ڇٽ ٿي ويندا.
انيڪ يتن ڪندي ۽ ڏپن ڏيندي بہ جڏهن سيتا راوڻ جي
ڳالهہ بہ نہ مڃي، تڏهن کيس اشوڪ وڻ جي هيٺ ڪٽي ويهاريائين.

راوڻ جٽايو يڌ

انهن تي ڪروڌ ڪري چيائين "اري پاکنڊي! تون سنياسي
ڪئين ٿيو؟ تون ته ٺڳ آهين آيو آهين، پنهنجو ڌرم
ڇڏ. اري ڪپٽي! ڪتو ڪڏهن ڪالهه به شينهن سان ٽڪر کائي
سگهندو، ڪتو ڪڏهن گرڙ جي برابري ڪري سگهيو آهي؟
سو جي پنهنجو ڀلو چاهين، ته واٽ وٺ رستو، مون کي اتي
ڇڏي ڏي."

سيتا جا اهي وچن ٻڌي راوڻ کي ڪاوڙ لڳي، سو سيتا
کي پنهنجو اصلوڪو سروپ ڏيکاري، ڪيس ڏيکاريائين، رت ۾
ماري ٽڪر ملڻ لڳو. پر جپ وٺي رت ڪليو لئه پيو
ٿيس. سيتا انوقت واءِ ڪرڻ لڳي ته "هاءِ جڳديشور! هاءِ
رامچندر! ڪهڙو اپراڌ ڪيم، جو مون کي پنهنجي ڪرپا کان پري
رکيو؟ اوهين ته دکين جا دک ميٽيندڙ ۽ شرڻ آيلن کي سک
ڏيندڙ آهيو. هاءِ لڪشمڻ! مون تنهنجي ڪا ڪا نه مڃي، جنهنجو
ڦل ڀوڳيان ٿي اڄ."

سيتا جا اهڙا ورلاپ ٻڌي ڀڳوتي جا سڀ جيوَ ڪي دک
لڳا. سيتا وراپ ڪندي وڃي رهي هئي دشت ڀرجڻ ۾
شوڪن ۽ مارڻ ڪري ٿي ٻڌو آڪاش مان رت ڪاٽيندو
پيو وڃي. ٻاهين جي ان حالت ۾ دکي ٿيل واٽ تي سيتا سڀ
ڪجهه ته ڏٺو، پر ڪجهه ڪري نه سگهيو. رامچندر جي استري آهي،
سمجهي ته اهو راڪشس راوڻ ڪيو پيو وڃي، ويچاري ڪئين
۽ هتوڙي الڳ ٿي ڪري ڇڏيو، ٻه ڪناري ۾ دشت
کي ڏسندي، سو پڪاري چوڻ لڳو "هي سيتا! ڊپ نه ڪر،
آءٌ اهو تو لاءِ هن راڪشس کي ناس ڪريان." انهن چئي
هو ڪروڌ ڪندو راوڻ ڏي ڊوڙيو، چوڻ لڳو "اري دشٽ!

لڪشمڻ کي چوڻ لڳي تہ جلدي وڃي پاڻ جي ڀاءُ جي سرت لهہ، جو
متان ڪا آپدا آئي ٿي ڏسجي." لڪشمڻ انهيءَ تي مرڪي
وراڻي ڏنيس "ماتا! جنهنجي اکر ڇنڊڻ سان سارو برهمانڊ ناس
ٿي وڃي، ڇا ڪڏهن اُنهيءَ تي سنڪٽ اچي سگهي ٿو؟ مون
کي رامچندر هلڻ وقت بہ پارت ڪري ويو هو تہ توکي اڪيلو
نہ ڇڏي وڃان، مونکان جي ڪٿي پڇي، تہ پوءِ ڪهڙو اُتر
ڏيانس؟" سيتا انهيءَ تي ڪناڪش ڪري چوڻ لڳيس تہ "آءٌ
تنهنجي من جي ڀاونا سمجهان ٿي تہ رامچندر مري، تہ مونکي
پنهنجي وس ڪرين. پر ياد رکج اها تنهنجي من ڪامنا پٽيءَ
پوري ڪانہ ٿيندي. آءٌ اُماڪ پاڻ گهات ڪنديس." لڪشمڻ
کي اهي وچن پاڻ جيان چڀي ويا. تنهنڪري لاچار سيتا کي
ليکو پائي ڏيئي ۽ کيس بن دشائن کي سونپي ۽ پاڻ تتڪال
رام جي پٺيان ويو. هڪڙو ويچارو رامچندر جي ڏپ کان
ڏڄي رهيو هو، ٻيو وري سيتا کي اڪيلو ڇڏي اچڻ ڪري
چنتا هيس، سو منهن ئي لهي ويو هوس.

راوڻ هاڻي آشرم سڃو ڏسي، ڀيکاريءَ جي ويس ۾ سيتا
وٽ آيو. جنهنجي ڏپ کان ديوتائون ۽ راڪشس اٿين ڏڄن
ٿا، جو رات جو ننڊ ڪانہ ٿين ۽ ڏينهن جو آن ڪين ٿا کائين،
سو راوڻ اڄ ڪتي وانگر هيڏانهن هوڏانهن نهاري چوري ڪرڻ
نڪتو. انيڪ پرڪارن جا ڇل ڪپٽ ڪري راوڻ سيتا کان
وڃي ڀکيا پني. هنکي ڀڄو سمجهي سيتا ڀکيا کڻي آئي، پر
راوڻ هنکي اها ليکي کان ٻاهر آڻي ڏيڻ لاءِ چيو. ڪارڻ اهين
ٻڌايو هو، تنهنڪري هنکي مت بہ اها آئي. هنجو اها ليکي
کان پير ٻاهر ڪڍڻ ۽ ڪپٽيءَ جو هنکي کڻي ڀڄڻ. سيتا

اچي سندو وڏو پاپ جو ساڳيات درشن ٿا ڏيڻ. ٻو ٻاهو ظاهر نه
ٿو ڪري. جڏهن ٻي پٺي اچي آتي هئا، تڏهن رامچندر، لڇمڻ
۽ سيتا سان رهيو لي. ماريچ آمالڪ هرڻ جو روپ ڪٺي ڏاريو.
سو هرڻ ٻه ڪٺيو، جنهنجو سڄو شريو سونو هو. سيتا جو هن
کي ڏٺو، سو رامچندر کي چوڻ لڳي ته "هي ديالوا هي ڪرپالوا
ڏسو ته هن مرگ جي چمڙي ڪهڙي نه سندر آهي! ڪڏهن ٻه
ڪري هنکي ماري، سنديس کل آهي آڻي ڏيو." رامچندر
سمجهي ورتو، ۽ ديوتائن جي ڪم پوري ڪرڻ ڪاڻ آمالڪ
ڏانس ٻاڻ ڪٺي اٿيو. لڇمڻ کي سيتا سواءِ پارت ڪرڻ
لڳو ته "بن ۾ جتي تعي راڪشسن جا جهڳا پيا ڪهمن، سو
خبردار رهجو." انين چئي هرڻ جي پٺيان پيو.

اها! جنهنکي ويد "نيتي نيتي" ڪري ٿا، ۽ جنهنکي پوکي
مني ڌيان ڪرڻ سان لئا پائين، سو رگهو نندن مايا جي وس
ٿي، ديوتائن جي ڪارج سڌ ڪرڻ آء مايا روپي هرڻ جي
پٺيان ڊوڙندو وڃي. جو ڪنهن هرڻ ڪڏهن ويجهو ٿيو اچي،
ته ڪڏهن پريان پڄجو ٿيو وڃي؛ ڪڏهن لڪيو وڃي، تيئن
ڪڏهن پرگهٽ ٿيو پکوان کي ڪهڙو ڇڏ ٻوڪ ولبو ٿيو وڃي.
رامچندر وٺ وٺي ڏکڙو تير ڦٽو ڪيو جنهنجي لڳڻ شرط هو
ٻونڪٽ ٿي ڪري پيو: "هاء لڇمڻ! هاء رام!" ڪري پڪارڻ
لڳو. پراڻ تياڳيندي هن جنهنجي آماي دير پرگهٽ ڪئي،
رامچندر جو سمرڻ ڪيو، جنهنڪري ڪيس آڻا ڪني ملي، جا
پرگهن مني کي ماڻڻ دراب آهي. رامچند ، هرڻ کي ماري
پنهي موٽيو.

جو "هاء لڇمڻ" اهي لفظ پڌا، سو ٻڌي

ڪيئي. مونکي هنجا هٿ لڳل آهن، جيئن تہ جڏهن ٻہ ٻالڪ اوستا ۾ مُني وشوامتر جي يگيہ جي رکيا ڪرڻ آيو هو، تنهن وقت مونکي ڏڪڙيئي پاڻ سان اچو هٿ ڪٽي اُڇلايو هوائہ، سو اُن سان وير رکڻ چڱو نہ آهي. جنهن تاڙڪا ۽ سباهو کي کي ماري شوجي جو ڏنش ڀڳو ۽ کرہ ڏوشڻ ۽ ترشرا ڏئيتن کي ماريو، سو ڇا منشيہ هوندو؟ ڀلا! منشن ۾ ڪو ايترو ٻل رکيو آهي؟ هرگز نہ! اڙي راوڻ! پنهنجي ڪُل جو خير چاهين، تہ گهر جو رستو وٺ." ماريچ جا اهي لفظ ٻڌي راوڻ سڙي ويو ۽ کيس گاريون ڏيڻ لڳو. نيتيءَ ۾ چيل آهي تہ:

उपदेशो हि मूर्खाणां प्रकोपाय न शान्त ये।
पयःपानं भुजंगानां केवलं विष वर्द्धनम्॥

يعني مورک کي اُپديش ڪرڻ ڪري هنجو غصو اُٿلو وڌائجي ٿو ۽ نہ کيس شانت ڪجي ٿو، جيئن نانگ کي کير پيارڻ ڪري پاڻ هنجو زهر وڌائجي ٿو. ۽ چوڻ لڳس "اڙي مورک! تون مون کي ڏوڌائين پنهنجو گرو ڪري ٿو ليکين، ۽ ڏيڏانهن وري مون کي اسمرٿ ٿو سمجهين. ڀلا! ٻڌائيم تہ سنسار ۾ مون سمان ٻيو ڪيڙو جوڌو آهي؟" ماريچ من ۾ ويچار ڪرڻ لڳو تہ جيئن نون منشن سان وروڌ رکڻ ڪري جيڻ جو ڪلياڻ نہ ٿو ٿئي جيئن تہ ١- هٿيار ٻند، ٢- ڀيد ڄاڻندڙ، ٣- سوامي، ٤- مورک، ٥- ڏنوان، ٦- حڪيم، ٧- ڀٽ، ٨- ڪوي (شاعر) ۽ ٩- گڻي منشيہ. جي مورک جواب ٻڌڻ شرط منهنجي سسي ڌڙ کان جدا ڪري وجهندو، تنهنڪان چڱو تہ رامچندر جي پاڻ سان مران تہ ڪا گت مڪت ۾ ٿئيم. اهو ٺهراءُ ڪري هو راوڻ ساڻ گڏجي هليو، من ۾ خوش ٿيندو ٻيو وجهي تہ

اچي نه آئي، ۽ سڄي رات خيال ڪندي وهلس ته "سدار
راڄ ڪير آهي، جو منهنجي سوڪڻ جي سامهون ٿي سگهي؟
ڪير ٻه ڪي ۽ ڏوشل ته مون جهڙا ٻلي، سو ٻيا ٻکوان جي اهڙي
ڪي ڪير مارڻ وارو سمالو؟ ۽ جي سچ اهڙي آهي، ته ديوتائن
جي آنند ۽ ٻولوڪ جي ڀار اتارڻ لاءِ جڳديشور اوتار ورتو آهي.
آءٌ ڪو ويري ٿي شترتا ڪندس، ۽ جو منهنجي رکو ڪڪري ٻاڻ
لڳڻ ڪري تي مان سدار ساگر پار ترندو ويندس. آها! منهنجي
تامسي شريرُ ڪرڻ ڀڄڻ ته لي ٿيو سگهي، تنهنڪري مان، ڪرم ۽
ڏچن سان اهو شترتا وڌي منتر جپيندس ۽ جيڪڏهن راڄاٽي
ڪنور آهن، ته اهڙو ٿو ڪجڻ جيجي ڪالئن ۽ اسڪري ڪمي
ولبو ايهان."

اڄا ته لڪاڻيندو اڪيلو رٿ تي ڏاڍي اولاهن هليو،
جتي سمنڊ جي ڪناري تي ماريچ راڪشس رهندو هو. ونس
ٻه اڪيلس ملو نڪيا، سو الن تو:

अहीं देश न पसानि

يعني مطلبي ماڻهو ڏيکي ڪندو نه وڇڙار ڪندو آهي.
لڪي جو لهڻ نه ڏي ڏاڪ آهي. ماريچ ملاڻ ڪندو ٻاڄڻ
لکو "مي باوڻا! من وقت اڪيلو ڇو آيو آهين؟ ڪهڙو
ڪارڻ آهي، جو تنهنجو مان مان ٿو ڏسان؟" راوڻ تنهنجي
سڄري ڳالهه ٻڌائي ڪري چئي ته "توهان
جل ڪپٽ ڪري، ڇو ته آهين، سو هن وقت ادا مدد ڪريو،
جو ڪنهنجي مرڪ (مرڻ) اي ٿو، جنهنڪري آءٌ منهنجي اسڪري
شڪي آهي." ماريچ والي ٻڌايس "مي راوڻا! تو ته منهنجو
روپ ڏاري جهاڻ جو سوامي آهين، هن سان ويرُ رکڻ واجب

ڇيا ۽ مي تنهنجو نڪ ۽ ڪن ڪنهن ڪپيا آهن؟" شورپڻکا
جواب ڏنو ته "ايوڌيا جو راجا دشرٿ جو پٽ رامچندر بن ۾
شڪار لاءِ آيو ٿو ڏسجي، جنهنجي هلت مان ثابت ٿو ٿئي ته
هنکي پرٿوي راڪشسن رهت ڪرڻي آهي. هي راوڻ! هنجي
بل، پراڪرم جي زور تي مٺي لوڪ بي ڊپا پيا گهمن ڦرن.
هو ڏسڻ ۾ سو پار ٻيو اهي، پر آهي سڌ پڌ ڪال سروپ.
سندس نالو رام آهي ۽ ساڻس گڏ ٻيو سندس ڀاءُ تي ڏنو. پر
استري جا ساڻن آهي، تنهنجي روپ جي ساراه ڪرڻ لاءِ نڪي
مون وٽ ڪي لفظ ئي آهن ۽ نڪي زبان کي ئي طاقت اٿم
انجي ورنن ڪرڻ جي. واه ڙي ورڌاتا! تو ان ۾ ڪا واندي
ٿي ويٺي هئين، هنجي سونهن بنائڻ لاءِ. وڏيڪ ڇوڻ آهي
"نندو وات ۽ وڏي بات." سو جڏهن هنکي اکين ڏسندين،
تڏهن خبر. هي راوڻ! جنهنکي اهڙي استري آهي، سو بيشڪ
ڀاڳوارو آهي؛ ۽ اهڙي استريءَ جي ڪريئي سيکو هنجي وس
ٿيو وڃي. هن جي نندي ڀاءُ مونکي تنهنجي ڀيڻ سمجهي
چرچو ڪري منهنجو نڪ ڪن ڪپي ڪڍيا. هي ديو ٽائين ج
دشمن! جڏهن ٻنا ڀراڙ ئي منهنجو هي حال ڪيو اٿن، تڏهن
ڀراڙ ين جي خبر نه آهي ته ڪهڙي گت ڪندا هوندا. منهنجي
اها حالت ڏسي کر ۽ دوشڻ وير ونڻ لاءِ روانا ٿيا، پر افسوس
جو هنن ڪري کين ۾ منهنجن انهن ٻنهي ڀائرن کي سي
سميت اُڏائي ڇڏيو."
کر ۽ دوشڻ جي مارجڻ جو ٻڌي راوڻ کي آگر ولي ويئي
۽ شورپڻکا کي پنهنجي بل ۽ پراڪرم بابت ٻڌائي سمجهائي
شانت ڪرائي، پاڻ محلات ڏي موٽيو، پر فڪر وچون هنک

راڪشسن جا ٻه ميڙاڪو اڪيلو رگهوناٿ. راڪشسن اهڙي لڙائي
ڪئي جو جيڪو مرندو ٿي ويو، سو وري مايا جي ڪري جي اٿندو
ٿي ويو. تڏهن رامچندر جا ڪيو جو سڀني راڪشسن کي رام
ڪٺي بڻايو. پوءِ ته هو هڪ ٻئي کي رام سمجهي مارڻ ۽ ناس
ڪرڻ لڳا، ۽ ڪوڙين ڪن ۾ صفائي ٿي ويئي. اهو ڏسي ديوتائون
پوڄا ڪيا ۽ پُشپن جي ورکا ڪرڻ لڳا، ۽ لڪشمڻ سيتا کي
وٺي آيو ۽ چرڻن تي ڪري پالڪي ڏانهن سمجهڻ لڳو. اهڙي
رات [illegible] ۾ رهي شري رامچندر ديوتائن ۽ منين کي سک
ڏيندڙ چريتر ڪندو رهيو.

ٻهڄڻن ڀائرن ۽ سڀني راڪشسن جي مارجڻ جو ٻڌي ۽ شورپڻکا
اهڙي لنڪا ڏي ڀڳي، ۽ اتي راوڻ کي ملڻ پٺيان طعنا هڻڻ
لڳي ته "افسوس آهي، جو تون سمهڻ وقت شراب کائي ۽
عيش عشرت ۾ غافل آهين. ڪا سڌ اٿئي ته دشمن وڃي
اچي پهتو آهي؟ ليڪن بنا راڄ، ڌرم بنا ڌن ۽ هري جي سمرڻ
کني بنا ست ڪرم ناس ٿي وڃڻ، وديا، سواءِ گيان آتمن
هئڻ جي اجائي آهي. جنهن ته ويا ٻڌڻ وقت محبت ڪرڻ جو
اهو ئي آهي ته گيان آنهن ٿئي، نه ته اها سڀ اجائي ڳالهه کي
وٺي. جس سڀ ڪوڙ ڪرڻ ڪري، راجا نيتي ماڻڻ ڪري،
گيان ابهمان ڪرڻ ڪري، ۽ لڄ شراب پيئڻ ڪري ناس ٿئي
ٿو. [illegible] ته [illegible] : ڪنهن بنا ڪلڻ جو ناس ٿئي
ٿو. [illegible]، ڪنهن، ڪڙي، پاپ، سوامي ۽ سراب کي
ننڍو ڪري نه ڄاڻجي." اهڙا وچن چئي هوءَ الڳ ٻوڪارون جا
[illegible] ڪرڻ لڳي ۽ [illegible] ۾ بيهوش ٿي ڪري پيئي. راوڻ
اٿي ته [illegible] ته "تون ڪهڙي ڳالهه [illegible] ڪرين ته آهي

اچ ڏئي ڌوتن جو نياپو ٻڌي، رامچندر مرڪيو ۽ چوڻ لڳو ته "اسانجو وڏو ڀاڳ آهي جو اوهانجي سوامين اهو نياپو موڪليو آهي. اوهين وڃي چئو ته اسين ڪشتري آهيون، بن ۾ شڪار ڪريون پيا ۽ توهان جهڙن دشٽ هرڻن جي ڳولا ۾ آهيون. پر بلوان شترن کي ڏسي اسين ڊڄون ڪين ٿا. جيتوڻيڪ اسين منشيه آهيون تڏهن به ڪال جي به سامهون ٿيون. اسين راڪشسن جي ڪل ناس ڪرڻ وارا، منين جي پالنا ڪرڻ وارا ۽ دشٽن کي سيکت ڏيڻ وارا ٻالڪ آهيون. جيڪڏهن ٻل نه هجيوَ، ته گهر موٽي وڃو، جو جو لڙائي ۾ پٺ ڏيندڙن کي اسين ماريون ڪين."

ڌوتن وڃي سربستي ڳالهه ڪري ٻڌائي، جا ٻڌي ڪَر ۽ دوشڻ من ۾ جلي خاڪ ٿي ويا ۽ اماڪ حڪم ڏنائون ته "وڃي پڪڙي اچو ۽ جلد پنهنجا هٿيار تيار ڪريو." رامچندر اُن وقت پنهنجي ڌنش جي ٽنڪار ڪئي، جنهنجي ڪري ايڏو آواز ٿيو، جو سڀ راڪشس ٻوڙا ٿي پيا ۽ وياڪل ٿي هيڏي هوڏي ڀڄڻ لڳا. ڪر ۽ دوشڻ شترو کي بلوان سمجهي [illegible] جو پڪو ارادو ڪيو، ۽ پنهنجي اليڪ پرڪارن جي استرن شسترن جي ورشا ڪرڻ لڳا. شري رامچندر به انوقت خود [illegible] ڇوڙيا، جنهنجي ڪري راڪشسن ۾ اچي ڀاڪوڙو پيو ۽ [illegible] لڳا، جو ڏسي ڪر ۽ دوشڻ کي ڏاڍو ڪروڌ آيو ۽ واڪو ڪري چوڻ لڳا ته "جيڪو به لڙائي وچان ڀڄندو، تنهنکي اسان پنهنجن هٿن سان ماريندا سون." اهو ٻڌي، مرڻ جي ڊپ [illegible] جي، جو ڀڄندڙ هئا، سي بيهي رهيا.

بس! پوءِ ته ڀيانڪ سنگرام شروع ٿيو. جو ڏاڍين جوڌن

وڏو امر ڪندو جو لنڪا شهر ۾ ڪٿندو.“ ائين ٿي هو واري
پوري ته رامچندر رت وٺي ڪيس ٻيڪر روپ ڏيکاريا.
رامچندر تڏهن سيتا کي پوريءَ ڏسي لڪشمڻ ڪي اشارو
ڪيو جو اشاري جو مطلب سمجهي ڪري ڪري اُٿيو ۽ اماڪ
لڪ ۽ ڪن ڪپي ڇڏيائينس. مطلب ته سڀئي ڏان راوڻ
کي لڙائي جو ليايو ڏياري موڪليائون. لڪ ۽ ڪن ڪپجڻ ڪري
هوءَ وڏيڪ ٻيڪر ٿي پئي ۽ رت ڏارا ڪري روئڻ لڳس.
ٻڪدم دوڙندي وئي ٻنهي ڀائرن کر ۽ دوشڻ وٽ ۽ انهن
کي روئڻ لڳي ته ”ڌڪار آهي توهانجي ٻل ۽ پراڪرم کي.“
هو ٻنهي ڪيس سمجهائڻ لڳا. سڀ پنهنجي لشڪر ڪاٺو
ڪيائو ۽ لڙائي واسطي سنبري لڳا. شورپڻکا کي ڪٺي اڳيان
ڪيائو، ۽ ٻاڻ پٽاڪڻ لڳندا ٻنهي ٻل پراڪرم جي ڏاڻي
ڪندا اتي آيا، جتي ٻئي ڀائر هوا. رامچندر انهي ڏسي
ڌانڪي کي ڪري ڪڍيا ۽ وئي ويٺا لڪشمڻ ڪي آکيا
ڏني. لڪشمڻ ائين ڪيو. ۽ ميدان رامچندر پنهنجو ڌنش
ٻاڻ ڌاري. سڀئي راڪشن ڪڏهن ڪپوان کي ڪيو ڪيو ۽
موڪو ”وڏو ڇڏيو“ ائين چئي رهيا هو. کر ۽ دوشڻ ڪپوان
جي شوڀا ڏسي منڊين کي چوڻ لڳا ”ڀائي! اسان ڪ الڪ
ديوتا، منش، راڪشس ۽ منڊ ڏڏا آهن يا ماريا آهن،
پر هي ڏٺو ته سڀني ڄمار ۾ هيا سندر سروپ ڪڏهن
ڪين ڏٺا سون. جيتوڻيڪ هنن اسانجي ڀڻ کي ڪروپ بنايو
آهي، تڏهن به هي اهڙا پرش مارڻ جوڳا ڪين. تڏهن ڀلي
اوهين هنن کي ٻنهي اسٽري ميدان موڪلي ڏيڻ ۽
ٻاڻ ڪيو ڏکي موٽن، يا هٿيار ڏين، سو آڻي ڏيو.“

جنهنجي ڪري اوهين ڀڳتن تي ديا ٿا ڪريو. ايشور ۽ جيو جو سڀ ڀيد سمجهائي ڇڏيو، جنهنڪري او هانجي چرڻن ۾ پريم ٿئيم ۽ شوڪ ۽ ڀرم سڀ وڃن ۽ رهيم." رامچند ر اُتر ڏنو "هي لڪشمڻ! اهو سارو وڙتانت آءٌ تو کي ٿورن ئي شبدن ۾ ٻڌايان ٿو. تون اُهو ڪن ڏيئي ۽ چت لڳائي ٻڌ."

آءٌ ۽ منهنجو، تون ۽ تنهنجو، اهائي مايا آهي، جنهن سڀني جيون کي ڪٺي پنهنجي وس ڪيو آهي. اهي پدارٿ ۽ جنکي ڏهه اندريون ڄاڻي سگهن ٿيون ۽ جن تائين ڪ من جي پهچ آهي، اُنهن سڀني کي مايا سمجهه. انهي مايا جا ٻه ڀيد آهن اوديا ۽ وديا. پهرين جيڪا اوديا مايا آهي، سا ڏاڍي دشت ۽ دک روپ آهي، جنهنجي وس ٿي هي جيو سنسار روپي کوهه ۾ پيا آهن، ۽ ٻي وديا مايا، جا سنسار کي رچي ٿي، ۽ جنهنجي آڌين سڀ گڻ آهن. سو آهي ڇهي مايائون ڀڳوان جي پريرڻا سان اٿين ڪن ٿيون. انهي پنهنجو ٻل علي نه ٿو سگهي. جنهن جي ڪري ورڻ ۽ آشرم جو ڪو ايمان نه رهي، ۽ سڀ ۾ برهم روپ ڏسڻ اچي، اُهو گيان آهي، ۽ اُنکي پرم وڙاڳي چاهڻ، جنهن انهي سڌين ۽ ٽنهي گڻن کي تڇ سمجهي تيا ڳيو آهي. جو پنهنجي آءٌ مايا جو ايشور ٿو ڄاڻي، اهو جيو ڪوٺائي ٿو ۽ جيڪو بنڌ ۽ موکش جو ڏيڻ وارو سڀکان پري ۽ مايا جو پريرڪ آهي اُهو ايشور آهي. ڌرم ڪان وڙاڳ، ۽ يوڳ ڪان گيان اُتپن ٿئي ٿو ۽ گيان کي ويد موکش جو ڏيندڙ چون ٿا. هي لڪشمڻ! جنهنجي ڪري آءٌ جلد پرسن ٿيان، اُها منهنجي ڀڳتي آهي، جا ڀڳتن کي سک ڏيندڙ آهي. اها ڀڳتي سنتر آهي، انجو ٻيو ڪوئي سهارو ڪونهي، ۽ گيان وگيان

اڪسمر مڻي جي آشوم ڏي مايا، ۽ سعيڪشلي ڪي ٻ سعدس
ٻوارلڪا تي اوڏاهين ولي مليا. اتي پهچي ۽
وسعي جي سعدوتا ڏسندا سعت نبي ادي ٻاٽار ڪري ڪيو، ڪي ڊوڙ لڳو ته "مهاراج!
سعيڪشلي دوارڪ وهي ٻاٽار ڪري ڪيو، ڪي ڊوڙ لڳو ته ماڻلي !، آيو
ٻڪت دو آڏار ايوڪيا دي جو ڪمار راماچندر رديا آهيو. اوٻڪدليمي
آمي جهمهالي ڪ رات ڏينهن تپسا ڪري رديا آهيو. اوٻڪدليمي
اڪسمر مڻي لوت اليو، ته ايعري، مي بني ماٺو ادي ڪس
ٻيرٺن ٻاڻ. مڻي منعاي ۾ لين — ن !ٺو ۽ ڪشل منڪل لاءِ
آلي آيا تي وڌاريائين. السي راماچندر مڻي ڪان پاڇي لڳو
"مهاراج! اوڏلڪي سد آمي ته جهمهميو مت اوٺ ڪئن ليو؟
سو ڪ ه راڪشس مولسان ڪهمو رهي ڏلي ر سڪهندو، اوهين
اڌ ٻڪ ۾لڳو." مڻي مڪي لا ڻ لڳو " مي العرامي! اوڪي
ڪاڙي ڪرام اهي، * اوڏان ن ڪال معدي، مي ته راوڻ ٻڪت
مي مها رلي مولسان لاءِ رها آميو. سو مي ٻيو! ڪاڙو
[illegible]

رسڻي ۽ سرير جي به سڌ وڃائي ويهي رهيو ته ڪير آهيان ۽
ڪيڏانهن ٿو وڃان؟ ڪڏهن اڳيان پيو اچي ته ڪڏهن پٺيان
موٽيو پيو وڃي. ڪڏهن ته وري اٿي ڀڳوان جا گڻ ڳائي
ناچ پيو ڪري. اهڙي سچي منيءَ جي ڀڳتي ڀڳوان وٽ جهي
پٺيان الڪو ٿي ڏسي رهيو آهي. مني اڳيان نه وڌي اتسي
ويهي رهيو. تڏهن رامچندر منجهو پورڻ پريم ڏسي وٽس لنگهي
آيو ۽ چوڻ لڳس "هي براهمڻ! اُٿ، اُٿ. تون منهنجي پراڻن
سمان آهين." رامچندر جيتري ڪيتري منيءَ کي جاڳائڻ جي
ڪوشش ڪئي، پر هنن جو ڌيان اندر درشن ۾ ئي ويو هو،
سو ٻاهر ڇا پيو ٿئي تنهن جي ڪا پرواهه نه ڪيائين. نيٺ منيءَ
جڏهن اکيون کوليون، تڏهن شيام شريرسڪ جو ڏٺائين رامچندر
سيتا ۽ لڇمڻ سميت ڏٺا. بس! پوءِ ته اک جو ڇنڀڻ ٻـــ
ڀانجي ويس. نيٺ وار وار چرڻ ڇهي ڀڳوان کي آشرم ۾ آڻي
پوڄن ڪرايائين، انيڪ پرڪارن جي ستوتي ڪيائين. ڀڳوان هٿس
پرسن ٿيو ۽ ور گهرڻ لاءِ چيائينس، جنهن تي چوڻ لڳو "هي
پرڀو! مون کي ور گهرڻ جي ٽيو (عادت) ڪانهي ۽ نڪي
گهرڻ اچي ٿي ٿو. سو اوهين ڪرپا ڪري جيڪي ڀوڳ سمجهو
اهو ڪريو." ڀڳوان پرسن ٿي ور ڏنس ته "هي مني! توکي
منهنجي اچل ڀڳتي پراپت ٿيندي، توکي ويراڳ ۽ گيان
ٿيندو، ۽ تون سمپورڻ گڻن جي کاڻ ٿيندين." منيءَ انهن
تي چيو "ڪرپالو! اهو ته مڙ ئي ٿيو، پر ڪڙو هي ... ...
ڏيو ۽ جو سيتا ۽ لڇمڻ سميت ڌنش ٻاڻ ڌارڻ ڪري انهن
روپ ۾ منهنجي هرديءَ اندر واس ڪريو، جو ڪڏهن مون کان ٻاهر
ڪا به ڪامنا نه رهي." ڀڳوان "تٿاستو" (ائين ئي ٿيندو) چئي

تو بن ڏٺي اٿس. بس! اُن ڏينهن کان وٺي رات ڏينهن اکيون
ٻاٽو ويٺو هوس، سو اڄ ڏسي ڌاپي ٺريم. هاڻي هي ڏهه ٽياڳيان
تو سو ورادان ڏيو ته ونڪٺ واسي ٿيان." اِئين چئي ٻه کر
اکين سان شري هري ونڪٺ پڌاريو.

پوءِ منهن جو اها ڳالهه ٻڌي، سو اهي سڀ ڊوڙندا آيا ۽
رامچندر جو درشن ڪري ايترو پوتر ڪيائون. رامچندر رشين
سميت اُتان اڳتي وڌيو. رستي تي هڏين جا ڍڳ ڏسي رشين
کان پڇا ڪيائين ته "هي انترجامي! اوهان کان ڇا ڪجهه
آهي؟ هي سڀ رشين جون هڏيون آهن، جنکي راڪشن کاڌو
آهي." رشين جي مکان اهو ٻڌي رامچندر جون اکيون ڳوڙهن
سان ڀرجي آيون، ۽ ٻانهون مٿي کڻي پرڻ ڪيائين ته "ساري
پرٿوي راڪشن کان خالي ڪندس." تنهنکانپوءِ رشين جي
آشرمن ۾ وڃي سڀني کي سک ڏنائين.

اگستيه مني جو ستيشڻ نالي شش، جنهنجي ڀڳوان ۾
ڏاڍي پريت هوندي هئي، رامچندر جي اچڻ جو ٻڌي ڊوڙندو
آيو، ۽ خيال ڪندو پئي آيو ته "ڇا، مون جهڙي سيوڪ سان
شري رامچندر ملندو؟ مون سان نه ڀروسو نه آڌار آهي، جو مون
۾ آهي ڀڳتي، نه ويراڳ، نه گيان، ۽ نه ستسنگ آهي، نه يوڳ،
نه جپ، نه يگيه، ۽ نه ڀڳوان جي چرڻن ۾ پريم. پر اسان تي
ڀڳوان کي مهرباني ۽ ٻاجهه لڳندي آهي، جيڪڏهن هن سچي
پريم سان دل جي صاف سمرڻ ڪبو آهي. سو اڄ ته اوس
مون کي درشن ڏيندس."

ائين چئي، من ۾ پريم لڳندو، رامچندر جا وار وار ڳڻ
ڳائيندو پيو اچي. آها! پريم سان پيو گهڻو ناچ ڪري ٿو.

ٻيو ڪو پرش ڪونہ ٿو ڏسڻ ۾ اچي، مڌيم پتورتائون پر
پرش کي پنھنجن ڀائرن، پٽائن ۽ پٽرن سمان ڏسن ٿيون. جيڪي
استريون ڌرم کي ويچاري، ۽ ڪل مرياد جو خيال ڪري چپ
رھن ٿيون، اُنھن کي ويد ۾ نڪرشٽ (نيچ) ڪوٺيو اٿن؛ ۽
جيڪي وقت نہ ملڻ سبب يا ڊپ جي ڪري روڪيل آھن،
اھڙين استرين کي لگھو اڌم ليکيو اٿن. پر جيڪي استريون
پتيءَ کي دلبو ڏيئي ڌارين پرشن سان وشيہ ڀوڳ ڪن ٿيون
اھڙيون ڪل ڪلنڪيون سؤن ڪلپن سوڌو ورورنرڪ ۾ رھي
سڙن ٿيون. ڪن سڪر جي سبب ڪروڙن جنمن جو دک ڀوڳڻ
ڪيڙي نہ مورکتا آھي؟ جيڪي ڪپٽ ڇڏي پتي سيوا ڪن
ٿيون اُھي بنا ڪشالي پرم ڌام پائين ٿيون، پر اھي جي پتيءَ سان
وروڌ (دشمني) رکن ٿيون سي جنم وٺي جوانيءَ ۾ وڌوائون
ٿي رھن ٿيون. استريون تہ سڀاويڪ اپويتر آھن؛ ۽ رڳو پتيءَ
جي آڌار ئي انھن کي سڌ گتي ملي ٿي. جالنڌر جي استري
وندرا پتورتپڻي ڪري اڄ ڏينھن سوڌو تلسي ٿي ڀڳوان وشنوءَ
جي پياري ٿي رھي آھي. ھي سيتا! تنھنجو نالو سمري استريون
پتورت ڌرم پالن ڪنديون. توکي تہ رامچندر پراڻن کان بہ
وڌيڪ پيارو آھي، سو مون ھيءُ اُپديش رڳو سنسار جي استرين
لاءِ چئي ٻڌايو." سيتا، انسويا جو اھو اُپديش ٻڌي ڪيس پرڻام ڪيو.

ڪرپانڌان ڀڳوان منيءَ کان ٻئي بن ۾ وڃڻ جي آگيا گھري،
ڪيس سر نمائي اکيان پاڻ، پٺيان لڪشمڻ ۽ وچ ۾ سيتا وٺي
روانا ٿيا، ۽ جلد ئي اچي شرڀنگ منيءَ وٽ پھتا. منيءَ راج ڪين
ڏسي بلڪل پرسن ٿيو ۽ چوڻ لڳو "ھي رامچندر! آءٌ برھم
جي لوڪ ۾ ٿي ويس تہ ڪنھن ڪن ۾ توکي ڏٺيم تہ رامچند

پڙهي ڏاڍو. اتي پوڄ ڪري ڪرت ۾ رهي پکوان الڳ ڌريو ڪيو.

ڪري ڏينهن مَن ۾ ويچار آيو ته مون هتي ايڏو واسو ڏسي ڀرت آيو، تنهنڪري هو ڀي ايندو ويندو، سو هتان اوس لڏڻ کپي. اهڙو ويچار ڪري اُتان لڇمڻ ۽ سيتا کي وٺي اتري منيءَ جي آشرم ڏي روانا ٿيا.

اتري منيءَ سمجهي اُٿي جو پڌي ڏاڍو خوش ٿيو ۽ رامچندر کي ڏاڍي ساڻ ٿي منيءَ ستوتي ڪرڻ لڳو. سيتا منيءَ جي استري انسويا کي پيرين پئي، جنهن گهڻو آدر ڏئي، ۽ وارتا آب ڪندي، پرسن ڪري، ڪي استري ڌرم ٻڌائڻ لڳي ته "هي راجڪماري! پٽ، ماتا، پتا ۽ ڀاءُ، اهي سڀ تورو سک ڏيندڙ آهن، پر پتي ته [illegible] آهي، جو اپار سک جو داتا آهي. اهڙي [illegible] جيڪي ڀي سيوا نه ڪن، اهي ليکو [illegible] [illegible]. ڏيج، ڌرم، متر ۽ ناري (استري) اهي چئني جي [illegible] آپت ڪال ۾ ڪسي آهي. [illegible]، [illegible]، [illegible] ڪري، [illegible]، [illegible]، [illegible] ڪري ڏي، اهڙي پتي جي اپمان ڪرڻ ڪري ۾ استري [illegible] [illegible] الڳ دک پائي ٿي. استريءَ کي [illegible] ۽ [illegible] ساڻ پتي [illegible] ۾ [illegible] ڪرڻ [illegible] ڌرم آهي، [illegible] [illegible] آهي، ۽ [illegible] [illegible] آهي. ويدن ۽ پراڻن ۾ [illegible] [illegible] چار [illegible] ڏنا آهن. [illegible] [illegible] [illegible] (اتم) ۽ [illegible] (ادم). مٿين اهن چئن ۾ [illegible] [illegible] ڪري ڏسي پٽ، ۽ جيڪي هن ڪري [illegible] ڪي ڪن [illegible] [illegible] [illegible] ۾ هن سنسار [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] ڪي ۽ سڀ [illegible] سنسار [illegible] [illegible] [illegible]

جو رامچندر سديو ڪرپالو ۽ دينن تي دیالو، تنهن وٽ هن مورکہ اچي پنهنجي ڇل کی پکيڙيو. بنا اپراڌ ڀڳوان ڪنهنکي نہ تو ماري. ڀڳوان جو ڏنش ڪيئن ڇٽي، ۽ هو مورکہ جيئنت ڏچي ڀڄڻ. ڀڄندو سڏو ويو پتا وٽ، پر پتا هنکي رامچندر جي وِمکہ ڏسي، ڪيس اندر اچڻ نہ ڏنو. هاڻي هو تراس ٿيو ۽ من ۾ ڊڄي جاڳيس، سو سڏو ڀڳو برهم لوڪ، شولوڪ وغيرهن ۾ ۽ جتي ڪنهن بہ هنکي آدر نہ ڪيو. ڪاڪڀشنڊ چوڻ لڳو "هي گرڙ! ڀلا، جنهنجو رامچندر سان وير، تنهنجي رکيا ڪير ڪندو؟ هناء ماتا مرتيو سمان ۽ پتا جم سمان، امرت وِکہ سمان ۽ مترو ويرن سمان ٿيو پون. هي ڀائي! پڻ، جو رامچندر کان بيمکہ ٿئي ٿو، ان لاءِ سارو سنسار اگنيءَ کان بہ وڌيڪ تتل ٿيو پوي."

اتيئنت وياڪل ۽ دين دکي اندر جو پترجئن جتن ڀڄندو وڃي ٿئن تتن رامچندر جو اچلايل ٻاڻ بہ سندس پٺيان ڊوڙندو وڃي. نارد جيئنت کي وياڪل ڏسي مٿس ديا آندي، ڇو جو سنتن جو سڀاءُ هميشهہ ڪومل رهندو آهي. هنکي سمجهاياءِ تہ سنت ئي رامچندر وٽ وڃ ۽ سندس کميا گهري ڇٽينس تہ "هي دينن جا هتڪاري! منهنجي رکيا ڪريو." جيئنت امالڪ اوڏانهن ڀڳو، جتي رامچندر براجمان هو، ۽ چرڻ پڪڙي چوڻ لڳس "هي ديالو! رکيا ڪريو اوهانجي ٻل ۽ پراڪرم جي مون مورکہ کي ڪا سڌ ڪانہ هئي. مونکي پنهنجي ڪتي جو ڦل ملي چڪو. سو هي پربو! هينئر اوهانجي شرڻ آيو آهيان بچايو م." شو جي چوڻ لڳو هي پاروتي! ڪرپا ساگر رامچندر هنجي اهڙي دکي واڻي ٻڌي هڪڙي اک ڪڍي

۽ لڳا، پوءِ ننڍي ڀاءُ کي کڻائي سڀني ماڻهن جي سيوا ڪرڻ
جي سکيا ڏني، پوءِ گرو ۽ براهمڻن ۽ نگرواسين کي کرائي،
جوتشين جي ڏسي موجب شڀ مهورت ڪڍائي شري رامچندر
جون پادڪائون سنگهاسن تي استاپن ڪيائين. پوءِ رامچندر جي
ماءُ ۽ گروءَ جي چرڻن ۾ سر نمائي ننديگرام ۾ ڪُٽيا (جهوپڙي)
ٺهرائي رهڻ لڳو. مٿي تي جٽائون رکائي منين مثل وستر
اوڍي ڀڳوي ڪوڙي ڪکن جو آسڻ ٺهرائي رهڻ لڳو. ڪپڙو،
وستر ۽ ٻي سڀ ملڪيت رشين جهڙي رکي ورتڻ لڳو. ڏينهون
ڏينهن بدن ڀِرو ٿيندو ويس، پر تيج ۽ بل نه گهٽيس،
۽ مک جي ڪانتي اُجرائي اُلس. ڏاڍي پادڪائون (چاکڙيون)
جي آڳيا تي ئي ۽ انهن جي آگيا وٺي سان سڀ راڄ جو
ڪاروبار هلي رهيو آهي.

آرڻيه ڪانڊ ٣

مهاديو ٻڌو پاروتيءَ کي ته "هي ڪلدلي! مون تو کي
ايوڌيا ڪانڊ ۾ ڀرت جي پريم ڀري ڀڳتي جو نمونو ٻڌايو. هاڻي
ٻڌ تون رامچندر جن ۾ رهي جا ڪيو."

هڪ ڀيري شري رامچندر سندر گل چُني سيتا
واسطي گهڻن رنگن سان آرٿڻ ٺهرايا، ۽ ڪس ڀرائي جنهن تي
آنند وچن ويٺا هوا، ته اندر جو پٽ ساهوڪر جينت، ڪانگ
جو روپ ڌاري رگهوناٿ جي ٻل جي پرتکشا ڪرڻ آيو. سو
جا ڪاءَ، جو سيتا جي پير ۾ چهنب هڻي ڀڳو ويو. رامچندر
جو رت وهندو ڏسي، سر کڻي ڀڳو، ڏئي ٻاڻ سنڌيو. پٺا!

ڀرت ويچاري جڏهن. تڏهن اُها ڳالھ مڃي تہ سڀني پرجا آڌار
جي تہ هنجي مَن ۾ سنتوش ٿي اُتپن ٿيو، ۽ تہ شانتي ٿي.
رامچندر هنجي مَن ڀاونا سڀ ڪري پنهنجيون چاکڙيون
لاهي ڏنيس، جنکي هن پنهنجو آڌار سمجهي سر تي ڌارڻ ڪيو.
ڀرت پيرين پئي موڪل گهري ۽ رامچندر کيس ڇاتيءَ سان
لائي خوب پيار ڪيو. جنهن مهل اها سڌ ڪوشلا جي ويئي؛ تہ رامچندر
موٽي تہ ٿو هلي، تنهن مهل سيني جا منهن لهي ويا، پرچا ڪن،
اُچار سيني تياريون ڪيون گوٺ موٽڻ جون. پنهي ڀائرن
لڪشمڻ کان موڪلايو، سيتا کي پيرين پيا، ۽ بن جي رشين
منين کان آشيرواد وٺندا پرڀر سڀ موٽيا. رامچندر ۽ لڪشمڻ
راجا جنڪ کي پيرين پئي کين وينتي ڪئي تہ "ڪهيا ڪجو ۽
جو دَيا ڪري جيترو ڪليش سڀ ماڻهن سميت هتي پڌاريا.
هاڻي جيڪو ڪال (وقت) هتي رهون، اهو آشيرواد ڪجو،
تہ سک سان پورو ڪري ورڻ اچي اوهانجو درشن ڪريون."
راجا جنڪ گهڻي شوڪ سان موڪلائي روانو ٿيو. پوءِ تہ سيني
نندين وڏن کان يٺا يوڳيہ موڪلائي کين روانو ڪيائون، ۽ پاڻ
لڪشمڻ ۽ سيتا سميت حرش ۽ وسمي سميت پنهنجي ڪٽيا
ڏي موٽيا. ٻہ جي ڇانوَ هيٺ ويهي، پيارن ڪٽنبين جي وڇوڙي
۾ دکي ٿي؛ رامچندر ڀرت جي سنيہ سڀاءَ ۽ سندر واکيءَ
بابت سيتا ۽ لڪشمڻ وٽ سارا ڪرڻ لڳو.

راجا جنڪ ۽ ڀرت بہ پنهنجن ماڻهن سميت چوٿين ڏينهن
اچي ايوڌيا ۾ پهتا. راجا جنڪ، سڀ ڪم درستيءَ مان ڪري،
ڀرت کي راڄ سونپي، جنڪپوريءَ ڏي روانو ٿيو. ڀرت منترين
۽ سيوڪن کي سمجهايو، جي آگيا موجب پنهنجي پنهنجي ڪم

سنتو ساٿين سو سائٿي

ٻي اوڙ جو ٻڌي ايوڌيا واسي ڏاڍو خوش ٿيا، ڀر رامچندر
ٻوڙو سڄڻ لڪيو.

اڃا ٻه ڏينهن جنڪ کي ايندو ڏسي رامچندر سيا سميت
آيو هليو، ڪڏهن ٻه اکيون وڌيون. ڪنهن کي ڏاڍي ٻوڌ ۽
سڪ سان ڪڏيائين، رامچندر سيتا کي آشرم ۾ وٺي آيو،
جتي ڪجھ ڏينهن اُهي سک سان گذاريو. ڪجهه ڏينهن رامچندر
گرو کي چيو "مهاراج! ٻڌو، لکڻ واسي ۽ سڀ ماڻهو سوچ
۾ وياڪل ۽ من ۾ رنج ڪري دکي آهن، راجا جنڪ کي
پر ڪامش سعدي کهڙو ڪال ڪڍي ويهو آهي، تنهن ڪري
هي ڳالهه ٺيڪ ٻوڌ سمجهو، سو ڪريو." رامچندر جا اهي
وچن ٻڌي مني راجا جنڪ وٽ ويو ۽ ڪيس راز ۽ ٻڌ جي
سڄي حالت ٻڌائي چيائين ته "هي راجا! هاڻي اوهين ڪريو
مهربانی ڪري ڪُرو ڪي ۽ سيتا جو ڀاءُ ٿئي. هي ڪيان وان،
سڄاڻ، ٻوڌ ڪرو ڪرڻ راجا! هن وقت ته ڪاسواء ڀوڳيو آهي
جو هن موقعي ڪي آهي؟"

مني جا اهي وچن ٻڌي راجا جنڪ ٿيو ۽ ٻچي ويو ته
هاڻي ڪجهه ٿين ۽ ... لکيو ته ... اهي آنند ۾
موڪلائي ۽ ڦلس، راجا دشرٿ رامچندر کي ٻن ڏي وچڻ
جو ... ۽ ... جنهن ڪي لاڏو چاهيو، تنهن ڪري اسان
هاڻي رامچندر ۽ ٻن ڏي موڪلي ٻن هان ٿوڻ ٿي موڪلائون.
راجا جنڪ ٻوت سان رت ڪڻي ته جا ڪرڻ ڪيي، جنهن ٿي
ٻوت ٻوڌ رامچندر ٻي ونڃي ٿئي. رامچندر کهڻ ٿي ٻوڻ
... ڏيڻ ٻوت ٿي ايوڌيا ڏي موڪلي ۽ راڄ ڪرڻ لاءِ
... ڪيو.

۾ نہ ٿئي. هي ناٿ سيني جو ڀلو اوهانجي موٽي هلڻ ۾ آهي.
هي ديو! منهنجي هڪڙي پرارٿنا آهي، جا ٻڌي وٺو، پوءِ جئن
يوڳ سمجهو تئن ڪجو. اُها پرارٿنا هيءَ آهي تہ راڄ تلڪ جو
سڀ سامان ساڻ آندو اٿم، اُنکي سڦلو ڪندا. اسان ٻنهي
ڀائرن کي هٿ رهڻ ڏيو، اوهين سيتا سميت موٽي هلو، يا
جنهن ڳالهہ ۾ اوهين پرسن رهو اُها ڪريو. ديانڌ! اوهان تہ
منهنجي ڌرم ۽ نيتيءَ جو ڪجهہ بہ ويچار نہ ڪري سچو ٻار
موٽي ليئائي وڌو، ۽ آءٌ ورِي اهڙو، جو آپسوارٿي ٿي سڀ
پنهنجي سوارٿ جون ڳالهيون پيو ڪريان. هي ڪرپا ساگر! هاڻي
مونکي اُهائي مت پريہ آهي، جنهن ۾ اوهانکي اڙچڻ نہ هجي. آءٌ
اوهانجو سوڳند کڻي چوانٿو تہ جنهنکي جيڪي چوندا، سو اُهو
اوس ڪندو."

ڀرت جا اهي پويتر وچن ٻڌي سڀ پرسن ٿيا ۽ رامچندر
اچي ويچار ۾ پيو تہ هاڻي ڇا ڪجي. ايتري ۾ راجا جنڪ جا
دوت (قاصد) اچي سهڙيا. وسشٽ انهنکان سندن اچڻ جو سبب
پڇيو، جنهنتي اُنهن اُتر ڏنو "هي منيشور! استريءَ جي مکر
ڪري رامچندر کي بنواس ۽ ڀرت کي راڄ گديءَ ملڻ جو
ٻڌي راجا جنڪ کي گهڻو ارمان ٿيو، ۽ ان اسانکي اماڪ ٿيت
ڪيڻ لاءِ موڪليو. تنهنتي ايوڌيا ۾ ڀرت جي حالت ۽ چترڪوٽ
ڏي اچڻ، رواني ٿي وڃڻ جو سماچار آڻي راجا کي ٻڌايوسون،
جو ٻڌي کيس اتينت شوڪ ٿيو. نيٺ لشڪر ساڻ ڪري
ديسٿاءِ اچي پهتا آهيون اڄو هو پريان تنبو کوڙي ترسيا پيا آهن
۽ اسانکي خبر ڪيڻ ڪاڻ موڪليو اٿن." وسشٽ پنهنجا
ماڻهو دوتن ساڻ همراه ڪري راجا جنڪ کي ڪوٺايو. راجا جنڪ

تيار آهيان."

سمر مي سمندر وڪهولت جا اهي وڏي ڏاڍي سيکي کي قاڌي خوشي ٿي، پر اندر ديوتائن سميت اهي ڏاڍو ڏکي ٿي اسانجي ڪمن ۾ اٽڪ پوي، سو ويچارا ٻيهار ڪرڻ لڳا ته ڇا ڪجو ڪي، پوءِ سو رامچندر ته ٻڌڻ جي ون آهي، امپيش ۽ ديوتائن جي ياد ڪري ڪري ويچارا اڀاس لڳا. آخر اهو ٺهرايو ڪيائون ته پوءِ سو برهم ساڻ جوڙي اندر سمرڻ ڪيو ڪي، ته ڪجهه سنداڻ ڪرو وسيچي ڪي ٻه قاڌي وٺي.

ديوتائن يرت سڀ يار ناٿ تي پهچي سمجهي ڪرو ٻين ڏوهي رهيو آهي، ليڪن هي ڳالهه ٺهراءِ ڪيائون ته " رامچندر جي اڳيان ناٿ ۾ ني ياد آهي، پوءِ سو مي پهچي وڃي ٻين سمندر وڪهو، جا ڪرڻ ڪا لوري ڪاسي، ٻوءِ مت ڏواڻ ڏوڻ لڳو سوامي! وٺي آءُ جا ڏوان ۽ جا ڏواڻان، اوهين ته ڪرڻ جا سمندر ۽ ڪت ڪت جا ڄاڻندڙ آهيو. موٽي ڪرو ٻوڻ ۽ سوامي ڪرڻ آهي، سو مشڪي من جا ڏ ڪر سڀ پيدا وڃا، مولائي پهچي ڏاڻ ناٿي ٿي ڏاڍو، مشڪي نيا ڪاٿي، هٿا جي لڇڻ، ورڏا جي رسڻ ۽ سمر (وقت) جي اهي ڏڻ، آهن سڀ ڏي ڪڻ موٽائي لڳي ناس ڪرڻ واجو آهي، پر اي [illegible] جا ! اوهين پهچي ڏڪڻ سڄڻي موٽڪي [illegible] ڏاڍ ڪي هين ڪرڻ ڪاسي. جي ديوا اوهان جو سواڻ ڪاپ ۽ شي مين آهي. سو ڇڪڻ الهي جانو مڙت [illegible] سڀ [illegible] ٻوءِ واڻا هين تونٿي واڪ، [illegible] من [illegible] ني اوهين ٻرات ڪريو. وٺي جي ڪرڻ ڪاڻ! [illegible] ڪو مشڪي ڪري موٽن ۽ اوهان ٻت

سيپيئي پاسا ڏٺم ، پر پنهو ڪونه پيم . اوهين منهنجا گرو ۽ سيتا
رام سوامي آهن . آءٌ پنهنجو پلو تو سمجهان ، جو هي ست پرش
جو سماڳم آهي . گرو ۽ سوامي جي ويجهو پويتر استان ۾ سچي
ڀاو سان چوان ٿو ته راجا جو موت ته پريم جي نباهڻ لاءِ ٿيو ،
۽ ماتا جي ڪپٽي جو سارو سنسار ساکشي آهي . هاڻي ماتائن
جي وياڪلتا ڏٺي نٿي وڃي ، ۽ نگر جا سڀ واسي ڏاڍا دکي
آهن . ان سڀ انرٿ جي جڙ آءٌ ئي آهيان ، اهو ٻڌي ۽ سمجهي
مونکي مها دک پراپت ٿئي ٿو . جڏهن ٻڌم ته رامچندر منين
جي ويس ۾ سيتا لڪشمڻ سميت بن ڏي سڌاريو ۽ پيرين اگهاڙو
ويو ، اُن مهل جيڪو دک ٿيم ، تنهنجو ساکشي شنڪر ڀڳوان
آهي ، هيئنر اڃا اُهو سڀ اکين ڏسي رهيو آهيان ۽ جنهنڪري
منهنجي دک جو ڪو پار ئي ڪونهي ."

ڀرت جي دک ، پريتي ، ونتي ۽ نيتي ڀريل واڻي ٻڌي
سڀ ويڪل ٿيا سڌ شوڪ ۾ پرجي ويا . نيٺ منيءَ ڪيس انيڪ
ڪٿائون ٻڌائي سمجهايو ۽ شانت ڪيو ، پوءِ رامچندر چيو ته
"هي ڀرت ! اجايو شوڪ نه ڪر ، ۽ نڪي اجايا ڪترڪ ڪر .
ويڙ ۽ پريم لڪائڻ سان لڪي نٿا سگهن ، تنهنجي هردي جي ڳالهه
پر سڌ اٿم ، پر ڇا ڪريان ، ٻن ٻيڙين وچ اڙجي رهيو آهيان ۽
جنهن راجا مونکي تياڳيو ، سچ نباهڻ ۽ پريم جي ڀرڻ پوري
ڪرڻ لاءِ پنهنجو شرير تياڳيو اُن جي وچن ڀنگ ڪرڻ ۾ مونکي
ڪيتي مونجهه آهي ، پر اُن کان به وڌيڪ تو تنهنجو ويچار ٿئيم .
وري گرو جيڪا آگيا ڪئي آهي ، سا سڀ کان مٿي ، تنهنلاءِ
جيڪي چوين سو ڪريان . من کي پرسن رکي ، ڪڻتي ڪيڏي
ڦٽي ڪر . جيڪا اِڇا هجيئي اُها چئو . آءٌ انجي پوري ڪرڻ لاءِ

اِيءَ ڪيو." رامچندر چيو "هي ڀاءُ! آهي ته سڀ اوهان
جي مت ۽ آهن، اوهان جي ابا ڀرماڻ ملڻ هرڪنهن جو اُتم
ڪرم آهي، ۽ اوهان جي آڪيا پالڻ هرڪنهن جو مکيه ڌرم آهي.
سو ڀرءَ جڏهن آڪيا هوندي، مان سا چئو آءُ اُها تن من
سان مڃيندس." اهو ٻڌي مني ورلڌي ڏني "هي رامچندر!
تو جيڪي چيو سو سڀ سچ آهي، پر سچ پڇين ته منهنجي
ٻڌي ڀرت جي ٻڪيءَ جي وس ٿي ويئي آهي منهنجي ته صلاح
آهي ته ڀرت جي ابا ڀرماڻ جيڪي ڪجهه تنهن ۾ ڀلو آهي.
اهو ساڳئي شڪر آهي. ڀرءَ ڀرت جي دل ۾ ٻڌ. پوءِ اهو
ويچار ڪريو ۽ تنهنڪانپوءِ سڀ پرشن جي مت، لوڪ جي مت ۽
راڄ نيتي ۽ ويدن جي سار جو ويچار ڪري جيڪي توکي سمجهين،
سو ڪجو."

گروءَ جو ڀرت تي اهڙو پريم ڏسي رامچندر ڏاڍو خوش ٿيو،
۽ گروءَ کي چوڻ لڳو ته "ڪرپالو! ڀرت جيڪي چوندو،
سو ڪندس ۽ لوڪن جي ڪاڻ واسطي جوڏيو، تنهن واسطي چوي."
وسشٽ تنهن ڀرت کي چيو "ڀرا! اڄ ڇڏي ڪرپا جي ساگر
ٻاروي ڀاءُ کي من جي ڳالهه ڪري ٻڌاءِ." ڀرت سڀني ڳالهه
جو ڳالهه ٻڌي سمجهي، منهنجي ڀرو ته ڇا ڪريان. ليڪن اُن ۾
جي هٿ جوڙي مني جوڙ لڳو ته "مولي جيڪي چوڻو هو،
سو سڀ مشهور ٿي چڪو. ان ڪان وڌيڪ ڀلو ڇا چوان؟
آءُ پنهنجي سوامي جي سڀاءُ کي ڄاڻي ٿو ڄاڻان ته هو اپراڌي
تي به ڪڏهن ڪروڌ نه ڪن ۽ مون تي ته سندن سدائين ديا
ڏي دشٽي آهي، منهنجي ٻار کي راند ۾ به سکي سو
جي مون هوندي ۽ سوامي جي من ۾ ڏک وهي ڏٺائين.

ديوتائن جو هٿ ڪندڙ آهي. رامچندر جي آڳيا اڃا پرماتمي
ملڻ ۾ اسان جو ڀلو آهي، سو ٻڌايو ته اهڙو ڪهڙو رستو آهي،
جنهنڪري رامچندر ايوڌيا موٽي هلي." منيءَ جي اها واڻي
ٻڌي سڀ سُن ٿي ويا، ۽ ڄڻ هن کي ڪو ڪون ڪڇيو، تڏهن
ڀرت هٿ جوڙي چوڻ لڳو "ڪرپانڌ! اهڙي ڪهڙي ڳالهه
آهي، جا اوهان کان ڳجهي هجي؛ سو اهڙا سمرٿ ٿي به جيڪڏهن
اهڙا سوال پڇو، ته پوءِ اسانجي ڪرم جو رولو ڇنو." منيءَ
ٺهنڊي ورندي ڏني "ٻچا! مون ته هيءَ ڳالهه سوچي ڪئي
آهي، جا چوندي هڪان به ٿو، پر چوڻ ٻنان رهي به نه ٿو
سگهان. تو سڀڪجهه ويندو ڏسي ٻڌوان اڌ تيا کي چئيدا آهن،
۽ ڀاڳو به آهي ته "جو سڀ ڄاڻي ڏيکي، تو آڏا ڏيکجي ٻانٽ."
انهيءَ موجب جيڪڏهن اوهين ٻئي ڀائر ٻن ۾ رهو، ته سيتا،
رام ۽ لڪشمڻ اوس موٽي هلندا.

منيءَ جا اهي شبد وچن ٻڌي ٻئي ڀائر آنند ۾ ٻوڙجي ويا.
شريو ۾ اهڙو تيجهه ٿي ٿيون جو جهڙڪ رام راڄا ٿيو هجي. لوڪن
کي به اها ڳالهه پسند آئي. ڀرت منيءَ کي چوڻ لڳو "مهاراج!
اوهان جيڪي چيو، سو اسين ڪرڻ لاءِ تيار آهيون؛ اوهان ته
اڄ اسانتي نجهه ڪرپا ڪئي آهي. اسين سڀجهي چمار ٻن ۾ گذارڻ
پنهنجي جيوت سڦلي سمجهنداسون." منيءَ جي آڳيا واسب
سيني ويلن سميت ڀرت رامچندر وٽ آيو؛ ٻيوان سيني
کي جوڳو آسڻ ڏيئي وهاريو. ٿوري وير کانپوءِ منيشور چوڻ
لڳو "هي رام! ٻڌ تون سڀ ڄاڻڻهار آهين، ڏيرو، نيتي، ڪٺن
۽ گيان جي کاڻ آهين. تون سيني جي ڀاوَ کي سڀ ڪلي ٿو؛
تنهنڪري منهن نڪر نواسين، ماتائن ۽ ڀرت جو جنهنڪي ڀاو ٿئي اهو

روئڻ لڳيون. مطلب ته ننڍي وڏي سڀڪنهن کي ڏاڍو ڏک ٿيو، ڇڪ راجا اڄ ئي چلاڻو ڪجي. پوءِ منيءَ رامچندر کي ڪريا ڪرم ڪرائي آشرم ۾ ورلي آيو. هر روز ڦل ڦول کائي لڪرڻواسي آنند ۾ رهڻ لڳا، ۽ سيتا سس جي چاڪري ڪري انهن کي پرسن ڪرڻ لڳي. ڪيڪئي پنهنجي پاڻ جسو سيتا سميت پريم ڏسي شرمائجڻ لڳي ۽ پرٿويءَ کي ڦاٽي پوڻ ۽ منجهس ڪهڙي وڃڻ لاءِ وار وار پرارٿنا ڪرڻ لڳي. آئل منشي سڀ انهيءَ ويچار ۾ آهن، ته رامچندر ساڻن هلندو يا نه، ۽ ڀرت ويچاري کي ته ننڊ ۽ بک ئي ڪانه هئي، ڪڙيون ڪڙهيون ٿي لنگهيس ته ڏينهن ٿي چڙهيس، ۽ رکيو اهو ويچار ٿي رهيس ته راج تاڪ ڪهڙي ريت ٿئي. گروءَ جي آگيا مڃي ته هلندو ته سهي، پر منيءَ ته منجهي اچي ڏسي چوڻ چاهڻ ڪندو؟ هلندو ته ماتا جي چوڻ سان ڀر، پر ڇا ماتا ڪوشليا انهيءَ ڀر جو مت ڪندي؟ آءُ ته ٿيس سيوڪ، سو منهنجو چوڻ ڪهڙي ڳڻتي ۾ آهي، اهڙن ويچارن ڪندي هن کي جڻ ٽن رات وهامي.

صبح جو سنان ڪري ڀرت اچي رامچندر وٽ ويٺو هو، ته گروءَ جو ماڻهو آيس. هو گروءَ وٽ ويو ۽ وڃي ويٺو، ته سڀ براهمڻ، پنچ ۽ منتري ۽ درباري اچي گڏ ٿيا. جڏهن سڀ اچي رهيا، تڏهن مني چوڻ لڳو "هي ڀرت سيا سدو! ۽ هي ڀرت! ٻڌو:

رامچندر ڌرم مورتي، ستيه جو سمندر، ويد روپي ٻال جو رکشڪ آهي. سنديس جنم ئي سنسار جي منگل لاءِ ٿيو آهي. جي ٻچن کي پاليندڙ دشٽن کي ناس ڪندڙ ۽

ورشا ڪرڻ لڳا. رامچندر پوءِ شتروگهن سان گڏجي نشاد سان
گڏيو. لڪشمڻ به پرڻام ڪري ڀرت سان ۽ پوءِ ڏاڍي پريم سان
نندي پار شتروگهن سان گڏيو ۽ تنهنکانپوءِ نشاد کي ڇاتيءَ سان
لڳايائين. انهيءَ کانپوءِ ڀرت ۽ شتروگهن ماتا سيتا کي پيرين پيا.
اُن مهل نه ڪو ڪنهن سان ڳالهائي ٿو ۽ نه ڪو ڪنهن کان
ڪجهه پڇي ٿو. سڀني جو من پريم ۾ مگن ٿي رهيو آهي.
نيٺ نشاد چوڻ لڳو ”هي ناٿ! مني وسشٽ، سڀ ماتائون،
نگرنواسي، سيوڪ ۽ سينا اوهان جي وڇوڙي ۾ وياڪل ٿي
آيا آهن.“ گروءَ جي اچڻ جو ٻڌي، شتروگهن کي سيتا وٽ
ڇڏي، شيل سمندر ڌرم ڌرندڙ رامچندر ستت اوڏانهن هلڻ
لڳو. گروءَ جو درشن ڪري ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ گروءَ به ڇاتيءَ
سان لڳائي خوب آشيرواد ڪيس. پوءِ ته سڀني آيلن منشن
سان يٿا يوڳ ملي، سڀني جو دک دور ڪيائين. اُن کان پوءِ
رامچندر ماتا ڪيڪئيءَ سان مليو، جا پنهنجو ڪيل ڏوهه ۽ سڀ
ورڌاتا تي مڙهڻ لڳي. تنهنکانپوءِ ٻين ماتائن سان گڏجي انهن
کي سنتشٽ ڪيائين ۽ کين سمجهايائين ته ”سنسار ايشور آڌين
آهي، انهيءَ ڪنهن کي ڏوهه ڏيڻ ڪونهي.“ نيٺ گروءَ سميت سڀني
کي آشرم ڏي وٺي هليو.

آشرم ۾ اچڻ شرط سيتا پهريائين منيءَ کي پيرين پئي ۽ پوءِ
سڀني سسن کي جن سڀني آشيرواد ڪيس. جڏهن سڀئي
آرام تي ويٺا تڏهن منيءَ وسشٽ سنسار جي دشا جو حال
ٻڌايو ۽ پوءِ ڪجهه موڪش بابت ڳالهيون ڪيون. انهيءَ کان
پوءِ راجا دشرٿ جي ديولوڪ پڌارڻ جي وارتا ڪيائين، جا ٻڌي
رامچندر کي ڏاڍو دک ٿيو. لڪشمڻ، سيتا ۽ سڀ راڻيون به

اجا ايترو چئي بس ڪيائين ته آڪاش واڻي ٿي ته ” هي تات!
تهنجي پرتاپ ۽ پرڀاو جي ڪنهنکي سڌ آهي؟ پرڀاو يا برو،
جيڪي ڪجهه، سو سڀ سمجهي ڪجهه، ته انسان ٿاڻو ٿيندو،
پر جي اُنهُ زوراوري ڪري ڪنڪرٽ ڪبو، ته پوءِ پڇتائڻو پوندو ۽
لوڪ نندا ڪندو.“ لڪشمڻ جي ڪنن تي اهي وچن جو
پيا ۽ سندس شرير ۾ ٿڌڪ وچڙي، جنهنتي رامچندر ۽ سيتا
منجهي واڪاڻ ڪري چوڻ لڳا ” لڪشمڻ! تو جيڪي چيو، سو
سڀ سچ آهي. راڄ جي مد ۾ پئي منش سڀ وساري وجهي
ٿو، پر اُهو مد انهنکي ٿي ٿو، جن سڄڻن جي سنگت ۾ نہ
گذاريو آهي. هي لڪشمڻ! آءُ پرت جهڙو ڀاءُ هن سرشٽي تي نہ
ڪو ڏٺان ٿو ۽ نڪو ٻڌاٿو. راڄ ته پري رهيو، پر جي برهما،
وشنو ۽ مهيش جو به ڪٺي نہ پد مليس، تڏهن به پڪ اُهو نہ
هنکي ايمان پٽي نہ ٿيندو. ڀلي ڀيرن جي سورج کي اونداهي
ڪيهي وڃي ۽ آڪاش بادلن ۾ ماي وڃي، ڀلي ته مير جهڙي
گوڪ سان سميرو پهاڙ اُڏامي وڃي، پر هي ڀاءُ! پرت کي راڄ
مد ڪڏهن نہ ٿيندو.

هو ڏاهن پرت صبح ٿيندي نشاد ۽ شتروگهن کي ساڻ وٺي،
رام ۽ سيتا جا من ۾ اُهي ويچار ڪندو، اچي اُتي سبزيو، جتي
لڪشمڻ پکوان جي اڳيان بيٺو ڪجهه پڇي رهيو آهي، ۽ هو
خوشي سان اُتر ڏيئي رهيو آهي. پرت جو منن کي ڏسڻ ۽
” سوامي رکيا ڪريو! رکيا ڪريو!! رکيا ڪريو!!!“ ائين چئي
زمين تي ڪري پيو. پرت کي اهڙي اوستا ۾ ڏسي ڪرپالدان
پکوان اماڻڪ اٿيو ۽ کيس ڪٺي ڇاتي سان لڳايائين. ان مهل پنهي
ڀرن جو ڪهڙو ورڻن ڪجهه. ديوتائو پشپن جي ورکا

آپڻ ڪال ڏسي، ۽ اسانکي جهنگ ۾ اڪيلو سمجهي، راڄ اسٿاپت ڪرڻ لاءِ سينا وٺي آيو آهي. ڀلا! جي من ۾ ڪوٽ نه هجيس ها، ته پوءِ هو جيڪر هيترا هاٿي گهوڙا ۽ رٿ ڇو آڻي ها؟ سچ آهي ته وڏائيءَ ملڻ ڪري جڳت اُنمت ٿيو وڃي، ته پوءِ ويچاري ڀرت جو ڪهڙو ڏوهه آهي؟ چندرما گروءَ پتنيءَ سان ڀوڳ ڪيو، راجا نهش براهمڻن کان پالڪي کڻائي پاڻ منجهس ويٺو، ۽ وين راجا لوڪ ۽ ويد کان بي مک ٿي ويو، جنهن جهڙو بيو نيچ ڪو ڪو نه ٿيو. سهسرباهو اندر ۽ ترشنڪو ڏسو. راڄ جي مد ڪنهن کي ڪلنڪ ڪين لڳايو؟ واهه جو ڀرت اُپاءُ سوچيو آهي! ڇيل آهي ته شترو ۽ رڻ (قرض) کي ذرو به وڏيڪ ترسڻ نه ڏجي. ڪجهه پرواهه نه آهي ڀلي آيو. پاڻليمي لڙائيءَ ۾ اڄا ڪارا پڌرا ٿي پوندا.” ايترو چئي رامچندر کي نمي وري چوڻ لڳو ”هي ڪرپاندان! منهنجو چوڻ دل ۾ نه ڪجو. ڀرت پنهنجي مارڻ ڪاڻ ڪو ٿورو اُپاءُ ڪو نه ڪيو آهي، پر جڏهن اوهين موسان آهيو ته هي ڏنش منهنجي هٿ ۾ آهي، تڏهن ڪيستاءِ اِنا ڳالهه سهان ۽ من کي روڪيان؟ مٿي پيرن ۾ وچڙندي آهي، پر زور سان هلڻ ڪري اُڏامي مٿي تان وري ويندي آهي. سو جڏهن ڏوڙ ۾ به وير ونڻ سامرٿ آهي، تڏهن آءٌ ڪشتري، رگهو ونش ۾ پيدا ٿيل ڪئن چپ رهان؟” جتائون پڌي، ڏنش ہاڻ کڻي من ۾ چوڻ لڳو ”نرسنسي اڄ رامچندر جي سيوڪ هئڻ جو جس پائيندس ۽ ڀرت کي لڙائيءَ ۾ سکيا ڏيندس. آءٌ رامچندر جو سوڳند کڻي ٿو چوان ته ڀلي مهاديو مدد ڪرين، ته به انهن ٻنهي آيان ڀائرن کي سينا سميت رڻ ڀومي ۾ سمهاريندس.”

ڀرت ڏانهن پاهار وڃڻ لڳو!

هلندي هلندي چترڪوٽ وٽ پهتا، ۽ نشاد کين اهو هنڌ
ڏيکاريو، جتي ڪ رام لڪشمڻ ۽ سيتا رهيا ٿي. سڄو اندر ٻاهر
هو ۽ هنڌ ٿورو پري هو، تنهنڪري ٽڪل هجڻ هوندي به ڪجهه
پنڌ ڪري ويا. ٻه رات پنجي ويٺي، جنهنڪري وسرام ڪرڻ
"ڌار ٿيون. ٻي رات جو جڏهن رامچندر جاڳيو، تڏهن سيتا رات
جو ڏٺل سپنو ٻڌايو، سو رامچندر کي ٻڌائڻ لڳي ته "هي ناٿ!
ڏٺم ته ڀرت هزارن ماڻهن سان آيو آهي، ۽ سندس سريو
اوهان جي وڇوڙي ڪري ڏٻرو ڪندا ٿي ويو آهي. سڀ
نگرواسي اداس آهن. سس کي ڪڏهي اوري (ونڌوائن جي)
ويس ۾ ٿي ڏٺم." رامچندر سپني جي ڳالهه لڪشمڻ کي
ٻڌائي چوڻ لڳو ته "ڪلياڻ ڪونهي، اوس ڪو اڄ بري بات
ٻڌائيندو." اڃا ائين ئي ويچار ڪيائين، ته ٻريان ڪي ماڻهو
ڊوڙندا آيا، جن ڀرت جي اچڻ جي اچي سڌ ڏني. ڀرت جي
اچڻ جو ٻڌي رامچندر ڏاڍو پرسن ٿيو، پر ويچار ڪرڻ لڳو
ته ڇو آيو آهي ۽ وري سيتا ۽ نگرواسين سميت. اڃا الهيءَ
ويچار ۾ هو، ته لڪشمڻ هٿ جوڙي وينتي ڪرڻ لڳو ته "هي
سوامي! آءٌ ڪجهه بنا پڇڻ چوانٿو، سو ڪميا ڪجو. اوهين
جيتوڻيڪ سڀڪجهه ڄاڻڻهار آهيو، تڏهن به پنهنجي ٻڌيءَ آهر
ڪجهه چوڻ گهران ٿو. هي ناٿ! اوهين ته سمجهو ٿا ته جيئن
اوهين شڌ ۽ پوتر آهيو تيئن هرڪو هوندو، پر مورک ۽ وشئي
وڏائي پائي موهه جي وس ٿيندو وڃن. جيتوڻيڪ ڀرت نيتي
ڄاڻندڙ، سڄڻ ۽ چتر آهي ۽ اوهان اتيت پريتي اٿس، پر
تڏهن به راڄ پد پائي ڪرجي مرياد توڙي ڇڏيو آهي. جو ڪٿي

ڀرت جا وچن ٻڌي مني جنڪي ڏيرج ڏيڻ لڳو ته "رامچندر
جي درشن ڪندي تنهنجا اهي سڀ ڏک دور ٿي ويندا، تون
ڪا چنتا ڪان ڪر." پوءِ ڏيئن پنهنجا ماڻهو ساڻ ڏيئي چترڪوٽ
روانو ڪيائين. اندر جو ڏٺو ته ڀرت ۽ رام جي ميلاپ ڪري
متان ٻيو ڪو ڪم بگڙي پوي، سو وڃي پنهنجي گرو
ورهسپتيءَ کي ويتي ڪيائين ته "اهڙو ڪو اپاءُ ٿئي، جو انهن جو
ميلاپ نه ٿئي." ورهسپتي ٽهڪڙن اکين واري اندر کي الٽو
سمجهي مرڪڻ لڳو ۽ چوڻ لڳس ته اي اندر! هينئر تنهنجو ڇل
ڪپٽ ڪرڻ اجايو ٿيندو، ڇو جو ڀڳوان جي ڀڳت سان جي ڪو
ڇل ڪجي ٿو ته ڇل ڪندڙ جي آڏو اچي ٿو. هي سر راج!
(ديوتائن جا راجا) ٻڌ، رامچندر جو اهڙو سڀاءُ آهي، جو جيڪو
سندس اپراڌ ڪري ٿو، ته انتي ڪروڌ نٿو ڪري؛ پر جي ڪو
سندس ڀڳت جو اپراڌ ڪري ٿو، ته اهو سندس ڪروڌ روپي اگنيءَ
۾ ڀسم ٿيو وڃي. ڊرواسا ۽ امبريش جي ڪٿا ياد ڪر. هي سريش!
رامچندر کي سندس سيوڪ ڏاڍا پيارا آهن. سو جيڪو انهن سان
پريم رکي ٿو، تنهن تي هو پرسن رهي ٿو؛ جو ساڻس وير رکي ٿو
تنهن جو ڀاڳ ٻه ماٺ ويري ٿيو پوي. جيتوڻيڪ ڀڳوان سم درشتا
آهي، ڪنهن سان وير ته ڪنهن سان پيار ڪونهيس، جو جيڪي
ڪري ٿو، اهو انهيءَ جو ڦل ڀوڳيندو، پر تڏهن به ڀڳت ۽ اڀڳت
جي ڏيٺ هنڪي سم وشم ليلا ڪرڻي ٿي پوي. آها! جو رامچندر
نرگڻ، الک ۽ ايڪ رس آهي، اهو ڀڳتن جي پريم وس ٿي سگڻ
ٿيو آهي. هي اندر! رامچندر جا ڀڳت پر اپڪاري، پرائي ڏک ۾
ڏکي، ۽ ڏاڍا دياوان ٿيندا آهن، تنهنڪري تون ڀرت جو ڪو به برو
نه ڪر." گروءَ جا اهي وچن ٻڌي اندر جون اکيون کليون ۽

جيڪڏهن توهان راڄ ڪٽي ڪرڻ ٻه ها، ته ٻه ڪا ارچڻ ڪا نه
هي ۽ رامچندر ٻه پڏي ڏاڍو ٻرسن ٿي ها ۽ ٻه هينئر ڇگو ڪيو
اٿي جو رام کي مدائڻ ٿو وڃڻ. رامچندر کي ته تو منجهه
اٿيڻت ٻريس آهي. خود سيتا ۽ لڪشمڻ کي ٻه سڄي رات
(جڏهن ڪان دت اچي رهيا) تنهنجي ساراه ڪندي گذري.
هي پرت! آءُ ڪوڙ نه ٿو چوان، جو جو اُداسي تپسوي آهيان،
ٻن ۾ رهان ٿو، جهنگري ڪنهن سان ڪو واسطو ڪو نه اٿم.
اهو ته وڏو ڪو ڀاڳ ڇهوسون، جو رام، لڪشمڻ ۽ سيتا جو
درشن ڪيوسون."

منيءَ جا اهڙا وچن پڏي پرت پريم ۾ گد گد ٿي چوڻ لڳو
"هت منين جو ميڙ آهي، تيرٿ جو هنڌ آهي ۽ هت سوڳند کڻڻ
ٻه ڇگو ڪيني سو جي هن استان تي ڪوڙ ڳالهايان، ته انهيءَ
کان وڌيڪ ڪو بيو پاپ ۽ نيچتا ڪانهي. نه مونکي ماتا
جي ڪئي جو دک آهي ۽ نه مونکي انهيءَ جو دک آهي ته
سنسار مونکي ڪائر ڪوٺيندو. پرلوڪ بگڙڻ جو ٻه ڊپ
ڪونهي، ۽ نه پتا جي مرڻ جو شوڪ اٿم جو جو انجي شيو
ڪرمن ۽ سندرجس جي سگند سنسار ۾ ويائي رهي آهي ۽
رام لڪشمڻ جهڙا پٽ ڄڻي ويو آهي، پر ڏک جيڪو اٿم، سو
اهو ئي اٿم ته رام لڪشمڻ ۽ سيتا پيرين اُگهاڙا منين جي ويس
۾ ٻن منجهه ڦرندا هوندا ۽ مرڻ جي کلن جي پوشاڪ ڍڪيندا
هوندا، ڦل کائي پيٽ ڀريندا هوندا، ڪٿن ۽ پٽن جو هنڌ لاهي
سهندا هوندا ۽ ونن جي ميٽ رهي برف، اُس، مينهن ۽
طوفان جا دک سهندا هوندا. سو اهو دک ڏينهن متعدو، جڏهن
دم مونئي ايندا."

ته پريم ۾ ٻڏجي ويو جو اکيون ڪپائي ويهي ڀرت ڏي نهارڻ
لڳو. پوءِ ڌيرج ڌري، هٿ جوڙي، پريم سهت وينتي ڪرڻ
لڳو ته "آءٌ ڪيڪئي، ڪائي ۽ بي سمجهه، ڪجهات، لوڪ ڪان
ٻاهر هوس، پر جڳ هاڪر شري رامچندر مونکي پنهنجو ڪيو تنهن
ڏينهن کانوٺي آءٌ پاڻ کي سنسار ۾ آيو سڦلو سمجهان ٿو. اوهين
ڪرپا ڪري شهر اندر هلي مونکي ۽ سڄي شهر کي پوتر
ڪريو." پوءِ سيني سيوڪن کي حڪم ڪيائين ته هنن سيني
جي ٽڪڻ جو پورو بندوبست ڪريو. ڀرت، راڻين ۽ سيني
منٽرين، براهمڻن ۽ نگرواسين گنگاجي ۾ سنان ڪيو ۽ پرارٿنا
ڪيائون ته "اسانجي پريت شل رامچندر ۾ سدائي رهي."

پوءِ ڀرت نشاد کي سڏي گنگا جي پار هلڻ لاءِ چيو تنهن
سڀ تياريون ٿيون، ٻيڙيون آنديون ويون ۽ سڀ ئي سڀ
پار اُڪريا. سڀ پالڪين ۽ سوارين وغيره ۾ چڙهيا، پر ڀرت پنڌ
هليو ۽ جلدئي اچي پرياڳ ۾ پهتا. گنگا ۽ جمنا جتي اچي گڏجن
ٿيون، اُتي سنان ڪيائون ۽ خوب دان پن ڏيئي براهمڻن کي
پرسن ڪيائون. سگهوئي ڀرت ڀاردواج رشيءَ جي آشرم ۾ آيو،
جتي منيءَ کي پيرين پيو، ۽ اهو وچون ڪنڌ هيٺ ڪري
ويٺو، ته متان مني راڄ دوش نه ڏئيم. ڀاردواج هنجو شيل
۽ نمرتا پاءِ ڏسي پرسن ٿيو ۽ چوڻ لڳس "هي ڀرت! مونکي
سڀ سماچار ملي چڪو آهي. ٻچا! وڌاتا جي ڪئي کي ڪير
ٿو هٽائي؟ ڪيڪئيءَ جي ڪرتوتن ڪري تون لڄي نه ٿي اُنهن
هن ويچاريءَ جو به ڏوهه ڪونهي، جو سرسوتيءَ هنجي ٻڌ ڦيري
هئي. هنهن تنهنجو ته وري رتيءَ ماتر به دوش ڪونهي پر جيڪو
توکي دوشي ڪوٺي، اُهو نيچ، اگياني ۽ بي سمجهه آهي.

ڪٽڪي راڄ ڪندس تنهنکي مان اُمالڪ پنهنجن ماڻهن کي آکيا
ڪئي ته "لنڪا جا سڀ گهاٽ روڪي ڇڏيو، ۽ ٻيڙيون ٻرين،
ٻُڏي وڃو، سڀ هٿيار رکو؛ سواءِ منهنجي مارائي جي ڀرت
کي پار اُڪرڻ نه ڏجو. خيال ڪريو ته لڙائيءَ ۾ مرڻو ئي آهي،
ٻاپ ناس ڪندڙ ڪنگا جي جو ڪنارو آهي، رامچندر جو ڪم
ڪم آهي، هي سرير ڪرڻ ٻيڪر آهي؛ ڪري ڏيهن وڃڻو آهي،
سو جي ٻکوان جي ڪم اچي؛ ته ڪهڙو نه چڱو؟ وري ڀرت
راجا آهي، رامچندر جو ٻار آهي، ۽ آءٌ ڪهڙو نيچ ماڻهو آهيان،
سو اهڙو موت ڀاڳين ٿئي، تنهنڪري سواميءَ لاءِ وڙهي ڇُٽي
ڏسين ۽ جس جو ڀاڳي ٿيندس. ٻنهي ريتين لاڀ آهي: جي
لڙائي جيتيم، ته جس ماندر، ۽ جي مري ويس، ته پرم پد
پراپت ٿيندم. آها! جنهنجي سنت مهاتمائن ۾ ڳڻپ ڪانهي، ۽
جنهنجو رامچندر جي ڀڳتن ۾ سمرڻ ڪونهي، اهڙي منشي جو
سنسار ۾ جنم اجايو آهي. هو پرٿويءَ تي رکيو بار آهي." ائين
چوندو هو ڀيلن جي راجا گُهه لشڪر کي سنڀاهو.

جڏهن سڀ تياريون ٿي رهيون ۽ ناد وڳا، تڏهن منجهان
ڪنهن وڏي چيو ته "ٻيلي! سڳڻ ته لڙائيءَ جا ڪين ٿا ڏسجن،
۽ ائين پيو ڀانئجي ته ڀرت رامچندر سان ملڻ ٿو وڃي."
گُهه ايءَ ڳالهه سمجهي ته وٽي ائين مڃي، جو ڀرت تمام سشيل
آهي. سو جوڌن کي حڪم ڏنائين ته "وڃي گهاٽ گهيري ويهو،
۽ پاڻ ويو خبر ڪڍڻ ته سچ پچ ڳالهه ڪهڙي آهي. ويچارو
وڃي ڀرت کي پرنام ڪيائين، جنهن کيس رامچندر جو سڪا سمجهي
ڏاڍي سان لڳايو، ۽ هو منڪان ڪُسل منگل پڇڻ لڳو. ڀرت
جڏهن اهڙي حالت ڏسي گُهه کي شرير جي سڌ نه رهي ۽ اهڙو

ٻلا جي چوڻ تہ جو جنھنڪان اُتپن ٿئي ٿو، تنھن ۾ اُن جا ڳڻ اوس اچن ٿا، تہ ناٽڪ جو درشٽانت وٺ: جڏھن تہ مٽي سرپ جي مک ۾ رھي ٿي تہ اُنجا اوڳڻ نٿي ڳرھڻ ڪري، پر اُنکو زھر کي لاھي ٿي ۽ ڪنگالپڻو دور ڪري ٿي. سو ھي ڀرت! تنھنجو ويچار ڏاڍو اُتم آھي ۽ سياڻ رامچندر وٽ بہ بہ اوس ھلڻ کپي." منين کي متو ٽيڪي ۽ ڀرت کي نمسڪار ڪندا سڀ پنھنجي پنھنجي گھر روانا ٿيا. گھر وڃي ھرڪو ھلڻ جي تياري ڪرڻ لڳو، ۽ جنھنڪي گھر جي سنڀال لاءِ رکيو ويو، اُھو پاڻ کي اڀاڳي ڪوٺي رھيو آھي. تارن ڳڻيندي رات ڪٽي. اڃا صبح ٿيو تہ ڀرت چتر منترين کي گھرائي چيو تہ "راڄ تلڪ جي سڀ سامگري تيار ڪرائي بہ بہ ڪٺي ھلو، تہ منين جي ھٿان ئي رامچندر کي راڄ تلڪ ڏيو. رڳي آگيا ڪرڻ جي ئي دير ھئي. جڏھن تہ سڀ ڪجھ امالڪ تيار ٿي ويو. سيني ڪان اڳيرِ مني راڄ وسشٽ پنھنجي استري ارنڌتيءِ سان ھو، پٺيانس تيجوسي براھمڻن جا جھنڊ ھوا، انھنجي پٺيان نگر نواسي انيڪ رٿ سينگاري ھليا، ۽ سڀ کان پٺيان راڻيون ھيون، جنجي پٺيان ڀرت ۽ شتروگھن ھوا. سيتا ۽ رام کي بہ بہ ھوندو سمجھي ڀرت ۽ شتروگھن پيرين پيادا ھليا، جنکي ڏسي سڀ نگرنواسي بہ رٿن مان لھي پنڌ ڪرڻ لڳا ڪوشليا جو اھو حال ڏٺو سو ان کين سمجھائي رٿ ۾ چاڙھيو. پوءِ تہ ھلندا ھلندا ۽ پاڻو ڪندا، جڏھن شرنگويپر جي ويجھو پھتا تڏھن نشاد کي جو خبر پيئي، سو ھو سمجھڻ لڳو تہ "ڀرت ڪپٽ ڪريو سيتا پاڻسان ونيو وڃي، شايد انيءَ مطلب تي، تہ نندي پاڻ لڪشمڻ سوت جيڪڏھن رامچندر کي ماريندس، تہ پوءِ نج

جنهنجي (رام بنواس روپي) سخي پات سيتا جهائي ڏجي، جنهن کي (راجا جي مرتيو روپي) وڇوڙو ڏسڪيو تنهنکي وري جي ان محل (راڄ تلڪ روپي) مدٻيارجي تہ پوءِ ڇو تہ پلا اهڙي بچڙي جو ڪهڙو آڌار ٿيندو؟ واهہ ري لڪشمڻ! جڳ جو ڦل تہ توئي پاتو، جو سيڪجهہ تياڳي رامچندر جي چرنن ۾ چت لڳايئي. مهنجو تہ جنم ئي رامچندر کي بن موڪلڻ لاءِ ٿيو آهي، سو آءٌ مها پاپي اجايو ڪوڙو ڇو پيو پڇتاءُ ڪريان؟ منهنجي من ۾ تہ اها سڄي آئي آهي، تہ پراڻہ ڪل جو پکوان (شري رامچندر) وٽ ويندا ئي. جيتوڻيڪ سمجهان ٿو تہ وڏو ابراڏي آهيان ۽ منهنجي ڪري ئي سڀ سنڪٽ پيدا ٿيا آهن، تڏهن بہ پڪ اٿم تہ دو موڪلي شري ناٿ ڏسي منهنجن ڏوهن کي کما ڪري موٽي ڪرپا ڪندو. رامچندر پاڻهي ڪڏهن ويري تي بہ ڪروڌ نہ ڪيو آهي، تہ پوءِ آءٌ تہ وري ٻالڪ ۽ سندس سيوڪ آهيان. اوهين پنهنجي ست ڳنگا سمان آهيو، سو اهڙي ڪا آسيس ڪريو، جو مون منهنجي وينتي سويڪار ڪري، مون کي پنهنجو ڀڳت سمجهي، موٽي اچي راڄ ڪن. سچ آهي تہ ڪوڙي ماتا جي ڪُک مان پيدا ٿيو آهيان، مورک ۽ ڏوهي آهيان، پر تڏهن بہ هو موڪلي پنهنجو سمجهي بہ ڇڏيندا، اهڙو شري رامچندر جنهنجو ڀروسو اٿم."

ڀرت جي اهڙي واڻي ٻڌي سڀ لڪرواسي پرسن ٿيا ۽ سندس ساراهہ ڪرڻ لڳا ۽ چئي ڇڏڻ لڳا تہ "پيارا! تون ڇولا اهي وچن چوين، جو تون رام کي پراڻن کان بہ پيارو آهين؟ ۽ جيڪو پاپي ماتا جي ڪري تو پر دوش لڳائي، سو جنم جنم ڌاري ٿي، پنهنجن وڏن سميت شل نرڪن جا دک سهي؟

جي ڏوش ۽ گڻ جو ساڳو ڪو بہ خيال ڪونہ ڪندا آهن.
ويچاريو تہ پتا سرڳہ پڌاريو ۽ رامچندر ۽ سيتا بن ۾ آهن، پوءِ
اوهين مون کي راڄ ڪرڻ لاءِ جو چئو ٿا سو اها پڪ اٿم تہ يا تہ
منهنجي هٽ لاءِ يا پنهنجي ڪم ڪڍڻ ڪاڻ. منهنجو ڪلياڻ
تہ رامچندر ۽ سيتا جي سيوا ڪرڻ ۾ آهي. جئن ڪپڙن کان
سواءِ گهڻن جو بار اجايو آهي ۽ ويراڳہ بنا برهم جو چِنتن ڪرڻ
نرٿڪ آهي يا جئن بيمار لاءِ پوڳہ مزا اجايا آهن ۽ ڀڳوان جي
ڀڳتيءِ بنا جپ تپ نشڦل آهن ۽ جئن پراڻن بنا سندر ديهہ
ڪنهين نہ ڪم جي آهي تئن ئي رامچندر کانسواءِ مون لاءِ
سڀڪجهہ اجايو آهي. مونکي آگيا ڪريو تہ آءٌ وٽس وڃان
جئن تہ انهيءَ ڳالهہ ۾ منهنجو ڪلياڻ آهي ۽ هيءُ جو مون کي
راجا بنائڻ جو پهہ پڇايو اٿوَ، سو اجايو ٿا تهہ ڪٿيو. آها! آءٌ
ڪيڪئيءَ جو پٽر آهيان ڪوٽي منهنجي پڌي آهي رام کان
بيمک ۽ بي لڄو آهيان، اهڙو جيڪو آءٌ اڌم منشيہ، اُن جي
راڄ ۾ اوهانکي سک ڪٿان ملندو؟ آءٌ سچہ پڇہ ٿو چوانوَ تہ
راجا سداءِ ڌرم شيل هئڻ کپي، سو جي هٽ ڪري مونکي
راڄ ڏيندا، تہ پرٿوي پاتال هلي ويندي. مون جهڙو اهڙو ڪهڙو
پيو پاپاتما هوندو، جنهنجي ڪري رام ۽ سيتا کي بن پوڳڻو
پيو آهي؟ منهنجا نيچہ پراڻ ڪيڪئيءَ کان اتپن ٿيا آهن
جنهن رامچندر، سيتا ۽ لڇمڻ کي بنواس موڪليو، سرڳہ
لوڪ ۾ پنهنجي پتيءَ کي موڪلي اُنجو يلو ڪيو ۽ پاڻ وڌوا
ٿي لوڪ ۾ آپ جس کنياءِ ۽ پرجا کي سنتاپ ڏناءِ ۽ منهنجي
واسطي سڀڪجهہ ڪياءِ. سو اوهين سڀ چو ٿا پريشرم وٺو. پلا!
جنهنکي چو ڌاري (ڪيڪئي روپ) گرهہ ويڙهي ويا هجن،

۽ جس جوڏس پڪڙيل آهي، جڏهن ته اهڙو راجا نه ڪو ٿيو ۽ نه ٿيندو. پٽا! پڌاءِ ته جنهنکي اوهان جهڙا چار پٽ آهن، اهڙو وڏڀاڳي ٻيو ڪير هوندو؟ ڪاڻ تون سوچ ڦٽو ڪر، ۽ جيڪا راجا توکي آگيا ڪري ويو آهي، سا مٿي تي رکي انجي پالنا ڪر. پڌو هوندو ته پرسرام پتا جي آگيا پالن ڪري ماتا جو سر لاهي وڌو. راجا يياتي جي پٽ پتا کي پنهنجي جواني ڏيئي ڪالئس ورتا پڻ ورتو. تنهنڪاڻ تون راجا جا وچن سڌ ڪر. اتي پرجا جي پالنا ڪر، ۽ اهو شوڪ دور ڪر، ائين ڪرڻ ڪري راجا سرڳ ۾ سکي رهندو، ۽ تنهنجي ڪيرتي ٿيندي. اها ڳالهه پوسد آهي ته جنهن کي پتا گاديءَ تي وهاري، اهوئي مالڪ آهي. تنهنجي راڄ گديءَ تي ويهڻ ڪري راڻيون ڪي پاسي پوسن، ته رامچندر ۽ سيتا پڌي بن ۾ پئي، پاسي پوسن رهندا. رامچندر جي اچڻ پڄاڻا پاڻ راڄ اُنکي سونپي ڏج، ۽ تون سنهه سمت انجي سيوا ڪج."

اهو پڌي منتري پڻ هٿ جوڙي پرارٿنا ڪرڻ لڳو ته "ڪاڻ اوس گروءَ جي آگيا پالڻ ڪبجي، ۽ پوءِ جڏهن رامچندر اچي، تڏهن جئن وڻيو، ائين ڪجو." ڪوشليا ٻه ساڳي ريت سمجهايس. ڀرت اهي سڀ ڳالهيون پڌي ماٺ ڪري ٻڌي رهيو، ۽ توري ويهر ڪاليوهٽ جوڙي سيني کي اتر ڏيڻ لڳو ته "گروءَ موکي چڱو اپديش ڪيو آهي، ۽ ماتا ٻه جوڳي آگيا ڪئي آهي، سو انهنجو ڏوڻ موکي اوس سر تي رکڻ انگيڪار ڪرڻ کپجي. اوهانجي مت منهنجي ڀلي ڪارڻ آهي، پر هردي کي سنتوش نه ٿو اچي. تنهنڪاڻ منهنجي مهربانين پرارٿنا پڌي وٺو، پوءِ جئن جوڳو سمجهو ائين ڪرڻ لاءِ چئجو. اوهان کي جو اتر ڏيان

منهنجي انهيءَ اپراڌ کي کميا ڪجو، ڇو جو دکي منشيہ

راجا جي ڌرم ۽ سچ جي مهما ڪياءِ، جنهن شرير تياڳي پريم کي نباهيو ۽ پوءِ رامچندر جي گڻن ۽ شيل سڀاءَ ورڻن ڪندي منيءَ جون اکيون جل سان ڀرجي آيون. پڇاڙيءَ ۾ لڪشمڻ ۽ سيتا جي سچي پريم جي واکاڻ ڪياءِ، ۽ نيٺ ڀرت کي چوڻ لڳو "هي ڀرت! هو ونهارڌائي پربل آهي، ان کي متائڻ جي ڪنهن کي به سمرٿي ڪانهي، تنهنڪري ڪنهنکي به ڏوهه ڏيڻ اجايو آهي. اهو ويچار ڪر ته راجا شوڪ ڪرڻ جو جوڳو ڪينهي، ڇو جو شوڪ ڪرڻ جوڳا هي ٿيندا آهن:

١- اهو براهمڻ جو ويد کي نه پڙهي، پنهنجو ڌرم ڇڏي، وشين ۾ لمپٽ رهي ٿو. ٢- اهو راجا، جو نيتيءَ کان اڻڄاڻ رهي پرجا جو پيارو نه ٿو ٿئي. ٣- اهو ويشيه جو ڌنوان هجي ڪرپڻ (بخيل) رهي ٿو ۽ مهمان جو ستڪار نٿو ڪري. ٤- اهو شودر، جو براهمڻن جو اپمان ڪري ٿو، جو بڪ بڪيو، مان چاهيندڙ ۽ گهمنڊي آهي. ٥- اها استري، جا پتيءَ کي دوکو ڏيڻ واري، ڪٽل، جهيڙو ڪندڙ ۽ پنهنجي مٽي واري آهي. ٦- اهو برهمچاري، جو پنهنجي نيم ڌرم کي تياڳي گرو جو چيو نه ٿو مڃي. ٧- اهو گرهستي، جو اگيان جي وس ٿي ڌرم مارگ کان ڏنگو هلي ٿو. ٨- اهو سنياسي، جو گيان ويراڳ ڇڏي سنسار ۾ اٽڪيو پيو آهي. ٩- اهو رشي، جو جوڳ تياڳي ڀوڳ ۾ پرمي ٿو. ١٠- اهو منشيه، جو نندڪ، بنا ڪارڻ ڪرود ڪندڙ، ۽ ماتا، پتا، گرو ۽ ڀائرن جو ورودي آهي. ١١- اهو ڪنور ماڻهو، جو پرائي برائي ڪندڙ ۽ پنهنجو ارٿ ساڌيندڙ آهي. ۽ ١٢- سڀني کان وڌيڪ سوچ ڪرڻ جوڳ اهو آهي، جو ڪپٽ ڇڏي ڀڳوان جو ڀڳت نه ٿيو آهي. ٻڌ هي ڀرت! تنهنجي پتا جي ڪيرتي

توري مهاديو جو جس لڌو وڃي، جيڪي ويد کي تباڪي ڪمار ڪر تي ملن ٿا ۽ جيڪي لڪر بنجيو جڳت کي ڦرين ٿا، هي ماتا مهاديو پولانات موکي اُنهجي ڪت ڏني، جنهن ڪري مونکي اهي پيد هي ڪا خبر ني هوندي."

پرت جا اهڙا سچائي پريل ۽ هردي ۾ چهندڙ وچن ٻڌي ڪوشليا ڏوڙ لڳيس "هي پترا تون سوڳند نه کڻ مونکي پڪو پروسو آهي ته تون تن من ۽ وچن سان رام کي پيار ڪندڙ آهين، ۽ رام به توکي ساڳي ريت پراڻن کان پيارو سمجهندو هو. جيڪو مورکر توکي اهو دوش لڳائيندو، اهو جنم جنم جو ڏوهاري ٿيندو."

انهن ٻني پرت کي ڇاتي سان لڳائي ڏاڍو روئي. روئندي روئندي رات گذري ويئي صبح جو وامديو ۽ وسشٽ مني آيا، هن پرت کي پرمارٿ جا وچن چئي گهڻوئي سمجهايو ته "ڌيرج ڌري اٿي، جيڪي ڪرڻو آهي سو ڪر."

پرت آڪيا پرمالي اٿيو ۽ سڀ ڪم ڪرڻ جي جوڙ پٽاندر ڪندو رهيو. راجا جي شرير کي ويد وڌي سان سنان ڪرايائون، ۽ ڏاڍو سندر جوڙول بنارايائون. ماتائن کي ستي ٿيڻ کان روڪيائون. ايڪ من چندن، اگر ۽ ٻيون سڳنڌي شيون جا ڳهرايائون پوءِ تنهن سريو ندي جي ڪناري تي چکيا تيار ڪئي ويئي، جنهن تي پٽا کي لڪا ڏيئي، گروءَ جي جوڙ پٽاندر ڳائيون، گهوڙا ۽ هاٿي وغيره دان ڪري پالڪي شڌ ڪيائون.

وسشٽ مهاراج شب ڏينهن جاهي راج سيا ۾ آيو، ۽ سڀني ڪرمچارين (درٻارين) ۽ شهر جي مکيه مکيه ماڻهن کي
نين ڪيڪئي جي بري ملت جي ندا ڪيا ۽ پنهنجو

ڇت سان سيني ڪلن موڪلائي ٻن ڏي هلڻ لڳو، جنهنکي سيتا
به پٺيانس لڳي. لڪشمڻ جو ڏٺو ته ڀاءُ ۽ ڀاڄائيءَ ٻن ڏي وڃڻ
لاءِ تيار ٿيا آهن، سو پاڻ به ساڻن گڏ وڃڻ لاءِ جهٽ سنبريو.
رامچندر جيترو ڪيترو به اُنهن کي رهڻ لاءِ چيو، پر هُن پنهنجي
هوڏ نه ڇڏي. آها! وڏڀاڳي ته راجا جنڪ جنهن، جيستائين ڪ جيئرو
هو، رامچندر جو درشن ڪيو، ۽ ويوڳ ٿيندي ئي ستت پراڻ
تياڳيائين، پر مون نڀاڳيءَ جو اهڙو ڀاڳ ڪٿي؟"

ايترو چئي اچي رئڻ ۾ پيئي ۽ جنهنکي سڄي محلات ۾ روڏن
مچي ويو. ڀرت ڪوشلا سيني کي انيڪ ڪٿائون ٻڌائي شانت
ڪيو، پوءِ هٿ جوڙي سوڳند کڻي چوڻ لڳو ته ”جو پاپ
ماتا، پتا ۽ گروءَ جي مارڻ يا ڳئو شالا يا ٻرهم پوري جلائڻ ۾ ٿئي
ٿو، ۽ جو پاپ استري ۽ ٻالڪ جي مارڻ ۾ ٿئي ٿو، يا متر ۽
راجا کي زهر ڏيڻ ڪري ٿئي ٿو، اهي سڀ پاپ موکي لڳن،
جيڪڏهن منهنجي اڇا هوندي رامچندر کي ٻنواس موڪلڻ جي.
جيڪي ويد کي وڪڻن ٿا (پئسو وٺي ويد پاڙهين ٿا) ۽ ڌرم
کي ڏهن ٿا (ڌرم ڦٽو ڪري ڌن ڪٺو ڪن ٿا) جيڪي ٻين
جي نندا ڪن ٿا ۽ پراون ڀيڻن کي ڇٽي ڏيسن ٿا، جي
ڪپٽي، لچ، جهيڙي ڪرڻ تي سنبريل ڪروڌي، ويدن جا
نندڪ ۽ وشو (دنيا) جا ويري آهن جيڪي لوڀي، چُغل ۽
لباڙي آهن، يا جيڪي پرائي استري، پرائو ڌن تڪيندڙ آهن،
هي ماتا! جيڪا گت نه اُنهنجي ٿيندي سا شل منهنجي ٿئي،
جيڪڏهن منهنجي اڇا هوندي رام کي ٻن موڪلڻ جي. جيڪي
ساڌ و سگر کان پرسن نٿا رهن، ۽ جي اڀاڳا پرمارٿ کان بيمکر
آهن، جي ديه پائي به ڀڳوان جو ڀڄن نٿا ڪن، ۽ جنکي وشڻو

ڊوڙڻ لڳي "اري وڏاتا! مون ڪهڙو اپراڌ ڪيو، جو هيءُ ڪر
ڏي سهان؟ پاڻيءَ جو بدلو ڏيءُ ڪو ملير ڪئن؟" شترو ڪهن
هنڪي ڌڪي ڪان جهلي گهلڻ لڳي پاڻيو ۽ پر وري ڀرت اُٿي
ديا آڻي شتروگهن کي ائين ڪرڻ کان روڪيو، ۽ هنڪي
اتيئي ڇڏي ڀئي پاڻ ڪوشليا وٽ ويا. ڇا ٿا ڏسن جو ڌوڙ
ميرا ڪپڙا اوڍيو ويٺي آهي. منهن جو رنگ پيلو ٿي ويو اٿس،
۽ ڏک جي ڪري تمام ڏٻري ٿي ويئي آهي. ڀرت کي ڏسي
ڊوڙ ڏوڙي، پر بيهوش ٿي ڌرتيءَ تي ڪري پيئي. ڀرت اٿي
تي ويجهو وڃي ڀرن تي ڪري پيس ۽ ڇوڙڻ لڳس "هي
ماتا! پتا ڪٿي؟ رام لڪشمڻ ۽ سيتا ڪٿي؟ مون کي ڏيکاريو
سڀاڻ ڪيڪئي جو اُتپن ٿي؟ ۽ جي ٿي، ته ٻه ڄڻ واڃهه
(سنڍ) رهي؟ جو مون جهڙو ڪُل ڪلنڪ، برائي جو پاتر ۽
پيارن جو ويري پيدا ٿيو. مون جهڙو نياڳو ڪير هوندو، جنهن
جي ڪري هي جڳ؟ تنهنجا هي حال ٿيا آهن؟ پتا سرڳ پڌاريو،
۽ رگهوونش جو ڏيو بن ڏيءِ روانو ٿيو. انهن سڀني آپدائن جو
ڪارڻ ته آءٌ ئي آهيان. مون کي ڌڪار آهي، جنهن مون ڏک ۽
ڏوش جو ڀاڳي ڪيس."

ڀرت جا اهي ڪومل وچن ٻڌي ماتا کي هوش آيو، سا
اُٿي ويٺي ۽ ڀرت کي ڇاتيءَ سان لڳائي خوب روئڻ لڳي.
پوءِ اکيون اگهي پوءِ ڏيڻ لڳيس ته "هي پٽ! ڪل ۾ ڪرم
جي گت امٽ ڄاڻي ڏک نه ڪر. ڪنهن کي ۾ ڏوهه ڏيڻ جوڳو
ڪيهي. جيڪي ڄمن ٿيڻو آهي سو اوس ٿيندو. هي پيارا!
پتا جي آڳيا سان رامچندر سڀ وستر ۽ گهڻا لاهي ڇڏي ۽ ڪپڙا
ڪيا، پر ان ڪري منهن کي ڏک نه ٿيو سو ڀتيءَ نه، ۽ ڀرس

۾ لعل تي چوڻ لڳو ” اڙي پاپڻ! هن ڪُل جي ناس جو سبب
ئي تون آهين. تنهنجي اهڙي بري اچا هئي، ته پوءِ تو ڇو
نه مونکي ڄمڻ مهل ئي ماري ڇڏيو؟ تون وڻ وڍي پنن کي
پاڻي ڏيڻ ويٺي آهين. آها! اُتم ڪُل ۾ جنم ورتو، ڌرم
ڌرندڙ پتا پاتم، رام لڪشمڻ جهڙا ڀائر مليم؛ اُنهن سڀني جي
هوندي به هاءِ اڙي ورڌاتا! تو جهڙي ماءُ ڪٿان ڏنيم. اڙي
ڪوتيءَ مت واري! جڏهن اهو خيال من ۾ جاڳيئي، تڏهن
تنهنجو هردو ٽڪر ٽڪر ڇو نه ٿيو! ور گهرڻ مهل تنهنجي هيءَ
جڀ ڇو نه سڙي؟ ۽ تنهنجي وات ۾ ڪنيان ڇو نه پيا؟ راجا
تو ڪپٽڻ تي وشواس ڪئن تي ڪيو؟ واه اڙي ورڌاتا!
تنهنجا به اچرج جهڙا کيل آهن. اڙي! اهڙو ڪهڙو پراڻي آهي،
جو رامچندر کي پيار نه ڪندو هوندو؟ توکي جو هو پيارو نه
لڳو سو ٻڌائينم ته تون ڪير آهين؟ خير! جيڪي به هجين،
منهنجي منهن تان ٽري وڃ. تو جهڙيءَ وروڌ ڪرڻ واريءَ جي
ڳرڀ مان ورڌاتا مونکي اُتپن ڪيو، تنهنلاءِ سنسار ۾ مون
جهڙو ٻيو ڪهڙو پاپي هوندو؟ توسان ڳالهائڻ ئي پاپ آهي.“ ماتا جي
اهڙي هالت ڏسي شترو گهن ڏاڍا خار پيئي کاڌا؛ پر پاهه جي حياءُ ڪري
ڪجهه به ڪچيو ڪين ٿي.

اڃا اها ڳڙٻڙ پئي هلي، ته هوءَ ڪُٻي منٿرا ٺهي نڪي،
ڪپڙا گنديءَ ڪري، اچي سهڙي؛ جنهنکي ڏسي ڀرت اُئين
ڏکڻ لڳو، جو ڄڻڪ ٻرندڙ باه ۾ ڪنهن گيهه جي آهوتي وڌي
هجي. ڪروڌ وچون منٿرا کي اهڙي لت هنياءِ، جو هوءَ رڙيون
ڪندي منهن ڀر وڃي پرٿويءَ تي ڪري. مغز ڦاٽي پيس ۽ ڏندن
ڀڃي پوڻ ڪري وات مان رت ريلا ڪري وهڻ لڳس. هوءَ

هئي. سا ٻڌي ڪي آيو هاڻي ڌاڙي ٻوسن ٿي ۽ يڪدم دروازي
وٽ وڃي محل ۾ اندر وڃي آيس. پٽ کي اداس ڏسي پيڪو
حال پڇڻ لڳس ته اوڏاهن ته سڀ سک هو نه؟ ڀرت ناناڻي
پاسي جا ڪشل منگل ٻڌائي ماتا کان پنهنجي ڪٽنب جا ڪشل
پڇڻ لڳو ته "پتا ڪٿي؟ پيون ماتائون ڪيڏانهن ويون آهن؟
سيتا، پيارو رام ۽ لڪشمڻ ڪٿي؟" پٽ جا اهي سنهه پريل وچن
ٻڌي، هوء پاپڻ، ڪوڙو جل اکين ۾ آڻي، چوڻ لڳي "هي
پيارا! مون سڀڪجهه ويهاريو آهي. هن ڪٿن ڪال ۾ ويچاري
منٿرا ڌاڙي سو رهيائي ڪئي آهي. ورڌاتا وچ ڪم بگڙي ويو؛
جو راجا ديولوڪ سڌارجي ويو."

پتا جي ديولوڪ پڌارڻ جو ٻڌي، ڀرت دک کان وياڪل
ٿي "واه پتا! واه!" ڪندو ٻوڙي ٿي ڪري پيو. وري هوش
۾ اچي چوڻ لڳو "واه پتا! هاڻ مهل اوهانجو مونهن ڏسڻ ۽ نصيب
ڪين ٿيو. اوهين موکي رامچندر کي ۽ ڪين سونپي ويا."
وري ماء ڏي نهاري ڌيرج ڌاري ماتا کان راجا جي مرتيو جو
سبب پڇڻ لڳو. پٽ جا وچن ٻڌي ڪيڪئي اهڙن وچنن ۾ اتر
ڏيڻ لڳي، جو ڄڻ ته گهاون ۾ لوڻ ٻرڪڻ لڳي؛ يعني آنند جي
امنگ سان سربستي ڪٿا ڪري ٻڌايائينس. ڀرت رامچندر جي
بنواس جو ٻڌي پتا جو مرڻ وسري ويو؛ ۽ انهي بنواس جو
ڪارڻ پنهنجي هاڻي، چپ چاپ ٿي رهيو. ڀرت کي اهڙي
شوڪ ۾ ٻڏل ڏسي، ڪيڪئي سمجهائڻ لڳس ته "ٻچا!
راجا ڪيتئي سڌ ماڻيا، ۽ اهڙو وڏ ڀاڳي ٿورو ٿئي! سو تون
چنتا ڇڏي ڪر؛ اچي راڄ ڪر، ۽ جيها ٻال، ۽ ڪٽنب کي سکي
رکي." ڀرت کي اهي وچن، سڻي، جيئن ڇرڻ لڳا ۽ ڪروڌ ۾

جنن نه، اسانجا پراڻ ٿا وڃن، تنهن تنهنجا به، پٽ جي وڇوڙي ۾ سائيءَ ريت ويندا.“ اهي وچن چئي، راجا شوڪارا ڀرڻ، ”هاءِ رام! هاءِ لڪشمڻ! هاءِ سيتا!“ ڪندو پراڻ تيا ڳيا، ۽ سرڳ لوڪ پڌاريو.

راجا جي مرڻ جو ٻڌي راڻين پٽڪو مچايو. داس داسيون وياڪل ٿي ورلاپ ڪرڻ لڳا، ۽ نگرواسي گهر گهر ۾ ماتم ڪري رهيا ته ڏرم مورتي، سوريه ونش جو سورج، اڄ آست ٿي ويو. سيئي ڪيڪئي کي گاريون ڏيڻ لڳا. انهيءَ پرڪار ورلاپ ڪندي رات گذري صبح ٿيو. سڀ رشي مني اچي ڪٺا ٿيا، ۽ وسشٽ انيڪ گيان وارتائون ڪري سڀني جو شوڪ دور ڪيو. پوءِ هڪڙي دوت کي ڀرت جي ڪوٺي اچڻ لاءِ موڪليائين ۽ تاڪيد ڪيائينس ته راجا جي مرڻ جي ڳالهه نه ڪجي. دوت جلد اوڏانهن روانو ٿيو.

ڀرت ويچاري جڏهانڪر ايوڌيا ڇڏي هئي، اُن ڏينهن کان وٺي هو رات جو خواب سپنا لهندو هو ۽ جاڳڻ بعد ڪروڙين ويچار اُٿڻ ٿيندا هئس، سو ويچارو براهمڻن کي پوڄڻ ڏيندو ۽ انيڪ دان ۽ پوڄن ڪندو هو. سڪائون ڪندو هو ته شل پتا، ماتائون، ڀائر ۽ ڪٽنبي سڀ چڱا ڀلا هجن. هڪڙي ڏينهن جنهن ڀرت اجا اهڙن ويچارن ۾ ويٺو هو، ته دوت به اچي سهڙيو، جنهنجو نياپو ٻڌي هو يڪدم ايوڌيا ڏي اچڻ لاءِ سنبريو. ايوڌيا ۾ پهچڻ بهچڙا سڳن ڏسڻ لڳو. نگرنواسي گڏجڻ مهل رکو سر نمايو وڃن هليا، پر ٻولي ڪا اکر به منهنجهائين ڪونه ٿو. اهڙي دشا ڏسيو ڀرت به ڪنهنکان ڪشل منگل ڪونه ٿو پڇي. ڪيڪئي (دک جي داتا) جا رستو نهاري اکيون ٿاڪو ويٺي

رامچندر جو ويوڳ (جدائي) اٿاهه سمنڊ آهي. اوهين اُن ۾ کيوٽ (ملاح) آهيو، ۽ ڇوڪرن ورهن جو مدو جهاز آهي، جنهن ۾ سڀ متر مائٽ چڙهيا آهن سو جي اوهين ڌيرج ڌاريندا، ته پار پهچنداسون نه ته سڄي ڪٽنب سوڌو ٻڏي وينداسون. تنهنڪري ويچارون کي سمجهه ڪريو. رام، لڪشمڻ ۽ سيتا اسان کي سکيا ئي اچي ملندا."

پياري استري جا اهي وچن ٻڌي راجا دشرٿ اٿي ويٺو، دل کي ڌيرج ڏيئي ڪوشليا کي شرواڻ جي پيءُ الذي تپسوي جي وارتا جا ڪ هيئنڙو ياد پيس، ڪري ٻڌايائين ته "هي پيارا! ڪري ڏينهن سرجو نديءَ جي ڪناري تي شڪار ڪيليندي ڪيليندي رات پئجي ويم. اتفاق سان ڪو نوجوان ڇوڪرو، جنهنجو نالو شرواڻ هو ۽ جنهنجا ماتا پتا انڌا هوا، پاڻي ڀرڻ لاءِ آيو. منهن جهڙو ڪهڙو ٿي پيو، تهڙو مون سمجهيو ته ڪو مست هاٿي آهي، سو هڻي ڪڍيو ماڻس تير، جنهن تي هو زمين تي ڪري ليٽڻ ۽ ورلاپ ڪرڻ لڳو. منش جو آواز سمجهي جان اڳيان وڃي ڏسان ته هو پيو ڦٿڪي رهيو هو. مون کي ڏسي هن پنهنجي انڌي ماتا پتا جو احوال ٻڌايو ۽ چيائين ته "مون لاءِ فڪر ڪجي نه، پر هنن کي وڃي پرسن ڪر، نه ته ديري ٿي وئي آهي، هو ڏاڍا اداس ويٺا هوندا." آءٌ جل کڻي اُنهن وٽ ويس، ۽ هنن مون کي شرواڻ سمجهي ديري جو سبب پڇيو. پر جڏهن مون سربستو احوال ٻڌايومان، تڏهن هنن چيو ته ڪين ۾ شرواڻ سان گڏ چکيا تي رکجي. مون ائين ڪيو. پر جلڻ مهل هو چوڻ لڳا "هي راجا! اسان کهڙي پاڻ کي روڪيو، نه لاچار پتر اڄ جي اڳئي پاڻ کي اندر مان ٻاهر ڪڍي آهي. سو

ٻنهي کي سمان ڄاڻي ٿو. سو ئي سڄاڻ! اوهين ڌيرج ڌاري
سڀ شوڪ ڇڏي ڪريو، جيڪو ٿيڻو هيو اهو، سو ڪن ڏينهن
بعد، "تہ هتان رواني ٿيڻ بعد ڪن ستائن تي رهڻ پڇاڙي
پيارو جو رامچندر مونکي بالڪل گهڻي قدر اوهانکي ڏيڻ
ڏيڻ آهه چيو تہ پتا کي چئجو تہ جو اسان آهه ڪابہ چنتا نہ
ڪري. سنديس ڪرپا، ديا ۽ پيار جي ڪري اسانکي ٻن جو
رستو منگل دايڪ ٿيندو، ۽ آشا آهي تہ سنديس آڳيا جو پالن
ڪري جلدئي اچي سندس چرنن جو درشن ڪنداسون. ماتائن
کي پڻ ونئي سان سمجهائجو ۽ اهڙو يتن ڪجو ۽ جو ٻنا پرسن رهي
کيو ۽ کي پڻ منهنجي طرفان وار وار نمسڪار ڪري چئجو تہ
راجا کي اهڙو اپديش ڪندو رهي، جنهنڪري مونڪان ڪيس ڪا
شوڪ نہ رهي. ڀرت کي چئجو تہ راڄ ڪاڄ تي وڃي نيتي ۽
ڇڏي. من، وچن ۽ ڪرم سان پرجا جو پالن ڪري، ۽ سڀني
ماتائن کي سمان سمجهي سندن ٽهل ڪري، ۽ پتا جي اهڙي
سيوا ڪري، جو منکي منهنجي ياد ڪيڏي ٿئي نہ رهي. جيتوڻيڪ
لڇمڻ اُن مهل ٿورا ڪوڙا وچن ٻوليا پر رامچندر منکي روڪي
مونکي سوڳند ... لڇمڻ جي ... آهي ...
کي ... اهي ... ٻڌا ... اوه ...
آهه ... تي ... اوهانکي ... آهين."

سمنت ... وچن ... راڄ ... تي ڪري ...
ڪري ... تي ... لڳو، جو ... سڀ ...
لڳي ... ۽ ... ڌاڪار ...
ڪہ ... سمجهيو تہ ... سورج ... ڪاں ...
... سو ... راجا ... وچن ... لڳي "...

اڄڻ ئي ڪل نہ رهي. راڻين جو ڏٺو تہ منٿري اڪيلو موٽي آيو، سو بہ ڇوڏاري وڃي ويس ۽ احوال پڇڻ لڳيس، پر هن ڪڇ اڳ بہ وائڻ نہ ڪڇيو. ليڪ اکين ۾ جل آڻي چوڻ لڳو "راجا جو ڏس ڏيو تہ ڪٿي آهي." داسي الهيءَ تي هنکي ڪوشليا جي محل ۾ وٺي ويٺي، جتي سمنت راجا کي مائين ڪيڻان ۾ زمين تي پيل، ۽ ڏري ڏري "هاءِ رام! هاءِ لڪشمڻ! ۽ هاءِ سيتا!" اهي وچن پڪاريندو ڏٺو. راجا جي اها اوستا ڏسي منٿري اکيون وڏي وڃي پرڻام ڪيو، جنهنتي راجا يڪدم ڇاتيءَ سان لڳائي چوڻ لڳس "ڪٿي سمنت! پڪاءِ رام ڪٿي آهي؟ لڪشمڻ ۽ سيتا ڪٿي وڃي آيو آهين؟ موڙائي ولي آيو آهين، يا بن ۾ ڇڏي آئين؟" راجا جا اهي وچن پڌي سمنت جنهن اکين جل سان پڇي آيون. راجا وري بہ چوڻ لڳس "هي سکا! سکهو ٿي، پڌائيندو." وري رامچندر جا ڳڻ ياد ڪري پيو چوي "اڙي! جنهنکي راڄ ڏيڻ جو هٿي، ڪار وس تي، بنواس ڏنو، ۽ جنهنکي نہ راڄ ملڻ جو پڌي خوشي ٿي، ۽ نہ بنواس جو پڌي ڪجهہ شوڪ ٿيو، سو اهڙي پتر هي وڃائڻ ڪري بہ جيڪڏهن منهنجا پراڻ نہ ويا تہ موں جهڙو ٻيو پاپي دنيا ۾ ٻ ڪير هوندو؟ هي متوا جلد مونکي اتي پهچاءِ، جتي منهنجا پراڻ پيارا آهن، نہ تہ آءٌ هيتر جو هيتر تو پراڻ تياڳيان."

راجا جا اهي وچن پڌي منٿري چوڻ لڳو "هي راجا! اوهين ترڪيالوان آهيو، ڏيرج وان آهيو ۽ سدا ساڌن سنتن جي ٽهل ڪئي اٿوَ، سو اوهانکي جهڻ موڙ، دک سک، لاڀ لاڀ، پيارن جو ملڻ وڇڙڻ، ڪال (وقت) ۽ ڪرم جي وس سمجهڻ گهرجن. ... سک ۾ پرسن رهي ٿو ۽ دک ۾ دکي، پر ڌيرج وان

والميڪ جي واتان چترڪوٽ جي واکاڻ ٻڌي ڀڳوان رامچندر جن
اوڏانهن پڌاريا ۽ وڃي اُتي رهيا. سندن اچڻ جو ٻڌي اُتيجا
سڀ رشي منې وٽن ملڻ لاءِ آيا، جن سڀني جو انهن جوڳو
ستڪار ڪري کين روانو ڪيو، ۽ پاڻ لڪشمڻ ۽ سيتا سميت
سک سان رهڻ لڳا.

هاڻي سمنت جو رامچندر کي پهچائي ايوڌيا موٽيو، اُنجو
حال ٻڌو. نشاد مهاراج جن کي پهچائي اچي ڏسي ته سمنت ڌرتيءَ
۾ ڀوت هڻيو "ها رام! ها لڪشمڻ! ها سيتا!" ڪري رهيو آهي ۽
۽ رٿ جا گهوڙا گاهه چارو ڪجهه به نه کائي هٽڪاري ۽ اکين
مان جل وهائي رهيا آهن. نشاد انهيءَ تي سمنت کي گهڻي قدر
سمجهائي رٿ ۾ چاڙهيو، پر شوڪ وچون هو گهوڙا هلائي نه سگهيو،
۽ نڪي گهوڙن ئي موٽي هلڻ تي پانيو. تڏهن لاچار نشاد پنهنجا
ماڻهو ڏيئي کين ايوڌيا پهچايو. واٽ تي سمنت ويچار ڪندو
اچي ته "مونکان ماڻهو پڇندا، تنکي ڪهڙو جواب ڏيندس؟
ماتائون جي اکيون پائي وينيون هونديون ته تنکي ڇا چوندس.
راجا، جنهنجو جيئڻ جو آڌار ئي رامچندر تي آهي، اُنکي ڪهڙو
منهن ڏيکاريندس. ڇا، انهنکي هلي چوندس ته رام، لڪشمڻ ۽
سيتا کي بن ۾ ڇڏي آيس؟ آها! اڙي پراڻ! اوهين آپ جس
جا پاڪي تي چڪا، پوءِ خبر نه آهي ته ڇو نه ٿا نڪرو؟ اڙي هردي!
ڏاڍو ڪو ڪٺور تو ڏسجين. وقت هتان وڃايءِ، پوءِ به خبر نه
آهي ته ٽڪرا ڇو نه ٿئين؟" اهڙا پڇ پڇائيندو ايوڌيا پوريءَ
جي ٻاهر پهتو.

ڏٺائين سڄو اُتي ڪڏاري منهن اونداهيءَ جو شهر جي اندر اچي
اُمالڪ محلات ۾ گهڙي ويو، انهيءَ ڏپ کان ته آدمين کي سندس

اڳيان رام، پٺيان لڪشمڻ ۽ وچ ۾ سيتا بن جي شوڀا ڏسندا پيا وڃن. جتي ڏسن ته سيتا ٿڪي آهي ۽ اڃ پالوڪن، ۽ آرام وٺي وري اڳتي ھلن. ھلندي ھلندي ھو والميڪ رشي جي آشرم وٽ پھتا. رگھوناٿ جي اچڻ جو ٻڌي مني پاڻ کين وٺڻ آيو. رامچندر کيس ڊنڊوت ڪئي، منيءَ آشيرواد ڏنيس. پوءِ آشرم ۾ آڻي، آسڻ تي وھاري، کين ڪارائي پياري ڪالھن ڪشل منگل پڇيائين. رامچندر منيءَ جي اھڙي پرڪار جي اتي ستڪار (مھمان نوازي) تي خوش ٿي، ھٿ جوڙي، سمورو حال ٻڌايو ته ڪين ڪيڪئي بنواس ڏياريو جي آڪيا ڏياري آھي. وري چوڻ لڳو "پتا جو وچن پالڻ، ماتا جو ڀلو ٿئي، ۽ ڀرت جھڙي ڀاءُ کي راڄ ملي، ۽ جي ڀڳو! اوھان جھڙن بزرگن جو درشن ٿئي، اھو سڀ منھنجي پڇن جو ڦرڦاڙ نه آھي، ته ٻيو ڇا آھي؟ ڀلا! ھاڻي ڪرپا ڪري ٻڌايو ته ھن بن ۾ سيتا ۽ لڪشمڻ سميت ڪٿي جھوپڙي اڏي رھجي ۽ جنھنڪري ھن رشين منين کي ڪو ڪايش نه ٿئي، ڇو جو براھمڻن جو ڏوسن ضرور ڪاياڻن جي جڙ آھي، ۽ اُھن جو ڪرود اڳيئي ڪُلن جو ناس ڪندڙ آھي."

رامچندر جا اھي وچن ٻڌي والميڪ گد گد ٿي، جواب ۾ چوڻ لڳو "ھي رامچندر! اوھين ويد جي مرياد رکڻ وارا آھيو، تنھنڪري اھڙيون ڳالھيون ڪري رھيا آھيو. ھاڻي ٻڌو ته اوھانجي ڪٿا آھي ندين سمان، ندي يون ھميشه سمنڊ کي پرينديون رھن ٿيون. سو توھين وڃي براجمان ٿيو اُھن ٻڌڻن جي ھردن ۾، جنجا ڪن ڇڇن سمنڊ سمان، جي منجھن اوھان جي ڪٿا روپي ندين ڀرڻ سان ڀر نه ڀرجن، نه ته چترڪوٽ تي وڃي رھو، جو اوھانجي رھڻ جو جوڳو استان آھي."

ناس ٿي ويا. گھڻو وقت مزوري ڪري ٽڪو هوس، سو اڄ
اُدو ٽڪ منهنجو اوهان دور ڪيو. سو هي ديالو! هي سوامي! اوهان
جي ڪرپا ساڻ هاڻي ڪجھ بہ گھرجي. موٽڻ مهل جيڪي ڏيندم،
سو مستڪ تي رکندس." لڪشمڻ ۽ رامچندر جيترو ڪيترو
زور ڪيس پر هو هڪڙو ئي نہ اڪر واري ويٺو رهيو. ڪروڙاندان
ٽڏهن کيس نرمل ڀڳتيءَ جو ور ڏيئي روانو ڪيو.

رامچندر سنان ڪري، شو پوڄن بعد گنگا کي سر نمايو،
۽ سيتا هٿ جوڙي پرارٿنا ڪرڻ لڳي تہ "هي ماتا اسان جا
منورٿ پورا ڪجانءِ، جو پتيءَ ۽ ڏير سميت موٽي اچي ڀلي
ڀاو سان تنهنجي پوڄا ڪريون." سيتا جا اهڙا مڌر وچن ٻڌي
جل مان آواز آيو "هي پياري! جيتوڻيڪ تو ڪان ڪجھ بہ ڳجھو
ڪونهي، پر تڏهن تہ پنهنجيءَ واڻيءَ سڦلي ڪرڻلاءِ چوان ٿي تہ
تنهنجا سڀ منورٿ سڌ ٿيندا." بس! پوءِ اها رات اُتي وسرام
ورتي، ٻئي ڏينهن پرياڳ ۾ آيا، جنهنکي ڏسي رامچندر ڏاڍو پرسن
ٿيو ۽ پنهنجي شري واڻيءَ سان ستوتي ڪرڻ لڳو. پوءِ تہ سنان
سنڌيا ڪري وڏيءَ سان ديوتائن جو پوڄن ڪيو.

انهيءَ کانپوءِ ڀاردواج رشيءَ جي آشرم ۾ آيا، جنهن هنن کي جو
ڏٺو، سو سمجهيائين تہ جڻ ٽنهي لوڪن جا پدارٿ ملي ويس.
پوءِ تہ کين آسڻ ڏيئي، ڪرائي پياري، ويٺي ڪانئن ڪشل منگل
پڇڻ لڳو. اهو ڏينهن اُتي رهيا ۽ ٻئي ڏينهن اُتان روانا ٿيا.
رستي تي جيڪو ڏسين، سو مٿن ڪهل آڻيو پيو چوين تہ "آءُ
اوهانسان گڏجي هلان ۽ رستو ڏيکاري پوءِ موٽي وڃان، ڇو جو
بن جو رستو ڪٺن ۽ پهاڙ اتي ڏوائتا آهن." پر اُنهن سڀني کي
ڪومل واڻيءَ سان پرسن ڪري، پٺتي موٽائي پاڻ بن ڏي سڌاريا.

شري رامچندر جو ٻيڙيءَ ۾ چڙهي پار وڃڻ

جا پير ڪان ڪيترا ڀاڳا لڳا آهي. پٿر جي ڇُهڻ سان پٿري به استري بڻجي پئي، ته منهن ڪنگال جي آجيوڪا (ڪمائي) ماري ويندي. جو ته اهي پيڙهڻ جي آسري ته سڄي ڪٽنب جي پالنا ڪريان ٿو. ڪاٺي جي ٻيڙي کي تو ٻڌو پار وڃڻو آهي، ته هي پڀو! ڪرپا ڪري پنهنجا اهي پير ڌوئڻ ڏيو. مونکي اوهان کان پاڻ وٺڻو ڪونهي. ڀلي ته لڪشمڻ ڪاوڙجي ماري وجهي؛ پر مونکي اوهانجو سوڳند آهي ته سواءِ اٿين ڪرڻ جي ڪڏهن پار ڪين اڪاريندو سائين."

ڪيوٽ جا اهي پريم ڀريا وچن ٻڌي ڪرڻاندان شري رامچندر سيتا ۽ لڪشمڻ ڏي نهاري مرڪيو ۽ ڪيوٽ کي چيائين "ڀلو پيارا! جئن نقصان نه اچئي، تئن ڪر، پر سگهو پار پهچاءِ، جو دير ٿي آهي." آها! جنهنجو نالو هڪ ڀيرو وٺڻ ڪري منشيه اپار سنسار پار اڪريو وڃي ۽ جنهن وامن اوتار وٺڻ مهل ٽيئي لوڪ ٽيئي پير ڪان به ننڍا ڪري ورتا، سو ڪرپالو ڀڳت جي وس ٿي پيرن ڌوئڻ جي وات ڏسي رهيو آهي.

ڪيوٽ آڪيا ٻڌنديئي پاڻي کڻي آيو، ۽ تمام گهڻي پيار ۽ پريم سان پڀوان جا چرڻ ڌوتا. ڪٽنب سميت اهو چرنامرت وٺي پڀوان کي پار پهچايائين. جڏهن رامچندر جن پار پهتا، تڏهن ڪيوٽ نمي پيرين پيو، ۽ رامچندر ويچار ڪرڻ لڳو ته هن کي ڪجهه ڏيڻ واجب آهي. پتيءَ جي من جو ڀاءُ سمجهي سيتا منڪي مڻ مان منڊي لاهي ڏني، ۽ رامچندر ڪيوٽ کي چوڻ لڳو ته "هان! وٺ هي، تهنجو ڀاڙو." ڪيوٽ تڏهن چرڻ پڪڙي چوڻ لڳو ته هي ناٿ! اڄ مونکي اهڙي شيءِ ڪهڙي ڀ، جا نه مِلي. اڄ منهنجا سڀ ڏوش، ڏک ۽ ڪنگالپڻو

پتا جو نياپو ٻڌي رامچندر سيتا کي ڪيتري قدر سمجهايو،
جنهنتي هوءَ چوڻ لڳي ”هي پراڻ پتي! اوهين ته وڏا وڏيڪي
آهيو، ڀلا! شرير کي ڇڏي ڇانءُ ڪٿي جدا ٿي سگهندو؟ سورج
کي ڇڏي اُس ڪيڏانهن ويندي؟ ۽ جئن سڀائي چندرما کان
جدا ٿي نه ٿي سگهي، تئن آءٌ، اوهان کان جدا رهي ڪين
سگهنديس.“ وري سمنت ڏي نهاري چوڻ لڳي ”اوهين
ته پتا ۽ سهري سمان آهيو؛ تنکي جواب ڏيڻ بہ ڀل ۽ پاپ
آهي، پر آءٌ سمجهان ٿي ڀلي پتا جي گهر سڀيئي سک موجود
هجن ۽ ڀلي سهري وٽ سڀيئي دنيا جون نعمتون موجود هجن،
پر تڏهن بہ آءٌ سمجهان ٿي ته پتيءَ بنا اهي سڀ تچ آهن،
۽ هي بن جا ڏکيا رستا، پهاڙ، هاٿي، شينهن، تلاءَ، نديون،
راڪشس وغيره پراڻ پتيءَ جي هوندي سک ڏيندڙ پيا لڳن.
انهيءَ ريت منهنجي طرفان سهرو کي پيرين پئي ڏيرج ڏجو ۽
چئجوس ته منهنجي واسطي ڪابہ چنتا ڪانہ ڪري ڇو جو آءٌ
ڏاڍي سکي آهيان.“

سمنت ويچاري لکہ يتن ڪيا، پر ڪابہ ماں ورئو ڪجهہ
بہ ڪين، جنهنڪري ڏاڍو اُداس ٿيو ۽ پنتي موٽيو، رامچندر
سمنت کي انهيءَ طرح زبردستيءَ سان موٽائي، پوءِ پاڻ گنگا جيءَ
جي ڪناري وٽ آيو. اُتي اچي ڪيوٽ (ملاح) کان ٻيڙي
گهريائين، پر هن ڏيڻ کان انڪار ڪيو، ڇو جو هن چيو ته ”مون
ٻڌو آهي ۽ پڪ بہ اٿم ته اوهانجي چرڻن جي رج بہ ايتري ڪا
شڪتي آهي، جو ڇهڻ سان اها شيءِ منشيہ بڻجيو پوي. ڀلا! جنهن
جي پير لڳڻ سان سخت پٿر جي شِلا (چپ) مٿجي سندر استري
ٿي پيئي ته هن ڪاٺ جي ٻيڙيءَ کي گهڙي ويرہ لڳندي؛

تي ڪهڙا نہ آرامي سمهيا پيا آهن. سڀ ڇيل آهي تہ ڪرمن جي ڪَت ليارِي آهي." لڪشمڻ تڏهن چيس " هي ڀائي! تنهنجي ڳالهہ بيشڪ برابر آهي. هي سنساري سک، سڀئي ۽ راجا بيکاري ۽ ڪنگال اندر ٿي پوي تنهن سمان آهي. اهو ويچاري ڪرو ۽ ڪرڻ نہ کوجي، ۽ نہ ملت ڪنهنکي ڏوهہ ڏيڻ کپي. وري مهاراج جن ڀڳتن، ڀومي، براهمڻن، گئو ۽ ديوتائن جي هت لاءِ منشيہ ديہہ ڌاري هي ليلائون ڪريٿو. هي مترا اهو سمجهي اگيان کي ڇڏيو ۽ شري رامچندر جي چرڻن ۾ چت لڳاءِ."

اهڙي طرح رامچندر جا گڻ ڳائيندي صبح ٿيو. رامچندر سڀ ڪريا ڪان فارغ ٿي، بڙ جو کير گهرائي، لٺيون ٻڌي سميت پنهنجون جٽائون ٻڌيون، جو ڏسي سمنت من جهلي نہ سگهيو ۽ زار زار روئي چوڻ لڳو "سوامي! راجا مون کي اوهان کي ٻن ڪهائي ڦيرائي ولي اچڻ لاءِ چيو آهي، سو اوهين هي ڪهڙو انڌير نا ڪريو." رامچندر تڏهن منتري کي سمجهائڻ لڳو تہ "شهيءَ، دڌيچ رشيءَ ۽ هرشچندر ڌرم لاءِ ايڪ دکر سنا ۽ رلت ديو ۽ ٻلي راجا بيشمار سڪٽ پوڳيا. ستيہ سمان ٻيو ڌرم ڪونهي. جنهنجي تياڳڻ ڪري ٽنهي لوڪن ۾ اپ جس ٿئي ٿو. هي پيارا! تو سان وڏڪ سوال جواب ڪري مونکي پاپ لڳندو، تنهنڪري پيا کي پيرين پئي، هٿ جوڙي، وينتي ڪجانءِ تہ مهنجي ڪابہ چنتا نہ ڪري." اهڙي تي سمنت وري چيس " هي رگهوناٿ جنهن دستور سيتا موٽي اچو ڏيا هلي انهن ئي ڪرڻ کپي. نہ تہ آءُ ڪهڙو منهن سان موٽي ويندس، ۽ راجا کي ڪهڙو جواب ڏيندس؟ پوءِ سيتا کي جي ولي اتي ... ڪهيس تہ پيڪي رهي، ڪهيس تہ ساهري."

تڏهن رامچندر منتري کي سڏي چيو تہ ”رٿ کي راتون
رات اهڙو هلاءِ، جو ڪو بہ هنکي جلدي اچي ڳولي نہ سگهي،
نہ تہ ٻيو ڪو بہ اُپاءُ ڪونهي، جو هي نگرواسي موٽي وڃن.“
انهيءَ آگيا انوسار رٿ تيار ٿيو، ۽ منجهس رام، لڪشمڻ ۽ سيتا
چڙهيا. سڄو نگرڻ کان اڳ ڪٿي جو ڪٿي وڃي رسيا. جڏهن
صبح ٿيو ۽ ماڻهو جاڳيا، تڏهن رامچندر کي نہ ڏسي سڀيئي
دل بکيڙو ڪرڻ لڳا، ۽ رام رام پڪاريندا هيڏانهن هوڏانهن ڊوڙون
پائڻ لڳا. جڏهن پتو ڪو نہ پيو، تڏهن پاڻ کي ڏکاريندا،
افسوس ڪندا، موٽي ايوڌيا بہ پهتا.

سيتا، منتري ۽ ٻئي ڀائر شرنگوپور بہ اچي پهتا، جتي رامچندر
گنگاجي کي ڏسي ڏاڍي آنند سان نمسڪار ڪئي، ۽ پوءِ ايڪ
ڪٿائون ڪري منتري، لڪشمڻ ۽ سيتا کي گنگا جي اُتمتا
ٻڌايائين. پوءِ منجهس سنان ڪري رشي جو تلڪ لڳائون، ۽ پوتر
جل ٻي من پرسن ڪيائين. جڏهن گُهہ نالي نشاد رامچندر جي اچڻ
جو ٻڌو، تڏهن هو ڦل ڦول جا ٽوڪرا ڀري ڪٽنب سميت درشن
ـ آيو، ۽ پوءِ شهر بہ هلڻ لاءِ وينتي ڪيائين. رامچندر پتا
ـي آگيا ٻڌائي اوڏانهن هلڻ کان انڪار ڪيو. گُهہ تنهن تي ڪري
ـيشم جي وڻ کي سٺو سمجهي انهي هيٺان آڪي آسڻ بنايو،
ـ رامچندر کي گهڻو پسند آيو. پوءِ سڀيئي ڀوڄن ڪري آرام
ڪرڻ لڳا. لڪشمڻ وڃي پهرو ڏيڻ لڳو، ۽ نشاد بہ تير ڪمان
ـي لڪشمڻ سان گڏ اچي ويٺو، پر رام ۽ سيتا کي ڪکن جي
ـجہ تي سمهيل ڏسي رئڻ لڳو، ۽ لڪشمڻ کي هيٺيان وچن چيائين:
”ڏسو تہ سهي، جو رام ۽ سيتا محلاتن بہ رهڻ وارا ۽ ڦلن
سيجن تي سمهڻ وارا؛ سي قسمت جي ڦير ڪري ڪکن

منترين وغيره سيني کان موڪلايو، ۽ سيني کي ماتا پتا جي
پارت ڪندو سمجهائڻ لڳو ته ”هرڪنهن ريت اهڙو يتن ڪجو،
جو آهي سکي رهن.“

رامچندر جي وڃڻ وقت، وڻ ٽڻ لڳي ويو ۽ ماڻهن جون
آهون زاريون ٻڌي جگر ٿي ڦاٽو. جڏهن راجا دشرٿ سجاڳ ٿيو،
تڏهن سمنت وزير کي سڏي چوڻ لڳو ”هاءِ! رامچندر بن ڏي
سڌاريو، پر مون پراڻ نه ويا. سو آهي ڪهڙي سک ماڻڻ لاءِ شرير
۾ رهيا آهن؟ هي مترا رٿ وٺي ۽ ڪين منجهس چاڙهي، بس
گهمائي وري وٺي اچجان. پر جيڪڏهن ٻئي ڀائر وڃن تي ڦري رهي
نه موٽن، ته ڪنهن نه ڪنهن منتون ميڙون ڪري سيتا جي
ٻانهن اوس وٺيو اچج. جي ڪنهن وقت سيتا بن جون تڪليفون
ڏسي ڏڄي، ته اُنوقت اُنکي سمجهائي وٺي اچج. پر جي سيتا
به مت ڪيو، ۽ نه موٽي، ته پوءِ جيئڻ اجايو آهي.“ ائين چئي
وري به مورڇا ٿي ڪري پيو.

سمنت آڪيا پائي، رٿ تيار ڪرائي، جلد اُتي اچي پهتو
جتي رام، لڪشمڻ ۽ سيتا بيٺل هوا. سمنت، راجا جو ڏنيائو ٻڌائي،
ٽنهي کي رٿ ۾ [illegible]، ۽ پوءِ سيني ايوڌيا کي سر نمائي
روانا ٿيا. رٿ جي [illegible] سڀ ايوڌيا واسي به هلڻ لڳا، جن
سڀني کي رامچندر سمجهائي پٺيان موڪليو، پر وري نه ڪيترا
ساٿي هلڻ لڳا.

پهرين ڏينهن رامچندر [illegible] جي ڪناري تي نواس ڪيو.
[illegible] رات ٿيڻي، تڏهن [illegible] کي ماڻهن کي موٽي وڃڻ لاءِ
[illegible] سمجهايو، پر جڏهن آڌي رات ٿي ۽ جڏهن
[illegible] سمهي رهيا ۽ ڪن جي ديو مايا ٻڌي پاڻي،

سکي رکجانءِ، جو ايوڌيا جي سڀني جي ڏرو بہ ياد ڪيري نہ پوين."
اهڙيءَ طرح پتر کي اُپديش ڏيئي، آگيا ڪيائينس ۽ آشيرواد ڏنائينس.
ماتا کي پيرين پئي لڪشمڻ جلد اوڏانهن هليو، جتي رام ۽
سيتا هوا. پوءِ ٽيئي گڏجي راج مندر ۾ آيا. راج دربار ۾ ڏاڍي
ڀيڙ لڳي پيئي هئي، ۽ سڀ ماڻهو هاهاڪار مچائي رهيا هوا. وزير
راجا کي اُٿاري وهاريو ۽ چيو تہ "رامچندر آيو آهي. سيتا سميت
ٽنهي پٽرن کي راجا ڏسي ڏاڍو وياڪل ٿيو، ۽ زبان مان هڪڙو
لفظ بہ ڪڍائي نہ سگهيو. تڏهن رامچندر وٽس وڃي پيرين پئي
موڪل وٺڻ لڳو ۽ چوڻ لڳو "هي پتا، موکي آگيا ۽ آشيرواد
ڏيو. هيڙي آنند جي سمي دک ڪرڻ نہ گهرجي." راجا جڏهن
ڏٺو تہ رامچندر نہ رهندو، جو تہ هو ڏاڍو ڏرڙ، ڌيرج وان ۽ چتر
آهي، سيتا کي سمجهائڻ ۽ بن جا مها دک ٻڌائڻ لڳو، ۽ سڀ
منتري وغيره سيتا کي سمجهائي چوڻ لڳا تہ "تون جو ٿي وڃين؟
تو کي تہ بنواس ڪونہ مليو آهي." پر اهو سڀ چٽڪ سٽيي
ڪيڙي تي پاڻي هو.

ڪيڪئي جڏهن ڏٺو تہ هاڻي وڃہ آهي، تڏهن اُمالڪ منين
جا وستر، ڪڻا، ۽ برتن آڻي اڳيان رکي مٿي واڻيءَ ۾ چوڻ لڳي
"هي رام! تون راجا کي پراڻن کان پيارو آهين، تنهنڪري سنيہ کي
ڇڏي نہ ٿو سگهي. شڀ ڪرم، سندر ڪيرتي ۽ پرلوڪ ڀلي
بگڙي، پر تو کي راجا بن وڃڻ لاءِ ڪڏهن ڪين چوندو. هاڻي
جيڪي واجب سمجهين، سو ڪر." رامچندر ماتا جا وچن ٻڌي
پرسن ٿيو، ۽ اُمالڪ اُهي آنند ل منين جا وستر پهري، پتا ماتا
کي سر نمائي، بن ڏي روانو ٿيو؛ جو ڏسي راجا دشرٿ مورڇت
ٿي پرٿويءَ تي ڪري پيو. هلڻ وقت رامچندر گروءَ، براهمڻن،

ڪيائين، پتا وڏو آهي، ۽ وري منهنجي وڃڻ ڪري مها ڏکي
پيو آهي. سو جي توکي پالڻ ولي ملان، ته پوءِ ايوڌيا لڏ ٽڪي
ليندي ۽ منهنجي کٽي بي آرامي جاڳندي. جنهن راجا جي پرجا
ڏکي آهي، اهو راجا نرڪ ۾ وڃيئو. ٽنهنڪري سمجهه رک، ۽ اٿيئي رهه."

رامچندر جا اهي وچن ٻڌي لڪشمڻ سندس چرن زور سان
پڪڙي چوڻ لڳو "هي ناٿ! آءٌ ٻوڪر، اوهين سوامي آهيو. سو
جي ڇڏي ويندا، ته منهنجو ڇا وس هلي سگهندو؟ اوهان ته
مون کي کٽي ٽي سٺي سکيا ڏني آهي، پر آءٌ موڙهه جو اها سمجهان
ٽي ڪري. آءٌ اوهانجي پريم ڪري پاليل ٻچو آهيان، ۽ سچ پچ
ته آءٌ ماتا، پتا، گرو، ڪنهن کي به ڪونه سڃاڻان، ۽ جيڪي
آهيو، سو سڀ اوهين ئي منهنجا آهيو. ڌرم ۽ نيتي جو اُپديش
اُنهن کي ڪرڻ گهرجي، جنهن کي ڪيرتي، وڏائي ۽ اُتم گتي جي
چاهنا هجي."

پر جا اهڙا پريم ۽ نمرتا ڀريل وچن ٻڌي رامچندر ڪٽي ڪلمن
سان لڳايس ۽ چيس ته "جلدي ماتا کان موڪل وٺي اچ، ته
هلون." رامچندر جا اهي واڪيه ٻڌي لڪشمڻ اهڙو خوش ٿيو،
جو ڄڻ ته ڪا جاگير مٽ لڳي اٿس. سو خوش ٿيندو ماتا وٽ
آيو ۽ کيس پيرين پئي سڄي ڪٿا ڪري ٻڌايائين. لڪشمڻ جا
اهڙا وچن ٻڌي سمترا مٿان ڄڻ وڄ ڪري پيئي، پر وري به
ڌيرج ڌري هيءُ چوڻ لڳي "پُترا تنهنجي جيڪڏهن اها اڇا
آهي، ته ڀلي وڃ. رام اٿئي پتا ۽ سيتا اٿئي ماتا. سو تون
سندن چڱي طرح ٽهل ڪندو رهجانءِ. سنسار ۾ اها ماتا سچ پچ
ڀڳيه واري آهي، جنهنجا پُتر شري رامچندر جا ڀڳت آهن، ۽ نه ته اها
[illegible] ([illegible]) ڀلي آهي. هي پُترا سيتا ۽ رام کي بن ۾ اهڙو

چرڻن ڪي ڌسي رشي جو تڪ پلائي ڇڏيندي يس، ۽ وڏي سهوليت
ٿي ٿيندي جو اوهان جي سيوا جو چڱو وجهه ملندو. وڻن جي
ڇانو هيٺ ويهي اوهانکي هوا ڪري آرام ڪرائيندي يس، ۽ اوهان
جي چرڻن ڪي دٻائي پنهنجا هٿ سڦلا ڪنديس. اوهين جڏهن
راڪشسن جي چوڌاري ڪٽي وڻ جو ڏپ ڏيکاريو، سو اوهان
جي سنگ هوندي ڪنهنجي مجال آهي، جو اک کڻي نهاري؟
واه جي ڳالهه ڪريو ٿا ته آءٌ راجڪماري آهيان ۽ اوهين ڇٽ
بن وڻ جا اڌڪاري آهيو. اوهين تپسيا ڪريو ۽ آءٌ هٿ ويهي
مزا ماڻيان. اهڙي جيئڻ کان آءٌ مري ڇو نه وڃان؟"

سيتا جا اهي وچن ٻڌي رامچندر ويچار ڪيو ته هاڻي جي
هٺ ڪبو، ته سيتا ضرور پراڻ تياڳيندي. سو چوڻ لڳس "چڱو پيارا
جيڪڏهن اهڙي اڇا اٿيئي، ته ٿي تيار، ڪر سانباهو." شري
رامچندر جا اهي وچن ٻڌي سيتا ڏاڍو پرسن ٿي، ۽ سس ڪي
پيرين پئي موڪلائڻ لڳي، جنهن آسيس ڪيس.

لڪشمڻ جو اهو سماچار ٻڌو، سو ڏاڍو وياڪل ٿيو، ۽ ڊوڙندو
آيو. شرير ڪنبڻ لڳس، ۽ نيڻن ۾ جل ڀرجي آيس ۽ رامچندر
جا چرڻ پڪڙي ويهي رهيو. من ۾ ويچار ڪرڻ لڳو ته "هاءِ!
جا ٿيڻو هو، ۽ جا ٿي پيو. هاڻي رامچندر وٽي هلندو ۽ ٿي ڪين،
ڇڏي ويندو. جي ڇڏي ويندو ته منهنجو جئڻ مشڪل ٿيندو."

اجا اها پڇهه ڳجهه پئي ڪياءِ ته شري رامچندر ڇاتي سان
لڳائي سنيهه ڀريل وچنن ۾ چوڻ لڳس "پيارا لڪشمڻ! ڊڄ نه،
چوڏهن ورهه چاڻ ته سڪ سان گذريا. جيڪو ماتا پتا، گرو ۽
سواميءَ جي سکيا مڃيتو، انجو جنم سڦلو آهي. سو منهنجي صلاح
مڃي ماتا پتا جي سيوا ڪندو رهجهه. ڀرت ۽ شترگهن گهر

تنهنجي ڪهڙي ڳالهه کوليندي؟ تنهنجي جڳ کي پنهنجين وڌن ۽ کٽڪيرن جو ڇيهه نه ٿو ملي، سو پنهنجي ۽ اوهان ملاڪر ٿئي ٿو ۽ پنهنجي ڪني ڪان پڇتائي ٿو.“

پتيءَ جا منوهر ۽ ڪومل وچن پڌي سيتا جي لبن ۾ ڳالهه پڇي آيو. ڪنٺ گهٽجي پيس، ۽ ڪجهه اتر ڏيئي نه سگهي. نيت من کي ڌيرج ڏيئي ۽ ڏاڍو ڪري، سس کي پيرين پئي، مٿ جوڙي چوڻ لڳي ”ماتا! منهنجي ديوتا کي ڪميا ڪجهه منهنجي پراڻ ناٿ موڪلي اها سکيا ڏني آهي، جنهن ۾ منهنجو ڀلو آهي، پر مون چڱيءَ طرح ويچار ڪري ڏٺو آهي ته سنسار ۾ پتيءَ جي وڇوڙي جهڙو ٻيو ڪوئي روڳ ڪونهي.“ ورِي پتيءَ ڏي منهن ڪري چوڻ لڳي ”هي پراڻ آڌار! هي ڪرونڌان! هي رگهوڪل ديپڪ! اوهان کانسواءِ موڪلي، سورڳ به نرڪ سمان آهي. ماتا، پتا، ڀينرون، ڀائر، سس، سهرو، گرو، مٽ ۽ پٽ، پتيءَ بنا سڀ اگنيءَ سمان جلائيندڙ آهن. ڀوڳ روڳ آهن، زيور بوجهه آهن، سنسار دک روپ آهي. هي ناٿ! جئين پراڻ بنا سرير ۽ جل بنا ندي آهي، بنا استري آهي. هي سوامي! اوهان سان گڏ مجط ڪري ڪشتي ٿيندم، ٻن شهر ليڪيندس، ٻنن جا وستر پتيهر ڪري ڪن ۽ ڪن جي جهوپڙي سورگ ڪري سمجهندس، ٻن جا ديوتا سس سهڻي جيان سارِيندا، جئين جو وڻاٽڪي ڪيهال سيج واڪر سمجهندس ڦول امرت سمان ڄاڻنديس، ۽ ٻن کي ايوڌيا جي شالن مندرن کان اتم سمجهنديس. هي سوامي! اوهان نه جيڪي ٻن جا دک ٻڌايا، سي سڀ گڏجي، اوهان جي وڇوڙي ڪري جيڪو ڪشٽ ليندم، تنهن اڳيان ڪين آهن. بس اهو سڀ. ٻچاري موڪلي پالڻ ولي هاءِ. اوهين ته سڀڪجهه ڄاڻو ٿا، سو توهان کي ٻيو ڇا چوان. هي دينا ناٿ! اوهانجي

تنهنجي ڪهڙي دال ڳرلدي؟ تنهن جيڪو پنهنجن وڏن ۽ ڪهڪرن جو چيو نه ٿو مڃي، سو پڇاڙيءَ ۾ اوس ڏاڪر ٿئي ٿو ۽ پنهنجي ڪئي ڪان پڇتائي ٿو.“

پتيءَ جا منوهر ۽ ڪومل وچن پڌي سيتا جي نيترن ۾ جل ڀرجي آيو. ڪنت کهڻجي پيس، ۽ ڪجهه اُتر ڏيئي نه سگهي. ليڪن من کي ڌيرج ڏيئي ۽ ڏاڍو ڪري، سس کي پيرين پئي، هٿ جوڙي چوڻ لڳي ”ماتا! منهنجي ديتا کي ڪميا ڪجهه. منهنجي پراڻ ناٿ مونکي اڄا سکيا ڏني آهي، جنهن ۾ منهنجو ڀلو آهي، پر مون چڱيءَ طرح ويچار ڪري ڏٺو آهي ته سنسار ۾ پتيءَ جي وڇوڙي جهڙو ٻيو ڪوئي روڳ ڪونهي.“ وري پتيءَ ڏي منهن ڪري چوڻ لڳي ”هي پراڻ آڌار! هي ڪروڻانڌان! هي رگهوڪل ديپڪ! اوهان کانسواءِ مونکي سورگ بہ نرڪ سمان آهي. ماتا، پتا، ڀينرون، ڀائر، سس، سهرو، گرو، مت ۽ پترا پتيءَ بنا سڀ اگنيءَ سمان جلائيندڙ آهن. ڀوڳ روڳ آهن، زيور بوجو آهن، سنسار دکو روپ آهي. هي ناٿ! جئين پراڻ بنا سرير ۽ جل بنا ندي آهي، تئين پرش بنا استري آهي. هي سوامي! اوهان سان گڏ مجهط ڪري ڀون ڀاڳي ڪئسي ليندم، هن شهر ليکيندس، پرڻ جا وسترپت پتيهر ڪري ڇڏيندس ۽ ڪکن جي ڇپري سورگ ڪري سمجهندس، بن جا ديوتا سڀئي ساٿي [illegible] وڻ جو ويهڻو ڪومل سيج وانگر سمجهندس. ڦل ڦول امرت سمان [illegible]، ۽ اوهان کي ايوڌيا جي شهرن ۽ مندرن کان اُم سمجهندس. هي سوامي! اوهان نہ جيڪي بن [illegible] پڌايا، سي سڀ [illegible]، اوهان جي وڇوڙي ڪري نہ [illegible] ڪليش ليندم، تنهن اڳيان ڪي ڪين آهن. بس! [illegible] ويچاري مونسان [illegible] وٺي هلو. اوهين تہ سيڪجهہ [illegible] هان کي [illegible]. هي دينا ناٿ! اوهانجي

هنڪي ڪهڙي آگيا ٿي آهي؟ آهي هيءَ بن ۾ هلڻ جي لائق؟
جا آرسيءَ ۾ باندر جي شڪل ڏسي ڊڄي وڃي، سا ڪيئن بن ۾
جهنگلي جانورن کي ڏسي سک سان سهندي؟ تنهنجي غير حاضريءَ
۾ هيءَ وتر هوندي، ته ٻه ڏل وندري پيئي روئندي۔"

ماتا جا اهي وچن ٻڌي، رام ڪوشليا کي چڱيءَ طرح سمجهائي
سيتا کي چيو "هي راجڪماري! جيڪڏهن پنهنجو ۽ منهنجو ڀلو
چاهين، ته منهنجي صلاح اٿيئي ته گهر ۾ رهه. انهيءَ ڪري منهنجي
چوڻ تي آگيا پاليءَ، ۽ سس جي سيوا ڪيءَ. پريم سان سس
سهري جي سيوا ڪرڻ کان ٻيو ڪو به اُتم ڌرم ڪونهي. جڏهن
جڏهن ماتا منهنجي يادگيري ڪري اُداس ٿئي، تڏهن تڏهن
تون دلاسو ڏيئي ڌيرج ڏجانس. ڏينهن گذرندي ويرم ئي ڪانه
لڳندي. سو آءٌ به جلدي اچي وري اوهان سان گڏبس.
هي سندري! مرو پرو هٺ ڪندينءَ، ته ڏکي ٿيندينءَ، ڇوته بن
جا ڏاڍا ڪشالا آهن. جهڙي ته اُس جي تپت، سيءُ، واءُ ۽ برسات
ڪري منش ڏاڍا ڪليش سهي ٿو. رستي ۾ ڪپ ۽ ڪنڊا
پيرن ۾ لڳندا ۽ جبل پير ڇلي وجهندا. اتي گفائون، نديون،
واهه اهڙا پوائتا اٿئي، جو ٽپاري به ڪين سگهندينءَ، ۽ رڇن، ٻولڙن
۽ شينهن جا آواز ٻڌي اکيان پير ڪين وڌندا. زمين تي سمهڻو
پوندو، ۽ پنن جا وستر ڍڪڻا پوندا، ۽ ڦل ڪاڏي لاهه ملندا،
سي به وري هميشه ڪين ملندا. مطلب ته جهڙو، ڪال ۽
هنڌ، اهڙي سامگري. وڏو ڊپ اهو آهي، جو اتي اجا اڪر ٽڪي
نه آهي، ته راڪشس مردن ۽ زالن کي اماڪ چورايو کڻيو
وڃن. بن جون ڳالهيون ٻڌي جڏهن وڏا وڏا ڌيرج وان به
پنهنجو ڌيرج ڇڏيو ڏين، تڏهن تون جا سياوڪ ڊڄڻي آهين،

ٻاري، چوڻ لڳي "پٽ! تون ته راجا کي پراڻن کان به پيارو
هوندو هئين، ۽ تنهنجي ڪهڙي ڪري ٿي توکي راڄ ڏيڻ جي ڳالهه
آئي، پوءِ اهڙو ڪهڙو ڏوهه ڪيئي، جنهن جي هيءَ سزا؟"

رامچندر جو رخ ڏسي سمنت وزير جي پٽ ڪوشليا کي سڄي
ڳالهه ڪري ٻڌائي، جا ٻڌي ماتا گنگي سمان چپ ڪري ويهي
رهي، ۽ ان مهل ان جو ڪهڙو حال هو، سو ورڻن ڪرڻ کان ٻاهر
آهي. ڌرم ۽ سنيهه ٻنهي مت منجهائي ڇڏيس ته جي هٺ ڪري
موڪل نه ٿي ڏيانس، ته ڌرم ٿو ناس ٿئي، ۽ جي موڪل ٿي
ڏيانس، ته وڏو ڏاڍو ٿو رسي. ليڪن سياڻي هئي، سو استرين جو
ڌرم ويچاري، پوءِ ۽ رامچندر کي سمان ڄاڻي، هردي تي پٿر
رکي، چوڻ لڳي "هي پٽ! آءٌ ڪهوري وڃان تو تان. تو ڏاڍو
ڇڱو ڪيو، جو پتا جي آگيا مڃي. راجا توکي راڄ آهي جنهن تو
بن موڪلي، اهو موڪلي ڏرو به آلڪو ڪونهي، پر تو کانسواءِ
پوءِ راجا ۽ پرجا ڪين رهي سگهندا؟ ڇڱو! راجا کي ته ليڪ
والپرست ٿيڻو پيو، پر تون ايا اُن اوستا کي پهتو ڪين آهين،
تنهنڪري سو ٿوري ويچار ٿي رهي تو. داڻي ايترو سو ڪجهه، جو ماتا
هي، ياد ڪيو ڪندو رهجان." ايترو چئي من نه جهلي سگهي ۽
اوڇنگارون ڏيئي روئڻ لڳي.

رامچندر ماتا کي هردي سان لڳائي ڌيرج ڏيڻ لڳو ته ايتري
۾ سيتا اهو سمورو ٻڌي اتي اچي سهڙي، ۽ سس کي نمي ڪنڌ
هيٺ ڪري ويهي رهڻ لڳي. اهو ڏسي ڪوشليا چوڻ لڳي
"هي رام! ڏس ته سيتا ڪهڙي ريت لهائي ويٺي آهي. پلنگ ۽
سنگاسن ۽ مندوري کانسواءِ ته هن پاهي ۾ پٽ تي پير نه رکيو
. سا سيتا تو سان ان بن ڏي هلڻ لاءِ تيار ٿي آهي ۽ سو

هنکي ڪهڙي آگيا ٿي آهي؟ آهي هيءَ ٻن ۽ هلڻ جي لائق
جا آرسيءَ ۽ ٻاندر جي شڪل ڏسي ڏجي وڃي، سا ڪٿن ٻن
جهنگلي جانورن کي ڏسي سک سان سهندي؟ تنهنجي غير حاضري
۽ هيءَ وڻ هوندي، ته به دل وندري پيئي هوندي،"

ماتا جا اهي وچن ٻڌي، رام ڪوشليا کي چڱيءَ طرح سمجهائي
سيتا کي چيو "هي راجڪماري! جيڪڏهن پنهنجو ۽ منهنجو ڀلو
چاهين، ته منهنجي صلاح اٿيئي ته گهر ۾ رهه. انهيءَ ڪري منهنجي
چوڻ ته آگيا پاليءَ، ۽ سس جي سيوا ڪيءَ. پريم سان سس
سهري جي سيوا ڪرڻ کان ٻيو ڪو به اُتم ڌرم ڪونهي. جڏهن
جڏهن ماتا منهنجي ياد گيري ڪري اُداس ٿئي، تڏهن تڏهن
تون دلاسو ڏيئي ڌيرج ڏجانس. ڏينهن گذرندي ويرم ئي ڪانه
لڳندي. سو آءٌ به جلدي اچي وري اوهان سان گڏبس.
هي سندري! مرويرو هٺ ڪندينءَ، ته ڏکي ٿيندينءَ، ڇو ته ٻن
جا ڏاڍا ڪشالا آهن. جتي ته اُس جي تپت، سيءَ، واءُ ۽ برسات
ڪري منش ڏاڍا ڪليش سهي ٿو. رستي ۾ ڏڀ ۽ ڪنڊا
پيرن ۾ لڳندءِ ۽ جبل پير پيلي وڃندءِ. اتي گفائون، نديءَ،
واهه اهڙا ڀوائتا اٿئي؛ جو نهاري به ڪين سگهندينءَ، ۽ رڇن، ٻولڙن
۽ شينهن جا آواز ٻڌي اکيان پير ڪين وڌندءِ. زمين تي سمهڻو
پوندءِ، ۽ پنن جا وستر ڍڪڻا پوندءِ، ۽ ڦل ڪاڏي لاءِ ملندءِ،
سي به وري هميشه ڪين ملندءِ. مطلب ته جهڙو، ڪال ۽
هنڌ، اهڙي سامگري. وڏو ڏپ اهو آهي، جو اتي اجا اڪر ٿڙڪي
نه آهي، ته راڪشس مردن ۽ زالن کي امالڪ چورايو ڪٽيو
وڃن. ٻن جون ڳالهيون ٻڌي جڏهن وڏا وڏا ڌيرج وان به
پنهنجو ڌيرج ڇڏيو ڏين، تڏهن تون جا سياويڪ ڏجڻي آهين،

نهاري، چوڻ لڳي "پٽ! تون تہ راجا کي پراڻن کان بہ پيارو
هوندو هئين، ۽ تنهنجي ڪٿڻ ڪري ئي توکي راڄ ڏيڻ جي ڪئي
اٿس، پوءِ اهڙو ڪهڙو ڏوهہ ڪيئہ، جنهن جي هي سزا؟"

رامچندر جو رخ ڏسي سمنت وزير جي پٽ ڪوشليا کي سچي
ڳالهہ ڪري ٻڌائي، جا ٻڌي ماتا ڪنهن سمان چپ ڪري ويهي
رهي، ۽ ان مهل ان جو ڪهڙو حال هو، سو ورنن ڪرڻ کان ٻاهر
آهي. ڌرم ۽ سنيهہ ٻنهي مت منجهائي ڇڏيس تہ جي هٺ ڪري
موڪل نہ ٿي ڏيانس، تہ ڌرم ٿو ناس ٿئي، ۽ جي موڪل ٿي
ڏيانس، تہ وڏو ڇيهو ٿو رسي. نيٺ سياڻي هئي، سو استرين جو
ڌرم ويچاري، پوءِ ۽ رامچندر کي سمان ڄاڻي، هردي تي پٿر
رکي، چوڻ لڳي "هي پٽ! آءٌ ڪهڙي وڃان توکان. تو ڏاڍو
چڱو ڪيو، جو پتا جي آگيا مڃيئہ. راجا توکي راڄ آڇي هيٺر تو
بن موڪلي، انهيءَ موڪلي ڏرو بہ اُلڪو ڪونهي، پر تو کانسواءِ
پوءِ راجا ۽ پرجا ڪين رهي سگهندا؟ چڱو! راجا کي تہ نيٺ
والپرسٿ ٿيڻو پوندو، پر تون اجا اُن اوستا کي پهتو ڪين آهين،
تنهنڪري سو ڏورو ويچار ٿي رهي ٿو. ڀلي ايئن سو ڪجهہ، جيئن ماتا
هو، ياد ڪيري ڪندو رهجہ." اهو چئي من نہ جهلي سگهي ۽
اوڇنگارون ڏيئي روئڻ لڳي.

رامچندر ماتا کي هردي سان لڳائي ڏيرج ڏيڻ لڳو تہ ايتري
۾ سيتا اهو سماچار ٻڌي اتي اچي پهتي، ۽ سس کي نمي ڪنڌ
هيٺ ڪري ويهي رهڻ لڳي. اهو ڏسي، ڪوشليا چوڻ لڳي
"هي رام! ڏس تہ سيتا ڪهڙي ريت لڄائي ويٺي آهي. پلنگ ۽
سنگاسن ۽ هندوري کانسواءِ تہ هن ڪڏهن پٽ تي پير نہ رکيو
آهي. سا سيتا توسان ان بن ڏي هلڻ لاءِ تيار ٿي آهي، سو

چندرما ٻنا رات ٿي ٿي، تڏهن رام ڪانسواءِ ايوڌيا ٿي ويندي."
مٿين سکيا جيتوڻيڪ پڙهڻ ۾ مٺي ۽ اتي ڪاري هئي، ته
تڏهن ٻه منٿرا ڳڪيءَ جي سيکاريل ڪيڪيءَ انهي ڪجهه ٻه ڏيان
نه ڏنو، ۽ نه ڪو جواب ئي ڏناءِ. پاڻ منهن ۾ ڪينڊ وجهي
ڏاڍيون نپارڻ لڳي، جنهنتي ڪيس سڀ ٿُت لعنت ڪندي
ڪيرڏي روانيون ٿيون. سڀئي پرجا رام جي جدائي ڪري ائين
وياڪل ٿيڻ لڳي، جهڙن جل جي سڪي وڃڻ ڪري مڇيون
رهنديون جيئو.

جنهن وقت نگر جا سڀ استري پرش اتينت ڏک ۾ آهن،
اُنوقت شري رامچندر پنهنجي ماتا ڪوشليا وٽ ويو. آهي رامچندر
هٿ ٻڌي جوڙي پرسن مک سان ماتا جي پيرن تي سر نمايو،
جنهنتي ماتا آشيرواد ڏنيس "ڪهن پترا! راڄ تلڪ جو مهورت
ڪهڙو مقرر ڪيو اٿو؟ جلدي سنان ڪري وٺ، ۽ اڳيا ڪجهه
ڪجهه ڪائي پاڻي جلو ٻه ڪري وٺ پوءِ جلدي پتا وٽ
ڄ ۽ ڇو جو گهڻي دير ٿي ويئي تي ڏسجي."

مريادا پرشوتم شري رامچندر ماتا جا اهي سنيهه ڀريل وچن
ڏي تمام نمرتا سان چوڻ لڳو "هي ماتا! پتا مون کي ٻن ۾
ڄ ڪرڻ جي آڪيا ڪئي آهي، جتي منهنجا سڀ ڪم سڌ ٿيندا.
...ندااءِ هي امي! مان ٻه ٻوسن تي موڪل ڏينم، جنهنڪري ٻن ۾ وڃڻ
ڪري منهنجا ڪلياڻ ٿين. پاڻهي ٻه ٻوڙم جي وس تي، ۽ ڇهين
...ان. تنهنجي ڪرپا سان سڀ آنند ٿيندا. چوڏهن ورهه ٻن ۾ نواس
ڪري پتا جي وچن جي پيروي ڪري، وري اچي تنهنجو درشن
...ندس." رامچندر جا اهي وچن ٻڌي ڪوشليا جون اکيون پاڻي
...ن، ۽ هوءَ ٿر ٿر ڪنبڻ لڳي. ۽ وري ڌيرج ڌري، پتر ڏي

ٿي ويو ته وڌاتا ڇڪي ڳاهه بدائي بگاڙي وڌي. هرڪو ڪيڪئي
کي ڪاريون ڏيڻ لڳو ته مون پاڻ کي ڪهاڙي لڳي، جو امرت
ڇڏي وک ڇڪڻ ٿي گهري؟ ٿاري تسي وڏهي سڀڙو وڻ ڪپي
وڌو، سک ۽ دک جو سامان بدائي وڌاءِ. ساڪن سڀڙهه جيو آهي
ته "استرين جو سڀاءُ سڀ طرح اڳرو اٿاهه ۽ ڪپٽ ڳيندو آهي.
پنهنجي پاڇي کي آرسي ۾ پل ته ڪو جهلي ولي، پر استرين جي
گت ڪڏهن نه جاتي." اگني ڇا نه ٿي جلائي سگهي؟ سمنڊ ۾
ڇا نه ٿو سمائجي سگهي؟ پربل استري ڇا نه ٿي ڪري سگهي؟
سنسار ۾ ڪال ڪنهن کي نٿو کائي؟ اڙي وڌاتا! ڇا ٻڌائي ڇا ٻڌائين
ٿي؟ ڇا ڏيکارڻ ڀائين ٿي، ۽ ڇا ڏيکارين ٿي؟ مطلب ته هرڪو
پنهنجي ڪرڻ لڳو. ڪو راڄا کي دوش ڏيئي رهيو آهي، ته
ڪو رالي کي. جيترا منهن اوتريون ڳالهيون.

هيڏانهن ڏاهيون ڪيڪئي کي سمجهائڻ لڳيون ته "تون هميشه
رام کي ڀرت کان وڌيڪ پيارو سمجهندي هئينءَ سو ويچاري
ڪوشليا تنهنجو ڪهڙو پاپ ڪيو، جنهن جي ڇاتيءَ ۾ اج هي
ٻاڻ تنهنجو انيئي؟ ويچار ته ڪر، ڇا، سيتا ڀڄي جو سنگر ڇڏي
ڏيندي؟ ڇا، لڪشمڻ گهر ۾ رهندو؟ ڇا، ڀرت راڄ ڀوڳيندو؟ ۽
ڇا راڄا، رام کانسواءِ جي سگهندو؟ هرگز نه. اهي ڳالهيون ويچاري
ڪروڌ نٿو ڪر، ۽ هرڪو ڪا جو ڪالڪو نه ٿو. پاڻي ڀرت تخت
تي وهي. سيني جن اکي ٿڏي، پر رام جو بنواس وڃي؟ رام
کي راڄ جي پياس ڪانهي. هناءِ ڪپيتي، ته اهو ور گهر ته گهر
ڇڏي وڃي گروه وت لڳي. تنهنجو ڏاهي ٿي سمجهه، نه ته پوءِ
ڏاڍا [illegible] ملندين. ڪٿي ڪل ڪٿي هڪيتي ته جلد ٻڌائي سڀني
کي ستعش ڏي. جيئن نه سورج کانسواءِ ڏينهن، پراڻ بنا شرير،

۽ سڀني کي پرسن ڪندڙ آهين. آءُ تو تان گهوري وڃان. تون پٽ کي سمجهاءِ ته اهڙو ڪم نه ڪري، جنهنڪري پڇاڙيءَ لوڪ منجهه اپ جس ٿئيس."

راجا جي موڙهه ويٺي، ۽ رام رام ڪري پاسو ورايائين. اُن مهل سمنت، رام جو حاضر هئڻ ٻڌائي وينتي ڪئي. راجا جڏهن رامچندر جو اتي هئڻ ٻڌو، تڏهن اکيون کولي نهار لڳو. سمنت اُٿاري ويهاريس، ۽ رامچندر پيرن تي ڪري پيس. سنيهه ڪان وياڪل ٿي رام کي ائين ڇاتيءَ سان لڳايائين جڻ ڏانگر پنهنجي وڇاڙيءَ ملي. راجا، رامچندر کي ڏسي اکين مان جل آلاڻ لڳو ۽ من ئي من ۾ مهيشوران کي سوال پيو ڪري ته "شل رام بن ڏي نه وڃي." رامچندر پتا کي پريم وس سمجهي، ۽ اهو ويچاري ته متان راڻي وري ڪجهه چئي، وجهه وٺي نمرتا سان راجا کي چوڻ لڳو "هي پتا! اڻڄاڻائي ڪري ڪجهه چوان ٿو، ۽ اهو جي اجوڳ چاٺو ته ٻار سمجهي ڪميا ڪجو. توهان ٿوري ڳالهه واسطي ايترو ڏک ڇو سٺو اٿو؟ مونکي اڳ ڇونه ٻڌايو؟ ماتا جڏهن مون ڳالهه ٻڌائي اٿم، تڏهن مون ڪان وٺي اوهان جي ٻڌندي شرم ڪيو ته سيغل تي پيو اٿو. هي پتا! جيڪو ان سوچ ويچار ڪري، آنند منگل ڪريو ۽ خوشيءَ سان آگيا ڏيو، ته مان ٻروچي تي اٿان جو جهرط سڻايو آهي، جنهنجو چرچو ٻڌي ماتا کي آنند اچي ٿو. مطلب ته جڏهن ماتا پتا کي پرسن رکيو، تڏهن جڳ ۾ تنهن ڌاريءَ پدارٿ ڏنا. جڳ ۾ ڌالي ماتا جي آگيا وٺي اچان، ته پوءِ اوهان جا چرط ڇهي بن ڏي روانو ٿيان." ائين چئي رامچندر خاطر لڳو، پر راجا شوڪ وچون ڪجهه به اُتر ڪري نه ڏنس.

سڄي شهر ڳالهه ڦهلجي ويئي ۽ هرڪو ٻڌو وسمي ٿيو

ڏنو ”ابا هي سڀ حال تنهنجي بدولت ٿيو آهي، جو جو راجا
جو تو ۾ ڏاڍو کو پيار آهي. مونکي ٻن ورن ڏيڻ جي قبوليت
ڪئي هواءِ. سو مونکي جيڪي من ڀانئيندو لڳو سو، گهري ورتو
اٿو. اهي ٻڌي راجا کي شوڪ ٿي پيو، جو تنهنجو حجاب اٿس.
دلي ڪي پاسي ڀر جو پير، ته ٻئي طرف وڃڻ جو پاڙو. سو
راجا ويچارو اهي ٻن ٻيڙين اندر ڦاٿو آهي. ٿي سگهي، ته سنديس
آڳيا سر تي رکي سندس ڏک دور ڪر.“

ڪيڪئي جا اهي وچن ٻڌي، آنندڪند شري رامچندر
مرڪيو ۽ چوڻ لڳو ”هي ماتا! اهوئي پٽ وڏ ڀاڳي آهي، جو ماتا
پتا جو چيو مڃي. آها! ماتا پتا کي راضي رکندڙ پٽ سنسار ۾
ڪي ورلا ڏسبا. هي ماتا! ٻن ۾ منهنجو هر ڪنهن طرح ڀلو ٿيندو،
ڇو ته وڻن وڃڻ ۾ رشيشرن جو ميلاپ ٿيندو، ۽ ٻي جنهن ڳالهه
۾ پتا جي آڳيا ۽ تنهنجي پرسنتا آهي، ساڳي ڀائي مٿي' تي.
ٻي ڳالهه، جو ڀرت راڄ ڪندو. سو مان سمجهان ٿو ته ان ۾
وڌاتا پرسن ٿي ٿي ڏسجي. اهڙي آتم ڪم جي ڪري جيڪڏهن
ٻن ڏي نه وڃان، ته پوءِ مون جهڙو مورک ڪير هوندو؟ هي ماتا!
مونکي اهوئي وڏو ڏک آهي، جو پتا کي من اوستا ۾ وياڪل
ڏسان ٿو. مون ڏيرج وان ۽ ڪٺن جيئن ڪاٺ آهي، سو من خسير،
ڳالهه ڪري جو مالدو ٿيندو هوندو؟ ضرور مونکان ڪو اڪرپاپ
ٿيو ٿو ڏسجي، جو پتاجي مون سان ٻولي ٿي ٿا. توکي منهنجو
قسم آهي، سچ ٻڌائيندر ته ڳالهه ڪهڙي آهي؟“ رامچندر جو ٻس
ڏي وڃڻ جو رخ ڏسي، ڪيڪئي پرسن ٿي چوڻ لڳي ”هي رام!
مونکي تنهنجو ۽ ڀرت جو قسم آهي ته ان ڳالهه ڪانسواءِ مونکي
ٻي ڪابه سڌ ڪانهي. هي پيارا! تون ته سداءِ آڳيا ڪاري پٽ آهين،

راڄ تلڪ ڏيو. مونکي ڪڏهن ڪالهه جو وڏو ڏکُ آهي، جو تو جيڪو پيءُ ور گهريو آهي؛ سو اڄ سهائيندو ۽ اڄايو آهي. منهنجي ڇاتي جلي رهي آهي؛ سو ٻڌائينس ته اها ڪا ڪٿي اٿيئي، يا سچ پچ ائين هٺ ڇاهين ٿي. ڪروڌ ڪي ڇڏي سچ ٻڌائينس ته رام تنهنجو ڪهڙو اپراڌ ڪيو آهي. پرجا ته سڀ ڪيس ساڌو ٿي ڪوٺي. خود تون ته هنکي پيار ڪندي هئينءَ، ۽ سنديس واکاڻ ڪندي ڪين ڌاپندي هئينءَ، سو اڄ ڇا ٿيئي؟ جو دشمن ڪي به پيارو آهي، سو ڀلا ماتا جي برخلاف ڪئن هلت ڪندو؟ هي سياڻي! ڪاٺي ڪروڌ ۽ مسخري ڦٽي ڪر؛ خيال ڪري ور گهر، جنهنڪري ڀرت کي تخت تي وهندو ڏسي نيتر ڌاپن؟ مڇي جل کان سواءِ ۽ ناسڪ مٺي بنا ڀلي رهي سگهن، پر آءُ سچ ٿو چوان ته رامچندر کان سواءِ هڪ پل به ڪين جي سگهندس."

دشرٿ جا اهي منا وچن ٻڌي ڪيڪئي آڳي باقي جلي ويئي، ڄڻ ته ڏاهه ۾ گيه جي آهوتي پيئي. ڪيڪئي چوڻ لڳي "ڪاٺي ڳالهين ڳالهين جو ضرور ڪوانبي. ڳڻيون ئي ڪٿي صفايون ڏيکاريو، پر هتي هلنديو هڪ به ڪين. سو يا ته ور ڏيئي انجام پاڙيو، يا ناڪار ڪري لوڪ ۾ پنهنجي رسوائي ڪرايو. سچ آهي ته رام به ساڌو، اوهين به ساڌو ۽ ڪوشليا به ساڌڻ آهي، پر تنهن کي ڇا ڪيو. جيڪي آن ڪيو آهي، تنهنجو ڦل پاڻيهي پيو ڪيندي. سچ نڪرنديئي، هي راجا! جيڪڏهن رام بن جو رستو نه وٺندو ته مونکي مئي سمجهجانءِ، ۽ پوءِ لوڪ ۾ جيڪا تنهنجي نندا ٿيندي، سا به ٻڌج." ائين چئي هن اُٿي تپو ڏنو.

راجا سمجهي ورتو ته انهيءَ جي هٿان موت تنهنجو اٿم. سو ورتب به هٿ کان جهلي وڃاري سمجهائڻ لڳس ته "ڦاڄي ٿيو،

اڃا هن اهي ويچارڻ ۾ ئي هئا، ته هوءَ ناڳڻ (ڪيڪئي)
چوڻ لڳي "ڪهڙا ويچار ٿا ڪريو؟ ڇا، پٽ اوهان جو پتر
ڪينهي؟ ڇا، مونکي ٽڪن ڳڏو هوڙ جو منتر ٿا پڙهايو. سو
وهن ڏيڻ کان اڳ ئي سنڀاليو. هاڻي جواب ڏيو، يا ڪٿي نه
چئو، ته جهڳڙو لٿو. اوهين رگهو ونسي ته سچ جا سمنڊ آهيو نه؟
ور به ته اوهان پاڻ ئي اڳيون ڪري ڏنا. هاڻي نه ڪرڻ به
اوهانجي وس جي ڳالهه آهي. نه ڪريو ۽ ٿيو ساري سنسار ۾
بدنام. ڇا، اوهان سمجهيو هو ته ٿا پڪڙا گهرنديس؟ ياد ڪريو
راجا شبي، دڌيچ ۽ بلي جون وارتائون. هو پنهنجي وچن پاڙڻ
ڪاڻ سڀ ڪجهه ڏيئي، شرير ڏيڻ تان به ڪين ٽريا."

ڪيڪئي جا اهي ڪوڙا وچن ڦٽ تي لوڻ ٻرڪڻ موافق
هوا. ڌرم ڌرڻ راجا ڌيرج ڌري اکيون کوليون ۽ آهه ڀري
ته "هاءِ! هن دشت منهنجو خانو خراب ڪيو." کهڙي ئي ڪي
سمجهايائينس، پر هن ڪجهه به نه ٻڌو. راجا چوڻ لڳس "هي
پياري! آءٌ شوجي کي ساکي ڪري چوان ٿو ته مون کي رام
توکي پٽ ڀني کي سمان آهن. توهان ريت، پرتيت ۽ پريت
وهائي هو اڄ اڃا ٻرا وچن ڪيئي رهي آهين؟ آءٌ اڄهو ٿو لوڪر
مونکي پٽ ۽ شترگهن کي ناڻي گهران گهرائي، ڏان شڀ
ڏينهن ڏسي ٻڌو ۽ چوڪ ڪري، ڀرت کي راج ڏيندس.
رام کي راج جو لوڀ ڪونهي. اهو ته مون ئي وڏو ئي ڪندائي جو
ويچار ڪري راج ڏيڻ موجب ڪيو ٿي. آءٌ هزار واري رام جو
قسم کڻي ٿو چوان ته ڪوشليا کي انهيءَ ڳالهه جي سڌ به ڪانهي،
۽ تنهنجي پڇڻ بنا ئي ڪم ڪيم، تڏهن ته ڪاوڙيس نه. هاڻي
وسڻ ٿيو ڪري سرهي ٿي، ته پوءِ ڪن ڏينهن بعد پٽ کي

جو رامچندر گاديءَ تي ويهندو، تنهنلاءِ اُتي منگل ڳاءِ ۽ جوڙ ڪ
ڪر.“ راجا جا اهي لفظ ٻڌي اندر ۾ ته هوءَ جلي ويئي، پر
ٻاهران ڪلي اڌرو ڏيکر ڏيکاريائين جو ويچارو دشرٿ ڪجهه به
سمجهي نه سگهيو. جيئن ڪ راڻيون نيتيءَ جا ڪم ڪنديون آهن،
پر تڏهن به ترِيا چرِتر جي اڳيان وس ڪونه هلندو اٿن. ڪيڪئي
چوڻ لڳي ”هي پيارا! ڪم ڪم، ادو ته هميشه پيا چئو، پر ڪڏهن
ڪجهه ڏنو به آٿو. ٻه ور ڪرا رهيا پيا اٿم شل اُهي ڏيئي پورا
ڪريو، ته به لڪ شڪرانا.“ راجا چيو ”ڏاڍي سمجهيم. بس اِ انهيءَ
لاءِ رُني هئينءَ؟ مونکي آهي ويسر. سو تڪي توئي گهريا، ۽
ڪي مون ٿي چيو مانءِ ته ون. ڏاڍي به ڪئي ٻڙي آهي؟
ين جا چار گهري ون. رگهوڪل جي ادا اصل ڪان نيتي آهي،
ته پراڻ وڃن ته ڀلي، پر وچن ڪوڙو نه ٿئي. تنهنتي به وري
رامچندر جو قسم کنيو اٿم.“
ڪيڪئي ڏٺو ته ڏاڍي چڱو نيڪ ۾ آيو آهي. سو چوڻ
لڳي ”چڱو! جيڪڏهن اٿا مرضي اٿو، ته ٻارڙن ور اهو ڏيو،
و پوت گاديءَ تي ويهي، ۽ ٻيو ور هي ڏيو، جو تپسوي جو
يس ڌاري، اُداس ورتيءَ ۾ چوڏهن ورهه رام بنواس وڃي.“
ڪيءَ جا اهي لفظ چوڻ، ۽ راجا جو واڻو تي وڃڻ. ويچارو
ڪجهه ڪڇي نه سگهيو. رنگ پيلو ٿي ويس. مٿي تي هٿ
ٿي ٻئي اکيون ڪٽي بند ڪيائين، ۽ من ۾ چوڻ لڳو ”اڙي!
ڪيڏو اندير، ڪيڪئي منهنجو ستيا ناس ڪيو ۽ سڀ
يا تي اُجڙ ڪري. ڪيڏو سندر وقت هو، ۽ ڇا مان ڇاتي
اڙي مون نادان استريءَ تي وشواس ڪيو. مون سان
ڌوهه ٿيو.“

ڪائي. سانجهين جي مهل تي راجا دشرٿ ڪيڪئي جي محل
ڏي ڏاڍي تڪڙ ۾ ويو نڪتو. راڻي جي ڪوپ ڀون ۾ وڃڻ جو
ٻڌي راجا ويچاري جون ٽنگون ٿي ٿڙڪڻ لڳيون. وائي لسي
اڪايس. اسڪرو ديوتن ٻڌي سگهي ويو. واه ري ڪاما! تنهنجي
وڏائي. جو ترشول تلوار شرير تي سهي سگهيو، تنهن کي تون
پنهنجي پشپن جي ٻاڻ سان ماريو وجهين. راجا ڏٺو پياري
ٻچڙي [زال] وت ويئي، ۽ هن جي حالت ڏسي ڏاڍو ڏکي ٿيو. ڏٺا
ڪپڙا ڦاٽا، هو زمين تي سمهي رهي هئي، ڳهڻا ۽ ٻرانگا وسرو ڪٽي
ڦٽيا هوا، ۽ زيور ڏيکاءِ هو ڏاهن اڇلائي ڦٽي ڇڏيا هوائين.
ويجهو وڃي راجا مٺڙو لکيس "اي پراڻ پياري! ٻڌاءِ ته ڪهڙي سبب
ڪاوڙي ڪاه ڪري تون رٺي آهين." ۽ جنهن پاسي ته ٻانهن ۾
هٿ وڌائيس، تنهن هن ڌڪو ڏئي ڪڍي هٿ پري ڪيس،
۽ هن ۾ ڏو وڏي اڻين ناڙ لڳي جيڏي ته ڄڻ مڇين ٻاڻ تي
ڪاڻي. راجا ويچاري ٻيءَ ڀيري مٺڙن ڪرڻ لڳس ته "پنهنجو سچو
سبب ٻڌاءِ، ته ٻيو ڪو پرو ديوتا رهي، ته آئون ناس ڪري
ڇڏيان. جنهن تنهنجو اپراڌ ڪيو هجي تنهنجو ڪٿو ٻڌائينم ته ڪنهن
جو ڏينهن پر لوڪ موڪلي ڏيان. ۽ جي ڪنهن تي ٻرسن ٿي مڃين
ته ماڻهان ڪري ڇڏيانس. هي پياري! آءُ اهو سڀ متئين مڃان
ڪنهن ٿو ڏيان، ٻه ڏاڍين ڏيون. اهو جي ڪو ڪندو مڃان،
ته موڪلي راڄ جو سڄو ڏسو سوڳند [قسم] آهي."

راجا جي وڃڻ ٻڌي ڪيڪئي ڪنهن اٿي ويٺي ۽ ڪاهي.
ٻيو سڀ زيور پاتائين. راجا هيجهو تڏهن وري ۾ ڦڪي پنهنجو
مٺو سچي مني وائي. چوڻ لڳو "ڪٿي پياري! هالي ڪيئن
... ڪهڙا ڪم ڪهڙا ۾ ڪابرا ته آنند لي ويا آهن. سياڻ سهم

پوءِ، تارن ڇٽيندي تي رات وهامي. تون فڪر ڪونه ڪر جو تنهن کان پهچي پڪ ڪري آئي آهيان، جي ڄڻ تا ته ”ڀرت کي تخت تي وهندو. داڻي ڪڏهن آيل آهي ته جي ڪري ته ڏيان“. هو راجا تنهنجي وس ۾ آهي.“ ڪيڪئي جواب ڏنو ”اڙي! تون ڪوه ۾ ڄهو ته ان ۾ پنهنجو ڏيڻ لاءِ تيار آهيان. ڄوين ته پڻ ۽ پٽ ٻه تياڳي ڏيان. تون ته منهنجو دڪر ڏسي ٿي صلاح ڏينءِ، سو پنهنجي فائدي ڪي ڪير آڏو ايندو.“ تنهن تي منٿرا چوڻ لڳي ”ڀلا ياد اٿيئي، جو راجا دشرٿ توکي ٻه ور ڏنا هوا، جي تو وٽس امانت رکيا هوا، ۽ چيو هئس ته وقت پئي گهرنديس. سو هينئر اهو وجهه اٿيئي. هڪڙو گهري پٽ کي راج وٺي ڏي، ۽ ٻيو گهري رام کي بنواس موڪلي ڇڏ جو سڀ آنند برباد ڪر، ۽ پنهنجي ڇاتي ٿڌي ڪر. ياد رک، ور تڏهن گهرج جڏهن راجا رامچندر جو قسم کڻي، ته جو پوءِ ڦري نه سگهندو. ٻيءَ ڳالهه ٻئي ڄڻا، ته اڄ جي رات ڀري، ته کيل ختم. تنهن لاءِ هوشيار ٿيءُ ۽ منهنجا وچن ڀراڻي ڪان به پيارا ڄاڻ. ڪوپ ڀڳوان ۾ وڃ، ۽ اتي ڄڻ جوڳو سمجهين تڻن سڀ ڪم پورو پار ڄڻ. جي پوءِ تو ڏان ڪٿيون، ته سوين ڇوڪرن ڪانهيندين.“

راڻي، ڪيڪئي [منٿرا] جي چالاڪيءَ جي مان ۾ سارا ٿي ڪئي ۽ چوڻ لڳيس ”هي سکي! تو بنا مون ڀڳندڙ جو هن وقت ڪير آسرو آهي؟ جيڪڏهن پڳوان تو منهنجو مشورت سڌ ڪري، ته توکي پنهنجين اکين جي پتلي بڻائينديس.“ اهڙي قسم جا ڪيترا وڻن ڪندي وچن چوندي ڪيڪئي ڪوپ ڀوڻ [غصي واري ستان] ڏي ويئي. اتي وڃي سڀ سينگار لاهي ڪري سڃائي ويٺي. لڪڙي ۾ ڪوڙ لکيو آهي، ته هن لٽاڻي جي ڪڏهن ڪي ڪال

ته ڀڳوان منهنجو ڀلو ڪين ڪندو. جيڪڏهن رام سيلن گادي تي
ويٺو، تـہ توهان پنهنجو ڀلو نہ سمجهو. پوءِ تـہ اکيون کڻي ويٺي
ڏانيدي ٿيو. جڏهن لسر پرت سميت چاڪري ڪنديون، تڏهن ڀت
پرڏيهي. پوءِ ڪوشليا پيئي، تو پيئي. پرت قيد خالي جـون هوائون
ڪانيدو ۽ لڪشمڻ وزير ٿيندو." ڪيڪئي اهي ڪوڙا وچن
ٻڌي ڪجهه ڪجهه نہ سگهي، پر وائڙي ٿي ويئي. سڄي ڪڪر جهي
ويٺي ۽ ڪنبڻ لڳي. ڪُٻڙي (منٿرا) ڏٺو ته داءُ وار جو لڳو. سو
هوڏي هسوڏي جـون ڪيتي پرڻ وارڪسائون ٻڌائي ڏيسرج
ڏيڻ لڳيس، پر درحقيقت اهي ڳالهيون اٿلندو ونڪ جا ڏياريندڙ
هيون. خيرا راڻي چوڻ لڳي "اي منٿرا! تون برابر سچي آهين.
منهنجي ساڄي اک هر روز ڦڙڪي پيئي، ۽ آءٌ رکا اپوڻ پيئي
ڏسان. سپنا به اهڙا ٿيا خراب ايان. جـو ڪئوان رکيا ڪري.
سکي! ڇا ڪريان؟ موٽکي ته ٻل ڪهڙ ڪوئي، جـو اندر
ڪڍيءَ، تہ ڀلو ٿي ڪريان. وس ٻچندي تہ هون هيلڪه ڪڍهن
هي وائي ڪار ڪئي آهي. تنهن موٽڏي ٻـہ خبر نہ آهي تـہ
پور و جنم ڪهڙي ڏکر ڏيو هوءِ، جنهنجو ڪيتو ٿـسي هيٺر
لوڙيان. پيڪي وڃي ٻاقي حيوت جا ڏينهن ڪٽيندس، پر پلج
جي. دلسي لي تہ ڪڏهن ڪين رهنديس. دشمن هي مت ميت
نہ عزتي ٿي رهڻ کان مرڻ ڀلو آهي."

راڻيءَ کي اهڙا دين وچن ٻولندو ٻڌي ڪُٻڙي تريا چرتر ڪرڻ
لڳي "راڻي! متان اهي ڪڌ وهن واڻان ڪجيو، شل سدا
سوڀاڳڻ هجين. ٻيو تہ تنهنجو پرو چاهيندي، سا ڀاڳيءَ پنهنجو ڏکيو
ڏسندي. افسوس! جڏهن کان اهو سماچار ٻڌو اٿم، تڏهن کان
هو سب ۽ کر سمان الم ۽ رات جو ٿـہ اکيون ني ڏٺيون

اهڙيون ورن ۽ وڪڙن واريون ڳالهيون ٻڌائي راڻيءَ کي پيچ ۾ آڻي، اهڙي ريت ڳالهائڻ لڳي، جو ڄڻ ته ايوڌيا تي ڪا ساڙي سٽ وڌي اچي ويٺي هجي. هوءَ چوڻ لڳي "هي راڻي! رام ۽ سيتا توکي پيارا آهن، ۽ هو توکي پيار ڪن ٿا، سو سڀ سچ، پر ڪڏهن سچ ٻه معاوري ٿي پوندا آهن. تون راجا تي ڀروسو رکيو ويٺي آهين ته هو توکي ڏاڍو پيارو ڄاڻائي ٿو، پر اندر ۾ ڪهڙيون ڳڙيون اٿس، تنهنجي ٻُـڌ ڪا سـڌ اٿيئي؟ ڀاڄ ڪوشليا جڏهن ٿي ڪهيئي، تنهنجي ڪا ڪل اٿيئي؟ ڪيئن چري ڦٽ ۾ ٿي خوش. واه ڙي ڪوشليا! تنهنجي چالاڪي، ڪڏهن ته وڃڻ ولي پنهنجو ڪم فتح ڪيئي. راجا کي چوري ڀرت ڏاڏاڻن موڪلي ڏنئي. اڙي! ڀاڄين جي سڌ ڪانهيئي؟ راجا توکي پاڻيءَ تو سا ڳالهه هنڌڪان سٽي ته ٿي وڃي، تنهنلاءِ اهو سڄو ڀرپنچ رچيو ويو آهي، جو رامچندر کي ئو تخت ملي، ۽ ورڪي سياڻي صبح جو. آءٌ ڪا ناراض ڪانه آهيان ته رام تخت تي نه وهي، پر اڳيون ڳالهيون ويچاري تو ڊپ ٿئي ٿو. ڀيو ته ڀڳوان کي ڄيڪي ڄڻن ڪڙو هوندو، اهو اٿين ئي ٿيندو." مطلب، تـن اهڙين انيڪ ڦند فريب ڪري ڪيڪئي کي سوين ڀاڄين جون ڪٿائون ٻڌايون، جنهن ڪري ورو ڏو ڏي.

راڻيءَ کي هاڻي وشواس جمي ويو، ۽ منٿرا کي قسم ڏيئي پڇڻ لڳي ته آهي ڇا؟ تنهنتي هوءَ چوڻ لڳي "ڇا، اچا پڇين ٿي؟ توکي پڇندي وهامندي. راڄ تلڪ جي هرڪا تياري ٿي ويٺي آهي، اڃان تون پيئي پڇين. تنهنجي ٻالڪ کي ٻه سڌ آهي، تون راڻي ٿي ٻه سڪ تي رهين. مائي! تنهنجي راڄ ۾ مون سيڪي ٻڙيو پاتو، سو آءٌ نمڪ حرام ڪين ٿينديس. ورڪي جي آءٌ ڪچهه بنائي ڳالهه ڪريان،

ڪيڪئيءَ جو منٿرا کي لالچائڻ

وري سڀني ڪان گهڻو پيار اٿس، جنهنجي مون جاچ به ڪري
ڏلي آهي. آءٌ ته ايشور کي ادوئي سوال ڪري رهي آهيان ته
جي وري جنم ڏيو ته رامچندر جهڙو پٽ ۽ سيتا جهڙي نهن ملي.
ڀاڳي! رامچندر کي تخت ملي، تنهنجو تون جو آرجي لي آهين؟
تو کي پٽ جو سوڳند آهي. ڪپٽ ڇڏي سچ پچ پڌائينم
ته خوشيءَ جي وقت جو لي غم ۽ ڪرين."

اهي لفظ ٻڌي منترا منهن مٺي ڪئيو ۽ ڪپٽ سان پوريل
وچن ۽ ڪوڙ لکي "ڪري ڀيري پڌائڻ ڪري ته سرو پام ملير.
ڏکي ڇڏ من وري آڳهر جي وڌايان. تڏ من سچي ڳالهه ڪريان
د. افسوس! سچ مرڻ ن، ڪوڙ ڳرو. ڀلا! سچ چوندو ڪتي
ٿا من سڀ وٺن. آءٌ به ڏاڻ ۽ ڏان ملايان ها، ته جيڪو چونه
وٺان ها. وڏانا ڪرو ڀناير ڪروپ، ۽ پيو جيڪي سچ چوان،
سو به لکي مالڪن کي ڪروڙ. ڪٿي ڪو به راجا ٿئي ۽ منهنجي
ڪهڙان چالو وڃي؟ ڇا مو لکي داسيءَ مان راڻي ٿيڻو آهي؟ مائي!
منهنجو ڪر دو توکي ڇانڻ. سو جي پرو لکو اليٺي، ته ڪميا
ڪهان... آٿجي پليس." ڪپٽ سان پوريل پيارا وچن ٻڌي،
تيز پڌي ۽ ديوتائن جي مايا جي وس ٿي ڪيڪئي من ڪي
ڪنگهڙي سمجهي، مٿس ڪٿي ڀروسو ڪيو، ۽ ڏاڍن مٺن سان
سڏان وري وري ڀيڙ لکو. جو ون دار جو اٿين ٿي، سو ڏيندم
مٿا راڻي ٿي پنهنجي ٻچه ۽ آٻل سمجهي ڏاڍو ڀرسن ٿي ۽
ڪمن ۽ چيائين "واه ڪڙوان ڀون ٻارڻ آهن." ٻوه مٿين من
مٺان ڀڃ ڪ لکي "مائي! تون ڀڄن ٿي، پر مو لکي پنهنجي
ٻپ اهي سڀ آهي، ڇو جو اڳ ٿي ڏٺيو وچندا ڇڪي وٺي-

ڇو سمهي رهي آهين؟ ايڏي وڏي ڏپ جي ويجهي اچي پهچڻ تي به غفلت ۾ پيئي آهين. امي! مونکي ڪيرسڪيا ڏيندو، ۽ آءٌ هيئنر ڪنهنجي زور تي ٻڪ ٻڪ ڪنديس؟ اڄ رامچندر کي ڇڏي ٻيو ڪنهنکي سڪ هوندو؟ سو سيان راجا هنکي راڄ ڏيوي ٿو ڏئي ڪوشليا جو ته نصيب ٿو وري تون به ڇونٿي هلي اهو آنند ڏسين، جنهنجي ڪري آءٌ هيترو ڏکي ٿي رهي آهيان. پٽر پرديس ۾ آهن، ۽ توکي ڪائي چنتا ڪانهي. توکي ته اهوئي هٺ آهي، ته راجا تنهنجي وس آهي، پر راجا جي ڪپٽ جي به ڪا سڌ اٿيئي؟" راڻي هنجا پيارا وچن ٻڌي ۽ نيچ سڀاءَ واري سمجهي ڪروڌ ڪرڻ لڳي، جنهنڪري هن ڪٽي مات ڪئي. پوءِ راڻي چوڻ لڳيس "وري نه ڪڏهن اهڙيون ڏڦير وجهندڙ ڳالهيون ڪيون اٿيئي، ته جڀ ڪپائي ڇڏينديسانءِ. ڪاڻو، منڊو ۽ ڳڪو، انهنکي ڪٽل ۽ خراب چال وارو سمجهجي، تنهن ۾ وري جي اهي ڏوهه استري ۽ ڏاسي هجن، ته اُن جيتري نيچ ٻي ڪانه سمجهڻ گهرجي. تنهنڪانسواءِ تون وري داسي، سو تنهنجي ته ڳالهه ئي ڪرڻ کان ٻاهر آهي." ائين چئي ڪيڪئي مرڪڻ لڳي ۽ وري چوڻ لڳي "هي سکي! ڏاڍو متان ڪرين. مون ته توکي نصيحت ٿي ڪئي. تو تي ته مون سپني ۾ به ڪڏهن غصو نه ڪيو هوندو. سندر آنند ڏيندڙ شڀ ڏينهن اهوئي آهي، جنهن ڏينهن تنهنجو اهو چوڻ ثابت پوي. وڏو ڀاءُ سوامي ۽ ننڍو سيوڪ ٿئي ٿو. اها اساڻجي ڪل جي اصل کان ريتي آهي. هي سکي! جيڪڏهن سچ پچ سڀاڻي رام جو راڄ تلڪ آهي، ته توکي جيڪي گهرڻو هجي، سو اُماڻڪ گهر. اڙي! رامچندر کي ته سڀ ماتائون برابر آهن، پر مون تي

تڏهن راڄ تلڪ جو ٻڌائي چيس تہ "راجا جي مرضي ٿي آهي
تہ ڪلهہ جو ڏينهن ٺهرايو آهي، تنهنڪري راڄ جو ڪم ڪار تون سنڀالين
تہ چڱو. سو پنهنجي سڀڪا تياري ڪر." ايترا وچن چئي
وسشٽ روانو ٿيو.

شهر جو نظارو اور آهي. هرڪنهن جي وات اها واڻي آهي،
تہ سڀاڻ شڀ لڳن خبر نہ آهي تہ ڪهڙي وقت آهي. ڪيڪئي
جي منٿرا نالي داسي جي ٻڌي ڦري، ڪس اپ جس جو رتو
ڏکئي، سرسوتي ماتا پنهنجو ڪم ڪري ويئي هئي. منٿرا جو
شهر ويئي، سو شهر جي جوڙجڪ ۽ آدمين جو اتساهہ ڏسي ڪائن
پڇڻ لڳي تہ "اڄ ڇا آهي، جو جيتري ڏور ڏام لڳي پيئي
آهي؟" جواب ماڻس تہ "شري رامچندر جو راڄ تلڪ آهي."
راڄ تلڪ جو ٻڌي منٿرا جلي خاڪ ٿي ويئي، ۽ ويچار ڪرڻ
لڳي تہ اڄ رات جو ڪيئن ڪم بگڙي، تڏهن منحوس ڏاڍي منٿرا
سو جڏهن نہ ڀلائي ماڪي جي ماڙي ڪي ڏسي الٽي اداڻ جهڙن
سوڻ ٿيندي آهي، تنهن جي نہ الڪ ۾ ڀڄڻ
لڳي. ليڪن ڀرت جي ماتا ورت هئي. ڪيڪئي هڪي اداس
ڏسي سبب پڇيو ته هن ڪجهہ جواب ڪونہ ڏنو، ۽ ڏکويل
ٿي نه ڏسي هڪ ٻيو واڻ لڳي. ڪيڪئي تڏهن کلي
چيو "تو سمجهان ٿي تہ تون آهين ڪيڏي ڪاهي، سو شرو و لڪشمڻ
ڪيڏا ڀلا ٿي نہ ڏسجن." تڏهن نہ هن ڪاري ناڪڻ
ڪجهہ جواب نہ ڏنو، ويڪ وڏا ساهہ کڻڻ لڳي. راڻي تڏهن
ڏيئي چوڻ لڳي "ائي! تون جواب ڇو نٿي ڏين؟ راجا، رامچندر،
ڀرت، لڪشمڻ ۽ شتروگهن تہ ڀلا چڱا آهن نہ؟" اهو ٻڌي هن
منهن مٺي ڪندي چوڻ لڳي "ساهب جي ايمان ۾ هئي

پوري ڪجي."

راجا جا وچن ٻڌي مني ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ چوڻ لڳو "هـ[...]
راجا! دير نه ڪر، جلدي سڀ تياري ڪر، ڇو جو جنهن ڏينهن[...]
راڄ تلڪ ٿئي، اهوئي شڀ ڏينهن آهي." گروءَ جا وچن مٿ[...]
تي سمجهي، راجا پنهنجي منتري سمنت کي سڏي احوال[...]
ٻڌايو ته گروءَ اڄ پرسن ٿي رامچندر کي راڄ تلڪ ڏيڻ [...]
ڇيو آهي. سو جي اها ڳالهه پرجا کي وڻي، ته راڄ تلڪ جـ[...]
سانباهو ڪجي." منتري به اهو ٻڌي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ راجا کي
چوڻ لڳو "هي ناٿ! اوهين شل هزارين ورهه جيو، ۽ جلدي هن
اها شڀ ڪامنا ڪئي اٿو، تنهن ۾ دير نه ڪريو." راجا انهيءَ
تي منيءَ کان پڇيو ته "ڇا ڇا ڪرڻ گهرجي؟ جو هن سڀ ٻڌايس."

شهر ۾ اها وارتا پکڙندي، شاد مانا ٿي ويا. گهر گهر آنند
ٿيڻ لڳا، ۽ هرڪو لڳو پنهنجي گهر کي سينگارڻ ۽ اندر اڪيـ[...]
هرڪو ڪڍي کان ڪشر ڪٽڻ لڳو. رانين کي جنهن مهل اها
سڌ پيئي، تنهن مهل انهن کي جيڪو آنند آيو، سو چوڻ کان
ٻاهر آهي. ڪوشليا ته آنند ۾ ٻڏي خوب دان ڪرڻ لڳي.
راجا دشرٿ اهو سماچار رامچندر کي وشش کان چوائي موڪليو.
گروءَ کي ايندو ڏسي رامچندر ۽ سيتا ٻئي اٿي پير ڪرڻ
لڳا، ۽ کيس اندر آسڻ تي آڻي ويهارڻ بعد رامچندر چوڻ
لڳو "هي ناٿ! سوامي جو سيوڪ جي گهر ۾ اچڻ منگل داتڪ
آهي؛ پر تنهن ۾ واجب نه اچڻ آهي، جو گهر مهل سيوڪ
کي ٻاڏوت سڏائي آڳيا ڪجي. هي پرڀو! اوهان پنهنجي پرڀو[...]
تائي موتي سنيهه رکيو آهي، جنهنڪري اڄ منهنجو گهر پوتر
ٿيو. سو هي سوامي! ڏٺي جيڪا آڳيا ڪجي، سا ڪجي." [illegible]

نشان، هي وين ديوتا ڇيعولوڪ اوهين سڀ جڳهه سمان ڀاءُ سان
رهو ٿا، تڏهن بہ اوهانجو سڳڻ روپ موٽي ڏاڍو پيارو لڳيٿو.
جڏهن برهما موٽي ايوڌيا ايندو پڻ تڏهن هن موٽي ڪن ۾
هن رهت چيو؛—

ڀڳوان ڇيعولوڪ جاڻي ٿو سڀڪجهه ٿو، جو هو سروانترجامي ۽
ڀڳت وتسل آهي، تڏهن بہ ڏي ٿوارڪيا ڪجالس، تہ جن لاءِ مڪشيہ
ديہ ڌاري اٿو تنهجي سنڀال ڪجو." اهو ٻڌي ڀڳوان مرڪيو ۽
چيائين "هي نارد! برهما کي اچا ڪائين بہ ڌپ آهي ڇا؟ هنجالس
تہ ٿورن ڏينهن بعد آءٌ اهي اوهان سان ڪڏبس." نارد تہ موڪلائي
هليو ويو، پوءِ مهاراج هن سڄو ورتانت سيتا کي ٻڌايو ۽ چيو تہ
"ديوتائن جي مت واسطي هاڻي راج ڇڏي بن ۾ هلڻ گهرجي."

هيڏانهن ڪري ڏينهن راجا دشرٿ راج سڀا ۾ ويٺو هو، ۽ شري
رامچندر جي پراڪرم ۽ گڻن بابت ورڪنهن جي واتان واکاڻ ٻڌي
ڏاڍو پرسن ٿي ٿيو. سمجهيئي راجا آرسي ڪٺي پاتيو تہ مٿهن ڏسان
تہ اُن مهل ڇا ٿو ڏسي تہ ڪن جي پرسان وار اچا ٿي ويا اٿس،
جي ڄڻ تہ اهو اُپديش ڏيئي رهيا آهن، تہ "هي راجا! هاڻي پوڙهو
ٿيو آهين تنهنڪري راج گدي شري رامچندر کي ڏيئي باقي جيون
کي پوڄا پاٺ ۾ لڳاءِ." اهو ويچار ڪري اُٺاڪ گرو وشسٽ وٽ ويو ۽
ڏنڊوت ڪري چوڻ لڳو "ڪرپانڌا! اوهانجي ڪرپا ساڻ سڀ
ڪم پاڻا اٿم، ۽ جيڪي پوڙهو ڪان گهرجي، سو موجود اٿم؛ پر
ابهشيڪ ٿيو اٿم، جا هي آهي، تہ رام جيتر ۾ ڪنهن ريت لائق ٿيو
آهي. سڀ راج ڪرمچاري توڙي لوڪواسي ڪيس پريت جي نظر
سان ڏسن ٿا. سو اهو ڪو شڀ ڏينهن ڏسو، جو اُن ڏينهن
مٿس ڪيس راج تلڪ ڏجي، ۽ پهنجي من ڪاما

ٿو، جنهن لاچار ٿي واڳ نہ ڏسي دشرٿ وٽ پنهنجو پٽ موٽ
مدد گهري. وسشٽ مني ڳالهہ ويچاري راجا کي سمجهايو، ۽ ...
۽ شتروگهن جي ڄاڻڻ ڪري ڏني ۽ جنهن وچ لڙائي ڪر...
راڪشس کي ماري، ڏاني کي راڄ وٺي ڏنو.

جڏهن سيتا ارڙهن ورهين جي ۽ رامچندر ستاويهن ورهين
جو ٿيو، تڏهن من ۾ خيال ڪيائون تہ هاڻي ديوتائن جو ڪم ڪر...
گهرجي. اڃا انهيءَ خيال ۾ هوا، تہ برهما جو موڪليل نارد مني
اچي سهڙيو. نارد کي ڏسي ڀڳوان رامچندر اُٿي ڪڙو ٿيو، ۽ پر...
ڪري کيس آڻي آسڻ تي ويهاريائين، جنهن ڪري هنجا پير ڌوتا،
اُهو جل سڄي محل ۾ ڇڙڪيو ۽ سڄي سنسار جي پوتر ڪند...
ڀڳوان اُن مٿي تي چاڙهيو ۽ چوڻ لڳو "هي مني! هُو، جيڪي
پراڻي مون وانگر ديہ جا ابهماني ۽ وشيہ لمپٽ آهن، اُنهن کي
ست سنگت تڏهن ٿي پراپت ٿئي، جڏهن ڪ ڀڳوان مٿن ڪرپا
ڪري ٿو. ۽ اُنهن لاءِ اڪيلي سنسار ڪونهي، يعني اُهي مڪت
ٿيو وڃن، جنکي بنا پُورو جن سنت مهاتمائون پيارا لڳن ٿا. تنهن
لاءِ هي نارد! جيتوڻيڪ آءٌ گهر ۽ ڪٽنب ۾ لين ٿيو پيو آهيان
تڏهن بہ ڏنہ آهيان." ڀڳوان جا اهي وچن ٻڌي نارد چوڻ لڳو
"اوهين تہ ٻڌ ديا ۽ سنسار جا سڌاري آهيو، سو ڀلا اوهين ٿورن
اُڀا وچن ڇو؟ هي سوامي! اوهان جيڪي عام ماڻهن وانگر وچن
چيا، تنهن اوهانجو ڇا گهٽيو؟ اها تہ اوهانجي هميشہ جي ريت آهي.
جو پنهنجي ڀڳتائي ۽ ڀڳتن جي وڏائي ڪندا رهو ٿا. اوهين پنهنجي
سڀاءَ سيا ڪريشي شرڻاڳت تي پريت رکو ٿا، ۽ پنهنجن داسن لاءِ
تہ منش ديہ ڌاري اٿو. هي ڪرپا سندو! اوهانجا گڻ ڳائيندو آءٌ
... لوڪ ۾ رهيس ٿي، تہ ڪڏهن ڪڏهن اهڙي اها اڃا ٿيہ،
... ڀڳوان جي چرڻن ڏني ڪٿا ڏيڻ ٿيا اٿم، سو هلي اُنجو درشن

شري رامچندر جو سمرڻ ڪريو. هي من ! ايڪ پرڪارن جي
ڪٺن ڪي لتو ڪري پرميشور جي چرڻن ۾ پريت ڪر. مها اگيان
روپي رات ۾ سڀ پهنجو ڪهڙو وقت ملت وڃايو اٿيئي، سو
داڻ ڏاڪ، اڪ ڀت ۽ سڄاڳ ٿي.

ايوڌيا ڪانڊ ٢

گوسوامي تلسيداس شري جو ڏيان ڪريو ته "جنهنجي ڪڇي
پاسي گوڏ ۾ پاروتي، مستڪ تي گنگا جي، للاٽ تي ٻيج جو
چنڊ، ڳلي ۾ وک جي ليڪ، بدن تي ڀسم لڳل، وڏڙيل سوڀيا
ڏيئي رهيا آهن، اهڙو ڀسم لڳايل ديوتائن ۾ سريشٽ سيني جو
اڌيشي، سدا ايڪ رس، سرو وياپڪ، ڪلياڻ روپ مهاديو جي
منهنجي رکيا ڪري !

جڏهن کان شري رامچندر وواه ڪري گهر موٽيو، تڏهن
کان نت نئي قسم جا آنند ٿيڻ لڳا. سڀڪو ڏينهن وشواس سو
ڳنڊ رو ابي محلات ۾ گابو، جو سيني کي ڏاڍو وڻيو. هن کي
سنڪٽي ته ڏاڍا وس ڪيا، پر هن جواب ڏنو ته "جيئن مون
کي آنند جو حڪم ڏنو آهي، تيئن آءُ رهي ٿو سگهان."

ڪيڪئي جهڙو اهو ٻڌو، سو ڪاوڙ ۾ اچي پري اندر ڏاهن
لڳي، ... آهي اندر سمجهي ويو، ۽ ڳنڊ رو کي اٿي رهڻ
ته ايسڏي مرڪي ڏنا، جيسڏا ڪ ايوڌيا واسي هڪ ئي خوشي سان
ڏسڻ ... ۾ چيائون ته "جنهن نئي ڏياريندا، ويٺا هن لکيا
آهن، تن کان ڏينهن ٻه ولي مٿس ڪاٽ جو تڪ لڳايو."
[illegible] وڏو آنند ڪندي گهڻو وقت گذري ويو. ڪسو ڪه [illegible]
ڏکي واڪش ڪيڪيه راڄ جو ديش [illegible] ڪري جڏهن

لاءِ پرارٿنا ڪئي جا جنڪ تمام ڪهڙي ونئي ڪانپوءِ مس مس قبول ڪئي. موڪلائڻ مهل سيتا کي ماءُس آشيرواد ڏيئي من ريت اُپديش ڏيڻ لڳي تہ ”ڌيءَ! تون شل سدا پتيءَ جي پياري هوندين. شل سدا سهاڳڻ هجين. سس سهري جي هر وقت سيوا ڪجانءِ. پتيءَ جو رخ ڏسي آڳيا پالن ڪجانءِ.“ پوءِ تہ ماتا ڌيءَ کي ڇاتيءَ سان لڳايائينس، ۽ سڪين ۾ هر ڪنهن جي سڪ تي لاتي. ساڳيءَ ريت ٻين ٽنهي ڪنوارين سان ۾ گڏ جي موڪلايائون. پوءِ کين پالڪين ۾ چاڙهي ڪهڙي داسيون ۽ نوڪر ساڻ ڏيئي روانو ڪيائون، ۽ ڪجهہ پنڌ تائين اُماڻي وين. وات تي پاٺا ڪندا (ترسندا) شب نڪشتر ۾ اچي ايوڌيا ۾ پهتا.

ايوڌيا ۾ پهچڻ مهل آئيجا رهواسي راجا جي آجيان ڪرڻ لاءِ آيا ۽ خوب ڌوم ڌام سان راجا کي شهر ۾ وٺي ويا. راڻيون ٽئي ڄڻن جي اچڻ جو ٻڌي، ۽ ورن ڄڻن ئي جي پرڻجي اچڻ جو ٻڌي ڏاڍيون پرسن ٿيون. محلات وٽ پهچڻ شرط ڪل جي رسمن موجب کهوڙن ۽ ڪنوارن کي اندر آندائون، ۽ آرتي وغيره ڪري مٺائون خوب کهورون ڪرڻ لڳا. غريب غربا ڇاپي پيا، جي راجا کي آسيسون ڏيندا واڪاڻ ڪندا ٿي ويا. براهمڻن جي ڀيڙ ڏسي، راجا ۽ راڻيون پرسن ٿي پنهنجو ڏو ڀاڳ سمجهڻ لڳا. هننکي آدر سان آڻي وهاري، پوڄن وناڻي ترپت ڪري، چڱي ڏکڻا ڏنائون، پوءِ سڀني ڇاچين سان ورتي ڦرڻي ڪياءِ، تنهنکانپوءِ سڀڪو پنهنجي گهر روانو ٿيو. مهاديو چوڻ لڳو ”هي پاروتي! تون ڌنيہ آهين جو شري رامچندر جو چرتر مون کي ٻڌي رهين آهين.“

پڙهندڙو! هيءُ شريہ ڪٿن ڪلجڳ جي ملن سان ڀريو پيو آهي، ۽ هنکان ڪو بہ ساڌن ٿي نہ ٿو سگهي، تنهن لاءِ ڀروسو رکي

ڪي ڏسي سڀني جي ماتا کي جيڪو آنند ٿيو، سو چئي ڪان
ٻاهر آهي. آرتي ڪري بعد رامچندر مندپ ۾ ولي وياءِ آڳي
آسڻ تي ويهاريائون. اُن مهل خوب ڳهورون ٿيڻ لڳيون.
ٻائي (ڊمرو) مشعلچي، پٽ ۽ لٽ (ناچو) وغيره ڳهورون ولي
ڪڍ ڪي ليندا هئي ويا. راجا جنڪ پوءِ سيڙ (راجا دشرٿ) کي
جاڃين سوڌو منڊپ ۾ اندر ولي آڳي ڀوڳيه آسڻن تي ويهاريو ۽
ٻيا ڀوڳيه سٽڪار ڪيو. وقت ڏسي وسشٽ مني سڳالند کي
ڪمائي ڪنوار آڻڻ لاءِ چيو، جو آڪيا پائي جلد اوڏانهن ويو.
سيا منڪايڪ وسعوڪي سهيلن سان گڏ ماتا ۽ ڪل جي ٻين
استرين سميت گڏجي منڊپ ۾ آئي. اُن مهل مني شانتي
پاٺ ڪرڻ لڳا ۽ ٻنهي ڪل ڪرن وڏيءَ پتالدر ڪل جون
وهيون رسمون ڪيون، ۽ وواهه سکر ۽ آنند سان پورو ٿيو.
راجا دشرٿ جي ٻاقي ٽن پٽن جو ٻه اڳيو وواهه ٿيو. جنڪ تہ
ڪش ڪيعو راجا جي ڪنيا مالدوي، ڀرت سان پرڻائي ويئي،
ڄانڪي جي ننڍي ڀيڻ اُرمِلا لڪشمڻ سان، ۽ شرتي ڪرتي
شترگهن سان پرڻائي ويئي.

راجا دشرٿ ڀيهنجا چارئي پٽ نهن سميت ڏسي ڏاڍو پرسن
ٿيو. راجا جنڪ خوب ڏاجو ڏنو، جنهن ۾ بيشمار زيور ۽ وڳا هوا.
پوءِ ٻئي سميت هٿ جوڙي راجا دشرٿ کان معافي گهرڻ لڳو تہ
"اوهين هيڏي جا لائق آهيو، آءٌ خالي موٽڪائڻ ڪجهہ بہ
نہ ٿي آهي، ۽ جيڪي ڏنو اٿر، سو بہ پترپشپ سمجهجو، ۽
ڪلي مني ساڄو راج اوهين ٻيهنجو ڪري سمجهجو، ۽ اسانکي
ٻيهنجو سيوڪ ۽ هنن ڪنيائن کي داسيون سمجهي پالنا ڪجو."
ٻنهي ڌرين هٿ جوڙي ورائي ڏنس. راجا دشرٿ پوءِ موڪلائڻ

سگهڻ ڏسڻ ۾ آيا.

ڄڃ جو پڌي راجا جنڪ رستي تي ڪوٺ ڪوٺ ۾ سي
قسم جا سڀ موجود ڪرائي ڇڏيا هوا، جنهنڪري ڄڃ کي
وات تي ڪجهه به تڪليف نه ٿي. ڄڃ کي ويجهو آيو ڏسي
ڪنواريتا اڳواڻي لاءِ ويا، جنسان ڪهوتيتا ڏاڍو پريم پوروڪ ڪڏيا
۽ پوءِ ڄڃ شهر ۾ وٺي آيا. جتي به ڄڃ هر قسم جون شيون
موجود ۽ هر قسم جو سک پراپت ڏسي پنهنجو ڪهر ڀلجي ويئي ۽
راجا جنڪ جي واکاڻ ڪرڻ لڳي. رامچندر ۽ لڪشمڻ پتا جي
اچڻ جو پڌي دل تپا پئي ڏٺا، ته هلي انهنسان ڪڏهن ملجي،
پر وشوامتر جي حياءَ کان ڪجهي نٿي سگهيا. وشوامتر انهنجي ادا
منشا ڏسي کين پاڻ سان وٺي اوڏانهن هليو. راجا دشرٿ جڏهن
وشوامتر کي پنهنجي ٻن پٽرن سميت ايندو ڏٺو، تڏهن ڏاڍو
پرسن ٿي اُٿيو ۽ منيءَ کي پيرين پيو. منيءَ به آشيرواد ڏيئي سکر
ڪلياڻ پڇيس. پوءِ ٻنهي ڀائرن پتا کي ڏنڊوت ڪيو، ۽ راجا ٻنهي
کي ڪڻي ڇاتيءَ سان لاتو، ۽ انهن ٻي سمجهڻ ۾ آيو جو جهڙڪ
مئل ۾ ساهه پيو آهي. ٻئي ڀائر مني وسشٽ کي پيرين پيا جنهن
آشيرواد ڏنو. پوءِ ڀرت ۽ شترگهن ساڻن مليا، تنهنکانپوءِ رامچندر ۽
جيڪي ڄاڃي آيا هوا، انهنسان پتا يوگيه ملڻ لڳو. راجا دشرٿ
جي اڳيان ويٺل چارئي پٽر اهڙي سوڀيا ڏيئي رهيا هوا، جو جهڙڪ
ڌرم، ارٿ، ڪام ۽ موڪش چارئي روپ ڌاري آيا آهن.

وواهه جي مئل تي. خوب نغارا، شرنايون ۽ باجا وڄڻ لڳا،
اهڙو آواز ٿيڻ لڳو، جو ڪو ڪنهنجي پڌي نه ٻڌي سگهي.
ڄڃ ڪنواريتي ڪهر ڏي ماي، جنهنکي ويجهو ايندو ڏسي ڪنوار
آرتيءَ لاءِ سامگري تيار ڪرائي. رامچندر جي سندر سروپ

جي ڇڏي آئي ڏنا. راجا ٻڌي کهڻو پرسن ٿيو. ۽ شيءِ سماچار سڀني درٻارين کي ٻڌي ٻڌايائين، جي ٻڌي اتينت پرسن ٿيا. پرت ۽ شتروگهن جن ٻڌڻ واري ڳالهه ٻڌي، تنهن ۽ پڙهي، سو ويچارا ڪيئين ۽ ٻئي سماچار. راجا پوءِ قاصد کان پترن جي ڪيفيت جو پيڇو لکيو. قاصد تڏهن مرڪي جواب ڏنو "هي راجائن جا سرتاج! اوهانجي پڇڻ جي ضرورت ئي ڪانهي. جو ته منش روپي شينهن آهن سڀ وڏو ۽ سڀ پهلوان راجا هارائجي ويا، جو شوجي جو ڏنش ڪو ٻه ٽڪرا ٿيو، جيڪي ٽوڙيا هوا، تنهجي رقم نه پڄت ڪي وڃي. سو هي مهاراجا ڏراج! رامچندر جن ٻنا ڪنهن هاڪي جي ڏنش کي اهڙو مروڙيو ڏنو، جو چڙهڻ ڪمل ڪل جي ڏاڍي کي ڪنهن موڙيو. اهو ٻڌي پرشرام ڏاڍو غصي ٿي آيو، ۽ رامچندر کي ڏاڍو اهي ڏمڪايو، پر جڏهن سندن پراڪرم جي سڌ پيس تڏهن آنند ۾ پنهنجو ڏنش ٻه رامچندر کي ڏيئي، معافي گهري، روانو ٿي ويو." قاصدجا اهي رسيلا وچن ٻڌي راجا دشرٿ ڏاڍو پرسن ٿيو. راجا پوءِ سڀني ڪاهه قاصد واري وسشٽ کي ٻڌائي، جو پڻ اتينت پرسن ٿيو. هن پوءِ راجا کي وڃڻ جي تياري ڪرڻ آکيا ڪئي، ۽ جلد اوڏانهن هلڻ لاءِ چيائينس. ڪرو جا وڃڻ مهل، قاصد کي موڪل ڏيئي، راجا محل ۾ راڻين وٽ اچي ڪين سڀني وارتا ٻڌائي، جا ٻڌي اهي ٻه آنند ۾ ٻوڙجي ڪڏ ڪڏ ٿيڻ لڳيون ۽ ڏاڍا دان پڻ ڪيائون. مطلب ته سڄي شهر ۾ آنند منگل ٿي ويو. راجا ڀرت کي گهوڙن، هاٿين ۽ رٿن (گاڏين) وغيره جي ... آکيا ڏني. جڏهن سڀ تياري ٿي رهي، تڏهن راجا کي سندر رٿ ۾ چاڙهي، ۽ پوءِ پاڻ پڻ ۾ چڙهي، ... ڏانهن ڏو ساز روانو ٿي. رستي ۾ سڀ شيءِ

ناهينس، جنهنڪري منهنجو سنديهه نورت ٿئي." رامچندر جو ڌنش کي هٿ ۾ کڻڻ، ۽ اُنجو پاڻيهي نهي پوڻ. اهو ڏسي پرشرام اچرج ۾ پيو ۽ رامچندر جو پرڀاءُ ڏسي هٿ جوڙي چوڻ لڳو "هي راڪشسن کي ڀسم ڪرڻ وارا اگني روپ! هي ديوتائن، براهمڻن ۽ گئن جا هتڪاري! او مان جي جئه هجي. هي ايمان، اگيان، ڪروڌ ۽ ڀرم جي ناس ڪرڻ وارا! اوهانجي جئه هجي. هي ونئي، ديا، شيل ۽ گڻن جا ساگر! هي ڀڳتن کي سک ڏيندڙ! اوهانجي جئه هجي. آءٌ ڪهڙي واکاڻ اوهانجي ڪريان جو مون ٻنا سمجهيئي نه چوڻ جهڙا وچن ڪم آندا آهن، سو هي ڪميا جا ڀنڊار! مونکي معافي ڏيو."

نيٺ "رامچندر جي جئه هجي" ائين چوندو مهي ٻن ڏانهن روانو ٿيو. اهو حال ڏسي ڪتل راجائون ترتر ڪنبڻ لڳا، ۽ ڪاتر اُٺي گهر ڏي روانا ٿيا. خوب خوشيون ٿي ويئيون. جنڪ ڏاڍو پرسن ٿيو، ۽ سيتا جو دک دور ٿيو. راجا جنڪ وشوامتر کي هٿ جوڙي پرڻام ڪيو ۽ چيو ته "هي منيشور! اوهانجي ڪرپا سان سڀ سک سان رهجي آئي. منهنجو منهن مٺي ٿيو، جنهن لاءِ آءٌ جنم جنم جو اوهانجو داس آهيان. هاڻي جيڪا صلاح ڏيو، اُن پرماڻي ڪجي." وشوامتر وراڻي ڏني "هي راجا! ڌنش ٽٽڻ ڪري وواهه ته ٿي چڪو، پر تنهن هوندي به ڪل جي جئن مرياد هجي، تئن وچي ڪريو. ايوڌيا ۾ راجا دشرٿ ڏي اهو شڀ سماچار موڪليو ۽ جو چيچ وني اچي." راجا جنڪ اُمالڪ ائين ڪيو، ۽ شهر ۾ حڪم ڦيرائي ڇڏيائين ته "هرڪو پنهنجو گهر دڪان وغيره سينگاري." نوڪرن کي هڪڙي عمدي منڊپ جوڙڻ لاءِ آڪيا ڪيائين، جن هڪڙو من موهيندڙ منڊپ تيار ڪرايو.

ھيڏانھن قاصد اچي راجا دشرٿ جي دربار ۾ پهتو، ۽ راجا جنڪ

ڪر آڏا، تن مان ڪي ڏاڍي ڪاوڙ لڳي، جنهنڪري هو ليڪ
ڏيڻ لڳو "هي وانرا! تون به پاڻ سمان ايماني آهين. ڇا تون مون
کي وڪيو براهمڻ ني سمجهي رهيو آهين؟ آءٌ ڪهڙو براهمڻ آهيان،
سو ٻڌ. منهنجو ڏاڏو آهي شروا (ڏيڻي والڪو شيءِ، جنهن سان
اگني ۾ هر وقت ڪيه وجهو آهي) ۽ پاڻ آهي آهوتي (هوم جي
سامگري) ۽ منهنجو ڪروڌ اگني آهي، ۽ هي لشڪر جو ڏسين
ٿو، سو آهي سمڌي (ڪاٺيون) ۽ هي جو وڏا وڏا راجائون تو
ڏسين، سي آهن پسو سمان. مون انهن ايڪ راجائن کي ڪهاڙي
سان ٻلي ڏان ڏنو آهي، ۽ ڪروڙين سنگرام روپي يگيه ڪيا
اٿم. تو کي شايد منهنجي پراڪرم جي سڌ ڪانهي، تڏهن ته وکو
براهمڻ ني ڪولي رهيو آهين. ڏاڍو پڪڙي ڪري اهنڪار ڀڙڪي
ويو اٿئي، ۽ ٿاتين ٿو ته ڄڻ جڳت جيتي ورتو اٿئي." رامچندر
جواب ڏنو "هي مني! ويچاري ڳالهايو. منهنجو اپراڌ ڪيترو ۽
توهانجو غصو ڪيترو. هي ڏاڍو پراڻو سان هو، جهڏيئي ڪر
لي پيو. تهنجي آءٌ جو ايمان ڪندس؟ هي ڀرڪوٽ! جيڪڏهن آءٌ
براهمڻ سمجهي اوهانجو نرادر ڪندو هئان، ته پوءِ سچ ته اهو
آهي ته سنسار ۾ ٻيو آهيئي ڪير، جنهنجي اڳيان آءٌ سر لمايان؟
ٻلي پوءِ ڪال ۾ اهي، ته هڪ ڀيرو ضرور سانس لاڻيو. جو ڪبري
ولس ۽ حيرولي لڙائيءَ کان مڏهن موڙي، اُنکي ليک پامر سمجهو.
آءٌ ڪا ڏاڍي ڙ ٿو ڪريان، پر پنهنجو سپايڪ ڏر کو ڏيکاريان،
براهمڻ ڪُل هي اهڙي وڏائي آهي، ته جيڪو اوهان کان ڏڄندو،
سو سڀڪي ڊڄندو." رامچندر جا اهي منا ۽ مورڪ پل وچن ٻڌي
پرسرام هي پڌرو نا ڪپاٽ کلي پيا، ۽ هن رامچندر کسي
ڪشمن ني اهڙي، وشنو پڪوان جسو ڏلش ونب، ۽

لڙائي ڪري پراڪرم ڏيکار، يا پاڻکي رام جي نام سان نہ ڪوٺاءِ.
هي شو دروهي! ڪپٽ ڇڏي جنگ ڪر، نہ تہ هٿي پائرن
جو انت آيو ڄاڻ."

ايترو چئي پرشرام پنهنجي ڪهاڙي ڦيرائي تہ رامچندر ڪلهي
مستڪ نمايو ۽ چيو "مهاراج! اپراڌ لڪشمڻ جو ۽ ڪصو ڇنڊيو ٿسا
مونتي. سچ آهي سنٿين ڪائي تي هر ڪنهن جي نظر پوندي
آهي. ڏنکي ڪان هر ڪو ڏور ڀڄندو آهي. هي منيشن! ڪروڌ
ڪي تياڳيو. هان! اچي هي منهنجو سر حاضر آهي. هي سوامي!
مونکي پنهنجو داس سمجهي اڙو اُپاءُ ڏسيو، جنهنڪري او هان
جو هيءُ ڪروڌ شانت ٿئي. يلا! ڪڏهن سواميءَ ۽ سيوڪ جي
لڙائي ٿئي ٿي؟ اوهانجي ويس کي ڏسي هن بالڪ بہ ڪجهہ
ڳالهائي ورتو آهي، جنهن واجبي هنجو بہ ڏوهہ ڪونهي. ڪهاڙي
ٻاڻ ۽ ڌنش ڪڻندو ڏسي، اوهانکي ويرِ پرش سمجهي، هنکي
ڪروڌ چڙهي آيو. جيتوڻيڪ اوهانجي نالي جي سڌ اٿس، پر
اوهانکي سڃاڻي ڪونہ. هن تہ پنهنجي ونس جي سڀاءُ موجب
جواب ڏنو آهي. هي گسائين! جيڪڏهن اوهين منيءَ جي پوشاڪ
راڇو ها تہ هو اوهانجي چرنن جي رج مستڪ تي رکي ها.
ڄاڻ جي ڀل معاف ڪيڻ کپي، وري اوهين براهمڻ تہ سدائين
ايا جي ڪاڻ آهيو. هي سوامي! اسان د توهانجي برابري ڪٿي؟
ڪٿي چرڻ ۽ ڪٿي مستڪ؟ منهنجو نالو تہ فقط ٽن اکرن وارو
"رام" آهي ۽ اوهانجو "پرشرام" ڇهن اکرن وارو. هي ديو! منهنجو
فقط ڌنش نئي هٿيار گڻ آهي، پر اوهين پرم پويتر نون گڻن
را آهيو. اسان هر طرح اوهان اڳيان هاريو، ۽ اوهين دِيا درشٽي
ڪريو." رامچندر جو ڏري ڏري "منِي، مهاراج" وغيره لفظ ٻيي

مون اوهانجو ڪو ڏوهه ڪونه ڪيو آهي. جيڪڏهن گنهگار آهيان
ته مان ني آهيان. هي سوامي! ڪرپا ڪري ماريو يا ڇوڙيو
وغيره جيڪي ڪرڻو هجيو، سو مونکي داس سمجهي ڪريو، ۽
جنهن طرح اوهانجو ڪرودهه شانت ٿئي، اُن طرح آڪيا ڪريو."
مٿي ڇوڙي لکيو "هي دارا! ٻالڪان منهنجو ڦٽو لهندو؟ ڏس اها
ته ڪانهوڙا اٿس. اڄا مون ڪرودهه ڪري ڪيونه ٿيا، جيڪڏهن
هي ڪهاڙي ڪنڌ ۾ نه هڻيمانس؟ جنهن ڪهاڙي جي آواز
سان گرڀ وتين جا گرڀ ڪري ٿي پيا، ان ڪهاڙي جي هوندي
۾ دشمن راجڪمار کي جيئندو ڏسي رهيو آهيان. ڇاتي ٿي جليرا
۽ مت نه ٿو مليو. عجب ته ڏسو، جو ڪهاڙي جي ڌار ۾ مڏي
ٿي پئي آهي. شايد وڌاتا ۾ موسان ولي ٿي پاڻيجي، جو منهنجو
سياڻ بدلي ڇڏيو اٿس، نه ته منهنجي دل ۾ ديا ڪٿي." اهو
ٻڌي لڇمڻ ورندي ڏني "مهاراج! اوهين ڪرپا جي مورتي آهيو،
۽ اوهانجا وچن ڦان جيان آهن. جڏهن ڪرپا ڪرڻ ڪريٿي ڇڪو
ٿو جليو، تڏهن ڪرودهه ڪرڻ وقت ته خبر نه آهي ڇا ٿيندو هوندو."
وشوامتر تڏهن جنڪ کي سڏي چيو "ڏسين ٿو ته مون ٻالڪ
هي هنيائي؟ مت ٻلي ٿو موت کپي. ڇنڪي جاد ٿي منهنجين
اکين کان ٻيو ڇو نه ٿا ڪريو؟" لڇمڻ جواب ڏنو "هي مني!
اوا ڪهڙي وڏي ڳالهه آهي؟ اهو اوهانجي مت ۾ آهي. اکيون
کڻي بند ڪريو، ته پوءِ ڪنهن کي ڀر نه ڏسو، ۽ لڪي ايتري
ڪٺوڙي نه ميڪو ڇوڙيو." وشوامتر تڏهن رامچندر ڏي مهان
ڪري چيو "هي لکڻا شڪ جو ڏاڙهي هاٿي کي چوائي ڏيکارين.
ڏٺو، تنهنجي ٿي ڏوڙتي ته اهي ڪٺوڙا وڃي هٿي رهيو آهي،
تون ٻکلي لاڪت ٻالڪ ڪئن نه مت ڇوڙي ٿو ٻهين. هاٿي

جي نظر ڪريو. ڏيرج وان ۽ گياني ته اصل آهيو."

رامچندر جي انهن وچنن کي ٻڌي پرشرام ٺنڊو ٿيو، جنهن کي ڏسي هو لڇمڻ کان ڇوٽيءَ تائين ڪروڌ ۾ ٻرجي ويو ۽ چوڻ لڳو "هي رام! هيءُ ڇوڪر مهاپاپي آهي. ڏسڻ ۾ سو اڇو آهي، باقي اندر ڏاڍو ڪارو ٿو ڏسجيس. هنجو مک کير پياڪ ٻالڪ جهڙو ڪينهي، پر سرپ سمان زهر ڀريل آهي. ڏاڍو نرلڄ آهي، تنهنجي پاڻ ٿيڻ جو ته اڌڪاري ئي ڪينهي. مونکي پنهنجو ڪال ئي نٿو سمجهي." لڇمڻ تڏهن کلي جواب ڏنو "هي مني! ڪروڌ پاپ جو گهر آهي، جنهنجي وس ۾ اچي ماڻهو اڻوڻ ڪم ڪري وهي، ۽ سنسار جي اُبتڙ هلت ٿو ڪري. آءٌ اوهانجو داس آهيان مون کي معافي ڏيو. پڪل ڏنش وري جڙي نٿو سگهي. اوهين ڪرپا ڪري ويهي رهو. بيٺي بيٺي پير ٿڪجي پيا هوندو. جيڪڏهن هن ڏنش سان اهڙو پيار اٿو، ته ڪنهن هوشيار ڪاريگر کسي گهرائي وري ٺهرائي وٺو."

لڇمڻ اڃا وڌيڪ چوڻ ٿي پاليو، ته جنڪ روڪيس، ۽ پرشرام غصي ٿي رامچندر کي ڏوراهو ڏنو ته "ڏسين ويٺو ڀاءُ جا رنگ. ڇا ڪريان! توڏي ٿو نهارڻو پوي. زهر سان ڀريل سون جي گهڙي وانگر ڪپٽي هنجي ۾ سڀاءُ آهي، تڏهن ڇڏي ٿو ڏيانس." لڇمڻ ڪجهه وڌيڪ چوڻ ٿي پاليو ته پر رامچندر اشارو ڏيئي بند ڪيس، جنهنڪري وڃي گروءَ جي پاسي ۾ ويٺو.

رامچندر هٿ ٻڌي تمام نمرتا سان مٺن وچنن ۾ چوڻ لڳو "هي ناٿ! اوهين سياڻا ڪان ئي گياني آهيو، سو ٻالڪ جي ڳالهه ڇا کڻڻ کپي. ڏيندڙ ٻيو ۽ ٻالڪ دکڙيءَ سياڻا جا ٻڌڙيا ته ٿيندا آهن. تنهنڪري مهاتمائون انهنتي ڪاوڙ ٻائي ڪين آهن. وري

سو اوهانجي مڪان ڪارڻ لڪرڻ سوڻهن ٿي لڳيون. يوڌا پنهنجو
پراڪرم لڙائي ۾ ڏيکاريندا آهن، ۽ نه رڳو مڪان ۾ ئي وڃائيندا آهن.
رڳي ٻڪ ٻڪ ڪرڻ تہ ڪاپرن جو ڪم آهي."

لڪشمڻ جا اهڙا ڪنور وچن ٻڌي پرشرام پنهنجي ڪهاڙي کي
ڌڻي ۽ مت ۾ ڪئي ڇوڙ لڳو "هي لوڪو! هاڻي مونکي ڏوهه
نہ ڏجو، هي جو ڪڙي ڪڙي زبان وارن ٻالڪن کي مارڻ ٿو
گهري. ٻالڪ سمجهي گهڻائي ڀيرا معاف ڪيو اٿس، پر هاڻي نہ
ڇڏيندس." وشوامتر تڏهن پرشرام کي سمجهايو تہ "سياڻا ٻالڪن
جون ڳالهيون ڪين نہ ٻڌندا آهن، تنهنڪري معافي ڏيو." تنهن
تي پرشرام چيو "ٻيا مني! اکيون تہ آءٌ اڪارڻ ڪرو ڌي، وري
ضدي مت ۾ اگر ڪهاڙي، ۽ اکيان اڳيان ڪر دروهي، سو جيڪڏهن
ڪن ۾ ڪري ڇڏيانس، پر خير اوهانجي لحاظ ڪري
ڇڏي ٿو ڏيانس." لڪشمڻ تڏهن ٺٺولي ڇوڙ لڳس تہ
"سچ آهي، اوهانجي ويتا لوڪ پرسڪ آهي، جو ماتا جو پرس الهي
ڪهاڙي سان ڪٽيو هو. لڙائي ۾ ڪو پهلوان ڪين تو ڪڏهن
ڏٺو هو، ۽ آءُ براهمڻ سمجهي ٿو ڇڏي ڏيان. ٿورڙي ڪين آهي
تہ براهمڻ ۽ ديوتائن کي ۾ ٿي ورتا آهن؟"

تہ ضدي تہ پرشرام جي ڪروڌ جو انت نہ رهيو، ۽ پنهنجي
ڪهاڙي تکي ڪرڻ لڳو، جنهن تي چوطرف هاهاڪار مچي ويو.
تڏهن شري رامچندر جي سمهان مٺي وچن چوڻ لڳو "هي ناٿ! ٻالڪ
تي ڪهڙو غضب؟ ٻالڪ تہ ڏوري ڪيرائيندڙ جي مثل. جنهن اوهانجي
پرتاپ جي سڌ ڪانهي، تہ ڇا هن ريت مورک اوهانجي برابري
ڪري ها؟ ڪٿي ايتري غلط ڪئي بہ اٿس، تہ بہ مائٽا، ٻيا ۽
ڪو ڪجهه ڏهاڙو؟ سو اوهين پنهنجو ٻالڪ ۽ داس سمجهي ڪريا

سمجهائي ورمالا رامچندر جي ڳچيءَ ۾ وجهڻ لاءِ چيس، ۽ پاڻ
وري ٻه ڳالهڻ لڳيون، تہ ايتري ۾ سيتا رگهونات جي ڳلي ۾
ڪٽي مالا وڌي. مالا جو ڳلي ۾ پوڻ ۽ ٻي سمجهه راجائن جي
ڪرڙ مچائڻ تہ هي ڪير، جو اسان وٽان سيتا وٺي وڃي. مٿي
مارائي بنا نہ ڇڏيندا سون، پل پوءِ جنڪ مدد ڪرين، تہ انکي
بہ ڏسي وٺنداسون. اهو حال ڏسي سيتا تہ سهيلين سميت اُتان
وڃي هلي. من ۾ خوطا کائيندي وڃي تہ پڳوان ڪي اچا،
خبر نہ آهي، ڇا ڪرڻو آهي. لڪشمڻ موڪن راجائن جا لفظ
ٻڌي ڏاڍو ٻوسري پيو، پر رامچندر جي ڊپ ڪري ڪجهي نتو.

اڃا اڃا ڪرڙ اتي ٻي هلي، تہ مهاديو جي ڏنش جو ٻڌي پرشرام
اتي اچي نڪتو، جنهنکي سڀ راجائون ڏسي سسي ويا. پرشرام
جي شڪل ڏسي سڀ راجائون اٿي بيٺا ۽ پرڻام ڪرڻ لڳا. راجا
جنڪ بہ سيتا کي وٺي اچي بيرين پيو. پوءِ وشوامتر بہ ٻنهي
ڀائرن کي وٺي اٿي پرڻام ڪرايو ۽ چيو تہ "هي ٻئي رام ۽ لڪشمڻ
راجا دشرٿ جا پٽ آهن." ٻنهي جي سامهين صورت ڏسي پرشرام
آشيرواد ڏنين. پوءِ جاڻي ٻجهي بہ جنڪ کان پڇڻ لڳو "ٻڌاءِ
تہ هي ايتري پيڙ چو تي آهي؟" راجا سربستو احوال ڪري ٻڌايس.
جنڪ جي ڳالهہ پوري ڪرڻ ۽ شنجو ڏنش ڏاهن نهاري ڪرو ۽
ڪرڻ ۽ چوڻ تہ "هي مورک جنڪ! ٻڌائيندتہ هي ڏنش ڪنهن
ڀڳو؟ جلدي اهو ڏيکار، نہ تہ سڄو راڄ جنهنجو جنهنجو اولاد
تو ڪريان." پرشرام جا اهي لفظ ٻڌي ويچارو جنڪ ڏاڍو ڇتاڻو
ٿيو ۽ ٻيا آيل دشت راجائون خوش ٿيڻ لڳا.

سڀني منشن کي وياڪل ڏسي ۽ سيتا کي وٺت ۾ ڏاڍل
سمجهي، رگهونات چوڻ لڳو "ڪرپالو! اهو ڏنش ابالجي ڪاڻي

سمجھائي ورمالا رامچندر جي ڳچيءَ ۾ وجھڻ لاءِ چيس، ۽ پاڻ
وري ٻه ڳالھ لڳيون، ته ايتري ۾ سيتا رگھونات جي ڳلي ۾
ڪڙي مالا وڌي. مالا جو ڳلي ۾ پوڻ ۽ ٻي سمجھ راجائن جي
ڪو ٻڙ مچائڻ ته ٻي ڪير، جو اسان وٽان سيتا وٺي وڃي. متي
مارائي ٻنا ته ڇڏيندا سون، پال ٻوءِ جنڪ مدد ڪرين، ته اُنکي
ٻه ڏسي وٺندا سون. اهو حال ڏسي سيتا ته سهيلين سميت اُتان
ويجهي هلي. من ۾ خوطا ڪائيندي ويئي ته پکوان کي اچا،
خبر نه آهي، ڇا ڪرڻو آهي. لڪشمڻ مورکن راجائن جا لفظ
ٻڌيو ڏاڍو ٻوسري پيو، پر رامچندر جي چپ ڪري ڪيهي لتو.
اچا اچا ڪڙ ٻڙ اٿي پئي هلي، ته مهاديو جي ڌنش جو ٻڌي پرشرام
اُتي اچي نڪتو، جنهنکي سڀ راجائون ڏسي سسي ويا. پرشرام
جي شڪل ڏسي سڀ راجائون اُٿي بيٺا ۽ پرڻام ڪرڻ لڳا. راجا
جنڪ ٻه سيتا کي وٺي اچي پيرين پيو. پوءِ وشوامتر به ٻنهي
ڀائرن کي وٺي آڻي پرڻام ڪرايو ۽ چيو ته "هي ٻئي رام ۽ لڪشمڻ
راجا دشرت جا پٽ آهن." ٻنهي جي سهائڻي صورت ڏسي پرشرام
آشيرواد ڏنين. پوءِ ڪڙي پڇي ٻه جنڪ کان پڇڻ لڳو "ٻڌاءِ
ته ڪي ايترو ڀيڙ ڇو ٿي آهي؟" راجا سربستو احوال ڪري ٻڌايس.
جنڪ جي ڳالھ پوري ڪرڻ ۽ ڌنش ڏاڍو ڀاري ڪرو ۽
ڪرڻ ۽ ڇوڻ ته هي مورک جنڪا! ٻڌائيم ته هي ڌنش ڪنهن
ڀڳو؟ جلدي ٻڌاءِ، نه ته سڄو راڄ ۽ اولاد
نه ڪريان." پرشرام جا اهي لفظ ٻڌي ويچارو جنڪ ڏاڍو ڇرڪيو
پيو، ۽ ٻيا آيل دشت راجائون خوش ٿيڻ لڳا.
سڀني منشن کي ڳالھ ڏسي ۽ سڀا کي ڏيٺ ۾ ڏالي
سمجھي، رگھونات چوڻ لڳو "ڪرپالو ڌنش ڀڃڻ وارو ڪو

شري رامچندر جو ڌنش ڀڃڻ ۽ سيتا پرڻجڻ

ڪندو ٻڌوان ضرور موليڪي رکوالت جي داسي بنائيندو." سيتا
جا اهي معروف رامچندر سڀ سڄي ٻي ڪيا. سو جڏهن مهل ڏٺش
وت ٻڌو ۽ ڏاڍس لهارائين، ان مهل اڪشمڻ ڏاڍو پرسن ٿيو ۽
واڪو ڪري چوڻ لڳو، "هي دشتن جا ديوتائو! هي ڪيئون اهي
شيش ناڳ! هي واراه! سڀيئي ٿيو ۽ ڌيرج ڌري پرٿوي کي
جهلي بيهجو، [illegible] رامچندر شو جي ڌنش کي
ڀڃڻ ٿو وڃي."

رامچندر ڏٺو ته سڀ آدمي ٽڪٽڪي لڳايو موڙيندي لهاري
رهيا آهن، ۽ ويچاري سيتا جي پيت ۾ [illegible] ساه ڪولهي، ڏڏهن
من ۾ ويچارڻ لڳو ته "جڏهن اجايو ٻالڪ جي رکي ساه تيائي،
ته پوءِ [illegible] ڪاهي ڪر جو، ۽ [illegible] سڪي وجهڻ ڪان
پوءِ جي [illegible] ته ڪاڪ [illegible] جي. سو وقت هنان
[illegible]" [illegible] وڃي ڌنش [illegible]
[illegible] ڪري [illegible]
[illegible] ۽ [illegible] طرف [illegible]
[illegible] خوب [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

اهو پرڻ ٻڌي پرسن ٿيا ۽ پوءِ هرڪو ڪمر ڪشي پنهنجي
اشٽ ديو جو نالو سمري ۽ مستڪ نمائي ڌنش ڏانهن هلڻ لڳو.
گهڻيئي ويچارا وڃيو حيلا وسيلا ڪن پر ڪنهنکان ڪڻي جو چري
سو بہ نہ. جنڪي ٻڌن جا حال ڏسي ٽيڙ پيهجي آيا سي شرم بچائڻ
لاءِ اُتيائي ڪين ويهي رهيا. جڏهن ڪوبہ نہ پهچي سگهيو ۽
هرڪو ويندڙ ڏڪو تي موٽي آيو، تڏهن ڪيترن ئي راجائن گڏجي
ڌنش پيچڙ پائيو (اُنهن راجائن پاڻ ۾ انجام ڪيو تہ ڌنش پيچڙ
ڪانپوءِ هڪ ٻئي سان لڙائي ڪري جيڪو ڏاڍو ٿيندو سو سيتا
ڪڻندو) مگر پيچڙ تہ پري رهيو، پر رڳو چوري بہ ڪين سگهيا،
جنهن تي سڀني ڏاڍي بي عزتي ٿي ۽ سڀ تماشبين مٺائن
چٿرون ڪرڻ لڳا.

راجا جنڪ اهو حال ڏسي ڏاڍو پشيمان ٿيو، ۽ اهڙي ريت وڃڻ چوڻ
سگهو، جو جنڪ ڏاڍو غصي ٿيو هجي. ”آها افسوس! مون جيڪو
پرڻ ڪيو، سو ٻڌي ديش ديشانترن جا راجائون مهاراجائون اچي
ڪٺا ٿيا. ديتير ۽ ديوتائون منشيہ روپ ڌاري پڻ آيا، تنهنڪان
سواءِ ٻيا بہ انيڪ رڻ ڌير آيا، پر ڪنهن بہ ڌنش نہ پڳو. ڪهڙي
نہ لڄہ جي ڳالهہ آهي؟ پيچڻ ۽ ڪڻڻ تہ پري رهيو، پر ڪو بہ تر
جيترو چوري ڪين سگهيو. تنهنلاءِ هاڻي ڪو بہ پاڻ کي پهلوان
ڪو نہ ڪوٺي، ڇو تہ مونکي سڌ پئجي ويئي تہ هاڻ پرٿوي تي
ڪٿري ٻچو ٻچوئي ڪو نہ آهي هاڻي آشا ڇڏي هرڪو گهر ڏي
روانو ٿئي، ڇو جو ڏسجي ٿو تہ وڌاتا سيتا جي ڀاڳ ۾ پتي ڪرڻ
لکيو ئي ڪين آهي. هاڻي جي انجام ٿو ڇڏيان تہ ڌرم ٿو ناس
ٿئيم، نہ تہ سيتا ويچاري سڄي عمر ڪنواري رهندي. ڇا ڪريان
ڄاڻ اهڙي ڪا سڌ هجيم ها، تہ ڇو اهڙو ڪٺڻ پرڻ ڪري پنهنجي ڪل

ڪري ڇي پوڄا جو سامان ڪٺو ڪري، باقي گلن چونڊڻ لاءِ را
جي باغيچي ۾ ويا. اتي مالهين جي آکيا وٺي پشپ چونڊڻ لڳ
ته ايتري ۾ شري جانڪي به آتي آئي، جنهنکي ماڻس گرجا جي پوڄ
لاءِ موڪليو هو. جانڪي پوڄا ڪري پاڻ جهڙو پاڳوارو ورکهڻ لڳي
هڪڙي سهيلي سيتا کي ڇڏي باغ جو سير ڪرڻ نڪري
ويئي هئي، تنهن جو هنن ٻنهي ڀائرن کي ڏٺو، سو هوءِ خوشي
وچون ڊوڙندي سهڪندي آئي. ٻين سهيلن جو هنجو اهو حال
ڏٺو، سو هو هنڪان لان خوشيءَ جو سبب پڇڻ لڳيون. هوءِ چوڻ
لڳين "هڪڙا ٻه راجڪمار ڏٺا اٿم، جي گل پيا چونڊن، ۽ انهنجي
سونهن جي آءٌ ڪهڙي ڳالهه ڪريان؟" ٻڌڻ کي چوڻ لڳيون "هائي
برابر! هي اهي ئي ٻه ڀائر آهن، جي ڪ وشوامتر منيءَ سان آيا
ڏسجن، ۽ جن هڪي سڄو شهر پاڻتي ڇريو ڪري وڌو آهي.
هلو ته پاڻ به هلي ڏسون ۽ ڪين ڏسڻ ئي کپر جيئون."
کي ٻه اها ڳالهه پسند آئي، جا ڏسڻ لاءِ تڙڻ لڳي، آن
کي اڳواڻ ڪياءِ، جا ڏسي آئي هئي.

نورن ۽ ڇير جو آواز ٻڌي رام چوڻ لڳو "هي لڪشمڻ
آواز ته ٻڌ. چڻ ته ڪامديو نغاري تي ..ن ... وشو (دن
کي جيتڻ جي لاءِ ڪندو پيو اچي." پوءِ اوڏانهن نهارڻ لڳ
جتان سيتا پئي آئي. سيتا کي ڏسي رامچندر لڪشمڻ کي چو
لڳو "هي لڪشمڻا هيءَ جنڪ راجا جي ڌيءَ ٿي ڏسجي، جنهن
ڏنهن يگيه رچيل آهي. سهيلين ساهيڙي گوري پوڄن لاءِ هه
کيس وٺي آيون آهن. آڏا! ڪهڙي ته هن جي سونهن آهي
جنهنکي ڏسي سڀاويڪ منهنجو من ڏانوا ڊول ٿي ويو آهي
منهنجا سڀ ساڄا انگ ڦڙڪن پيا. رگهو ونسين ۾ اهو دڪ

... تہ ڄاڪي ڪري.. آهي پڪ مولڪي تہ ٿي، ٿانهن ٿي بڙوءِ
ڪرا تہ ويچار ”ڪيا لکي وسوط ڪا ”ماڻهو. ۽ ور ابوٿي
اهوٿي بدن، نازڪ هي ڪٿي مولط، ڏاڻي جو مهاڻو ڪٿي
ڪاڙي ”لکي دوط ڪلي ابي ”آهي. مولڪي شڪ ونوڪ
ڪاڙي ڏاڻي هي اڪيان تنهنجي ناري، املپا جنهن آهيو، موڙي
براڪرمي. ۽ ڏاڏو اڙو ٻر آلوٽڻو هنڌوار ٻسط ڪاٽليون ائي آهي وسع
ني ان آهي، ڏنايو سڄون ۽ ڏوڪو ادو ڪي سيعا ڏاڻا جنهن
وڏي والي مني اما ”آهي. بڻايو الاهه ور سالور اهو ڪري تہ ويچار
ڪتاب، وات تنهنجي ”ڪيا لکي ڊوخ ۽ ليون بوسن سب
شل انهن ني ٿني.“

مني: رهنا جسي يڪي ڏاڻش هيڏاهن ديا، پاسي آلهي والي
ڊوڪرد هون وڪيان ڏاڻش دڪ جهنتي تاڙوءِ، ڪهڙ جن ڏڪاڙ ۽ ڏر
مٽيرو ٿورو هيون. وڃايل واسطي راهڻ آيلن ڪرسيون سوليون
ڏالن مني ڪان سيني ۽ هوا، پل ڪرسيون بيٺهہ ۽ ماڻهن عز
وڃا جسي ٻوميؤ رلکر جنهن هو. اهيل استان واسطي ووڙ هي
مونيا. بلغي ۽ ۽ ٻني هي ڪري ٻط ٿي ڏنهن زمانا، قسي
ڪري دپ جنهنجي) ڪري. ڪرڻو مني معاني ٿ نين دپ
رهيو ڪري ۽ ٿڪارط ٻڙو جو ٻاٿن — ... ٿاهي دپ
ڪري ولدن سندبا ۽ ويٺا. ... ... ڪرڻ) ..
ڪي مدي ٿڌهن ليو، ... ... ڪڏ ... ٻڙت
ڪمان ٿاڻ جهنجي) ... ... ٻ ... ڪاڻن
س ڪتنا، تپ ڄاڻ ڪارن ... ... ڪي هي
لڪي ڪري ڪڇهہ سب ٿ ... ...
ڪري سڌن شوج آلي سوال ...). آهي ... ... لي

وشوامتر خوشيءَ سان موڪل ڏنين. پوءِ هو گروءَ کي نمسڪار
ڪري شهر ڏي هليا. اجا رستي تي ئي هليا ته سندن پٺيان ڪاريون
ڇوڪرن جون هلڻ لڳيون ۽ جو جو بت تي هون پيغامبر پهريل،
جتن ۾ هون سندر ڏنش ٻاڻ. ڳلي ۾ هيرن موتين جي مالا ۽
مستڪ تي هون چندن لڳل. وري ڪرو سانورو، ته ٻيو گورو،
سو جوڙي ڏاڍي لهي ٿي. شهر ۾ جا خبر پيئي ته ٻه راجڪمار ڏاڍا
سهامڻا شهر گهمڻ آيا آهن، سو سڀ نر ناريون ڪم ڪاريون ڇڏي
ڪري ڊوڙي آيا درشن لاءِ، جڻ ته درد ري خزاني لٽڻ واسطي
نڪري پيا آهن. ناريون چوڻ لڳيون "واه جي سونهن! وشنو کي
چار ٻانهون آهن، برهما کي چار مک آهن، ۽ مهاديو کي پنجن
مک آهن، ۽ سندس ويس به ڏاڍو ڀينڪر آهي، ٻه اندر سمسار
۾ ٻيو ڪهڙو ديوتا آهي، جنهن جي اهڙا هنن کي ڏجي؟" وري
ڪا چوڻ لڳي "هي سکي! جيڪي مون ٻڌو آهي، سو ته سڻ،
ته هي ٻئي ڪمار راجا دشرٿ جا پٽ آهن. انهن ئي منيءَ وشوامتر
جي يگيه جي رکيا ڪئي هئي، ۽ انهن ئي ته لڙائي ڪري دشٽ
راڪشسن کي ناس ڪيو. هي جيڪو ڏنش ڌاري آهي، سو ڪوشليا
جو پٽ رام نالي وارو آهي. ۽ هي جيڪو مو چارو پٺيان پيو وڃي،
سو سمترا جو پٽ لڪشمڻ نالي آهي." ٻي وري چوڻ لڳي "جنهن جي
جانڪيءَ لائق ور هي رام آهي، ۽ موليڪي پڪ آهي ته ڪواري
راجا ڏسيس سو سڀي، پوءِ پنهنجو پرڻ (انجام) ٻڌ ڇڏي ويندو،
۽ ضرور هن سان پرڻائي ڇڏيندس،" ڪا چوڻ لڳي ته "راجا
منيءَ ورت ڪڏهن ڇڏي ويو هو، تڏهن انهنکي ڏسي آيو آهي، پر
هو ڪڏهن ڪين ڇڏيندو." ڪا وري چوڻ لڳي "جيڪڏهن
وڌاتا سچي آهي، ۽ جتن ٻڌڻ ۾ اچي ٿو، تڏهن جيڪڏهن هرڪنهن

ايوڌيا ۾ رام ۽ لڪشمڻ، هي باغ جو سير ڪرڻ ويا هوا، سي
۾ اچي سهڻا. پڻا ڪارو سانورو، ٻيو گورو (اڇو)، ڪشور
اوستا سندين ئي سي هڏهن اندر آيا، تڏهن سڀ آلسي بيٺا.
پوءِ وشوامتر کين پنهنجي پاسي ۾ ڪٺي ويهاريو. راجا جنڪ پنهنجي
پاڻون هي ٻڌي ڏسي اچرج ۾ پنهنجي ويو، ۽ منيءَ کان پڇاڻ لڳو
"هي ٻار ڪي رگهوڪرمني ست (پٽ) آهن، يا راجڪمار؟ منهنجو
سڀاءُ جيڪ هن ادو من وس ڪري ڇڏيو آهي، جو ڏاڍهن پيارڻ
کان ڦير ڏاڍن نه لڳا." مني ورلدي ڏني "هي راجا اهن سنسار
۾ جيڪي جاندار پيدا آهن، تن سڀني جا هي پيارا، رگهوڪل
شرومڻي دشرٿ راجا جا پٽ آهن، جنکي من منهنجي هت (واندي)
لاءِ موڪليو هو. رام ۽ لڪشمڻ انهن ٻنهي ڀائرن جا نالا آهن. ڏاڍا
ڪيڪسوي، پراڪرمي ۽ بلوان آهن. انهن نه تسڪ لڙائي ڪري؟
آسون کي ماري اسان مالهن جي يڪيه ڪرڻ ۾ انڪ ارڻي تنهن
لاءِ رکيا ڪئي." راجا جنڪ مني جون اهي ڳالهيون ٻڌي اچرج ۾
پنهنجي ويو، ۽ مني کي شهر ۾ راجڪمارن سميت، وٺي آيو،
جي انهن جي آسان ۾ آلي ودادي ٻاڻ محلات ڏئي موڪليو؛

پهرين جي مهن آهي، جڏهن وشوامتر وسوني وٺي ويٺو آهي،
۽ رامچندر، [illegible] آپ ڪري رهيو آهي. ان وقت
لڪشمڻ جي من ۾ ... ڪجهه ڏسڻ جي، پر رامچندر
جي ڊپ ۽ وشوامتر جي ادب ڪري ڪجهه نه ٿي سگهيو.
شري رامچندر منهنجي من جي ڳالهه سمجهي، ۽ منهنجي من جي ڪاماڻا
پوري ڪرڻ لاءِ وشوامتر کي ويني ڪئي ته "گروجي! لڪشمڻ
جنڪ پور ڏسڻ ٿو گهري، مگر توهان جي ادب جي ڪري ڪهي نه
سگهيو. جيڪي جي آگيا ڪريو، ته وٺي وڃي ڏيکاري اچانس."

تيز هجن، پوءِ تون رت ۾ چڙهي اڳيان هلندو تنهن ۽ آءٌ تنهنجي پٺيان هلنديس." ڀڳيرٿ اُمالڪ اُتين ئي ڪيو. گنگا جو وڏو ڊسيءَ رشي مني سڀ آرامي ٿيا، ۽ ڇٽ لڳائي ڪناري تي ويهي خوب ترپڻ، سنان سنڌيا ڪرڻ لڳا. ڀلا! ڪيئن نه ڪن جو ويد پڪارين ٿا ته "گنگاجي درشن ماتر سان پاپ پري ڀڄيو وڃن، ۽ پاپي سنان ڪرڻ سان سنسار ساگر تريو وڃن."

سمنڊ پروڙن ۽ ڏيشن مان لنگهندي جڏهن هرڊوار وٽ اچي پهتا، تڏهن گنگاجي ڏاڍو پرسن ٿي. اُتان پرياگ ۾ آيا، ۽ تنهن ڪانپوءِ ڪاشيءَ ۾، نيٺ وڃي سمنڊ وٽ پهتا جتي گنگاجي اُن ۾ ملي ويئي. سمنڊ ڀڳيرٿ جي گهٽي واڪاڻ ڪئي. انهيءَ ريت سگر جا سٺ هزار پٽ تري ويا. وشوامتر چيو "هي رامچندر! انهيءَ ريت گنگا جو هن پرٿويءَ تي اچڻ ٿيو آهي ۽ ڀڳيرٿ آندي، تنهنڪري ڪيس ڀاڳيرٿي به ڪوٺيندا آهن."

گنگاجي جي اچڻ جو احوال ٻڌي رامچندر ڏاڍو خوش ٿيو، پوءِ منجهس سنان ڪري براهمڻن کي خوب دان ڪيائين. اتان پوءِ آيا جنڪ پريءَ ۾. جنڪ پريءَ جي سوڀيا ڏسي ڏاڍو پرسن ٿيا. شهر جي ٻاهر انيڪ راجائون تنهن ڪوڙيو اتا پيا هوا. وشوامتر ڪرو عمده باغ ڏٺو، جنهن ۾ انبن جا وڻ گهڻا هوا، ۽ منجهس آرام ڏيندڙ ننڊ گهڻا هوا، اهو هن پسند ڪيو ۽ رامچندر کي اُتي رهڻ لاءِ چيو. رامچندر جن آهو استان پسند ڪري اُتي ٽڪي پيا. راجا جنڪ کي جو سڌ پيئي ته مها مني وشوامتر پڌاريو آهي، سو سڀ منتري ۽ مت مائٽ ساڻ وٺي وشوامتر جي ملڻ لاءِ آيو. راجا جنڪ ايندي شرط منيءَ جي پيرن تي ڪري پيو، ۽ منيءَ کيس شيرواد ڏيئي ويهاريو، تنهن کانپوءِ کانئس ڪشل منگل پڇڻ لڳو.

مرڻ گهرجي؟ دنن جو بنا ويچاري ڪروڌ ڪيو، تنهن جو ڦــل تتڪال ئي ملين."

پترن کي موٽي نہ ايندو ڏسي راجا انشومان کي انهن جي ڳولا لاءِ موڪليو ۽ پارت ڪيائينس جلد موٽي اچڻ جي. هي ويچارو ڳڪرت ڳڪت هو، سو جتي جتي ويو ٿي، اتي نمرتا سان ڏس پتو پڇندو ويو. وات تي هنکي مامس گرڙ گڏيو، جنهن کيس سربستو احوال سندس ڀائرن جو ڇڻي ٻڌايو. انشومان کي ٻڌي ڏاڍو ارمان ٿيو. گرڙ پوءِ صلاح ڏنيس تہ "اڏڙو ڪو يتن ڪر، جو پرٿوي تي گنگا اچي، ۽ اهــا جڏهين هتان وهندي ۽ هن پسر کي سپرش ڪندي (ڇهندي) تڏهن هي سٺ ئي هزار جيئرا ٿيندا." گرڙ جي اها صلاح انشومان کي ڏاڍي پسند آئي ۽ پوءِ ٻئي ڪپل مني وٽ آيا. ڪپل منيءَ کــي سر نمايائون، جنهن کين آشيرواد ڏني، ۽ پوءِ گهوڙو ڇوڙي ڏنائين. انشومان گهوڙو وٺي اچي سگر راجا کي ڏنو، ۽ سٺ هزار پترن جي ڀسم ٿي وڃڻ جي وارتا ۽ منيءَ جو ورتانت ڪري ٻڌايائينس. راجا دوڏي پترن جو ٻڌي اگرچ ڏاڍو دکي ٿيو، پر تڏهين بہ ويل گهوڙي جي هٿ اچڻ ڪري يگيہ سماپت ڪري گهڻو پرسن ٿيو. ورڌ اوستا ڪري راج انشومان کي ڏيئي بن ڏي هليو ويو. انشومان جو پتر دليپ ٿيو، ۽ دليپ کي ڀڳيرٿ نالي پتر ٿيو. انشومان کي نہ سک هئي تہ جيستائين گنگا پرٿويءَ تي نہ ايندي، تيستائين سٺ هزارن جو موڪش ٿيڻو ڪونهي. سو اُن ۽ اُنکانپوءِ دليپ، ۽ دليپ کانپوءِ ڀڳيرٿ گنگا جي آڻڻ لاءِ بن ۾ وڃي خوب تپسيا ڪئي. سا تپسيا بہ ڪهڙي، جو ٻئي پاسن مٿي ڪٽي ڏڪڙي پير تي بيهي رهڻ. برهما ڀڳيرٿ جي

ايوڌيا ۾ اهي ورهيه سک سان راڄ ڪرڻ لڳو. ٿورن ڏينهن گذرڻ
بعد ڪيشنيءَ راڻيءَ اسمنجس نالي پٽ ڄڻيو، ۽ سمتي راڻيءَ کي
ڪدو تنهن پيدا ٿي، جنهن مان جي ڄڻي انوسار سٺ هزار
پٽ ٿيا. پٽن کي ڏسي راجا ڏاڍو پرسن ٿيو، ۽ خوب مٺ
ورهايائين. ٻارڪ جڏهن وڏا ٿيا، تڏهن منجهان جيڪو اسمنجس
سامائو سو مهاليچ ٿيو. شهر جا جيڪي ٻارڪ لڌي، تي سنان ڪرڻ
ويندا هوا، تن سڀني کي هو لڌي ۾ ٻوڙي ڇڏيندو هو. ويچارا
ماٽ پيٽ روئندا رڙيون ڪندا راجا وٽ دانهين آيا ته "هي
راجا پرجا جا پالڪا هي اوهانجو پٽ ته اسانجي ٻارڪن لاءِ ساڪيات
ڪال سامائو آهي. سوچيو اهو حال آهي، ته اڄار اسان کي هي
شهر ڇڏڻو پوندو." راجا سگر پنهنجي پرجا کي ڌيرج ڏني، ۽ ڪاتر
پٽ کي شهر نيڪالي ڏنائين. سندس ڪارو پيو پٽ انشومان
نالي ٿيو، جو ڏاڍو ڪٺوان ۽ جڳت پرسد ٿيو. راجا جا الهه ساءِ پراڻ
پوندا هوا. ڪري ڏينهن راجا پاڻ کي وڏو ڏسي، ڪرو وڏو
يگيه ڪرڻ ڏنو ۽ پنهنجو گهوڙو چئن طرفن ڦيرايو. اندر کي جو
لڳو ڊپ، تنهن گهوڙو لڪ ڇوڙي ڇوڙاي وڃي ڪپل مني جي
آشرم ۾ لڪائي ڇڏيو. مالڪ راجا وٽ فرياد ڪئي ويا. راجا پنهنجي
پٽن کي گهوڙي جي کوج ۾ موڪليو، جن زمين آسمان ڪ
ٺري ڏنو، ۽ پيٽ ڪپل مني جي آشرم ۾ پهچو پين. اينديءَ
شرط گهوڙي کي بڌل ڏسي سڀ ڪروڌ ۾ پڙهي ڪپل مني
کي ڪي جو ڪي گهٽ وڌ لڳا. ڪپل مني اکيون کولي نهاريو ته
سڀ، ته سڀ اتي جو اتي ڀسم ٿي ويا. وشوامتر چوي "هي
رامچندرا جيڪو ايهائي ڏسي وانس اکين ۾ مٽ وڃي ٿو، سو
ڪهڙو طلح کهرت؟ ۽ جيڪو ڊاڪو ظاهر ڪٽي ٿو، سو چوڻ

ڪريان ڪيئن اِئن ڪري

[illegible] ڪي [illegible] واڌا [illegible] آهيان [illegible]

آهيو. [illegible] شوخ آئي [illegible]

[illegible] ڪريو [illegible]

[illegible] ڪيان واسطي [illegible]

[illegible]

وقت [illegible] آهيان [illegible]

[illegible] آهيا [illegible]

[illegible] واس ڪري. [illegible]

[illegible]

[illegible] آهي [illegible]

[illegible] آهيان [illegible]

[illegible]

[illegible] واڌا [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] واڌا [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] واڌا [illegible]

[illegible]

[...]رڻن کي سک ڏيڻ وارا سيني ڪليشن کي ناس ڪرڻ
آديو. آءُ اپريتز استري اوهانجي شرط آئي آهيان، سو منهنجي
ڪريو، رکيا ڪريو. مئي مونکي جيڪو سراپ ڏنو، پيتو
[...]ينتر سمجهان ٿي ته منهنجي ڪلياڻ واسطي دو، ته ته
وقت ڪڏهن ملي ها، جو ساکيات پورڻ پرشوتم کي درشن
ڏسان؟ هي پريو! آءُ ڀاڳي ڀولي آهيان؛ مونکي ڀيو ڪوبه
ڪوڙ ڪورجي، قرط هئي وينتي اٿم، جو هي منهنجو من روپي
[...]ر اوهانجي چرڻن روپي ڪمل ۾ واس ڪري. آها! جن چرڻن
[...]ن پرڳٽ ٿيل شري گنگا جي، شو جي پنهنجي مستڪ تي ڌارڻ
ڪئي، ۽ جن چرڻن کي برهما پوڄي ٿو، اُهي چرڻن اڄ منهنجي
سر تي رکيا ويا، سو آءُ بيشڪ ڌنيه آهيان.“
هنڪانپوءِ ٽورو اڳيرو هلي گنگا جي وٽ پهتا، ۽ اُتي رامچندر
۽ لڪشمڻ پرڻام ڪيو ۽ منيءَ ڪان گنگا جي جي اُتپتي پڇي. منيءَ
جواب ڏنو ”اوهانجي ونس ۾ سگر نالي هڪڙو راجا ٿي گذريو
آهي، جنهنکي ٻه استريون، هڪڙي ڪيشني ۽ ٻي سمتي ديون.
سگر راجا کي سيني سکن هوندي به پٽر جي نه هئڻ ڪري تمام
گهڻي ڪڙهڻي ٿيندي هئي. ليڪن هڪڙي ڏينهن ٻنهي استريون
ولي جهنگ ۾ پٽرسنتان لاءِ تپسيا ڪرڻ لاءِ ويو. اتي مها تيجسوي
ڀرڳو نالي رشي رهندو هو، جنهنکي هن پنهنجي سموري دک
وارتا ڪري ٻڌائي. ڀرڳو رشي مٿن پرسن ٿي ور گهرڻ لاءِ چين
منيءَ جا وچن ٻڌي هن سر نمائي چيو ”هي ڪرپالو! اوهانکي
جيڪو چڱو لڳي سو ور ڏيو.“ جنهن تي منيءَ هڪڙي راڻيءَ
چيو ته ”توکي هڪ پٽر ٿيندو.“ ۽ ٻيءَ کي چيائين ته ”توکي
[...] پٽر ٿيندا.“ اهو ور پائي راجا رشيءَ کي ڏنڊوت ڪ[...]

الاپت ڪري پڇايس تہ "برهما ڪري پيري ڪري ڪيا آهن
ڪٿي، جنهنجو ڏانو آهليا رکيائين ۽ اها گوتم رشيءَ کي ڏيئي
پاڻ پنهنجي ڌام پڌاريو. آهليا تمام روپوتي هئي جنهنڪري اندر
مٿس موهت ٿي پيو. ڪري ڏينهن ڇل ڪري، ڪڪڙ جو
روپ ڌاري، اڌ رات ڌاري ٻانگ ڏيڻ لڳو. گوتم سنان
سنڌيا جو وقت سمجهي گنگا جي تي ويو. پٺيان اندر گوتم جو
روپ ڌاري آهليا وٽ آيو ۽ اهي سندس ڌرم ڀرشٽ ڪيو.
ايتري ۾ گوتم موٽي آيو، ۽ اهي دل گهٻرايا. اندر گوتم کي ايندو
ڏسي آهليا کي پنهنجو ڪپت وارو قصو ظاهر ڪيو، جنهن ڏسي
آهليا هڪدم اٿي اڪيلي دروازو کولڻ آئي. گوتم جو ڏٺو تہ دروازي
اڳ تي ايتري دير ٿي ٿي، سو ڌيان ڪري سڀ ڪجهہ جاڻي ورتو،
۽ اندر اهي پٺيءَ کي ڏسي رنجيت سراپ ڏنائين تہ "هي استري!
تون پٿر بنجي پئو، ۽ سيءُ، هوا ۽ برسات سدائين سهہ. ٽان جو
هڪ من ترتيا ۾ شري رامچندر جنم وٺندو، تڏهن تنهنجي مڪتي
ٿيندي." ۽ اندر کي چيائين "هي اڌرم ۽ لپٽ! هي لاڪا آڏا
تون منهنجي گهر ۾ (سوراخ يا ڇوڪ ڪرڻ جي نشان) ٿي آيو
آهين، سو تنهنجي انهيءَ شرير ۾ اهڙا هزارين ڇيڪ ٿيندا، جنهن
جا هي ڀڳي ڪل هونديءَ." ۽ وشوامتر چوڻ لڳو "هي رامچندر!
هيءَ ئي گوتم استري آهي. هيءَ ويچاري سراپ ڀوڳيندي ايترن
هي ڏينهن جو رستو ڏسي رهي آهي. هاڻي اُنتي مهر ڪريو."
ڀڳوان جو ڪيس ڏيڻ لڳو، ۽ شلا جو منهنجي سندر ديوءِ
سروپ ۾ آهليا ٿي پيئي. ڀڳوان کي ڏسنديئي هٿ ٻڌي هٿ
جوڙي اکين پاڻي سمونيءَ ڪري لڳي تہ "هي ڪرڻ مير رامچندر
هي اوهانجي جي ٿي. هي پتا اوهين سنسار کي ڀوڳ ڪرڻ

پراپت ٿيا آهن، سو اوهان ويچاري وچن نہ ٻوليا آهن. اوهان
زمين، ڌن ۽ ڳائيون وغيره جيڪي گھرجي، سو خوشيءَ سان
ري وٺو. آءٌ ڏيڻ ڪاڻ تيار آهيان. هيءَ ديھ ۽ پراڻ گھرو، تہ
ي بہ اوهان اڳيان حاضر آهن پر رام ۽ لڪشمڻ کي تہ آءٌ ڪنهن
ي بہ صورت ڏيئي ڪين سگھندس. ٻالا! ڪيڏانهن ٿيا هو راڪشس،
۽ ڪٿي ويچارا هي ڪومل شرير." نيٺ وشوامتر گھڻي قدر
سمجھائي راجا کي آڻ مڃائي. راجا ٻنهي پٽن منيءَ جي حوالي ڪيا،
۽ مني خوش ٿيندو رگھونات ۽ لڪشمڻ کي ساڻ وٺي آشرم
ڏي موٽيو. واٽ تي تاڙڪا راڪشس ڏٺائون، جا هنن کي ڏسي ڪروڌ
وچون اُماڪ هنن ڏي ڊوڙي. ڀڳوان هڪڙي ٻاڻ ساڻ هن جو
ڪم تمام ڪري ڇڏيو. وشوامتر شري رامچندر جو هي پهريون ئي
پراڪرم ڏسي تعجب ۾ پيو. پوءِ ٻنهي ڀائرن کي آشرم ۾ وٺي آيو
جني ڪين اُها وديا سيکاريائين، جنهنڪري هنن کي بک ۽ اُڃ جي
پرواه نہ رهي ۽ شرير ۾ اٿل ٻل ۽ تيجو وڌي. ٻئي ڏينهن شري
رامچندر منيءَ کي چيو تہ "اوهين ڀلي وڃي يگيہ ڪريو، اسين
يگيہ جي راڪشسن کان رکيا ڪندا رهنداسون." سباهو ۽ ماريچ
راڪشسن جو اهو ٻڌو، سو ڪروڌ ۾ ڀرجي، سينا وٺي چڙهي ڪري
آيا. شري رامچندر ٻنهي کي ماري وڌو، ۽ لڪشمڻ ساڄي سينا
نابود ڪري براهمڻن کي نرڀيہ ڪري ڇڏيو، جنهنڪري سڀ منين
ستوتي ڪرڻ لڳا.

ٿورن ڏينهن بعد وشوامتر هنن ٻنهي ڀائرن کي ڌنش
ڏي وٺي هليو. رستي تي هنن هڪڙو سندر آشرم ڏٺو جني
ڪو پسون هو، نہ پکي، ۽ نہ ڪو جيو جنت. اُتي هڪڙي
(چپ) پيل ڏسي رامچندر منيءَ کان پڇيو، جنهن ساڄي

سمجهه جو آڳي ماتا پتا ۽ گروءَ کي شري رامچندر سر نمائيندو هو. جو سڀ، وياپڪ، چيتنا رهت، آتما، نرگڻ آهي. جنهنجو نہ ڪو ناءُ آهي ۽ نہ روپ، اهوئي مريادا پرشوتم شري ڀڳوان ڀڳتن جي هت لاءِ طرحين طرحين اڏيت چريتر ڪري رهيو آهي.

والمي اڳتي ٻيا چريتر ٻڌو. مها مني گيان وان وشوامتر بن ۾ رهندو هو، جتي سدائين جپ، يڳيه، هوم هون ڪندو هو، پر ماريچ ۽ سباهو والي ۾ راڪشس کيس ڏاڍو ستائيندا هوا. وشوامتر ڏٺو تہ مي پاپي سواءِ ڀڳوان جي مارڻ سان مرندا. تڏهن ويچار ڪيائين تہ ڀڳوان ڀرٿويءَ تان بار لاهڻ لاءِ ديهہ اوتار ورتو آهي. سو اهوئي ڀلائي ڀڳوان جو درشن بہ ڪيندو، ۽ راجا کان پرارٿنا ڪري ٻنهي ڀائرن رام لڪشمڻ کي بہ وٺي ايندس. ڪجهہ ئي ڪلاڪن ۾ ڪهڙون ڪندو مني نيٺ راجا جي دربار ۾ آيو. راجا منيءَ جو آدر ستڪار ڪيو، ۽ آڳي پنهنجي آسڻ تي ويهاريائينس. منيءَ جا چرڻ ڌوئي راجا منجهي پوڄا ڪئي. پوءِ کيس رسوئي وڌائي خوش ٿي چرڻ لڳو تہ ”اڄ منهنجا ڀاڳ پاڪ آهن، جو اوهان چرڻ گهمائي هن آستان کي پويتر ڪيو.“ راجا ٻنهي پٽن کي منيءَ کي پيرين پوڻ لاءِ چيو، ۽ پوءِ منيءَ کي پرارٿنا ڪيائين تہ ”اوهين هت ڪڏهن نہ ايندا، سو هيٺر ضرور ڪنهن ڪر ڪري آيا هوندا. ڪي ڪرپا ڪري جيڪا منهنجي لائق سيوا هجي، سا فرمايو تہ ٻيا ديرِ ڪئي وڃي.“ راجا جا اهڙا شرڌا ڀريا وچن ٻڌي مني چرڻ لڳو ”هي ڌرم ويرا مونکي راڪشس منهنجي يڳيه، تپ ۾ ڏاڍو ڏکوئي رهيا آهن، سو انهن کي ڪرڻ لاءِ پنهنجا ٻہ پٽ شري رامچندر ۽ لڪشمڻ ڏيو.“ راجا منيءَ جا اهي وائڪ ٻڌي ڪجهہ وقت چرڻ لڳو ”هي منيشورا مونکي ٻارن پٽ وڏا اوسڻا

...ن تہ ڏسي ڪٿان تہ ڏسي
... تہ رڌل مان تيار ٿيل سامگري اچي پلنگ ڏي ويٺي
... رامچندر ويٺو ڪاڻي. ٻہ وڇون ٻوڙي سهاري آئي هيس.
...سي تہ ٻالڪ اٿين سهڻيو پيو آهي، جتي آن هنڌ بہ ٻرا جهان
...ي اچي پوڄا جي هنڌ ڏسي تہ ڀڳوان جن آن ڀي تہ سچ پچ
...ي. ان ميل هيءَ ڏاڍو ڊنل، ۽ من ۾ ويچارڻ لڳي
...ن. يا آءُ سپنو ٿي ليهان. ڀڳوان رامچندر ماتا کي
...ٻالڪ آهن، يا آءُ سپنو ٿي ليهان. ڀڳوان رامچندر ماتا کي ڏيکاريائينس،
...ڪل ڏسي مرڪيو ۽ آمالڪ پنهنجو وراٽ سروپ ڏسي مکڊ
...نهن ۾ سارو برهمانڊ نظر اچڻ لڳس. ماتا اهڙو سروپ
...ي ويٺي ۽ ڊڪڻو لفظ ڪڇي نہ سگهي، سو نيڻ بند ڪري سر
...نهايائين، تہ ايتري ۾ ڀڳوان وري اهو ٻالڪ بڻجي پيو. ڪوشليا
...ويچاري ويچار ۾ پيئي تہ جڳت جي پتا کي مون پنهنجو پٽ
...سمجهيو آهي. ڀڳوان ٿنهنجي هيس تہ ”ماتا! اها ڳالهہ ڪنهن
...سان نہ ڪجهہ.“

ڏينهن پائي سڀ ٻار وڏا ٿيڻ لڳا ۽ انيڪ پرڪارن جون
ٻال ليلائون ڪري ماتا پتا کي آنند ڏيڻ لڳا. گروءَ وٽ وديا
اپياس لاءِ موڪليا ويا، جتي ٿوريئي ڪال اندر سڀ وديا سکي
ورتاءِ. پالا! جناجي شواسن کان چارئي ويد پرکهت ٿيا، سي چـ...
سکندا؟ مطلب تہ وديا ۽ نمرتا ۾ نپڻ (هوشيار) ۽ ڪرڻ شيل سنـ...
پائر راجائن جيان رانديون ڪرڻ لڳا. هت ۾ ڏنش ٻاڻ ڪٺي...
نہ سوپيا ٿي ڏنهن. سکائن (سنگتي) ۽ پائـرن سميت ڀڳوا...
هميشہ شڪار ڪرڻ ويندو هو. هو سڀ پائر ماتا پتا جي آ...
پرماڻ هلندا هوا. جنهن ريت شهر جا رهاڪو خوش ٿين، ...
ريت هلت ڪندا هوا. پاڻ ڀڳوان ويد ۽ پراڻ گروءَ کان ...
ڏيئي ٻڌندو هو، ۽ ٻوءِ پائرن کي ويهي سمجهائيندو هو. هر...

جي سوڀيا اهڙي هئي، جو ڪوبه اِن ڪٿي ڏاڍيءَ نهاري نه ٿي سگھيو. سڀئي شهر جهنڊين وغيره سان سينگاريا ويا ۽ ديوتائون آڪاش مان پُشپ ورشا ڪرڻ لڳا. پوءِ ڪيڪئي ۽ سمترا ٻنهي سندر پٽن کي ٻهر ڏٺو. اُن وقت جا خوشي ٿي ويئي؟ نه ته زبان کي طاقت آهي انجي ورنن ڪرڻ جي ۽ نه قلم کي اِن جي لکڻ جي.

هي پاروتي! شري رامچندر جي اُن وقت جي ڪڙي دوري جي ڳالهه آءٌ توکي ٻڌايان ٿو. مون ۽ ڪاڪڀشنڊ منشيه روپ ڌارڻ ڪيو، جنهنڪري اسانکي ڪو سڃاڻي ڪونه سگھيو. اسين ٻئي من ۾ خوش ٿيندا گھٽين ۾ گھمڻ لڳاسين، ۽ جيائن ڏسون، ته اُنوقت جيڪو جهڙي ڪوڙي رهيو آهي، سو راجا تنهنکي ڏيئي رهيو آهي. راجا کي سندس اهڙي طرح جي دان ڪري هر ڪو آشيرواد ڏيندو ٿي ويو. ڏالي ڏٺي وڃڻ جو وقت آيو، جنهنڪري راجا ٻنهي کي وشِشٽ کي سڏايو. اُن سوچ ويچار ڪان پوءِ هي چار نالا رکيا. ١. رام [جو سمورو جڳت جو وشرام ڏيڻ وارو ۽ سڀ جو ڳالهه آهي]، ٢. ڀرت [جو سنسار جو ڀرڻ ۽ پوشڻ ڪرڻ وارو آهي]، ٣. شترگھن [جنهنکي سمرڻ ڪرڻ سان شترن جو ناس ٿي وڃي] ۽ ٤. لڇمڻ [جو سندر لڇڻ جو ڳالهه، رامچندر جو پيارو ۽ سڄي سنسار جو آڌار آهي]. جڏهن ته چارئي ٻالڪ شيل، روپ ۽ گڻن جا کاڻ آهن، پر تنهن ۾ شري رامچندر سڀني کان وڌيڪ پيارو آهي، جنهنکي ماتا گود ۾ خوب لاڏ ڪوڏ ڪرائي رهي آهي. ڪڏهن ڏيئي ڪوشليا رامچندر کي سنان ڪرائي ڪپڙا پهرائي ٻهکر تي سنهاري، پاڻ ٻنهي کي ڪُل جي ديوتا لاءِ پڪوان تيار ڪيا. جڏهن ملي پڪوان جي پوڄا ڪري

باقي ڇيڪي ٻاجهه، يعني جونون حصو، انهن ٻه آڱا ڪيائون.
ٻي ڪيڪئي ۽ ڪوشليا جي حقان سمترا کي ڏنائون. انهي
وقت سڀ راڻيون گرڀ وتيون ٿيون.

جنهن ڏينهن کان ڀڳوان گرڀ ۾ آيو، ان ڏينهن کانوٺي
ڏٺو ويو ته سمپتي آئي. گهڻو وقت گذرڻ بعد ڀڳوان جي
پرگهٽ ٿيڻ جو وقت نزديڪ آيو. نوين تٿ جنهن جي سعائي ڏار
ڏينهن مڌيان ڪال [ٻپهرن] جو ڀڳوان پرگهٽ ٿيو. برهما، شنڪر،
ڪرڪيا ۽ ٻيا ديوتا ۾ آيا جهنجهن ۾ ان مهل ڪٿي ۾ آيا
جهنجهن وشال نيترن ۽ ڀما ڌوپا وارو، اٺن سوروپ سندس ڏسي
ماتا دنگ ٿي وئي ۽ ڪرڻ لڳي ته "جنهن ڀڳوان جو گيان
الٽ لکين پائين، سو ٽو ٿيندي ڪيئن انهن ۾ سمجهي ڪريان؟
۽ جنهن ڀڳوان رومن رومن ۾ سارو برهمانڊ رهي ٿو اهو ٿورن ڀڳوان
مون گرڀ ۾ ڪيئن سمائجي سگهيو؟" ماتا جا اهي وچن ٻڌي
ڀڳوان مرڪيو ۽ کيس اڳئين جنم جي ڳالهه ياد ڏياري، جنهن کري
هوءِ کيس ٻار سمان پيار ڪري. ڪوشليا ٻڌي چيس "هي
ٻيو ٿڌو روپ ڇڏي ٻالڪ وانگر ليلا سميت ۽ انهن ٻال ليلا ڪر."
ڀڳوان انهي تي اهڙو ٻالڪ ٿيندي روئڻ لڳو، روئڻ جو آواز ٻڌندي
سڀ راڻيون دوڙنديون آيون. اهو سماچار جلد شهر ۾ ڦهلجي
ويو ۽ ساري نگر ۾ آنند ٿي ويو. راجا دشرٿ پٽ جنم ڪئين
سان ٻڌي جهڙو برهمانند ۾ لين ٿي ويو. خوشي وچان وائڙو ٿي
ويو. دل ۾ اچڻ لڳس "آيا! جنهن جو نالو ٻڌڻ سان نو ساگر تري
پار ٿجي ٿو اهو ڀڳوان منهنجي گهر ۾ اوتار ورتو آهي." خوب
باجا وڄائڻ ۽ ٿالها وڄڻ لڳا. گرو وسشٽ کي سڏايو ويو، جنهن
ويد وڌي سميت اچي ساڳيو راجا انهي کي ڏان ڏنو...

سنڌو ساهتيه سوسائٽي

بار هلائيندا سون سو ديوتائو!
ڪنداسون، پرٿويءَ جو سمورو گڏ گڏ ٿيڻ لڳا.
ڪر رهو." هيءَ آڪاش واڻي ٻڌي سڀ
رها سڀني ديوتائن کي چوڻ لڳو ته "اوهين سڀ ٻاندرن جي
سيوا ڪريو."
پ ۾ پرٿويءَ تي جنم وٺي پريو چرڻن جي
ديوتائون برهما جي آگيا وٺي روانا ٿيا ۽ پوءِ ٻاندرن جو
پ ڏاري، هٿي هٿي رهي، پريؤ جو رستو ڳولڻ لڳا. ديءِ سڀ
چار جڏهن راوڻ جي ڪن پيو، تڏهن چوڻ لڳو ته "سورج
ي ته سڀ منهنجي تابع آهن، سو هو مونکي ڇا ڪري سگهندا؟
ن هوندي به ساڃيت رهڻ ۽ ڪهڙي حاجت آهي؟ ڇو جو سياڻن
پ شترو کي ڪڏهن به ننڍو ڪري سمجهڻ نه گهرجي. جڏهن دليپ
چا ٿيو، تڏهن راوڻ هنجي ڀل ڏسڻ ڪاڻ براهمڻ جو روپ
ري هنجي محل ۾ ويو، جتي راڻين کيس براهمڻ سمجهي سندس
لئي ڀت آدرستڪار ڪيو. وجھ وٺي هن پنهنجو اصلوڪو روپ
ڙ ڳيت ڪيو، جو ڏسي سڀ راڻيون ڊڄي اندر ڀڄي ويون. راوڻ
آڏان سرجو نديءَ تي آيو. ڏسي ته دليپ راجا ڪي منتر پڙهيو
چانور پيو نديءَ ۾ اڇلائي. ماڻهن جي پڇڻ تي جواب ڏنائين ته
"هڪڙو شينهن ڳئو کي مارڻ ٿو چاهي، سو هي چانور سؤ ٻاڻ ٿي
شينهن کي لڳندا، جنهنڪري هو هن کي ڇڏي ڏيندو." راوڻ
اهي واڪيا ٻڌي اچرج ۾ پيو ۽ ڏسي ته برابر هڪڙو شينهن ٻاڻن
جو گهايل مئو پيو آهي. اهو حال ڏسي راوڻ گهر ڏي موٽيو. هوڏانهن
دليپ جي گهر اچڻ شرط راڻين ساڻس راوڻ جي لنگهڻ بنسبت
ڳالهه ڪئي. راجا کي ڏاڍو غصو آيو ۽ اُماڪ منتر پڙهي پاڻيءَ ڇڪو
ڦٽو ڪيائين جنهن مان ڏهه لک ٻاڻ ٻنهي لنڪا کي نابود ڪرڻ
لڳا. مندودريءَ جي معافي گهرڻ تي ٻاڻ وري پاڇو ويا. آن

هي مودي ۽ ٻڪني آهي ۽ جنهن پوري سلطنت جو آهي، ڀڳوان اتي
ئي بسر ڪيل تنهن لو. جنهن تي ڀڳوان جا ڀڳتن جي مڪان جو
آهي تنهن تي

नाहं वसामि वैकुंठे योगिनां हृदये न च । मद्भक्ता यत्र गायंति तत्र तिष्ठामि नारद ॥

ارٿ – هي نارد! آءٌ نڪي وئڪنٺ ۾ نه ڪداڙن ۽ نڪي
جوڳين جي هردي ۾، پر جتي جتي منهنجا ڀڳت مونکي سمرڻ
ٿا اُتي حاضر آهيان.

منهنجي انهي ڪتاب سيتي ڪي ڳالهيون ۽ برهما اڳواڻ تنهن وقت
جواءِ جي پيارنا ڪرڻ لڳو ته "هي ديوتائن جا ناٿ! هي پرالين
جا سک ڏيندڙ! هي ديون جا رکيا ڪندڙ ڀڳوان! اوهانجي جئه
هجي. هي ڪئو برهمڻن جا مددگار! هي راڪشسن جا ويري! هي
لڪشميءَ جا پيارا پتي! توهانجي سدا جئه هجي. هي پرٿويءَ جا
پالڻهارا هي عجب ۽ وڏندڙ ڪر ڪندڙ! توهانجي ڀيد جي
ڪنهن کي سڌ نه آهي، اوهين سڀاويڪ ڪرپالو ۽ ديون تي
دَيا ڪندڙ آهيو. سو اسان تي ڪرپا ڪريو. هي انترجامي! هي اوناشي!
هي سڀ ويا پڪا! هي پرمانند سروپ! اوهانجي ڀڳتي ۽ ڀڳتا ڪهڙي
ڪهڙي تنهنجي اسان کي ڇڪي خبر ڪانهي، ۽ سڀ ديوتائون،
رشي، مني به بيت لي اوهانجي شرڻ آيا آهن ۽ نمسڪار ڪن ٿا."

برهما جي اهي ڪرڻا ٻڌي وڏن پڙهي آڪاش واڻي ٿي ته
هي "ديوتائو! ڊڄو نه. اوهانجي لاءِ آءٌ منش ديهه ڌاريندس ۽
سورج ونش ۾ منش جو اوتار وٺندس. ڪشيپ ۽ اديتي وڏيون
ڪهڙي تپسيا ڪري مون کان ور گهريو هو اهي هيئنر دشرٿ ۽
ڪوشليا جي روپ ۾ ايوڌيا جا راجا راڻي بڻيا آهن. سو انهن
اُتي وڃي ويهندس ۽ چار ڀائر جنم وٺندس، ۽ نارد جي وچن کي

ن ڏوتن جي ڳالهه ٻڌي ويچار ڪيو ته راوڻ جي درٻار ۾،
ايتي، ۽ نه آدمي سنت سماج، سو سواءِ ڏيڍ ڏل جي ورند.
ر مان ڪي ڪين، تنهنڪري پنهنجي سوير مان رت ڪڍي
ڪي ”راڄا کي هي ڪهڙو ڏجو ۽
ڪڙو ڪهڙو ٻڌي، ڏوتن کي ڏياءِ ڪتب ڏاس ڏيندو.“
ڪليندي تنهنجو سارو ڪهڙو ڪي ڏ سندي
جهڙس ته ڏنائي آيا. ڪهڙي ڪي
ڏوت ادو ڪهڙو راوڻ جي درٻار ۾ ڪٽي تڏهن
ڀي راوڻ ڏاڏو خوش ٿيو، ۽ ڏڏن ڏوتن جي ڳالهه ٻڌائي، اڄو جو
انهنکي حڪم ڏڏائين ته ”آتو دشا ۾ ادري هنڌ وڃي
انهي ڪنهنکي ٻه ڪل ڏ ڏي.“ ڏوت حڪم ٻڌي جنگ ٻڌو
۽ آيا، ۽ اتي ادو ڪهڙو ڪڙي ٻني ۾ آئي ڏيئا، جنگ ٻڌو ۾ جو
ڏنيائون، سو ڏنڪري، جو ڏيکر مهاديو جي سيا ۾ راوڻ جنگ راڄا
ڪان هارائو هو، ان خار هٿ ڪري انهن ڪيو ڏرائين.
هيڏانهن راڄا جنگ جي ماڪ ۾ ادي ڏڪار ٿيو، ميدان لس
وسط لڳو، ۽ سورج ڏاڏو تپڻ لڳو، جنهنڪري ڏليوان، لديءِ
ڏاڏو ۽ ڪو سب سڪي ويا، ۽ مالهن ۾ ڏاڪار مچي ويو، انهي
ڪندي هارين ڍور، ڪڏري ويا، ۽ ويچارن مالهن جا ڏاڏا برا حال
ليڪ لڳا، راڄا ڏاڏو اڄار ٿيو، ۽ ڪو وت اجي ڏڪر ڪي ڏيان
ڪرو ٻڌس ”ٻچا! ڏڪر نه ڪر، چاد جو وقت اڪين ڏ سند
ٻو ڏڪر ڪر، ٻڪيه شروع ڪر ته ٻوه آن ۽ ٻل مڙو ٿ
ٻولدا ڏ شرا اڄو آهي، ته ٻڪيه ان تون پنهنجي استري سم
دو ڪنڙي اڏا ڪر.“ ڪرو دا ڏڏن ست ڪري راڄا آئين ڏ
دو ڪيڏيندي زمين مان ڪڏي رڻي ڪنيا اڏا ٿي،
ڏنڪي ڏڏي سماءِ سمهائي ٻڌي سان ڏٿو. ڏٺي طرف ڏاڏ
هو ڏڻ ڪنهن ڏهڏان هون، ڏ ڏو ڏڪي ڏني ڏني.

سنڌو ساهتيہ سوسائٽي

راوڻ جو شنڪر کي ڪيلاش سميت کڻي اٿارڻ ۳۰۲

ڪري ڇڏيو هو. راوڻ کي اهو هنڌ ڏاڍو وڻيو ۽ اوچتو شوق جو درشن ٿيس. پوءِ ته ڪٽيندي تلسي پترا ڪمل ڪسل، ٻل پتر ۽ اڪ پشپ آندائين. شو جو سمرڻ ڪري منتر پڙهڻ لڳو. اندر شوق پنهنجو ويهن ٻانهن جي زور سان ٻاجهي رو ڪرڻ لڳو ۽ جهڪري سڀ ٻڌڻ لڳا سهر ٻاهو ڪروڌ ڪري ڇوڙ لڳو ته "اي موڙ ڇڏي پيو ٻاهي ڪير آيو آهي؟" وڃي ڏسي، ته راوڻ ٻالي روڪيو بيٺو آهي. اهاڪ پڪڙي آڻي کوڙن جي طبيلي ۾ ٻڌي ڇڏيائينس. جتي پوءِ سڀ استريون، ڪالت، ته ڪامڪ هٿ لڳس. سهسر ٻاهو گهڻا ڏينهن ڪيا، پر راوڻ پنهنجو ناءُ نه ٻڌايو. ٻئي ڏينهن پلستيه رشي وڃي سندس ڇوٽڪارو ڪيو.

ڪٿان ڪجهه بعد رستي ۾ هن ڏٺو ته هڪ سندر استري ڏٺي، جا هٿ ۾ چندن پشپ ۽ پتر کڻيو شو جي پوڄا لاءِ پئي ويئي. اسان اروشي ناءُ هو. هو هن کي ڏسي شرم وچان پاڻ کي لڪائي. راوڻ وڃي ڏسي هن کان پڇڻ لڳو ته "هي سندري! تون ڪير آهين، ۽ هي ميل ڪيڏانهن ٿي وڃين؟" پوءِ هن لڄ جي مارئي هن کي جواب نه ڏنو. هن متوالي سواءِ ويچار جي ڪامنا ٿي هن استري کي زوري جهليو. پر هو هن کي ڌڪهڻ جي لعنت سمجهي پڇتائين، ۽ هن کي آئي ٿي ڏيڏي لنڪا ڏي وٺي آيو. ٻڌائي آهي ته هن سڀني ناسي ٿي داسيون پولديون آهن. اروشي ڏاڍي ويڪل ٿي، ۽ اهي ٿي ڪوبر کي سڀ وارتا ٻڌايائين. هن ڪٿيندي ناولي وئي، جنهن ڪري سراپ ڏنو ته "راوڻ! پنهنجو سڀ ونس ڇت لهندو."

ڪنهن ڪي ونڌي وٽي خيال آيو ته رشين کان ابا ڏاه ڏل جو ڪري ۽ سي پنهنجا ڏوت الهن ڏانهن موڪليا.

ايندو ڏاڍين، تڏهن ٻه ڏيان جو وقت سمجهي ڪروڌ نه ڪيائين.
راوڻ تنهنتي ڪاوڙجي چيس ”اڙي اڪيلي ٻڪلا ڀڳت ٻانڌرا!
تنهنجو ڳالهو ٻڌي آيو آهيان سو اُتي ٻڌي ڪر. مون کي جيتڻ ٻنا
تنهنجو اهو ڏيان سڀ اجايو آهي.“ ٻالي وري ٻه مرڪي چيس ”سچ
آهي ادا! مون ٻاڻ تنهنجي ٻل بابت ٻڌو آهي، پر ڪرپا ڪري
ٿورو ترس جيستائين ڪ آءٌ سورج ڀڳوان کي انجلي ڏيئي رهان،
پوءِ ٻالشڪ جيئي ملجان.“
راوڻ تنهنتي گرجندو ٻالي کي مارڻ لاءِ اڳتي وڌيو. ٻالي
ٻه ڏنو تہ شوجي ور ملڻ ڪري هي مارڻ سان مرندو ڪين،
چوڻ لڳس ”هي راوڻ! تون ڪهڙ ٻليو وڃ، ڇوجو مون هرهنڪ
تنهنجي هار ٻڌي آهي.“ راوڻ جڏهن اصلي نہ سمجهيو، تڏهن
اُٿيو، ۽ مروڙو ڏيئي راوڻ کي ڪڇي ڪُڪر
ٻالي ڪروڌ ٻه ڀرجي
ٻڌي ڇڏيائين، جتي ڇهہ مهنا پئي سڙيو.
ٻالي کي ان ڳالهہ جي سمڪ ابي ويئي. ويچاري راوڻ ڇڙڻ
لاءِ ڏاڍا حيلا ڪيا، پر سڀ اجايا. جڏهن پڪهہ جي ڪري ڪُڪر
اچي ڏاڍي ٻانس مٿي ۽ راوڻ سڄي نہ سگهيو، تڏهن ڏندان
سان ڪرڻي اچي ٻالي اڪيان بيٺو ۽ نرلجو وري ٻه ڪرجنا ڪرڻ
لڳو. ٻالي وري ٻه پڪڙي آڻي انگد کي ٻانهن ڏني. انگد ڇا
ڪيو جو ٻنهنجي پلنگ سان ٻڌي ڇڏيائينس جتي هي ڏاڍيون
رڙيون ڪرڻ ۽ ڦٽڪڻ لڳو. تارا هنکي سچاتو ۽ اُنهي وقت کيس
ڇڏائي ۽ چيائينس تہ ”هي لنڪا جا راجا! جلد هتان وڃ هليو
متان ٻالي ڏسي وٺيئي ۽ ٻيهڙين حالين ڪريئي.“
راوڻ ڊاڙهي اُڏان ڀڳو، سو اُنهي هنڌ آيو، جتي سهسر ٻاهو
(هزارين ٻانهن وارو) پنهنجين سينين استرين سميت جل ڪريڏا

۽ آيو، جو ديوتائن جو ڪٽر دشمن ٿيندو هو. ٻلي ڏسڻ کانپوءِ ڪَٽي خاطري ڪئي ۽ ڪانئس اچڻ جو سبب پڇيو. راوڻ چيس "تون به پرٿوي تي هلي، منهنجي دشمن (وامن) کي ڪڍي رکي ڇڏ." ٻلي ورندي ڏنيس ته "پرماتما جي مرضي کانسواءِ آپوشڻ (زور) جي ڪري ڪو به ڪجهه ڪري نٿو سگهي، ڇو ته ڪڪر، بوءِ سڀ ڪنهن جي پويان ٿي هلندي." راوڻ ويچاري ڪيترو ئي زور لڳايو، پر ڪڏهن به ڪڍي ڪين سگهيو، تڏهن ٻلي شرمائي لکيس ته "ڇا تڏهن الهيءَ ٻال سان ٻاڻ جيتيندا هئين؟ جن پوڙهن جي آپوشڻ پريا هوا، اهي به ڪڍي ڪين ۽ مري ويا، تنهنڪري بهتر اهيئي ته ڪير جو رستو وٺ." راوڻ ڪاوڙ ڪري ٿيو ۽ جلد اتان روانو ٿيو.

وامن ڀڳوان، راوڻ کي ايندو ڏسي، خيال ڪيو ته هن ٻاره مٺي جو ايمان ڪيئو آهي، تنهن رستي تي ڪڏهن ٻالڪن کي پنهنجي سموري طاقت بخشي. جيڪو هو راوڻ کي ڏٺو، سو ٻڪري شهر ۾ ولي آيس. پٺا هن جا ڏاڍا سر ۽ وڏيون پڇون (ڏاڙهون) ڏسي لڙائيون سڀ هنڪي ڏسڻ آيا ۽ کيس خوب سمجهائڻ لڳا. راوڻ ڏاڍو شرمندو ٿيو، پر پنهنجو ڏک نه ٻڌائين. ڪرپاڪان وامن جڏهن ڏٺو ته هالي خوب درگهي ٿي اٿس، تڏهن ٻلو آڇا ڪبائينس، ۽ هو يڪدم اتان روانو ٿيو. موڪ راوڻ تمام اڳيان پرڏي، ۽ مسا جو ڪوڏيو هو، جنهن شري رامچندر ڪان ٻس ري مٿي اڪي جيڪا ڪيرو ٿي سو جتي برهمڻ ۽ ديوتائون ڏسي، اتي اهڙي سٽاڻي. اتان هو پنهنجا ٻئي پڪڙ ۽ وڏيو جتي ٻالدران جو راجا ٻالي رهندو هو. اتي هڪڙو ڏاڍو ڏنائين، جنهنجي سوڀيا ڏسي وڏا وڏا رشي به لوڀجي ويا ٿي. اُن هنڌ ٻلي راوڻ کي ڏسي مڪهو، ۽ اڪرچ راوڻ کي ڪوهندو ۽ ٻاهون ڏيکيندو

مٿا ماڻ جابل وشسٽ ٿي مشهور ٿيو، جو ٻورو وشسو ڀڳت ساماڻو. مطلب ته سڀ راڪس وڃي ٿيا، ۽ سڀ ٻاهر، دشت ۽ ڪنو ٻراهمڻ کي سڏائيندا ٿيا. راوڻ ۽ سندس ڀٽن ٻن ٽاٽي تپيا ڪئي، جن ڪري ٻرهما مٿس راضي ٿي ڪنن ۽ ڪرڻ ٿا جيءَ. راوڻ جي ور گهريو ته "منشي ۽ باندرن کان سواءِ آءُ ٻئي ڪنهن جي هٿان مارجي نه مران." ٻرهما "تٿاستو" چئي ڪنڀ ڪرڻ کي جيءَ، جنهن جسم مٿا لنڊ گهري ورتي. جڏهن ويڀيشڻ جو وارو آيو، تڏهن حسن ڀڳوان جي جوڙ ڪملن ۽ ٽومل ڀڳت ٿئي ادو ور گهري ورتو. ٻرهما سڀني کي ور ڏيئي ماڻو ويو، ۽ راڪشس به خوش ٿيندا گهر ڏانهن موٽيا.

راوڻ جي واڪ ٻڌي مئي ٽاڪي دنت پهچي ڏيئي مندودري ڪس ڏنائين. سمجهه جي ويڙه ترڪوٽ ٽووت تسي ٻرهما جو ودبل ڪيو مٿا جيو ٿيو هو. انڪي مير دنت وري مومست ڪوڻي سڪس ايڪ رمڻيڪ سونا محل ٺهيا ۽ سندس ناءُ لنڪا رکيو. راوڻ جي اها راڄڌاني ٿي. ڪڙي ٻيري ڪبيرتي ٻڌي ڪري ڪنس ٻنڌڪ ومان کس ورتائين. پڇا سولي ٻولي آئي ته ڏوڙا مان ته ٿڻ ٿي ٻوندو آهي. سو ڪري راوڻ ٻاڻ ٻاون جو سٺا ٺوڙ ڏاري. وري ڪسي ڪران ڏاڻ مسا ٻڌائي، مسان مقابلي ڪرڻ وارو ٿيان سخار ۽ بجائي ڪونه ٿيو هو. وري ته ڪنهن جهڙ مٿا نه ڪندو هو، ته ته سندس ڪابچي ڏڻا هي ڏان ڏو، جڏهن ته سندس حاڪم مٿان سڀ سنسار ۾ ڪير مڃتي ڏيندو هو. وري ميگهناد راوڻ جو وڏو پٽ هو، [illegible] جهڙو ڪونه هو. ڀيا ته ايڪ ويڙه ٻاوان

ڪونه بچندءِ، جو ڪٽي ڏيو ٻاريٺي يا جل انجلي ڏيٺي.
راجا ويچارو سراپ ٻڌي حيران ٿيو، ۽ پُٽ ڪان وياڪل ٿيو،
ته ايتري ۾ وري آڪاس واڻي ٿي ته ”هي براهمڻو! اوهان سوچ
ويچار ڪري سراپ ڪونه ڏنو آهي. راجا ويچارو بي ڏوهو آهي.“
اها آڪاس واڻي سڀ براهمڻ ٻڌي عجب ۾ پيا. راجا وٽ رسوئي
ڪندڙ پروهت. راجا ته نه رسوئي لڌي ۽ نه رسوئي
ڪيو هو ڏسي، ته دپ ۽ ڏُک وچون وياڪل ٿي
سڀئي وارتا براهمڻن کي ڪري ٻڌائي. براهمڻ چوڻ لڳا ”هي راجا! جيتوڻيڪ تنهنجو
ڪري ڪو ڏوهه ڪونهي، پرنتو ڪيو. تنهنڪري براهمڻن جو
پرتوي تي ڪري پيو. براهمڻ جو ائين هئي، پر تهڙي
ڏنڊ ڪين.“ ائين چئي براهمڻ هليا ويا. شهر جي
سراپ متنددو ڪيو، تڏهن آهي وڏاتا ڪي ڪي جو
ماڻهن کي جڏهن اها خبر پيئي،
ڪي ڳالهائڻ لڳا.
ڪپٽي راڪشس سڀئي پاڻ پروهت کي شهر ۾ پهچائي سڀئي
ڳالهه وچ ۾ ڪپٽي منيءَ کي ٻڌائي جو ٻڌي ڏاڍو پرسن
ٿيو، ۽ سڀني راجائن کي چٺيون لکيائين، جن ۾ شهر کي گهيرو
ڪيو، ۽ راجا لڙائيءَ ۾ مارجي ويو ۽ سندس ڪل ۾ ڪو ڪونه
بچيو. ياگيه ولڪ چوڻ لڳو ”هي ڀاردواج! ٻڌ، براهمڻن جو سراپ
ڪو مٽي؟ جڏهين وڏاتا ڪنهن سان رسندي آهي، تڏهين
آڻاهه ريتي جا ڪٽا به ٻروت ٿيو پون؛ پتا پرسمان ٿيو پوي ۽
رسي سرپ سمان ٻڌيه پوي. مطلب ته ڪنهن سمي جو راجا
ڪٽنب سميت وڃي راڪشس ٿيو. منجها ڏهه سر ۽ ويهه ٻانهون
ٿيون. منهنجو ڏاڍو راوڻ ٿيو ۽ ڏاڍو ٻاهي ساماڻو. انهيءَ راجا جو
ننڍو پٽ، جنهنکي اري مردن ڪريندا هوا، اُهو مهاٻاهوان ڪنڀ
ڪرڻ جي نالي سان سڏجڻ لڳو. ڌرمرچي وزير سندس ٿي

گهوڙي سميت ڪڍي اچي سندس شهر ۾ ڇڏيو، يعني راجا کي
راڻي جي ڀر ۾ سمهاريائين، ۽ گهوڙي کي طبيلي ۾ ٻڌائين. ٻئي
راجا جي پروهت کي کڻي ڪڍي وڃي ڪنهن ڏوراهين پروهت
جي گهر ۾ لڪائي آيو، پاڻ پروهت جو روپ ڌاري اچي سمهي
رهيو. راجا سوير ننڊ مان جاڳيو ۽ پنهنجي محلات ۾ ڏسي عجب کاڌائين.
۽ مني جي من ۾ ساراهه ڪيائين. ٻئي ڏينهن اڳئين اوهين طرح اچي
آيو، جو راڻي کي ڪل نه رهي. طبيلي مان اٿي گهوڙو هڻڪاري
وڃي ٻين ڏانهن روانو ٿيو. ٻنهي جي وقت راجا شهر ۾ موٽي
آيو ۽ گهر گهر ۾ شادمانا ٿيڻ لڳا. راجا پروهت کي ڏسي راتوڪي ڳالهه
ياد ڪرڻ لڳو. ٻئي ڏينهن راجا کي ٺيڪ سمجهڻ ۾ آيا. وقت
جاڻي جو ڪپٽي راڪشس پروهت جي ويس ۾ راجا وٽ آيو ۽
ڪيس سڀ سمجهايائين. گروءَ کي سڏائي ڪڍ ۾ لکر براهمڻن
کي ڪٽنب سميت نمنڊڻ (ڪاهوڙ) ڏياري موڪليائين. پروهت
(راڪشس) کاڌن تيار ڪيو، جنهن ۾ ايڪ ٻه ڪارڻ جون رسوئون
جيون. نه وڪڻ لڳا، ٻه ڪيترن قسمن جو ماس، پڻ رڌو ويو.
ڳالهه راجا پروسڻ لڳو، ته اُن مهل آڪاش وائي ٿي ته "هي براهمڻو!
اٿو گهر وڃو. هي اَن متان کائو، نه ته هلاڪي رسندو،
جنهن ۾ براهمڻن جو ماس مليل آهي." اها ڳالهه ٻڌي سڀ
براهمڻ اٿي کڙا ٿيا. راجا ويچارو ڏاڍو ويڪل ٿيو، پر
ڏاڍو ڪو هئڻ سبب ڪا ڳالهه به واتان ڪڍي
نه سگهيو. براهمڻ تڏهن ڪرم راجا جو سمجهي ڏاڍو ڪاوڙيا ۽
سراپ ڏنائون ته "اي مورک! جنهن تو اسان سڀني براهمڻن کي
ڪٽنب سميت ناس ڪرڻ ٿي گهريو، سو تون ڪٽنب
سميت ناس ٿي. تنهنجو ناس ٿيندو، ۽ ڪل ۾ ڪو

ڄاڻندس، مگر آءٌ پنهنجي مايا رچي تنهن جي پروهت (گرو براهمڻ)
جي ويس ۾ ايندس. هاڻي رات گهٽي گذري آهي، تنهنڪاءِ آرام
ڪر، ۽ پنهنجي تپ جي ٻل سان هيٺڙو جو هيٺڙو توکي گهوڙي
سميت گهر تو ڇڏايان ۽ ٽئين ڏينهن توسان اچي گڏبس. آءٌ اهو
تنهنجي پروهت جو ويس وٺي ايندس پر تون مونکي تڏهن
سڃاڻجانءِ جڏهن آءٌ هي حليل سڀ ڳالهيون توسان ايڪانت ۾
ڪريان.." ورڪي هو ڏاڍو تڪل
راجا ويچارو آڪيا پائي سمهي رهيو، ۽ ويٺو ۽ ڇل
سو اُهالڪ ننڊ ڪٽڻي ويس. تپسوي وڃي آسڻ تي ويٺو ۽ ڇل
جي پڇي گهڻو ويٺي ڪيائين، تہ ايتري ۾ ڪال ڪيتو نالي راڪشس
جنهن سوئر جي روپ ۾ راجا کي حيران ڪيو هو، آتي اچي
سڄڻو. هي راڪشس ڪپٽي مني جو مترهو، ۽ ڏاڍا ڇل ڪپٽ
ڪري ڄاڻندو هو. هن جا سؤ پٽ ۽ ڏهہ ڀائر هوا، جي وڏا دشٽ،
نردئي ۽ ديوتائن کي دکي ڪرڻ وارا هوا. راجا پرتاپ ڀانوءَ انهن
دشٽن کي جن براهمڻن، سنتن ۽ ديوتائن کي دق ڪيو هو،
ماري ڇڏيو هو. سو هن دشٽ، پنهنجو اڳيون وير ياد ڪري، ڪپٽي مني،
سان ملي، راجا جي ناس ڪرڻ جو اُپاءُ ڪيو هو، پر تيڏهو ڪجهہ اور هو. راجا
کي اُنهي ڪا سڌ نہ رهي. ڪپٽي مني پنهنجي متر کي آيو ڏسي ڏاڍو
پرسن ٿيو ۽ اُٿي ساڻس گڏيو، ۽ پوءِ سربستي ڳالهہ جيڪا ٿي
چڪي هئي، سا ٻڌايائينس. راڪشس ٻڌي ڏاڍو خوش ٿيو ۽ چوڻ
لڳو "بيشڪ داءُ تہ ڏاڍو عمدو لڳو آهي، ۽ پڇوان بنا دوا روڳ
ناس ڪيو. شتروءَ جو ڪل سميت ناس ڪري، آءٌ وري چئين
ڏينهن اچي توسان گڏبس."
انهي پرڪار متر کي دلاسو ڏيئي، هن راڪشس، راجا کي

جيڪڏهن آءُ اوهانجو دوت نه مڃيان ۽ ڳالهه تي ويهان، ته ايترو
فڪر ڪري ليندو، جيترو خوف براهمڻن جي سراپ کان ٿيو ٿو.
دائي ڪرپا ڪري اهو ٻڌايو، ته براهمڻ ڪئين وس ٿين." مٿي
دوت لکيو "هي راجا! آءُ نه ڪهڙي اُپاءُ، پر آءُ ڪهڙو ڪري
سگهان. ٻئي ڪا اُپاءُ سهنجو آهي، جيڪو توري ڪٺنا
آهي. اهو اُپاءُ منهنجي مٿ ۾ آهي، پر منهنجو هارط تنهنجي شهر
۾ ڪانه ٿو سگهي، جو ته جڏهن کان منهنجو جنم ٿيو آهي، تڏهن
کان آءُ ڪنهنجي گهر يا شهر ۾ ڪين ويو آهيان. هاڻي جي نه
وڃان، ته تنهنجو ڪارج ٿو بگڙي. ڇا ڪريان؟ هن ڳالهه جي الجهن
اچي ڦاٿو آهيان".

ٻڌي، راجا وينتي ڪري چيو "هي ڪرپالُو! منهنجي آءُ
ڪٿان ڪري دکي ٿيو. اوهين ته ديسن ديال آهيو." مٿي
تڏهن ته هاڻي چڱي طرح آءُ آهي. سو دوت لکيس "خير! آءُ تنهنجو
ڪم هلي ڪريان ٿو، پر ياد رکجو ته يوگ، پڪي، تپ ۽ منتر
جو پرڀاءُ تڏهن ٿي ڏيئي ٿو، جڏهن ڪا اهو ڪم ڳجهو رکجي ٿو.
هي راجا! جيڪڏهن آءُ رسوئي ڪريان ۽ تون پروسين، منهنجي
ڪنهن کي سڌ نه پوي، ته پوءِ ڏسجانءِ ڪر اِها منهنجي ڳالهه. جيڪو جيڪو
ان اَن کي کائيندو، سو تنهنجي آکيا پاڻ ڪندو. ۽ ڪو ايترو،
ته انهن جي گهر جيڪو کائي ايندو، سو به آکيا مڃيندو. هاڻي وڃ
۽ وڃي هن سنڪلپ وٺ، ته هڪ سال تائين هو لڪ براهمڻن کي
ڪٽنب سميت ڪامونا ڏي، ۽ پوءِ جيترا ڏينهن تون سنڪلپ
ڪندين، اوترا ڏينهن آءُ رسوئي ڪندو رهندس. انهيءَ طرح ٿورن
ڏينهن ۾ سڀ براهمڻ تنهنجا بڻجي ويندا، جيڪي ڏينهن ڏينهن
[illegible]

اڪيلي سڏ ڪئي. تون ستيه ڪيتوءَ جو پتر آهين. گروءَ ڪرپا سان
مونکي سڀ معلوم آهي. پر ائين ڇئي پاڻکي لڪو ڪرڻو آهي. "هي راجا
تنهنجي هلت چلت ۽ مٿيءَ واڻي ڪري منهنجي لڇا آهي ته تون کو
مَن گهريو ور گهُر." راجا ويچارو ڏاڍو خوش ٿيو. سو ڇوڙي لڳو
"هي ديالو! مونکي هي ور ڏيو، جو آءٌ اجر امر ۽ روڳ رهت ٿي
پوان، لڙائيءَ ۾ اجيت ٿيان، ۽ شترن کان نڊر ٿي سؤن ڪلپن
تائين راڄ ڪريان." تپسويءَ ورائي ڏنيس "ائين ئي ٿيندو. پر هنن
سڀني ڳالهين لاءِ شرط آهي، ته فقط براهمڻ کان سواءِ ٻيو سڀڪو
تنهنجي آڏين ٿي رهندو، ڇو ته تپسيا جي ٻل ڪري براهمڻ سدا
ٻلوان رهن ٿا. هنن جي ڪوپ اڳيان ڪنهنجي مجال ڪانهي،
جو سامهون ٿي سگهي. سو هي راجا! براهمڻن کي وس ڪر، ته
برهما، ۽ مهيش پاڻيهي اچي تنهنجي وس ٿيندا. براهمڻن
کان سواءِ ڪُل اڳيان ڪنهنجو ٻل لڳو هلي. سو هي راجا! سواءِ براهمڻن
جي تنهنجو ٻيو ڪوبہ وار ونگو ڪري نہ سگهندو."
راجا هنجا وچن ٻڌي پرسن ٿيو ۽ واروار نمسڪار ڪرڻ
لڳس. تڏهن ڪپٽي منيءَ ڇوڙ لڳس "ڏسجانءِ، جيڪڏهن تون
منهنجي ملڻ جي ڪنهن سان ڳالهہ ڪندين ته پوءِ جي تنهنجو
ڪم بگڙي ويو ته مون تي نہ اٿيئي. وري بہ ٻڌو روڪيانءِ ته ائين
نہ ٿئي جو ڇهين ڪنين ڳالهہ وڃي پوي. جي ائين ٿيندو، ته پوءِ
تنهنجو ناس اوس ٿيندو، نہ ته هونءَ برهما ۽ وشنوءَ ۽ شو کي بہ
طاقت ڪانهي." راجا منيءَ جا ڇوڙ ٻڌي چيو "هي ناٿ! اوهانجو
ڇوڙ سچو آهي. ٻڌايو براهمڻ ۽ گروءَ جي ڪوپ ڪري ڪير
بچندو؟ پڪوان جو ڪوپ ٿئي، ته گروءَ جي ڪرپا سان رهي سگهي،
ڪرپا... ڪري ... ڪوئي بچائڻ وارو ڪونهي.

ڪئيو، راجا ورتي لکيو "هي پرڀو! اوهانکي ڀلا سمان سمجهي ڪٿانهي ٻه ڪريان ساموڻ ڪري موٽڪي پتر ۽ نوڪر سمان ڄاڻي پنهنجو ڏانو ڪرپا ڪري ڏيکاريو."

راجا تہ هڪڙي ڪپٽ جي سڃاڻي، ٻر هن ڪپٽي منيءَ هن کي سڃاڻي ورتو هئو. ٻنهي ڪري هو دشمن، ٻيو ڪعوي، ٻيو راجا، سو هن ڪپٽ ڪري پنهنجو ڪم سڌ ڪرڻ ٿي چاهيائين. پنهنجي راڄ جي سکن کي ياد ڪري ڏاڍو ڪليش ٿي ٿيس ۽ ڇاتي ٿي جليس، سو جواب ڏيڻ لڳو "ڀائي! منهنجو نالو ڀيکر نوڪن ڪريس ڀکاري آهي."

راجا تنهنجي هيس "سچو آهي، سخت مهاتما هميشہ جولدا آيا آهن تہ هو ڪٿ ٻيکوان کي ڏاڍا پيارا لڳندا آهن. اوهان جهڙن ۽ نوڪن ڪريون ڀکارين کي ڏسي برهما ۽ شوکي دِ شڪ ٿو جاڳي. خيرا اوهين ڪڻي آهيو، سو هئو، مان اوهانکي نمسڪار ٿو ڪريان. موں ٿسي ڪرپا ڪجو." اتي منيءَ ڳالهہ لڳو "هي راجا! ٻڌ، مون کي هت رهندي گهڻو وقت گذري ويو آهي. ان وقت اندر نہ ڪو مون کي گڏيو آهي ۽ نہ مون پنهنجو پد ڪنهن اڳيان کوليو آهي. سدائين اوڪن ڪان اڪيلي گذاريو اٿم ۽ سواءِ ڀڳوت ڀڳتيءَ جي ٻيو ٻوجهن ڪيو اٿم. ڏسان ٿو تہ تنهنجو مون اڳئي اهڙو پيار ۽ ڀڳتي آهي، تنهن ڪري تو ڪان ڪي بہ ڳالهہ ڪين رکندس، ۽ جي ڪجهہ اڪيلائي تہ جهڙ جهڙ جسو ڏاري ٿيان. منهنجو نالو ايڪتنو. ايو لاءِ ڪٿي پهر جو جهڙن ٻاروٽين ٻهرتين سرشٽي رهي تہ آدمن منهنجو جنم ٿيو، تنهن ڪانيوءَ ٻري مون ديهہ ڪار ڌاري آهي. مي ٻيرا نڪتب تہ ڏاڍا، ٻيا جي ڪري سڀ ڪجهہ ... آهي." راجا هن جون ڳالهيون ٻڌي ... ٿي ... سادو ... ٻڌايو، تنهنجي جس "هي راجا! موٽڪي

کي خار ڏيندو هوا سمان ڀوڙندو ويو. راجا کي به غصو لڳو ۽ سو
به پٺيانس پيو. سوئر ڪڙي اهڙي ڳهاٽي جنگل ۾ لڪي ويو، جتي
گهوڙي جي وڃڻ جي جاءِ ئي ڪانه هئي. راجا ويچاري هاڻي ڏاڍو
پڇتايو، ۽ موٽڻ مهل رستو گم ٿي ويس. ٿڪ ۽ بک کان وياڪل
ٿي راجا ندي يا تلاءَ جي ڳولا ۾ هيڏانهن
هوڏانهن ڀٽڪي ڦريو. ڀٽڪندي ڀٽڪندي هن هڪڙو آشرم ڏٺو، جتي
هڪڙو راجا منيءَ جي ويس ۾ ويٺو هو. هي اهو راجا هو، جنهن کي ڪنهن
وقت پرتاپ ڀانوءَ جيتيو هو، ۽ ڪانئس راج پاٽ کسي ورتو هئائين.
پرتاپ ڀانو اندر لنگهي ويو، ۽ هن راجا کيس سڃاتو. اڄ جي ستايل
راجا هن کي نه سڃاتو سو گهوڙي تان لهي هن کي مها مني سمجهي پرڻام
ڪيائين. ڪپٽ ويس ڌاريءَ منيءَ هن کي سرو ور ڏيکاريو، جتي راجا
سنان پاڻي ڪري جل پان ڪيو ۽ گهوڙي کي به ڪرايو. جڏهن رستي
جي ٿڪاوٽ دور ٿي، تڏهن هو تپسوي راجا کي پنهنجي آشرم ۾ وٺي
آيو ۽ وهڻ لاءِ آسڻ وغيره ڏنائينس. سالجيون ٿيندي ڏسي مني
چوڻ لڳو "هي پيارا! تون ڪير آهين ۽ بن ۾ جان، جوکي ۾ وجهي ڇو
گهمي رهيو آهين؟ تنهنجا چڪرورتيءَ جهڙا گڻ ڏسي مونکي توتي
ڏاڍي ديا ٿي اچي." راجا وراڻي ڏني "هي منيش! آءٌ پرتاپ ڀانوءَ
نالي راجا جو وزير آهيان ۽ شڪار جي پٺيان ڀوڙندي رستو وڃائي
ويٺو آهيان. منهنجا ڏاڍا ڀاڳ آهن ۽ ڪجھ چڱائي ٿيڻي اٿم، جو
اوهانجي چرڻن جا درشن ٿيم." مني چوڻ لڳو "هي ٻچا!
اونداهي ٿي ويئي آهي، ۽ تنهنجو شهر هتان بلڪل پري آهي، تنهن
ڪري اڄوڪي رات هت ٽڪي پئو ۽ سڀاڻي صبح جو سويل
بلاشڪ هليو وڃ." راجا وراڻي ڏني "اوهانجي آگيا مٿي تي." ائين
چئي گهوڙي کي درخت سان ٻڌي اچي ويهي رهيو. ٿوري ويرم

ڪتي ٿين ٿي، اُهڙي سڪ، اُهڙي ڪشي، اُهڙي ڀڳتي، اُهڙي اوڻائي ڄاڻن ۽ سنيهه اُهڙي ڪيڻ ۽ اُها ملت ڪرپا ڪري اسان کي ڏٺو ڏيو." ڀڳوان پرسن ٿي رِشيءَ جو جوڙ به قبوليو. پوءِ راجا کي چيائين ته "راڻي اوهين وڃي اندر پوريءَ ۾ رهو، اتي خوب پڙهو ۽ اُس ڪرڻ پڄاڻان ڪجهه وقت گذرڻ بعد توهين ايوڌيا جا راجا ۽ راڻي ٿيندا ۽ تڏهن آءٌ توهان جو پٽ ٿيندس ۽ ڀڳتن کي سک ڏيندو ايڪ چرتر ڪندس." ايترو چئي ڀڳوان انترڌان ٿي ويو. راجا ۽ راڻي ڪجهه وقت اُن آشرم ۾ رهيا ۽ پوءِ ديهه تياڳي اندر پوريءَ ۾ وڃي واس ڪيائون.

انوپ بوڌم ايڪ ڇيڙ "هي ڀاردواج! اهو چرتر شو جي پاروتيءَ کي ڏيس ۾ ٻڌايو سميت چتر جي بيو به سبب ٻڌ. اها ڪٿا به مهاديو ٻڌائي! توهان سچي جي ديهه ۾

ٻڌايان ٿو. ڪيڪيءَ ڏيک ٿسو جوءِ پوءِ ڏيش هو، جتي ستيه ڪيتو ٻڌي آها لڇي ٿسي مرڪي. تڏهن پٽ پرتاپ ڀانو ۽ اري مرڌن ڏالي شروع ڪئي. راجا وڏي پت ڪسي ٿي.

سواءِ ڏٺو منو ۽ سنڌس استري پٿو جي وقت ۾ پرجا ڏاڍو سرشتي آئين ٿي اُنهن مان راجا آڏايو. راجا جو نمسڪاري ڪرو جو پٽ هري ڀڳت ڏنو ٿيو. جنهن نديءَ راجا سڀني پرٿويءَ جي هو ۽ ڏيئي جو نالو ديو دتي هو، جا ڪرڻ من کي شانتي ڏيائين ٿي. ديو دتي جي ڪرپ مان ڀڳوان ڪرائي وڌايائين جي ڪري، هنر وڌيو. اُنهيءَ ڪپل ديو سانکيرتڻ مارايائين. مهرڻ مهل اُنهيءَ منو ڪهڙي وقت ڏٺائين پرٿويءَ ته ڏنش ۾ ڏاڍا وڏو ۽ سو ڏيهان پيو آيس ته افسوس هي هنر منهنجو ڏيو، جو ڪرو تير ني ويو سو ڪدم واڄ جو ڀاڳ پٽ کي سونپي ڏاڍيري ڏيندو راجا

چوڻ لڳو: "پوءِ ڇو ٺڳيءَ ڪري لعل نيٺ پائي گهڻ، منهن ۾ ناره، "؟ آهين رهيو وڃي
ريس ته آهي ڏنو مون هميشه! دغاباز! ڪپٽي هي" لڳس
مهل وارو سمنڊ ٠ آهي ڪندو واس ۾ من تنهنجي ساڙ ۽
ڪشمي (ا سوارٿ پنهنجي بنائي ڀانئيو ڪي مهاديوءَ ويچاري
ڪونه استاد سو ٠ پياريئي وڪ هلا هل ڪيس لاءِ) ٺڳيءَ
ڪوشش پنهنجي تون ۽ ڏيڻ ڏئي سراپ ڏاڍي ٠ ڪريئي
ڏاري ڏينهن جيڪا ته اٿيئي اڏو اٿيئي گڏيو ، جو سڏيو
بانڊر شڪل پنهنجي ۽ ٿيندين اهو سراپ اڏو پوڳيو ٠ ڳل جو
مونکي ته جنهن ٠ ٿيندا مددگار تنهنجا اُهائي ڏينهن اٿيئي
حالت انهيءَ ۾ تون ئي تنهن اٿيئي ستايو ڏيئي ئي بانڊر سو ، بنائيئي جهڙي
ڀڳوان سمجهي تي مٿي سراپ جو ناره " ٠ ڏيندين ڏکي ۾ ئي ورتائين
مايا چڪي ٠ رچيل پنهنجي ، ۽ ڪيو ڪم جو ڏيوتائن ۽ من
ڏسي اٿي جنهن ۽ هيڏانهن مايا جو ڪينچي ڇڏيائين ، ٻو ڏانهن روبڪار ڏسي اچي ڏنو ۽
نوارڪ! ڏکيو شرڳاگت هي" ته لڳو پڪارڻ پڪڙي چرڻ جا ڀڳوان
راجڪماري جو الوپ ٿي وڃڻ ٠ ناره اها
"؟ ٿئي ڪوڙو سراپ منهنجو جو ، ٿئي ائين ، ۽ ڪر ڪيا رحم
اڇا منهنجي سڀ سچا ! ڀڳوان چوڻ لڳس " ڇڏيو ! مون
ڏين ڏيال ڀڳوان چوڻ لڳو " هي پڙهيو ! مون
سان رچيل هو ٠ " ناره تڏهن وري چوڻ لڳو
ڪٿي منتر تنهنجو ٻاب ڏنيون ڳاريون اوهانکي جيڪي
شنڪر ؟
"هي ناره !

ٻني ڪنهين کي ڪين ويندي. ڪرپانڌان ڀڳوان ناره جي پلي
۾ جا ڪيو، جو کيس بلڪل ڪروپ ڪري بڻايائين پر آيان
آدمين کي اها سڌ ڪانه رهي، تن نارد سمجهيو پورو ڪم ڪيس.
مهاديو جا ٻه گڻ ٻه براهمڻ ويس ۾ اتي آيا ۽ نارد جي پرسان
ويهي سانس مسخريون ڪرڻ لڳا. نارد جو باندر جهڙو منهن ۽ ٻڍ
ڏيندو ڏسي رکيو راجڪماريءَ کي نه ڏسڻ ۾ آئي، ۽ اهڙو آدمي
راجڪمارن جي پر ويل ڏسي من ۾ ڏاڍو ڪاوڙ پئي. راجڪماري
ورمالا هٿ ۾ کڻيو سڀني راجڪمارن ڏي نهاريندي پئي ويئي،
پر نارد ڏانهن ته پاسو به اک مٿي ڪين کنيائين. نارد ڏاڍو وياڪل
ٿيو، گهڙي گهڙي آسڻ تي اٿ ويهه پئي ڪيائين، جنهن ڪري شو
جا گڻ مٿس خوب چٿرون ڪرڻ لڳا. راجا جو سروپ ڌاري
ڀڳوان به اتي اچي سهڻو وشنو منهنجي من جو سروپ ڏسي موهت
ٿي ۽ ورمالا امالڪ وڃي کيس ڳچيءَ ۾ وڌائين. سڀ راجائون نراس
ٿي پنهنجي رستي وٺڻ لڳا. نارد ويچاري جو اهڙو حال ٿيو، جو
انهن کي پاڻي ته جهٽڪي سندس هوش مان ڪو بدل ميرو ڇڏي
ڪري پيو هو. هو ڏانهن شو جا گڻ چوڻ لڳس ته "ڀلاري! آرسيءَ
۾ منهن ته ڏس." اهو ٻڌي هو سراپ جي ڊپ کان ڀڄي ويا.
نارد پاڻي ۾ پنهنجي شڪل ڏٺي جنهن ڪري ڪروڌ وچون الڳ
ڪري ويس سو هنن کي سراپ ڏنائين ته "اوهين راڪش ٿيندا."
۽ پوءِ سڌو ڀڳو ڀڳوان وٽ. واٽ تي من ۾ رٿون ڪندو ويو
ته "سراپ ڏيندو سانس، ڇا ته سندس ڌرتي ٻراڻ تيا ڪيندس
جو منهنجي ڪيڏي نه بي عزتي ڪئي اٿس." ايتري ۾ رستي تي
ڀڳوان لڪشمي ۽ ان راجڪماريءَ سميت ڪڏهن. ڀڳوان مدد ر
وڏي ۾ چوڻ لڳس "هي منهنجا من رت ڪمرايو هتي ڪيڏانهن

چوڻ ڪري نيٺر لعل پائي گهڻ ۾ منهن ، ناره "؟ آهين رهيو
وجي ريس ته آهي ڏلو مون هميشه ! دغاباز ! ڪپٽي هي " اِڳِس
ميل واو ڙط سمنڊ . آهي ڪند واس ۾ من تنهنجي ساڙو
ع (اڪشمي سوارٿ پنهنجي بنائي ٻانڙلو کي ميادين ويچاري
ڪونه استاد سو . پياريتي وڪر هل هلا ڪيس لاءِ) مٽيءَ
ڪوسش پنهنجي تون ۽ ڏيان‌ءِ تو سراپ هاڻي . ڪريتي
ڏاري ڏيهه جيڪا ته اٿيتي ادو سراپ اهو . پوڳر ٿل جو
ڪٿي باندر شڪل منهنجي ۽ ؛ ڏاريندين ڏيهه اُهائي اٿيتي نڳيو
مونکي مونکي ته جڏهن . ٿيندا مددگار تنهنجا ئي باندر سو ، بنايتي
جهڙي حالت انهيءَ بہ تون ئي تڏهن اٿيتي سشاپ ڏيتي وڇوڙو جو
استري پڳوان سمجهي تي مٿي سراپ جو ناره ." ٿيندين
ڏکي تي ۾ . وڙاءِ ڇڪي مايا رچيل پنهنجي ۽ ، ڪيو ڪر
من ۽ اڪشمي اُمالڪ ڏوڏانهن ؛ ڪينڇجڻ جو دپوتائن
هيڏانهن مايا جو ڏنو ۽ اچي ڏسي روبڪار اها ناره . وچڻ تي
راجڪماري جو الوپ تي ڪار ڏڪر نوارڪا ! هي شرلاڳت " ته لڳو پڪار پڪڙي
پڳوان جا چرڻ جو منهنجو سراپ ڪوڙو ٿئي ." ٿئي ، ائين ۽ ، ڪر رکيا
منهنجي اچا منهنجي سڀ دي ! بچا " اِڳس چوڻ پڳوان ديال
مون ! پربو هي " لڳو چوڻ وري هن تڏهن ناره " . هو رچيل
سان ؟ " ڪتن متند و ٻاپ تنجو ڏنيون گاريون اوڏانکي
ڏالا ڪسو جا شڪر تون ! ناره هي " چيس تي انهيءَ پڳوان
ڪي سمجهائي ناره پوءِ " . وڃيتي اچي شانتي ۾ هردي ته جپ
وڃي اوڪ ستيہ گائيندو گن جا پڳوان بہ ناره ۽ ، ويو تي انترڌان پاڻ
ڏئو ، تن ويندو مان مارگ ، آڪار کي ناره جو گڻن شو
روانو ٿيو .

ٻڌي ڪنهن کي ڪين وڻندي. ڪرپالدان ڀڳوان ناره جي ڀلي
لاءِ ائين ڪيو، جو کيس بلڪل ڪوجهو ڪري بڻايائين پر ٻين
آدمين کي اها سڌ ڪانه رهي، تن ناره سمجهي پرگٽ ڪيس.
مهاديو جا ٻه گڻ ٻه براهمڻڪي ويس ۾ اتي آيا ۽ ناره جي ڀرسان
ويهي ساڻس مسخريون ڪرڻ لڳا. ناره جو ٻانڊر جهڙو منهن ۽ ٻڙ
ڏيندڙ ديهه رکيو راجڪماريءَ کي نيٺ ڏسڻ ۾ آئي، ۽ اهڙو آدمي
راجڪمارن جي پرڻويڻ ڏسي من ۾ ڏاڍو ڪاوڙي پئي. راجڪماري
ورمالا هٿ ۾ کڻيو سڀني راجڪمارن ڏي نهاريندي پئي وڃي،
پر ناره ڏانهن ته پلڪ به اک مٿي ڪين ڪيائين. ناره ڏاڍو وياڪل
ٿيو، ڏوري ڏوري آسڻ تي اٿي ويهي پئي ڪيائين، جنهنڪري شو
جا گڻ مٿس خوب چٿرون ڪرڻ لڳا. راجا جو سروپ ڌاري
ڀڳوان به اتي اچي سهڙيو وشوموهني هن جو سروپ ڏسي موهت
ٿي ۽ ورمالا اهڙي وٽ ڳچيءَ ۾ وڌائينس. سڀ راجائون نراس
ٿي پنهنجو رستو وٺڻ لڳا. ناره ويچاري جو اهڙو حال ٿيو، جو
ائين ٿي ڀانيو ته ڄڻڪ سندس هٿ مان ڪو بڪل هيرو ڇڏائي
ڪري پيو هو. ٻنهي شو جا گڻ چوڻ لڳس ته ”ڀلي آرسيءَ
۾ منهن ته ڏس. اهو چئي هو سراپ جي ڊپ کان ڀڄي ويا.
ناره پاڻيءَ ۾ پنهنجي شڪل ڏٺي جنهن ڪري ڪروڌ وچان الڪ
ڪٺي ويس سو هنن کي سراپ ڏنائين ته ”اوهين راڪش ٿيندا.“
۽ پوءِ سڌو ڀڳوان ڏانهن وڌيو. وات تي من ۾ رٿون ڪندو ويو
ته ”سراپ ڏيندو ساڻس، يا ته سندس درتي پراڻ تياڳيندس
جو منهنجي جڳ ۾ ڪٺي الس.“ ايتري ۾ رستي تي
ڀڳوان لڪشمي ۽ هن راجڪماريءَ سميت گڏيس. ڀڳوان مٺڙ
وچن ۾ چوڻ لڳس ”هي مني! هن وقت ڪيهڙو عشق ڪيڏانهن

آهن، جو جيڪو هنکي ورندو، سو امر ٿيندو، ۽ لڙائيءَ ۾ ڪيس
ڪو ڪونه جيتيندو. سو ڪام جي ڪري الڳ ٿي ڪوڙ ڳالهائڻ
لڳو، يعني من ۾ ڪڙي، ته ٻاهر ئي راجا کي ٻڌائي ويو هليو.
وسٽي تي هلندي ئي ويچار ڪيائين ته ”اهڙو ڪو رستو ڪيان،
جو هيءَ ڪنيا مونکي پسند ڪري. هن وقت مونکان جپ تپ
ٿي ڪين سگهندو، سو هي ڏاڍا! اهڙو ڪو روپ ۽ سونهن ڏيئي
جو هيءَ سندري مونتي ريجهي مالا پهرائيم. جيڪڏهن ڀڳوان وٽ
سندرتا گهرڻ لاءِ ويندس، جتي اُنجي ملڻ جي هر طرح اُميد اٿ
ته ڏير ٿي ويندير.“ نارد ڀڳوان جي آستاني ڪٿيءَ، ۽ ديالو ڀڳوان
پرڪٽ ٿيو. نارد ڏاڍيءَ نمرتا سان سمورو احوال ڀڳوان کي ڪري
ٻڌايو، ۽ هٿ جوڙي پرارٿنا ڪرڻ لڳو ته ”ديالو! ڪرپا ڪري
پنهنجي سونهن مونکي ڏيو، ته راجڪماري اٿپڇو ورير. هي ناٿ!
جلدي ڪريو، ۽ جِئن منهنجو ڀلو ٿئي تِئن ڪريو. آءٌ جنم جنم
جو اوهانجو داس ڪين آهيان ڇا؟“ پنهنجي مايا جي پربلتا ڏسي
ڀڳوان من ۾ کليو، ۽ چيائينس ”هي نارد! تون بي فڪر رهه. جنهن ۾
تنهنجي ڀلائي ٿيندي، اهوئي ڪم آءٌ ڪندس. بيماريءَ ۾ ورتل
منشيه سدائين اهڙين شين جي چاهنا ڪندو آهي، جي ڪيس
نقصان رسائيندي، پر هي يوڳي راج! حڪيم اُنکي اهي نه ڏيندو
آهي. انهيءَ پرڪار مونکي به تنهنجو ڀلو ڪرڻو آهي.“ اهو چئي
پريو انتردان ٿي ويو.

مايا جي ڄار ۾ ڦاسي، مني اهڙو بي سمجهه ٿي پيو، جو ڀڳوان
جو چوڻ نه سمجهي اوڏانهن ويو، جتي سويمور شالا رچيل هئي.
سڀيئي راجا ٺهي ٺڪي آيا هوا، ۽ نارد ڦوليو نه پئي سمايو تـ
سنديس سونهن اڳيان ٻيا سڀ تڇ آهن، سو ڪنيا مونکي ڇڏي

نارد کي نه وڻيو سو سڌو ويو برهم لوڪ ۾. اُتي ڏاڍي مغروريءَ ۾ ڪي ڏينهن رهيو. پوءِ ڪوي ڏينهن ويٺا ڪٽي وڃائيندو ڪير سمنڊ ۾ پهتو، جتي ويدن جو مستڪ روپ لڪشمي نات رهيتو. ڀڳوان نارد کي ايندو ڏسي اُٿي سالس ڪڍيو، ۽ پاڻسان ڪڏ آسڻ تي ويهاريائينس، ۽ دوڙ لکيس ته ”هي مني! ڪٿان اچ هن ناسي ول لي ويٺي ڇا؟“ جيعوٽيڪ شنڪر نارد کي اُنهيءَ ڳالهه ڪرڻ کان روڪيو به هو، تڏهن بہ هن سڄي وارتا ڪري ٻڌايس. ڀڳوان ڏٺو ته هنو اهنڪار جو ساو اُڀريو آهي سو آهي ٿي سڄي جني ولسان. تنهنڪري هنجي ڪلياڻ واسطي ۽ اُنجي اهنڪار تو ڙڻ واسطي جهڪي رچيائين، سو هن ريت آهي:-

نارد ڀڳوان کي ڳالهه ٻڌائي، مس ۾ ايمان ڪندو، ڪانئس موڪلائي هليو. ڀڳوان جا ڪيو جو رستي ۾ ڪٽي ڪڙو شهر رچيائين جنهنجي سوڀيا ۽ انيڪ پرڪارن جي سجاوٽ ويڪنٺ کان به زيادهِ هئي. اُنهيءَ نگر جا رهواسي ڪامديو ۽ رتيءَ سمان روپوان استري پرش هوا. اُنهيءَ شهر جي راجا جو نالو شيل نڌي هو ۽ سندس ڌيءَ جو نالو وشوموهني هو جنهنجي روپ کي ڏسي خود لڪشمي به موهت ٿي پئي. اُنهيءَ راجا اِن ڪنيا جو سوئمبر رچيو هو جنهنڪري ڪئي ڪئي ڏاڍا راجڪمار آچي ڪٺا ٿيا هوا. ناردڄي مني شهر جي ماڻهن کان اُنهيءَ ڳالهه جو نسبت پڇيو. ماڻهن هنکي ٻڌايو ته نارد راجا وٽ ويو. راجا کيس آدر ڏيئي محلات ۾ وٺي ويو ۽ پنهنجي ڪنيا ڏيکاري ڪانئس نئي ڪڻ ۽ دوش ٻاٻت پڇيو. مني هنجي سونهن ڏسي سڌ ٻڌ وڃائي ويهي رهيو ۽ ... هن ... ويو. هنجا لڪشڻ ڏسي نارد جو ... ۽ ... ۾ ... لکيو ته هن کي ڪير ٻڌا ٻلوان

ٿيو ۽ ڀڳوان رام روپ ڌاري منهنجو سنگهار ڪري مونکي موڪش پد
ڏنو. اهوئي آهي ڪارڻ ڀڳوان جي ڪهڙي جنم ڌارڻ جو.
ڪهڙي ڀيري نارد جي سراپ ڪري ڀڳوان کي ڪهڙي ڪلپ
۾ جنم وٺڻو پيو. اها ڳالهه ٻڌي پاروتي کي عجب لڳو ۽ چوڻ
لڳي ته ”ڪرپا نات! نارد جهڙو هري ڀڳت ۽ گياني تنهن ڪري
ڀڳوان کي ڪهڙو سراپ ڏنو، ڀڳوان سندس ڪهڙو اپراڌ ڪيو؟“
مهاديو تڏهن کلي چيو ”هي ديوي! نه ڪوئي گياني آهي ۽ نه
مورک. جنهنکي جنهن وقت رگهونات جهڙو بنائي ٿو اهو اُن
وقت اهڙو ٿيو پوي. هاڻي ٻڌ، ڪهڙي ڀيري نارد گنگا جي نزديڪ
ڪهڙي پوتر غفا ڏسي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ اهڙو ته هري چرنن ۾
پريم لڳس جو ڌيان ڪندي سماڌي لڳي ويس. مني جي اها
دشا [حالت] ڏسي اندر کي ڊپ ٿيو ته متان هو منهنجو اندر
آسڻ کسي وٺي سو ڪامديو کي گهرائي ڪانئس مدد گهرڻ لڳو.
ڪامديو ته ڀلا اهڙين ڳالهين جو ڪوڏيو سو پنهنجو لشڪر وٺي
انيڪ طرح سان مني جي سماڌي ۾ وگهن وجهڻ لڳو پر وڻ
ڳالهه مان ڪجهه به نه. اتي هو ڏاڍو ڊنو ۽ اچي نارد کي پيرين
هٿين پئي معافي گهري، پنهنجي هار مڃي پٺتي موٽيو. نارد پنهنجي
جيت جي ڪٿا اندر سڀا ۾ ٻڌائي جنهنتي سڀ ديوتائون عجب
کائڻ لڳا ۽ نارد جي ستوتي ڪرڻ لڳا. نارد کي ٿورو ايمان
چڙهيو سو آيو شنڪر کي بهادري جي ڳالهه ٻڌائڻ. شنڪر تڏهن
نارد کي پنهنجو پيارو ڄاڻي هي سکيا ڏيڻ لڳو ته ”هي مني! مان
توکي وري چوان ٿو ته جئن تو اها ڪٿا مونکي ٻڌائي اٿيئي
تئن ڀلجي به ڀڳوان وشنو سان نه ڪجهه، ۽ وقتي اهڙي ڳالهه
نڪري به ڪٿي، ته به لڪائجانءِ.“ شوجي جو اهو هتڪاري اپديش

سبب، آهي رامچندر جي جنم وٺڻ جو. هي ڀواني! هاڻي آءٌ توکي
ڀڳوان رامچندر جي هڪ ٻئي جنم جي ڪٿا ٻڌايان ٿو، اها هن
ريت آهي:-

جيءِ وجيءِ ٻئي ڀائر هئا ۽ ڀڳوان جا پيارا دوارپال هوا. اُنهن
ٻنهي کي سراپ ملڻ ڪري راڪشسن جي جُوڻ وٺڻي پيئي.
اُهي ٻئي ڪري جنم ۾ هرڻاڪشيپ ۽ هرڻاڪش ٿيا. ٻئي لڙائيءَ ۾
ڏاڍا پهلوان ۽ وڏي ٿيا. هرڻاڪش کي ڀڳوان واراهه روپ ڌارڻ
ڪري ماريو ۽ هرڻڪشيپ کي نرسنگهه روپ وٺي ناس ڪيو ۽
پنهنجي ڀڳت پرهلاد جي ڪيرتي ساري برهمانڊ ۾ ظاهر ڪئي. ٻئي
جنم ۾ ٻئي راوڻ ۽ ڪنڀ ڪرڻ ٿيا. هو ڏاڍا بهادر مها پهلوان،
ديوتائن کي جيتيندڙ ۽ جڳت ۾ ڪيات هوا. اُنهنکي ڀڳوان پنهنجن
هٿن سان ماريو، تڏهن به اُنهن جي مڪتي ڪين ٿي، ڇو جو برهمڻن
منکي ٽن جنمن تائين راڪشس ٿيڻ جو سراپ ڏنو هو. ڪري
ٻيءَ ڀڳتن جي وس اچي اُنهن لاءِ ڀڳوان جنم ورتو. اُنهن ۾
جو ڪشيپ ۽ سندس زال آدتي ڀڳوان جا ماتا پتا هوا، ۽ جيڪي
اُهي ماڪيا دشرٿ ۽ ڪوشليا بڻيا. ڪري ڪلپ ۾ اهڙي طرح
اوتار وٺي سنسار ۾ تمام پويتر ليلا ڪيائين. ڪري ڪلپ ۾ سڀ
ديوتائون جلندر کان جيتجي ويا. اُنهيءَ کان اُنهيءَ کي ڏکي
ڏسي، شنڪر اُن سان گهور سنگرام ڪيو، تڏهن به مهابلي دئيت
پنهنجي پتورت استريءَ جي پرتاپ ڪري ماريو ڪين. ڀڳوان
ڇل ڪري منجهس پتورت ڌرم ناس ڪيو، ۽ ديوتائن جي مدد
ڪئي. جلندر جي استريءَ کي جڏهن اُن ڪپٽ جي خبر پيئي،
تڏهن ڀڳوان کي ناراض ڏنائين، ۽ ديالو ڀڳوان پتورت ڌرم جي
سراپ انگيڪار ڪيو. تڏهن اهو جلندر راوڻ

تيو ۽ ڀڳوان رام روپ ڌاري هنجو سنگهار ڪري هنکي موکش پد
ڏنو. اهوئي آهي ڪارڻ ڀڳوان جي ڪڙي جنم ڌارڻ جو.
ڪڙي پيري نارد جي سراپ ڪري ڀڳوان کي ڪڙي ڪلپ
۾ جنم وٺڻو پيو. اها ڳالهه ٻڌي پاروتي کي عجب لڳو ۽ چوڻ
لڳي ته ”ڪرپا ناٿ! نارد هڙو هري ڀڳت ۽ گياني تنهن ڪري
ڀڳوان کي ڪئن سراپ ڏنو، ڀڳوان سندس ڪهڙو اپراڌ ڪيو؟“
مهاديو تڏهن کلي چيو ”دي ديوي! نه ڪوئي گياني آهي ۽ نه
مورک جنهنکي جنهن وقت رگهوناٿ جي جهڙو بنائي تهڙو اهو ان
وقت اهڙو ٿيو پوي. هاڻي ٻڌ، ڪڙي پيري نارد گنگا جي نزديڪ
ڪڙي پوتر غفا ڏسي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ اهڙو ته هري چرڻن ۾
پريم لڳس جو ڌيان ڪندي سماڌي لڳي ويس. منيءَ جي اها
دشا [حالت] ڏسي اندر کي ڊپ ٿيو ته متان هو منهنجو اندر
آسڻ کسي وٺي سو ڪامديو کي گهرائي ڪائنس مدد گهرڻ لڳو.
ڪامديو ته پاڻ اهڙين ڳالهين جو ڪوڏيو سو پنهنجو لشڪر وٺي
انيڪ طرحن سان منيءَ جي سماڌيءَ ۾ وگهن وجهڻ لڳو ۽ پر وريو
ڳالهه مان ڪجهه به نه. اتي هو ڏاڍو ڊنو ۽ نيٺ نارد کي پيرين
هٿين پئي معافي گهري، پنهنجي هار مڃي پٺتي موٽيو. نارد پنهنجي
جيت جي ڪٿا اندر سڀا ۾ ٻڌائي جنهنتي سڀ ديوتائون عجب
کائڻ لڳا ۽ نارد جي ستوتي ڪرڻ لڳا. نارد کي ٿورو ايمان
چڙهيو سو آيو شنڪر کي بهادريءَ جي ڳالهه ٻڌائڻ. شنڪر تڏهن
نارد کي پنهنجو پيارو ڄاڻي هي سکيا ڏيڻ لڳو ته ”هي مني! مان
توکي وري چوان ٿو ته جئن تو اها ڪٿا مون کي ٻڌائي اٿيئي
تئن پلئي به ڀڳوان وشنوءَ سان نه ڪجانءِ، ۽ وقتي اهڙي ڳالهه
نڪري به ڪٿي، ته به لڪائجانءِ.“
شوجي جو اهو هتڪاري اپديش

.. آهي رامچندر جي جنم وقت جي پوالي ا ڪالي آهي ته توکي
...سب. آهي رامچندر جي جنم وقت جو حال ڪٿا ٻڌايان ٿو اها هن
ڀڳوان رامچندر جي ڪن جنمن جي
ريت آهي :-

جيئه وجيه ٻئي ڀائر هئا ۽ ڀڳوان جا پيارا دوارپال هوا. انهن
برهمڻ کي سراپ ملڻ ڪري راڪشسن جي جوڙ ورتي پيئي.
هڪ هرڻاڪش ٿيا. ٻئي اڙائي ۾
امي ٻئي ڪري جنم ۾ هرڻ ڪشيپ ۽ هرڻاڪش ٿيا. ٻئي ارانگ
ڏاڍا پهلوان ۽ وجيئي ٿيا. هرڻاڪش کي ڀڳوان واراهه روپ ڌارڻ
ڪري ماريو ۽ هرڻ ڪشيپ کي نرسنگه روپ وٺي ناس ڪيو ۽
پنهنجي ڀڳت پرهلاد جي ڪيرتي ساري برهمانڊ ۾ ظاهر ڪئي. ٻئي
جنم ۾ ٻئي راوڻ ۽ ڪنڀ ڪرڻ ٿيا. هو ڏاڍا بهادر مها ٻلوان،
ديوتائن کي جيتيندڙ ۽ ڀڳت وکيات هوا. انهن کي ڀڳوان پنهنجي
هٿ سان ماريو، ته به انهن جي مڪتي ڪان ٿي، ڇو جو برهمڻ
هنن ٽن جنمن تائين راڪشس ٿيڻ جو سراپ ڏنو هو. ڪري
بيوي ڀڳتي جي وس اچي انهن لاءِ ڀڳوان جنم ورتو. انهن جنمن ۾
هو ڪشيپ ۽ سندس زال آدتي ڀڳوان جا ماتا پتا هوا، ۽ جيئن
امي ساڳيا دشرٿ ۽ ڪوشليا ٿيا. ڪري ڪلپ ۾ ڀڳوان جي اوتار طرح
اوتار وٺي سدا ۾ لعل پويتر ليلا ڪيائين. ڪري ڪلپ ۾ سڀ
ديوتائن جالندر ڪان جيتجي ويا. انهي ڪان انهي کي ڏک
ڏسي، شنڪر سان گهور سنگرام ڪيو، تڏهن به مهابلي دئيت
پنهنجي پتنيءَ استريءَ جي پرتاپ ڪري ڪارايو ڪين. ڀڳوان
ڏي ڪري هنجو پتنيءَ ڌرم ناس ڪيو، ۽ ديوتائن جي هت
ڪئي. جالندر جي استريءَ کي جڏهن ان ڪپٽ جي خبر پئي،
تڏهن ڀڳوان کي ڪاراتو ڏنائين، ۽ ڏيالو ڀڳوان پتنيءَ ڌرم جي
... اهو سراپ انگيڪار ڪيو. تڏهن اهو جالندر راوڻ

ٿيو ۽ ڀڳوان رام روپ ڌاري هنجو سنگهار ڪري هنکي موکش پد
ڏنو. اهوئي آهي ڪارڻ ڀڳوان جي هڪڙي جنم ڌارڻ جو.
هڪڙي ڀيري نارد جي سراپ ڪري ڀڳوان کي هڪڙي ڪلپ
۾ جنم وٺڻو پيو. اها ڳالهه ٻڌي پاروتي کي عجب لڳو ۽ چوڻ
لڳي ته ”ڪرپا ناٿ! نارد ههڙو هري ڀڳت ۽ گياني ٿي ڪري
ڪهڙو اپراڌ ڪيو؟ ڀڳوان سندس ڪٿن سراپ ڏنو؟“
مهاديو ٽڏهن کلي چيو ”هي ديوي! نه ڪوئي گياني آهي ۽ نه
مورک، جنهنکي جنهن وقت رگهوناٿ جي جهڙو بڻائي ٿو اهو اُن
وقت اهڙو ٿيو پوي. هاڻي ٻڌ، هڪڙي ڀيري نارد گنگا جي نزديڪ
هڪڙي پويتر غفا ڏسي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ اتي هري چرڻن ۾
ڌيان ڪندي سمادي لڳي ويس. منيءَ جي اها
دشا [حالت] ڏسي اندر کي ڊپ ٿيو ته متان هو منهنجو اندر
پرين لڳس. جو ڪامديو کي گهرائي ڪانئس مدد گهرڻ لڳو.
آسڻ کسي وٺي سو پنهنجو لشڪر وٺي ڪامديو سو ڪوڏيو
ڪامديو ته پاڻ اهڙين ڳالهين جو وکهڙ وجهڻ لڳو پر ورڻ
انيڪ طرحن سان منيءَ جي سماڌيءَ ۾ ڪجهه به نه. اتي هو ڏاڍو ڊنو ۽ نيٺ نارد کي پيرين
ڳالهه مان ڪجهه به نه. اتي هو ڏاڍو ڊنو ۽ نيٺ نارد کي پيرين
پئي معافي گهري، پنهنجي هار مڃي پنهنجي موٽيو. نارد پنهنجي
هٿين پنهنجي معافي گهري، پنهنجي سڀ ديوتائون عجب
ڪتا اندر سيا ۾ ٻڌائي جنهن تي سڀ
جيت جي ستوتي ڪرڻ لڳا. نارد کي ڏورو ايمان
ڪائڻ لڳا ۽ نارد جي ڳالهه ٻڌائڻ. شنڪر ٽڏهن
چڙهيو سو آيو شنڪر کي ٻڌائڻ جي ڳالهه ٻڌائڻ. شنڪر ٽڏهن
جاڻي هي سڪيا ڏيڻ لڳو ته ”هي مني! مان
نارد کي پنهنجو پيارو جاڻي هي سکيا ڏيڻ لڳو ته اتيڻي ڳالهه
توکي وري چوان ٿو ته جتن ته اها ڪٿا مونکي ٻڌائي اٿيئي
ڀڳوان وشنوءَ سان نه ڪجي، ۽ وقتي اهڙي ڳالهه
ٽٽن يلهي به ڀڳوان وشنوءَ سان نه ڪجي، ۽ وقتي اهڙي ڳالهه
نڪري به ڪٿي، ته به لڪائجي.“ شوجي جو اهو هتڪاري آپديش

سڀ آهي رامچندر جي جنم وٺڻ جو هي ٻوالي ! والمڪي آ توکي
ڀڳوان رامچندر جي ڪ هن جنمن جي ڪٿا ٻڌايان ٿو اڏا سن
ريت آهي :-
جيه وجيه پاڻ ۾ ڀائر هئا ۽ ڀڳوان جا پيارا دوارپال هوا. اُهن
ٻنهين کي سراپ ملڻ ڪري راڪشس جي جوڻ وٺڻي پئي.
آهي ٻئي ڪري جنم ۾ هرڻ ڪشپ ۽ هرڻاڪش ٿيا. ٻئي اُتي ۾
ڏاڍا پهلوان ۽ وڏي ٿيا. هرڻاڪش کي ڀڳوان واراهه روپ ڌارڻ
ڪري ماريو ۽ هرڻ ڪشيپ کي نرسنگهه روپ وٺي ناس ڪيو؛
پنهنجي ڀڳت پرهلاد جي ڪيرتي ساري برهمانڊ ۾ ظاهر ڪئي. ٻئي
جنم ۾ ٻئي راوڻ ۽ ڪنڀ ڪرڻ ٿيا. هو ڏاڍا بهادر مها ٻلوان،
ديوتائن کي جيتيندڙ ۽ جڳت ۾ ڪيات هوا. انهيءَ ڀڳوان پنهنجن
هٿن سان ماريو، ته به اُهن جي مڪتي ڪين ٿي، ڇو جو رام هٿان
هنن کي ٽن جنمن تائين راڪشس ٿيڻ جو سراپ ڏنل هو. ڪري
ٻيري ڀڳتن جي وس اچي اُهن لاءِ ڀڳوان جنم ورتو. اُنهن ...
هرڻ ڪشيپ ۽ سندس زال آدتي ڀڳوان جا ماءُ پيءُ هوا، ۽ جي...
اهي ساڳيا دشرٿ ۽ ڪوشليا ٿيا. ڪڏهن ڪلپ ... اوتري ...
اوتار وٺي سنسار ۾ تمام پويتر ليلا ڪيائين. ڪڏهن ڪلپ ۾ ...
ديوتائن جلندر کان جيتجي ويا. انهيءَ کان انهيءَ کي دک...
ڏسي، شنڪران سان گهور سنگرام ڪيو، تڏهن به مهابلي دئ...
پنهنجي عورت استري جي پرتاپ ڪري هارايو ڪين ...
... ڪري ڇل سان عورت ڌرم ناس ڪيو، ۽ ديوتائن جو ...
... جالندر جي استري کي جڏهن ان ڪپٽ جي خبر ...
... ڪ دڙڪو ڏنائين، ۽ ڏيئو ڀڳوان عورت ڌرم ...
... اهو سراپ انگيڪار ڪيو. تڏهن اهو جالندر ...

رسن جو ونيتو، واڻي ڪانهيس، پر ڏاڍو پختو ۽ ڪتا آهي، ڇهڙي
ڪانهيس، پر ڇهي سگهي ٿو، نيٽر ڪينهنس، پر ڏسي سگهي ٿو،
نڪ ڪونه اٿس، پر سڀ ئي قسمن جي خوشبوءِ سنگهي سگهيٿو.
اهڙيءَ ريت هنجا ڪرم سڀ الوڪڪ آهن، ۽ ڪنهنجي مجال،
جو هنجا گڻ ورڻن ڪري سگهي؟ اهو جنهنکي ويد ۽ پنڊت انهيءَ
ريت ڳائين ٿا ۽ مني ڌيان ڪن ٿا، سوئي دشرٿ جو پتر ڀڳت
هتڪاري ايوڌيا جو راجا رامچندر ڀڳوان آهي. سو ئي ڀواني! اهو
ئي پرماتما رام آهي، ۽ انهيءَ پريم ڪرڻ تنهنجي وڏي ڀل آهي."

پاروتيءَ جو ڀرم لهي ويو ۽ پرسن ٿي شنڪر کي چوڻ لڳي
ته "مهاراج! هاڻي مونکي منهنجي هن پرشن جي سمجهاڻي ڏيو
ته شري رامچندر پورڻ برهم، سچدانند، وناش رهت، سرو انترجامي
ٿي ڪري به منش ديهه ڇو ڌاري؟" مهاديو اتر ڏنو "هي پاروتي!
رام چريتر جي ڪٿا پکين جي راجا گرڙ کي ڪاڪڀشنڊ ٻڌائي هئي.
اهائي سندر ڪٿا آءٌ توکي ٻڌايان ٿو جا ڪن ڏيئي ٻڌج. هي
شري! ڀڳوان جا گڻ ۽ نام اپار آهن ۽ هنجي ڪٿا به ورڻن ڪرڻ
کان ٻاهر آهي، تنهن هوندي به ٻڌيءَ آهر جيڪي ٻڌايانءِ ٿو سو
ڌيان ڏيئي ٻڌج. ڀڳوان جو اوتار ڇو ٿو ٿئي، سو برابر ڪوئي
ٻڌائي ڪونه سگهندو، باقي جيڪو سبب منهنجي ڌيان ۾ آيو آهي،
سو هي آهي، ته جڏهن جڏهن ڌرم جي هاڃي ۽ نيچن جو واڌارو
ٿئي ٿو، جي اهڙيءَ طرح جي اڌيت جا ڪرتوت ڪن ٿا، جنهن
جي ڳالهه ڪرڻ کان ٻاهر آهي ۽ گئو، براهمڻ، ديو، ديوتائن ۽
پرٿويءَ کي ستائين ٿا، تڏهن تڏهن ڪرپالدان ڀڳوان انيڪ پرڪارن
جي ديهه ڌاري اسرن کي ماري ڌرماتمائن جو دک دور ڪري
ٿو ۽ پنهنجو نرمل جس ساري سنسار ۾ ڦهلائي ٿو. بس! اهو ئي

پاروتيءَ جا اهي پيار ڀريل پرشن ٻڌي شوجي کڻي پرسن ٿيو ۽ رگھوناٿ جو جيون چرتر هن ريت آرنڀ ڪيائين:-

”هي پاروتي! تو جو سوال ڪيو ته ”جو نرگڻ آهي سو سگڻ ڪيئن ٿئي ٿو؟ تنهنجو جواب هي آهي ته مني، پراڻ، پنڊت ۽ ويد چون ٿا ته نرگڻ سگڻ جو ڪجھ ڀيد ڪونهي. جيڪو نرگڻ، اروپ رهت، الک ۽ اجنما آهي، سو ڀڳتن جي پريم ۾ وس ٿي سگڻ ٿيو پوي. اهو مثال، ته جهڙيءَ ريت پاڻيءَ ۽ ٻرف جي وچ ڪو ڀيد ڪونهي جنهن ته ٻئي پڪهري پاڻي ٿيو پون ۽ جل مان متجي ٻرف ٿيو پون، ساڳيءَ ريت نرگڻ سگڻ ۾ به ڪو ڀيد ڪونهي.

خوشي، ورنج، گيان، اگيان، اهنتا، ممتا ۽ ابمان اهي جيو جا ڌرم آهن، پر پرميشور جا ڪين آهن. سڄي سنسار کي خبر آهي ته رامچندر پرنبرهم، سروويا پڪ، پرمانند سروپ، سڀ ڪلان پوري ۽ انادي آهي. سڀ رچنديءَ جو پورو سورج جهڙي ڪرڻن ۾ جل جو پور، ڪدرپال ملندو ۽ ايندو تنهي ڪين به مٿيا آهي، پر انهيءَ ڀرم به ڪوبه ٿو ڪري سگھي. انهيءَ ريت هي سنسار پڪوان جي آسري رهي ٿو ۽ اسيم ڀتڻ ڪري به دک ڏئي ٿو. جنهن سپني ۾ ڪو سر وڍي وڃي، ته سواءِ جاڳڻ جي اهو دک لٿو نه ٿو لهي.

يعني جنهن سر جو وڍجڻ اگرچ مٿيا آهي پر تنهن هوندي به ڏک ته ضرور ٿئي ٿو، اهڙيءَ ريت سنسار اگرچ مٿيا آهي، پر تڏهن به سچي ڀتڻ جو پور وڪر ڏيندو رهي ٿو. پرڀو ڪرپا جنهن جي ڪرپا ساڻ هي پور مٽيو وڃن. اهڙي ڪرپالو رامچندر آهي. منجهي آدتوئي الت ڪنهن ڪول پاتو آهي، پر ويد هنن چوڻ ته منجهان پير ڪينهن، پر هلي ٿو، ڪن ڪينهس پر ٻڌي ٿو، مٿي ڪين الس، نه ڪم ڪريٿو. مکر ڪونهيس ۽ پر سواد سڀني

پاروتيءَ ٻه آتي اچي سهڙي. ٻنهي کي آنند ۾ مگن ڏسي، ته ايشوري ۾ پاروتي ٻه آتي اچي سهڙي. ٻنهي کي آنند ۾ مگن

ٿيو، ته ايشوري ۾ پاروتي ٻه آتي اچي سهڙي. ٻنهي کي آنند ۾ مگن ڏسي پڇڻ لڳي ته "هي وشوناٿ! هي منهنجا ناٿ! هي ترپراري! اوهين سمرٿ آهيو ۽ سڀ ڪجهه ڄاڻو ٿا، سو جيڪڏهين اوهين مونتي پرسن آهيو ته شري رگهوناٿ جي ايڪ چريترن جو وستار سان ورڻن ڪري منهنجو اگيان دور ڪريو. پلا! جنهنجو ڪهر ڪلپ ورکش جي هيٺان سودر ڌريو (ڪنگال) ٿيو رهي؟ سو هي ڪام جا دشمن! اوهين جو سمورو وقت رام نام پيا سمريو، سو رام اهو جيڪو ايوڌيا جو راجا ٿي گذريو آهي؟ يا ڪو ٻيو آجنما، اگڻ ۽ الکهہ آهي؟ جيڪڏهن رامچندر راڄڪمار آهي ته پوءِ هو برهم ڪيئن ٿي سگهي ٿو؟ ٿيو جو هنجي استريءَ جي وڇوڙي ۾ مگڻ ٿي ويٺي هئي. هنجو اهو چريتر ڏسي ۽ ٻڌي منهنجو ته عقل ئي چرخ ٿي ويو آهي. ڏسي ۽ هيڙي مهما ٻڌي منهنجو ته آن بابت ڪرپا ڪري ٻڌائيندا. پر جيڪڏهن ٻيو ڪو رام هجي ته آن بابت ڪرپا ڪري ٻڌائيندا. مونکي آگيانڻ سمجهي ڪروڌ نہ ڪجو، پر اٿلندو شنڪا نورت ڪجو. مون ٻن ۾ ٻہ رام جي مهما ٻڌي هئي، پر ڏپ ڪان اوهان سان ڳالهہ نہ ڪيم. هاڻي رام ڪٿا ٻڌڻ جي ڏاڍي چاهنا اٿم سو ضرور ٻڌايو. ۽ ٻهريائين ٻهريائين اهو ٻڌايو ته نرگڻ پربو ٿي ڪري سگڻ اوتار ڪيئن ڌاريو؟ پوءِ هي ٻڌايو! هنجي ٻال چريتر بابت ٻڌائجو. پوءِ جانڪيءَ سان وواهہ جي ٻہ نسبت چئجو، ۽ ڪهڙي ڏوهہ ڪري راڄ تيا ڳيائين سو ٻہ ٻڌائجو. ٻن ۾ رهي ڪيئون ليلائون ڪيائون، ۽ راوڻ کي مارڻ جو ورتانت ٻہ ٻڌائجو. پوءِ راڄڌرم جي ڪئن پالنا ڪيائون سو ٻہ سمجهائجو. هي ڪرپانڌان! پوءِ اهي ڪٿا ٻہ ٻڌائجو ته رام ڪهڙا ڪهڙا عجب ۾ وجهندڙ ڪم ڪيا آهن ۽ سڀ پرجا کي وٺي پنهنجي ڌام ڏانهن ڪئن ويو. مطلب ته هي ديناناٿ! ڪجهہ پڇڻ يلجي ويو هجيم، ته اهو ٻہ ضرور ٻڌائجو."

جي. تنهن سمجهه ڏار ۾ وقت گذارڻ ڪرڻ جو ڪينهي، اما ڪري
ٻڌي مهاڄ، انهن ۽ ست رشي اچي سمجهايو، ناره اتي پورو جنم جي
ڪٿا ٻڌائي متنا کي راضي ڪيو ۽ سڀني جو پرم لٿو. هاڻي ته
خوب آنند ٿيڻ لڳا، ويدن ۽ وواهه جي جيڪا ريت رکيل آهي
تنهن پٽاندر سڪر سان وواهه سمايت ٿيو ۽ مهاڄ بيشمار ڏاج ڏنو.
پوءِ ته متنا ۽ مهاڄ ٻئي هٿ جوڙي شو کان معافي گهرڻ لڳا
ته ڪجهه ڪتعائي اُني ٿي ته ڪميا ڪجو. متنا پاروتي کي منجهه
۽ وهاري اُپديش ڏيڻ لڳي ته "ڌيءَ! تون سداهه مهاديو جي شيوا
ڪجه جو جو هي، ڪالسواهه اسعري جو پيو ڪو ديوي ديوتا پوڄڻ
لائق ڪواهي!" شو جي پاروتيءَ کي ساڻ وٺي ڪيلاس ڏي موٽيو،
۽ سڀ ديوتائون پنهنجي پنهنجي گهر ويا، ڪيلاس ۾ اچي لٽ
ليون ليلائون ڪرڻ لڳا، ۽ ڪجه وقت کانپوءِ هنڪي سوامي
ڪارتڪ ڄائي پيو ٿيو جنهن تارڪا سر دئت ناس ڪيو."

شو جي اهڙي منوهر رسيلي چريتر کي ٻڌي ڀاردواج
رشي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ اهڙو ته مڪد ٿي پيو جو ڪنٺ پرجي آيس،
ليون مان ٻالڪيءَ جي ڌارا وهڻ لڳيس. ياڪيه والڪ هنجي شردا
ڏسي چيو "هي منين سريشٽا! آءُ تنهنجي شيل ۽ گڻن کي سمجهي
ويس، تنهنڪري هڪڙو پيو چريتر شري رامچندر جو ٿو ٻڌايان،
جو ڌيان ڏيئي ٻڌ. ڪنهنجي مجال آهي، جو شري رامچندر جي
مهما ورڻن ڪري؟ پر ٻڌي ۽ آءُ جيڪي اچيس
ٿو ۽ ٻڌو الڙ، سو ٿو ٻڌايانءِ ڪيلاس پروت تي هڪڙو ٻڙ
جو وڻ هوندو هو جو سداهه سائو سبز رهندو هو، اتي سيتل
.... لڳندو هو ۽ ڇانءُ ڏاڍي فرحت ڏيندڙ هئي. ڪڏهن ڪڏهن
ٻهڪوئن مان ميلان اچي ويٺو ۽ ان وڻ کي ڏسي ڏاڍو پرسن

آنند ۽ مگن

ٿيو، تہ ايشوري ۽ پاروتي بہ اُتي اچي سهڙي. پوءِ ڪي تہ هيءُ وشونات ! هي منهنجا نات ! هي ترپراري ! ڏسي پڇڻ لڳي تہ ”هي وشونات ! هي منهنجا نات ! هي ترپراري ! اوهين سهڻي آهيو ۽ سڀڪجھہ ڄاڻو ٿا، سو جيڪڏهين اوهين مونتي پرسن آهيو تہ شري رگهونات جي انيڪ چريترن جو وستار سان ورڻن ڪري منهنجو اگيان دور ڪريو. پيا ! جنهنجو ڪير ڪلپ ورکش جي هيٺان سهڻو رهي (ڪنڪال) جو رهي ؟ سو هي ڪام جا دشمن ! اوهين جو سمو رو وقت رام نام پيا سمريو، سو رام اهو جيڪو ايوڌيا جو راجا ٿي گذريو آهي ؟ يا ڪو ٻيو آجنما، اڳڻ ۽ الکہ آهي ؟ جيڪڏهن رامچند ر راجڪمار آهي تہ پوءِ هو برهم ڪيئن ٿي سگهي ٿو ؟ هو جو هنجي استري جي وڇوڙي ۽ مگذ ٿي ويٺي هئي. هنجو اهو چريتر ٻڌي منهنجو تہ عقل ئي چرخ ٿي ويو آهي. ڏسي ۽ هيڙي مهما ٻڌي، تہ اُن بابت ڪرپا ڪري ٻڌائيندا. پر جيڪڏهن ٻيو ڪو رام هجي تہ اهو ڪٿي آٿلند و شنڪا نورت ڪريو. آڳيانڻ سمجهي ڪروڌ نہ ڪجو، پر ڏپ ڪان اوهان مونکي ڪجو . مون بن ۽ بہ رام جي مهما ڏٺي هئي، پر ڏاڍي چاهنا اٿم سو سان ڳالهہ نہ ڪيم. هاڻي رام ڪٿا ٻڌڻ جي ڏاڍي پريو تي ڪري ضرور ٻڌايو م. ۽ پهرياڻين پهريائين اهو ٻڌايوم تہ نرگڻ پريو سگڻ اوتار ڪيئن ڌاريو ؟ پوءِ هي پريو ! هنجي ٻال چريتر بابت ٻڌائجو م. پوءِ جانڪيءَ سان وواھ جي بہ نسبت چئجوم، ۽ ڪهڙيون ايلائون ڏوهہ ڪري راج تياڳيائين سو بہ ٻڌائجو م. بن ۽ رهي ڪيائون ، ۽ راوڻ کي مارڻ جو ورتانت بہ ٻڌائجو م. پوءِ راڄ رم جي ڪئين پالنا ڪيائين سو بہ سمجهائجو م. هي ڪرپاندان ! پوءِ اها ڪٿا بہ ٻڌائجو م تہ رام ڪهڙا ڪهڙا عجب ۽ وجهندڙ ڪم ڪيا آهن ۽ سڀ پرجا کي ولي پنهنجي ڌام ڏانهن ڪئين ويو. مطلب تہ هي ديناناٿ ! ڪجھہ پڇڻ ولهجي ويو هجيم، تہ اهو بہ ضرور ٻڌائجو م.“

جي. تنهن بعد ڏاڍي وقت ڳالهين ڪرڻ جو ڪينهي. اماڪُرا
ٻڌي مهاڄل، اڙه ۽ ست رشي اچي سهڙيا. ناره اتي پورو جنم جي
ڪٿا ٻڌائي مئنا کي راضي ڪيو ۽ سڀني جو پورو لٿو. هاڻي ته
خوب آنند ٿيڻ لڳا. ويدن ۾ وواه جي جيڪا ريت رکيل آهي
تنهن پٽاندر سکر سان وواه سماپت ٿيو ۽ هماچل بيشمار ڏاج ڏنو.
پوءِ ته مئنا ۽ هماچل ٻئي هٿ جوڙي شو کان معافي گهرڻ لڳا
ته ڪجهه کهٽائي ٿي هجي ته کميا ڪجو. مئنا پاروتيءَ کي منهن
۾ وڏاري اُپديش ڏيڻ لڳي ته ”ڌيءَ! تون سدا مهاديو جي شيوا
ڪجهه جو جو ٻڌي ڪالسواه اسعري جو ٻيو ڪو ديوي ديوتا پوڄڻ
لائق ڪونهي!“ شو جي پاروتيءَ کي ساڻ وٺي ڪيلاس ڏي موٽيو،
۽ سڀ ديوتائون پنهنجي پنهنجي گهر ويا. ڪيلاس ۾ اچي نت
نيون ليلائون ڪرڻ لڳا، ۽ ڪجهه وقت ڪالهوءِ ميتڪي سوامي
ڪارتڪ ڄائي پوءِ ٿيو جنهن تارڪا سر دئيت ناس ڪيو.“

شو جي اهڙي مَنوهر رسيلي چريتر کي ٻڌي ڀارڊواج
رشي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ اهڙو ته مگن ٿي ويو جو ڪشت پرجي آيس،
نيڻن مان پاڻيءَ جي ڌارا وهڻ لڳس. ياگيه ولڪ منجهس شرڌا
ڏسي چيو ”هي منين سريشٽ! آءٌ تنهنجي شيل ۽ گڻ کي سمجهي
ويس، تنهنڪري هڪڙو ٻيو چريتر شري رامچندر جو ٻڌايان،
جو ڌيان ڏيئي ٻڌ. ڪنهنجي مجال آهي، جو شري رامچندر جي
مهما ورڻن ڪري؟ پر جيڪي آءٌ ٻڌو آهي سو ٻڌايان ٿو.
ڪيلاس پربت تي هڪڙو
وڻ ورڪش هوندو هو جو سدا سائو سبز رهندو هو. اتي ڦل
ڦول لڳندو هو ۽ ڇايا ڏاڍي فرحت ڏيندو هو. هڪڙي ڏينهن
شنڪر ڀڳوان اُن هيٺان اچي ويٺو ۽ اُن وقت کي ڏسي ڏاڍو پرسن

تيئن، تہ ايتري ۾ پارؤتي بہ اُتي اچي سهڙي. ٻنهي کي آنند ۾ مگن
ڏسي پڇڻ لڳي تہ ”هي وشوناٿ! هي منهنجا ناٿ! هي ترپراري!
اوهين سمرٿ آهيو ۽ سڀڪجهہ ڄاڻو ٿا، سو جيڪڏهين اوهين مونتي پرسن آهيو
تہ شري رگهوناٿ جي انيڪ چرترن جو وستار سان ورڻن ڪري منهنجو
اگيان دور ڪريو. ڀلا! جنهنجو ڪهڙ ڪلپ ورکش جي هيٺان سڌر ڪري
(ڪنگال) ٿيو رهي؟ سو هي ڪام جا دشمن! اوهين جو سمورو
ڪٿ رام نام پيا سمريو، سو رام اُهو جيڪو ايوڌيا جو راجا ٿي گذريو
هي؟ يا ڪو ٻيو آجنما، اگڻ ۽ الکہ آهي؟ جيڪڏهن رامچند ر
اوڪمار آهي تہ پوءِ هو برهم ڪيئن ٿي سگهي ٿو؟ ٿيو جو هنجي
ٻڌي استريءَ جي وڇوڙي ۾ مگد ٿي ويٺي هئي. هنجو اهو چرتر
ڏسي ۽ هوڙي مهما ٻڌي منهنجو تہ عقل ئي چرخ تي ويو آهي.
پر جيڪڏهن ٻيو ڪو رام هجي تہ اُن بابت ڪرپا ڪري ٻڌائيندا.
مونکي آگيانڻ سمجهي ڪروڌ نہ ڪجو، پر اُٿلندو شنڪا نورت
ڪجو م. مون بہ بہ رام جي مهما ڏٺي هئي، پر ڊپ کان اوهان
سان ڳالهہ نہ ڪيم. هاڻي رام ڪٿا ٻڌڻ جي ڏاڍي چاهنا اٿم سو
ضرور ٻڌايو م. ۽ ٻهريائين پهريائين اهو ٻڌايو م تہ نرگڻ پربو تي ڪري
سگڻ اوتار ڪيئن ڌاريو؟ پوءِ هي پربو! هنجي ٻال چرتر بابت
ٻڌائجو م. پوءِ جانڪي سان وواهہ جي بہ نسبت ٻڌائجو م، ۽ ڪهڙي
ڏوهہ ڪري راج تياڳيائين سو بہ ٻڌائجو م. بن ۾ رهي ڪهڙيون ليلائون
ڪيائون، ۽ راوڻ کي مارڻ جو ورتانت بہ ٻڌائجو م. پوءِ راڄ ۾
ڪيئن پالنا ڪيائين سو بہ سمجهائجو م. هي ڪرپانڌان! پوءِ اهڙا
ڪهڙا ڪهڙا عجب ۽ وچترتر ڪم ڪيا
جي ڪٿا بہ ٻڌائجو م تہ رام ڪيئن ويو. مطلب
آهي ۽ سڀ پرجا کي وٺي پنهنجي ڌام ڏانهن ڪيئن ويو. مطلب
تہ هي ديناناٿ! ڪجهہ پڇڻ ڀلجي ويو هجيم، تہ اهو بہ ضرور ٻڌائجو م.“

جي، تنهن سمجهه ڏار ۾ وقت گذارڻ ڪرڻ جو ڪيئي. اما ڪڏهن
ٻڌي مهاڄل، آره ۽ ست رشي اچي ساڻيا. نارد اتي پورو جنم جي
ڪٿا ٻڌائي مٺا کي راضي ڪيو ۽ سيني جو پورو لٿو. هاڻي ته
خوب آنند ٿيڻ لڳا. ويدن ۽ وواه جي جيڪا ريت رکيل آهي
تنهن پٽاندر شڪر سان وواه سمايت ٿيو ۽ مهاڄل بيشمار ڏاج ڏنو.
پوءِ ته مٺا ۽ مهاڄل ٻئي هٿ جوڙي شو کان معافي گهرڻ لڳا
ته ڪجهه ڪهتائي اُنهي ته ڪميا ڪجو. مٺنا پاروتي کي منجهه
۽ وڌاري اُپديش ڏيڻ لڳي ته ”ڏيڏا تون سداءِ مهاديو جي شيوا
ڪجهه جو هجي، ڪالساهه اسعري جو هيو ڪو ديوي ديوتا پوڄڻ
لائق ڪوهي!“ شو جي پاروتي کي ساڻ وٺي ڪئلاس ڏي موٽيو،
۽ سڀ ديوتائون پنهنجي پنهنجي گهر ويا. ڪئلاس ۾ اچي لٽ
ليون ليسائون ڪرڻ لڳا، ۽ ڪجهه وقت ڪانپوءِ ڪنڪي سوامي
ڪارتڪ ڄاوي پيو ٿيو جنهن تارڪا سر دئيت ناس ڪيو.“

شو جي اهڙي مڌر رسيلي چرتر کي ٻڌي پاردواج
رشي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ اهڙو ته مگد ٿي پيو جو ڪنٺ پرجي آيس،
ليڪن مان پاڻيءَ جي ڌارا وهڻ لڳيس. ياگيه ولڪ منجهس شرڌا
ڏسي چيو ”هي منين سريشٽ! آءُ تنهنجي شيل ۽ گڻن کي سمجهي
ويس، تنهنڪري هڪڙو پيو چرتر شري رامچندر جو ٻڌايان،
جو ڏڍان ڏيئي ٻڌ. ڪنهنجي مجال آهي، جو شري رامچندر جي
مهما ورڻن ڪري؟ پر پنهنجي آهر جيڪي اچي
ٿو ۽ ٻڌو اٿو، سو ٿو ٻڌايان. ڪئلاس پربت تي هڪڙو
ٻڙ ورکش هوندو هو جو سداءِ ساوو سبز رهندو هو. اتي سيتل
هوا لڳندو هو ۽ پکيا ڏاڍي فرحت ڏيندا هئا. هڪڙي ڏينهن
نڪتي ان هيٺان اچي ويٺو ۽ ان وڻ کي ڏسي ڏاڍو پرسن

شو جا گڻ وچتر روپ وارا هوا، تنهنلاءِ ڏکڙو ڏيکر ٿي اور ڏسڻ ۾ آيو ٿي.

هيٺانهن هماچل جيڪو لاءِ سندر منڊپ بنايو هئو، وٽس ۾ پنهنجي شهر جي ماڻهن ٻر خوب مهمان اچي ڪنا ٿيا هوا، ورڻ جي جڳت جي ماتا پاروتيءَ گهرن کي خوب سينگاريو هو. ٻالا! جتي جڳت جي ماتا پاروتيءَ آتي جا نر ناريون ڇو نه اهڙا منگل ڪن؟ جڏهن جيڪو شهر جو جنم، آتي جا نر ناريون ڇو نه اهڙا منگل ڪن؟ ديوتائن جي ٻاهر آئي، تڏهن ماڻهي نهي نڪي اُنهنکي ورڻ لاءِ ويا. شو جا گڻ ڏسي هرڪو جي سينا ڏسي ته هرڪو پرسن ٿيو، ٻر شو جا گڻ ڏسي هرڪو ڊڄي ويو ۽ پوئين پيرين ڀڳو. ماڻهي ڄڃين کي اندر شهر ۾ وٺي آيا ۽ اُنهنکي جوڳن آسڻن تي آڌر سٽڪار پوروڪ وهاريائون. اتي ڪنوار ماءُ مينا ٻه سهيلين سميت منگل گيت ڳائيندي آرتيءَ لاءِ آئي. اچا شوتي سندين نظر پوڻ ۽ سيني سهلين جو پڇي وڃي گهرن ۾ لڪڻ. مينا کي ڏاڍو ڏک ٿيو ۽ اُمالڪ پاروتيءَ کي پاڻوت گهرايائين ۽ هاري ڇوڪري لڳيس ته ”ڌيءَ! جنهن وڌاتا تنهنجو سندر سروپ بنايو، تنهن مور ڪنا ڪري تنهنجي لاءِ هي باورو ور ڪيان ڳولي ڪڍيو؟ جو ڦل ڪلپ ورڪش ۾ نڪرڻ گهربو هو، سو ٻٻر ۾ ڪئين نڪتو؟ توکي ساڻ ڳڏ وٺي پهاڙتان ڪرنديس، اگنيءَ ۾ جلنديس، سمنڊ ۾ ٻڏي مرنديس، پر پل گهر جو ناس ٿي وڃي، ڪل جو اپ جس ٿئي پر جيستائين ساهه ۾ ساهه اٿم، تيستائين اگهوريءَ سان ڪڏهن ڪين پرڻائيندي سانءِ. اوچنگارون ڏيئي نارد کي هاراتا ڏيڻ لڳي جنهن زور ڪري پاروتيءَ کي اهڙو ور وٺي ڏنو.

ماتا جا وچن ٻڌي پاروتي کيس ڌيرج ڏيڻ لڳي ۽ چوڻ لڳيس ته ”ماتا! توکي ڪا طاقت ڪانهي وڌاتا جي ليکه مٽائڻ

سدس پيو پريمن تنهنجو پتي ٿيندو.“ اهو ور وٺي رتي رواني ٿي.
هاڻي جڏهن ديوتائن کي سماچار مليو ته ڪامديو ڀسم ٿي
ويو، تڏهن سڀ گڏجي برهما ۽ وشنو کي پاڻسان وٺي ڪرپالدان
شو شنڪر وٽ آيا ۽ استوتي ڪيائون. شنڪر مٺن پرسن ٿيو ۽
انهن جو سبب پڇيائين. برهما هٿ ٻڌي چيو ”هي پرڀو! جيتوڻيڪ اوهين
سروگيه آهيو، تڏهن به ڀڳتيءَ جي وس ٿي نويدن ڪريان ٿو ته
سڀني ديوتائن جي اها اڇا آهي ته اوهانجو وواهه پنهنجن اکين
سان ڏسون. هي داتا! ڪامديو کي ڀسم ڪري رتيءَ کي جيڪو ور
ڏنو، سو بلڪل ٺيڪ ڪيو. هاڻي پاروتيءَ ڪٺن تپسيا ڪئي آهي
جنهنڪري هن کي ضرور انگيڪار ڪريو.“ برهما جا اهي وچن شنڪر
قبول ڪيا، جنهنڪري ديوتائن خوب خوشي ملهائي. جوڳو وقت
ڏسي ست رشي پڻ آيا، جنکي برهما هماچل وٽ موڪليو. هماچل
ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ وواهه جو شڀ مهورت ڪڍارايائين ۽ لکن پتر
ستن رشين کي ڏنائين، جن اهو پتر آڻي برهما کي ڏنو. بس! وواهه
جون تياريون ٿيڻ لڳيون. سڀني ديوتائن پنهنجون سواريون ۽ وماڻ
سينگاريا ۽ شو جا گڻ شنڪر کي سينگارڻ لڳا. جٽائن جو مڪٽ
بڻايائون ۽ نانگن جا ڪنن ۾ ڪنڊل ۽ هٿن ۾ ڪنگڻ پهرايائون.
شرير تي ڀڀوت مکيائون ۽ شينهن جي کل اوڍايائون. لاٽ
تي چندر ۽ مٿي تي گنگا چمڪڻ لڳي. ٽي نيتر کٽيا ڪوليا ۽
نانگن جو جنيو پاتائون ۽ ڳچي ۾ ڪوپرين جي مالا وڌائون. جيتوڻيڪ ويس
اشڀ هو، تڏهن به ڪلياڻ جي ڏيڻ وارو. شو جو اهڙو ويس ڏسي
ديوانگنائون کلڻ لڳيون ته ڪهڙو اهڙي ڪنوار لائق ڪين
آهي. وشنو برهما ۽ ٻيا سڀ ديوتائون به خوب ٺهي لڪي جاني
ٿيا، پر ڏسڻ ۾ اهو ته جڃ ڪهڙي سان شوڀي ڪين ٿي. وري

ڪري ٻڌايائونس. پاروتيءَ جو پيار ڏسي شنڪر ڏاڍو پرسن ٿيو ۽
لڳو ڌکوڻ جو ڌيان ڪرڻ. ست رشي پنهنجي گهر روانا ٿيا.
آن سمي تارڪا سر نالي هڪ ڏاڍو پرتاپي ۽ تيجسوي
...امالوءَ جو سيني ديوتائن کي ستائڻ لڳو. تڏهين ديوتائون عاجز
ٿي برهما وٽ داهن ڪرڻ آيا. برهما (...) ته هنت تڏهن مرلدو،
... پيدا ٿيندو پٽر هنکي لڙائيءَ ۾ جيئيندو.
تڏهين مهاديو جي ويريه مان ... يکيه ۾ ستيءَ جو پالڪي
انهيءَ اپرو هي اٿو، جو دڪش پرجا پتيءَ جي ... گهر جنم ورتو آهي. آن شوکي
جايو هو، سو اڄ وري هماچل جي ... آهي ۽ هوڏاهن ستيءَ
پتي ڪرڻ جي ارادي سان ڪاڻ تپ ڪيو آهي. سو جيئرليڪ
هي جدائيءَ ۾ شو سڀڪجهه تياڳي سماڌي ۾ ليِن آهي. سو ... منهنجي ڪري
انهيءَ ملڻ آهي ته ڏاڍو مشڪل، پر تڏهن سـ ...
گهر ٻڌو، جو ڪامديو کي شوجي وٽ موڪليو، جو وڃي منهنجي
نماهي ٿوري. پوءِ آءُ جڏهن ... تڏهن پوراڻو ڪندس." ديوتائن
اما ڪهه قبولي ڪامديو جي ستوتي ڪرڻ لڳا، جنهنتي ڪامديو
ڪانش ڳالهه ڪاري اچي حاضر ٿيو. سيني ديوتائن پنهنجي دک جي
ڪهاڻي ڪري ٻڌايس. ڪامديو انهيءَ تي من ۾ ويچار ڪيو ۽ ڪامي
چوڻ لڳو ته "شوجي سان وروڌ ڪرڻ ۾ منهنجو ڪاياڻ ڪونه
ٿيندو، پر تڏهن به آءُ اوهانجو ڪم ڪندس، ڇو جو ويد جا وچن
آهن ته پر اپڪار پرم ڌرم آهي ۽ حڪو ٻئن 'اه پنهنجي ديه
تياڳي ٿو تنهنجي ست مهاتمائون سدا ڪيرتي ڪنڌا!" انهن
پڇي ڪامديو پنهنجو ڳالهه هٿ ۾ ڪنيو پوءِ ته سڄو سنسار الٽ
پلٽ ٿيڻ لڳو. جڏهن جو پدارٿ ني ڪام جي وس لسي ويو
تو پوءِ چيتن جي ڪهڙي مجال؟ پسون پکي لب ... جل ...
... سيني ڪ ... ڪام جي وس ٿي ويا. سڀ لوڪ ...

و لاءِ هڪڙو چڱو ور ڳولي ڪڍيو آهي جو تمام سندر، پويتر،
سکدائي ۽ سشيل آهي. جنهنجي يش جي ليلا ويد ڳائين ٿا. سيني
گڻن جي کاڻ آهي؛ لڪشمي جو پتي وئڪنٺ
دوشن کان پري ۽ گڻن جي کاڻ آهي؛ "اوهانجو
جو واسي آهي." ڪلي چوڻ لڳي ته
رشين جا اهي وچن ٻڌي پواني ڪلي چوڻ لڳي ته "اوهانجو
چوڻ سچو آهي، جو اوهان چيو ته منهنجو شرير پٿر جو ٺهيل آهي.
انهي ڪري ته منهنجو پرڻ (انجام) به ڪٺور آهي جو شرير ڀلي
ڇٽي وڃي پر انجام نه ٽٽي. سون ته پٿرن مان ٺڪرندو آهي ۽
انجي به اها حالت هوندي آهي، جو جلائڻ تي به هو پنهنجو سڀاءُ
نه تياڳيندو آهي. آءٌ نارد جو وچن ڪڏهن نه ٽوڙينديس، پوءِ ڀلي
اُنهه منهنجو نقصان ئي ٿئي. جنهنجو گروءَ جي وچن تي ڀروسو
ڪونهي، اُنکي سپني ۾ به سکه نٿو پراپت ٿئي. ڀلي مهاديو اوگڻن
جو گهر آهي ۽ ڀلي وشڻو سيني گڻن جي کاڻ آهي، پر جنهنجو من
جنهن ۾ رمي رهيو آهي، اُنکي اُنهي سان سنتوش آهي. هي منيشورو!
جيڪڏهه اوهين پهرين مليا هوا ته اوهانجو چوڻ قبوليان ها؛ پر هينئر
ته شوجي لاءِ هردو هاري چڪيس؛ سو ڀلي بري جو ڪير ٿو ويچار
ڪري؟ ڪروڙين جنم وٺي به منهنجو اهوئي هٺ رهندو، ته وهانو
ڪنديس ته مهاديو سان، نه ته ڪنواري ئي رهنديس. هاڻي اوهانجي
پيرين ٿي پوان، ديرٿي ويٺي اٿو ۽ وڃو پنهنجي گهر." هنجو اهو
پريم ڏسي مني پلهار وجهڻ لڳا ۽ چيائون ته "هي جڳدمبيا هي ڀواني!
تنهنجي سداءِ جئي هوندي؟ تون مايا ۽ شو ڀڳوان آهي ۽ اوهين
ٻئي جڳت جا ماتا پتا آهيو." ائين چئي نمسڪار ڪندا روانا ٿيا.
پوءِ هماچل وٽ اچي کيس پاروتيءَ ڏي موڪليائون جو کيس گهر
وٺي آيو ۽ پوءِ اُتان ست ئي رشي شو وٽ آيا ۽ سڀ ڪٿا

رشيوا اوهين پاروتيءَ وٽ وڃي سندس پريم جي پريڪشا وٺو. پوءِ
هماچل کي سندس گهر ڪوٺي ڏيءِ موڪليو." شوجي جهڙي اها ڳالهه
ٻڌي ست رشي پاروتيءَ ڏي روانا ٿيا ۽ جان وڃي ڏسن ته هوءِ
تپسيا ۾ مگن آهي. مڙيئي ڪيس چوڻ لڳا "هي ستيا تون ڇاجي
سبب اهڙو ڪٺن تپ ڪري رهي آهين؟ ڪنهنجي آراڌنا ڪرين
ٿي؟ ڇا گهرين ٿي؟ سو سڀ اسانکي سچ پچ ٻڌاءِ" رشين جي ڳالهه
ٻڌي پاروتي مٺن وچنن ۾ چوڻ لڳي ته "هي منيشورو! منهنجو
من اهڙو هٺيلو ٿي پيو آهي، جو ٻئي ڪنهنجي سکيا ٿو مڃي ۽
پاڻيءَ تي ڀت اڏڻ ٿو چاهين. نارد جي ڳالهه سچي سمجهي آءٌ بنا
پکن اڏامڻ ٿي چاهيان، يعني منهنجو اگيان ته ڏسو جو آءٌ وڪار
هين شنڪر کي پنهنجو پتي ڪرڻ ٿي گهران." ٻڌنديئي سڀ رشي
کلي چوڻ لڳا "ٻالا! تنهنجو اهو ڪهڙو ڏوهه؟ تنهنجو سرير ٿي پٿر
مان ٺهيو آهي. نارد جو چيو مڃي ڪنهنجو گهر سانئو ٿيو؟ دڪش
جي پٽن کي اهڙو اپديش ڪيائين جو جنهن تپ ڪرڻ ويا تن
ٻوري موٽيائي ڪين. چترڪيتوءَ جو گهر بگاڙيائين ۽ هرڻ ڪشيپ کي
بي حال ڪيائين جيڪو نر ناري نارد جي سکيا سڻي ٿو، سو گهربار
ڇڏي ڪري ڀکاري بڻجي ٿو. هو ڏاڍو ڪپٽي آهي. ٻاهران ته وڏو
سڄڻ ڏسجي پيو، پر اندر ۾ ڏاڍيون ڇريون اٿس. نارد جو چيو
ڪنهن ڪري تون اهڙو پتي چاهين ٿي، جو سڀاوڪ اداسين آهي
۽ ٻوري ڪٽ مين، لڄ، اشڀ ويش ڌاري ڪپالي، ڪل هين،
گهر هين ۽ سرپ ڌاري آهي. ٻڌاءِ اهڙي پتيءَ ماڻڻ ڪري ڪهڙو
سک ملندو؟ ٺڳن جي آئي جي چنتا ۽ نه ولي جو غم. پيڪر پتي
ڳائي ٿو، سو اهڙي اڪيليءَ جي گهر ڪيرو جي سگهندو؟ واهه ڀلي
... ليد ۾ آئي آهين. ڀلي اسانجو چيو مڃ! جنهن ته اسان

ڪرڻ جي ڪنڊي ڳالهه تان پوءِ هيءَ سياويڪ ئي روپ وٺي،
شيل وٺي، ۽ ڪٺو تي آهي ۽ سدا سهاڳڻ رهندي ساري سنسار
۾ پوڄي ۽ ساڳي سنسار جون استريون ان جو نالو سمري
پنهنجي پتورت پڻي ۾ ڏرڍ رهنديون. باقي ڪڙو اوڳڻ
منجهس هئي آهي، جو هنجو وڌاءُ ڪري نرگڻي، مان
رت، اداسين، پوڪيءَ، جتاداريءَ، اُگهاري ۽ آشپ ويش ڌاريندڙ
سان ٿيندو." ناره جا اهي وچن پڌي هماچل ۽ سندس استري
ڏاڍا دلگير ٿيا ۽ خود ناره پڻ پيد سماڄجي نه سگهيو؛ باقي پاروتي
اهو پڌي ڏاڍو پرسن ٿي. ڪهڻي ويچار بعد دل کي ڏڍ ڏيئي منيءَ
ڪان وري پڇڻ لڳا ته "پوءِ ان ڳالهه جو ڪو تدارڪ ٿي سگهندو؟"
من تي ناره ورندي ڏني ته "ڏاتا جيڪي انگر لکيا، سي ميٽجڻ
جا ڪينهن؛ باقي اهي ڏوهن جيڪي مون ٻڌايو، سي سڀ شوجيءَ
۾ موجود آهن؛ سو جيڪڏهن اُن سان وڌاءُ ٿيس، ته هنر آهي
ڏوهن به ڪرڻ پيا لڳن. جئن وشنو پکوان ساريءَ سرشٽي جو ڌرتا
ڪرتا ٿي به ناگر جي شيا (هنڌ) تي سمهي ٿو، سورج ۽ چندرما
سڀ قسم جو رس گوهڻ ڪنتا ڪندو ۽ پوتر هتي جل گنگا جيءَ ۾
پون ٿا؛ تنهنڪري ڪا اُنهنجي پوتر ويڻي ڪانه ڏئي. سو سامرٿ
واري ۾ ڏوهن به ڪرڻ پيا لڳن. جيڪي موڙ ڪر ان ڳالهه تي چٽرون
ڪن ٿا سي نرڪ جا اڌڪاري ٿين ٿا؛ جو جو جيو ۽ ايشور ڪڏهن
ڪ تي سگهن ٿا؟ سو انهيءَ وواه هٺڻ ڪري هر طرح جو سک
پراپت ٿيندو؛ پر شوجي کي منائڻ به ڪ ڪٺڻ آهي ته؟ وري
ڪشت سهڻ ڪري جو پرسن به جلد ٿي ويندو، تنهن ڪري منهنجي
اپا آهي ته اوهانجي پتري اُن شوڪت جي ڏک نواريندڙ شنڪر
پکوان جي آراڌنا ڪري ته هو ڪرپاءِ اها تپسيا به تپسيا ڪري

۽ ڪين آيس. اتي شنڪر جو ڌيان ياد آيس ۽ ڌاڙهو ڪري ليس. شوجي جو اهڃاڻ ڪائنس نه سلو ويو، تنهنڪري ڪروڌ ۾ پوڄي سيني ديوتائن، منين ۽ سياسدن کي ڌيان لڳي "جن مهاديو جي لندا مڪر سان ڪئي آهي ۽ ڪنهن سان پڙي آهي تن سيڌن کي انهيءَ ڏل لڌو ڦينٽو ني هينئر ملي، ۽ ايمائي منهنجو پتا به ڳڀي طرح ياد ڪندو. جو شنڪر ساري جڳت جو آتم سروپ، انهيءَ ڪرتا ۽ سيني جو هتڪاري آهي، انهيءَ ديالو جي هي مند مٽي منهنجو پتا نندا ڪري رهيو آهي ۽ آءُ آهيان ويهي پڌان. سو اهڙي ديهه تياڳيان ٿي." ائين چئي امالڪ يڳيه اڳني ۾ پاڻ کي جلايائين. اهو حال ڏسي سڄي منڊپ ۾ هاهاڪار مچي ويو. ستيءَ جي مرڻ جو پڌي ڪري جيڪي سائس آيا هوا، تن سڄو يڳيه ڇٽ ڪري ڇڏيو. جڏهن شوجي کي اها سڌ پيئي ته سندس اهڃاڻ ڏيل ڏسي ٻاروتيءَ پاڻکي جلائي ماريو، تڏهن ڪروڌ ڪري ويربڌر کي اوڏانهن موڪليائين جنهن يڳيه ۾ ديوتائن کي پوري پوري مزو چکايو ۽ سنسار ۾ دڪش جي اها گتي ٿي جا شوجيءَ ڪان ني مڪن جي ليندي آهي.

مرڻ وقت ستيءَ ڀڳوان کي اهو سوال ڪيو ته "جنهن جنم ۾ وڃان، ان جنم ۾ شوجي جي چرڻن ۾ منهنجو سنيهه رهي." انهيءَ ڪري اُها ستي جو جنم هماچل جي گهر ٿيو، جتي هوءَ پاروتيءَ جي نالي سان سڏجڻ لڳي. پاروتي جيسين جنم ورتو بعد هر طرف آنند منگل ٿيڻ لڳا اهو سمانار پڌي ناردمني هماچل جي گهر آيو، جتي هماچل ۽ سندس استريءَ منهنجي پاسي ڀالت سيوا ڪئي ۽ پاروتيءَ کي منهن وٽ آڻي سندس شڀ اشڀ لکشڻ پڇڻ لڳا. نارد انهيءَ تي مرڪيو ۽ جواب ڏنو "منهنجي

سو ڳايا، راڳ پيا سريلا ۽ مڌر جو انگڻائن جو ديو ۽ ڏٺا ويندا زمان ورتلت سڄو شوجيءَ "آهي؟ چا سڀ هي" ته لڳي پڇڻ سان پرسن ڏاڍو هيءَ. هڏي جو ڌوم ڌام ايڏي ۾ گهر جي پتا. پڌايس ته ڏئيم آڪيا شوجهي "جيڪڏهن ته لڳي ويچارڻ ۽ من ۾ تيا ڪان پٺيءَ. گذاريان گهر جي پتا وڃي وقت ڪو ڀلائي اهيءَ ڪري اپراد ڪيل پنهنجي پر هوس هوندو ڏکر ڏاڍو ڪري ملڻ واٽيءَ منيءَ پريل سان رس پريم نيٺ سگهي ٿي ڪين ڪچي آنسو وڏو ۾ گهر جي پتا ڪرپاندان! "هي لڳي چوڻ کي شوجي ۾ چوڻ شوجي "ڏسان، وڃي آءُ ته ڪريو، آڪيا اوهين جي سو آدي، ڪاڻ ڪوٽ توکي جو آهي اهو رکو خيال پر وچ "ڀاڻي لڳو پنهنجين پتا تنهنجي سواءِ توکان ڪري پاڻ وير مونسان آهي. تي هيڪر مون جو ۾ سيا جي برهما آهي. ڪوٺايو کي ڏين سيني ٻين جنهنتي ۽ هتي ڪٿي نه وندا کي پتا تنهنجي وانگر ٻين اُتي اهوئي رهندو، نه حصو تنهنجو ۾ يڪيه آئينده ته هوائيم ڏنو سراپ گهرائي بنا جي تنهنالاءِ آهي. ٿي نه ڪوٺ پاڪي جو اڄ آهي سبب جي لوڪ ۽ ڪندءِ، ڪونه پيار ملندءِ، ڪونه آدر ته وينديءَ ري گهر جي گروهه ۽ پتا سواءِ، متر ڪ جيئن جيئرين پڇندين برڻ مريادا انش جو پاڻ وير منجهان ٻه اتي جيڪڏهن پر گهر جيءَ وهڻ ڪوٺيو اُپديش ڪيترو جيترو شوجي "وڃجي. نه جيڪڏهن ته سمجهي، نه ستي جڏهين پر ڪيس، روانو ڏيڻي ڪرڻ ٻه پنهنجا تڏهين سمجهي، ڪنهن ڪري جي دپ تڏهين گهرپهتي، جي پتا ستي جڏهين ڪيائينس. منيو آن ٻه پيئرن باقي ملي، اچي ساٿس نا ماتا فقط پوليو، ڪين ساڻس ويو. جلي ڏسي ڪيس آڻائيندو ڳالهايس، نه ٻه ڪجهه ته دکش ڳالهايو. ڏسڻ ٻه ڪٿي حصو جو شنڪر جتي بڻي، ڏسڻ يڪيه ستي پوءِ

والي ٿي تہ "ھي شڪرا تنھنجي ھٿ ۾ ڇو آھي. توڪالسواھ ھيو ڪير
اھو بوٽ ڪري ڪيو ٿيو؟" آڪاش والي ٻڌي پاروتي وائڙي ٿي
تہ اھو ڪھاڙو ٻوٽ شڪر ڪيو آھي ڪھڙي ڪي شڪر ڪان
پڇيائين ٻہ ٻہ ڏنو اڪسر واري وڃي رھيو. اتي ستي، سمجھيو تہ
مھنجي ڪهٽ جي مھاديو کي خبر پئجي ويئي آھي، جھنڪري
ھو ڏاڍو وياڪل ٿيڻ لڳي. سمجھيائين تہ موٽڪي ڏن تياڳيو آھي.
ستي، ڪي وياڪل ڏسي شڪريڪران اليڪ سڪر ڏيندڙ ڪٿائون
ڪيس ٻڌائيندو اھي ڪلاس ۾ رھيو. اتي پنھنجي ٻوٽ کي ياد
ڪندو سماڌي لڳائي ويھي رھيو. انوقت ستي ڪيلاس ۾ رھي
تي ٻہ تمام وياڪل ٿي ساڻ جھنڪري ڪ ڪ ورھيہ سمان
تي لڳس. تب شري رامچندر جو سمرڻ ڪياءِ ۽ ٻوٽ لڳي تہ
"ھي ٻيو! جيڪڏھن توھان ڏيڻ تي دياڻ آھيو تہ آءُ ھٿ جوڙي
ٿيو ويٺي تي ڪريان تہ منھنجي ھي، ديھ حاد ڇٽي." اوڻيڪر
ڏيو ھو ڪھاڙي، وراڻيو ڪندي رھي. ھڏ، سڄاسي ھزار ورھ ڪڏويا
ڏڪڏن شوبھي، سماڌي کولي ۽ "رام" "رام" ٻوٽ لڳو. ستي جو
تہ حڪمت پئي سماڌي مان اٿي آھي سو وڃي سنڌس ھڙلين ۾
سو لماڻي مھاديو پنھنجي ساھون ويٺ الا جيس ۽ الڪ وسلھون
واراٿون ٻڌائڻ لڳس.

الھي، سمي ۾ ستي، جي پڻا دڪش کي برھما يوڪيہ ...
... سنڌ ڏلي ھئي. ايڏي وڏي پدوي پائي دڪش ھٺ
... ۽ ... کي ڪھائي ڪاوڙ وڏي يگيہ ڪرڻ ...
... ۽ ڪيہ ۾ ... ديوتائن کي سڏيو ماڻدو آھي اھڪ
... ڏٺي ڪھڙاڻ تنھنجي مھاديو ڪالسواھ سڀ ديوتا
... ڪڻ ۾ ... ليا ستي، جو آڪاش ۾ ال...

چمتڪار ڏيکارڻ لاءِ هٿن ڪياءِ جو هلندي هلندي پاروتي پنهنجي
اکيان رام، سيتا ۽ لڪشمڻ ڏسڻ لڳي. جي پيران نهاري تہ بہ
ساڳيءَ ڳالهہ. مطلب تہ جيڏانهن نهاري تيڏانهن اهوئي رنگ. اتي
ستي ڏاڍو اچي ڊني. شرير جي سڌ بڌ وڃڻ لڳيس ۽ اکيون بند
ڪري ويهي رهي. ٿوري ويرم ڪانپوءِ کڻي اکيون کوليائين تہ
رڳو شري رامچندر ڏسڻ ۾ آيس. تڏهن شري رامچندر جي چرڻن ۾
بار بار سر نمائي اُتي اچي پهتي، جتي شنڪر براجمان هو. ويجهو
پهچندي شوجيءَ کلي پڇيس ”ڪشل تہ آهن نہ؟ سچ ٻڌائجہ
تہ پريکشيا ڪئن ڪيئي؟“ ستيءَ رگهوناٿ جو پرڀاءُ سمجهي ڊاهہ
ڊپ کاڌو ۽ شوجيءَ کي ڳالهہ لڪائي ٻڌائڻ لڳي تہ ”مون جاچنا
ڪجهہ ڪان ڪئي، رڳو اوهان وانگر پرڻام ڪيم.“

جڏهن شنڪر ڌيان ڪري ڏٺو، تہ جيڪي ستيءَ ڪيو
هو، سو سڀ معلوم ٿيس. اتي شوجيءَ رامچندر جي مايا کي سر
جهڪايو جنهن مايا ستيءَ جي مت بدلائي ڪوڙ ڳالهايو. من ۾
ويچارڻ لڳو تہ پرڀوءَ جي مايا اپار آهي، جيڪي ٿيڻو آهي، سو
اوس ٿئي. ستيءَ سيتا جو ويس ڪيو، تنهنڪري مهاديو کي ڏاڍو
دک ٿيو، ۽ خيال ڪياءِ تہ جي هاڻي آءٌ ستيءَ سان پريم ڪندس، تہ
ڀڳتي مارگ جو ناس ٿيندو ۽ ڏاڍو انياءُ ٿيندو. ستيءَ سان تمام
گهڻي پريم هئڻ ڪري هنکي ڇڏي بہ نٿي سگهيو، ۽ پريم ڪرڻ
ڪري پاپ ٿئي ٿو، انهيءَ خيال ڪيس ڏاڍو دکي ڪيو. تڏهن
شوجي رامچندر جو ڌيان ڪيو تہ هاڻ ڇا ڪرڻ کپي؟ سمرڻ
ڪندي هي خيال آيس تہ انهيءَ ديهہ سان آءٌ پاروتيءَ سان سماڳم
نہ ڪندس. اهو پڪو نيراءُ ڪري، اهو پڻ پچائيندو ۽ رام سمرڻ
ڪندو مهاديو جي پنهنجي آشرم ڏي هلڻ لڳو. واٽ تي آڪاش

ساليس ڪڏهن ۽ هي ڏاڍو ٿلهو ڏولندو ٿي ويو. ستيءَ کي شنڪا
ٿي ته شنڪر ته جڳت جو ايشور آهي، هنن کي سڄو سنسار پوڄي ٿو،
پوءِ پسڻ هن اهڙن راجڪمارن کي "سچدانند" ۽ "برهم" ڪري
پرڻام ڇو ڪيو؟ جيتوڻيڪ اهي وچار ستيءَ اندر ئي پيدا ٿيا، پر
مهاديو ته انترجامي هو، سو سڀ ڄاڻي ويو ۽ چوڻ لڳو "هي سڀ
منهنجي ڪٿا اگستيه منيءَ سندس آشرم ۾ ٻڌي هئي ۽ جنهن کي
ٻڌائي ته هو ورلي مون کي ڪيو آهي جي رکوالت اليڪي. جيتوڻيڪ
شوجي پاروتيءَ کي ايڪ طرح سان شري رامچندر جي مهما ٻڌائڻ
جي ڪوشش ڪئي، پر سڀ اجائي. جڏهن پاروتيءَ کي پورو
اعتبار نه آيو تڏهن شوجي ڪائي چيس ته "جيڪڏهن توکي پورو
شڪ آهي ته وڃي پريکشا ڪري اچ، ۽ جيستائين تون اچين، تيستائين
آءٌ هن ٻڙ وڻ هيٺ ويٺو آهيان." پاروتي جا ڪيو جو سيتا
جو روپ ڌاري انهن راجڪمارن جي اڳيان اچي لنگهي. لڪشمڻ
ستيءَ کي سيتا جي بدلي ويس ۾ ڏسي ڏاڍو عجب ۾ پيو ۽
شڪ ٿيس، پر وري به پنهنجي ڪنڌ سياءُ ڪري ماٺ ۾ رهيو،
جو ته پوءِ جي پرڀاتنيءَ جي ته سڌ هئس. شري رکوالت جي
ستيءَ جو ڪپٽ سڃاڻي ڪري ورتو، جو ته انترجامي جو هوا پوءِ
مرڪي پاروتيءَ کي هٿ جوڙي پڇڻ لڳا ته "مهاديوجي ڪٿي
آهن؟ توهين بن ۾ ڇو اڪيلي ڪهي رهين آهيو؟ پاروتي ڏاڍو
لڄي ٿي ۽ مهاديو ڏانهن موٽي هلڻ لڳي. رستي تي خيال
ڪندي ويئي ته مون شوجي جو چوڻ نه مڃيو ۽ اڳيان وڃي
ٿي رامچندر جي ٺٺ لنکهي ويس، هاڻي آئي وڃي ڪهڙو جواب
ڏيندس؟ اهو ويچار ڪندي هوءَ ڏاڍو پڇتائڻ لڳي. جڏهن شري
رامچندر ڏٺو ته ستيءَ کي انيت دک ٿيو آهي، تڏهن پنهنجو

ام ته اُهو، جو ايوڌيا جي راجا دشرٿ جو پٽ هو، جنهن استريءَ
جي وڇوڙي ۾ ڏاڍو ڪشٽ سٺو هو ۽ لڙائي ڪري راوڻ کي
جيتيو هو. هي پريو! جنهنکي شوجي جپي ٿو، سو ادوئي رام يا ڪو
ٻيو؟ اوهين ستيہ نڌان ۽ سروگيہ آهيو، تنهنلاءِ مونکي ٺيڪ ٺيڪ
ٻڌايو، جو منهنجي شنڪا نورت ٿي وڃي." اهو ٻڌي مني مرڪي
چوڻ لڳو "ٻچا! تون رام جو پورو پورو ڀڳت آهين، توکان ڪهڙي
ڳالهہ ڳجهي آهي. تون رام جي جا اڪل گڻ ٿو ٻڌڻ چاهين،
تنهنڪري ڪن ڏيئي ٻڌ، جو آءٌ توکي سندر رام ڪٿا ٿو سڻايان.
هڪڙي ڀيري پاروتي کي پڻ اهو ساڳيو شڪ اُٿيو هو، جو
شوجيءَ مهاراج جن هن ريت لاٿس.

هڪڙي ڀيري ترتيا يگ ۾ شوجي پاروتيءَ سان گڏ آگستيہ
منيءَ جي آشرم ۾ ويو. منيءَ شوجي جي پوڄا ڪئي ۽ پوءِ رام جي
ڪٿا ڪيائين، جا شري مهاديو جيءَ ڏاڍي پريم سان ويهي ٻڌي. آگستيہ
مهاراج جن کان ڀڳوان جي ڀڳتي بابت پڇيو، جا ڳالهہ هُن
ڪيس اُنهيءَ لائق سمجهي ٻڌائي. اهڙيطرح مهاديو جي ۽ منيءَ
ٻاڻ ۾ شري رگهوناٿ جو چرتر ڪجهہ وقت چوندا ۽ ٻڌندا رهيا،
۽ پوءِ شو مهاراج جن آگستيہ کان رخصت وٺي پٺتي موٽيا. اُن
ڪال ۾ ڀوميءَ جي بار اُتارڻ لاءِ وشڻو ڀڳوان جن رگهوڪل ۾ اوتار
ورتو هو، ۽ پتا جي آگيا پٽاندر راج ڇڏي اُداسين حالتہ جهنگل
۾ ٿي گهميا. رستي تي شوجي من ۾ ويچار ڪندو ٿي ويو تہ
ڀڳوان رامچندر جو درشن ڪهڙيءَ ريت ٿئي؟ اهڙيءَ ريت گهڻ ڏور
ڪندو ٿي ويو، تہ رامچندر جو درشن ٿيس، جنهنجي ڏاڍو ترسن
ٿيو ۽ چوڻ لڳو "هي سچدانند! هي سنسار جي پويتر ڪرڻ وارا
اوهانجي جيءِ ڄئي." ايترو چئي شوجي اکيون وڌيو. ستي (پاروتي

ياگيه ولڪ کي. ۽ ياگيه ولڪ وري ڀاردواج کي ٻڌايو. ساڳي ڪٿا
مون پنهنجي گروءَ کان ٻڌي، جا پنهنجي ٻڌي آهر ورڻن ڪريان ٿو."

ڪٿا ارنڀ

ڀاردواج رشي پرياگ ۾ رهندو هو. اُنجو رام جي چرڻن ۾ اتيدت
پريم هوندو هو. هو تپسوي، جتيندر ۽ ديا جو ساگر هو. مانگهه مهني
۾ مڪر سنڪرانت ۾ گهڻا ياتري پرياگ ۾ ايندا آهن ۽ اچي ترويڻيءَ
۾ سنان ڪندا آهن. اتي ڀاردواج جو رمڻيڪ آشرم آهي. جيڪي
سنت مهاتما اُتي ويندا آهن، سي انهيءَ آشرم ۾ اچي ڪٿا ٻڌندا
آهن. پراتهڪال جو سنان، سنڌيا، پوڄا پاٺ ڪري اتي پالڻهار هري
ڀڳوان جي گڻن بابت وارتا لاپ ڪندا آهن. اهڙيءَ طرح هر سال
مڪر سنڪرانت ۾ سنت جن اچي ڪٿا ٻڌندا آهن ۽ سنان ۽
گيان گوشٽ ڪري واپس ويندا آهن. هڪڙي ڀيري جڏهن سڀ
ساڌو سنت پنهنجي پنهنجي آشرم ڏي موٽيا تڏهن ڀاردواج
ياگيه ولڪ رشيءَ کي پيرن کان پڪڙي پنهنجي آشرم ۾ رهڻ لاءِ
منت ڪرڻ لڳو. منيءَ هنڪي چرڻ ڌوئيا، جنهن بعد ڀاردواج
سندس چرڻ ڌوتا، پوءِ آسڻ تي ويهاري ۽ پوڄا ڪرڻ بعد
شڌ چت سان چوڻ لڳو "هي ناٿ! اوهين سڀني ويدن جا
ڄاڻندڙ آهيو ۽ سڀ شاستر جڻ تريءَ تي رکيا اٿو، سو مونکي
ڪوئي شنڪا اُٿي آهي، سا دور ڪريو. جيڪو [illegible]
تب ۽ [illegible] ڪري [illegible] الوڪ پڻ [illegible]
هي [illegible] سنت، مهاتما ليکي، ويد پراڻ ۽ مني لوڪ اهوئي [illegible]
[illegible] کان [illegible] رکجي. اهو ويچاري اوهان کان
[illegible] اوهين پنهنجو [illegible] داس سمجهي ٻڌايو ته اهو
[illegible] آهي سو اهو رام ڪهڙو؟ ڪڙو

ياگيہ ولڪ ڪي ۽ ياگيہ ولڪ وري ڀاردواج کي ٻڌايو. ساڳي ڪٿا مون پنھنجي گروءَ کان ٻڌي، جا پنھنجي ٻڌي آھر ورڻن ڪريندس.

ڪٿا اول

ڀاردواج رشي پرياگ ۾ رھندو ھو اُھو رام چرڻن ۾ اتينت پريم رکندو ھو. ھو تپسوي، جتيندر ۽ ديا جو ساگر ھو. ماگھ مھني ۾ مڪر سنڪرات ۾ گھڻا ياتري پرياگ ۾ ايندا آھن ۽ اچي ترويڻيءَ ۾ سنان ڪندا آھن. اتي ڀاردواج جو رمڻيڪ آشرم آھي. جيڪي سنت مھاتمائون اُتي ويندا آھن، سي انھيءَ آشرم ۾ اچي ڪٿا ٻڌندا آھن. پراتھڪال جو سنان، سنڌيا، پوڄا پاٺ ڪري اُتي ڀاڳوان جي گڻن بابت وارتالاپ ڪندا آھن. انھيءَ طرح ھر سال مڪر سنڪرات ۾ سنت جن اچي ڪٿا ٻڌندا آھن ۽ سنان ۽ ڪري گوشٽ ڪري واپس ويندا آھن. ھڪڙي پيري جڏھن سڀ ساڌو سنت پنھنجي پنھنجي آشرم ڏي موٽيا تہ ڀاردواج ياگيہ ولڪ رشيءَ کي پيرن کان جهلي پنھنجي آشرم ۾ رھڻ لاءِ منت ڪرڻ لڳو. مني [illegible] جهنجي ڀاردواج سندس [illegible] پوڄا [illegible] ۽ پوڄا ڪرڻ بعد شڪ [illegible] لڳس "اي [illegible] سيتي ويسدن جا [illegible] سڀ شاستر [illegible] [illegible] [illegible] ڪري [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] سمجهي ٻڌايو تہ اھو [illegible] آھي سو اھو رام ڪھڙو؟ ڪڏھن

ڪري ڇڏيو، هنن کي من ڪري ڪاڙهي ۽ رکي ڇڏيو. انهي ڪري
ماڻ منهنجو هنر ٿيو. اهڙي ليہ پيدائش هوندي به ست سنگ
جي پرواه ڪري ۽ هميشہ ست ڪٿي جي پراپت ڪري رهيو آهيان."

پنا ست سنگ جي ڪيان اُتپن نٿو ٿي سگهي ايشور ڪرپا
جي ست سنگ ماڻڻ ڪٺڻ آهي. ست سنگت جي ڪري لڇڻ
ڀيم اهين سڌريو وڃن، جئن پارس جي لڳڻ ڪري لوهہ سون ٿيو
پوي. اهڙن سنتن کي، جي واڪ دوش کان پري ۽ حڪمت جا
مت ڪاري آهن ۽ جن هميشہ سپاڻي پنهن سان سنيهہ رکڻ آهي،
مان ڀاوَن وار پرڻام ڪريان ٿو، ۽ اها پرارٿنا ڪريان ٿو تہ جي
ديالو مونکي دَيا درشٽي ڪري رام ڀڳتي ۾ پڪي ڏيو. وري آءٌ
سڀني پاپيا سان انهن ڪل لوڪن (بدمعاش) کي پڻ اسڪار
ڪريان ٿو، جي بنا ڪنهن ڪارڻ جي مترن سان دشمني
رکن ٿا، جي ٻئن جي نقصان کي سمجهن ٿا پنهنجو فائدو ۽ ٻئن
جي فائدي کي پنهنجي هاڃو، جن کي ٻئن جي گهر ٻار ڇٽ ٿي.
وڃڻ ڪري ٿئي ٿي خوشي ۽ وسڻ ڪري ٿئي ٿو ڪاڻش ۽
جيڪي ٻئن جي ڪم بگاڙڻ ۾ هزارين ٻانهون وارا، ٻئن جي عيبن
ڏسڻ لاءِ هزارين اکين وارا ۽ ٻئن جي ڳالهہ ٻڌڻ لاءِ هزارين ڪنن
وارا ٿيو پون. ٻيا آدمي، جي ٻئن جي ڪم بگاڙڻ لاءِ مکڻ
منجهہ مسوسهن، سڀ سچ ٻنهي ميڻ جي ڳاڙهي والڪر آهن، ڳوڙ جو اهو
سڀاءُ آهي تہ هو جي ڪنهن ڪيتري ڪري، تہ انهن کي لاس ڪڍي
ڦٽين ٿا، ۽ گوڙشي ڏيو ٿا پوءِ ڪري ڇٽ ٿيو وڃن. انهي ساڳي
رات ڪاڻ جو به اهو سڀاءُ آهي، جو شترو ڏوکي متر ڪي به هجي،
تنهن جي ٽانڪ ڳڍي جو جليو مرن. تنهن لاءِ آءُ هنن کي هٿ
ٻڌي پرارٿنا ڪريان ٿو ۽ سجدو ۽ درشن ٻنهي کي ڪيان ٿو.

ي ھتن چيو تہ ”اسان مان
ڪڏھن ھڪڙي کي پٽر ۽ ڌيءَ
ڪيا آھن ٿي، تہ آھون جو
ھر وواھ ڪبو“ اھا ڳالھہ ٻنھي
ي ۽ سو ڳنڍ ڪائي ھڪ ڌيءَ
پڪ ڏنائون. پوءِ تہ منجھن
ون ڏينھن پريت وڌڻ لڳي،
ٿوري وقت کان پوءِ ڌيءَ
جي پنھنجي نگر ڏي روانا
ا ٿيا. ايشور جي ليلا اپار آھي،
ي ڳجھہ ۾ ڪنھن ھٿ وجھي
آھي؟ سو ٻنھين راجائن کي
يائون آئيپن ٿيون. پر ھراوڙ
ي جي راجا ڪاشيءَ جي راجا
چوائي موڪليو تہ مون کي
جنميو آھي. اھو ڪپٽ جو
ڙ ھيش جـي راجا ڪيو،
جو ڪارڻ ھي آھي، جو جڏھن
ورڻن کيل وچن ڏئڻ پڄاڻا
منجي گھر پھتو، تڏھن پنھنجي

راجا جي مڪان اھي وچن ٻڌي
راڻي ويچاري ڏجي ويٺي. تنھنڪري
جڏھن ڪيس ڏيءَ ڄائي، تڏھن،
پروھت کي گھرائي پنھنجو حال
ٻڌايائين، ۽ چيائينس تہ ”منھنجو
سھاڳ بحال رھي، تنھن لاءِ اھڙي
ڪا تجويز ڪولي ڪر، جو اھا
ڳالھہ ٻاھر ظاھر نہ ٿئي. تہ راڻيءَ کي
پٽر ڄائو آھي.“ نوڪرن ۽
نوڪرياڻين کي بہ گھڻو ڏن ڏيئي
لالچايائين تہ اھا ڳالھہ گپت رکن.
پروھت ۽ پنڊتن وري اھا صلاح
ڪئي تہ جيستائين ڇوڪري واھ لائق
ٿئي، تيستائين ٻاھر نہ نڪري، ۽
نڪي سندس نالو پرگھٽ ٿئي.
ھراوڙ ديش جي راجا کي
پنھنجي مٽر ڪاشي نريش سان
ملڻ جي اُڪنٺا ٿي. انھيءَ لاءِ
ڏانھس واڌائي موڪلي ڪالنس منھنجي
پٽ لاءِ سنگہ گھريائين. ڪاشي نريش

ڪشڪندا ڪانڊ آهي، جنهن ۾
سگريو جو سڄڻ اچڻ ۽ وستار
ڪيل آهي. پنجون سندر ڪانڊ
آهي، جو ڏاڍو سهڻو آهي. ڇهون
لنڪا ڪانڊ آهي، جنهن ۾ راوڻ
جي مارڻ جو بيان ڏنل آهي ۽
ستون اُتر ڪانڊ آهي، جنهن ۾
ڳالهيون رامچندر جي ايوڌيا جي
راجا ٿيڻ جي ڪم ڪار جو ورڻن
ڪيل آهي.

هن سنسار روپي سمنڊ جو
ايترو لهاءُ آهي، جو اُن جو پار پئي
ڪيائين ۽ تلسيداس اُن کي پار
ڪرڻ واسطي رامائڻ روپي ٻيڙي
ٺهي منش جي آڌار لاءِ ڏاڍي
ڪري ڪئي. جي رامائڻ سرڳ
جي نشاني ۽ ڀڳت جنن کي آنند
ڏيڻ وارو آهي. اُتر کنڊ واري
واري لاءِ امرت ماتا جي مٺڪاري
آهي ۽ مورکن لاءِ گيان وان ٿيڻ
واسطي مکيه اپاءُ آهي. رامائڻ روپي
چندرما جهڙي چانڊوڻي (سهائي)
ت روپي چڪور لاءِ سکدائي
[illegible] کي ڏيڻ ڏيئي ٻڪڻ

ڪري نرڏن ڏيوان، ۽ نسرونس
سڄڻن وارو ٿيو پوي. اُن جي
پڙهڻ سان سڀ ڪامنائون سڌ
ٿين ٿيون، ۽ ٻڌڻ ڪرڻ من
کي وسرام ملي ٿو. اُن جي رس
جي خبر سڄڻن کي آهي. جنن
ٻولن کي ڪمل جو گل پيارو
لڳي ٿو، ساڳئي ريت سڄڻن کي
رامائڻ پيارو لڳي ٿو. جنهن جو
رامائڻ ۾ پريم ڪونهي، سو جيئري
مئل سمان آهي. جنهن جو رامائڻ
پڙهڻ يا ٻڌڻ ۾ پريم ڪونهي، سو
پرٿوي تي راڪاش روپ آهي.
داڻي پڙهندڙن کي ڪڏهن عمدي
ڪتا رامائڻ جي مهاتم بنسبت
ٻڌائجي ٿي، جنهن ۾ تلسيداس
جيڪو چمتڪار ڪري ڏيکاريو
آهي سو هيٺين ريت ڄاڻايل آهي:

ڪنهن سمي دراوڙ ۽ ڪاشي
جا راجائون ڪابر ڪڙي سڀان تي
اچي ڪڏيا. منجهي ڀاڳ ۾ ڏاڍي
ٻيٽ ٻڌجي ويئي. اُن سمي ٻنهي
جون استريون گرڀوتيون هيون.
سو ڪاهين ڏن ڪاهيون نڪرادي

پنهنجي هٿن ڇيو ته "اسان مان
جيڪڏهن هڪڙي کي پٽر ۽ ٻئي
کي ڪنيا اُتپن ٿي، ته اُنهن جو
پاڻ ۾ وواه ڪبو" اها ڳالهه پنهنجي
مڃي ۽ سڀ گهڻا ڪائي هڪ ٻئي
کي پڪ ڏنائون. پوءِ ته منجهن
ڏينهون ڏينهن پريت وڌڻ لڳي،
نيٺ ٿوري وقت کان پوءِ ٻئي
پنهنجي پنهنجي نگر ڏي روانا
روانا ٿيا. ايشور جي ليلا اپار آهي،
هنجي ڳجهه ۾ ڪنهن هٿ وجهي
ڏٺو آهي؟ سو پنهنجين راجائن کي
ڪنيائون اُتپن ٿيون. پر ڏراوڙ
ن جي راجا ڪاشيءَ جي راجا
ب چوائي موڪليو ته مون کي
ر جنميو آهي. اهو ڪپٽ جو
راوڙ ديش جي راجا ڪيو،
نهنجو ڪارڻ هي آهي، جو جڏهن
تي ورٺن کيل وچن ڏيڻ پڄاڻا
و پنهنجي گهر پهتو، تڏهن پنهنجي
راڻيءَ سان اها ساري ڳالهه اچي
ڪيائين، ۽ چيائينس ته "جيڪڏهن
پنهنجي طرفن ڪنيائون پيدا ٿيون،
ته آءٌ ضرور پنهنجو ڳالهه ڪندس."

راجا جي مکان اهي وچن ٻڌي
راڻي ويچاري ڏڪي ويئي. تنهنڪري
جڏهن ڪيس ڏيئي جائي، تڏهن،
پروهت کي گهرائي پنهنجو حال
ٻڌايائين ۽ چيائينس ته "منهنجو
سهاڳ بحال رهي، تنهن لاءِ اهڙي
ڪا تجويز ڳولي ڪڍ. جو اها
ڳالهه ٻاهر ظاهر ٿئي. ته راڻيءَ کي
پٽر ڄائو آهي." نوڪرن ۽
نوڪرياڻين کي به گهڻو ڌن ڏيئي
لالچايائين ته اها ڳالهه ڳجهي رکن.

پروهت ۽ پنڊتن وري اها صلاح
ڪئي ته جيسين ڇوڪر وواه لائق
ٿئي، تيسين ٻاهر نه نڪري؛ ۽
نڪي سندس نالو پرڳهٽ ٿئي.

ڏراوڙ ديش جي راجا کي
پنهنجي مٽر ڪاشي نريش سان
ملڻ جي اُتڪنٺا ٿي. انهي لا
ڏانهس وڏائو موڪلي ڪانئس پنهنجي
پٽ لاءِ سنگهه گهريائين. ڪاشي نريش
ڏاڍو پرسن ٿيو، ۽ وڏائي کي
چيائين ته "مونکي پنهنجو انجام
قبول آهي، توهين جلد ڄڃ وٺي
اچو."

ﭘﭠﻲ ﺟﮕﻬ ﻣﻨﮕﻞ ﻛﺎري
٤. سوئي هت متو جگت وچ اپڻو،
سوئي پراڻن تي پيارو، جهمل بڙي
سنيهه رام سون، تلسي متو همارو
گسائين جا اهي وچن پڌي
ميران سڀ ڪجهه تياڳي هري

ڀڄن ۾ لين ٿي ويئي.
گسائين هن اسار سنسار مان
ساوڻ جي سهائي ستئين سنبت
١٦٨٠ ۾ ايڪانوي ورهن جي
ڄمار ۾ رام چرنن ۾ لين ٿي ويو.

ڀڄن (پيروي)
طرز- دنيا آهي ڪوڙو وهنوار.

منڙا تون رام نام لنؤ لاءِ - اهو ٿيندو توسان ساٿ
توکي ڏار ستايو
١. ٻالاپڻ تو کيل ۾ گنوايو - جواڻي ۾ توکي
رام جپڻ جو ڪر تون سعيو - پوءِ پڇتائيندين جا ڏکر ايندا ڪاهي - منڙا
ٻ. سنسار جا ڏکر اٿئي آني پاري - جنهن کي پوکيو پيو نرناري
پنهنجي دل ڏي رام کي ساري - اهو دل پنهنجيءَ سان هنڊائي - منڙا
٣. پڙهه پاٺيا ڪتب قبيلو - چڏي ڏينديئن تون هر دم اڪيلو
رام جپڻ جو ڪر تون حيلو - انهن ممتائن کي وجهه ڏاهي - منڙا
٤. تلسيداس چرتر پڙهه دل لاءِ - جنهن مان اوس تنهنجو ڀلو ٿيڻو آهي
ڌنيه ڌنيه مهاتما تلسيداس آهي - جنهنجو ياٺ رام سان ملائي - منڙا
٥. "پرشوتم" چوي ڀڄن ڪرڻ گهرجي - موکيه ٿيندو تنهنجو جلد هن ڏاڪي
بنا ڀڄن توکي ڪڏهن ستائي - ڏکر نيڻون اُن سان تون ڏاهي - منڙا

تلسيداس ڏسي ته مرڪڻ جي واتان "راڌا ڪرشڻ، راڌا ڪرشڻ" نڪري رهيو آهي. تڏهن هن هي دوهه لکيو:-

راڌا ڪرشڻ هو سب ڪهي،
اڪ ڍاڪ اور ڪنير،
تلسي ڀسا سرج ڪهيا،
سيارام سڀن ونسير.

مڪري ڏيهه ڏاڍا هي ٻئي وشنولن کي ساڻ ولي تلسيداس سان گڏ راڌا ڪرشڻ جي مندر ۾ درشن ڪرڻ لاءِ ويو، جتي تلسيداس کي شري ڪرشڻ جي مورتي، اڳيان مسڪرائيندو ڏسي، سڀ سڌ ماٿو سنديس نه ڪرڻ لڳو. تلسيداس تڏهن دوهو لکيو:-

ڪا ورنون ڇبي آج ڪي،
ڀلي بني هو ناٿ،
تلسي مستڪ تب نمي،
ڌنش ٻاڻ ليو هاٿ.

تلسيداس جو اهڙو جواب ٻڌي، ڪرشڻ ڀڳوان جي هٿ ۾ ٻنسي جي بدران ڌنش

ڪمان جو روپ لکيو:-

مرلي مڪٽ ڇپاڻ ڪي،
ڌنش ٻاڻ ليو هاٿ،
سيوڪ ڪي رچي راکڪي،
ناٿ ڀئي رگهو ناٿ.

اهو ڏسي سڀني حيرت ۾ پيا، ۽ تلسيداس جي رام ڀڳتي ڏسي واه واه ڪرڻ لڳا.

ميران ٻائي هيڪر پنهنجي ڪٽنب وارن کان عاجز ٿي ڪنائين، وٽ اچي پڇيو لکي ته مهاراج ڪٽنمبي منهنجي ڳالهه ۾ اڪ ٿا وجهن، سو ڇا ڪي ڇا ڪريان؟ ڪٽنمبين جو چيو مڃيان، يا ڀڳوان جي ڀڳتيءَ ۾ رهان؟ ٻنهي ڪمن ۾ اٿر جيڪو هجي، سو ڏسيو."

تڏهن تي تلسيداس جواب ڏنائين:-

۱. ڄن ڪي پريه نه رام ويدهي،
تجيئي ڪوٽي ويري سم،
جيڪو پريه رام ويدهي، يدهي پرم سنيهي.

۲. پتا تجيو پرهلاد، ويشن بندو،
ڀرت مهتاري،
هري هت گوپي پلي تج تن ڀيئي،

سمرط ۾ ڪاٽي.
چترڪوٽ ڪان موٽندي
تلسيداس ايوڌيا ۾ اچي رهيو،
جتي هڪڙي ڏينهن ڀڳوان سپني
۾ چيس ته "رام چريتر ڀاشا ۾ لکه."
انهيءَ آڳيا پٺاندر هن آنهي وقت
اهو شروع ڪيو، لکندي لکندي
هڪڙي هنڌ شڪ جاڳيس، ۽
گهڻي وڏي نه سگهيو، سو ڪم
اتي ڇڏي ٻاهر هليو ويو. وري
اچي ڏسي ته جتي شڪ هوس،
اُن ڪانپو لکيو پيو آهي، جنهن
ڪري شڪ ويندو رهيس.
بيراڳين ۽ ويشنوئن جي جهڳڙي
ڪري هي ڪاشيءَ ۾ آيو هليو،
جتي باقي رامائڻ لکي اچي پورو
ڪيائين. ڪاشيءَ ۾ هي گنگا جي
ڪناري اسي. گهاٽ جي ويجهو
رهندو هو، جنهن کي تلسي گهاٽ
ڪري اڄ سوڌو لوڪ سڏيندا
اچن.
هڪڙي ڏينهن تمام اونداهي
رات جو چورن تلسيداس کي
... ڪري مارڻ پئي. تڏهن

هو بي ڏپو تي چوڻ لڳو "ڏينهن
جو مونکي مسخري ڪندي ستائين
ٿا، ۽ رات جو چورن چئني طرفن
گهيريو آهي، سو هي هنومان! تون
مونکي ڏک پائيندو ڏسين ويٺو
ٿو؟" هنومان اهو ٻڌي اُمالڪ
اچي پهتو، ۽ چور بيهوش ٿي
ڪري پيا، ۽ تلسيداس صحيح
سلامت گهر اچي پهتو.
دشمن کي اهو شڪ هوندو
هو ته تلسيداس وٽ ڪاجهه مايا
آهي. هڪڙي ڏينهن هڪڙو چور
هنکي سهڻيل ڏسي، وجهه وٺي
آڌيءَ رات جو اندر آيو. ڇا ڏٺو
ڏسي، ته هڪڙو شياموَرن سندر
پرش هٿ ۾ ڌنش ٻاڻ کنيو بيٺو
پهرو ڏئي، جنهن کي ڏسي هو ڀڄي
ويو. وري ٻيهر آيو، ته به ساڳيو
آدمي ساڳيءَ حالت ۾ ڏٺائين.
مطلب سڄيءَ رات ۾ اليڪ ڀيرا
آيو، پر ساڳيو آدمي پهري تي
ڏٺاءِ. پوءِ ته ٻه ٽي ڏينهن
رکي اچڻ لڳو ته به ساڳيو آد...
پهري تي ڏٺاءِ. نيٺ هڪ...

آڏو ئي ڏياريءَ وارو جواب ڏنائين.
ليڪن رتناوليءَ سواءِ اجازت جي
تلسيداس جا جهڙ ڪوٺڻ ڀليان. ٻ
ڏن انهن ڪرڻ ڪان منع ڪيس.
رتناولي تڏهن سڄي رات ويچار
۾ رهي، ته پنهنجي سان ٻاقي حياتي
ڪيا ڏينهن ڪهڙيءَ ريت
ڪٽي ويندا، جو ايشور آڌار تا ؟
سندس پڪي ڪريان ڪڏهن
پنهنجي سان ڏوهان زوريءَ رهڻ جو
اُمنگ ٿي آيس ته ڪڏهن خيال
ٿي آيس ته "جيڪو سچي
ٻنڌن ڪين ڇڏي سنسار کان
نيارو ٿي رهيو آهي، سو مونکي
ڪٿان ولي ملندو؟" ڪڏهن
خيال ٿي ٿيس ته "منهنجو حالت
ڏسي هي پڪي ۽ اٿڪ وڃندو." ڪڏهن
وري سخت ٿي هي خيال ٿي آيس
ته "جو اڄا ڏياريءَ ۾ مرچ مصالحو
وغيرا وڌيو کڻي پڪڙي رهيو
آهي، تنهنکي منهنجي ولي حالت
۾ ڪهڙي دقت ٿيندي؟ بس
اهڙيءَ ريت سڄي رات ڪيترا
خيال ٿي اٿس، ته ٻيا ٿي ڏايس.

ليڪن صبح ٿيو ته هيءَ اُماڪ ٿيس
ويٺي، ۽ ڪي ڏينهن ويڪ رهڻ
لاءِ هلي ويس، پر هن رهڻ ته پڪي
رهيو، پکيا بس ڪين ورتس.
رتناوليءَ اهيءَ تي چيس "مهاراج!
جا مونکي سڃاڻو ٿا؟" جواب
مليس "نه" رتناوليءَ وري پڇيس
"جا اوهين اهو به ٿا سڃاڻو ته
هي ڪو ڪنهنجو آهي؟ ۽ هي ڪٿ
ڪٿو آهي؟" ڪاڻيءَ وري به
آڏوني جواب ڏنس. اتي رتناوليءَ
پنهنجو سڄو پيد ٻڌايس، ۽ ٻڌو
ساڻ ولي حالت لاءِ پوار ٿياڪيائينس،
پر تلسيداس ڪوبه لنو اکر
واري نهي رهيو. استريءَ تڏهن
چيس "پيا! مسي ڪٿو اڪٺو؟
اوهين ڏياريءَ ۾ مرچ مصالحو وغيرا
سب ڪنهن ڪٺڻ واليو ٿا، پر
مونکي ساڻ ولي حالت ۾ ڏيتري
مشڪت؟ جي انهن آهي، ته وري
هيءَ ڏياري چاهي؟" تلسيداس کي
اهي وڏن تير جيان لڳي ويا، ۽
ڏياري ڪڍي ڪري واپس ورتائين
رتناولي وري به ٻاقي عمر ايشور

ڏيئي ڀڳوان انترڌان ٿي ويو.
ڪيترن ڏينهن بعد تلسيداس
ڪاشيءَ ڏي موٽيو.
هيڏانهن رتناولي پٽي ويو گهر
ڪري ڏاڍي ڏکي ٿي ۽ پڻو
ملڻس تہ ڪاشيءَ ۾ آهي. سو
هنکي چٺي لکيائين تہ ”مونکان
جدا ٿي وئين، اُنجو ايترو فڪر
ڪونہ اٿم، جيترو هن ڳالهہ جو،
تہ مٿان ڪنهن ٻئي جي ڦندي
۾ نہ ڦاسي ويو هجين.“ تلسيداس
انهيءَ تي جواب ڏنس تہ ”مٿي
تي جٽائون ٻڌي آءٌ رگهوناٿ
جي ڦنـدي ۾ سو خوب ڦاسي
ويـو آهيان. تنهنجي اُپديش
ڪري ئي مونکي اهو رس ماڻي
ويو آهي.“ انهيءَ جواب جي اچڻ
تي رتناولي ڏاڍو پرسن ٿي ۽
گسائينءَ جي واکاڻ ڪرڻ لڳي.
ڪيترن ورهين پڄاڙا جڏهن
تلسيداس پيراڻيءَ ۾ آيو، تڏهن
هو چترڪوٽ کان موٽندي اُنهيءَ
شهر مان لانگهائو ٿيو، جتي ڪ
سندس ساهرا هوا. هنکي اها خبر
ڪانہ رهي، تہ هي شهر ڪو سندس
ساهرو آهي؛ سو ٻکيا ٻہ اُن گهر
مان ڪرڻ ويو، جو ساهرو هوس.
رتناولي، جا ٻہ هينئر ٻڍي ٿي
هئي، سا پٽيءَ کي سڃاڻي يڪدم
دروازي وٽ اچي پڇڻ لڳي
تہ ”مهاراج! ڇا کائيندا؟“ تلسيداس
(جنهن هنکي نہ سڃاتو) جواب
ڏنو تہ ”رسوئي پاڻيهي ٺاهيندس،
فقط سيڌو ملڻ گهرجي.“ رتناوليءَ
آئين ئي ڪيو. پوءِ اتيئي تلسيداس
ويٺو رسوئي ڪرڻ. ٻہ چار دفعا
ڳالهائڻ ڪري استريءَ کي سڃاڻن
ئي آنا خاطري ٿـي ويئي تہ هو
برابر تلسيداس آهي؛ ۽ هن جي
رام ۾ پڪتي ڏسي ڏاڍو پرسن ٿي.
پاڻکي نہ جاڻائي هوءَ چوڻ لڳي
”مهاراج! مرچ کپنو.“؟ هن جواب
ڏنو ”نہ! مون وٽ جهوليءَ ۾
پيا آهن.“ وري پڇائينس ”ڪناڻ
آڻيان؟“ تلسيداس وري بہ ساڳيو
جواب ڏنس. رتناوليءَ وري بہ
پڇيس ”ڪرپاناٿ! پوڄا لاءِ ڪپور
ڪٿي اچان؟“ تلسيداس وري بہ

ٻڌڻ جي هردي ۾ دَيا آئي ۽ ڏاڍو ته اڳئين ڏينهن کي آزمائڻ جو وقت ڪونه رهيو آهي، تڏهن حضرت الله ورتين اوستا جو ٻالڪ بڻجي سندر منوهر روپ ڌاري تلسيداس جي سامهون آيو ۽ ٻابا جي ڏسي، نمسڪار ڪري اُن جي ڀر ۾ اچي ويٺو. تلسيداس اُن سندر ٻالڪ جي سندرتا ۽ مڌرتا ڏسي ڏاڍو پرسن ٿيو ۽ وڏيڪ موهه ۾ ڏسي ويٺو ڪري ۽ من ۾ وياڪلتائي ڪري اُن تي پورو ڌيان نه ڏنائون. هنومان ويچاريو ته ٻالڪ جي وڏه ۾ ويچاري پريمي ڀڳت جي ڌيان تي وجهي، تڏهن ڪري ٻاڻ شڪ [طوطي] جو روپ ڌاري ويجهي وڻ تي اچي ويٺو. هوڏانهن ٻالڪ روپ ڀڳوان تلسيداس کي چيو ته "ٻابا جي، آءٌ توکي پنهنجي مٺي سان چندن جو تلڪ ڏيان." تلسيداس جواب ڏنو ته "چڱو." شري شيام سندر ڀڳوان پنهنجي ڪومل مٺي سان اُن جي مستڪ تي تلڪ ڏيڻ لڳو. تڏهن تي طوطي جي روپ ۾ ويٺل هنومان جي چوڻ لڳو ته

چترڪوٽ ڪي گهاٽ پر،
ڀئي سنتن ڪي ڀير،
تلسيداس چندن گهسي،
تلڪ ديت رگهوبير.

اهڙي چوڻ تي ته تلسيداس جو ڌيان اوڏانهن ڪڍڻ ويو، تڏهن هنومان ورڻي ٻيهر الهو ۽ ٻوهري کي ٻڌڻ لڳو ته هن کي ڪجهه خيال نه ٿيو. ڀڳوان اتي ٻاڻ چوڻ لڳس ته "ٻابا جي! آءٌ توکي درشن ڪرايان." اهڙي چوڻ تي ڪُئا تلسيداس جا ڪيان نيتر کليا ۽ شيام سندر مهاراج جون اکيون هن کي تيجسوي ڏسڻ ۾ آيون. هوڏانهن شڪ روپي هنومان جي نيون پيرو اهو دوهو ٻڌيو. تڏهن تلسيداس کي گيان آيو ته هي شيام سندر ڪمل نيتر ڀڳوان شري رامچندر ساڪيات آهي، ۽ هي سچ تي ڪرڻ لڳو. ساڪيات درشن

پائيندو. ڪهڙا ڪرڻ ڪهڙت تي
هر روز رام ڪٿا ٻڌندي آهي.
اتي هر روز ٻير ٻرهمڻ هنومان
کي ڪوڙهي جو اهو ويس
ڌاري ٿو اچي جنهن ڏانهن ڪو
ڌيان نه ڪيو. سڀني کان
پوئين اچي ٿو ۽ سڀ کان پوءِ
وڃي ٿو. اُن وقت ايڪانت ۾
وڃي پير پڪڙي رام درشن جا
ڀاڳ ڪجانس، ته پوءِ تنهنجو
ڪم سگهو سمجهجي."

پريت جي واڪاڻ اهڙي لفظ
ٻڌي هو اُٿيو ۽ تنهن ڪان وٺي
هر روز ڪٿا ٻڌڻ ويندو هو.
هڪڙي ڏينهن پريت جي
ٻڌايل نشانن تي هنومان کي
سڃاتائين، وڃي ويٺو. ڪٿا پوري ٿيڻ سان
سندس پير پڪڙي ويٺو. هنومان
جي پيرن تي ڪري ليڪس "هي
ڪرپالو جيستائين اوهين مونکي
شري رامچندر جو درشن نه
ڪرائيندا، تيستائين اوهان کي
نه ڇڏيندس." هنومان هن کي
رام جو پورو پورو ڀڳت ڏسي

وچن ڏنو ته "توکي ضرور درشن
ٿيندو. تون چترڪوٽ ۾ وڃي
هي شو منتر جو جهڙا جاپ ڪر
ته اوس درشن ٿيندو."
ڪانئين هنومان جا اهي وچن
ٻڌي ڪڏ ڪڏ ڪرڻ لڳو ۽ سڌو
وڃي چترڪوٽ ٿي، جتي وڃي
شو منتر جو جپ ۾ ڏينهن رات
گذارڻ لڳو. هڪڙي ڏينهن شهزادن
ڪهمندي ڪمندي هڪڙي هندان
اچي لنگهيو. ٻئي ڄڻا ڏسي ته
ڏاڍي ڌوم ڌام سان رام ليلا ٿي
رهي آهي. رامچندر لڇمڻ
۽ سيتا سڀ سواجهان آهن
۽ ايوڌيا جي سونهن جهڙي
تياري ۾ آهن. اها سڀ ليلا
ڏسي جڏهن تلسيداس گهر ڏي
موٽيو، تڏهن وات تي هڪڙو
براهمڻ مليس، جنهن سان رام
ليلا جي ڳالهه ڪيائين ته هڪڙي
نه عمدي نٿي مڃي. براهمڻ ٻڌي
چيس "ڀلا ته ڪين ٿيو آهين؟
هن وقت رام ليلا جو ڪٿي
آهي ۽ رام ليلا ٿي اهڙو واري

گو سوامي تلسيداس جو جيون چريتر

عام ريت سان ويچار ڪرڻ
ڪري هن ڳالھ جو ڪو ھوش
ڪونھي، تہ گو سوامي تلسيداس جو
نالو ڪو ڪنھن ٻڌل ڪان گھڻو
هوندو. هندو نامرڪائيندڙ تہ ڪو ورلو
هوندو، جنھن کي رگو سوامي جي نالي
يا سندس رچيل رامايڻ جي سڌ نہ
هوندي. پر اھڙا گھڻا نڪرندا جن کي
گوسوامي جي جيون چريتر جي
معلومي نہ هوندي. پرم رام ڀڳت
تلسيداس سريو پاريڻ براھمڻ هو. هن
جو گوتر پاراشر هو. سندس پيا جو نالو
آتما رام شڪل دوبي ۽ ماتا جو نالو
هلسي هو.
هن جو جنم راجاپور نالي شھر ۾
مول نڪشتر جي
سنبت ۱۵۸۹ جي
سمي ٿيو هو. پراچين
پرٿم چرڻ ۾
ڪان اڳ
۾ انگريزن جي بادشاهيءَ
کھر
هندستان ۾ جيڪڏهن ڪنھن جي
مول نڪشتر جي پرٿم چرڻ ۾ پٽر جنم
ٿيندو هو، تہ شاسترن جي آگيا انوسار
الجا ماتا پيا هن کي هميشہ لاءِ ڇڏي
ڪري ايندا هوا، پر جي سنيھ ائين
ٿيندو هو، تہ آب ورم تہ
... ڏسندا هوا
هنن جو منھن ئي ڪين
انھيءَ لاءِ تہ اهڙي وقت ۾ پٽر جو
جنم تمام اشڀ سمجھيو ويندو هو ۽
اهو پٽر پيا جي واسطي امنگلتا
جو اوتار ڳڻيو هو. سو آن وقت
آتما رام پٽر جنم
جي رسم موجب
جي خوشيءَ منائڻ بدران پنھنجي
پٽر کي دشمن سمجھڻ لڳو، ۽
هميشہ لاءِ هن کي ڪٽي ڇڏيو
ڪرائي ڇڏڻ سان تيا ڳيا. پيا
جڏهن پيا کي ئي اهڙو گمان، تہ
پوءِ پيو ڪير لاڏ ڪوڏ ڪندو، ۽
پنھنجي گھر ۾ ڪٽي اچي ري ٽڪڻ
مصيبت خريد ڪندو؟ ايشور
جي ڪرپا سان ڏکڙو ساڌو اچي
آتان لنگھيو، جنھي هو پيو هو. هن
کي هن ڪومل ٻالڪ تي ديا آئي
۽ ڪٽي وچي پاليائينس ۽ وڏو
ڪيائينس. مطلب تہ هناجي ٻال
اوسٿا ان ساڌوءَ جي سنگ ۾ گذري
جنھي هن رام ڪٿا ٻڌي. ان
ساڌوءَ جو نالو نرهري هو، جو هن کي
ڀريائين رام ٻولا نالي سان پڪاريندو
هو، پر پوءِ گرو منتر ڏيندي، تلسي

مدد سان ئي ڇپائڻ ڪري آڻ جي
دردشناس ڪئي. پاڻ سان ستار ۽ ٻيو
ڪم ڏنگاري ڪئي. اسڪري، ٻئي،
ڏي، دولت سب ڪنهن ملي سگهي
ٿي ۽ نه پئسو ملي سگهي.

هي واڌارو ڏاڍا ۽ ڦال ڪي ٿو
ڇڪي سگهي ٿو، ۽ ڦال ڪي موٽي
۽ سگهي هو. اوٿ ڏيکاري اسو.
ڪتاب ۾ "ستو ساهيڙ" جي ڪم
ڏسڻ سان خيال ٿيو ته ڇپرائڻ اهو
ڪئي هو ڪنهن ڪاڻون جاهالت
۽ اهڙي ڪم سرڪاري ۽ ڪمپني جو ڪو
عجب ڦالي ۽ ڪوڪ سنڌي جا ڪيترا جي
ڪم آهن. ڪنهن ته من وسعي واڌ ڪري
ڪتاب پاس ورتا ڏاڍا ئي ٿي ته اهي
پاس ٿي ڪرم هو ڦلائي لو ٿي.

اڳتي ۾ مهيني سوني پاڻ ڪي
اڻ وسعي آهي ته ڪا پال ڇڪ يا
پروف ڏسڻ هن ۾ ڪجهه ولو هجي
ته ڪيا ڪندا.

هي ڪتاب تيار ڪرڻ ۾ آڻ سان
مهاراج اسٽور ۽ ڄيٺارام سنڌي ۽ ٻيو جو
ڪم آهي، جنهن لي اسين انجا شڪر
گذار آهيون.

پرشوتمداس ڪي. ڪليا

مئنيجر

سنڌي ڪرم سڀا ڪراچي.

سستي ساهتيه ۽ سنڌي ڪرم سڀا
جا ڪتاب ۽ ٽيٽا هيٺين
ايجنٽس کان ملي سگهندا.

1 هيمنداس وانرمل ملوڙ ڪراچي
2 بي. هرومل گنگارام ڪاسوهال "
3 گوونداس لالچند ٻوليس مارڪيٽ "
4 اي. والداس خالق ڏنوال جي پرسان "
5 رام موهن اسٽور ڪوٽڙي
6 مهاراج لالو داس "
7 تاراچند پوهومل تلهي جي پرسان حيدرآباد
8 ڪاروسي لالواڻي ڇورڪي ٻازار "
9 ايل. ڄگوانداس " "
10 سر ولي محمد ڪالمه شاهي بازار "
11 مدن لال پوڪرداس "
12 ڪورزومل سنڌي ساهتيه منڊل "
13 ڪيمچند ڪڪ سيلر نوابشاهه
14 هيمنداس ڪڪ سيلر سکر
15 برجراج او مڪرداس شڪارپور
16 ونڌومل ڪتڪل لاڙڪاڻو
17 ٽاڪنداس ڪرمڪ داس "
18 ڄگوانداس ڪڪ سيلر ميرپور خاص

لکيو ڪرايو:-

سنڌي ڪرم سڀا پوسٽ باڪس،

200 ڪراچي.

هن جو لوڪ ۾ اپ جس ٿئي." ڏاهه
آهن ڪوشلا جهڙا ن مالالون، جن
استري هٿ ڪري ڇڏي آهي جو وچن
ڪوڙو ڪري ۽ ڏاڍو، ۽ پنهنجي پتر
کي فرض ادا ڪرڻ کان به هٽايو، ۽
۽ وري ٻهاج ڪنڪي ٿو سان ڪو وڃ
ڇڏي ڪيائين. وري سمترا جهڙي وچن
۽ لڪشمڻ، پنهنجي پتر کي رام سان گڏ
بنواس وڃڻ وقت چيا آهن، سي به
واکاڻ جوڳا آهن. اهي هي آهن:-
"پٽ! رام اي ڄاڻجي ۽ سيتا ماءِ. جتي
رام جو وڃڻ، اها ايوڌيا سمجهجي.
جنهن ايوڌيا ۾ رام ۽ سيتا ڪونهن، اتي
توکي رهڻ واجب ڪونهي." اهڙا وچن
هر ڪا ماءُ ڪانه چوندي. سمترا کي
چڱي ريت سڌ هئي ته انهن جا ڏاڍا ۽
ڪمالا ڪهڙا نه ڀاري آهن ۽ هوءِ لڪي
ماءُ لي ته رام کي لڪشمڻ کان وڌيڪ
پياري هئي. انهيڪري اهڙن ڏاکڙن
ڪمالن کي هن ڪجهه نه لکيو ڪين.

٢. ڀراتري پريم

لڪشمڻ رامچندر جو ڏاڍو آگيا ڪاري
ڀاءُ هو. هن جي آگيا اڳيان هو ماتا پتا
جي آگيا کي ڪجهه نه سمجهندو هو.
هن صفا چيو ته او هو ڀاءُ رامچندر!
آءٌ گرو ۽ پتا ماتا ڪو نه ڪو نه سڃاڻان
منهنجو هڪڙو ئي اوهين سوامي آهيو."
هو رامچندر جي سک ۾ پاڻ کي سکي
۽ ڏک ۾ ڏکي سمجهندو هو. رامچندر

وڃڻ جي اڇا نه ڪاريندو هو. اسان
اماڻڪ ڀاڙي صاف ڪري، پنهنجو
اوچڻ وڇائي ڇڏيندو هو. هن جي سمهڻ
وقت پاڻ ڪمس زور نه ڏيندو هو، ۽ ا
نه اڻ پاڻ کٽي ڀورو ڏيندو هو. لڪشمڻ
جو سڀاءُ اڪو هوائندو هو جو ڪڏهن
ڪنهن کي اهڃاڻ هلمت ڪندو نه ڏسندو
هو، اسان اماڻڪ ڪروڌ ۾ اچي اهتر
لعل ڪري ڪي جو ڪي چئي ويندو
هو. اهو رامچندر جي فقط هڪ اشاري
سان شانت ٿي ويندو هو، جنهن ڪ
اڀامدڙ شينهن کي ڀاڪڙ جو چٻڪ شانت
ڪندو آهي.

جيتر ڪائڪ لڪشمڻ جو ڀراڻوي ٻرام
ڪو گهٽ ڪونه هو، ۽ جڏهن ڀرت
جي ڀراڻي پريم ڏي اشارو ڪجي ٿي،
تڏهن اهڙو لفظ ئي ڪونه اٿو ملي،
جنهن سان هن جي ساراهه ڪري سگهجي.
رامچندر کي ايوڌيا ۾ نه ڏسي، ڀرت
چريو ٿي پيو، شتروگهن جي سڌ نه رهيس،
۽ ڪروڌ ۾ پنهنجي ماتا ڪيڪئي کي
نه چوڻ جهڙا وچن چئي ويو. جنهن
نه چوڻ لڳس "ادي! هي ڪميني
اچڻ مهل اون مٽيءَ ٿي. اهڙن ڏوهن
ڪهڙي لڳهنجي واٽ ۾ ڪنڊا اٿي
پيا." اهڙا هن ڀيا گهڻا ڪڙا وچن
والان ڪيا، جنهن ڪري سندس
چوٽيءَ کي ڪلنڪ لڳي ٿو، ۽ اهتيءَ
جو هي شلوڪ ڪمس چڙهيو ڇڏي.

۴ واح د وااو سچي اڻي آهي. اسعراڻ ن
سهاوا ڪ لاو لمدا ون آهين، منڇهن
واس، ساڙو امدا لوڻ ذالي سهاءِ آهي.
سو ڇڏهن ڪوڪڪڇ پڏو له وار لو ڪت
لي وهي، الاهين دلو جوڙ لڳي له
[illegible] اهاح ڪوشليا واح ماڻا لمڪري،
له اوه آءِ ڪيڏهن ڪڏه اڻي هولداس.
اڻ اڪي، سچن ڪهو جو سعالاس ڪري
چڏيو، الاهن سيني ڪاڻهن ڪان اما
سڪيا ماي لي له ڪهڻ وواهه ڪارل ڪهو
هو سعالاس ڪر او آهي، ۴ ڏرم شاسعو
هي اڪيا هي لڳ ورڪ آهي.

۲. ماڻا جو پريم

شري واڇيدرو هي ماڻا پڻا ۽ جمعري
اڳڪي هلي، اوا-وي اڻي ڪڪهنهي
ڪمن هولدي. اما لاڄي هن ڪاله
ساه چڪمطرح لي لي سڪهي، له ڇهن
[illegible] ڪڪڪي. ڪمس پڙاس جو سماچاو
ڏاڍو آهي. ااوقت هن ڪهڙن لــ.
ملن مسلو وجين ۽ جواب ذلـو
[illegible] له.

[illegible] هن حسي سولي سـ [illegible]
جو يعر سلو وچن [illegible]
[illegible] جوڙ لڳو [illegible] ماڻ [illegible]
[illegible] ذاتي، هڪاري لمدا،
[illegible] ملهن ساه ملاقات لمدا ۽
[illegible] يوم ڪي واح ماڻدو. يعا
[illegible] هو لسالي لمدو، اڻهڻي
[illegible] هڪي [illegible] اهڙو وقت هڪ
[illegible] امو سڄي جڏي [illegible]

آهو." ابو ڪو يعو هڪي ها، له [illegible]
وقت ملي ماڙالي ڪالسراه ڪڏهن
چڏي ها، ۽ اهڙي سڪڪت ۽ [illegible]
ڏارڙ ا ڪا سولي ڪڻاله ڪالي
سڳي، ماءُ ساڻ نوٺ ڪڏڙ ڪري
له نون نو لڳي، ماءُ ساڻ [illegible]
ڪڏڙ ڪو ڪوڏ هو ادو.
ماڙا نوعدڙوا سا ۽ ماڻا پڻا دراپ
آهن. الهڙي نول چاڪري، ۴ اڪيا
ٻالڙ ۽ شري واڇيدرو جو لئل ڪاڙ
ڪورهي.

۵. ماڻا جو ڪيرت

ڇهن واسـ واح محل ۽ چلي طرف
السد ميڪل لسي وها هوا، ۴ السڪ
يوڪارن هي واچن جڳ له آسمان لي
ڦاڙيو، والي ڪوهليا واح الـڪ جو وقت
وڃڙو ابسدو ذسي دلو دانولساون
مڻالي وهي ڪلي، ۴ هوشي، ۽ جڳ
ماڻي نڪي، ااوقت شري واڇيدرو موڪسڊو
نڙيال ملهن ساه ماڻ هي ۽ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

آهي ڪيترن ڪري ويا، الهندو ڀالو
اڄ تائين لوڪن جي زبان تي اچي ٿو ۽
اچيندو رهندو.

مهاتما تلسيداس ڪو وڏو راجا ڪونه
هو، نه ڪو سيٺ ساهوڪار هو، نه ڪو
ڪنهن راجا جو هوشيار منتري هو، نه
ڪنهن راجا جو مالڪ هو.
هڪڙي غريب براهمڻ جو ٻالڪ هو،
ٻالڪ پڻي ڪانه هئي ۽ ڏکيا ۾ اهڙو ابتر هو جو،
جو اڄ هو ديش ۾ مشهور ٿي رهيو
آهي. جنهن ۾ ٻالڪ پنهنجو وقت
والد رو ۾ وڃائيندا آهن، اهو وقت
مهاتما اهڙيءَ طرح گذاريو،
پنهنجي نقل ڪري هيءَ جو لوڪ
ڪولي ٿو. ٻارو پڙهندڙو! ٻار نه
هو لاڀ ورتو، جو پنهنجو وقت سڦلو
ڪيو، ڪونه ڪرين ڪان ٻاري رهي،
الڪي اهڙيءَ طرح ڪم آڻيو، جو پڻ پنهنجو
ٻالو چڙهيو ۽ پنهنجا ٻار اهو نقل ڪندا
رهن، ۽ پنهنجا ماٽ وارا جس ڳائيندا رهن،
۽ لوڪ ستولي ڪندو رهي.
۾ شلوڪ آهي ته:—

सजातोयेन जातेन याति वंश: समुन्नतिम्.

ارٿ. جاڻو اهوئي ٻالو آهي، جنهنجي
جنم ڪري سندس جاتيءَ ۽ وانش ۾
ٻالو آهي. ڌ ٻه آهي مالا هلسي، جنهنجي
ادو (ٻهت) مان تلسيداس جنم . ٿي
پنهنجي وانش، ۽ پنهنجي جاتيءَ جو ٻالو
ڪيو هو.

(۲) ستيه پرتگيا

ستيه پرتگيا جو مثال اسان کي
سچي قول پاريندڙ جو مثال اسان کي
هن واقعي مان ٿو ملي. جو مشهور سوين
مشڪلاتون سامهون اينديون، ته پنهنجي
انجام تي قائم رهي، اهوئي مڪ سان ساواه
جوڳو آهي، اهڙن سان ڏسڻ جوڳو آهي،
۽ ڪنهن سان ٻڌڻ جوڳو آهي. جن
ته جيتوڻيڪ مهاراج دشرٿ کي سڀ
جدائيءَ ۾ ٻارڻ ضرور
هئي ته رام جي ته ڪيڪئي سان
وچن ڪري پنهنجي جو هڪي
ڪيل انجام کان نه ڦريو جو هيڪي
خبر هئي ته سچ ٿي سٺي ڪمن جو
دروازو ۽ وڏن اوڻن ۾ واڪانڊيل ڌرم
آهي. جهڙو سچ کان هٽي او، الهو
وشواس هٽي وڃي او، ۽ سڀ ڪمس
ڌ ڪار جي نظر سان ڏسن ٿا. انهيءَ
لاءِ سچ پالڻ واسطي هر ڪنهن کي
واءِ دشرٿ جو نقل ڪرڻ گهرجي.

۳. گهٽين زالن پرڪاڄ مان نقصان

جهڙو منهن هڪڙيءَ زال مان راضي
نه ٿي، گهٽين پر ڪاڄي ٿيو، الهو گهر
ڪلهه (جهڙي) جو آڪاڙو پنهنجو ٿو ي. سڀ
سوچي ته آمان ڪڏهن جو موڪلا
وڃي. ڏسو مهاراج دشرٿ کي
ٻه ٻيون به هيون ٻارڻ پياري هئي راڻي
ڪي ان ڏي موڪلڻو پيو. انهيءَ جي
وڇوڙي ۾ ٻارڻ ٿڪجي پيس. جا ٻاوڙ ٿيا
هڪ ڪلهي ٿي، سا ڏسو ته ڪيڪئي
جي گهڻيءَ ڪري هميشه اداس آهي،

اح الا کـهطئ ھـوشـئ سـان ان
سروالعرابـئ لومالماکی لاراولـا لو کـورالن،
جلن ۔ ان ھی ھکر لا سان اح اھر ذ ٻھوں
آبو آھی ڄھھن ذ ٻھوں واماڻ ھر چرلوں
چالو جسھھی لما و لو آھـی، سچ ھـن
ٻـھھک ھی مضمولن ھـی الـمعا، ٻاوں
ھی گود لا ۽ شـھدن ھی سهٹلی اھڙی
دسملی ۽ من موٺٹی آھی، ھـو دیش
ما وڏا ٻدست ۽ ٽرعمل ھکی مان ھـی
اکر سان ذسن لا. د وکـو دلسی ٻو
اردلسی ٻـ ھـن ٻـھک ھی واکاڻ ھکن
لا. سچ آھی د سـورج ھر ٻـو ھکاش
ڏوو گهو ھکولد ٻھچالبو آھي، ٻو سورج
لهکولدبلي سـاري ٻو ھمالد ۾ روشـني
لي ويندي آھي. کسعورج ھی سگـھد
ھرکهھرھی لهک اڳهاں ھکالڌن وجهي
آھي، ٻو ھھن ٻالا ۾ تسعوری بدد لول
ھرادی آھی، ادکی کولهدلی سچو
کهو ھرشمرو سان ٻوھي وبدو، اھـي
الهچیٔ وبعد ھن ٻـھک، ا و اُو سـدي
ٻھلن ھی ھدن، ھھن، ذ لرم ماری
کي، الهک سلد لي ۽ احس ا ي ھوهھن
سگـهد سـان مکد ھھرزی ... ھ ...
ھـھ د ھو ھھن ھھن ... چاي ... سو
وری ووی الناٰ، ٻو ڇهعا ھھسد.
واماڻ ھی ٻو لعمن ھـکی اڙد ... ،
کھرالیٔ، ٻـمگـلیٔ، ھرھٹي، ھکرتیٔ
۽ الگولا ری، ۽ او ھمو ھکـو، اھ ی ...
عرٻیٔ سندی ۽ ... واماڻ ... ... ی

لمولي ما ٻـھھک لهکل آھن
ھالي آٔ من واماڻ ھي الاھن ... ھم
کـسي او لکان، ھـھي ھکوري ذ ... م
لولي ا ذ ... من الاھي کی ھھکھوڙ ... ب
الهچي، ۽ ھھوس ذ ٻکاو ... ٻو ...
... و ھـب علـد ھکر ڻ ھکري ھی ...
ھـساري ھهن کی ذادي، کهو ...
سان لو ذ گهن لا، و ھکري اھ ... ۾ ...
ادڀلي لو:-

(۱) مهاتما تاسـيداس جی ھيون
چرتر ٻاوط جو اب

ھن ھـ ھکو والکو لولد و ... ۾
الهک ... ۽ ... سان ...
... ادا ... ۽ الهي عالب ...
... ۽ ... ھي ... ، ٻا ... ل
... ھي ... ، ما اس ... ادي
... ي ذ ... ي کر ... ، ٻو ...
... ، ما ... ۾ ... الد
... ، ما ... ، ... اھ ،
... ۽ ... ۽ ...
... ، ... ،
... ...
... ...
... ...
... ... ، ...
... ...
... ...
... ...
... ... ،

راماڻ ۾ ايندڙ پرڪرڻن جو بيان